BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
41
2 E
1

31.4.F.19.

RERVM A SOCIETATE IESV IN ORIENTE GESTARVM VOLVMEN.

In quo hæc ferme continentur.

DE REBVS INDICIS AD ANNVM vſque a Deipara Virgine M D LXVIII, Commentarius Emmanuelis Acoſtæ Luſitani, recognitus, & Latinitate donatus.

DE REBVS INDICIS AD ANNVM vſque M D LXX, Epiſtolarum Liber I.

DE IAPONICIS REBVS AD ANNVM vſque M D LXV, Epiſtolarum Libri V.

Omnes item accurate recogniti, & in Latinum ex Hiſpanico ſermone conuerſi.

Ad calcem operis, epiſtolæ duæ ſeparatim additę ſunt, de LII. *e Societate* IESV, *pro fide Catholica nuper occiſis.*

Acceſsit etiam ſpecimen quoddam litterarum vocumq; Iaponicarum.

POSTREMO COPIOSVS INDEX.

NEAPOLI, *Apud Horatium Saluianum.* 1573.

CLARISSIMO PRINCIPI,

AC DOMINO, D. OTHONI TRVCHSES a VValdburg, S. R. E. Cardinali, Auguſtano Epiſcopo ac Præneſtino, Præpoſito & Domino Elluacenſi &c.

IOAN. PETRVS MAFFEIVS S. P. D.

QVOD te non fugit omni liberali doctrina eruditum, Otho Card. Ampliſs., India prouinciarum omnium maxima, tametſi proprie dici uidetur pars illa terrarum, quam nobiliſſimus fluuius Indus interfluit; uſus tamen obtinuit, ut etiam ultra Gangem æque magnum ac celebre flumen, immenſi illi terrarum tractus, qui ad Sinas uſque, & in extremo poſitos Oriente pertinent Seras, Indiæ nomine cenſeantur. Porro ultra Sinas, in Serico Oceano, haud procul à continẽte, ingens cernitur Inſula compluribus minoribus adiacentibus, quam noſtri uulgo Iaponem uocant, Zipangrim antiquis dictam fuiſſe nonnulli arbitrantur. Hac inſula excepta, ceteras ferme regiones eas, cum alijs opi-

bus, tum etiam pretioſsimis aromatibus odoramentiſq; refertas, conſtat priſcis tẽporibus, Romano florente Imperio, cũ Europęis hominibus, & cõmercijs, & hoſpitio fuiſſe coiunctas. traditũ eſt etiã, multas Chriſtiana quondam ſacra tum ab alijs, tum præſertim a duobus eximia ſanctitate uiris Thoma, & Barptolemæo Domini Apoſtolis accepiſſe. Verum ubi Romani decus Imperij, cõſpirantibus undiq; in ipſum uarijs nationibus concidit, mercimonij uocumq;, & litterarũ cũ illis gentibus communione ſublata, Chriſti cultus, atque religio paulatim extincta ac deleta ſic eſt, ut nullum prope ipſius ueſtigium in illis iam regionibus appareret. Quo melius de Chriſtiana meruiſſe Rep. Luſitani iure putandi ſunt, quod cũ terreſtri itinere, ſine ſummo uitę diſcrimine ea loca peti non poſſent, & uix quiſquam reperiretur, qui peregrinationem eiuſmodi ſuſcipere auderet; ornatiſsimis ipſi claſsibus extima legentes Africæ litora; Bonæ ſpei promontorium ante id tempus pęne incognitum, Auream Cherſoneſum quæ Malaca dicitur hodie, Taprobanã, quæ Sumatra, ſiue Samotra, Sinas denique pręteruecti: ad ipſam de qua diximus Iaponis inſulam ingenti auſu, ſummaq; animi magnitudine penetrarunt: ijdemq;, Indicæ oræ magna parte ſubacta, ſinus etiam Perſici faucibus fortiter ęque ac feliciter occupatis, Arabici uero nauigatione crebris incurſionibus impedita, mercibuſq; Indicis per Africum, atque Atlanticum Oceanum in Hiſpaniam auerſis, non modo Memphitica Turcarũ uectigalia grauiſsimis damnis atq; incommodis affece-

runt:

runt: ſed etiam CHRISTI liberatoris noſtri cultum, ac nomen, apud eos populos uel nunquam ante id tempus auditum, uel diuturna uetuſtate, atq; obliuione delettum, ſalutari prædicatione longe lateq; propagarũt adhibitis perductisq; ſecũ, Summi Pontificis iuſſu, multis Euangelij præconibus, tum aliarũ familiarũ, tum uero præcipue Societatis IESV. Quorum Epiſtolę (huc enim tota ſpectat oratio) quas uulgo Indicas nominãt, in Europã ſubinde perlatæ, minime dubiũ eſt, quin haud mediocrem utilitatem pari delectatione coniunctã hominibus noſtris attulerint. Veruntamen ea uolumina cum iam nimium excreſcerent, multoſq. a legendi ſtudio retardarent; prudenter mihi ſimul, ac pie feciſse uidetur Emanuel, is cuius nos ſcripta conuertimus, qui circunciſis iis quæ minus neceſſaria uidebantur, cetera breuem in commentarium retulit, ut eſsent parata & in promptu, quę quis de rerum Indicarum ſtatu, progreſsuve, quod attinet ad religionem, ſcriptione maxime digna, cognoſcere cuperet. Quam nos etiam; aliqua ex parte, circuncidendi caſtigandique, ſiue diligentiam, ſiue licentiã, in Iaponicis Epiſtolis ita præſtare conati ſumus, ut hiſtoriæ fides ac ueritas omnino integra permaneret: quod facile perſpiciet ſi quis hęc exempla cum ceteris accurate contulerit. Volumen autem ipſum, Rerum in Oriente geſtarum, ob eam cauſſam inſcribitur, quòd eiuſdem Societatis homines etiam in Braſilica regione, & in Occidentali quæ dicitur India, uarijs locis, atque prouincijs magna cum animarum utilitate,

fructuq; uerſantur:& res ad Chriſti Domini gloriam ita multas, eodem duce atque adiutore perficiunt, ut proprio, & quidem iuſto uolumine ipſæ per ſe ad explicandum indigeant. Quam nos in hiſtoriam, & in eas quæ ſuperſunt ex Oriente colligēdas epiſtolas, quidquid otij, quidquid poſſumus operæ, deinceps conferre decreuimus. Profecto enim digna res eſt, in qua nō mea ſolum, uerum optimi cuiuſque, ac litteratiſſimi uiri libentiſſime deſudet induſtria: quippe quæ non modo plurimarum rerum uariam, & iucundiſſimam afferat cognitionem, ſed etiam ueritatem Catholicę religionis, & ſedis Apoſtolicæ maieſtatem, ſummamq; Romani Pontificis poteſtatem (quæ hac præſertim ætate omnibus tormentis ac machinis oppugnatur) humanis, & diuinis teſtimonijs, atque miraculis, egregie tueatur, & comprobet. Interea, hæc quæ habebamus abſoluta, tibi potiſſimum, Otho clariſſime, pluribus de cauſis dicare ſtatuimus. primum, quod hoc ueræ atque orthodoxæ fidei firmamentum ei deberi maxime uidebatur, qui ſeſe calamitoſis hiſce temporibus contra perditorum hominum inſanias, Catholicæ ſynceræq; religionis defenſorē acerrimum præbuiſſet: deinde quod ipſimet Societati IESV, quæ plurimum tibi debere ſe profitetur ac prædicat, in primis id gratum fore mihi perſuaſeram. Tu, pro tua excellenti humanitate, munuſculum hoc qualecunque libenter accipies, meq; in tuorum numerum adſcribes æquo animo. Vale. Romæ. 15. Kalend. Decembris. M D L X X.

DE REBVS INDICIS COMMENTARIVS.

QVO tempore Ignatius Loiola parens auctorq; Societatis IESV, Romam una cum ſocijs uenit, ad obedientiam Pontifici maximo (qui tum erat Paulus hoc nomine tertius) rite deferendam; eo ipſo tempore apud eundem Pontificem Petrus Maſcarenias pro Luſitaniæ rege Ioãne legati munere fungebatur. is, cognito eorum uitæ genere atque inſtituto, quòd ita in mandatis habebat ab Rege, qui de ipſorũ uirtute ac pietate, ex amicorum litteris iam ante cognouerat; egit cum ſummo Pontifice, ut ex ijs aliquot promulgandi Euangelij cauſſa mitterentur in Indiã: cuius prouinciæ ab Idolorum cultu ad Christianam fidem traducẽdæ, Rex Catholicæ religionis cultor egregius, magno in primis deſiderio tenebatur. Miſſi ex decem, qui tum erant Socijs, duo (nec enim plures conceſsit Ignatius, cuius arbitrio totam rem Pontifex ipſe permiſerat) Franciſcus Xauerius Nauarienſis, & Simon Rodericus Luſitanus, Vlyſsiponem attigere anno a Deipara Virgine 1540. quorum non aduentus modo Regi accidit exoptatus & carus, ſed etiam, interim dum nauigandi tempus exſpectant, uarijs in actionibus atque muneribus pia ſedulitas & induſtria ita pro-

bari ac ſuſpici cœpta eſt, ut uulgo non niſi Apoſtolorum nomine appellarentur. Inde hoc Societatis in Luſitania cognomentum eſt ortum, quod ipſa quidem ſibi non modo non arrogat, uerum etiam recuſat, ac refugit. Lætus eo rerum euentu Rex, Indorumq́ iam propemodum oblitus, cum reliquos octo, qui Romæ remanſerant, ſuum in regnum accipere potius, quàm hoſce duos ab ſe dimittere cuperet: ipſi autem contra, diuini amoris igne ſuccenſi, multa pro Chriſti nomine perpeti, remotis illis ac barbaris nationibus Euangelij lumen inferre, & quo conſilio profecti fuerant, id ipſum aſſequi atque obtinere contenderent; diuiſa tota res eſt. Franciſco Xauerio India prouincia deſtinata; Simon Rodericus quamuis inuitus in Luſitania retentus, ut quoniam ad Ignatium alij multi ſe iam adiungere cœperant, inſtituendo in Conimbricenſi Academia ipſorum Collegio præeſſet, quod tanquam ſeminarium foret eorum, qui deinceps in Indiam ſupplementi cauſſa mitterentur. Ei Collegio Rex uectigalium annuorum quod ſatis eſſet ad Socios centum alendos (qui numerus poſtea duplicatus eſt) litteriſq́ & profanis & ſacris erudiendos, attribuit.

Xauerius igitur, anno poſt Chriſtum natum 1541. cum Indiæ præfecto Martino Alphonſo Soſa Vlyſsipone diſceſsit. itineris comitem ſecum duxit e Societate Italum Sacerdotem præſtanti uirtute uirum, nomine Paulum. In Indiam peruenerunt Maio menſe anni inſequentis. In ea nauigatione, Xauerij uitæ ratio, rerum ab ipſo deinde geſtarum quoddam quaſi proludium fuit. Etenim ex quo die conſcendit, tum in ipſa naui, tum in Moſambico Inſula, ubi hyematum eſt, eam in ægrotos pauperes, egenteſq́ aſsiduitatem ac diligentiam, dies ac noctes, tanta cum alacritate, & iucunditate animi præſtitit, ut ſanctus perfectuſq́ uir haberetur ab omnibus,

nibus, & qui præſentes uiderunt, rem uerbis haud ſatis exequi poſſint. Goam ſimul atq; peruentũ eſt, omni ſtatim conatu ad ethnicos Chriſtianis præceptis imbuendos, Chriſtianos uero & Luſitanos, & incolas in fide atque officio retinendos ac promouendos incubuit. Ad hæc, ægrotos, & uinctos inuiſere, ualetudinaria frequẽtare, uel in ijs habitare potius, quo commodius ægris miniſtrare poſſet, quibus & uiuentibus interdiu noctuq; ſummo cũ labore cunctis admirantibus, preſto erat, & mortuorũ cadauera ſuis ipſe manibus funebri linteo rite ad ſepulturam inſuebat, proq; eorundem animarum expiatione ſacrum miſſæ faciebat: quod ille ſemper, ubicumq; terrarũ fuit, in India ſolenne ſeruauit. Nec tamen interea confeßiones audire, publicis cõcionibus, priuatiſq; colloquijs hominum uitam moreſq; corrigere, ſimultates ac dißidia tollere, aliaq; id genus facere multa deſiſtebat. quocirca magno in honore, ac ueneratione habebatur a populo.

Aliquot menſes Goæ magno cum rei Chriſtianæ adiumento uerſatus, in eam Indiæ oram diſceßit, quæ uulgo Comorini caput, ſeu promontoriũ dicitur: ab urbe Goa paſſuum ſexcenta millia. Regio eſt piſcatu margaritarum inſignis. Gens autem ipſa quondam a D. Thoma Apoſtolo ad Chriſtum adiuncta, ſed quæ iam Chriſtiani præter nudum nomẽ haberet nihil. Interroganti quippe Xauerio de religione fideq; illud unum dumtaxat reſpondebant: Chriſtiani ſumus. Hoc igitur Domini uinetum in ſyluam Xauerius plane degeneraſſe cum cerneret, acri ſtudio, & accuratißima diligentia pro uiribus colendum ſuſcepit, uno Dei fretus auxilio, quem ille in eo præſertim negotio ita propitiũ ac liberalem expertus eſt, ut breui plurimos homines ad Catholicam Eccleſiam aggregauerit: qui ad eam deinde uirtutis frugẽ peruenerunt, ut qui ijs præſunt hoc tẽpore Socij

affirment,

affirment, eas eccleſias, etſi a Luſitanis deſtituantur, ſuis iam nunc poſſe uiribus niti, cæptumq́ uirtutis ac religionis curſum tenere. Cenſetur in præſentia maritima illa ora, Chriſtianorum amplius centū & triginta millibus, eorumq́ numerus non mediocriter augetur in dies. Quæ fere omnia uni ſecundū Deū Xauerio præcipue accepta referēda ſunt, qui non illā modo plantauit rigauitq́ uineā, ſed alias quoque in eo tractu permultas: in ijs, Trauancoris regnum pæne totum, & Bringanum inter ac Permanelem, decem ferme pagos, & circa Beadalam ac Tramanancorem, uicos circiter ſeptem. Neque uero, cum in aliorum ſalute procuranda uigilantiſſimus, tum in ſui ipſius cuſtodia remiſſus erat, aut negligens. uitam quippe ducebat eiuſmodi, quæ ſatis oſtenderet, nihil omnino ſibi præter unam Dei gloriam, ſuamq́ ſalutem & proximorum, eſſe propoſitam. Itaque res quas gerebat, ſanctitas morum, laboresq́ perpetui, & inſectationes, iniuriæq́ quas uel in conuertendis barbaris, uel in tuendis neophytis ac Luſitanis ſubibat, Goam ceteraſq́ in Indiæ regiones non dubio ſermone perlatæ, tanta cum admiratione celebrabantur ab omnibus, ut uel ab ipſis Mauris, ethnicisq́ Pater ſanctus appellaretur. Qui rumor cum etiam in Luſitaniam permanaſſet, cumq́ Ioannes Rex eadem a multis certisq́ auctoribus tum ipſo adhuc uiuente Xauerio, tum multo magis mortuo, cognouiſſet, permotus rerum magnitudine atque præſtantia, Proregi Indiæ per litteras mandauit, ut Xauerij res geſtas atque miracula omnibus ueſtigijs indagata quàm diligentiſſime ad ſe perſcriberet. Regis ipſius litterarum ſubijcietur exemplum, e quibus quid ille de Franciſci uirtute, atque præſtantia ſenſerit, facile appareat.

IOANNIS TERTII LVSITANIÆ Regis ad Proregem Indiæ litterarum exemplum.

PRorex amice: ego rex tibi multam ſalutem. Franciſci Xauerij uita, geſtaq́ res, adeo ſalutaris exempli fuere, ut eas in lucem edi palamq́ proponi, ad gloriam Domini Dei noſtri pertinere magnopere exiſtimem. Cuius editionis quo maior auctoritas fidesq́ ſit, mando tibi plane, ut de præclaris omnibus uiri illius actionibus, dèque ijs rebus, quas per eum ſiue adhuc uiuentem, ſiue defunctum, Dominus noſter ſupra naturæ uires effecit, ubicunque teſtes idonei fuerint, tabulas publicas ſeu inſtrumenta autentica conficienda quàm ſtudioſiſſime cures, & ad me primo quoque tempore perferenda. Id erit mihi uehementer gratum. Ac licet rerum ipſarum dumtaxat tabulas imperauerim, tu nihilo minus efficies, ut ipſamet inquiſitio in publica monimenta recte atque ordine referatur. Inquiſitionis autem erit eiuſmodi ratio, ut omnibus iſtis in regionibus, quicunque earum rerum probe conſcij exſtiterint, ij de uita, factis, moribúſque Franciſci, quibus in terris atque oppidis infidelium fuerit, quid in ijs geſſerit, interrogati, & iurati reſpondeant. Eius porro inquiſitionis exemplum ſcriba relationis ipſe deſumito, tuóque chirographo ſubſcriptum, adhibito etiam Auditore generali, complicato, obſignatóque: tu deinde ad nos id ipſum triplici uia tranſmittito. Vlyſsipone. V. Kal. Aprilis 1556.

Regis epiſtola perlata in Indiam, miniſtri ſedulo imperata fecerunt, atque ita multa de Franciſco Xauerio ad Regem

probe

probe comperta atque explorata miſerunt, ut ſingula hoc loco perſequi nimis longum ſit. Summatim nonnulla perſtringam. Xauerius cum apud Comorinenſes degeret, in Chriſtiana doctrina tradenda tenebat hanc regulam. Mane poſt preces horarias recitatas, puero uno comite, qui ſignum geſtaret Crucis, uias oppidi circuibat, quærens ubi nam eſſent ægroti curandi, uel mortui ſepeliendi, uel infantes adultiue baptiſmo luſtrandi. Si quid occurrebat eiuſmodi, manibus oculiſq; ſublatis in cælum, elata uoce concionatoris inſtar, admodum pie pronuntiabat Symbolum Apoſtolorum, una cum Decalogo &c. eo ſtatim magna uis hominum confluebat. Si pro ægroto uel neophyto faceret, uniuerſam precationem Euangelio, ſin pro defuncto, Pſalmodia funebri, ſiue mortuorum officio concludebat. Ad ſextam ferme horam diei uerſatus in opere, quamquam ſumma corporis defatigatione, nullum tamen intermittebat diem, quin aliquid pueris e Catechiſmo explicaret. Inde ubi cibo ſe refeciſſet, Chriſtianis omnibus copiam ſui faciebat: quæſtiones ipſorum nodoſque dubitationum expediens, omnia diſcordiarum ſemina tollens, pacemque concilians: cum etiam ſub ueſperam, atque interdum noctu ſeſe in cætus hominum frequentiores concionabundus inſereret. Augebant autem laborem ac laßitudinem tum calores in ijs regionibus maximi, tum ſumma uiri paupertas, cuius ille ſemper adeo ſtudioſus fuit ac tenax, ut in tam crebris ac longis terra mariq; peregrinationibus ſine ſacculo & pera ambulare ſolitus fuerit. Quin etiam in urbe Goa regio procuratori multa ad iter neceſſaria liberaliter offerenti, inſtantique ut acciperet, omnino remiſit, & non modo uiatico prorſus nullo conſcendit, ſed etiam impedimenta nulla in nauem impoſuit præter Breuiarium, & alium libellum,

& ſu-

& ſuperpellitium. In ipſa autem nauigatione precario uictitabat, aliorum benignitate ſeſe ſuſtentans. Iam uero Christianos, quos in Comorini tractu CHRISTO pepererat, a barbarorum Regum & ceterorum iniurijs defendebat egregie, proq; ijs & CHRISTI religione tuenda ſæpe ſeſe obtulit in apertum uitæ diſcrimen. Gens eſt in regno Biſnagæ, quos Badagaas uocant. horum permagna manus cum ad neophytos diripiendos, occidendosq; in regnum Trauancoris irrupiſſet; cognita re Xauerius ex alio quodam oppido, ubi tum morabatur, Trauancorem prouolat: nihilq; mortis metu perterritus, ſummo animi ardore, atque conſtantia ſcelus hoſtium increpans, in mediam Chriſtianorum turbam ultro ſe conijcit, ut ipſum reueriti reliquis parcerent. Quamquam alioqui ſane ipſius capiti aſſidue pæne tendebantur inſidiæ. itaque & ab ethnicis quibuſdam aliquando conquiſitus ad necem, arborem ſcandens, ibique pernoctans, manus eorum effugit. Tanto autem deſiderio flagrabat uniuerſæ barbariæ ab interitu reuocandæ, ut nullos labores, uel pericula ſubterfugeret, nullamq; fere partem caperet quietis. Inſulæ Mauri ſunt ultra Malucum. in ijs ille uerſatus eſt omni plane humano præſidio nudus, multis undique cinctus ueneni cædisq; periculis. quo ille cum diſcedere pararet, non modo ab amicis fruſtra deterritus, ac reuocatus eſt, ſed etiam ueneni multa remedia (cuius eſt uſus in ijs inſulis frequentiſſimus, atque etiam iccirco multos iam annos ſacerdote, atque paſtore caruerant) ſibi ab ijſdem oblata diuino magis quàm humano fretus auxilio, cuncta repudiauit. Qua de profectione, precibusque amicorum ipſe in Luſitaniam ad ſuos ſcripſit his uerbis: Ego ipſorum in me beneuolentiæ ac ſtudio ingentes egi gratias: ſed ne ipſe mihi ſolicitudinem ſtruerem, ac multo magis ne quid de mea

ſpe in uno Deo penitus fixa ac locata remitterem: amuleta, quæ mihi peramanter lacrimantes donabant, omnia recuſaui, rogans eos, ut pro me DEVM obſecrare ne deſiſterent: eo ueneni remedio nullum certius inueniri. Extat de eadem profectione eiusq; difficultatibus, de terræ natura & inopia, ad Socios Romanos alia item ipſius epiſtola, cuius illa clauſula eſt: Hæc ad uos eo ſcripſi, ut ſciatis quanta ſit in hiſce inſulis cæleſtium ſolatiorum copia: namq; omnia hæc pericula ac labores unius DEI cauſſa ultro ſuſcepti, theſauri ſunt ingentibus referti ſpiritalibus gaudijs, ita ut hæc apprime facta & appoſita prouincia ſit ad oculorum aciem paucis annis e ſuauiſſimi fletus ubertate perdendam. Equidem in uita mea, nec ulla umquam animi tanta tamque perpetua uoluptate ſum affectus, quanta in his locis afficior: nec tam leuiter corporis uexationes, atque moleſtias pertuli; cum tamen hoſtes circa finitimi ſint, incolæ ipſi non amiciſſimi, regio uero ita infelix & ſterilis, non modo ut cunctis ualetudinis aduerſæ ſubſidijs, ſed etiam conſuetis alibi uitæ præſidijs fere omnibus careat: ſic prorſus, ut hæ mihi uideantur inſulæ, Diuinæ ſpei uerius appellandæ, quàm Mauri. Nec uero populi in his partibus deſunt (Iauaros uocant) qui poſſe hominem interficere, ſummæ beatitudinis inſtar putent, a quibus cum alij, tum Chriſtiani multi occiduntur.

Tres menſes apud eas nationes Xauerius poſuit, partim Chriſtianorum loca circumiens (quæ iam diu luſtrauerat nemo; ſiue quòd abſunt ab India leucas amplius mille, ſiue quòd, quem præſulem habebant, ipſimet inſulani peremerant) partim etiam in barbaris conuertendis ad Dominum ita multis, ut in uno dumtaxat oppido Tolo, Chriſtianorum omnis ætatis amplius uiginti quinque millia ab eo facta fuiſſe dicantur: idque anno post Chriſtum

natum

natum circiter 1547. *Nam ex eo tempore is numerus per Socios qui in opere ſucceſſerunt, ualde auctus eſſe credendus eſt. His rebus peractis, cum intelligeret Xauerius, quàm uehementer inſulæ Maluci & Amboini cultorum inopia laborarent, ceſſare neſcius eo ſe contulit, ibiq́; Chriſtiana re præclare geſta, regnum aliud petijt, in quo intra menſem hominum plus decem millia ad cultum CHRISTI perduxit, & ſignificauit ſuis ipſe litteris, ſperare ſe eo anno plus centum millia Chriſtianorum eſſe facturum. Multis igitur in eo tractu inſtitutis Eccleſiis, quæ ſacroſanctę Sedi Apoſtolicæ Romanoque Pontifici obtemperant, & multiplicantur in dies, relictisq́; ad earum tutelam aliquot e Societate cuſtodibus; ipſe quòd alijs Indiæ locis mortales plurimos doctoribus deſtitutos in æternum perire intelligebat, reuertit in Indiam. Iaponis regnum paucis illis annis aperuerant Luſitani, cuius incolæ ſunt ingenij ac docilitatis laude præſtantes. Id ille ubi didicit, nequaquam loci longinquitate deterritus (abeſt enim id regnum ab urbe Goa leucas plus mille) quamquam diſſuadentibus cunctis, intempeſtiuo ad nauigandum mari, nauigio barbarorum Sinarum ſeſe commiſit, difficilique ac periculoſa nauigatione maritimam Iaponis urbem Cangoximam tenuit. Comitem habuerat Iaponium quendam Luſitanicæ linguæ peritum. Eo uſus interprete, capita Chriſtianæ religionis in Iaponicum ſermonem tranſtulit primum; deinde CHRISTI Euangelium in ijs terris inauditum promulgare, nec ſane fruſtra, aggreſſus eſt. Cangoximæ cum neophytis aliquandiu moratus, ad magnam illam urbem perrexit Meacum, regni totius caput, leucas trecentas ab eo loco poſitam, Chriſti notitia nulla. Iter habuit in primis laborioſum, atque difficile. In uiam ſe dedit Octobri menſe, cum frigora in Iapone ſæuire*

incipiunt,

incipiunt, tanta niuium copia geluque, ut in ſyluis concretæ ex glacie moles paßim ad inſtar trabium rigeant. Mari non ſemel infeſta piratis loca traiecit, in infima nauium propter obſcuritatem ac nouitatem nominis ſui a nautis ſæpe coniectus. Terra autem, ne erraret ignarus uiarum, indigenas equites citato curſu proſequebatur; & quidem pedibus nudis, quòd eo anni tempore flumina multa uado ſuperanda ſeſe crebro offerrent. Itaque ſæpe niuium & algoris iniuria pedes intumeſcebant: ſæpe etiam aßidua ſacrorum inſtrumentorum geſtatione defatigatus, aſperitate uiæ fallente ueſtigia, concidebat. Nocte uero, aqua madidus, frigore fameque confectus, cum ad hoſpitium perueniret; humana ſolatia nulla reperiebat: nam cæleſtia illa ac diuina (credo) non deerant. In ipſis uero pagis, & oppidis, quà tranſibat, ad alias contumelias & iurgia illud etiam accedebat, ut per plateas crebro lapidibus peteretur a pueris: nec tamen iccirco a ſacroſanctæ fidei Catholicæ præconio deſiſtebat. Meacum ut uenit, omnia offendit bello tumultibusque flagrantia. Itaque re infecta Cangoximam reuerti coactus eſt, Chriſtianis aliquot in reditu factis. Annum circiter in Iapone uerſatus eſt: in Meacenſi peregrinatione menſes quattuor poſuit. Tum inſtitutis ibi quoque Socijs, qui cœpta promouerent, in alia regna diſceßit. Magnum uero nomen, magnam ſibi uenerationem apud Iaponios peperit, plane ut illum Europæis omnibus anteferrent. tanta enim fuit uitæ morumque innocentia, uix ut in ijs quiſquam uel uenialis noxæ maculam deprehenderit. quin etiam ea re aiebant illum a ceteris differre Socijs, quod illi ſigillatim ad uarias multorum interrogationes, deinceps, atque ordine reſponderent; Xauerius, decem duodecimue maxime inter ſe diuer-

diuerſis propoſitis quæſtionibus uno eodemq́ reſponſo ſimul ita ſatisfaceret uniuerſis, ut ſi eorum unicuique ſeparatim ac proprie reſpondiſſet. Illa uero de Xauerij actis ſupra humanas uires admirabilia celebrantur, quòd uarijs temporibus in Iapone muto cuidam ac pedibus capto uſum linguæ, & ingreſſum, ſurdo auditum, item alteri ſurdo mutoue ſanitatem diuinitus reddidit. Atque hæc in Iapone. In Comorini autem regione dum ageret, non ſolum ægros cõplures a medicis deſperatos morbo diuinitus liberauit, ſpirituſq́ fugauit immundos, ſed etiam mortuos reuocauit ad uitam. Iuuenis quidã obierat multis affinitate coniunctus: hunc oppidani mortuum magnis clamoribus frequentes ad Xauerium afferunt, quem ille manu apprehenſum uiuentẽ erexit. idq́ Goam conſtanti fama perlatum eſt. quo Xauerius etiam cum non multo poſt rediſſet, ad Didacum quendam magnæ auctoritatis uirũ diuertit. is cum rem geſtam cognoſcere de ipſo Xauerio admodum cuperet, Coſmũ Ioannem regium procuratorẽ inuitat, ut ambo ſimul id a Xauerio ſciſcitentur. Coſmus pudore deterritus, rem ad ipſum Didacum reijcit. qua ille recepta, paucis poſt diebus Xauerium nomine compellans, Ad gloriam (inquit) ac laudem Domini, cedo magiſter Franciſce, quidnam fuit illud de adoleſcente, quem defunctum in Comorini promontorio reuocaſti? Ad ea uerba Xauerius nimirum erubuit, hominemq́ amplexatus, atque ſubridens, Ieſu bone (ait) egòne ut mortuos excitauerim? O me nequam: iuuenem ad me, mortui ſpecie, attulerant: iuſſus a me ſurgere nomine Dei ſurrexit: ea uidelicet populo noua res uiſa. Hæc deinde Coſmo referens Didacus, Noli (inquit) dubitare, quin ope diuina iuuenem illum Xauerius reuera mortuum ſuſcitauerit. Ibidem mulier Chriſtiana ad Xauerium accedit, rogat ut ad filium ſuum uita functum

ctum uenire ne grauetur. Ille eo ſe confert: pueri cadauer flexus genibus Deum precatus crucis ſigno luſtrat: puer ſtatim exſurgit in uitam, ac ſanitatem priſtinam reſtitutus. Chriſtiani qui aderant, miraculum exclamant: illos uero Xauerius obſecrat, rem uti ſilentio contegant.

Ex Iapone decedens, nauem conſcendit Luſitani cuiuſdam, qui Colani præſidio præfuit. In ea nauigatione cum in oram Sinarum e regione Chinchei iam perueniſſent, atrox & periculoſa procella coorta, ſcapham, una cum duobus Mauris e nauali turba, retinaculo rupto, ex omnium oculis tanto impetu abripuit, ut paulo poſt ne e ſummo quidem ipſius mali carcheſio ſpeculantibus appareret. tum uero ea deplorata, curſum proſequi nautæ decernunt. Id ubi ſentit Xauerius, magiſtrum nauis ductoremq; obſecrat, ut dolones qui ob uenti uehementiam non erant omnino ſublati, demittant, & ſcapham exſpectent. Negare ductor primo, magnum eſſe affirmans in mora periculum: exiguo illo contracto uelo, quo maris impetum fugerent, hauſtum iri nauigium fluctibus. Ad extremum tamen uictus Xauerij precibus, ſubmitti dolones imperat. Verum ubi nihil profici ea re intelligunt nautæ, tumido præſertim ac ſæuiente mari, uela rurſus expediunt. Contra Xauerius niti, ſerio affirmare ſcapham breui incolumem affuturam. Cum illi nihilo minus deſperata re dolones erigerent, extemplo Xauerius ad proram accurrit, manuq; antennis iniecta, nautas per Chriſtum dominum, eiuſq; uulnera obteſtatur, ne ex eo loco diſcedãt: confidere ſe plane fore, ut par illud animarum, quæ Chriſtianæ eſſe poſſent, Deo miſerante, non interiret. His auditis nautæ denuo uela ſubmittunt. Interea Antonius Dias Xauerij rogatu rudentes aſcenderat, nihilq; diſpiciens, deſcendere iam parabat, cum illum

illum adhuc paululum exſpectare Xauerius iubet, ſimulq́ ipſe ad nauis marginem ſublatis manibus ſe in preces effundit, nauarchum & ceteros bono animo iubet eſſe. Cum hæc maxime fierent, ecce tibi repente aduentans ſcapha conſpicitur. Tum ad eam exſpectandam, curſumq́ facilius inhibendum, nauis contra maris impetum in obliquum locatur nec mora: duarum triumve horarum interuallo ſcapha neutram in partem declinans recta ad onerariam appropinquat: cui cum funem eminus inijcere pararent, nihil opus eſſe ait Xauerius, ipſam per ſe placide ad onerariæ latus acceſſuram: itaque factum eſt. Duo qui uehebantur, in nauem accepti. ſcapha, quamquam minime ſedata tempeſtate, retinente nemine, tam diu ſtetit, quoad eam nautæ ad onerariam religarunt. Mauri illi duo ad Chriſtum deinde cõuerſi baptiſmo luſtrantur. Res tota ſumma omnium admiratione animaduerſa ac notata eſt.

Fuit uero Xauerius utique ipſius etiam Prophetiæ dono conſpicuus. multa poſt futura, multa longe remota prædixit, quæ humanitus ſciri nullo pacto poſſent. Ex Iapone tendens Malacam, quingentarum amplius leucarum itinere, in portum Sinarum delatus, e Duartis Gammæ oneraria in Didaci Pereriæ nauem tranſcendit: is, quòd Malacam in diſceſſu ab hoſtibus circumuentam obſeſſamq́ reliquerat, nihilq́ poſtea de euentu rei cognouerat, percontari de Sinis magnopere cupiebat, num quid de Malacenſi obſidione audiſſent. Simul etiam cum uectoribus in eius urbis ſubſidium arma ſedulo comparabat. quos ita ſolicitos metu cõſpicatus Xauerius, iubet (idq́ ſæpius) ſine cura eſſe, pro certo affirmans otiũ eſſe Malacæ. Idem Didacus cũ animo ſuſpenſo metueret, ne oẽs naues in Indiã Malaca ſoluiſſent, quòd bona iã pars idoneæ ad nauigandũ tẽpeſtatis effluxerat. Nihil eſt (inquit Xauerius illi) cur ti-

meas. Antonium Pereriam etiam num reperiemus Malacæ, ſublatis ad uelificandum antennis, nos ipſo iam triduo præſtolantem. Ad quem deinde Xauerius e freto Sincapurano paſſuum nonaginta millibus Malacam litteras de ſuo aduentu præmiſit: quo ſimul atque peruentum eſt, omnia prorſus ut ille prædixerat, res Malacenſes pacatas, Antonium Pereriam tertium iam diem profectione parata ipſos opperientem inueniunt.

Simone Mello Malacæ præfecturam gerente, cum ibi Xauerius eſſet, Aceni, immanis ac bellicoſa gens, celocibus fere ſexaginta, noctis ſilentio Malacæ portum inuecti, ut onerarias, quæ in eo iactis anchoris ſtabant, inflammarent, atq; diriperent, Bandenſem nauem iam prope ceperant, cum Luſitani qui in oppido habitant, biremibus circiter quinque raptim inſtructis decemq; dierum duntaxat impoſito commeatu, intra decimum diem redire iuſſi, cõiectos in fugam pyratas ad Parlem uſque amnem ducentas ab urbe leucas perſequuntur. iamq; menſem totum ultra finitum ſibi temporis ſpatium abfuerant, cum interea nullus de iis nuntius uenerat Malacam. Quin etiam complures ad explorandum lintres a præfecto dimiſſi, nihil omnino retulerant. Quo circa magna erat ſuſpicio, male pugnatum eſſe: auxitq; ſuſpicionem rumor a Mauris incolis diſſipatus, noſtros ab hoſtibus plane uictos ac deletos eſſe. Cum mæſta atque afflicta eo metu ciuitas eſſet, matronę etiam maritos ut mortuos effuſe lugerent, in concionem populum Xauerius aduocat, & ad extremum, nonnullorum fidem in Chriſtum requirens, & inconſtantiam increpans: Sunt, inquit, in hoc cœtu cum alij, tum mulieres quædam, quæ ſortibus iactis, conſultiſque ueneficis, perſuaſere ſibi, claſſem noſtram ab Acenis captam, mari toſq; lugent. At uos fratres mei amiciq;, omni mœrore depoſito, exhila-

exhilaramini, & gaudete uehementer: namque hodierna die fratres noſtri pugnarunt, inſigniq́ de hoſtibus parta uictoria cum opimis ſpolijs reuertuntur ad nos. Certo die (ipſumq́ notauit diem) adiuuante Domino incolumes aderunt, non plus tribus e noſtris, aut quattuor in pugna deſideratis. Proinde tantam uictoriam Deo gratulantes ſemel orationem dominicam, & ſalutationem angelicam recitemus, iterumq́ pro ijs qui uitam in certamine profuderunt. Hęc ille ſolita uultus oriſq́ ſerenitate cum peroraſſet, ingens omnium ſtupor & motus animi cōſequutus. tantaq́ fuit de uiri ſanctitate auditorum opinio, ut nemo plane dubitauerit, quin illa Xauerius diuino afflatus ſpiritu uere pronuntiaſſet, cum nec terra nec mari nuntij eo tempore ad urbem ueniſſent, nec uero tam breui ex tam longinqua regione uenire potuiſſent. Eodem die ſub ueſperam in ęde Mariæ Virginis in cliuo, ſeparatim ad matres familias uerba fecit, ipſum nominatim definiens diem, quo die certum de ſuorum incolumitate ac uictoria nuntium eſſent accepturæ. itaque factum eſt. Nuntium uictores ipſi cum ingenti præda paulo poſt ſubſequuti, nauigijs, & myoparonibus, tormentis, apparatuq́ bellico, multis denique ex hoſtium numero captiuis adductis. Appropinquanti ad oppidum claſſi Xauerius una cum urbis præfecto, & reliqua multitudine ad litus obuiam prodit, ſignum crucifixi Chriſti domini tenens: deſcendentem ducem, ceteroſque primarios gratulabundus amplectitur. In ea celebritate atque frequentia, Mellus urbis Præfectus quid paucis illis diebus de ſuggeſtu Xauerius dixerit, claſſiarijs publice exponit. rei geſtæ ſeriem cum Xauerij uerbis ad amuſſim conuenire comperiunt. tantum denuo admirationis, atque admurmurationis exortum, ut aliud fere nihil per eos dies in ore ſermoneque omnium uerſaretur. Neque uero Malacenſibus læta ſolum

ac proſpera, ſed etiam aduerſa triſtiaq; uaticinatus eſt. Attenderunt eum ſæpenumero quidam, cum pro concione ſolutos accuſaret Malacenſium mores, neglectamq; iuſtitiam, imminentia urbi mala pœnaſq; deprecantem eas, quibus deinde ſtatim Malacenſes affecti ſunt. Proximo quippe anno Malaca ab Iais Mauris obſeſſa, & agri uaſtati. belli cladem contagioſa ac dira morbi lues excepit, quæ per uniuerſum graſſata populum, perpetuis funeribus urbem propemodum exhauſit.

Idem Xauerius alias cum ad Chincheum Sinarum eſſet, Luſitanis, qui ibidem aderant, repente, Deum (ait) pro fratribus noſtris Malacenſibus deprecemur, qui ab hoſtibus graui obſidione cincti premuntur, uoſq; ad opem laborantibus ferendam nulla interpoſita mora contendite. Profecti, quo in ſtatu Xauerius dixerat, rem Malacenſem offendunt. In Maluci inſulis miſſæ ſacrificium facienti aperuit Dominus, uita exceſſiſſe in Amboino inſula, uico Tibi, Ioannem Darauſium, Luſitanum. Conuerſus igitur ad populum oblationis tempore, Ioannes, inquit, Darauſius, qui erat in Amboino, extremum obijt diem: uos eum, quæſo, Deo Domino commendate. mirati qui audiere, cælitus id patefactum Xauerio ſtatuunt, cum Maluco diſtaret Amboinus ducēta quadraginta millia paſſuum, nec per eos dies quiſquam terra mariue ex ijs locis ueniſſet. Spatio deinde interiecto dierum ferme duodecim, Ioannis Deiroi litteris cognitum eſt, Darauſium ea ipſa hora, qua Xauerius dixerat, e uita migraſſe. Rurſus in Amboino dum concionaretur, auditores iuſſit genibus nixos orationem dominicam recitare pro Didaco Aegidio, qui Maluci eo ipſo tempore animam ageret. quod ita fuiſſe nauibus deinde, litteriſq; e Maluco reſcitum eſt.

Sed illa præſertim laude Xauerius preſtitit, animos hominum à

uitijs

uitijs atque libidine ad uirtutem pietatemq́ traducendi. Vrbis uicos tintinnabulo circumiens pueros quot quot poterat, Mauroſq́ ſexus utriuſq́ conuocabat in templum: ibi poſt Catechiſmum peractum, uerbis, ut poterat, e Luſitanico, Mauricoq́ ſermone miſtis, quærebat ex ijs, quis nam concubinas haberet. quibus tres uel plures eſſe compererat, ijs unam, miſcens imperio preces, demebat, ſatis eſſe reliquas inquiens. atque ita, ſubducens decimo, uel uigeſimo quoque die ſingulas, non ante deſiſtebat, quàm cunctas omnino dimitterent. Hoc ille artificio nouem circiter ſcórta cuidam paulatim detraxit. Quos flagitijs huiuſmodi coopertos repererat, cum ijs hac ratione utebatur & uia: blande primum & familiariter compellare, nihil in uultu ſeueritatis, nihil aſperitatis in uerbis oſtendere, ultro etiam ad conuiuium ſemet offerre. ubi ſeſe arcta cum ijs & iucunda familiaritate coniunxerat, tum eos, quo uellet, denique perducebat; atque ita aggrediebatur ad alios. hoc maxime modo complures pæne perditos a flagitioſa uitæ conſuetudine reuocauit, ut Xauerius ab ijs, qui eum norunt, plus familiari ſermone atq; colloquijs, quàm publicis ad populum concionibus profeciſſe iudicetur.

Victu fuit cultuq́ corporis tenuiſſimo. carnibus non fere, niſi ſi quando ut morem conuiuis gereret, ueſcebatur. totum ſæpe biduum ac triduum uix uno panis obolo tranſigebat: uino autem abſtinebat maxime: cuius uas a Martino Alphonſo Soſa cum alijs quibuſdam donis ſibi miſſum neque guſtauit, & pauperibus cuncta diſtribuit, in quos ubicunque terrarum eſſet, quæ ſibi donarentur ab alijs, erogabat. quieti id ſolummodo tribuebat, quod a quotidianis ex inſtituto muneribus otij ſuperfuerat: uix autem horæ duæ treſue ferme ſupererant: nec ijs quidem plane utebatur, ſed aliud agens, naturæ ipſa demum neceſſitate cogente cedebat ſomno.

Obſeruarunt eum ſæpe de induſtria quidam externi, cum in cubiculum ſe reciperet, obfirmato ſemper animo precationi inſiſtentem, quoad ſomno oppreſſus, ac pœne concidens, ad ſaxum pro ceruicali recumberet. Chriſtiana ſacra cum Indicis inſulis iam fere omnibus impertiſſet, ſumma ope ſibi enitendum putauit, ut eadem in ampliſsimam quoque illam Sinarum regionem inferret. Eam igitur ob cauſſam ex Iapone reuertit in Indiam, ut ſe ad hanc expeditionem pararet. nec, quamuis multis iter illud uel diſſuadentibus, uel etiam impedire (præſertim Malacæ) conantibus, de ſuſcepta ſententia potuit dimoueri. Inſula eſt in ora Sinarum, quam Santianum appellant, a continenti paſſuum millibus nonaginta, quo Luſitani mercatores ad negotia cum Sinis contrahenda commeant: nam Sinarum mediterranea penetrare aduenis capitale eſt. Eo Xauerius negotij ipſe quoque ſui cauſſa contendit, nullis terroribus cedere ſolitus, ubi Chriſtiana res, & animarum ſalus ageretur. Cum Sionio quodam, ut ſe Cantonij portus in litore exponat, emendicatis ad eam rem decidit aureis nummis trecentis. Sed nimirum intereà Xauerij laborum finis obrepſerat: & qui ſeſe in medio uerſari ſtadio rebatur adhuc, ad calcem atque ad paratam uictoribus a iuſto iudice coronam gloriæ peruenerat inſciens. Dum enim hæc maxime gerit, grauiſsima opprimitur febri, ex qua paucis diebus eſt mortuus in eiuſdem inſulæ monte quodam deſerto, ſumma rerum omnium inopia, ſenſibus animi ad extremum uſq; ſpiritum integris, uerba illa ſæpe intermortuis uocibus iterans, Miſerere mei fili Dauid, Ieſu fili Dauid miſerere mei. item illa, Mater Dei memento mei: atque ita e mundi tempeſtatibus atque procellis ereptus, portum DEI beneficio tenuit, longe Cantonio tutiorem, quarto Nonas Decembris, anno Chriſti nati 1552. Indicæ

uero

uero ſuæ peregrinationis, undecimo. Corpus humatum amictu ſacerdotali, uiua calce, quod ipſemet iuſſerat, amici eo conſilio contegunt, ut oſſa nuda in Indiam deportent. Inde menſe circiter tertio effodiunt: non modo non abſumptum, ſed etiam integris ueſtimentis, ea inſuper auctum dote reperiunt, ut uarios efflaret odores miræ ſuauitatis. Ac nihilo minus in eadẽ calcis arca reconditũ, in naue imponunt: tranſuehuntq́ ex eo loco Malacã ſumma populi ueneratione. quo ut illatũ eſt (mirũ dictu) ſæuiens per eos dies peſtilẽtia in urbe, fameſq́; ſtatim ſedatur. Malaca deniq́; (ubi menſes aliquot ſepultum iacuit) Goam delatũ eſt, magno utiq́; nautarũ bono: quippe ex multis, certiſq́ naufragij periculis, artemonis malo diffracto, ipſaq́ oneraria bis per imprudentiam in Syrtes inuecta, eius implorato ſubſidio, cuius uehebant corpus, erepti ſunt. Goam aduentanti uniuerſa ſeſe obuiam effudit ciuitas, ingentiq́ pompa, ac celebritate in D. Pauli templo depoſitum, inq́ omnium conſpectu locatum per aliquot dies omnium ordinum uiri fœminæq́ religionis cauſſa celebrarunt, & eo quidem concurſu, ut ad arcendam ex æde multitudinem, arca incluſum terræ mandare neceſſe fuerit. ubi illæſum ab omni tabe hodieq́ perſiſtens, non leui argumento indicat caſtimoniam uiri, ac uirginitatem, cui dant teſtimonium etiã ij, qui confeßiones illius excipere ſoliti ſunt. Hactenus de Xauerio, pro inſtituta operis breuitate, & anguſtijs temporis, multa: pro illius meritis ac dignitate, perpauca. Nunc quoniam eiuſdem præcipue ductu, atque conſilio Collegia Societatis IESV aliquot in illis partibus inſtituta ſunt, ex quibus deinde ſtationibus, Euangelij cauſſa, diuerſa ac remotißima Orientis loca Socij penetrarunt; ſequitur ut de ſingulis aliquid breuiter dicendum eſſe uideatur.

GOA

GOA INSVLA ET VRBS.

ATque ut a Goenſi ducatur initium, quod in Aſia fundatum eſt omnium primum, (diſtat autem a Luſitaniæ litoribus Goa, recta quidem linea leucarum duo millia, cõſueta uero nauigatione, circiter quattuor) cum Ioannes tertius Luſitaniæ rex in urbe Goa peramplas ædes, quæ D. Pauli uocatæ ſunt, & uectigalibus certis inſtructas ideo comparaſſet, ut in ijs aleretur proborum doctorumq; hominum copia, qui in unam barbarorũ conuerſionem toto pectore incumberent: Didacum quendam magnæ exiſtimationis uirum, piumq; ſimul, ac litteratum uniuerſæ procurationi præpoſuit. Is, ut primum Xauerius in ea loca delatus eſt, uiri inſtitutis uitæq; ratione mirabiliter captus, factaq; ex eo de reliquis coniectura, ſecum ipſe ſtatuit, Societatem IESV maxime dignã eſſe, cui eiuſmodi prouincia delegetur: totamq; rem per litteras cum Rege communicat. Rex, qui optime de eo hominum ordine iam ante ſentiret, haud grauate concedit in eandem ſententiam. Goanas ædes una cum inſtrumento, uectigalibusq; confeſtim Societati attribuit, idq; Collegium nouis deinceps beneficijs liberaliſſime cumulauit, auxitq;, non Socijs ſolum, ſed etiam neophytis nutriendis ampla decreta pecunia. Miſſi eo ſtatim concionatores, Confeſſarij, doctores, & ceteri ad uſus domeſticos neceſſarij. Verſantur autẽ hoc tempore in eo contubernio (ex quo in ceteras Indiæ partes identidẽ ſupplementa mittuntur) Socij amplius centum: qui cum nulli rei dent operam, niſi Chriſtianæ fidei propagandæ, tantis occupationibus diſtinentur, ut ſæpe non niſi tres quattuórue ex omni numero domeſticos intra parietes, & ij quidem ualetudine aduerſa retenti, remaneant.

neant. neque uero, ſi multo plures eo mittantur, cunctis negotiũ deſit. Theologiæ ſcholas habent, artiumq́ liberalium: nec humanioribus modo litteris, uerum etiam Indicæ linguæ uſu exercentur, quo facilior, ſine interpretis opera, Euangelij promulgatio ſit. Eadem opera inſtituuntur etiam pueri amplius ſexcenti e diuerſis regionibus oriundi, Brachmanes, Perſæ, Arabes, Aethiopes, Cafres, Canarij, Guzarates, Dacanij, Malauares, Bengalæ, Canaræ, Pegui, Patanes, Chingolæ, Iai, Malai, Manancabi, Macazari, Malucij, Sionij, Mauri, Sinæ, & alij, qui quòd præclara fere indole ſunt, & eorum cõtubernio pręſident certi homines e Societate, magna ſpes eſt, fore, ut in terras quiſque ſuas dimiſſi, Euangeliũ longe lateq́ diſſeminent. Nec ſane laboris eſt cur pœniteat. nam ex quo tempore Socij in ea loca profecti ſunt, uniuerſam pæne Inſulam Goam, finitimasq́ Diuarem & Coranum ad Eccleſiam Catholicã aggregarunt. Magnumq́ etiam in hac uita fructum induſtriæ ſuę tum ſæpe alias cepere, tum anno poſt Chriſtum natum 1557. cum illis humaniſſime Conſtantinus Prorex bellum eo tempore comparans, tria armatorũ millia, quos ijdem in urbe Goa ſalutari aqua perfuderant, ſub ſignis oſtendit. Militum eſt autem ea conſuetudo atque animi pietas, ut quo die in expeditionem ituri ſunt, noxis per confeſſionẽ elutis, prima luce ad ſacram ædem agmine ueniant; haſtiſq́ & ſclopis ad ianuam templi religioſe depoſitis, ubi Euchariſtiæ Sacramentum ordine ſinguli acceperint, altera ianua egreſſi arma ſumant, ſeq́ inde firmiores, & alacriores ad ſigna recipiant.

Anno uero, qui fuit a Chriſto nato 1560. hominũ millia plus uiginti conuerſa, quorum, duodecim millia & ſeptingentos in ædibus ſuis ijdem qui Chriſtianis pręceptis imbuerant Socij ſacro fonte luſtrarunt. Mocadani tres ſiue præfecti, pictorum, nautarum, auri-

ficum,

ficum, una cum domeſticis Chriſtiana religione ſuſcepta, ad eadem ſacra uitæq́; inſtitutum magnam ſui quiſque ordinis multitudinem perduxere. Sunt præterea in iјs qui conuertuntur, cum aliј nobiles multi Mauri paganiq́; & Brachmanes Indicarũ ſuperſtitionũ antiſtites, tũ uero principes ac dynaſtæ: quo in numero fuit filia Mealis regis natione ac moribus Mauri, qui, ut in Idalcanis regnum reſtitueretur, ex quo fuerat exactus, Goam ad Luſitanos opis implorandæ cauſsa confugerat. Hæc pueros Catechiſmum decantantes per urbem Societatis inſtituto, dedita opera ſæpius magna ſua delectatione atque animi uoluptate cum attendiſſet, afflata diuinitus, parentibus quamquam inuitis ac renitentibus, Chriſtiana ſacra ſuſcepit anno poſt Chriſti natalem 1557. Strenuus etiam in primis eques ac nobilis, cui in baptiſmo Alphonſi nomen fuerat inditum, hoc anno mortuus eſt in eo bello, quod Antonius Prorex cum Mauris Paganisq́; Malauaribus habuit. Rex Tricanamalis uiuit adhuc, honorificeq́; a Luſitaniæ Rege tractatur.

Rex uero Ceilani Ioannes, etiam Vlyſsipone deinde uerſatus, et Societatis hoſpitio ibidem eſt uſus. Atque hæc de principibus, ac potentibus uiris: qui ſane in Catholica fide mirabiliter ſtabiles, fixiq́; perſiſtunt, exemploq́; ipſi ſuo plurimos ab erroribus in ſemitam ueritatis adducunt.

De Brachmanibus autem duos præcipue in medium afferam: quorum alter in ampliſsimo dignitatis gradu locatus, eruditionis, & Aſtrologiæ præſertim fama prȩcellens, tantum ſibi nomen pepererat, ut a remotiſsimis etiam nationibus conſuleretur, multiq́; ab eo noxarum abſolutiones ſuppliciter peterent. Is tantum ſua conuerſione profecit, ut cum eo nemo fere ethnicus ageret, quin uictus illius rationibus cederet, ſeq́; ad Chriſtum adiungeret. Alter item in

primis

primus inſignis & locuples, quippe qui e ſacerdotio quod gerebat, barbaria illius totius decimas, atque primitias caperet: omni pecunia commodisq; Chriſti cauſſa neglectis, ceteros quotquot poterat, ad Euangelij ueritatem omni conatu atque opera perducebat: quod idem ſtudium in alijs quoque ferme neophytis æque ſummis atque infimis cernitur.

Inſtitutum eſt etiam eiuſdem Regis Luſitaniæ ſumptibus contubernium frequens eorum, qui catechizantur, atque hoſpitalis domus, in quam utriuſq; ſexus ægroti, magno Chriſtianæ rei incremento, ſeſe recipiunt. In his porro collegij domicilijs quadringenta fere capita numerantur. Atque illa etiam Chriſtianam rem nõ mediocriter adiuuant, uel quod baptiſmi quammaxime ſolenni ritu ceremoniaq; peraguntur, Proregibus atque Præfectis magna animi delectatione lætitiaq; præſentibus: uel quod Proreges neophytis habent honorem, quacunque re poſſunt benigniſſime commodant, immunitates ac priuilegia tribuunt, inclinantq; ab illis onera in barbaros, idque tum ſua ipſi ſponte ac iudicio, tum Regis uere Chriſtiani mandato, tum etiam Sociorum monitis ac ſuaſu. Quod quoniam notum in uulgus eſt, ſic fit ut Societatem neophyti magnopere diligant, ethnici ualde uereantur, ac timeant.

In eadem inſula oppidum eſt inſigne phano D. Ioanni Baptiſtæ dicato. eius oppidi principes (Ganſaras uocant) tam ſecundo Chriſtianæ rei progreſſu conturbati, ac uehementer attoniti, in conſilium de Republica ueniunt. Tres dictæ ſententiæ. Prima iubebat, quoniam tanto impetu inſulam uniuerſam religio Chriſtiana peruaderet, fortunis animarum ſaluti poſthabitis, in continentem migrare. Suadebat altera, tempeſtatis eius tranſitum exſpectandum: id fore, cum primum Prorex Conſtantinus ex inſula deceſſiſſet. Tum uero

ſurgens

ſurgens e ſenioribus quidam præcipua exiſtimatione uir, Non tam nobis (inquit) de Conſtantini diſceſſu, quàm de Sociorum manſione cogitandum eſt: quæ quandoquidem erit perpetua, nec minori apud ceteros, qui ſuccedent Proreges auctoritate futuri ſunt, commodius multo nobis utique fuerit, relictis Idolis uni Deo nos dedere, & Chriſtiana ſacra ſuſcipere. Salutare omnibus conſilium uiſum. itaque tanti per eos dies ad baptiſmum facti concurſus, ut mortales plurimos, non ſine magno quidem ipſorum mærore, in aliud tempus reijcere neceſſe fuerit. mira eſt enim candidatorum in Chriſti ſacris capeſſendis alacritas. In Bati uico primarius quidam Camotis nomine, ſub ueſperam admonitus, ut poſtridie (qui dies erat ſancto Ludouico Regi Galliæ ſacer) bene mane ad baptiſmum una cum ſuis præſto eſſet, Proregem ipſum affore, proinde non eſſe tali tẽpore ſomno indulgendum, ecce tibi intempeſta nocte ad ſacerdotis hoſpitium uenit, & ianuam pulſat. Sequebantur eum cognati ac neceſſarij omnis ætatis circiter ducenti uiri uittis tempora more patrio redimiti plumis inſertis, quorum erant ſclopetarij ferme triginta, mulieres auro pretioſisq; lapillis ornatæ. Ipſe autem Camotis torque aureo inſignis & ſclopo, purpureisq; femoralibus ſericis, argenteo enſe ex humeris dependente, militari ornatu, in primo agmine erectus nuntiat ſe, uti condictum fuerat, paratum adeſſe cum tota familia, quoniam quidem ea nocte dormiendum non eſſet. Collaudata hominis uigilantia ſtudioq;, domum redire, & in lucẽ quieſcere iuſſus, ut primum Prorex cum Epiſcopo Malacenſi aduenit; magna omnium gratulatione gaudioq; cum ſuis eſt baptizatus. Petrus Almeida e Societate eſt Goæ. Is Deorum ſignis demoliendis, diffringendisq; mirifice delectatur. Id quoniã neophyti intelligunt, certatim in ea re magiſtro gratificari conantur. Cum e Bardenſibus quidam

quidam contumelijs crucem affeciſſent, id ubi reſciere Coranenſes Chriſtiani, iniuriã ulciſci conſtituunt. Nocte Bardem ingreßi lapidea ſimulacra aliquot furto ſurripiunt, ſtatimq́ ad Almeidam afferunt. Laudat hilari uultu diligentiam Almeida, nec patitur quemque, prius ſe in ſimulacra manus inijcere, quæ ubi ipſe commi nuit, Chriſtianos deinde iubet inſpuere, pedibusq́ calcare. illi imperata faciunt alacres: quin etiam iniuſſu, iurgia & probra ingerunt, maledictisq́ proſcindunt, quæ tanto nuper cultu ac ſuperſtitione uenerabantur. Iidem neophyti cum a quodam e Socijs ualde petiſſent, ut crucem Corani defigeret, cumq́ ille rem differret diutius, quàm deſiderium ipſorum pietasq́ ferre poſſet, delubrum antea ſibi ualde religioſum irrumpunt, detracta materia Crucem ipſimet fabricantur, eamq́ a magiſtro conſecratam magna animi uoluptate gaudioq́ in uico publice ſtatuunt. & ſane idola ſua, ritusq́ barbaros mirum quanto odio proſequantur. Anno quidem a Virginis partu 1567. in agro Salſettano (ubi præcipue florebat Brachmanica prauitas) delubra plus trecenta deturbata, & ſolo æquata per litteras nuntiantur, ſacris Dei templis eorum uice refectis, quorum curam gerit Societas, idque partim Proregis imperio, partim etiam Fratrum Franciſcanorum, & Societatis inſtinctu, quo facto uici plane octo & quinquaginta idolis nudati, purgatiq́ ſunt. Ganſares uero, de quibus ſupra meminimus, affirmabant ſibi Dæmonem aperte dixiſſe, Diuus hic Ioannes, qui in meo colitur phano, maior atque præſtantior eſt me: quocirca ei cedere, uosq́ deſerere, & in continentem abire cogor ex Inſula.

COCI-

C O C I N V M.

SOcietatis IESV Collegium aliud eſt in urbe Cocino, paſſuum ab Goa trecentis millibus, quanquam minori Sociorum numero, iiſdem tamen occupationibus atque laboribus. Ac tametſi in pacatis numeratur hoc oppidum, non tamẽ omnino uacat inſidiis. Melchior quidem Carnerius e Societate Nicenus epiſcopus. (nam etſi eccleſiaſtica honorum inſignia ac titulos, atque opulenta ſacerdotia legibus ſuis omni conatu Societas refugit, huiuſmodi tamen epiſcopatus ac munera, quæ certos habent labores atque pericula, redditus ac uectigalia nulla; mandante Pontifice maximo recipit) is igitur cum per eos dies uerſaretur Cocini, eodemq; ſe contuliſſet Armenius epiſcopus neſcio quis, dum ſtudioſe prouidet Melchior, ne Armenius Catholicæ fidei integritatem ac puritatem ſchiſmaticæ prauitatis labe contaminet: diuinitus factum eſt, quo minus improborum ſcelere occumberet. Emiſſa quippe in caput eius ſagitta, transfixum pileum capite illæſo decuſſit. E regione Cocini, ingens inſularum numerus uiſitur, quas Maldiuanas appellant. Harum Rex anno poſt Chriſtum natum 1551 magna cum popularium multitudine Chriſtiana ſacra ſuſcepit. Aliæ item Cocino uicinæ inſulæ conuerti ad Dominum cœptæ. Recentiſſimis uero litteris cognitum eſt, quattuor e Societate Goam Cocino petentes, in pyratas Mauros incidiſſe. Dum igitur nautæ ſeſe ad defenſionem comparant, tormentario pulueri caſu ignis iniectus, nauem quę alioquin hoſtibus reſtitiſſet, inteſtino malo conſumpſit. Vectores in mare deſiliunt, multiq; ex iis, ne mergerentur, ad ipſa hoſtium nauigia neceſſario confugere. quo in numero Franciſcus Lopes e Societate

tate ſacerdos ex capitis tonſura a Mauris agnitus, & ſolicitatus etiã atque etiam ad Chriſtiana ſacra deſerenda, cum conſtanter in fide perſiſteret, latera haſtili transfixus, caputq́ gladio uulneratus, exiguã hanc uitã cum illa perpetua cõmutauit. alius e Socijs captus, ac deinde redemptus eſt. reliquis duobus quid fuerit, incertum eſt: eundem exitum, quem Franciſcus Lopes, ſortiti putantur.

DAMANVM.

Damanum eſt caſtrum, de Mauris a Conſtantino Prorege captum. id quoniam in ipſis Lutanici imperij eſt finibus, ualido præſidio Proreges tuentur Luſitanorum interdum mille. ibidem etiam e Societate nonnulli magno cum rei Chriſtianæ adiumento uerſantur. Sunt autem Luſitani milites tãta pietate ac religione, atq; ita bene de Societate ſentiunt, ut nunquã fere in expeditionem exeant, (exeunt autem ſæpe) quin ex ijs aliquem ſecum adducant, qui confeſſiones ipſorum excipiat, Crucisq́ uexillum ferens tempeſtiuis eos in ipſo certamine cohortationibus animet. Quæ ſane officia Socij magnis corporis uexationibus, periculisq́ mercantur: atque id ipſum alijs quoque in regionibus, cum ſe ſe offert occaſio, quanquã in tanto capitis diſcrimine, non tamen ſine cæleſti quadam animi uoluptate & gaudio, faciunt. Simul etiam in Damanenſi agro Mauri aliqui ad cultum Chriſti domini perducuntur: in ijs illuſtri loco nata mulier Mauro marito coniũcta, qui Damani quondã Præfectus fuerat, ingenti ſuorum admiratione a Mauricis erroribus ad Chriſti ueritatẽ trãſiit, neq; a ſuſcepta uitę ratione ſuorum artificijs, ac blandimentis deduci ulla ratione potuit. Barochẽſis reguli ad eã legatus uenit mariti rogatu; nec Luſitanus

C præfe-

præfectus, ſi eius conſtantia mulieris, aditum illi negauit. Maurus mulieris fidem oppugnare aggreſſus, cum una Luſitanus præfectus, & mariti cubicularius, & e Societate unus adeſſent; nonnulla primum de muliere percontari, deinde nobilitatē generis, mariti ſplendorem, diuitias, opes in memoriā reuocare. Illa uero non modo manus non dat, ſed ne reſponſo quidem dignatur legatum. namque a magiſtro iam ante præmonita, quaſi aliud agens, preces quas didicerat, interim recitare, ſeq́ ſigno Crucis cœpit munire. quod ſimul atq́ Mauri uiderunt, Crucem auerſati, extemplo ſe inde proripiunt, ardentesq́ dolore diſcedunt. eadem animi uirtute, ac robore, matris quoque ab ſe repulit inſidioſas preces: quæ cum ad eam adijſſet, multisq́ blanditijs ad Mauricas leges reducere conaretur: Satius (inquit filia) fuerit, ſi alteram ſororem tecum adduxeris, & Chriſtiana ſacra ambæ ſuſceperitis. ſin minus, neque ego te poſthac matrem, nec uero tu me filiā dixeris. his uerbis auditis, anus abijt mœrens, nec unquam poſtea redijt. Et ſane conuerſio Maurorum eo pluris æſtimanda eſt, quo difficilius a ſuis ritibus, prauisq́ opinionibus abducuntur.

COLANVM.

Item Colani, quod oppidum abeſt ab urbe Goa triginta ferme dierum nauigatione, Societatis domicilium eſt, ex quo cum in cetera loca finitima, tum præcipue in orā Trauancorenſem excurrūt. qua in ora ante quattuor annos, quinque & uiginti numerabantur Chriſtianorum uici, & in ijs nonnulli ſane quàm celebres: quibus, cū Societas adeo late diſperſis, propter paucitatem ſuam cunctis adeſſe non poſſit, ex incolarum numero (ſunt autem Chriſtiani ueteres & honeſti uiri permulti, habentq́ inter ſe

more

more Europeo Sodalitia rite inſtituta, quas uulgo Confratrias dicimus) ex incolis igitur Chriſtianis probata uirtute deligunt, quos tẽplis tuẽdis, tradendoq́ plebi patria lingua quotidie Catechiſmo, pręficiant. quas tamen Domini uineas ipſi etiam Socij ex interuallis quàm ſæpiſsime poſſunt, reuiſunt. Et quoniam uſu compertum eſt, tenera ingenia quanto facilius, quàm robuſta ac iam confirmata, Chriſtianis præceptis ac moribus informentur; Colani quoque ut Goæ, & Malacæ, pueris præſertim erudiendis inuigilant.

Allatum eſt nuper Trauancoris Regẽ, pace inter ipſum & Luſitanos Sociorum opera in perpetuum facta, eo beneficio ita deuinctum fuiſſe, non modo ut neophytos uexare deſierit, ſed etiam templum, quo ad ſacra conueniant, ſuo ipſe ſumptu exædificandum curauerit: multis præterea principum diſcordijs toto regno tollendis tantam ab illis gratiam Socios iniſſe, ut magna ſpes ſit, totam eam regionem impio dæmonum cultu depoſito, in Chriſti fidem eſſe uenturam.

ORA COMORINENSIS.

DE Comorini promontorio, deq́ toto eo tractu iam diximus. quo Franciſcus Xauerius cum ex urbe Goa ſe contuliſſet anno poſt uirginis partum 1542. ea ſparſit fidei catholicæ ſemina, ut uberrimam deinde tulerint animarum frugem. nunquam enim ab eo colendo agro Societas poſtea deſtitit. idque tanto cum rei Chriſtianæ incremento, ut cum ſumma Chriſtianorum multiplicetur quotannis, certus eorum numerus hoc tempore tradi non poſsit. Anno quidem Chriſti nati 1554. cenſa dicuntur Chriſtianorũ capitum centum uiginti quattuor millia. anno autem 1555. centum triginta millia. porro litteris anni 1565.

cognitum eſt, Comorinenſes Chriſtianos, & Goenſes, & ex montana regione Cocini plus trecentorum millium ſummam in uniuerſum efficere: ex quo tempore ad eum numerum millia deinceps multa acceſſere. quorum pars maxima atque optima Comorinenſium eſt, adeo ſpectatæ uirtutis hominum, ut cum Europæis Chriſtianis ſi minus antiquitate; conſtantia quidem certe, ſimplicitate fidei, ac religione certent. Punicalenſes quidem Neophyti, cum ob ſuſcepta Chriſtiana ſacra a tyrannis finitimis uexarentur aſsidue, e ſedibus patrijs ad alia loca migrare, quàm Chriſtum deſerere maluerunt. ei migrationi cum Proregis Luſitani iuſſu præeſſent quidam e Societate, anno poſt Chriſtum natum 1560. immanis tyrannus Badagaa cum equitum peditumq́; plus uiginti millibus, & magno elephantorum numero ſubito ſuperueniens, uix ſpatiũ Chriſtianis reliquit, ſe in naues cum uxoribus liberiſq́; recipiendi. Cum Luſitanis quanquam imparatis leuia quædam fuere certamina. Ioannes uero Meſquita e Socijs unus, ſeptem octóue plagis affectus eſt magnis & grauibus; inde omnibus ueſtimentis præter intimam tunicam & femoralia exutus, ſumma corporis uexatione captiuus auehitur. idemq́; rurſus in ipſa, qua aſportabatur biremi, in capite uulneratus, & fuſte percuſſus, ſemianimis in mare prolabitur, atque inde magno labore uiuus extractus, ubi peruenit ad Regem, in carcerem truditur, cuſtodibus multis appoſitis. ingens quippe ex eo redemptionis pretium (quod iam e uulneribus conualuerat) animo & ſpe deuorauerat Rex. In ipſo autem carcere peſsime acceptus eſt. catena primum ferrea in collum iniecta, non plus laxa quàm palmum. quo factum eſt, ut ſanguinis multùm e naribus funderet. alia item catena femora ac tibiæ colligantur: craſſæ adduntur compedes. denique mortis & equulei inſuper

accedunt

accedunt minæ. Sed ex iis incommodis omnibus abſque ullo pretio paucos poſt dies diuina ope eſt ereptus. Comes autem ipſius, cum eius tumultus initio, manus hoſtium nando effugiſſet; aliàs deinde captus a barbaris, paulùm abfuit, quin occideretur. cuidam præterea Socio diſtrictum gladium dynaſta barbarus intentauit. Alius, quod impiam delubri ædificationem impediret, ethnicus eius ædificationis curator, illum occidere uoluit, haud tamen impune: paucos enim ipſe poſt dies repentina morte ſublatus eſt.

Alius etiam in iiſdem regionibus fuſtibus cæſus, rurſuſq; per amicitiæ ſimulationem aureis diuenditus mille & ducentis. Franciſcus uero Henricus, & Balthaſar Nunnes a barbaris capti ambo, ac pæne perempti, alter etiam in ferrea uincla coniectus eſt religatis ad pedes manibus, membriſq; adeò intumeſcentibus, ut ex eo morbo aliquot deinceps dies admodum laborauerit.

In eadem regione Ceilanum eſt inſula, ubi res ad Dei gloriam contigit ſane memorabilis. Reguli cuiuſdam filius natu maximus, quòd Chriſtiana ſacra ſuſcipere ſtatuiſſet, patris iuſſu necatus eſt: quem Luſitanus quidam Chriſtiano more ſepeliit, tali obita morte martyrem certum exiſtimans. Luſitani iudiciũ DEVS illuſtri teſtimonio comprobauit. Siquidem eius nutu factum eſt, ut qua principis corpus humatum erat, in Crucis figuram terra fatiſceret; quæ bis barbarorum opera glebis oppleta, iterum atque iterum in eundem hiatum eſt reſoluta. aiunt etiã per eos dies Crucẽ ignei coloris uiſam in cælo: quibus miraculis commota magna hominũ uis ad CHRISTVM acceſſit, quorum multi Regis immanitate eandem martyrii coronam adepti ſunt. In eo numero fuiſſet alius quoq; Regis filius, itemq; ſororis filius, ad quem regni hæreditas pertinebat (ſororis enim, nõ Regis ipſius filios ſuccedere in regnis Cei-

lani mos eſt) horum igitur uterque ad Chriſtum propenſus, Regis imperio mactatus eſſet, niſi eos præſenti periculo Regis ſoror mature exemiſſet: ambos enim ad ſe uocatos recenti adhuc miraculo, interrogat; uelint ne fieri Chriſtiani. cum ſe utique uelle dixiſſent, cum Luſitano tranſigit mulier eodem ipſo, qui demortui principis funus curauerat, ut eos quamocculti ſſime Goam uſque perducat. quo ut uenere, fidei præceptis imbuti baptizatiq́, magnum pietatis ac religionis ſpecimen præbuere. Hos imitatus regius quidam præfectus, & alij decem nobiles uiri, uxoribus, liberis, bonis denique omnibus ſponte relictis, magno ſuo incommodo, corporisq́ defatigatione paſſuum amplius ſexcēta millia terreſtri itinere emenſi, Goam baptiſmi cauſa cum uenissent, Catechiſmo inſtituti, ſacroq́ fonte luſtrati ſunt: id accidit anno Chriſti nati 1545.

SOCOTORA INSVLA.

SOcotora eſt inſula in faucibus Mecani freti, duodecimo in ſeptentrionem gradu. diſtat ab urbe Goa in occidentem leucas trecentas & ſexaginta: porro quinquaginta colligit ambitus: infelix regio & ſterilis, ac ualde montoſa, incolis infrequens, iſque partim Mauris, partim etiam Chriſtianis, qui a Diuo Thoma cognominantur; propterea quod Euangelium ipſe in ea loca primus inuexit. Complures Iudaicos ritus, ac cæremonias retinent. gallinam aut quamlibet auem manu contingere, nedum guſtare, eſt religio. ſtatos habent ieiuniorum dies, quibus carne populus abſtinet, ſacerdotes uero etiam lacte & butyro, quo maxime cibi genere ueſcitur uulgus: palmarum ſucco duntaxat ac pomis eo tempore uictitant. Lingua cognitu difficillima, nec ullum

lum habet cum Arabica Aethiopicáue commercium. Litterarum uſus apud eos nullus omnino. Maurum habent Xeguem, ſiue præfectum, qui ab incolis ualde timetur, tametſi neminē ui ad Maurica ſacra compellit. Ita porro de ſe magnifice ſentiunt, ut nullam aut terram, aut uitæ rationem, ſua uel meliorem, uel beatiorem exiſtiment. ad quos e Societate duo, rei Chriſtianæ cauſſa profecti cum eſſent, ſæua ſtatim febri in ſumma egeſtate, ac ſolitudine uterque correptus, alter etiam extinctus eſt.

BAZAINVM VRBS.

NEc Bazaini, Societatis Collegium deeſt, eiuſdem Luſitaniæ Regis beneficentia conſtitutum. Ibi tum iuuentute humanioribus litteris excolenda, tum ceteris omnibus ad Chriſtum uocandis præclare admodum opera ponitur. nam & adoleſcentes quam egregia ſint indole atq; ingenio præditi, uel unus Brachmanis primarij filius declarauit, annos circiter ſeptemdecim natus: qui cum iam litterarum Indicarum duo genera uel tria teneret, Arithmeticæq; peritiſſimus eſſet ſuæ, litteras noſtras & legere & ſcribere menſis unius ſpatio perdidicit; nunc autem Arithmeticæ noſtræ uacabat: idem pietatis ac religionis laude ita præſtās ut reliquos ipſe ad uirtutem atque officium hortaretur.

TANAA OPPIDVM.

TAnaa eſt oppidum a Bazaino paſſuum millia ſexdecim, ubi etiam Socij aliquot ingentem Chriſtianorum numerum partum ab ſe, tuentur, atque augent. Ad eos uenit e remota continentis regione ſenex, annum, ut uidebatur, agens prope octogeſimum, ita deformatus & ſquallidus, adeo torrida cu-

te & ſtrigoſa, ut anachoretam referret pellibus camelinis indutum. Is ædes Sociorum ingreſſus, ait uelle ſe fieri Chriſtianum. ediſſerit illi ex ijs quidã pro captu hominis ſummatim articulos fidei, deinde quærit, optétne ex animo Chriſtianus eſſe. Cui ſenex: Atqui nullã (inquit) aliam ob cauſſam hucuſque contendi. Crede igitur (inquit Socius) ſiſtitq; eum ad ſacratiſſimæ uirginis, puerum IESVM inter ulnas habentis, imaginẽ pictam in tabula. quam ſenex ut uidit, ſumma animi iucunditate ilico amplecti, puerum IESVM uenerabundus exoſculari, tum uehementer petere, ut nulla interpoſita mora baptizaretur: ætatem ſuam ne unum quidem præterea diem recipere. poſtridie igitur baptizatus, prima luce inſequenti migrauit ad Dominum. Multi etiam pueri ac puellæ de barbaris parentibus empti, quos ipſi parentes alioqui Mauris uenditare ſolent, ad Chriſti familiã aggregantur. quorũ aliqui e uita diſcedunt, IESVM in extremo ſpiritu pronuntiantes. unus ex ijs, denarijs tribus & ſemis, alius ſeſquidenario ſtetit, ut hinc ſatis appareat, quàm ſint incõprehenſibilia Dei iudicia.

In eadem Tanaati manſione, magna puerorum manus partim litteris inſtituitur, & Chriſtianæ doctrinæ præceptis, partim etiã uarijs in uſus hominum artibus atque opificijs: alij quippe calceariam, alij ueſtiariam ſutrinam, alij textrinam, alij ferrariam fabricã exercent, noctéq; ſe in ædes Collegij quietis & cibi cauſſa cum receperunt, Catechiſmũ ac Litanias alternantibus choris religioſe admodum continuant. Sunt etiam qui agro colendo dent operam: ij gauſapinis induti per hyemem in opus exeũt ad Trinitatis uicũ tria paſſuum millia ab urbe diſtantẽ, quo in agro batem (frugis nomẽ id eſt qua fere uictitant) ceparũ in modum ſerunt, capita ſingula manibus collocãtes, ingenti ſæpe labore: qua opera ſimul & ipſi agricultu

riam addiſcunt, & ceteros incolas Chriſtianos artifices interim adiuuant, ut cum maturum deinde fuerit, ipſorum agricolarum filias in matrimonium ducant. Appellatur autem hic Trinitatis uicus, propterea quod in eo campo delubrum in primis celebre, quod operis magnificentia & elegãtia, eius regionis delubra, quę multa ac perampla ſunt, omnia ſuperabat; a Socijs area coempta expiatum; & ſanctiſsimæ Trinitati dicatum eſt. Campus autem iuxta phanum ipſum a Chriſtianis incolitur operarijs, quos ijdem Socij conuerſos ad Dominũ maxima ex parte pauperes in ea prædia deduxerunt, omnibus ad uictum cultumq; neceſſarijs rebus benignitate Luſitaniæ Regis inſtructos. nam & ueſtimenta ipſis, uxoribus, liberiſq; & oryza in cibum cum opus eſt, & ad ſerendum ſemina & boues cum aratris affatim præbentur ex amplo ædificio ad rem pecuariã inſtituto, paſtoribus etiam adhibitis, qui armenta curent. Ex eo ædificio educta mane boum iuga quotquot ei ſunt opus, Chriſtianus quilibet (quinquaginta enim aluntur ibidem & eo amplius) perfecto opere in tectum idem reducit.

Empti ſunt etiam fundi quidã e quibus annui capiuntur aurei nummi fere trecẽti. quæ pecuniæ ſumma partim in uiduas erogatur, & orbos orbaſq; quibus quotidianus labor in uictum haud ſufficit, ęgrotoſq; pauperes & Catechumenos interea dum erudiuntur, partim etiam ijs qui reddendo ſoluendoq; ſunt, mutuo commodatur. Caprarum præterea greges, earumq; cuſtodes aluntur, caſa excitata unde patres familias ſuam quiſque lactis portionem quotidie filiolis petant, cuius toto anno copia ſuppetit: binos quippe ternóſue quotannis hædos fere ſingulæ pariunt. Iam uero fruges ſpatioſius ager large ſuppeditat, ut nihil omnino ad ſuſtentandam uitam illis deeſſe uideatur. Sunt autem omnes & boni coloni, & boni uiri. itaq;

mores

mores eorum barbari ualde ſuſpiciunt. Chriſtianæ fidei myſteria præceptioneſq; aſſidua magiſtrorum diligentia exercitati callent egregie. quotidie ad ſignum Angelicæ ſalutationis cuncti conueniunt, & ſane pie Chriſtianæ doctrinæ elementa uiri fœminæq; pronuntiant. quinetiam in ſyluis, pueri, & e ſummis palmarum arboribus uiri exaudiuntur præcepta Decalogi decantantes. Atque iccirco etiam minus grauate, quanquam in ſummis occupationibus, non plus quattuor aut quinque Socij totum illud rei familiaris negotium, ceteroqui ab eorum inſtituto ualde alienum, ſuſtinent, quod per eam occaſionem Eccleſia Domini in annos non mediocriter creſcit. Iam uero ex ipſis unus Chirurgi quoque munere fungitur, curatq; DEO adiuuante ulcera & apoſtemata æque aſpectu horribilia, ac genere ipſo periculoſa.

In medio Trinitatis uico horti ſunt in communem uſum, ualde ſpatioſi, & irrigui, perpetua ſaliente, multis uitibus, ficubus, medicis malis, & plantis alijs conſiti.

Tanaates autem incolæ etiā ipſi multiplicantur in dies. ij quòd maritimis copijs adiuuantur, ijdemq; uel opificijs uel agriculturæ ſatis impigre dediti ſunt, propterea nec lactus, nec publici pecoris tantus apud illos eſt uſus. illud ſedulo curatur, ut in uirtute ac pietate proficiant. Semel profeſtis diebus, feſtis uero bis etiam, Catechiſmus illis exponitur. habent etiam ſupplicationes ualde religioſas, candidatis pueris carmina ſacra pſallentibus: quo in genere ij pueri adeo excellunt, ut ad celebriores ſupplicationes Bazainum euocentur. ijdem elata ad ſepulturā fideliū cadauera cū pſalmodia funebri proſequuntur Cruce prælata: nam feretrū ipſum geſtant Chriſtiani quattuor, ſolenni Miſericordiæ ſodalitij ornatu. quæ funerū cæremonia & Chriſtianis & ipſis ethnicis uehementer probatur.

Denique

Denique circa Bazainum urbem, ad paſſuum triginta circiter millia, Socij caſtella regia inuiſunt, magno & Luſitanorum bono, quos in officio ac pietate corroborant; & barbarorum, quos ab erroribus atque ſuperſtitionibus ad cultum Chriſti perducunt.

HORMVTIVM INSVLA ET VRBS.

Hormutium eſt inſula in ſinu Perſico, urbem eiuſdem nominis continens. Ea quod uel propter inquilinorum colluuiem miſtam e uarijs nationibus ethnicis, Mauris, Iudæiſq; Chriſtianorum qui morantur ibidem, fidei ſyncerææq; religioni ualde periculoſa, uel propter nimium ſolis ardorem æſtuſq; grauiſſimos, humanis corporibus eſt uehementer infeſta; iccirco ibi fere ſemper aliqui e Societate uerſari ſoliti ſunt per interualla ſibi inuicem ſuccedentes, ut cum rei Chriſtianæ, quoad fieri poteſt, ſine intermiſſione proſpicerent, tum etiam eadem ſiue incommoda, ſiue merita ad plures ſui ordinis homines pertinerent. Iijdem Socij cum opus fuit, claſſium quæ in expeditionem educerentur ſeſe comites præbuere, ut naualis turbæ ac propugnatorum animas curarent ſimul & corpora. quo in officio, uitam Alexius Dias poſuit in eo bello, quod aduerſus Turcas ſuperioribus annis eſt geſtum. Alius uero, quo tempore Hormutium obſidebatur a barbaris, cũ neophytos ex eo periculo ad Mogaſtanem oppidum haud longe ab urbe poſitum ingenti labore traduceret, uarias agere perſonas coactus eſt, Ducis, parentis, magiſtri pro diſcipulis ſemper ad mortẽ parati: ea cum ab hoſtibus pericula, tum ab incendijs cœliq; ipſius intemperie & corruptione imminebant. Verum ut ad res Hormutianas reuertar; primus in eam urbem e Societate Gaſpar uenit, ortus

ortus in Belgis, moreſq; hominum plane ſolutos ac perditos ſumma adhibita diligentia breui magna ex parte correxit. furta, fœnora, cōtractus nefarios ſuſtulit ita multos, ut ex fraudata pecunia nummi aurei plus uicies mille in publicum redacti collocandis in matrimonio legitimo cōpluribus fœminis ad honeſtatem a flagitioſo quæſtu traductis, opportuno ſane ſubſidio fuerint. Idem in tractandis hominum ingenijs tanta dexteritate fuit, ut neminem fere grauibus uitijs laborantem curare ſit aggreſſus, quin ad ſanitatē DEO adiuuante perduxerit. Quendam, cum alia ratione non poſſet, mercede ac pretio a turpi uitæ conſuetudine reuocauit, emendicatis ad eam rem aureis ferme uiginti: tanta enim ſumma cum illo tranſegerat. Alium uero cum ad ſacram confeſsionem fruſtra ſæpe cohortatus fuiſſet, domum artificioſe perductum, apud ſe tam diu continuit, quoad ille confeſsionem rite ſerioq; perageret; magno utiq; Dei beneficio: paratam quippe nauem habebat, quam, ſimul atque expiatus eſt, conſcendit extemplo, paucoſq; poſt dies cum hoſtibus nauali prælio dimicans cecidit.

Iam uero, æſtate media, caloribus maximis, quo anni tempore Hormutij aqua collo tenus merſi uulgo homines iacent, Gaſpar ſingulis hebdomadis bis terue cōcionari, cum Iudæis, Mauris, ethnicisq; de religione concertare atque diſſerere, quæſtiones de officijs, quos caſus conſcientiæ appellant, publice explicare, Catechiſmum pueris Maurisq; uicatim ære campano coactis quotidie exponere, diſcordias atque inimicitias tollere, mulierculas e cœno flagitiorū extrahere, ualetudinaria inuiſere, ægrotiſq; ſedulo miniſtrare, quieti non plus quàm tres horas, ferme tribuere. Accedebat ad haſce tam uarias & aſsiduas occupationes ingens præterea peccata confitentium uis, ut ægroti cuiuſpiam agentis animam lectulo interdum

aſsidens,

ſidens, ſimul & illum in extremo certamine confirmaret, & ua entis alterius confeſsionem uno eodemq́ tempore exciperet. Idem, ſpatio pœne bimeſtri, dum contra hoſtes claſsis inſtruitur, militum confeſsionibus audiendis ita diſtentus eſt, ut ad ſomnum una dumtaxat hora ſupereſſet, ipſumq́ biduum nullo cibo traduceret. res difficillimas eximio fidei Chriſtianæ tuendæ ſtudio ardoreq́ perrupit. Maurorum cantica, ſacrilegaſq́ uociferationes non modo compreſſit, ſed etiam ex Alcorano (ita enim incolæ Mahometis phanum appellat) quod aiunt fuiſſe Hormutij celeberrimum omnium, eiecit ac ſuſtulit contra omnium ſpem, ui tumultuq́ nullo, Crucibus tantum ſex cum agmine pſallentium puerorum in Alcorano defixis. qua re Mauri uſque adeo perterriti fractiq́ ſunt, ut deſerto confeſtim phano diffugerint. Barbari etiam multi a diaboli ſeruitute in Chriſti libertatem aſſerti: in ijs Iogues ſeu heremita, cuius erat ea ſanctitatis fama, ut qua pedes lauiſſet, aquam Rex ipſe Hormutij religionis cauſſa biberet. Et ſane præſtanti erat ingenio uir, inſolitiſq́ uiſis quibuſdam diuinitus ad Chriſtiana ſacra pœne compulſus uidetur fuiſſe.

Baptizatæ ſunt etiam a Gaſpare fœminæ duæ, Mauræ, mater & filia, claro in primis genere, locoq́ natæ, e Zeidenſi familia Mahometicæ ſtirpis. Idem ſacrificio miſſæ adoleſcentem quendam pœne defunctum a morte reuocauit. Alienata mente mulierem & a dæmone obſeſſam, diui Ioannis Euangelio rite corpori ipſius impoſito, liberauit.

AETHIO-

AETHIOPIA.

Claudius Aethiopiæ Rex, profeſsione Chriſtianus ille quidem, ſed a Catholico grege ſeiunctus atque ſchiſmaticus, cum ad Ioannem Luſitaniæ regem litteras dediſſet, in quibus erat, uelle ſe omnino ad Catholicæ Eccleſiæ ſacroſanctæ gremium redire, & in Romani Pontificis poteſtate eſſe; ab Rege ſe petere; ut cum eodem Romano Pontefice de reconciliatione ageret; rem Ioannes ſuſcepit, & primum a Iulio Tertio; mox, eo per id tempus demortuo, a Paulo Quarto, qui in Pontificatu ſucceſſerat, impetrauit, ut Ioannis ipſius ſumptu aliqui ex Europa in Aethiopiam cum mandatis atque auctoritate Apoſtolica mitterentur. Declaratus Aethiopiæ Patriarcha Ioannes Nunnes e Societate ſpectata uitæ ſanctimonia uir, cum Socijs multis profectus e Luſitania anno Chriſti nati, circiter 1556. Goam incolumis tenuit, ibiq; antequam cæptum iter perageret, exceſsit e uita. Suffectus in eius locum e Societate Andreas Ouiedus epiſcopus, quem ille Goa ad Claudium cum quattuor aut quinque comitibus iam ante præmiſerat: quibus tametſi Rex ille ceteroqui non illiberalem ſe præbuit, promiſſa tamen fidemq; Regi Luſitaniæ datam minime præſtitit: cuius perfidiæ pœnas ab eo uidetur exegiſſe Dominus: paucis enim poſt Andreæ aduentum diebus, ab hoſtibus uictus atque peremptus eſt. Rex inde creatus Adamas Claudij frater, deſertor olim fidei Chriſtianæ, uir immanis, ac ferus, & Apoſtolicæ ſedis hoſtis acerrimus, Patriarcham in uincla coniectum, ſemeſtri ſpatio atque eo amplius male habuit: quippe quem uinctum ſecum in caſtra bellumq; raptauit, comites etiam An-

dreæ contumelioſe tractauit, uiuoſq; igne ſe concrematurum eſſe minatus eſt. populares uero ſuos, qui ueritati Catholicæ fauere uidebantur, uarijs pœnis affecit. A Turcis denique, quorum arma Aethiopes ipſi rebelles in regnum aſciuerant, ingenti accepta clade fuſus atque fugatus eſt. Socij cum Patriarcha ab hoſtibus capti, quod ipſum per ea bella quater iam ante contigerat, crudeliterq́; directi, ſemel etiam igne in hoſpitium iniecto, magnum adiere diſcrimen. Nec iam Andreæ quicquam reliquum, ne ueſtis quidem erat, qua perſonam pontificiam tueretur: nec uinum tantum in ſacrificia deerat (nam uites ibi fere non feruntur) ſed & charta ipſa ad ſcribendum. Declarant id litteræ ad Luſitaniæ Regem ab ipſo datæ ſchedula non plus digitali magnitudine, e uetuſto (ut uidetur) aliquo commentario excerpta. Toſto dumtaxat hordeo ueſcebantur; tanta demum inopia premi rerum omnium cœpti ſunt, ut ad uitam tolerandam, ne ex ijs locis re prorſus infecta diſcederent, bobus & aratro quæſitis terram ſuis ipſi manibus colerent. Nec tamen in tot tantiſq; difficultatibus nihil omnino profectum eſt. Initio quidem certe, concertationes de fide ac religione cum litteratis habitæ, multorum confeſſiones auditæ, complures etiam cœleſti Eucharistiæ conuiuio excepti. Cognitum eſt præterea ex Abbate quodam magnæ auctoritatis uiro, qui per eos dies Catholicam fidem receperat, plurimos idem eſſe facturos, ſi Luſitanorum exercitus, qui præſidio illis eſſe poſſit, in ea loca mittatur. Recentibus uero ex Aethiopia nuntijs ſpes etiam meliorum rerum affertur, cui ne deſit Andreas omnia experiri conſtituit. Labor autem ipſius & perſeuerantia alijs quoque multis de Chriſto benemerendi materiam præbuit. Miſſi quippe ad ſtatum ipſius explorandum ex India Luſitani ſexdecim, a Turcis occiſi: alij deinde

uulnerati

uulnerati captiq́, in iјs quidam e Societate Fulgentius Freries ad ſines Arabiæ in freto maris rubri a Turcis oppreſſus multis acceptis uulneribus catenatus Macuam in ſeruitutem abductus eſt, addictusq́ triremibus: quem Socij deinde, Regis Luſitaniæ benignitate ab hoſtibus redemerunt, cum in ſeruitute Chriſtianos feciſſet ſex, e quibus tres continuo e ſeculi ærumnis ad gaudia migrauere cæleſtia.

INHABANES, ET MANOMOTAPA.

ANno Chriſti nati ineunte 1560. Cõſaluus Silueria Luſitanus cum Socijs duobus, Goa diſceſſit in regna quæ dicuntur Inhambanis & Manomotapæ, Sofalam inter & Moſambicum, in extimis Africæ oris ad Bonæ ſpei promontorium poſita; ut nationibus illis Euangelium nunciaret, quod concionatorum inopia nunquam probe cognouerant. Regio utique auro abundat, ſed care admodum emitur, ea locorum inſalubritas ac peſtilentia, ea rerum ad uictum ac ualetudinem pertinentium eſt difficultas. Faſeoli quippe & oryza præcipuo ſunt in honore menſarum. Itaq́ ut primum Inhambanem attigere, in morbum incidere ita grauem, ut Conſaluus omnium natura ualentiſſimus, oculorum acie uehementer hebetata fractisq́ uiribus, propemodum extinctus ſit. Vbi paulo melius habere cæperunt, ad urbem regiam Tongen iter intendunt; ibiq́ Regem una cum uxore, ſorore, liberis, cognatis, regniq́ proceribus, populo denique pæne toto intra paucos dies magna omnium gratulatione atque lætitia ſacro fonte luſtrarunt. Rex Conſtantini, Regina Catherinæ, ſoror Eliſabethæ nomẽ aſſumpſit. Inde Conſaluus Manomotapam ire pergit, Socijs apud

Regem

Regem relictis, qui ſtatim ædem aſſumptioni MARIAE uirginis ſacram exædificandam curarunt: quorum alter cum ex imbecillitate corporis, cæli intemperiem diutius ferre non poſſet, redire in Indiam eſt coactus: alter, Andreas Ferdinandus nomine, amplius biennium in iiſdem locis, quanquam graui iam ætate, uerſatus eſt. Et quoniam non modo regio infelix, & maxime ſterilis, ſed etiam incolæ, quos uulgo Cafras appellant, inhumani & moribus aſperi, ac monitorum impatientes fere ſunt; Andreas & morbo frequenter implicitus, & fame graui ſæpe uexatus, in populis erudiendis colendiſq; multas minas & contumelias pertulit, magnumq; cum alias adijt uitę diſcrimen, tum quibuſdā præſertim diebus, cum Cafres armati ſe ad ludos & ſacra nefaria comparaſſent. cui ſpectaculo cum Rex ipſe affuturus eſſet, cognita re Andreas eo ſe contulit, ardenſq; amore Domini, ingens edidit facinus: apparatum omnem ſacrorum ſuis ipſe manibus ita diſturbauit, atque diſſoluit, ut pedibus etiam proculcaret. Dum hæc ab Andrea geruntur, interea Conſaluus Moſambico inſula ſuperata, Luſitanis circiter ſex comitantibus, oram biremi legens, ad Maſutæ fluuij oſtium, leucas nonaginta a Mozambico proceſſerat, cum atrox adeo repente coorta tempeſtas, ut magnam aquæ uim acciperet nauis, omneſq; de ſe actum iam prorſus putarent, in genua procumbente Conſaluo, manibuſq; & oculis ſublatis in cælum ſuppliciter deprecante, ſedatur atque comprimitur. Inde exſcenſione facta, die qui fuit Diuo Hieronymo ſacer, plicatilis ara in ipſo litore ad ſacrificium extruitur, ita uehementi Solis ardore, ut calceati Luſitani, ipſius quā pedibus calcabāt terræ calorē ferre uix poſſent; Conſaluo autē inter ſacrificandū ex toto capite puſtulæ erumperent: quas cum ad curandas medicamenta ſuppeterent,

præclaro ſui ipſius odio incẽſus cuncta repudiauit, ſeq; naturæ dumtaxat ſanandũ permiſit, ac tempori. Triduum ibi morati, pergunt tranquillo mari ad Colimanẽ fluuiũ. ibiq; rurſus aduerſo uento repente uexati, & in ipſo fluuio ſubeundo ualde periclitati, ad Mingoaxanem Giloæ regem amicum Luſitanorum contendunt, ab eoq; benigne ac liberaliter accepti, facta etiam promulgandi Euangelij poteſtate, quòd Rex tametſi Maurus, Mahometicos tamen ritus ſuperſtitioneſq; negligeret, & religionẽ Chriſtianã toto ſuo regno diſſeminari magnopere cuperet: diutius tamẽ ibi non ſubſtiterunt, quod ad Manomotapæ Regem feſtinarent, quo ad Chriſtũ adiuncto, finitimos reges longe uiribus atque auctoritate inferiores facile ad eadem ſacra perduci poſſe conſiderent. Ex eo loco ad amnem ingentem Cuamam tendunt, leucas a Sofala triginta, ubi rurſus periculoſa procella in Lindem proximum ſinum compulſi, tredecim dies ſteterunt: quoddam uero actuarium, quod a Mozambico eos cœperat comitari, cum ſe ab ijs diſiunxiſſet, poſtridie perijt. A Linde cum ad Cuamam peruentum eſſet, in ipſo introitu fluminis re diuina peracta Conſaluus a Luſitanis comitibus petijt primum, ut quoniam fines Manomotapæ ingredi inciperent, totum legationis ſuæ negotium Domino ſuppliciter commendare ne grauarentur: deinde ut æqui boniq; facerent, ſi reliqua tota nauigatione ſe, ut precibus uacaret, ab eorum conſpectu atque conſuetudine remouiſſet: in rebus præſertim grauioribus conſulto potiſſimum Deo exoratoq; opus eſſe. tum iubet in certa nauigij parte circa ſe prætendi cortinam, ibiq; octiduo ipſo delituit, cum ſemel tantum quotidie toſti ciceris pugillo, & exiguæ hauſtu frigidæ ſeſe reficeret, & quicquid a precatione ſupererat temporis, in euoluendo libro conſumeret, qui ſcriptas ſanctorum continebat uitas.

Octauo igitur die, cum ad Senam (qui terminus nauigationis erat) ueniſſent, uicum ſane frequentem; ibi deſcenſum eſt, nuntiuſq; a Conſaluo ad Regem de ſuo aduentu in intima regni miſſus. a quo dum reſponſum exſpectat, interim Chriſtianos aliquot inquilinos a peccatis per confeſſionem abſolutos, a turpi concubinarum conſuetudine ad ſacras nuptias legitimaſq; traduxit, catechiſmum publice docuit, & e Luſitanorum ſeruitijs ibidem capita fere quingenta baptiſmo luſtrauit. Regem etiam Inhamioris, Regis Manomotapæ ſtipendiarium, tribus paſſuum millibus a uico Sena, cum aliquoties adijſſet, cohortationibus ſuis ita permouerat, ut ſe una cum uxore & liberis quos habebat octo, libentiſſime Chriſtianum fore profiteretur. Sed Conſaluus, partim quòd non habebat quem apud illum catechiſmi cauſſa relinqueret, partim etiam ne Manomotapæ Regis animum offenderet, ſi prius ſtipendiario ipſius quam ipſi Chriſtiana ſacra impertiſſet, Inhamioris regem ut potuit conſolatus hortatuſq;, ut ipſe cum ſuis Dei bonitate fretus in ſuſcepto conſilio permaneret; totam rem in tempus aliud diſtulit. Iamq; alter menſis effluxerat, cum Antonius Caiadus Luſitanus, qui morabatur in urbe Regia Manomotapa, Legatus a Rege ad Conſaluum aduenit Manomotapam perducendum. Conſaluus ſacrorum ornatu cum ſacrato lapide & calice in ſarcinam colligato, ſublatoq; in humeros, ſe in uiam dedit. Cum ad fluuios uentum erat, qui multi in ea regione ſunt, ſi quidem uado ſuperari poſſent, quamuis ad iugulum uſque pertingerent, tranſibat, elata manibus ſeu capite ſarcina: ſin minus, uaſi ligneo impoſitum peramplo Conſaluum, natantes ipſi propellenteſq; traijciebant Cafres. ſub noctem natalem Domini ad Chetuchin pagum haud longe a Manomotapa uentum eſt, factumq; ter ſacrum

ſumma Luſitanorum animi uoluptate. Inde Natalium feriarum octaua, cum urbem Manomotapam introiſſent, miſit confeſtim Rex qui Conſaluum cum muneribus uiſeret, auri pondere ingenti, bobuſq; permultis, & famulatu ad miniſteria quotidiana: quippe qui de Luſitanis mercatoribus iam ante cognouerat, Conſaluum non modo uitæ ſanctitate uirtuteq; præſtantem, ſed etiam generis claritate ac nomine in primis eſſe conſpicuum. Conſaluus gratijs actis, muneribuſq; repudiatis, ex ipſo legato Regem cogniturum eſſe reſpondit, quod genus auri, quaſve diuitias quæſiturus in ea loca ueniſſet. Obſtupuit ea animi magnitudine Rex, uenientemq; ad ſe deinde Conſaluum tanta gratulatione & ſignificatione honoris excepit; quanta neminem unqnam antea. Nam & in ipſa penetralia, quo nulli eſt aditus, introduxit, & aſſidente matre, conſidere Conſaluum etiam in tapete iuſſit, Antonioq; Caiado e conclauis ianua interprete adhibito, Rex quattuor continuo ſciſcitatur, quot fœminas, quid auri, prędiorum, bouum denique uellet, quos incolæ non minoris quàm aurum ipſum æſtimare dicuntur. Cum nihil ſe præter ipſum Regem reſpondiſſet optare, conuerſus ad interpretem inquit Rex, Profecto neceſſe eſt, qui nihil horum accipiat quæ a ceteris tantopere adamantur, longo interuallo a reliquis diſtare mortalibus: & nihilo minus ad extremum multa benigne pollicitus, amantiſſimis uerbis Conſaluum domum remiſit. Vbi dum ille mane rem facit diuinam, e principibus quidã prætereuntes, cum e foribus aſpexiſſent in ara propoſitam perelegantem MARIAE ſacratiſſimæ Virginis imaginem, quam in tabula depictam ex India Conſaluus aduexerat, ſpecie decepti ad Regẽ deferunt, Conſaluum egregia forma puellã apud ſe habere, hortantur ut ab illo depoſcat. Haud ſurdis auribus dicta. Miſit ille cõfeſtim, qui

Conſaluo

Conſaluo renuntiaret, audiſſe ſe, illum uxorem ſecum adduxiſſe, uehementer cupere, ut eam ſibi ſiſteret. Tum Conſaluus tabulã pretioſa ueſte inuolutam ad Regem affert. Cuius deſiderium quo magis exacuat, antequam tabulam detegat, præfatur illam eſſe effigiẽ matris Dei, cuius in ditione ac poteſtate ſint omnes Reges, & Imperatores orbis terrę totius, tum denique tabulam aperit, Regis quoque matre præſente. Rex imaginem ueneratus, Conſaluum etiam atque etiam obſecrat, ut eam ſibi largiatur, domi habere ſe uelle. Libenter uero Conſaluus annuit: quin etiam ipſemet in regio cubiculo collocat, ibidemq́; quaſi ſacellum quoddam precandi cauſſa periſtromatis pretioſis exornat. Narrant qui inde uenere Luſitani, noctibus deinceps circiter quinque, Reginam cælorum ea ipſa ſpecie quam tabula oſtenderet, diuina circumfuſam luce, ſuauiq́; ſplendore fulgentem auguſtiſſimo ſimul ac iucundiſſimo aſpectu, dormitanti Regi aſtitiſſe. quod ille mane matri narrabat, rei nouitate uehementer attonitus, itemq́; Luſitanis, qui rem ſtatim Conſaluo renuntiabant. Poſtremo Rex Conſaluum ipſum accerſit, ait ſe mirum in modum angi, quod ſermonem Reginæ eius quę ſecum ſingulis noctibus loqueretur, non intelligeret. Cui Conſaluus cum eam eſſe linguam diuinam dixiſſet, quam nemo noſſet, niſi qui ſacroſanctis eius Reginæ filij legibus pareret, quippe qui DEVS eſſet, generiſque totius humani redemptor; Rex in præſentia quidem, ſi minus uerbis, uultu certe ac ſignificatione ſe Chriſtianum uelle fieri oſtendit: bidui deinde ſpatio interiecto, per Antonium Caiadum Conſaluo aperte denuntiat, certum eſſe ſibi matrique Chriſtiana ſacra ſuſcipere: proinde ad ſe baptizandum quamprimum ueniret. Conſaluo tamen dies aliquot ſuperſedere ſatius uiſum, dum Rex Chriſtianæ fidei præ-

ceptis ac rudimentis imbuitur. quibus, cùm ſatis iam operam dediſſe uideretur, quincto circiter & uigeſimo poſt aduentum ſuum die Conſaluus Regem ſimul & matrem non ſine ſolenni pompa & gratulatione baptizat. Regi, Sebaſtiani; matri, Mariæ nomen eſt inditum. Eo ipſo die Rex Conſaluo, quoniam aurum reſpueret, boues centum donauit: ille ad Antonium Caiadum miſit mactandos, ut in fruſta diſſecti diſtribuerentur in pauperes. Quam eius liberalitatem ac beneficentiam populus ingenti admur muratione probauit atque ſuſpexit. Regem imitati trecenti fermè e regni proceribus, Chriſto ſeſe pariter addixere. Hi nunquàm à Conſalui latere diſcedebant. adferebantur etiam dona Conſaluo lac, oua, butyrum, hædi, aliaq́ id genus, quæ ille nec aliud genus carnis omnino guſtabat; cocto dumtaxat milio quodam exiguo, herbiſq́, & ſyluestribus fructibus uictitans. Iamq́ ſpectata uitæ morumq́ ſanctimonia ſtudioq́ ſalutis humanæ, tantam ſibi ſummorum infimorumq́ beneuolentiam conciliauerat, tantoſq́ in omnium animis motus effecerat, ut in Chriſtianam religionem uniuerſa multitudo uideretur incumbere; cum a Mauris quattuor potentibus & callidis uiris, & apud Regem gratioſis, ijſdemq́ ueneficis, dæmonis inſtinctu Conſaluo parantur inſidiæ. Auctor conſpirationis fuit Moſambicanus Minguames Mauricæ ſuperſtitionis antiſtes, ſiue, ut ipſi appellant, Cacicius. ij Regi partim coram ipſi, partim per idoneum internuntium ualde ſibi dolere demonſtrant, quòd tantum in capitis regniq́ diſcrimen ultro ſe ipſe demiſerit. Conſaluum, cui tantum fidei & honoris habeat, miſſu Proregis Indię, terræq́ Sophalæ regulorum, ad explorandum Regis ſtatum, ſolicitandoſq́ ad defectionem popularium animos aduenisse, ut motibus excitatis ipſi deinde infeſto exercitu ſubſequuti,

quuti, Regem opprimant. Addunt inſuper fabuloſa portenta, Conſaluum ueneficum eſſe teterrimum omnium, & ſagaciſsimum; uaria ueneficia ac medicamenta ſecum attuliſſe ad incolarum animos occupandos, Regemq́; mactandum. quicunque caput ſuum aqua perfundi paterentur, conceptis præſertim uerbis Langariorum (ſic enim Luſitanos uocant) a Conſaluo pronunciatis, confeſtim uolentes nolentes in eius poteſtatem uenire: id ipſum alibi contigiſſe. proinde uideret etiam atque etiam Rex quo progrederetur, cui ſe ſuaq́; crederet. Si Conſaluum abire permittat incolumem; fore ut ciues mutuis inter ſe cædibus amentes atque lymphati miſerandum in modum graſſentur atque concurrant. His alijſq́; id genus mendacijs onerato Regi, adoleſcenti præſertim, ac matri, facile perſuaſum eſt, ut Conſaluum primo quoque tempore interficiendum curarent. Nec dum ea conſilia eruperant, clandeſtinis agitata colloquijs; cum ad Antonium Caiadum Conſaluus, Haud ignaro (inquit) mihi, nec imparato, mors inſtat ab Rege. Caiado autem ita incredibilis uiſa res, ut ſubridens prorſus negaret. iamq́; dies aduenerat necis, uel uitæ potius, qui dies natalis erat idem D. Suſannæ virginis martyriſq́;. Conſaluus ab Antonio magnopere petit, ut Luſitanos duos treſue ad ſe confeſtim accerſat. Confeſsionem (inquit) illorum tuamq́; ſimul excipere, & ſacra Euchariſtia hodierno die reficere uos omnino conſtitui; nec enim poſtea potero. Hos ille dum abſentes euocat, Conſaluus ad meridiem uſque præſtolatus, cum non adeſſent, conſecratas conſumpſit hoſtias duas, factiſq́; eodem die Chriſtianis circiter quinquaginta, ueſtem ijs ad corporis cultum, roſaria ad precandum diuiſit. Luſitanos uero ſub ueſperam redeuntes, confeſsionis Sacramento, quoniam Eucha-

 riſtiæ

riſtiæ non licebat, purgatos, mira uultus hilaritate animiq́ tranquillitate animabat inſcios quid Conſaluus conditum haberet in animo. Iiſdem ſacrorum apparatum dat in ædes Antonij deferendum. ipſe linteatus cum effigie Crucifixi, domi remanſit, reuertentiq́ rurſus Caiado, pectus hominis manu leniter apprehendens, Antoni Caiade (inquit) profecto paratior ad mortem obeundam ego ſum, quàm ipſimet inimici ad inferendam: Regi autem ac matri libenter ignoſco: Maurorum quippe artificijs ac dolis inducti ſunt. Hæc ille ſerena facie atque hilari cum dixiſſet, Antonius ab eo digreſſus, tametſi uix fieri poſſe putabat, ut Rex tam nefario ſcelere ſeſe obſtringeret; tamen, quoniam ex recenti quodam ſermone, eius animum exulceratum, contra quàm exiſtimaſſet, offenderat; famulos duos ad Conſaluum cuſtodiendum ea nocte miſit, a quibus ea quę ſequuntur, accepta ſunt: Conſaluum, cum ſecus hoſpitium in area ad multam noctem, quaſi e corporis cuſtodia exire geſtienti mora nimis longa uideretur, ita citatis greſſibus ambulaſſet, oculis ſemper intentis in cœlum, manibus modo ſublatis ad ſidera, modo Crucis in figuram extenſis, ducens ex intimo corde ſuſpiria; ſuum denique tugurium ſubiiſſe, habitaq́ coram Chriſti ſimulacro oratione, quod unum ſolatium illi ſupererat, in arundineum ſtratum decubuiſſe, & in ſomnum incidiſſe iuſtorum: id enim ex inſidijs conſpicati ſatellites octo circiter, ilico irrumpunt: in ijs barbarus nobilis nomine Mocrumes, qui ſæpe cum Conſaluo conuiuium inierat, iacentis pectus opprimit inſidens: arreptum inde pedibus brachijſq́, humo tollunt alij quattuor: ſublati collo, reliqui duo funem inijciunt, quo utrinque adducto, Conſaluus expreſſam ex ore naribuſq́ magnam ſanguinis copiam effudit, & ſpiritum ſimul

mul

mul DEO Domino reddidit. Tum uero CHRISTI ſimulacro ſacrilegis manibus comminuto, defuncti corpus reſte ligatum, attractumq́; interfectores in præterfluentem Monſengeſſem deijciunt, ne uidelicet (quod Mauri confinxerant) cadauer ipſum tam malefici hominis ſub dio relictum ueneni ſui tabe cunctos inficeret. Hunc habuit exitum pia Conſalui legatio: quo ſublato, Rex eadem ſæuitia percitus Chriſtianos pariter quinquaginta, quos ille extremo die ſuo pepererat Domino, magiſtri donis exutos iubet occidi. Id ſimul atque cognitum eſt, regni proceres, quos Encoſes uocant, rei atrocitate permoti conſenſu conueniunt Regem, & aiunt: Si hominibus hiſce mors iccirco debetur, quòd aquam infundi capitibus ſuis a Conſaluo permiſerint; eadem & omnium noſtrum, & uero tua quoque cauſa Rex eſt, omnibus uno eodemq́; letho occumbendum. Qua denuntiatione repreſſus Regis furor cum aliquantulum reſediſſet, eum biduo poſt Luſitani quoque adeunt, docent quàm graui ſcelere ſeſe obligauerit: terrores inſuper addunt, non Deum modo indignam innocentiſſimi uiri necem debitis pœnis, ſed etiam homines ipſos nobiliſſimi, bello atque armis ulturos. Ad ea Rex diligenter excuſare ſeſe, culpam in ſuaſores impulſoreſq́; reijcere, magnum perpetrati facinoris dolorem oſtendere, denique ut factis uerba conſentiant, e quattuor conſiliarijs duos confeſtim interficit: nam reliqui duo, quorum alter fuit princeps nefarij conſilij Minguames, rem odorati, mature diffugerant, qui tamen quod ſumma diligentia conquirebantur, nequaquã euaſuri potentiſſimi Regis manus exiſtimabantur. Hiſce rebus perlatis in Indiã, Antonius Quadrius ei prouinciæ pro Societate ꝑpoſitus, id ipſum uehemẽter optãte Prorege, idoneã nauigãdi tẽpeſtatẽ exſpectabat, ut Socios aliquot Manomotapã mit-

teret ad cępta promouenda, quæ felicem omnino progreſſum habitura ſperabant, eius Eccleſię fundamentis tam innocenti caſtoq́; ſanguine poſitis.

MALACA.

IN urbe Malaca (quæ in Orientem diſtat ab Goa menſiū ferme quattuor nauigatione) inter Mauros ethnicosq́; poſita, (auream Cherſoneſum antiqui aiunt fuiſſe) Societatis item Collegium Regis Luſitaniæ ſumptibus alitur, iiſdē & iuuentutis inſtituendæ & promulgandi Euangelij muneribus occupatū. Baptizatus eſt præter ceteros nuper barbarus quidam inſignis uir nomine Bandara, iuri ethnicis dicendo præpoſitus: is multos e ſuis, ipſumq́; filium una ſecum ad baptiſmum adduxit, qui Chriſtiana rudimenta ſane breui ac feliciter didicit. Conuerſus eſt etiam ſuperioribus annis Iudæus quidam, qui ab ipſa urbe Roma eouſque contenderat, in primis eruditus, multis concertationibus de religione cum Socijs habitis.

MALVCI REGIO.

IN Malucenſi regione complures inſulæ numerantur; quarum quæ Ternates uocatur, habet ipſa quoque Collegium frequens, ex quo in omnes illas prouincias operarij dimittuntur; quorum induſtria quam plurimi ad Chriſtum acceſſere. In iis Bazani inſulæ Regulus, Regis Maluci gener anno 1558. Mauricius ſacris deſertis Chriſtiana ſuſcepit, ipſe, fraterq́; eius, ſorores tres, & ſpuria una cum matre filia, affines præterea & cognati, & nobilitas uniuerſa. Idem finitimas inſulas cum uno e Socijs circumijt ipſemet omnium ordinum uiros, ac fœminas, ipſaq́;

ſeruitia in Domini rete compellens. quorum longe maior utique numerus fuiſſet, niſi periculoſo morbo Socius oppreſſus, Ternatem inde uiginti leucarum itinere ſe neceſſario recepiſſet. Agebat Rex eo tẽpore annum quintum circiter & uigeſimum, & oris dignitate, & corporis agilitate conſpicuus. noſtratem, ſi paulo candidiori eſſet colore, dixiſſes. Baptiſmo magna ipſius ac ſuorum gratulatione peracto, Sacerdos noſter paulo poſt rem diuinam fecit, cui tanta cum attentione cuncti affuerunt, ac tanta religione ſacram Euchariſtiã ſupplices adorarunt, ut nequaquam tyrones uiderẽtur in fide. Confeſtim etiam Mahometis phanum dirutũ eſt. ea res in oppido Maluco auditæ Luſitanis & ceteris Chriſtianis ingentem lætitiam attulerunt, quæ tum ſolenni ſupplicatione, tum bellicorum tormentorũ diſploſione declarata eſt; Mauris contra tantum dolorem inuſſere, ut caſtrum Ternatis Chriſtianorum oppugnare confeſtim aggreſſi fuerint. ſed fruſtra. nam & Luſitani, qui in præſidio erant, egregie ſe defenderunt; & rex ipſe Bazani, offenſionem ſoceri minime ueritus, obſeſſis Luſitanis non ſemel ſubſidio uenit. Anno uero circiter 1561. Amboinenſibus quoque Chriſtianis contra Mauros opem tulit, Deo ualde propitio; claſſe quippe ſex dumtaxat Caracorarum profectus (genus nauigiorum id eſt) cum ad expugnandũ quoddam hoſtium oppidum deſcendiſſet, pæne ex inſidijs oppreſſus a Mauris, qui eodem Caracoris quadraginta deuenerant, paucos admodum e ſuis amiſit. Comitem expeditionis unum e Societate habuerat, cuius brachium in eo prælio ſclopi ictu uulneratum eſt.

Varijs præterea temporibus ad Chriſtum adiuncti ſunt e principibus, Eliſabetha Regum Maluci Tidoriſq; ſoror, fœmina prudens, atque una omnium quotquot in ijs erant inſulis Maurorum iuris Mahometici peritiſſima, quæ Franciſci Xauerij diſputatione uicta,

uicta, ſimul & in Chriſtiana religione ita confirmata eſt, ut exemplo ſuo ceteris ad uirtutem atque ad officium præluceret, filij quoque ipſius, itemq; Tidorenſis regis cognati ſex, e quibus unus dynaſta magnaq; apud Regem auctoritate, in Tidorenſi bello contra Luſitanos exercitum duxerat. is regem quoque ipſum ad eccleſiam propediem perducturus exiſtimabatur: Acceſſit ad hos magna ſua cum animi uoluptate atque lætitia, Selebum quoque rex ipſe, multiq; ex eius regni proceribus. Reges item Manadenſium (quæ gens in primis bellicoſa ac ſtrenua totius eius regionis putatur) & Sianorum, item regis Bengaienſium filius, & uniuerſa pœne Cauripana nobilitas. Nam cetera multitudo tanto undique ſtudio certatim ad baptiſmũ accurrit, ut Didaco Magalianio ex Societate eas inſulas peragranti, ex oppidis ſeſe obuiam mira alacritate deſcendenti ad litus effunderent, baptiſmum ſibi liberiſq; ſuppliciter poſtulantes. quorũ optimis ſtudijs cum propter paucitatem Sociorum reſponderi non poteſt, tum propter aſſiduos Maurorum finitimorum impetus & inſidias, qui Chriſtianæ religionis progreſſum omni ope impedire conantur. Iiſdem in regionibus Alphonſus Caſtrius e Sociorum numero Luſitanus, cum annum iam undecimum eam prouinciã ſummo labore adminiſtraret, glorioſam utique pro Domino mortẽ Maurorum ſcelere oppetijt, anno poſt Chriſtum natum 1558. Cum enim eo tempore Maluci Tyrannus Chriſtianorũ hoſtis acerrimus Ternatẽ obſideret, ubi captus a Luſitanis pater eius in cuſtodia detinebatur; Alphonſus ex inſulis Mauri Irim inſulã Ternati proximam naui petens, a nautis Mauris in Tyranni gratiam omnibus primum ueſtimentis exuitur: deinde pedes eius manusq; craſſo fune colligantur. dies quinque ita uinctus in nauigio crudeliter habitus, atque inde ad collum eius graui admodũ arboris uiridi trunco

ad

ad inſtar iugi deligato, nudus exiguo tantũ uelo femoribus obductis ſub dio conſtituitur, ibiq; interdiu noctuq; relinquitur natura imbecillus, cæliq; iniurijs quanquam leuibus, uehementer obnoxius: tunc aũt magna corporis uexatione & cruciatu multorũ dierum ſpatio ibidẽ detentus prope nullo cibo, cũ uiuus iam cuſtodiri poſſe nõ uideretur, ne ſuo periret letho, uiolentas manus illi inferre Mauri decernunt. Ille brachijs ad tergũ reuinctis per aſperas cautes aliquandiu ductus, appropinquante iam exitu uitæ, ad terrã ſponte procumbit, lignoq; ſibi ſubiecto, quod ſuſpenſum e collo gerebat, a Mauris enſe conficitur. Corpus ab illis in mare proiectum, tertio poſt die repertum ibidẽ unde proiecerant, inſolito quodam radians fulgore, uulneribusq; ita recentibus, ut ſi ea tunc accepiſſet. quæ res eo admirabilior uiſa, quòd æſtus maris eo loco, fluminis inſtar eſt rapidiſſimus. Eius uiri mors ipſis quoque barbaris regibus dolori fuit. magna enim erat apud oẽs nomen eius in admiratione. Regem quidem Geiloli Maurum, grauemq; Chriſtianorum aduerſarium, de Alphonſi exitu atq; animi fortitudine uerbis honorificis diſſerentem ad eos qui aderant inter cetera ferunt dixiſſe: Quid ſimile noſtri Cacitij? Nec uero Dominus tam iniuſtã necem, ne in hoc quidẽ ſeculo inultã reliquit. quippe ab Iris inſulæ præfecto ac magiſtratibus pro certo cognitum eſt, paucis diebus omnes non modo parricidas illos, ſed etiam parricidarum propinquos uario ac miſerabili mortis genere perijſſe. namq; alij fœdiſſimis toto corpore puſtulis enaſcentibus paulatim excoriati horribiliter ululantes igne ſacro conſumpti ſunt: alij tormentis in bello diſcerpti: denique is etiam, qui abreptum Alphonſi uendiderat calicem, membris mirandum in modum intumeſcentibus, uitam finijt. quos aiunt, ſublatis ad ſydera manibus, tum denique diuinum auxilium ſupplices imploraſſe.

REGIO

REGIO MAVRI.

VLtra Ternatem leucas, 60. regio Mauri cernitur diuiſa bifariam; altera pars in continenti eſt; & Morotia dicitur, octo Chriſtianorum loca complectens: altera Morotai nominatur, conſtatq́ duabus inſulis, quarum in una minore uici Chriſtianorum tres anno poſt Chriſtum natum 1552. in altera maiore, octodecim uiſebantur. Chriſtianorum porro capitũ numerus erat quinque & triginta millium: qui ex eo tempore maiorem in modum multiplicatus eſt. anno quippe 1563. Chriſtianorum uici ſex & triginta fuiſſe dicuntur, & in ijs aliqui familiarum ferme octingentarum, anno uero 66. ad ſeptem circiter & quadraginta: qui nullos habent paſtores magiſtróſue, niſi e Societate, cuius in ea prouincia non ſine magnis aſsiduisq́ laboribus, atque periculis in ſumma egeſtate uerſatur induſtria.

AMBOINI INSVLAE.

AD Maluci prouinciã Amboini quoque terra ſicuti Mauri pertinet, abeſtq́ Ternate leucas 80. Malaca autem (ex quo loco nauigantibus Malucarum inſularum prima Amboinus occurrit) trecentas & quinquaginta. Chriſtianorum pagi erant in ea ſeptem dumtaxat anno 1545. cum Frãciſcus Xauerius eo ſe contulit: Sociorum deinde opera factum eſt, ut anno 1562. plus triginta numerarentur. anno uero 63. Chriſtianorum plus decem millia facta: quo ipſo tempore Socij ad alia oppida duo baptiſmo luſtranda profectionem parabant, incolarum circiter quadra-

quadraginta millium. Vni eorum Lucebata nomen eſt, cuius prin cipes ad ceteros in propoſito continendos iam baptizauerant. In eadem inſula eſt inſigne oppidum Recaniue Maurorum: ij a Mahometis cultu ad Chriſtiana ſacra conuerſi, cum alijs uitijs, tum illo præcipue purgati ſunt: multas habebant ſinguli uxores, qui quidē per diuitias poterant. nam in Amboino uetus erat conſuetudo puellas a parentibus in uxores dote perſoluta coemere: id quoniam pauci poterant, duplex inde ſequebatur incommodum; ut & diuites multis nuptijs per libidinem miſcerentur; & pauperes uel cælibem uitam agere, uel quas alij reſpuiſſent, in matrimonium ipſi ducere cogerentur. Hic mos quanquam infimis pro uirili adiuuantibus, reſiſtentibus tamen ui ſumma potentioribus, magna Sociorum contentione ſublatus eſt.

SOLOR, MACAZAR &c.

MAcazaris ampla regio leucas 300. abeſt Malaca, & ſpatij tantundē occupat ambitu. felix admodum terra, auriq; ferax & ſandali, & aquilani cuiuſdam ligni odorati, pigmētiq; eius quod lacre uulgo appellatur, cuius tum ad pingendū, tum ad obſignādū uſus egregius: ita quippe materię ſubiectæ adhæreſcit, ut inde nulla rōne poßit nec auelli, nec elui. Seruitijs multis, & omni copiarū genere abundat. Inde Malucū dierū octo, Amboinum uero ferme quatriduı eſt curſus. Primus in ea ſeſe publice ad Chriſtum adiunxit una cum uxore ac liberis alijsq; compluribus Rex Supanorum, gener imperatoris cuiuſdam opulentiſſimi, qui mediterranea plagæ illius incolit loca, urbemq; præcipue Sedenrem maximam ac celeberrimam, hęc in plano ſita, carnibus,

piſcibus, fructibusq́ eſt referta: lacus eſt proximus multis nauigationibus frequens, copioſis urbibus undique cinctus, cuius longitudo leucas uiginti, latitudo quinque circiter colligit, plenus uarij generis piſcium. ex eo effluens amnis, per mediterranea triginta dierum iter emenſus in mare ſeſe effundit ad urbem orientis Maluum, cuius oræ aiunt regem in primis potentem dominari, qui Luſitanorum amicitiam uehementer expetat. Alia eſt regio eodem Macazaris nomine, ſed inferior. regem habebat cum alijs multis Chriſtianum: cui demortuo ſucceſſit ethnicus frater, quem tamen aiunt cum ſuis omnibus uelle fieri Chriſtianum. Huic finitimus eſt rex alius itē Chriſtianus, eius propinquus, qui doctores Euangelij apud ſe habere percupit: atq; id ipſum ij populi fere uniuerſi, cum alijs rationibus, tum uero miraculi cuiuſdam nouitate permoti. Cum enim Franciſcus Nunnes Luſitanus nauarchus in ea loca ueniſſet, membris ita debilitatis, ut non niſi furculis innixus ingredi poſſet; ope diuina repente conualuit, Crucemq́ religionis cauſſa defixit, ex qua eius rei monimentum furculas ſuſpendit.

Solor autem, gradus octo cum tribus quadrantibus in meridiem obtinens, leucas a Malaca diſtat trecentas. ualde ſalubris eſt regio. multa circa ſunt oppida. Chriſtianos uero habet complures, quos ibidem Luſitani ipſi negotiatores aduenæ faciunt.

Anno quidem circiter 1559. Luſitanus quidam mercimonij cauſſa cum eo ueniſſet, Regem cum uxore ac regni proceribus baptizauit, ac deinde mortuus eſt. Rex autem cum Socios per litteras inuitatos propter eorum penuriam ad ſe uenire nō poſſe cognouiſſet, fratris ipſe filium regem deſignatum Malacam ad ipſorum Collegij rectorem cum mandatis miſit, ut quoniam magiſtros ad ſe populumq́ docendum legare non poſſet; hæredem ſaltem hunc ſuum in

ædibus

ædibus Collegij Chriſtianæ fidei præceptis ac doctrinæ inſtitutum, ad ſe deinde remitteret, qui doctoris apud eos populos munere fungeretur. Huic Laurētij nomen inditum eſt, & ut præſtanti erat ingenio, precandi formulas, & catechiſmum breui tempore didicit. Inſinuat uero ſe in eam inſulam Mahometica etiam prauitas. anno quippe Chriſti nati 1559. tres quattuórue Cacitij ex oppidis Calecu & Bengala profecti, Meſchitam Maurico more habere iam cæperant, barbaroſq; multos eiuſdem ſuperſtitionis infecerant labe, dum Chriſtiani deſunt, qui errantibus rectum ſalutis ac ueritatis iter oſtendant. Magno tamen labore Malacenſes Socij effecere, ut Cacitiorum princeps ex ijs locis pelleretur in Indiam.

E regione Soloris ad tria millia paſſuum, permagna cernitur inſula habitatoribus frequentiſſima, aliaſq; habet uicinas. nullus ibi deorum cultus, delubra erant nulla. itaque illata Chriſtiana ſacra ita auide arrepta, ut rex cum omnibus optimatibus, alijſq; præterea ducentis in urbe regia Labonama baptiſmum ſuſceperit, & concionatores paſtoreſq; uehementer efflagitet ad ceteram multitudinē inſtituendam, ac baptizandam.

Ne Timorenſes quidem inſulani ab Solore leucis minus quadraginta diſiuncti, religionem aut ſuperſtitionem habent ullam: gens totius eius tractus maxime rudis. Solorem Timoremq; Malaca petentibus terræ Iaæ regnum occurrit nomine Panaruca, quod ethnicorum eſt uniuerſum. ij multis Maurorum bellis uexati, ut impia Mahometis ſacra ſuſciperent, obfirmato ſemper animo reſtiterunt. ijdem Luſitanis admodum ſeſe amicos demonſtrant, profitentúrque palam, ſe nullam niſi Chriſtianam religionem, legemq; Euangelicam accepturos. & ſane uix dici poteſt, gentes illæ pæne omnes, Mauris ferme exceptis, Chriſtianam fidem quan-

topere ſitiant. Cambaianum regnum amplum ac celebre, compluribus ibi a Dominicano quodam fratre, qui aliquandiu apud eos fuit, baptiſmo luſtratis, Euangelicos miniſtros poſtulare non deſinunt. eodem ſtudio ac deſiderio tenentur Macazarenſes, Amboinenſes, Morotiani, Morotaienſes, Bazanenſes, Papuani, Bengaiani, Selebes, Siani, Cauripani, Bolanenſes, Manadij, Tidorenſes, & uniuerſi pœne Malucenſes, Manomotapani, Inhamiorenſes, Giloani, Aethiopes, Ceilanij, Trauancorenſes, aliæq; plurimę nondum bene cognitæ, uel exploratæ nationes atque prouinciæ.

Inſulam quidem aiunt eſſe leucarum circiter ducentarum, e regione Amboini, quo cum Luſitani aquationis cauſſa deſcendiſſent, ab incolis ui prope retenti, & tum quidem capitum quattuor millia, deinde rurſus amplius duo millia baptizare coacti ſunt: atque inde abiere, quod miſerandum in primis eſt, una tantum elata Cruce, magiſtro ibi nullo relicto. Nec ſane, cum in Chriſtiana fide amplectenda ij fere quos diximus, populi faciles alacresq;, tum uero in exercenda uel in retinenda ſegnes infirmiue magna ex parte cernuntur. Multi aduerſa ualetudine, ac præſertim febri uexati, ad templum confugiunt ſtatim, & aqua piaculari ſeu benedicta, quæ datur a Socijs opera ut nunquam deſit, epota, eadē ipſa hora ſanantur. Idem uirtutis expertæ remedium Diuarenſibus eſt contra uenenatos ſerpentium ictus. Bazanius neophytus quidam, cum filij eius duo baptiſmo luſtrati confeſtim in febrim grauiſſimam incidiſſent, una cum uxore ad ſacerdotem e Societate expoſtulatum acceſſit. Sacerdos malitia dæmonis cognita, quærit ex ijs, putarent ne filios ob Chriſtiana ſacra ſuſcepta periclitari. Annuentes iuſſit piacularię aquæ paululum bibendum laborantibus dare: ſanos ſtatim futuros.

futuros. Neque feſellere promiſſa. hauſta quippe aqua, eodem temporis ueſtigio diſcuſſa febri ac fugata, magna & parentem gratulatione & ſacerdotis lætitia ſanus uterque ſurrexit. atque in ijs regionibus eiuſmodi multa ſæpe contingunt. Atiuenſem uero populum recens ab impietate reuocatum, illa etiam res ualde roborauit in fide, quod cum antea infantes lethalibus ueſiculis erumpentibus, uulgo perirent, poſtquam eo Chriſtiana ſacra illata ſunt, dirã luem illam magna ſua cum admiratione ſedatam uiderunt. In Amboino autem inſula, cum diuturna ſiccitate ualde laboraretur, ex neophytis quædam mulieres ad uetuſtiorem Chriſtianam accedunt, rogantes qua ratione placare Dominum precibus, & pluuiam ſalutarem expoſcere debeant. Crux erat a Franciſco Xauerio, in litore poſita. ad eam mulierculas illa perducit. Cruce ramis uirẽtibus exornata, ſolo ſcopis diligẽter purgato, nixæ omnes genibus, Tu (inquiũt) Domine, qui quibus indigeant rebus homines, quos tua ipſe morte & cruciatibus redemiſti, ſcis optime, da nobis aquam; Chriſtianæ ſumus. Mirum dictu. Sereno tunc cælo, coactæ momento nubes, tantam repente uim imbrium profudere, ut mulieres in Chriſtiana religione magnopere confirmatæ potentiã Dei prædicare non deſinerent, factaq; manu, deturbatum e phano ſimulacrum, a quo nuper tanquam Deo pluuiam ſupplices petere conſueuerant, multis probris ac iurgijs laceratum atque conſciſſum raptantes, in profluentem denique conſenſu proiecerint.

In pago quodam Socij templum exſtruxerant. id Mauri cum audiſſent, incolis renuntiari iubent, ſibi certum eſſe, uel rerum ſuarum periculo exſtructum apud ipſos templum incendere: continuoq; bellici apparatus rumorem de induſtria diſsipant. ijs terroribus ad Chriſtianos perlatis, ſacram ædem lateribus ſuis

oppoſitis defendere omnino conſtituunt. idque tanto omnium ardore, ut ipſi pueri puellæq; cõmuni conſilio uim ſaxorũ iaculãdi cauſſa ſeparatim uterque ſexus in loca opportuna congereret.

Sed eo periculo, cum Mauri conſilium mutaſſent, diuina ope liberati ſunt. Vlate eſt eiuſdem regionis uicus, qui quòd in conſpectu Maurorum eſt poſitus, habetq; trecentos incolas qui armis uti poßint, aßiduis pæne bellis implicitus eſt. Vnus è Socijs trimeſtri ſpatio apud eos uerſatus, narrat, eo tempore toto, quotidianis prælijs cum hoſte certatum, ijſque Dei beneficio & Vlatenſium pietate, fere ſecundis. ut enim uiri in pugnam exierant, pueri ſignum Crucis ibi collocatum religioſe petentes, poſitis genibus, percutientes pectora, manuſq; tollentes in cælum, diuinam miſericordiam, idque ſæpe iniuſſu, ſupplices implorabant. quo in numero erant, qui uix adhuc eloqui poſſent. Fœminæ quoque detractos ſibi lapillos & margaritas ad Crucem Deo offerentes, aiebant, Hæc omnia tua ſunt Domine: tu nobis ea dediſti: noli hoc oppidum perire pati, Mauroſq; tuos inimicos, rerum noſtrarum potiri. Quid mirum, huiuſmodi fultos præſidijs Vlatenſes, ſuperiores fuiſſe? ijdẽ inita aliquando pugna, cũ e recenti pluuia tormentarius puluis igni reſiſtẽs repente ſclopos inutiles reddidiſſet; conſternati animo, atq; ope humana diffiſi, cum ab hoſtibus admodum urgerentur, multi gladijs & ſcutis humi depoſitis manus tollentes in cælum, nixiq; genibus, Reſpice nos (inquiunt) Domine Chriſtianos, & pro tuo nomine prælíantes: fer opem: ne nos tua clementia deſerat. Haud incaſſum miſſæ preces. nulla accepta illatáue clade, contra omnium opinionem exercitus uterque diuerſi in patriam reuertere. Et ea ſane gens eſſe dicitur miti admodum ingenio, & minime contumax, ac natura ad omne officium ac uirtutem propenſa. itaque

ſa. itaque magiſtros etiam eximio quodã amore proſequitur.

Alij eiuſdem tractus pagani, e quibus nonnulli baptizati iam fuerant, cum infeſta ſibi Maurorum arma ob id ipſum imminere ſenſiſſent, e Socijs euocarunt, qui populum uniuerſum baptiſmo luſtraret, quòd Chriſtiani potius uitam ſponte profundere, quàm Mahometani libertatem retinere decreuiſſent. itaque duorum menſiũ ſpatio plus octingẽti catechiſmo inſtituti, & ſacro fonte abluti ſunt. Alij multi eiuſdem oræ Chriſtiani, a Mauris, in quorũ ditione habitabant, ad Mahometica ſacrilegia ſolicitati, patrijs fundis, ædibuſq; relictis, cum uniuerſa familia in Chriſtianorũ loca migrarunt.

Quilanenſes autem, cum in montis iugo, unius religionis cauſſa obſeſſi a Mauris tenerentur, nullis unquam periculis aut minis ad deditionem potuere perduci.

Nec minor fuit Homanorum in fide conſtantia, qui cum oppugnati ab Regis Maluci copijs aliquãdiu fortiter reſtitiſſent, cum iam hoſtium impetum ac multitudinem ſuſtinere non poſſent, trecentis pactolis, qui mille circiter aurei nummi ſunt, tranſegere, ut Chriſtianam religionem retinere ſibi liceret. Quin etiam præfecti Homanorum filia ab hoſtium duce ad matrimonium inuitata (quòd per eam putaret ſe facilius oppido potiturum) reſpondit fieri quidem poſſe, ut ad ipſum accederet, ſed uiua nequaquam. Iam Recaniuenſes, in quibus bellatores mille numerantur, cum naues aliquot Maurorum ad eos ueniſſent, minantes, niſi ad cultum Mahometis redirent (quem non plus anno ante reliquerant) ualidam Iaani regis claſſem ad eorũ excidiũ eſſe uenturã; illi nequaquam ea denuntiatione deterriti, reſponderunt, ſe nec mortis, nec rei familiaris, nec patrię periculo, a uera IESV CHRISTI religione ullo unquam tẽpore diſceſſuros; malle ſe in hac uita labores & ue-

xationes, quàm in altera, ſempiterna ſubire ſupplicia. Interim Iaana claſſis nauium ferme uiginti infeſta ſuperuenit. Tum Recaniuenſes, quòd in humanis uiribus haud ſatis præſidij cernerent, primo ſane perculſi, deinde uero Sociorum præcipue cohortationibus animati confirmatiq́, certum ſibi Dei ſubſidium polliciti ſunt. Nec eos ſane fefellit ſpes. naues enim hoſtium, cum oram Recaniuenſium legerent, atrox tempeſtas coorta fudit, atque diſiecit. ſtatimq́; Luſitanorum claſsis Recaniuem magna omnium gratulatione peruenit. Inde cum aſsidue ſeſe propter Chriſtum uexari Amboinenſes neophyti cernerent, communi fidelium omnium indicto concilio, decretum eſt, ut contra Maurorum impetus inuicem ſibi cuncti ſuccurrerent; publiceq́; polliciti ſunt ſe omnino Chriſtianos eſſe morituros, In ora autem Comorinenſi, cum neophytus quidam regem barbarũ, cui ea natio uectigalis eſt, uita functum lugere ethnico ritu, barbamq́; ſimul, & capillum recuſaret abradere, direptis bonis eſt a barbaris interemptus.

Anno uero Chriſti nati 1566. Chriſtianorum Comorineſium nauis Cocinum petens, a Mauris prædonibus capitur, ſtatimq́; ſex e Chriſtianorum numero primarijs uiris iniecta uincula cum mortis minis, niſi a Chriſtianis ad Maurica ſacra deficiant. Illi uero ſe quidlibet perpeſſuros reſpondent potius, quàm tantum ſceleris admiſſuros. Mauri ubi ſe nihil proficere intelligunt, uinctos atrociter uexant primum, deinde, Agite, Cruces, inquiunt (nam e collo ſuſpenſas gerebant) ocyus auferte: ceruices præcidendæ ſunt uobis. Tum Chriſtiani, Ecce, capita præſto ſunt: Cruces, ſi uultis, uos ipſi detrahite: nos enim citius utique moriemur. atque ita flexis genibus quinque ex ijs obtruncãtur, egregiam ipſorum conſtantiam Luſitanis compluribus, ceterisq́; qui aderant, ualde admirantibus.

bus. Sexto pepercere Mauri, qui Socijs Cocini deinde narrabat, ſe in eo diſcrimine intimum quoddam robur, atque uirtutem contra terrores illos diuinitus ſibi ſuppeditari ſenſiſſe. Circa Perſicum ſinum anno a Deipara uirgine 1554. Turcę nauē cepere, qua pręter Luſitanos neophyti uehebātur, Malauares adoleſcentuli ſex circiter, & triginta, ab nono ætatis anno ad ſeptimum uſq; decimū. Hos Mauri a Chriſto ad Mahometē traducere ſumma ope alternis blandiendo minandoq; fruſtra conati, ad uerbera denique & uarios cruciatus deſcendunt. Adduntur ad ceteram immanitatem atq; ſæuitiam ſtillæ adipis igne liquati. quæ cum tormenta, multaſq; præterea iniurias, puerorum egregia uirtus fideſq; contemneret; ui denique arreptum unum ex ijs circumcidunt inuitum ac renitentem. quem deinde cum Mahometanum eſſe iam Turcæ dicerent, cauillantes atque tentantes; ille utique pernegare, corpus tantum uiolatū eſſe, non animum affirmare: proinde ſe non minus Chriſtianum eſſe quàm antea.

Iam in ijs inſulis, quas Mauri appellari iam diximus, ingens neophytorum numerus, quòd ſuſceptam religionem deſerere nollet, patrimonijs ſpoliati, partim contumeliæ cauſſa ipſimet ſub haſta diuenditi, partim etiam perempti crudeliter ſunt.

Illud uero quod in Amboino annis ſuperioribus contigit, cum ueterum utique martyrum illorum fide, ac fortitudine comparandum uidetur, non modo quòd multi neophytorum uici pro ueritate Euangelica ſæue direpti; omnes etiam incolæ alicubi ad unum crudeliter cæſi, uerum etiam quod plurimi a barbaris genere feritatis inaudito conſumpti ſunt, præciſos quippe uiuentibus brachiorum toros, ac tibiarum articulos inſpectantibus ipſis igne torrebant barbari, uorabantq; paulatim cetera quoque corporis membra lanian-

 tes,

tes,quoad neophyti lento cruciatu confecti animam Domino redderent,quorum aliquot ad extremum uſque ſpiritum, ſalutares illas uoces IESVS, MARIA, exaudiebantur iterantes identidem .ut interim illos omittam, qui in acerbam ſeruitutem alio atque alio abducti ſunt . atque hæc propterea maxime,quod a Mauris obſeſſi, Crucis ſignum (quod in ſingulis Chriſtianorum uicis publice collocari conſueuit) refixum, atque ad mæroris indicium atra ueſte inuolutum, ne in Maurorum contumelioſas manus ueniret, humi defoderant.

Neque uero eiuſmodi euentus,atque pericula neophytorũ dumtaxat propria,ſed cum ipſis quoque eorum doctoribus (ne uidelicet ſit diſcipulus ſupra magiſtrum)communia ſunt.

E Socijs quidam,dum in Amboino rem Chriſtianam fideliter adminiſtrat, Maurorum inſidijs ſubinde appetitus,ſemel etiam domi flamma ab ijſdem iniecta uiuus pœne combuſtus, ueneno denique fertur eſſe ſublatus, uir in excolendis tuendisq; neophytis, etiam contra barbarorum impetus ita fortis & impiger, ut ipſimet hoſtes eius animi magnitudinem admirarentur . idem in pauperes,ita benignus, ut cum ipſam quoque ſubuculam in eleemoſinam erogaſſet, in extrema ualetudine, quòd nulla ſibi ueſtimenta ſuppeterent,ſtragulo tectus ad Chriſtianos de more uiſendos uicatim circumire non intermitteret.

Alius dum ſibi commiſſam egregie tuetur eccleſiam, a Mauris aliquoties contumelioſe tractatus,& fuſtibus cæſus, cum ad oppidum quoddam baptiſmi cauſſa euocatus mari contenderet, una cum ipſo nauigio demerſus eſt. Comes uero ipſius (ut hoc etiam obiter addam) ægre ac periculoſe natans ad ſaxum alliſus a fluctibus, in litus euaſit, corpore lacerato, ut quadrupedis inſtar humi

mi reptare cogeretur. in hunc ille modum cum uaſtas ſolitudines nullo prorſus obuio triduum peragraſſet, in ſyluestrem denique incidit hominem, ex ijs quos Alliſuros nominant, a quo ſublatus in humeros, & ad pagum uſque Chriſtianorum delatus eſt. Verum adeo humane fertur ab illis exceptus, ut ad eum uiſendum concurrerent undique ſpectaculi miſeratione collacrymantes, certatimq; cibum, ac ueſtes, & alia quæcunque poterant, ad eum leuandum reficiendumq; conferrent.

Tres alij Socij Hiſpani anno poſt Chriſti natalem 1555. cũ ex Europa in Indiam nauigarent, cumq; oneraria quingentas circiter ab urbe Goa leucas, in Syrtes incidiſſet uectores plurimi, ſcaphis e naufragio raptim exſtructis, litus incolumes tenuere. ipſi uero quanquam liberaliter inuitati, tamen ne in extremo illo periculo ceteram turbam deſererent, quam capere ſcaphæ nequiuerant, ibidem certa ſibi pœne morte propoſita remanſere cum reliquis, & fame conſumpti ſunt. Antonius uero Criminalis in Ciſalpina Gallia Parmæ natus, cum anno 1544 ad Franciſcum Xauerium in opere ſubleuandum cum Socijs aliquot in Indiam miſſus eſſet, uir ſpectata uitæ innocentia, acriq; ſtudio Catholicæ religionis augendæ; a Xauerio in alias regiones Euangelij cauſſa decedente, Comorinenſi Eccleſiæ uniuerſæ præpoſitus eſt. quod ille munus in ſumma rerum difficultate, aſsiduisq; belli tumultibus amplius triennium alacriter obijt, cum ſemel ſaltem ſingulis menſibus paſſuum millia amplius ducenta percurreret, idque pedibus fere ſemper nudis, noctem ſæpe humi tranſigens, in quotidiano cibo potuq; parciſsimus. Is igitur dum ad Remanancoris uada quæ appellantur, catechiſmo dat operam, ſubito affertur infeſtas adeſſe Biſnagenſium copias. Erant in portu uicino parata nauigia, in quæ ille ſi uellet, tuto

confugere

confugere poſſet, multis præſertim id ipſum hortantibus. Sed paſtor, capitis ſui cura præ ouium ſalute neglecta, puerorum ac mulierum turbam, quòd ea maximè opportuna iniuriæ uideretur, ne in barbarorũ manus magno cũ religionis fideiq; periculo ueniat, quã ta maxima poteſt diligẽtia, inſiſtit in naues imponere. quo in officio dum ſuimet oblitus magno animi ardore uerſatur, hoſtes interea ſuperueniunt: Ille extremo periculo animaduerſo, ſpe immortalitatis plenus, genibus nititur, manibuſq; ſublatis, cõfeſtim ſe in preces effundit. Atque unus quidẽ, atq; alter barbarorum manipulus illæſum Antoniũ præterit mori cupientem, ne direptum ac dilaniatum Chriſti gregẽ aſpiceret. Badagarũ uero (ſic enim e Biſnagenſibus aliqui appellantur) altera ſuccedẽte cateruа, uittatus quidã ex ijs in læuum Antonij latus iuxta lienem haſtã adigit. Accurrit alius ſtatim ad ſpolia detrahẽda, attritã uidelicet tunicã. Antonius uero exuentẽ ultro adiuuat, quin etiã, ut ſecum uidelicet e mundo nihil prorſus auferat, interiorẽ quoq; ſubuculam raptim ſuis ipſemet manibus diſcerpit, ac proijcit. Inde iterum ſupplex prouolutus in genua, conſuetudinis ſuæ non immemor (id enim illi cum iaculatoria precatione uicies tricieſue ſolenne quotidie fuerat) uulnera deinceps in pectore duo, quartum denique in humero cum accepiſſet; in latus concidit moribundus. Caput abſciſſum, & una manantẽ ſubculã ſanguine barbari ex alto ſuſpendunt: truncus ibidẽ nudus, inhumatuſq; relinquitur. Atq; hanc quidẽ laborum ſuorũ uigiliarumq; mercedem ac præmium ſummo Dei beneficio tulit Antonius. Aloyſius uero Mendes cum in eadem ora ijſdem fere muneribus uacaret, ab iniquis atque impijs iugulatus eſt.

Atque his tot tantiſq; terroribus periculiſq; propoſitis, magno animorum ſtudio certatim eiuſmodi prouincias expetunt Socij, propterea

pterea credo,quòd cũ officiũ ſequuntur, tum inter eas difficultates & incommoda quotidiana,ab omni fere ſeculari uel humana delectatione ſeiuncti, ſumma Dei benignitate liquidiſsimis uoluptatibus,quas caro ſanguiſq; non percipit,gaudijſq; cæleſtibus,ad quæ nunquam adſpirat animalis homo, ſæpenumero perfruuntur. Illud uero eos uehementer angit,quòd propter ipſorũ paucitatẽ atq; penuriã, agri quã plurimi, qui adhibita cura felices ac nitidi opimã uirtutũ omniũ frugẽ ferre potuiſſent, uel ſteriles atque horridi miſerabiliter iaceant; uel etiã aliquandiu ſubacti, cum propter ingentẽ occupationum molẽ ſuis tẽporibus ab ſe recoli nequeant, paulatim deſerti, aliquãdo ſylueſcant. uni quippe interdũ operario & ei quidẽ nondum ſacerdoti, multa hominũ millia Dei uerbo paſcẽda, regẽdaq; uarijs locis incumbunt,multiſq; ampliſsimis in regionibus, miniſtri Euãgelici niſi e Societate nulli uerſantur: ipſi autem iccirco adeſſe ubique non poſſunt,quòd eorũ numerus cũ in uniuerſum exiguus eſt ipſe per ſe,tum per Europã uniuerſam ultimoſq; Occidẽtis,& Orientis fines ita longe lateq; diſperſus,ut minus ſit,terras ita multas,tantoq; interiacentis Oceani ſpatio inter ſeſe diſiunctas, nõ dico Euangelio colluſtrari,ſed curſibus peragrari tam breui tẽpore potuiſſe,a religioſis præſertim uiris ex aſsidua corporis & animi patientia, ac uoluntaria paupertate,fere ſemper incõmoda ualetudine utentibus. Quo magis iuſtum & pium deſideriũ ipſorũ habendũ eſt, cum in tanto tamq; ſalutari opere quam plurimos adiutores exoptant, ne ſcilicet uberrima animarum ſeges,quam e ſacrilegis ereptam diaboli manibus iam pridem oportebat, una meſſorum inopia,uidentibus atque inſpectantibus ipſis intereat.

F I N I S.

DE REBVS INDICIS

EPISTOLARVM

LIBER.

DE REBVS INDICIS

EPISTOLARVM LIBER.

ORGANTINVS BRIXIENSIS fratribus Romani Collegij Societatis IESV, gratiam & pacem Chriſti Domini,&c.

NON eram neſcius (fratres mihi cariſsimi) quàm grata ueſtris auribus accidere ſoleant ea, quæ de noſtrorum hominum laboribus atq; periculis ex India perferuntur ad uos. Quocirca prætermittere nolui quin ex ijs quæ hoc anno præcipue contigerunt, nonnulla perſcriberem, præſertim uero felicem Franciſci Lopis obitũ, qui una cum fratribus noſtris duobus, ante unum menſem, pro conſtanti Catholicæ fidei confeßione à Mauris interfectus eſt: ut ſimul intelligatis & quantopere diuino ſubſidio ueſtriſq; deprecationibus egeamus, & quæ maxime requirantur in eo, qui Indicam hanc

hanc expeditionem atque prouinciam expetat.

Illud igitur primum: Patres duos, Ramirem & Alcaram e uita migraſſe (quos ignota quapiam in regione uiuere putabamus) hoc anno denique pro certo cognouimus. Ii, ánte biennium Iaponis inſulam petituri, onerariam quandam in urbe Cocino conſcenderant, ſane inuiti, uel quòd nauicularius uir potens, nimia lucri cupiditate, mercatores in ſuam unius nauem merces imponere per uim & iniuriam cogeret: uel quód ob idipſum nauis iniuſto pondere prægrauata preſſaq́, interitum haud obſcure denuntiaret. Verum, ut ęque clemens ac iuſtus eſt Dominus, ſacerdotes hoſce duos permiſit in eodem uerſari diſcrimine, quorum officium ac pia ſedulitas tot mortalibus per confeßionem ſacram expiandis confirmandiſq́ in extremo ſpiritu non deeſſet. Secunda nauigatione Malacā uſque delati, atque inde curſu in Sinas directo, cum iam in Sionis perueniſſent ſinum; atrox repente procella cooritur, eo uento excitata quem Typhonem appellant. Is, ex Occidentali ferme plaga uiolentus erumpens, & rapida uertigine circa orizontem rotatus, aßiduis incrementis horarum circiter uiginti ſpatio circulum conficit: impetu horribili ſæuiſq́ turbinibus uaſta illa æquora uehementißime commouens: decumanis undique fluctibus inſurgentibus, qui inter ſeſe uelut arietantes atque colliſi, omnem ſalutis ſpem nauigantibus adimunt. Ad hanc igitur tempeſtatem adeo periculoſam, cum ingens etiam oneris iniqui pondus accederet, ſolutis carinæ compagibus totam nauem æſtus abſorpſit, ſic, ut nullæ plane reliquiæ ſuperfuerint. Erat in eodem curſu iuncus (onerarię Sinenſis eſt genus) qui ſingulari Dei beneficio portum tenuit. ex eo deinde cognitum eſt, nauem, cum imminentis exitij ſignum æneo tormento fruſtra dediſſet Sinis, proprio metu laborantibus atque ſolicitis,

citis, paulo poſt hauſtam fluctibus apparere deſiiſſe.

Perculit caſus is uehementer Indiæ populos: nam & aureorum quadringentorum millium, & permultorum hominum damnum eſt factum, complures etiam uiduæ atque inopes relictæ mulieres. Neque uero, humana ratione rem æſtimantibus, eius incommodi pars minima perueniſſe uidetur ad nos: duobus e Societate noſtra uiris amiſſis, quorum opera magno rei Chriſtianæ uſui in hiſce regionibus eſſe procul dubio potuit. quamquam ſperamus illos eo migraſſe, ubi uel maiori eſſe nobis auxilio ſuis apud Deum ſuffragationibus poſſint: neque enim parui ducendum eſt, in eiuſmodi cauſa pro Chriſto laborantes, e uita exceſſiſſe.

Periculo ſimili perfuncti ſunt etiam Andreas Ferdinandus, & Ioannes Cabralius: alter Sinas, alter e Sinis Iaponem petens: quorum uterque aſſeuerat pro miraculo haberi, ſi quis Typhonis uiolentiam effugiat, præſertim uero, ſi totam noctem ſæuire perſeuerauerit. itaque in tali re, nautas, deſperata ſalute corporis, ad uota potius quàm ad armamenta: ad expianda peccata, quam ad humana remedia ſolere conuerti: quippe non modo uela uis uenti dilacerat, diffringit malos, & quicquid exſtat ex aqua diſſoluit: ſed etiam ipſa nauigia (præſertim ſi minus onuſta ſint) arrepta, & in terras uſque longo tractu contorta affligere dicitur. Occupat autem uentus hic marium quicquid eſt Malacam inter & Iaponē inſulam, frequens a menſe Maio uſque ad Septembrem, quo maximè anni tempore hæc maria nauigantur. Vos itaque, fratres cariſſimi, qui Sinenſem hanc & Iaponicā expeditionem Chriſtianę fidei propagandę gratia optatis, comparate uos ad mortem in itinere obeundam, ſicuti obiere duo illi priores: & cō-

tra,

tra, putate uos iter incolumes poſſe conficere, quemadmodum poſteriores hi duo, quos diximus, confecerunt. qui in hiſce uerſatur orbis terræ partibus, huic nihil minus quàm de tuendo corpore laborandum eſt: ea quotidie uitæ pericula occurrunt. Et ſane ita conſtitutum & affectum animo quemq; eſſe oportet, mortem ut omnino contemnat: nimius quippe metus, & cura corporis, ſpiritalem & noſtrum & aliorum profectum haud mediocriter impedit: quod in ſe quiſque re ipſa experiri & cognoſcere facile poterit.

Anno proximo, Franciſcus Viera Goam e Maluco ueniens, cum paululum proceſſiſſet, nauis in Syrtes & ſcopulos incidit, factoq; naufragio, mari ſeſe commiſit imperitus homo natandi: & bis ad ima demerſus, ab urinatoribus denique ſemiuiuus ad litus extrahitur: quo cum ceteri quoque comites fere omnes, aliqua etiã parte commeatus tormentorumq; recepta, ſe contuliſſent; nouum eos periculum confeſtim excepit. cum enim incolæ Mauri a Luſitanis hoſtiliter diſsiderent, magna eorum manus ad eos trucidandos accurrit: ſed noſtri in locum natura munitum ſeſe receperant, cuius opportunitate, itemq; tormentorum uſu, ab hoſtium incurſibus tam diu ſe defenderunt, quoad nauis alia Malucenſis ereptos eo periculo Malacam abduxit. Multa Franciſcus capitis pericula narrat, quæ noſtræ Societatis homines in Malucis inſulis fere quotidie ſubeunt: mira etiam de neophytis prædicat, qui eo præcipue anno Chriſtianæ fidei cauſſa crudeliter oppugnati, magna etiã ex parte uarijs cruciatibus interfecti ſunt: cum quidem mulieres ipſæ filiolos partim ſinu complexæ, partim manu trahentes, opulentis inſtructiſq; domibus conſulto relictis, per ſyluas errarent, ne ſuſceptam recens Chriſtianam religionem abiurare aut deſerere cogerentur: aliæ uero una cum liberis, in Ieſu Chriſti confeſſione fideliter

ter perſiſtentes, gladijs impiorum occumberent: multi præterea adoleſcentuli, eiuſdem fidei retinendæ cauſſa, ingentia maris ſpatia traijcerent, ex inſula tranantes in inſulam. Atque etiam illud, idem Franciſcus addebat: quo tempore Maurorũ metu, poſt naufragium ſeſe munito illo quem diximus, continebant loco, eodem cõtendiſſe pueros, non plus decimum aut duodecimum agentes annũ, qui noctu natantes, ueriti ne per imprudentiam iaculis peterentur, clamarent. Ne librate, ne librate: Chriſtiani ſumus: quorum conſtantia noſtri ad lacrimas uſque permoti, & ceterorũ quibus opem ferre non poterant calamitatem miſerati, eos in comitatũ ſuum gratulantes acciperent. Quin petitis, fratres, ut uitam uobis in hiſce regionibus ponere liceat, quoniam quidem ipſæ mulierculæ puerią; ad mortem pro Chriſto obeundam exemplo ſuo nos prouocant?

Qui e noſtris in ora Comorinenſi rem Chriſtianam procurant, ijs grauiſſima impendent pericula tum a Mauris, tum ab alijs ethnicis, quos Badagas uocant, regiorum uectigalium exactoribus. Eſt etiam in primis importunum & contumax genus hominũ militarium, qui Naires uulgo dicuntur. Ex ijs quidam iuri dicundo præpoſitus, cum in templo noſtro forum ageret, Andreas Ferdinandus (qui in Romano iſto collegio quondam uerſatus eſt) indignitatem rei non ferens, Maurum inde amouere omnino conſtituit; ad eumq; conuerſus: an tu facile patiaris (ait) eiuſmodi munera in ueſtris phanis exercere Chriſtianos? reſpõdit ille: nequaquã. Rurſus Andreas: ita ne uero? delubra ueſtra dęmoni dedicata, nulli functioni quę uobis minus decora uideatur, patere permittitis; nos noſtra templa uero Deo ac Domino conſecrata per ſummum ſcelus profanari ac pollui negligemus? tum acriori etiã ſpiritu: Apage, inquit, apage te. Atque hac increpatione permotus barbarus in

præſentia exceſsit ille quidem, ſed paulo poſt, ut erat animo elato ac ſuperbo, doloris huius impatiens, armatorum plus centum coacta manu rediit ut Andream occideret: quaſi uero non unus in id facinus foret ſatis. Andreas autem, cognita re, neophytum comitem ſuum, ne quid primo illo impetu caperet detrimenti, magna feſtinatione in templo concluſit: ipſe pro foribus, innixus arundine conſtitit, mortem exſpectans. & Mauri quidem arcubus & ſclopis inſtructi cum adeſſent, hortati ſe inuicem ad manus Andreæ inferendas, ibidemq́ ſatis diu morati (ex quo diuinam prouidentiam in Andrea tuendo facile intelligas) denique re infecta, nullo plane reſiſtente, diſcedunt, hominem prorſus intactum atque illæſum relinquunt: ille uero, eiuſmodi euentu erectus & in ea ſententia confirmatus eſt, placere Deo, ut ethnicorum illa improba iuris dicundi cõſuetudo e ſacris ædibus tolleretur. itaque rem magno conatu aggreſſus, quod uoluit ea tota regione perfecit. Idẽ cum neophytum, qui a baptiſmo ſeſe Mauricis ritibus cõtaminare non dubitauerat, in cuſtodiam tradi iuſsiſſet: pagani ij apud quos neophytus piaculum illud admiſerat, publicis nuntijs ab Andrea petunt ut hominem eximat e cuſtodia, liberumque dimittat. æquũ eſſe negat Andreas. Illi iterum ac tertio repetunt, mortem inſuper minitantes. cum nihilo magis flecteretur, facta manu in hominem ire conſtituunt. certior fit ea de re Andreas a quibuſdam Chriſtianis monentibus ut neſcio quo ſe recipiat: uerum ipſe recuſat, utrumque locum inquiens hoſtibus æque eſſe obnoxium. Tum e Chriſtianis quidam: Vis ne, ait, pro tua defenſione populus ad arma concurrat? Nequaquam, reſpondit. nauigium uos mihi dumtaxat in fugam, ſi opus erit, inſtruite. Hæc uerba dum fiunt, ecce tibi repente magna hoſtium multitudo ſuperuenit: qui cum Andream

aliquan-

aliquandiu circumſtetiſſent (mirum dictu) eo ne aſperioribus quidem uerbis compellato, nedum occiſo digreſſi ſunt.

Pagus eſt alius Maurorum, qui, cum acre incenſumq́; Andreæ ſtudium Chriſtianæ fidei propagandæ ferre non poſſent, communi conſilio cum primum illac ei tranſire contingeret, ipſum e medio tollere decreuerant. uerum ſimul atq́; eo peruenit, tanto eos terrore Dominus perculit, ut quaſi cum ingenti exercitu in oppidum irrupiſſet Andreas, ita ſeſe omnes abderent, nec apparere quiſquã auderet in publico.

Hæc, ut dixi, atque alia huiuſmodi pericula in eo tractu ſunt pœne aſſidua: ut noſtri imminentibus hoſtibus, loca ſæpe mutare, ſæpe etiam lintres conſcendere, atque in mari pernoctare cogantur. Maurorum eſt natio, quos Malauares nominant. ij ferme piraticam exercent, Chriſtianis maxime infeſti, quod multi iam e Societate noſtra ſenſerunt. Petrus Vaes una cum Socio miſſus Damonem (qui locus ab urbe Goa diſtat paſſ. trecenta millia) pœne iam abſoluta nauigatione, quinque Malauarium biremes obuias cum uidiſſent, quam celerrime ad litus appulſo nauigio, cum reliqua nauali turba uectoribuſq́; deſcendit: nec tamen ita maturare licitum eſt, quin Malauares extremum agmen aſſequuti, uiros aliquot fœminaſq́; perimerent. Noſtri duo non tam pernicitate corporis, aut robore (triduana præſertim inedia & ualetudine prope confecti) quam ſingulari quodam Dei beneficio præſentique ope, ex hoſtium elapſi manibus, imminente iam nocte ignotis inuijſque ſe itineribus ac ſaltibus commiſere.

Augebant metum hinc indagãtes piratæ, inde incolæ Chriſtianis infenſi. cumque totam fere noctem erraſſent, denique labore ac defatigatione uictus Alfonſus in itinere ſubſtitit, ſociumque cum

pellans: Mihi quidem, inquit, harum gentium feritatem (quoniã ſic placet Deo) diutius euitare nõ licet. Tu tibi, frater, ipſe cõſulito. Interea ſe dies aperit, armatorũ aduentantium manipulũ aſpiciunt: haud dubiã rati ſibi cædẽ imminere, ad preces, ut in re tali, confugiũt, ambo ſeſe uictimas offerunt Deo. Sed res cõtra quã putauerãt, cecidit. nam Brachmanes quidã eius regionis in primis opulẽtus, deſcenſione piratarũ audita, ad noſtros cõquirẽdos periculoq́ eximendos, eam armatorũ manum ultro dimiſerat. ij ſublatũ in humeros Alfonſum, pone ſequẽte ſocio, ad Brachmanẽ perduxerunt, qui eos liberaliſsime exceptos, cibo ſomnoq́ refectos, datis etiã præſidij cauſſa comitibus, liberos Damonẽ abire permiſit. Eximiã huiuſce Brachmanis (in tãta pſertim barbaria) humanitẽ ac beneficẽtiã Dominus pro ſua benignitate cõpenſet. Idẽ Alfonſus Damone Goam reuertẽs, ĩ piratas denuo incidit, uerũ euẽtu meliore, quippe a Chriſtianis prælio cõmiſſo biremi una, celocibus duabus prædones exuti ſunt.

Petrus quoque Martines hoc anno Bazainũ ex obediẽtia nauigans, in hoſce Malauares incidit: a quibus procul dubio captus eſſet, niſi egregie inſtructũ, quo uehebatur actuariũ, medios hoſtes felici conatu atq; impetu perrupiſſet: quæ tamẽ res, haud oĩno ceſsit impune: etenim Nauarchus noſter ĩ ipſo trãſitu grauiter a pdonib. ictus ẽ.

P. uero Dionyſius hoc itẽ anno tendẽs Cocinũ, cũ ex itinere Mangalorẽ attigiſſet, ubi tum caſtris poſitis Luſitani urbẽ obſidebãt Reginæ cuiuſdã Chriſtiani nominis inimicę (quã urbẽ deinde captã euerterũt) rogatus ut diſcederet ad militis cõfeſsionẽ audiẽdã periculoſo uulnere laborãtis, cũ iã eſſet ĩ litore, barbari nec opinãtes Luſitanos magna ui repẽte adorti, nõnullos etiã qui erãt cũ Dionyſio occidũt: ipſe ut ſe ad actuariũ reciperet, nõ minori periculo ĩ mare ſe proijcit, natãdi peritia nulla, mortiq́ pſenti quorumdam ope ſubtractus eſt.

In eodem

In eodem exercitu uerſabatur cum uno Socio Ioannes Franciſcus Stephanonius. is præter quam quod militum confeſſionibus audiendis, cum res exigeret, operam dabat, ſæpe etiam hoſtium telis caput obijciebat ſuum: quippe qui, quotieſcunque certandum eſſet, in primis ordinibus imaginem præferens Crucifixi, militibus cohortandis inſiſteret: circa quē pugnantes cum caderent plures, incolumem ſemper eum diuina prouidentia præſtitit.

Naues Chriſtianorum duæ cum Ormutio (quæ urbs in Arabico eſt ſinu) ſoluiſſent, in Malauares inciderunt, quarum altera capta eſt: altera Dei beneficio effugit, quam Petrus Touarius cum Socio uno conſcenderat.

Iam uero tres alij e noſtris, in ijs Melchior Nunnes, Goa Cocinū uerſus profecti, circa mediam nauigationē Malauaribus hiſce piratis occurrunt, qui celocibus aliquot, & hippagine equis onuſta, quam de Chriſtianis antea ceperant, onerariam noſtram aggredi non dubitarunt, in primis totius Indiæ grandem ac ualidam. Sed nō paruo ipſis ea ſtetit audacia: uicti quippe fuſiq; ſunt, multis ipſorū in prælio cæſis: hippagine etiam a noſtris recepta. Nimis longum faciam, ſi cunctas eorum inſidias perſequar, quas nemo noſtrorum hoc anno expertus non eſt, cui quidem hæc maria nauigare contigerit.

Salſetanæ inſulæ in proximo ſunt, in quibus ethnicorum ducēta, Chriſtianorū duo circiter millia numerātur, in eccleſias quinque deſcripta, quibus in ſingulis bini e Societate rē Chriſtianā adminiſtrāt. Has porro inſulas euripus bene longus a cōtinenti diſiungit. in euripi li ttore ſtatio quædā eſt, ubi a prætereuntibus etiā uiatoribus Salſetani barbari uectigal per ſummā iniuriā exigunt. eo cū perueniſſet unus ex decem ijs, quos in ea diœceſi uerſari diximus, paucis neophytis cuſtodiæ cauſſa comitantibus, ut e Socijs quendam inuiſeret,

Maurorum actuariolis permultis, breui temporis ſpatio circumuentus eſt. Ac primo quidem ſat molli brachio de noſtris conqueri incipiunt, quod in tranſitu ad portorium ſoluendum appellere negligant: deinde, cum ſacerdos mercatorem ſe negaret eſſe, nec huiuſmodi oneribus obnoxium; irati nauigiola ſenſim applicant, neophytorum arma nonnulla ſurripiunt, ſacerdotem ipſum iniectus manibus ui conantur abducere: quod ubi minus e ſententia ceſſit, uniuerſam denique feritatem ac malitiam expromunt: contis, iaculis, lapidibus hominem petunt, ingenti arrepta parma ſe protegentem, neophytis etiam egregie propugnantibus. quorum unus, cum iam eius loci præfectus grauem ictum in caput ſacerdotis libraret, aliam nullam cernens defendendi rationem; ex arcu quem habebat adductum, emiſſa repente ſagitta Maurum traijcit: is continuo moribundus in mare delabitur, tum ceteri ſe recipiunt, ſacerdote ex altera parte ſemiuiuo relicto, parma (cuius munimento ſeruatus eſt) locis compluribus perforata. Eo caſu cognito uicini Brachmanes in ſubſidium frequentes accurrunt, & quadam quaſi lectica e lignis ac linteis raptim exſtructa, exceptum hoſpitio ſacerdotem admirabili & inſolita quadam humanitate, quibus poſſunt medicamentis curant, deinde uehiculo ſatis commodo impoſitum, ad ipſius ædem, ut inde Goam tranſueheretur, deportant: Goam demum delatus ex uulneribus æger, dies amplius quadraginta decubuit. Atque iam antea ille ipſe præfectus alios tres e noſtris ibidem interceptos domumq́ ſuam abreptos, multis probris, contumelijſq́ uexauerat.

Nondum uigeſimus agitur dies, cum ibidem Balthaſar Gagus eſt captus. atque is ad urbem Pondam in regni interiora perductus, a Mauris Præfecto regio ſiſtitur. Expoſtulanti quod uectigal ſibi

gal ſibi non ſolueret,& quædã alia quærenti, Balthaſar ſatisfecit egregie. Tum ad Chriſtianos quoſdã iuſſus diuertere, incolumis ad noſtros poſtero die remiſſus eſt: nimirum propterea quod Prorex Indiæ cognita re ſtatim omnes huius inſulę exitus cuſtodijs occupauerat, edicto propoſito nequis omnino Maurus abire permitteretur: multo etiã uehementius acturus atque ſeuerius, ni Gagus tam propere dimiſſus fuiſſet.

In eadẽ Salſetana regione Gagus in latrones cum incidiſſet, ſummo Dei beneficio manus eorũ effugit: quod ſclopus iam in ipſum intentatus, flammã e fomite nõ arripuit. Hoc uero tẽpore ea loca Mauris ethnicisq; alijs graſſatoribus admodũ infeſta nuntiabãtur, magno utique noſtrorũ periculo: quos tamen (ut ſperamus) Dominus pro ſua clementia proteget. Prorex etiam, quo die hæc ſcripſi, militum cohortem ad eos fines tuendos miſerat.

Iam uero de Franciſco Lope noſtro quid dicam fratres? de cuius obitu, e magiſtri Melchioris epiſtola, regionibus illis pro Societate Præpoſiti, ſic accepimus. Idoneã nactus nauẽ, & cum ceteris rebus, tum uero epibatis nautisq; plus centũ inſtructam, una cũ fratribus, eiuſdẽ Melchioris iuſſu cõſcenderat. iter unius diei prouecti, poſtridie in Malauariũ celoces quindecim incidunt. pugna cõmittitur, quam noſtra nauis, ut erat egregie ornata, ad ueſperam uſque fortiter ſuſtinet. ad extremũ, intentis in prælium Chriſtianis, tormẽtario pulueri caſu quodã ignis admotus adeo uehemens excitauit incendium, ut primo impetu, ſuperiore nauis parte diffracta, homines aliquot in mare proiecerit. quo uiſo Mauri nauigia propius admouent, partim ut natantes excipiant: partim etiam ut aliquid, ſi poſſint, ex onerum reliquijs rapiant. ſæuiebat ignis interea, multisq; iam partibus comprehenſis, oneraria inſtar fornacis ardebat.

Vectores ac nautę, pro ut ad quemque ignis acceſſerat, ita ſe quiſque e naui præcipites dare: cum uita ſeruitutē paciſci. noſtri quattuor, etiamnum in angulo, quo nondum flamma peruaſerat, cōtinere ſeſe, & preces ad Dominū fundere, incerti quod potiſſimum optarent exitij genus: quippe, ſi eodem loco perſiſterent, iam iā deflagrandū: ſin mari ſe crederent, uel aquarum ui moriendum ſibi eſſe cernebāt, uel hoſtiū certe iaculis, ni uellent in ipſorū poteſtatem uenire, quos a Societate noſtra præſertim, capitali odio diſſidere non ignorabant. cum diutius deliberaſſent, rem totam denique Dei bonitati committere, ac ceteros imitari conſtituunt. dum igitur in alto iactantur, Franciſcum e tonſura capitis pro ſacerdote cognitū ilico Mauri in celoces accipiunt, certi hominem aut uita priuare, aut a Chriſto diſiungere. quærunt ex eo proinde, uelitne, Chriſto deſerto, Mahometem ſectari: ego uero nequaquam, ait egregius Chriſti miles. inſtare illi acrius, cædemque, ni pareat, ſtrictis intentare mucronibus. at ipſe fortioribus etiam oculis, eadem illa reſpondit. qua uiri conſtantia ad rabiem concitati ac furentes barbari crudeliter hominē contrucidant. ille præclaro nobis ueræ uirtutis documento relicto, dæmonis uictor migrauit ad Dominū. Huiuſmodi triumphi ad ſacroſanctæ fidei amplificationem utinam Dei benignitate quam plurimis nobis obtingant.

De reliquis, duo, uel eundem exitum ſortiti, uel inter natandū lanceis confoſſi putantur. id autem ex eo conijcitur, quòd omnium captiuorum indicem, ſeu catalogum accepimus, in quibus unus dūtaxat numeratur e noſtris: quocirca duos, ut dixi, mortuos arbitramur. M. Melchior ab eodem loco abeſt propius. is totum euentum clarius fortaſſe cognouerit, Romamq; perſcripſerit.

Reſtat quartus, Antonius Dionyſius nomine. hunc ad terram

enatantem prædones cur diutius perſequerentur,non fuit: ...., quippe iam in litore ad prædam parati conſtiterant: a quibus Antonius, quæ gentis eſt impudentia & immanitas, omnibus etiam interioribus ueſtimentis exutus, in oppidum quoddam abreptus eſt. Hunc Mauri adhuc ignari quiſnam ſit, in uincula catenaſq; coniectum ita benigne tractare dicuntur, ut nudus humi cubet ſtragulo culcitraue nulla, non plus ſcutellam oryzæ quotidie in cibum accipiat. ſed eum Goæ propediem affore ſperabamus,quandoquidem in redemptionem eſt iam curata pecunia.

Nunc quoniam tum ex hiſce difficultatibus & incõmodis,tum ex alijs,quæ ad uos e Iapone fortaſſe perſcripta ſunt,ſatis ut arbitror intelligitis, in haſce Indiæ regiones uenire,aliud eſſe nihil, niſi doloribus mortiq; Chriſti Domini cauſſa ultro offerre ſeſe; modum epiſtolæ faciam, & alia pericula ſilentio prætermittã, quæ maiorẽ etiã animi uirtutẽ roburque deſiderant.Illud uos tantũ rogo, & per commune oĩbus nobis beneficiũ huiuſmodi noſtræ uocationis obteſtor: ut pia quadã abdicatione rerũ omniũ (non omiſsis interim aut neglectis ijs,quæ ueſtræ fidei curæque commiſſa ſunt)expetatis ardenter, Deumq; aſsidue deprecemini,ut liceat uobis ad animas ueſtras & corpora eidẽ immolanda, in hæc loca contẽdere, utique ad id ipſum in primis accommodata. Quod ut impetrent pauci,nõ parum tamẽ omnes ea petitione profecerint. etenim ſi Dei thronũ atque præſentiam frequentare,caput uitamq; ueſtrã pro ſalute animarũ ei deuouere nõ deſieritis; profecto ueſtra ille ſtudia non modo pro ſua bonitate approbabit,ſed etiam pro merito cuiuſq; remunerabitur. Præterea,fieri non poteſt ad mortẽ ut ſe quiſpiam comparet, quin idem ab hac uita miſera ſeſe diuellat ac ſeparet.Dicam planius:quiſquis pro Chriſti Domini gloria mortem uere & ex animo exoptat, idem

null)

nullo negotio prauas animi cupiditates coercet, quæ res ad Deum & ſancte colendum & facile, ualet plurimum. Itaque ſic habetote fratres mihi cariſſimi: eos impetus animi eaq́; deſideria, quæ fundamentis huiuſmodi nō nituntur, aſſidua precandi exercitatione coniuncta, nequaquā eſſe huic Indicę legationi atque oneri paria: quippe, quo minus fundata ſunt, eo facilius uarijs & quotidianis incommodis labefactata ſubſidunt paulatim & concidunt. contra, ſi matura ſtabiliq́; uirtute ſubnixa fulciantur; ingruentibus laboribus atque periculis non modo non quatiuntur, aut corruunt, ſed etiam magis magiſq́; confirmantur & corroborantur in dies. Quocirca obſeruet etiam atque etiam unuſquiſque ſe, uideatq́; quemadmodū ambulet: omnibus autem nobis ad ſanctam ipſius uoluntatem ac placita rite exequenda, ſpiritū Deus ipſe, uireſq́; ſuppeditet. Amē. Goa 5. Cal. Ianuarij. 1568.

EXCERPTA QVÆDAM E CHRIſtohpori Acoſtæ litteris ad Præpoſitum Generalem datis 4. Non. Ian. 1569. Malaca, quæ fuit olim aurea Cherſoneſus.

IN hoc domicilio Malacenſi, prçter confeſſiones, catecheſes, & alia ex inſtituto noſtro munera, pluribus etiam locis conciones habentur: præſertim uero Dominicis diebus ad ethnicos ſectæ cuiuſdam, (Quintinos appellant) quorum praua dogmata & opiniones ut publice confutarentur, Concilium prouinciale decreuerat, eamq́; prouinciam noſtris Epiſcopus demandandā exiſtimauit. Erit, ut ſperamus, operæ pretium. Quæſtiones etiam eę, quas uulgo caſus conſcientiæ nominant, clericis explicatæ ſane opportu-

portune, magnaq́ auditorum tum approbatione, tum etiam profe-ctu, qui uel e quotidianis eorum interrogationibus ſub explicationē perſpici peterat.

Sacra ædes noſtra ad tectum hoc anno perducta eſt, non modo capax, ſed etiam ualde formoſa, uel ſtructuræ genere ipſo, uel loco: ſita eſt enim in urbis mediæ ſummo cliuo, unde ingentia maris terrarumq́ ſpatia cernuntur. In eam ædificationem, & ſimul ad nos quoque alendos eleemoſinæ a pijs hominibus erogantur. Et quoniam hæc domus hoſpitium eſt noſtrorum omnium, qui ex India, Malucum, Iaponem, & Sinas petunt; exponam ea, quę ad nos uarijs e regionibus nuper a noſtris allata ſunt: quandoquidem incertum eſt, ipſorum litteræ ſintne hoc anno ad uos peruenturæ. Ac de Malucis inſulis primum: e quibus cognitū eſt, Amboinenſes neophytos (quos Franciſcus Xauerius & alij deinde, Chriſtianis præceptis imbuerāt) ſuperioribus annis crudeliter admodum oppreſſos ac uexatos fuiſſe a natione Maurorum quos uocant Iaos, in primis fera & immani, & Amboinenſibus præſertim uehementer infeſta, Chriſtianis permultis occiſis, quibuſdam etiam a Chriſto ui metuq́ alienatis, toto denique eo tractu (ſunt autem inſulæ quamplurimæ) per uim occupato. Verum Luſitani ex India illuc ualida claſſe profecti Iaos inde expulerunt, principes ſcelerum & auctores affecere ſupplicio, omnes eas inſulas ereptas e miſera ſeruitute, ſublatis diſcordijs belliſq́ ciuilibus quibus inter ſeſe ad internecionem uſque certabant, ad Luſitaniæ Regis imperium adiunxere: optimo loco & ad excurrendum in primis opportuno, arx cum propugnaculis excitata, impoſitumq́ præſidium. Quæ res noſtros etiam hortata eſt, ut amplificandæ Chriſtianæ religionis cauſſa ibidem ſibi domicilium collocandum putarent. itaque ob eam rem illic nonnulli e Societate noſtra

uerſantur.

nes in gratia, nec modo clericos, ſed etiam laicos, quos ille amantiſſimis uerbis, & exemplis Chriſtianæ humilitatis, inſtituit. Pecuniarias multas, nec ſæpe imponit, & domum ſuam exactas deferri non patitur. ualetudinarium eſt curandis leproſis (quorum magna eſt in ijs finibus multitudo) ipſius opera & conſilio conſtitutum, nõ paruo utique cum corporum, tum etiam animorum bono (multi quippe ea ratione conuertuntur ad Dominum) huic ergo ualetudinario Melchior eiuſmodi pecuniam attribuit ſtatim.

Ex Iapone hoc anno litteras nondum accepimus: ſi fuerint allatæ, mittentur ad uos.

Hæc mihi in præſentia, quæ ſcriberem occurrebant. Reliquum eſt ut Malacenſem hanc domum atque familiã, ſacroſanctis tuis, Pater optime, ſacrificijs precibusq; eo diligentius adiuues, quo maius illi periculum impendet. rumor eſt enim, Acenorũ Regem (ij populi ſunt inſulæ magnæ Taprobanæ, quam hodie Sumatiã uocant) ad obſidionem huius urbis comparare ſeſe, certe pernicioſa Malacenſibus agitare conſilia. Malaca 4. Non. Decembris 1569.

EX ALOYSII GOVEANI LITTERIS
datis Coulane e collegio Saluatoris
18. Calend. Feb. 1569.

VRbs hæc, in qua cõmoramur laborantes in uinea Domini, & in Comorinenſem quoque tractũ ſubinde excurrentes, iacet ad montis cuiuſdã radices, paſſuum a mari nouem circiter millia. Salubre cælum, aquę optimæ, annona plurima, gens uero ad pacis æque ac belli munia ſolers: Chriſtiana ſacra multi ſuſcipiunt: qui iam ſuſcepere, tum frequenti ſacramentorum

uſu, tum etiam animi candore atque munditia, & in ceteros benignitate & officijs, egregium probitatis ac ueræ fidei ſpecimen præbent.

Mauris ethnicisq́; oram hanc non exigua interdum claſſe infeſtantibus, armati reſiſtunt ſane fortiter, præſtantq́; magnam in catholica fide conſtantiam.

In neophytis eſt egregia pietate mulier. ad eam cum ethnici quidam adijſſent petentes neſcio quid patrio delubro offerendum, id poſtulatum uſque eo mulier tulit indigne, ut ſcopis arreptis (quod genus iniuriæ apud eos in primis contumelioſum eſt, atque idcirco a magiſtratibus etiam ſeuere admodum uindicatur) ita tenaciter, ut extorqueri non poſſent, uultu uerbisq́; male acceptos abs ſe reiecerit, quin etiam poſtridie, qui dies erat ſabbati, præcipua fœminarum pietate cultuq́; in honorem Mariæ Virginis ſacratiſſimæ concelebrari ſolitus, cum plebs iam frequens conueniſſet in templum; elata uoce mulier eadem, ut cœtus omnis exaudiret: Ego, inquit, in ſimulacri cultum rogata neſcio quid, negaui ſcilicet. quod ſi quem poſthac in eo genere peccare cognouero, me omnino eius nomen ad Patrem (ſic enim ſacerdotem noſtrum appellant) cum primum affuerit, delaturam eſſe profiteor: qua denuntiatione compunctæ nonnullæ aliquo eiuſmodi obſtrictæ piaculo, ad officium ſponte rediere.

In extrema ora caſtellum eſt inſigni quodam ethnicorum delubro clarum in primis ac celebre, Chriſtiani etiam aliquot ibi uerſantur. & quoniam ea natio piſcatu maxime uitam tolerat, cum duobus iam menſibus inopia piſcium grauiter laborarent, duos e noſtris, qui tum aderant, rogauere Chriſtiani ut ſupplicationibus publicis Deum propitiare ne grauarentur. ſupplicationes habitæ cum apparatu ac cæremonijs: a templo noſtro ad crucem uſque non longe poſitam,

ſitam, agmen Chriſtianorum proceſsit, magna cum religione, quorundam uero etiam lacrymis. Deinde noſtri ad alium pagum rei Chriſtianæ cauſſa profecti, nuntium accepere, paulo poſt ſupplicationes peractas ingentem repente uim piſcium magna cum neophytorum gratulatione exſtitiſſe.

In hac ora maritima tres & uiginti ſunt pagi, ſane frequentes: & quidem exceptis quattuor, omnes Chriſtianis templis ornati. Suus autem cuique templo æditus præeſt, quem patria lingua Canaquapolem uocant, propter noſtrorum hominum penuriam, ex ipſo neophytorum numero lectus a probitate & Chriſtianæ diſciplinæ peritia. Horum eſt, præter templi cuſtodiam, Chriſtianis etiam præceptis plebem imbuere, diſcordias tollere, in templum neophytos conuocare, obſeruare quis deſit, quiue ſe male geſſerit, omnia demum ad Patrem deferre, cum uenerit, ut ipſe deinde pro delicti modo remedium adhibeat. Obſeruantia uero neophytorum in noſtros homines mira, mirum obſequium.

Graues etiam inimicitiæ noſtrorum opera ſuaſuq; multæ depoſitæ, & conſtituta pax non ſolum inter priuatos & conſanguineos et ipſos quoque populos, uerum etiam Regem inter ac Regni proceres aliquot. atque hac ratione imminentia ſæpe ſeditionis tumultusq; ſublata pericula, tanta cum Chriſtianorum, tum uero ethnicorum approbatione, ut multi principes uiri ſeſe iam nunc defenſores atque adiutores Euangelij præbeant, qui nuper acerrimi Chriſtianæ religionis aduerſarij fuerant. Regis uero ipſius quamquã adhuc ethnici, eximia erga nos humanitas ac beneuolentia cernitur: audit nos perlibenter, templum Chriſtianis ædificauit egregium, quin etiam in eam incubuerat uoluntatem, ut Maurorum phanum, quamquam inuitis ac renitentibus ipſis, euerteret. Sed ne qua turba ac rixa ori-

retur,

retur, uel ipſo noſtrorum ſuaſu res in aliud tempus dilata.

Dum hæc pararem ſcribere, ecce tibi ab Rege Trauancoris nuntius: etiam atque etiam rogans ut Regem ipſum e noſtris aliquis adeat: eſſe quæ ille nobiſcum agere uehementer uelit. Delubrum eſt leucis ab hoc oppido quattuor, quo Rex Trauancoris tum ad gratulationes quaſdam ac ſolennia ſeſe contulerat: eo igitur e noſtris nōnulli profecti, benigniſsime ab eodem excepti ſunt: actum de templis Chriſtiano ritu ac religione toto ipſius regno extruendis: eamq́ poteſtatem Rex patentibus litteris ſeu diplomate fecit ampliſsimā: deinde omnibus ijs qui ad Chriſtum accederent, immunitates ac priuilegia multa propoſuit: ſe ſuaq́ noſtris liberaliter detulit: eoſdem orauit, ut ſibi Luſitanorum qui uerſantur in India conciliarent amicitiam tam diu permanſuram, quam diu ſol exſtabit ac luna; profeſſus hoſtem ſe hoſtium noſtrorum fore perpetuum. ad ea noſtri cum ita reſpondiſſent ut Regi gratias agerent, & opportune etiam alia quædam adderent, domum rediere. Quocirca breui, ut ſperamus, magna cum diuini nominis gloria totum illud regnum ad Eccleſiam catholicam aggregabitur, eritq́ neceſſe, ut Indica omnia noſtræ Societatis collegia cultores atque operas in uineam hanc magnam ac ſpatioſam pro ſua quęque parte contribuant. Laudetur etiam atque etiam Dominus: idemq́ nobis multum de ſuo ſancto ſpiritu largiatur. Amen.

EX

EX EMANVELIS TESSERIÆ LITteris ad Præpoſitum Generalem, datis Goa 4. nonas Ianuarij 1569.

AEſtate ſuperiore cum e Sinis redirem, Cocini primum, deinde Goæ ſum factus certior, auere te, Pater optime, de illarum gentium moribus ac natura cognoſcere, deque ſpe eiuſdem per Euangelium adiuuandæ prouinciæ. Quocirca uerſatus ibi annos aliquot, deeſſe nolui quo minus tibi per litteras quid haberem in eo genere compertum quidue ſentirem, exponerem. Sinarum regio & patet latiſſime, & omnium, quæ quidem in hac plaga exploratæ ſunt, oppidis & habitatoribus eſt celeberrima. Incolæ ſunt ingenio ualde bono & acuto, præſtantiores animi, quàm corporis uiribus, in reipublicæ adminiſtratione & ciuili prudentia admodum excellunt: hæc apud eos cura ſtudiumque præcipuum; ſuperſtitionibus & idolis minime dediti ſunt: unum habent regem: huic uero ſupra quam credi poſſit omnes obediunt: præmiorum ac pœnarum diſtributio plane admirabilis: atque ut natura ſunt perſpicaces, animaduerti nonnullis ipſorum ſacroſancta fidei noſtræ decreta uehementer probari. in urbe Cantone fui aliquoties: aperte profitebantur, ſi per regem regioſue miniſtros liceret, ſe Chriſtiana ſacra ſuſcepturos libenter. Atque (ut ego quidem exiſtimo) ſi quando Chriſti præconibus aditus in ea loca patuerit, plus apud Sinas breui, quam apud alias nationes uel diuturno labore profecerint: primum ob gentis ipſius naturam atque indolem egregiam; deinde quòd ſecura toto regno pax eſt atque tranquillitas. Quinimmo & in amore & in honore noſtros

habere, quidam etiam ad meliorem frugem reduci iam cæperant: ijdemq; aiebant, ſi quibus unquam aduenis in eius regionis interiora penetrare licuerit, eos utique aduenas e Societate noſtra futuros. Itaque licet perpetuus ille animarum inimicus opponat omni conatu ſe ſe, & re uera negotium hoc difficultate non uacet; tamen ita deſperandum non eſt, ut nonnulli re nondum omnino tentata atque explorata putarunt.

Etenim Franciſcus Peres & ego, quo tempore in Sinas cum Regis Luſitaniæ Legato profecti eramus, in mandatis habebamus, ut ne prouinciam ingrederemur, ante regiam legationem abſolutã, ſed enim tota res acta ſic eſt, ut minime mirum uideri debeat nos deinde introductos non eſſe. quod ſi duo Socij aliquam eius linguæ & conſuetudinis nacti peritiam, forti magnoq; animo rem aggrediantur ipſi per ſe (quemadmodum in Meaci urbis ingreſſu apud Iaponios factũ eſt) Deo adiuuante fore confido (idq; nobis affirmabant Sinæ) nõ modo ut non arceantur, ſed etiã ut ſtudioſe intromittantur ab incolis. Vbi Luſitani morantur, domus iam excitatæ cõplures. Chriſtianorum incolarum eſt numerus ſex circiter millium, partim Luſitanorum qui mercaturã exercent, partim etiam Sinarum qui ſeſe paulatim ad Chriſtum adiungunt. ibidẽ duo iam tẽpla uiſuntur: Luſitanorum alterum ſacerdotibus inſtructum ſecularibus; alterum Societatis noſtræ: huic ædes coniũctæ ſunt Patris Prouincialis iuſſu ad noſtrorum habitationẽ exſtructæ, ut ſimul et rei Chriſtianæ in eo portu dent operam; & integritate uitæ exemploq; illius regni quaſi fores pulſare pergant. Eędem ædes opportunum quoque præbent noſtris hoſpitium qui Iaponem petentes ex itinere illuc diuertunt: quorum nonnulli nouem decemue interdũ menſes ibi ſubſiſtunt, dum uel curſum exſpectant, uel aliqua in

uſus

uſus Iaponicos neceſſaria comparant. Varijs præterea ex ethnicorũ regionibus confluunt eodem Chriſtiani, quibus in ſpiritu laborantibus tempeſtiue ſuccurritur. Et quoniam alia nulla eſt in eo emporio religioſa familia, noſtri tantis tamq́ ſalutaribus occupationibus diſtinentur, ut non uideam quibus in locis poſſit eorum eſſe commoratio fructuoſior. quas ob cauſſas, ac præſertim introitus obtinendi gratia, ſic equidem ſtatuo (niſi ſi tibi uideatur ſecus) e re Chriſtiana futurum ut mandes atque præcipias, non modo ut noſtri (quoad eius fieri poterit) nequaquam ab incepto deſiſtant, ſed etiam omni conatu inſiſtant ſacroſanctum Euangelium penitus in eam prouinciam inferre: ſiquidem a magno Deo magna ſperanda ſunt. Ipſe pro ſua clementia, in anima ſpirituq́ tuo ſemper inhabitet. Ego me precibus tuis ac ſacrificijs ualde commendo. Goa 4. Nonas Ianuarias 1569.

E NICOLAI NVNNIS EPISTOLA, e caſtro Ternate data 4. Idus Febr. 1569.

DE regionibus hiſce Maluci, & Amboini, anno ſuperiore plura cognouiſſe uos arbitror: quibus in regionibus Dei beneficio Chriſtiana res curſum deinceps ita proſperum tenuit, omnes ut hi populi & inſulæ ſacrum Euangelium efflagitent. & ſane hæc Domini uinea, omnium, quæ Societati noſtræ commiſſæ ſunt, in primis uidetur colenda: fructum enim operæ pollicetur uberrimum. Quare in ſpem uenimus fore propediem, ut impiam Mahometis ſectam in hiſce partibus diuina bonitas prorſus extinguat, ac deleat. quocirca obſecrate fratres cariſſimi Domi-

num,ut numerum operarioru m augere dignetur.

Commoratio noſtra adhuc eſt maxime in oppidis finibuſque Ternatis, Bačtionis, Mauri, & Selebum: nec ſane fruſtra, ſiquidem hæ nationes (adiuuante conatus noſtros & induſtriam Domino) tum ad ſacra ſalutis æternæ myſteria, omnemque probitatem ualde propenſæ, tum etiam in Patres, quibus ad earum conuerſionem Dominus utitur inſtrumentis, bene animatæ cernuntur.

Mauricam diœceſim tuentur hoc tempore Patres duo, frater unus. Tolanam uero Didacus Magalianes obit magna cum utilitate, exemploq́ue uirtutis atque conſtantiæ, quippe qui ualetudine conflictatus aduerſa, nunquam tamen idcirco intermittit Chriſtianã rem baptiſmis, cõfeſſionibus, catecheſibus, miſſarum ſacrificijs, alijsq́ue id genus miniſterijs adiuuare.

Ex altera parte Nicolaus inſulam tenet Morotai, degitq́ue præcipue in oppido celebri Sequita, quem ille ceteroſq́ue circa populos ijſdem ex inſtituto noſtræ Societatis officijs atque laboribus ad Chriſtianam uitam informare non deſinit.

Iam uero in hiſce inſulis uerſatur ſeorſum Antonius quoque Cõſaluus. is erat hoc tempore in oppido Rau, Chriſtianæ religioni boniſque moribus eo toto agro propagandis intentus, magno utique patientiæ ac uirtutis exemplo, uel ob difficilem eius regionis naturam, uel etiam ob dolorem capitis, quo laborat aſſidue, nec tamen idcirco deſiſtit ſuo munere perquam ſtudioſe & alacriter fungi. hanc Mauri terrã magni calores atque æſtus mire inſalubrem efficiunt: atque his alijſque de cauſſis, quas iam cognouiſſe uos arbitror, itinera in primis ſunt laborioſa & ualetudini uehementer infeſta. Verum enimuero in ijs ipſis incommodis atque difficul-

difficultatibus mirifice conſolatur leuatq́ nos Dominus, cum re ipſa euentuq́ demonſtrat, ſudores noſtros operamq́ non fruſtra con ſumi. quippe gens hæc nuper adeo rudis ac barbara, ad ſacratiſſimũ Euchariſtiæ myſterium (quæ ipſius Dei uirtus ac poteſtas eſt) idonea redditur, & mirabili quodam ſtudio ac pietate ultro Sacramentum confeſſionis expoſcit. in ſingulis ferme oppidis templa extruxere, & dominicis feſtiſq́ diebus ad catechiſmum cuncti conueniunt, quæ res miſſæ implet uicem ſacerdotum inopia.

Iiſdem docendi, concionandi, ceteriſq́ muneribus non ſine magno quidem profectu dat operam in Bactionis regno Ferdinandus Aluares, profanos ac ſuperſtitioſos ethnicorum ritus cum Chriſtiana religione ac diſciplina commutans. ægrotauit hoc anno grauiter, & ſolus eſt. quocirca maximos in ea prouincia ſubit labores.

Bactionica gens Mauricam ſuperat ingenij bonitate & acumine: quare facilius etiam capit ſacroſancta fidei Chriſtianæ myſteria: non obſcura uero argumenta dant omnes, prorſus deſertę, abiectęque Mahometanæ prauitatis: ac Rex pręſertim, qui una cum popularibus ſuis acri ſe incenſum ſtudio demonſtrat Chriſtianæ fidei propagandæ.

Selebũ terra eſt admodũ ampla, multas magnaſq́ cõtinet inſulas, Reges habet cõplures Chriſtianæ religionis ita cupidos, ut nihil ad eorũ cõuerſionẽ, præter catecheſim baptiſmumq́ deeſſe uideatur. Solũ apprime ferax: incolæ corporis totius forma & proceritate conſpicui, colore nõ tam atro quam rubido: minus quieti ac pacati nunc quidẽ præ multitudine dominorũ: ſed ubi Chriſtianę diſciplinæ, ac uero Domino ſeſe addixerint, cõſpirabunt oẽs atq; conſentiẽt. Reges Chriſtiani facti iam tres: quorũ eſt omniũ cura pœnes Petrũ Maſcareniam, ex quo facile exiſtimare poſſitis, quàm uehemẽter nobis

ſubſidio opus ſit. Atque ut clarius etiam id ipſum intelligatis, nonnullas perſtringam nationes, quæ a nobis Euangelium expetunt. In ijs numerantur Tapuæ non abſimiles Cafris ſeu Aethiopibus, in multa regna diuiſi: diſtat hinc ampla eorum regio, leucas circiter ſexaginta, ad leucas fere totidem cognita & explorata. Atque ego cum eſſem apud Regem Bactionis, uidi nonnullos ex ijs Regibus, qui ad eum inuiſendum pro amicitia uenerant, ijdemque baptiſmũ petebant: ſed non impetrauere, quòd nemo ſuppeteret ad eos Chriſtianis præceptis erudiendos, & deinceps retinendos in fide.

Eadem ſunt poſtulata Regis quoque Bengaij, quæ terra in meridiem ſpectat. Rex uero Gorentalij, cui regno ex altera parte ſunt oppoſiti Selebes, ſextum iam annum inſtat idem expoſcere, atque etiam nuperrime certos homines idcirco ad Luſitanum Præfectũ legauit. ſed fruſtra, quòd ualde pauci ſumus et longe lateq́ diſperſi: miſit quidem Præfectus amicitiæ cauſſa, qui cũ muneribus illum inuiſeret, ſimulq́ animauit hominẽ, & hortatus eſt ut Petro Maſcarenia uteretur, qui tum in ora contraria uerſaretur. Regnum uero Gorentalij frequentiſſimum eſt: nec dubium quin ſi Rex Chriſtiana ſuſceperit ſacra, ceteri quoque ſint ſuſcepturi. Huic finitimus eſt Rex qui dicitur Botum. is latius etiam imperat. Alia multa regna genteſq́ conſulto prętereo, ne augeam dolorem ueſtrum, commemorando tot animarum interitu: quos ego uel pro unius tantum ſalute (ſi res exigat) uitam libenter poſituros eſſe non dubito.

E PETRI MASCARENIÆ LITteris, Ternate datis, pridie Non. Martij 1569.

QVando apud Selebes hoc anno uerſatus ſum, non ab re fore exiſtimaui, ſi ad uos, quæ ſint ibi geſta perſcriberem ut cum tantam meſſis copiam in tanta operariorum inopia cognoueritis, cuncti Domino ſupplicetis uti quamplurimos dignetur huc mittere.

Sionis Rex, quod iam audiſſe uos reor, conuerſus ad Chriſtum eſt, & ſacro baptiſmate initiatus in ora Manadi, quo tempore Didacus Magalianes ibi fuit. ea de cauſſa intra ſexdecim menſes totum regnum ab eo defecit, uno dumtaxat oppido excepto, quo ille cum parente fratribusq; confugit, atque inde ad hoc Ternatis Caſtrum ſe contulit, opem a Luſitanis implorans. Interea diuina adſpirante clementia populares eius ad ſanitatem reuerſi, Regem in patriam reuocant imperata facturi; celox ad eum deportandum a Luſitanis inſtruitur; una diſceſſimus ipſo natali die Sancti Barptolemæi: proximo die dominico in ora Manadi ſacra miſſæ peregimus. ibi cognitum eſt dimidiam tantum regni partem ab Rege ſtare, ceteros in defectione perſiſtere. Inde ad Sionem urbem appulſi, iactis anchoris, oppidanos de regis aduentu fecimus certiores. ij ſimul atq; audierunt Luſitanorum naui delatum Regem, quãquã teneret arcem aduerſa factio, nihilo minus Principes ad nauem uſque acceſſere ſeſe dedentes, ac Regis pedes multis cum lacrimis oſculantes.

Subſtiteramus ibi iam triduum, nec hoſtes ad pactionem addu-

ci poterant. Quocirca Nauarchus, itemq́ Conſaluus Vrtadius cum ſua cohorte deſcendunt: ad hos armati adiunguntur trecenti ex ijs qui Regi fauebant. Quare perterriti hoſtes arce deſerta in montes recepere ſeſe. September menſis tunc agebatur, iamque aderat dies præfinita Nauarcho, ut ſe cum reliqua Luſitanorum claſſe coniungeret. Quocirca ſolutis anchoris, natalí die Mariæ Virginis, ex eo loco peruenimus ad pagum familiarum circiter trecentarum, quibus conſobrinus quidam regius imperat. ibi remanſimus, celoce abeunte, ego & Rex cum Luſitanis duobus: nec mora: templum excitatum eſt. in eo Regis patrem, qui ibidem erat, ſacro baptiſmate abluimus, uenerandum ſenem, ad Chriſtianam fidem ualde propenſum, & ingenio in primis mitem ac docilem.

Septembri exeunte, cum neophytos Manadenſes inuiſere decreuiſſem, Rex ipſe cum multis e ſuorum numero me proſequi ſtatuit. dum ornantur nauigia, e Sanguim inſula honeſtißimi quique uiri ad me uenerunt rogantes ut irem ad Regem ſuum Chriſtianis initiandum ſacris: cuius rei magnam ipſi quoque uoluntatem oſtenderunt, cum ſignis alijs, tum uero coma extemplo tondenda, quã alunt mulierum more ualde promiſſam. quorum ego ſtudijs optimis obſequendum ratus, præſertim quòd ea ratione ad inſulæ Sanguim totius (quæ ſane magna eſt) cõuerſionem aditus patefieret, admodum lætos dimiſi pollicitus me ad eos eſſe uenturum. ij ſimul ac patriam attigere, nouas ædes nobis excipiendis extruere aggreßi ſunt. inde paucis interiectis diebus Regis cognatus, cuiuſdam uiri principis filio comite, præclare inſtructo nauigio uenit ad me deducendum. parata iam erant Regis quoque Sionis octo nauigia. itaque is etiam mihi cum ſua cohorte ſe comitem præbuit.

Feſto die ſancti Franciſci mane profecti, ueſpere ad Saguim acceßimus:

acceſſimus: poſtridie Rex inſulæ cum optimatibus ingenti omnium gaudio nobis obuiam prodiere.

Vrbs regia & inſulæ totius nobiliſſima, Calanga appellatur: eo ſumus deducti, ac triduo poſt promulgauimus Euangeliũ: quo perattente audito Rex & Regina primoresq́ reſpondent, meam ſibi orationem uehemẽter probari: proinde magnopere uelle ſe fieri Chriſtianos. Moratus igitur ibi ſum quoad fuit neceſſe ad præcipuam ſexus utriuſque nobilitatem ſacro baptiſmate expiandam. quo illi ſuſcepto redemptionis humanæ myſterio, dici uix poteſt quantũ uoluptatis & gaudij non ſolum animo ceperint, ſed etiam publice oſtẽderint. Neque tamen inter haſce gratulationes, uel Reges ipſi uel ceteri de ſalute animarum ſerio mecum agere & quærere deſtiterunt: plane ut noſtra domus in primis laxa, dies noctesq́ auditoribus eſſet referta.

Decretum eſt etiam cõmuni conſilio, ut ueneranda Crucis trophæa ſtatuerentur: eamq́ crucem ſua ipſi manu uiri nobiles e ligno pulcherrimo fabricati ſunt. o ſpectaculũ ueſtris oculis perquam iucundum fratres mihi cariſſimi, ſi uidiſsetis Regum illud par Sionis et Sanguim, Chriſti Domini Crucem primum ſublatã in humeros, deinde proceribus certatim adiuuantibus defixam & erectã nixos genibus cum uniuerſa multitudine ſuppliciter adorantes.

Interea tempus aduenerat Cauripanos neophytos inuiſendi: ea res magno ſane mœrore Sanguimanos affecit, quos ego ut potui leuaui, pollicitus me reuiſurum ipſos in reditu. rogatus ab ijſdem ut ante diſceſſum, areã exſtruendo templo deſcriberem, pecuniam in id corrogatam præſto futuram in tempore; æquatam & amœnam agri planitiem illis ad mare aſſignaui, denſis conſitam arboribus, quæ arbores intra ſex horas uniuerſæ (& quidem Principum manibus)

prorſus

prorſus exciſæ: tantus eos ardor animi, tantum noui templi deſiderium ceperat. Quin etiam Rex deuexa iam ætate, cum propter infirmitatem corporis exercere ſeſe ipſe cædenda ſylua non poſſet, inſtabat tamen ac præerat ſedulus operi, ceteroſq́; hortabatur. Regina uero iuſsit nuntiari, ſe quoque cum fœminis purgando ſolo herbiſq́; uellendis in eius laboris ac meriti partem eſſe uenturam. Ad extremum cum non liceret mihi apud eos eſſe diutius, ab Rege ipſo & a nobiliſsimis quibuſq́; honoris cauſſa ad nauem deducti conſcendimus. Luſitanis duobus, qui mecum erant ſingula donata mancipia. Regis præterea iuſſu propinquus ipſius & alius item ſummo loco natus adoleſcens actuario nos proſequuti ſunt.

Erat adhuc nobiſcum Sionis Rex, cuius in regnum ſimul atq́; peruenimus, nauigia comparari imperauit, ut nos in Cauripam comitaretur ipſe cum magno Principum numero: itaque regno bellicis copijs præſidijſq́; firmato, nauibus quinque profecti Kalen. Nouembris, altero die Manadum attigimus: ibi uerſati ſumus ad dies decem: interea Batachini (ſic enim appellantur hi populi) da me detulerunt hominum eſſe plus centum millia, qui iam pridem auide baptiſmum expeterent, ſimulq́; Regem Sionis rogarunt, ut ea de re mecum ageret: ſed ego cum cernerem eius oræ neophytos eſſe permultos, nos autem ita paucos, ut non niſi raro ad eos adire poſſemus; excuſaui me ut potui, prębuiq́; ſpem fore, ut a patribus, qui ad Selebes erant commorandi cauſſa uenturi, baptizarentur: me uero non aliã ob cauſſam eo acceſsiſſe, niſi ut factos iam Chriſtianos inuiſerem.

Inde curſum in Cauripam intendimus, & ex itinere ad oppidũ quoddam Regis Bolonis maxime nobile naues appulimus, ut relictum ibi a Didaco Magaliane adoleſcentem acciperem, mecumq́; perducerem. Rex Bolonis Manadi Regis eſt filius, Mahometa-

nus ille

nus ille quidem, ſed ad Chriſtiana ſacra propenſus. is aberat eo tempore paſſuum ferme ducenta millia. Mater autem ipſius ubi cognouit me portum introiſſe, miſit, qui me & cibarijs & humaniſſimis uerbis exciperet, ſed mihi nequaquam eo loco morandum exiſtimaui. Itaque adoleſcente, quem dicebam, in nauem accepto, Cauripam denique attigimus, magna tum neophytorum tum etiā ethnicorum lætitia, cuius non obſcura dedere ſigna quamdiu ibi mā ſimus. neque uero parum nos occupatos habuit gentis eius religio ac pietas: ita ut noſtrum hoſpitium celebraretur aſſidue uel a neophytis, quos in fide confirmabamus, uel ab ethnicis, qui ſalutaribus rudimentis ac præceptis imbuebantur, quos ego tamen baptizare nolui, quamquā id ipſum efflagitantes, ob eas ipſas cauſſas, quæ mihi apud Batachinos occurrerant: dixi aliquem e patribus ad eos habitandi cauſſa uenturum: atque hac ſpe iniecta digreſſi inde Sionem ineunte Ianuario menſe tenuimus.

Conſaluus Pereria Luſitanicæ claſſis Præfectus, Regi Sionis receperat ſe illi aduerſum rebelles ſubſidio eſſe uenturum. iamq; Ianuarius erat in exitu, nec dum ille aderat. in ea exſpectatione comparuere duo nauigia, quibus Rex comite me prodijt obuiam ratus eſſe de claſſe Præfecti, ſed a Luſitano Mendornela, qui ijs nauigijs uehebatur, cognitum eſt Luſitanicam claſſem ui tempeſtatis in Malucum abreptam. Sane moleſtus nobis fuit is nuntius. cognita mæroris cauſa Mendornelas ipſe Regi ſe ſuoſq; milites liberaliter detulit. ac diuino fauente numine ita ſe pręclare geſſit, ut paucis diebus duo ceperit oppida uel ipſo loco, uel propugnatoribus & armorum apparatu in primis munita. ea uictoria ſedati & cōpreſſi tumultus: uniuerſa inſula in ſui Regis poteſtatem redacta: Selebes Luſitanorum uirtute perterriti.

Regis

Regis huiuſce fides ac bonitas præter æterna quæ (ut ſperamus) manent illum in cælis præmia, felicem etiam hunc rerum exitum uidetur in terris eſſe promerita: uſque adeo nos officioſe & amanter eſt proſequutus, quacunque nobis apud Selebes contigit iter facere, nuſquam a latere noſtro diſcedens. Itaque in eius gratiam magnus etiam nobis eſt honos habitus. nec ſolum in deducendis nobis officio fungebatur, ſed etiam fidei Chriſtianæ præconem ſe præbebat, exponens quam illam ſibi frugiferam ac ſalutarem expertus eſſet. nobis uero apud eos populos pro ſua probitate pioq; animo gratias agebat ingentes: & cum alia, tum illa præcipue prædicabat, ſe in exſilij ſui calamitate benigne a nobis exceptum ac ſuſtentatum; denique in regnum noſtro beneficio reſtitutum eſſe; quibus ille rebus animos hominum non mediocriter permouebat, nec apud neophytos modo ſed etiam apud Luſitanos ipſos magna noſtrorum nomen ponebat in gratia.

Pacato igitur (ut dixi) regno, Rege ſalutato, Ternatem redij: mecumq; regis filium duxi natu maximum, indolis egregiæ, nonum circiter agentem annum: quem ipſe mihi tradidit parens educandum apud nos.

EX LITTERIS SEBASTIANI FERdinandi ad Præpoſitum Generalem Societatis IESV, datis Goa, menſe Nouemb. 1569.

IDibus Septembris, cum naues huc e Luſitania perueniſſent, litteræ tuæ nobis redditæ ſunt, e quibus magna cum animi uoluptate accepimus quæ per noſtros homines in Europa

Europa gerantur a Domino. & quoniam non ignorabam uos item res Indicas libenter ſolere cognoſcere; faciendum mihi exiſtimaui ut huius anni potiſſimum ad uos acta perſcriberem.

Atque ut a noſtro Collegio exordiar, ſumus hoc tempore octoginta & octo, præter eos qui in alijs neophytorum Eccleſijs tum in hac inſula Goa, tum in Ciorano Salſetiſq; uerſantur. Gymnaſia noſtra grammatices, plures in claſſes diuiſa, diſcipulos ſexcentos circiter continent: ij, diligenter curatur ut cum lucubrationibus & exercitationibus litterarijs, ſtudium uirtutis pietatiſq; coniungant. itaque ſingulis menſibus ex præſcripto ſemel omnes: multi etiã ſæpius ultro peccata ſacerdotibus confitentur; & corpus Domini ſumunt qui ad myſterium illud cenſentur idonei. Statis præterea diebus magna alacritate conueniunt ad Chriſtianæ fidei ac diſciplinæ rudimenta publice decantanda. denique in ceteros etiam inſtituendos & conuertendos ad Dominum, ſeruitia præſertim & agricolas (quantum eorum tenera fert ætas) incumbunt.

Orphanorum Collegio, quorum eſt numerus 100 circiter & 20, fratres e noſtris duo præpoſiti ſunt: eoſq; ad omnem uirtutem ac probitatem informare non deſinunt. Aliquot in ijs uiſuntur Brachmanum filij, quorum opera & comitatus in prouincijs obeundis, & in conuerſione ethnicorum, noſtris iam nunc eſt admodum utilis. Catechumenis, qui quidem ſexus uirilis ſunt, præeſt frater unus. fæminæ ſeparatim, ac longius habitant, quarum eſt cura penes mulierem ex Aethiopia, eius rei ualde peritam: itaque ſuo munere tam ſcienter ac ſedulo fungitur, ut in ipſius diligentia prudentiaq; noſtri magnopere conquieſcant. porro datur opera etiam atque etiam, ut omnes ij cæcitatem & errores in quibus uerſabantur antea, quam optime recognoſcant: idola rituſq; pa-

trios prorſus obliuiſcantur. ubi Chriſtianis præceptis inſtituti, baptizatiq; ſunt, quo ſibi deinceps uictum honeſtis artibus parent, uarijs opificijs uitæq; generibus deſtinantur. utique dum laborat inopia, nemo deſeritur. cum Mauris, Iudæis, Ioguibus (ij quaſi religioſi quidam ſunt doctoreſq; ethnicorum) diuturniore Catechiſmo opus eſt, quippe quorum in animis, mendacia & opiniones prauæ, radices egerunt altiores: quarum ipſas etiam fibras, quoad eius fieri poteſt, noſtri conantur euellere: atque id ipſum induſtriæ ac ſtudij in Chriſtianos etiam conferunt ſacri Inquiſitoris rogatu, ſiqui forte a Catholicæ fidei norma receſſerint.

Concionum fructus idem qui ſolet. teſtatur id populi concurſus, ac pietas: acerbiſſima uero nece Domini prædicanda, magni etiam animorum motus, & lacrimæ. iam Confeſſionis, & Communionis quantus uulgo ſit uſus, celebrioribus præſertim feſtis anni diebus, uel ex eo perſpici poterit, quod Iubileo ex Europa nuper allato, præter alia urbis templa, in hoc tantum noſtro, ad ſacram Euchariſtiæ menſam numerati plus mille ſexcenti conuiuæ ſunt.

In audiendis Confeſſionibus ægrotorum, iiſdemq; in extremo uitæ certamine confirmandis, ſane quã præclare ponitur opera. namq; ob id ipſum urbe fere tota noſtri a ſummis, medijs, infimis adhibentur: ac ſi quos reperiunt rei familiaris inopia, uel domeſtica ſolitudine uehementius laborantes; horum non ſolum animas curant, quantum in ipſis eſt, uerum etiam corpora. Itaque & ſtipem illis a populo corrogant, & eorum cubicula ac domus ipſimet uerrunt, purgantq;, & alia id genus obeunt miniſteria. quorũ exẽplo ad eadem pietatis officia laici quoque non mediocriter incitantur. Itaque appulſis huc nuper e Luſitania nauibus, cum noſtri ad litus cum cibarijs prodijſſent excipiendis ægrotis (quorum erat numerus amplius

plius trecentorum) ijſq; ad ualetudinarium deferendis, & ſordibus quas in itinere contraxerant, eluendis; e populo multi eo commoti ſpectaculo, depoſitis ilico pallijs, idem facere aggreßi ſunt. ipſa uero ualetudinaria ſæpius adire; & ſolita humanitatis ac benignitatis officia præſtare mos eſt.

In ijs quæ ad conſcientiæ, animiq; candorem pertinent, in rebus præſertim contrahendis, exercendiſq; commercijs, noſtros conſulunt multi. ac nuper quidam minime obſcurus uir apud certum hominẽ non modo ſeptem aureorum millia; de quibus erat controuerſia, ſed reliquam pecuniam ſuam depoſuit uniuerſam, profeſſus palam; ſi male parta cenſerentur ea bona; ſe cuicunque noſtri adiudicaſſent omnia redditurum. præterea non leues tollantur ſepe diſcordiæ: humanitatis & officij cauſſa carcer inuiſitur, & ex ijs qui damnantur capite, complures ethnici conuertuntur ad Dominum, quorum ille tenebras ut boni quondam latronis, lucis diuinæ radijs eo tempore dißipat. quamobrem noſtri huius linguæ periti damnatos ad locum uſque patibuli proſequuntur magno utique ipſorum bono. quod ſuperioribus diebus ethnici tres liquido comprobarunt; qui cum alia multa deliquerant, tum Chriſtianum quendam uirum honoratum occiderant. horum duo in ipſis adhuc uinculis Chriſtiana ſacra ſuſcepere: tertius obfirmato animo Euangelium reſpuebat, quippe cuius conuerſionem in exitum uitæ Dominus reſeruaret. Itaque cum in Salſetanum agrum ad ſupplicium cum reliquis duobus ducendus eſſet, ut ibi pœnas homicidij penderent, ubi homicidium perpetrauerant; accerſitur unus e patribus, qui adhibito ſecum interprete fratre quodam, cum multis rationibus ethnico ſuaderet; ut quoniam periret corpus, ne animam ſeruare negligeret; reſpondebat ille ſibi non eſſe tanti. nec tamen idcirco pater ab incepto deſiſtere,

quouſque

quouſque peruentum ad litus eſt, ubi damnatis conſcendendum erat in nauem, ut in Salſetanas inſulas inde traijcerent. Hic ethnicus diuino afflatus numine conuertitur denique, & baptizatur magna cum anteactę uitæ deteſtatione, ac dolore, his rebus peractis noſtri, quòd longius progredi per ſuperiorum mandata non licebat, domum rediere miſeris illis ualde mœrentibus. Quod ubi Goæ reſcitum eſt, alios è noſtris duos P. Viſitator confeſtim ſubmiſit eius linguæ gnaros: quorum obediendi ſtudium & alacritatem, Dominus multis incommodis ac difficultatibus compenſauit. Siquidem longum iter emenſi, caloribus maximis, ad mare perueniunt fruſtra: nautæ quippe iam ſoluerant, nec ulla nauis in ea ſtatione ſupererat. Inde igitur, quamuis defatigati ad quendam piſcatorum uicum pergunt ſane longinquum. ibi celeriter comparato, & præclare inſtructo nauigio, turbam quę præceſſerat, uix tandē aſſequuntur. Tum uero noxij præ gaudio lacrimas fundere, ijſq. gratias agere uerbis exquiſitiſſimis. atque ita ſub ueſperam ad caſtrum Raciolum deſcenſum eſt. Eius diei moleſtiſſimum æſtum, Soliſq. uehementiam poſtridie matutinus imber excepit, iſq. denſiſſimus, quo prorſus madidi ad locum ſupplicij leucas a Raciolo tres peruenerunt. Hic, ſontes, criminibus per ſacram confeſsionem expiatis, ab uxore, liberiſq. eius, quem occiderant, & a reliqua circumfuſa multitudine ueniam nixi genibus petunt: deinde imaginem crucifixi, quam attulerant noſtri, plena pietatis oratione complexi, huius miſeræ uitæ curriculum abſoluerunt, IESVM inuocantes identidē: unus etiam in extremo ſpiritu conuerſus ad populum dixit ſe id lethi genus multis ſceleribus eſſe promeritum, petere tum ab ipſis, tum ab aliorum pagorum hominibus, qui abeſſent, ut ſibi clementer ignoſcerent: ſe quidem animo æquiſſimo eſſe, quoniam ad ſuum tenderet Deum.

ret Deum. His audiendis non tenuit lacrimas populus: obitum etiam illorum litanijs, ac precibus proſecutus eſt, magna ſalutis eorum concepta ſpe, quòd non dubia in eis contritionis & pœnitentiæ ſigna perſpexerant. Eadem ferme caritatis officia præſtant noſtri etiã ijs, qui deprauatæ religionis cauſſa damnantur à ſacris Inquiſitoribus, nec eos a denuntiata illis capitali ſententia uſque ad perſolutum ſupplicium deſerunt.

Ad hæc, dominicis diebus ueſpere decem e noſtris ad catechiſmum exercendum in quinque paræciarum huius urbis templa ſe conferunt, quorum in ſingula conueniunt præter ceteram turbam pueri ducenti, trecenti, ac prope quadringenti, adeo ſtudioſe & alacriter, ut libenti animo diſcendi cauſſa luſus pueriles relinquant. excitantur autem præmijs quibuſdam, ut crucibus, imaginibus, & huiuſmodi, rogántq; noſtros ut reuertantur eo ſæpius, nam ſe nõ ſolum affuturos in tempore, ſed etiam curaturos ut alij accedant. Cum res ita belle procederet, uiſum eſt aliquando has quaſi copias communis lætitiæ cauſſa recenſere, & in ædem noſtrã cogere. itaq; dimiſſi aliquot e noſtris per urbẽ, conuocatos agmine compoſito pueros perduxere canentes, & uirentibus ramis ornatos, ut nullus eſſet urbis uicus qui non Chriſtiani catechiſmi uocibus perſonaret: idq; tanta populi approbatione, ut multi patresfamilias, alijq; honeſti uiri enixe peterent, liceret ſibi illud innocentium agmen & comitari, & adiuuare, idq; a compluribus factitatum. Conuenere autem in templum noſtrum pueri interdum ad tria millia: quorum aliqui uixdum e patria lingua quantũ e Chriſtiana doctrina didicerant: quæ res eo pluris facienda eſt, quòd eorum profectus & eruditio ad plurimorum aliorum cuiuſuis generis hominum utilitatem ac ſalutem redundat.

Hoc eodem inſtituendi munere funguntur noſtri etiam in plateis & compitis: & ſimul turpis aleæ luſus & improba temere iurandi conſuetudo e plebe infima tollitur. Circumeunt etiam agri Goani uicos atque paræcias non paruo fere cum animarum lucro, ſed magno labore & corporis uexatione, quòd longo interuallo ea loca inter ſe diſiuncta ſunt. In quodam ex ijs pagis fuit Brachmanes adeo pertinax, atque ita in dæmonis poteſtate, ut cum & noſtri ſæpe, & alij ſalutis eius cupidi ab opinionum prauitate ad ueritatem multis rationibus hominem traducere conarentur; ipſe contumaciter omnes eluderet, iamq; uulgo pro deſperato haberetur. Verum diuinitus factum eſt, ut cum die dominico par Chriſtianorum in fabrili cuiuſdam parietis opere contineret, cæptis interueniret unus e noſtris. atque is primum Chriſtianos obiurgare, quòd tali die operam darent præſertim ethnico: deinde, experiendi cauſſa, culpam eius rei totam in Brachmanem uertere, crimen augere uerbis, nec ſane fruſtra: ſiquidem terrore quodam repentino perculſus ille reſpõdit, ſe ſuoſq; omnino Chriſtianos fore. nec fidem fefellit. cum alijs ſeptemdecim Chriſtianus eſt factus, mutatus in alterum uirum: noſtroſq; iuſſit ſine cura eſſe. conatus omnes adhibiturum ſe, ut e popularibus ſuis nemo non Chriſtiana ſacra ſuſciperet. Speramus promiſſa facturum diuino adſpirante numine, quod huiuſmodi actionibus deeſſe non ſolet.

In æde Sancti Ioannis Baptiſtæ, paſsibus ab urbe Goa mille & quingentis, ſacro baptiſmate initiati hoc anno ferme ſeptuaginta, Brachmanes pleriq; quorum operam ad aliorum conuerſionem ſperamus magnopere profuturam. alios eiuſdem paræciæ uicos tribus circiter paſſuum millibus a templo diſtantes, fratres duo circumeunt. horum alteri catechiſmum die quodam dominico de more

exercenti,

exercenti, caſu ethnicus quidam interuenit, quem ſcilicet Dominus ad ſacroſanctę matris Eccleſiæ gremium perducebat. hunc ut uidit frater, ad eum ſermone conuerſo cępit agere de rebus ad ſalutem ipſius animæ pertinentibus: quos ille ſermones quum reſpueret, nec diutius audire uelle ſe oſtenderet, paruulus quidam ex iјs qui ad rudimenta Chriſtiana conuenerant, annum agens circiter nonum aut decimum, offert ultro ſeſe, & mirabili quodam ſpiritus animiq; ardore ſuccenſus, ſuadere inſiſtit homini, ut Chriſtiana ſacra ſuſcipiat, multis rationibus ethnicæ ſuperſtitionis mendacia coarguere, denique ſublatis in cælum manibus orare & obteſtari, ut æternæ ſaluti proſpiciat. ac frater quidem, ut cum ethnico ageret ipſe, correptum brachio puerum bis terue ſemouit: ſed cum pueri pietas nequaquam ferret diſiungi ſe ab eo colloquio, obtrudere ille ſubinde ſeſe, argumentis pro ſua parte pugnare: nec ita multo poſt Dominus, nimirum paruuli fide innocentiaq; placatus, ethnicum ſuæ gratiæ ſtimulis ita excitare dignatus eſt, ut commutata uoluntate diceret uelle ſe fieri Chriſtianum. Itaque confeſtim a fratre detonſus eſt: comamq; pueri qui aderant furca ſuſpenſam ingenti gaudio lapidibus petere ac ſputis, in ſimulacra ſua Deoſq; patrios ſexcenta probra iactare. In eius uici neophytis magna quædam ad res diuinas propenſio cernitur: petunt ut ſibi liceat ſuo ſumptu templum exſtruere, quo noſtri ad ſacra miſſæ peragenda ſe conferant: negari non poterit, quod & iuſtum eſt poſtulatum, & a communi paræcię templo abſunt longius. ex ea plebe ſexaginta ferme hoc anno baptizati, aliјq; ſunt etiam Catechumeni. Caſtrum eſt in hac inſula mille & quingentis ab urbe paſſibus: in eo templum uiſitur Sancto Iacobo ſacrum, uicis aliјs compluribus huic parœciæ contributis. & quia loco eſt opportuno & celebri, Mauri complures Domino

H ij lucrifiunt:

lucriſiunt: atque ad eam rem non mediocri eſt adiumento Præfectus ipſe præſidij, qui rei Chriſtianæ quam ſit ſtudioſus, uel ſuperioribus diebus oſtendit actione plane digna litteris. Erat ibi Brachmanes inſignis, cuius ita mentis oculos occæcauerat dæmon, nullum ut ſalutaris lucis radium poſſet admittere. hunc noſtri ſæpius aggreſſi, denique peruicerunt, ut Chriſtianum fieri uelle ſe diceret, ita tamen, ut bimeſtre ſpatium ſumeret ad ſe præparandum. Interea oppugnat eum uehementius dæmon, eiuſq; animum ita refrigerat, ut cum dies adeſſet, mutato iam pœne conſilio rem differre ac tergiuerſari inciperet. id ubi uident fratres, fidem promiſſi exigunt ipſi primum, tum etiam ad Præfectum, cui id ipſum promiſerat, Brachmanem adducunt: quum pergeret nihilominus petere ut dies prorogaretur; obſecrat eum Præfectus, ut tandem ex ijs tenebris animum inducat emergere, celeritate opus eſſe præſertim in tali negotio. cum ille obſtinatus in ſententia perſtaret, eo denique perducta res eſt, ut Præfectus permotus miſericordia, ſe ad hominis pedes abijceret ſupplex, eumq; ut ſibi conſuleret lacrimans precaretur. idem factum etiam a fratribus. quare ethnicus non dubio pudore concepto, manus denique dare coactus eſt, ſeq; continuo quod uellent dixit eſſe facturum. tum uero Præfectus gratulabundus ruit in eius amplexum, eumq; mox pretioſo pallio purpureo, & ſerico pileo exornat, hoc ſuæ in eum benignitatis initio facto, quo non modo liberalis animi, ſed etiam pij ac religioſi egregium ſpecimen præbuit: deinde hominem una cum fratribus ceteriſq; qui aderant, domum uſque deduxit. nouitate ſpectaculi obortæ uxori ac domeſticis lacrimæ, ſed eos ipſe Brachmanes obiurgauit, nimirum alio quàm antea ſpiritu, omneſque reddidit Catechumenos.

In eodem tractu alia res accidit memorabilis. Dum ea loca noſtri circumeunt, offendunt pro foribus ethnici cuiuſdam filiolam baptiſmi percupidam, eamq; Chriſtianis præceptis imbuere incipiunt. Sentit hoc mater, ſtatimq; furens ad ianuam prouolat, uni e noſtris diabolico inſtinctu alapam primũ impingit acriter, deinde pugnũ faucibus incutit. ubi hæc flocci non facere præ puellæ ſalute noſtros uidet, tum uero uehementius exardeſcens fuſtem arripit, ægreq; rabies eius, multitudinis concurſu reprimitur. Veruntamen ea fuit fratris in ea iniuria patienter ferenda tranquillitas atque ſubmiſſio, ut mulier poſtea placata, cum uniuerſa familia ſe ipſa quoque ad Chriſtum adiunxerit.

Puer quidam tredecim ferme natus annos, fratres eoſdem adijt baptiſmi cauſſa: interrogatus cuias eſſet, reſpondit Maurum, ex pago quodam leucas circiter quinque diſtante, ſeq; a parentibus ob id unum clam profugiſſe, ut ad Chriſtiana ſacra contenderet.

Huic Sancti Iacobi caſtro aliud eſt & natura loci, & uiatorũ frequentia non abſimile. ædes eſt ibi Sancto Blaſio dicata, pueriq; numerantur ducenti fere, tanta gratulatione aduentantes noſtros excipere ſoliti, ut paucis hiſce diebus, cum eos iter ad ſe habere cognouiſſent, ijs cuncti uirentibus ramis inſignes, & Chriſtianæ doctrinæ rudimenta canentes obuiam longe proceſſerint. baptizati hoc anno ſunt a noſtris in eo caſtro ferme triginta.

Ad retinendos autem in fide neophytos, præter catecheſim, quæ ſedulo exercetur, curatur etiam, ut ſtatis diebus miſſæ adſint, omneſq; ſuo tempore peccata rite Confeſſario detegãt. prӕterea ab ethnicorum conſuetudine, celebritatibus, atque ſpectaculis ex decreto prouincialis Concilij prohibentur.

In Ciorano inſula Sancti Barptolemæi paræcia eſt conſtituta,

cuius Apoſtoli feſto die natali baptizati ſunt hoc anno octo circiter, & quadraginta aduenæ e finitimis Maurorum regionibus. nam ipſa inſula tota iam Chriſtum Dominum profitetur. Feſtus autem ille quem dixi dies, anniuerſaria celebritate ludicriſq; peragitur, quo facilius & uera pietas neophytorum animis imprimatur, & patrij ritus ex eorum memoria deleantur. Itaque cum ſacras omnes & reliquias & imagines eximio quodam ſtudio ac ueneratione proſequuntur, tum uero Confeſſioni tantum tribuunt, ut cum primum in morbum incidere, quanquam eminus & incommoda tempeſtate, extemplo patrem confitendi cauſſa accerſant: affirmantq; pro certo, ſe hoc Sacramentum corporibus ſuis longe quàm alia humana remedia ſalutarius experiri. aiunt etiam omnes, idq; conſtanter, ante Chriſtiana ſacra ſuſcepta terrificis dæmonum monſtris, alijſq; ſpectris ualde torqueri ſe ſolitos: ſed ex quo religionem ueram induerint, ipſo nomine IESV, (quod nomen illi magnopere uenerantur) & ſigno Crucis, quod in omnibus actionibus adhibent, quiduis triſte ab ſe faceſſere. dicuntq; nonnulli, eius nominis fiducia nullam rem ſe non aggreſſuros quamuis arduam atque difficilem. iam quanto ſtudio teneantur ethnicos ad Chriſtum Dominum perducendi, declarat eorum aſſidua atque importuna efflagitatio, ut liceat ſibi ea de cauſſa cum ethnicis agere: ſed quod uolunt non ſemper a noſtris impetrant, ſcilicet ne ſtudio elati in eo genere quandoque peccent. etenim paucis ante diebus neophyti aliquot cum alium reperiſſent in Maurorum finibus habitantem non ſine periculo ſuſceptæ religionis per eam conſuetudinem deſerendæ, caritatis ardore ſuccenſi ultro ipſi captum uinctumq; ad ædem noſtram magno ſuo diſcrimine pertraxerunt.

Brachmanes quidam neophyti ſunt, huius inſulę primarij, Gãzares.

zares. horum cognatus quòd odio Chriſtianæ religionis ſponte exſu latum in Mauros abierat, in eius bonorum poſſeſsionem Prorèx hos quos dixi Ganzares miſerat. Verum illi commodis ſuis omnibus atque pecunijs præ cognati ſalute neglectis, hominem hoc anno adierunt, nec ante deſtitere, quàm ille Dei beneficio cum uxore, liberis, ceteraq; familia in patriam ad Chriſtiana ſacra traductus eſt. Alij duo cum item ad Mauros eo conſilio ſeſe contuliſſent, ut affinem quendam ſuum ex ijs locis abducerent, atque ad Chriſti Eccleſiam aggregarent, a barbaris capti & male accepti ſunt, quan quam ubi cognitum eſt eos eſſe Cioranios, deinde ſoluti dimiſſiq; ſunt: atque ſpes eſt ipſum quoque affinem propediem adfore.

Iam uero a patrijs ritibus ac cæremonijs quam uehemẽter abhorreant, uel illa res indicat: aduenerat nuper ethnicus quidam, ut coccos aliquot emeret (frugis genus id eſt inſtar nucum) cuidam e ſimulacris de more libandos: id ubi ſenſere nonnulli eius propinqui, ultro ipſimet hominem uſque ad fluuium perſecuti captum ad noſtros ui pertraxere, ſic ſtatuentes apud animum ſuum, pro ſceleris atrocitate leniùs agi cum illo non poſſe, quàm ut confeſtim laqueo ſuſpenſus e medio tolleretur. Nec ſolum eiuſmodi, ſed etiam cetera flagitia maiorem in modum auerſantur. Teſtis eſt adoleſcens quidam claro genere natus, qui ſuperioribus diebus parum pudicæ mulieris conſuetudine implicatus cum eſſet, id ubi affinibus cognitum eſt, nulla nobilitatis eius habita ratione, & ipſum & fœminam ex inſulæ finibus exegere, negantes ferri ullo pacto poſſe, qui exemplo ſuo ceteros tantopere offenderent. Alia multa in hanc ſententiam dicenda ſupererant: ſed ex hiſce de reliquis exiſtimari facile poterit.

In Salſetano agro huic inſulæ propinquo templa quinque exci-

tata. q; orum primum & antiquiſſimum eſt in caſtro Raciolo, dedicatum Mariæ Virgini ad niues. In eo baptizati ſunt hoc anno centum & quadraginta, præter eos quique Goam eiuſdem rei gratia uenere, quique hoc tempore catechumeni ſunt. porro in illa parœcia Chriſtiani in uniuerſum numerantur amplius octingenti. Feſto ipſo niuium die, P. Prouincialis eo profectus, mane ſacra miſſæ ritu pompaq; ſolenni peregit, & concionatus eſt: ſub ueſperam baptiſmate loti ſunt quadraginta, ingenti gratulatione, magnoq; ſacrorum apparatu, ſedulo incumbentibus in eam rem Præfecto ipſo præſidij, œconomis, atq; conſulibus, quorum unum pro eximio Chriſtianæ rei ſtudio ethnici adeo male acerbeq; oderunt, ut eum calumnijs fictiſq; criminibus in capitis periculum uocare non dubitauerint. itaque in cuſtodiam eſt traditus aliquando, & uexatus a magiſtratibus: uerum in eiuſmodi ærumnis tantam ille ſemper alacritatem atque adeo lætitiam præ ſe tulit, ut pro ſacræ fidei propagatione maiores etiam labores & incommoda ſibi ab Deo precari & expetere uideretur. Rurſus etiam ab iiſdem Brachmanibus ferro & lapidibus appetitus, præclare ſecum actum exiſtimauit; uel ob id ipſum, quod benignitate Domini factum eſt, ut quotquot eum oppugnauerant, immutati deinceps ad Chriſtum ſeſe conuerterint.

In medijs illis finibus oppidum eſt celebre Margon, & in eo templum ſancti Spiritus, quo plus mille Chriſtiani conueniunt, qui Brachmanes Ganzares antea fuerant. gregem hunc quinque tuentur e noſtris. qui hoc anno ibi Sacramento Baptiſmi initiati ſunt, ij ſummam efficiunt 234. hos alij ſequentur propediem. Ex eo loco dominicis omnibus feſtiſq; diebus confert ſe unus e noſtris ad ſacra miſſę facienda in ędem Sancti Michaelis, quæ Margone diſtat

quinque

quinque circiter millia paſſuum, Chriſtianoſq; numerat octingentos egregia omnes pietate atque conſtantia, licet fere omnes diſiuncti atque diſperſi, quidam etiam bene longe a templo inter ethnicos habitent. baptizati ſunt ibidem hoc anno 107. augebiturq; neophytorum numerus, cum primum deferbuerit ira dolorq; uulgo conceptus ex diſturbatione delubrorum ſuorum. Et quoniam tanta eſt gentium immanitas, ut cum primum quis Chriſtianus eſt factus eum uel propinqui & affines deſerant quamuis extrema laborantem inopia; ualetudinarium ibi noſtrorum cura conſtitutum eſt, quo magna mortalium approbatione & excipiuntur, & curantur ægroti, non modo Chriſtiani uerum etiam ethnici, atque ea ratione multi Chriſto Domino lucrifiunt.

In eadem Eccleſia cõuerſiones quædam hoc anno exſtitere notabiles. Ex Maurica terra tres exacta iam ætate homines eo contendere ob id unum ut Chriſto darēt nomina. ægroti nonnulli Chriſtiana religione in ipſo morbo ſuſcepta, contritionem præ ſe ferentes, e uita migrarunt. Iuuenis annos natus circiter quinque & uiginti, cuius pater, uir in primis honeſtus, cum uniuerſa familia ſeſe Chriſto Domino addixerat, parentis conſilium deteſtatus, ad Idalcanem Maurorum Regem ſe contulit, a quo amice exceptus & in honore habitus eſt: uerumtamen acceptis deinde a patre litteris ita permotus eſt, ut Chriſtianæ religionis cauſſa omnia illa commoda ſponte relinquere, & leucarum triginta iter emetiri non dubitauerit. liberaliter egit cum utroque Prorex, eorumq; commodis admodum benigne conſuluit.

In eodem tractu aliam Eccleſiam cui a ſancta Cruce nomē eſt inditum, Chriſtianorum circiter ſexcentorum, noſtri procurant. anniuerſaria Crucis adorandæ ſacra, quæ in diem quartum Non.

Maij

Maij incidunt, cum cetera celebritate hoc anno peracta ſunt, tum etiam baptiſmo capitum 60. qui numerus & pro temporis ſpatio, (ſiquidem nuper eo lumen Euangelij illatum eſt) & pro multitudine ac pertinacia Brachmanum, qui ibidem ſunt, nequaquam exiguus eſt putandus. Baptiſmo peracto, neophyti omnes agmine ramos arborum præferentes cum precentione tubarum, & uaria ſymphonia prodiere ad Crucem loco pulcherrimo defigendam, ubi noſtrorum opera phanum ethnicorum totius eius regionis opulentiſſimum euerſum antea fuerat: ut qui locus dæmoni colendo tam diu patuiſſet, idem adorandæ Cruci, dæmonis uictrici conſecraretur. Poſtridie eodem ordine ac ritu aliam ſtatuerunt in uico finitimo, impoſitam pilæ, qua in ſumma prius conſitum erat amaracum, quam Brachmanes herbam magna ſuperſtitione ac cæremonijs pro numine uenerantur, atque ea ſane pila adeo commodam præbuit Cruci baſim uel natura loci, uel ipſius ſtructuræ forma ac figura, ut eam unam ad rem excitata fuiſſe uideretur.

Superioribus diebus baptizatus ibidem eſt puer, cuius conuerſionem noſtri diuturno labore quæſierant, ſpe matris etiam ea ratione ad Chriſtum Dominum perducendæ, nobilis fœminæ, & cum primario uiro coniunctæ: ſed illa nihilominus obſtinata palam profitebatur ſe parum laborare de filio. quod ubi ille cognouit, quãquam ætate admodum tenera, petijt ut liceret ſibi matrem adire, conatibus ſuis Deum forſitan affuturum. magnum in eo ſtudium atque ardor animi cernebatur. itaque ei negari non potuit, nec ſane puerum feſellit opinio. namque ita ſe in ea actione præclare geſſit, ut mulier, marito relicto, filium ſecuta ſit, iamq; animi uere Chriſtiani indicia dederit.

Alia Brachmanis Gãzaris uiri principis filia catechumena eſt facta:

facta: quam tanto parens amore proſequebatur, ut nemo dubitaret, quin eam omnino imitaturus eſſet: ſed ceteri Brachmanes oppoſuere illi ſeſe, eumque perpulere, ut cum Præfecto expoſtularet & quereretur, filiam ſibi per uim ablatam fuiſſe. deducunt igitur hominem centum fere Brachmanes ad Præfectum, certa fiducia fore ut puella uerbis ſuis calumniam comprobaret. Sed illa ubi eo peruenit, tota re ad arbitrium ſuum reiecta, & iuſſa quod ſentiret libere expromere, palam reſpondit, uim ſibi nullam prorſus adhibitam fuiſſe, dolere ſibi quod non citius Chriſtum Dominum cognouiſſet: quare Brachmanes turpiter uicti abiectiq; digreſſi ſunt, ipſa baptiſmo expiata, & nouo nomine Lucia uocata eſt: ſperamus etiã ſuos aliosq; ipſorum opera permultos idem eſſe facturos.

Ad eundem pagum acceſſerat Iogues, hoc eſt, quaſi monachus inter ethnicos, ex eorum genere qui cultu uictuq; horrido ſanctimoniam profitentur. ætate uidebatur annorum quinque circiter & uiginti, egregia forma corporis, uultu modeſto, minime loquax: in hunc neophyti cum incidiſſent, pæne captiuum ad noſtros adducunt. Interrogatus a Patre, quonam conſilio uitam adeo aſperam duceret, quemue tot laborum ſibi fructum proponeret: reſpondit ſe anteactæ uitæ peccata expiare, ſalutiq; proſpicere: tum Pater multis rationibus quanto in errore uerſaretur oſtendit, qui ſine conditoris ſui cognitione ſe id aſſequi poſſe confideret, ſuaq; diſputatione ita permouit hominem, ut quaſi noua quadam oborta luce, reſponderit, quoniam ita placeret Deo, uelle ſe fieri Chriſtianum: ſimulq; uoluntatem ſuam facto ſane admirabili declarauit. ueſtibus erat indutus laceris & attritis, pendente ex humeris ſarcina coniectis in eam quibuſdã quaſi reliquijs, quas religionis cauſſa circumferebat, ænea ſcutella, poculo in cucurbitæ formã excauato utebatur: brachia,

chia & crura ferreis armillis, manuum digitos ac pedum ferreis itē annulis habebat ornatos: fiſtulam e ceruice ſuſpenſam, corniculum uenatorium manu gerebat, quibus aduentum ſuum in oppida præſignificare erat ſolitus: nec deerat illi mortis meditandæ materia, paſſer extinctus non detracta pluma. barba & capillis erat abraſis: exigui tātum circuli ſpatio comam in ſummo capitis uertice raram ſed promiſſam & bene comptam conſulto reliquerat. aures erant quattuor aut quinque locis perforatæ, lignis quibuſdam inſertis, tanquam ſuæ profeſſionis inſignibus. Sed ubi cum Patre congreſſus eſt, magna & Chriſtianorum & gentilium turba ſectante, nouo ſpiritu inſtinctus proceſſit in forum, ibique rogo excitato & accenſo, omnia illa inſtrumenta, quibus illum dæmon ornauerat, in faſcem colligata coniecit in ignem: Brachmanibus magno ſuo dolore inſpectantibus, & tanta ac tam repentina mutatione ſtupentibus. nec his contentus Iogues, ubi Chriſtianis rudimentis inſtitui eſt cæptus, ueniam petijt matris adeundæ, ut eam cum filijs tribus ad Chriſtum ab impietate traduceret. conatui reſpondit euentus, namque profectus in patriam, quotquot quæſitum ierat, ſecum ad noſtros adduxit. Sunt autem adhuc catechumeni, nam, ut ante diximus,Ioguium catecheſis de induſtria ſolet eſſe prolixior, ſed baptizabuntur propediem.

In eodem uico quidam erat ab Euāgelio ita alienus, ut latebras quæritaret aſſidue, ne Dei uerbo aures dare cogeretur: is cum grauiſſimum in morbum diuinitus incidiſſet, morte iam imminente interrogatus a noſtris uelletne fieri Chriſtianus, & deſperato iam corpore animam ab interitu uindicare, uelle reſpondit, præclare enim, inquit, intelligo, Deum hoc morbo fugæ ac tergiuerſationis meæ pœnas a me repetere, atque ita culpam agnoſcēs ut baptizaretur efflagitauit

gitauit

gitauit ilico antequam efflaret animam: atque ubi lotus eſt, crebris cum Deo colloquijs habitis, peccatorum ueniam implorans, ea ipſa nocte migrauit e corpore. uerum de hac paræcia (ne ſim longior) hactenus: quæ Chriſtianis hoc anno aucta eſt centum ſeptuaginta tribus.

Sanctorum Philippi & Iacobi eccleſia Chriſtianos cõtinet quinquaginta ſupra octingentos maxima ex parte Brachmanes: eam quoque uineam colunt noſtri ſane fructuoſam, namque hi neophyti ſpectata probitate ſtudioq́ ſunt amplificandæ religionis Chriſtianæ, atque ob id ipſum anguſtias pauperum ſuis facultatibus leuare non deſinunt. Sed ut ethnicis ijs qui bonam frugem pollicentur adiuuandis libenter inſiſtunt; ſic ab improborum ac pertinacium conſuetudine longe refugiunt. Ad numerum fidelium adſcripti hoc anno in eadem eccleſia ſunt amplius centum et quinquaginta, præter triginta, & eo plures, qui ſe ad hoc Collegium ea de cauſſa contulerant. baptiſmus ibi inter ceteros habitus eſt capitum ſimul octo & ſeptuaginta, in ijs cum alij inſignes uiri fuere permulti, tum uero maxime Brachmanes Ganzares tres. Apparantur autem actus hi publici quamampliſſime, quo facilius Indi ritus impios ac ſuperſtitiones dediſcant, quibus certatim operantur hæ gentes externis cæremonijs & gratulationibus, utpote ueræ atque internæ pietatis prorſus expertes: totamq́ religionem ſpectaculorum dumtaxat ac pomparum magnificentia ac ſpecie metiuntur. Ad eum porro, quẽ dixi, baptiſmum ingens concurſus eſt factus partim incolarum, partim etiam Luſitanorum, qui ad eam ædem religionis cauſſa peregre aduenerant. In ea turba neophytus repertus eſt in tanta aliorũ gratulatione ſolus effuſe plorans. res non ſine admiratione continuo defertur ad Patrem. is accedit ad hominem: quærit cur in publica

lætitia unus ipſe lugeat: tum ille: quid ni (inquit) fundā præ gaudio lacrimas, cū uideam rite coli communē omnium Dominū eo ipſo in loco, ubi paucis ante diebus eundem per ſummam impietatem neglectum & iniuria affectum aſpexi toties, cum honores eius numini debiti, ſaxo cuidam hic poſito tribuerētur, nomine Manganaio? obſtupuit eo reſponſo Pater, præſertim quòd nihil tale ab illo exſpectaſſet: qua ex re perſpici poteſt immenſa conditoris ac Domini noſtri benignitas, qui chariſmata ſua non ad hominum opinionem atque iudicium, ſed alto quodam & arcano conſilio diuidit. Erat in eadem parœcia mulier Chriſtiana, cuius filius ab idolorum cultu, et Brachmanum conſuetudine diuelli non poterat. itaque pro eius conuerſione ut pro ſancto quondam Auguſtino pia mater Monica lacrimans precabatur aſsidue: cumq; totum iam quinquennium in eius oppugnanda pertinacia fruſtra laboraſſet, graui denique morbo mulier opprimitur. per eam occaſionem ad euocandum matris nomine Confeſſarium filius aduenit. Dies erat niuium miraculo ſacer: eo ipſo die, mane, ſacrificio miſſæ peracto, ambo profecti ſunt: cumq; tali die pater frugem aliquam Virgini matri libare percuperet; cœpit in itinere cum adoleſcente agere de uenturi ſeculi ueritate deq; huius uitæ fallacijs, ſuadere & hortari ut ſaluti proſpiceret matris exemplo, quæ id tam uehementer optaret. quibus ille ſermonibus, ut a Chriſti nomine maiorem in modum abhorrebat, initio minime flecti uiſus eſt, uerumtamen urgente deinceps multis rationibus patre, affuit cœptis eius omnipotentis Domini bonitas, quæ adoleſcentis animo ſancti Spiritus faces admouit ſic, ut exutis impedimentis omnibus, quibus implicatus a dæmone tenebatur, Chriſtianum fieri, matriq; obtemperare uelle ſe dixerit: ad quam ubi peruentum eſt, tota re a Confeſſario expoſita, mulier tantum lætitiæ percepit ex

ea tam repentina, tamq; felici immutatione filij, ut ſtatim ſe morbo leuari ſenſerit. præbuit confitenti aures Pater, deinde ceteros Chriſtianos adijt, proſequente officij gratique animi declarandi cauſſa adoleſcente catechumeno cum alij cognatis, & eorum quidem ethnicis aliquot, qui oſtendunt ſe quoque propediem id ipſum eſſe facturos. Dominus noſter eos in ſalutari conſilio ſuſcepto retineat. Nunc alia eccleſia ac templum opportuno loco inſtituitur: namque re ipſa compertum eſt, ad ethnicorum conuerſionem, & neophytorum profectum longe utiliſſimam eſſe ædium ſacrarum frequẽtiam, etenim hoc pacto & boni ab improbis commodius dignoſcuntur, et uniuerſi facilius adiuuantur.

In hac inſula Goa noſtri eccleſiam quoque Sancti Ioãnis Euangeliſtæ adminiſtrant. ea Chriſtianis conſtat octingentis: qui ut fere omnes admodum honeſto loco ſunt nati, & in principibus inſulæ numerantur; Chriſtianis actionibus tempus redimere ſtudent male poſitum in idololatria: itaq; egentibus benigne faciunt, præſertim cum annonæ laboratur inopia: quod cum hyeme proxima contigiſſet, conuentu habito primores oppidi cuiuſdam rationem iniere ſubueniendi pauperibus, idq; fecerunt. ubi uero tempus meſſis aduenit, aliquot oryzæ candis (certæ menſuræ nomen id eſt) ex collatione in publicum redegerunt pauperibus diuidendos: quæ laus hominum eo maior eſt, quòd ijdem ante conuerſionem aliud nihil niſi tyrannidem, rapinas, & alia huiuſmodi ſcelera meditari ſolebant.

In rebus ijs, quæ ad ſynceritatem fidei pertinent, nullus carni & ſanguini relinquitur locus. Senis cuiuſdam filius ad Mauros ſe contulerat, huic parens per litteras aperte denuntiauit, ſi quid ab ſe poſtularet, rediret in patriam Chriſtumq; profiteretur: ita fore non ſolum ut animam exitio ſempiterno ſubtraheret (quanquam id maxime

xime ſpectari oporteret) ſed etiam ut paternæ inter ipſos neceßitudinis iura conſtarent: ſin rem diutius diſtuliſſet, ſibi certum eſſe exacta iam ætate, & ad exitum appropinquanti, illo exhæredato patrimonium omne egentibus diſtribuere: qua ipſa denuntiatione alij quoque, nec ſane fruſtra, cognatos ab impietate deterrent. hoc anno in eadem eccleſia ſacro Baptiſmatis fonte renati ſunt octo & triginta plerique nobiles: in ijs tres e Botorum familia, qui apud ethnicos concionatorum exercent munus, magnoq; in honore ſunt. ante huius menſis exitum multos alios neophytorum affinium ſuorum opera ſperabamus ad Chriſti gregem acceſſuros. Paucis ante diebus ad templum illud Baptiſmi cauſſa ſe contulit grandis iam natu, minimeq; contemnendus uir, tanta fide & notitia Dei, ut qui aderant mirarentur: etenim Catholicæ fidei capita exponenti Patri reſpondit ille, ſane ut uidebatur ex animo, ſe cano iam eſſe capite, nec ignorare neminem præter unum Deum ac Dominum noſtrum colendum atque adorandum eſſe: eundemq; ſibi iamdudum hærere in pectore, ac proinde ſeſe deflere longi iacturam temporis in dæmone per ſummum ſcelus uenerando conſumpti: & ſimul uim lacrimarum profudit contritionis ac pœnitentiæ teſtem, petens ut ſacro baptiſmate lauaretur, quod poſtea factum eſt. Denique ut ad alia tranſeam, noſtris hominibus illius eccleſiæ neophyti pietate in Deum & officio ſatisfaciunt, nec eo quempiam e Mauris accedere patiuntur, quin rem ad noſtros continuo deferant, ut ad eius conuerſionem aggrediantur. Anniuerſaria eius templi ſolennia hoc anno cum ceteris cæremonijs, frequentia populi, & ſacra concione celebrata ſunt; tum etiam baptiſmo candidatorum uiginti, quos alij octodecim paulo poſt ſubſecuti ſunt, ut interim eos taceam, qui ad hoc Goanum Collegium miſſi ſunt: atque etiamnum

ſupereſſe

ſupereſſe dicuntur ibidem catechumeni quinque & uiginti.

Præter hoſce Baptiſmos in Goanis finibus habitos hoc anno etiã in ipſa urbe Goa in ædibus noſtri Collegij Baptiſmi quattuor generales peracti ſunt non ſine apparatu magnifico, ſymphonia, ſupplicatione publica, concionibusq́ noſtrorum, qui linguam Indicam callent præclare, præſente Prorege, propterea quòd in candidatis erant Brachmanes multi uiri primarij.

Primus concelebratus eſt Epiphaniæ die feſto, quòd hoc libamine gratius nullum infanti IESV fore putauimus. baptizati ſunt octoginta, in ijs Brachmanes medicus in primis huiuſce urbis clarus: huius ultro ſe præbuit ſuſceptorem ipſemet Prorex, uniuerſa Indica nobilitate honoris cauſſa proſequente.

Alter eadem fere pompa in Maium menſem incidit. ingenui abluti octo & quadraginta ſupra ducentos præter multa Luſitanorum mancipia. in eo numero fuere Brachmanes duodecim inſignes uiri cum ſua quiſque familia.

Tertius in tertiam dominicã diem Iunij menſis dilatus eſt Angelo cuſtodi ſacram. Ea celebritas ceteras tum gratulatione, tum neophytorum numero ac nobilitate ſuperauit: cuius rei non minimam laudem fructumque tulit Luſitanus incola, qui cum in ſuis hortis ethnicos haberet complures uehementer in ſuis ſuperſtitionibus obſtinatos, tantum aberat, ut eos ad Chriſtum allicere conaretur, ut etiam de noſtris hominibus id agentibus quereretur: quod ſcilicet illis moleſtiam exhiberent: uerum is diuinitus deinde factum eſt, ut culpam ſuam agnoſcens, mutata uoluntate noſtros in opere adiuuare ſedulo cœperit, & ex ijs ad fidem traduxerit amplius quinquaginta, qui noſtrorum opera Chriſtianis deinde præceptionibus eruditi, ubi dies Baptiſmi adfuit, ab

ipſo Luſitano per mediam urbem ædes noſtras agmine compoſito ducti ſunt, ramos manibus præferentes, præcinentibus tubis, ut ſpecimen aliquot Proregi præberet nouarum frugum quas in pomario ſuo decerpſerat. ſub ueſperam deinde ſacro Baptiſmate initiati ſunt in uniuerſum ducenti & ſexaginta: in ijs Brachmanes Salſetani & Goani honeſti homines circiter quinquaginta.

Poſtremus fuit capitum centum & ſexaginta, Octobri menſe, poſt diem undecim millibus Virginum ſacrum, idq́; ſumma cum ſignificatione lætitiæ: porro omnibus hiſce celebritatibus interfuere Luſitani tres, qui in hac urbe ſibi domicilium collocarunt, quorum unum œconomum eſſe Raciolenſis eccleſiæ diximus antea. Atque ego ſane uerbis exſequi nequeo, quã cupidi ſint tres ij homines animarum ſalutis: ſiquidem pro ea tam uehementer laborant, ut ab Deo in terris uideantur eſſe propoſiti quaſi quoddam exemplar & incitamẽtum multis in hoc genere negligentibus: cum enim ea de cauſſa calumnijs falſisq́; criminibus oppugnentur, interdum etiam trudantur in carcerem; ita libenter haſce uexationes omnes, & incommoda excipiunt, ut præclare appareat, quanto deſiderio teneantur patiendi pro Domino. Hac hyeme falſo accuſati ſunt, quòd ethnicum quendã ad Chriſtiana ſacra ui compuliſſent: cumq́; generalis Auditor mendacijs oneratus, eos pro poteſtate coerceri imperaſſet, unus ex ijs fuga ſibi conſulere cum poſſet, prorſus neglexit: quin etiã ſuadenti Rectori noſtro caueret, reſpondit ille, ſe pro conuerſione ethnicorum non modo non formidare cuſtodiam, ſed etiam optare Chriſti Domini gratia flagris cædi publice, ſeq́; inter ipſa uerbera mirabilem fructum ex uerbis lictoris, præconiſue capturum, cum eius ſupplicij cauſſam de more pronuntiaret. atque is eodem animi ſenſu ſubortis pœnè lacrimis, reputans quam paruo ſtudio teneantur

tur homines hominum ſeruandorum, affirmabat, ſi cognoſceret in Maurorum finibus quamuis longiſſime poſitum quempiam ethni eum ad Chriſtiana ſacra propenſum; neglecturum ſe non modo rei familiaris iacturam; ſed etiam omnia capitis pericula, ut ad eum ab interitu reuocandum illucuſq; contenderet. præclaram ſane laudem, præſertim quòd multo plures hac tempeſtate reperias, qui tam ſancta ſtudia retardare, quàm qui adiuuare conentur. Et quoniam de horum hominum uirtute iam antea ſcripſimus, illud unũ adiungam. octauo quoque die Confeſſionis & Euchariſtiæ ſacramentis in æde noſtra & ſe muniunt ipſi, & alios multos ad id ipſum incitant. nullus præterea Baptiſmus eſt, aut Chriſtianorum celebritas, quin interſint: nec modo neophytis gratulantur, ſed etiam in difficultatibus benigne ſubueniunt. optimam hanc eorum mentem tueatur Dominus.

Qui a noſtris hoc anno ad menſem uſque Nouembrem baptizati ſunt, eorum eſt ſumma (Baptiſmis omnibus computatis) trium millium, & nouem ſupra ducentos, præter eos quique in priuatis ædibus ægrotantes, quique in cuſtodijs publicis ac triremibus, alibiq; eodem æternæ ſalutis impertiti myſterio, in codicem relati non ſunt. exiguus numerus ſi ſuperiores annos reſpicias, ſin bellicos tumultus & incommoda reputes, quibus impeditur Euangelium; nequaquam exiguus: uberioris uero meſſis, hac tempeſtate ſedata, ſpes eſt: præſertim acriter incumbente in eam ipſam rẽ pro uirili parte Prorege, qui neophytos officioſe complecti ac tueri, & ad ethnicorum conuerſionem hortari non deſinit: quin etiam ter quaterue complures ipſe ueſtiuit, aureorum mille & quingentorum impenſa: cuius pium hoc ſtudium, curamq; amplificandæ Chriſtianæ religionis Dominus augeat.

 Hæc

Hæc mihi in præſentia, uenerande Pater, in mentem ueniebant, quæ de progreſſu Euangelij ad te ſcriberem. Reliquum eſt, ut precibus & ſacrificijs tuis gratiam nobis uireſq; implores a Domino, quo non ſolum partas retinere animas, ſed alias etiam deinceps lucrari poßimus. Goa menſe Nouembri 1569.

EX LITTERIS MARTINI SYLVÆ ad Conſaluum Aluarem datis 6. Calend. Decemb. 1569. e Caſtro Onoris.

Nos, ut ſcis, ex iſto portu diſceßimus ad 18. *Cal. Decembris. eo die ad Goanas inſulas noctu peruenimus: ibi diē pœne totum morati nauigia præſtolātes, quæ Goæ remanſerant, ſimul atq; affuere nonnulla, ſtatim ſolutis anchoris ueſpere tenuimus Amediuam. Amediuæ dies quinque poſuimus: deinde ſacro Miſſæ peracto cui Prorex cum uniuerſo exercitu interfuit, ualida claſſe nauium* 160. *ad Onorem delati, caſtrum offendimus admirabili opere, artificioq; perfectum. Erant in eo præſidio Laſquarini circiter ſeptingenti artis ſclopettariæ peritiſſimi: ij noſtrorum ſigna conſpicati, ſeſe ad defenſionem toto pectore compararunt: inſequenti luce in deſcenſione prælium haud leue commiſſum eſt, ita tamen ut noſtri ſuperiores exſtiterint. Primus e naui ſe ſe in litus eiecit Prorex: tum ceteri ſubſecuti: atque eodem impetu Luſitani audacius ad mœnia uſque prouecti ſunt, ſed egregie repulſi, duobus e ſuorum numero deſideratis, ictis uero circiter* 40. *quorum aliquot e uulneribus poſtea mortui ſunt: quod incommodum acceptum non eſſet, ſi quorum oportuit conſilijs monitiſque paruiſſent. id ne rurſus accideret, Proregis iuſſu ductis rite*

munitio-

munitionibus caſtrum oppugnari trifariam captum eſt ſic, ut præfectus a certamine uerſus ad preces, re deſperata ad Proregem acceſſerit uitam ſibi, ac militibus implorans. Facta deditione, armis, & impedimentis relictis, in decuſſim compoſitis manibus, cum ſingulis ueſtimētis omnes dimiſſi. Oppugnationem triduo ſuſtinuerāt: tertio die, qui fuit feſtus Sanctæ Catharinæ, ceſſere. Nos caſtrum intrauimus: & in gratiarum actionem cuſtos Franciſcanus ſacrificauit, ego Proregis iuſſu concionatus ſum. Reficiuntur hoc tempore quæ per oppugnationem diruta ſunt. ſtatuitq; Prorex manum militum hic in præſidio relinquere. Regat illum pro ſua clementia Dominus. Tu uero curabis ut piorum ſuffragationibus adiuuetur: id enim ille uehementer exoptat, mihiq; mandauit, ut id ſuo nomine abs te per litteras peterem.

Fugerat me de euentis meis quibuſdam te facere certiorem. Bis pæne defunctus ſum: ſemel ut primum exſcenſio facta eſt, dum aliquot militibus animos conor addere, & Crucifixi Domini ſignum oſtento: namq; in eos emiſſa repente artificioſi ignis olla, huc illuc magno impetu uolitans; cum a periculo ſeſe cuncti proriperent; inter eam trepidationem impulſo prolapſoq; mihi obtigit ſoli, ita tamen, ut ollæ cauda ueſtem dumtaxat diſcerpſerit, corpus illæſum Domino miſerante reliquerit. Iterum ac tertio periculum adij, ex tormentarijs globis, ita præteruolantibus, ut mihi uerticem capitis prope abraderent. Quod ad reliqua attinet; ego, & Sebaſtianus Conſaluus & corpore ualemus, & munera Societatis obimus adhuc Dei beneficio ſane feliciter; uerſamur autem ferme in ualetudinario cum ægrotis. Nobis ad uoluntatem ſuam omnino exſequendam Deus robur gratiamque ſufficiat. Atque ob id ipſum tu nos Pater precibus tuis & ſacrificijs adiuuare ne

deſine. Onore. 6. Calend. Decembris. Anno Domini 1569.

EX LITTERIS HIERONYMI Ruizij ad Præpoſitum Generalem datis Cocini 18. Cal. Februarij 1570.

QVoniam ex ijs litteris quas ex Europa in remotas regiones haſce pro ueſtra humanitate perferendas curatis, magnam animi uoluptatem, lætitiamq́ percipimus; ad rationem officij noſtri pertinere ſum arbitratus, ut uiciſſim iſtuc, quæ hoc anno in Cocinenſi Collegio ſint geſta perſcriberem.

Habentur in hoc Collegio publicæ ſcholæ Grammatices duæ, ad quas uentitant diſcipuli ferme ducenti & ſexaginta bene morati: ijdemq́ tum in ſtudijs, tum in ſacramentorum uſu ualde proficiunt. Doctrinæ Chriſtianæ præcepta (quamquam multi admodum tenera ætate ſunt) cuncti perdidicere: complures uero etiam catechiſmum in dialogo miſſum iſtinc: eundemq́ ipſi non ſine fructu diſſeminant.

Confeßio & Communio in æde noſtra ita frequens eſt, ut celebrioribus feſtis, præſertim uero Mariæ Virginis, Corpus Domini ſumant fere trecenti, uel quadringenti. Idem accidit etiam cum indulgentiæ promulgantur, quarum neophyti perquam acre deſiderium præſeferunt: & ſane multũ ea ratione proficitur. Primo die dominico aduentus, publice propoſitum eſt Iubileũ datũ a ſummo Pontifice anno 1568. ad pacẽ & felicitatẽ Eccleſiæ Catholicæ expoſcendam. Tanta fuit confitentium uis, ut ſacerdotibus noſtris octo a matutino tempore ad noctem uſque nullum quieſcendi ſpatium daretur. itaque in hoc uno templo per eos dies iniere ſacrum Eucharistiæ

charistiæ conuiuium circiter mille maxima ex parte neophyti.præterea tantum fraudatæ pecuniæ reſtitutum, tot ſublatæ diſcordiæ,ita multa pie facta ſunt, ut hac una de cauſſa præclare poſitum a ſummo Pontifice hoc Iubilei beneficium eſſe uideatur: quid ſi cetera eiuſmodi ſpectes, quæ in reliquo Chriſtiano orbe plurima per eandem occaſionem geſta fuiſſe credenda ſunt? Ad conciones tantus eſt populi concurſus, ut ſuggeſtum ex æde in plateam interdum proferre neceſſe ſit: (ut interim eos taceam qui cetera urbis templa frequentant) idque non ſine magno animorum motu lacrimiſq́, quod ſcriptum eſt alias.

Hyemauit hoc anno Cocini Didacus Meneſes rei maritimæ pro Luſitaniæ Rege præpoſitus. claſſis erat uauium triginta. propugnatores mille numerabantur. ac nobis magnam ea res attulit uoluptatem,quòd in tanta hominum militariũ turba nõ modo quies,uerum etiam Chriſtiana diſciplina mirifice conſtitit: quippe horũ militum qui uerſantur in India,mos eſt Sacrã Confeſſionem frequenter obire: & cum Eccleſiaſticos & religioſos homines magnopere uenerantur, tum uero incipiunt præclarum ſibi & honorificum ducere,acceptas ab hominibus iniurias Deo donare liberaliter. Itaque ſi quando rixæ inter eos uel ſeditiones exiſtant, nullo negotio comprimuntur. Hyeme exacta,priuſquam claſſis abiret, a concionatoribus noſtris cæptum eſt agi cũ claſſiarijs de ſalute animarũ ſic, ut ex uniuerſo numero, octingenti in æde noſtra ſeſe Confeſſionis ſacramẽto expiauerint. quin etiam multi publicis per urbem ac uoluntarijs pœnis admiſſa luere piacula. Quid plura? puſillam Quadrageſimã paucis illis diebus habuimus. idq́ magna tum fideliũ,tum infideliũ approbatione, cernentium, hoſce milites,ſi quid per hyemem grauius deliquiſſent, ſponte deinde ac libenter ſupplicia ſubeuntes. Nec

ſolum præfecti militesq́ (ut diximus) ſed etiam turba naualis & ipſi quoque remiges peccata rite confeſſi ſunt. Atque hac adhibita præparatione cuncti admodum læti in Domino conſcendere: & ad huius oræ præſidium ex hoc portu profecti Deum habuere ſane propitium, ſiquidem allatum eſt, Maurorum naues ab ijs captas amplius 40. eoſdemq́; facta aliquoties exſcenſione, ethnicorum hoſtiũ cæſis circiter quinque millibus, non laudem ſolum, ſed opima etiam ſpolia retuliſſe.

Redempti ſunt hac hyeme aureis quingentis noſtrorum opera corrogatis, Luſitani quinque, qui anno ſuperiore, caſu neſcio quo, in manus Malauarium Maurorum inciderant. ij cum ad Collegium hoc deinde ueniſſent Deo Domino gratias acturi, lætiſſimos nobis nuntios attulere, ceteros Chriſtianos qui adhuc redimendi ſupererant, quanquam multis uexatos incommodis & cruciatibus, firmos nihilominus in Catholica fide perſiſtere. Adoleſcentulum, qui noſtra gymnaſia frequentauerat, alligatum ad arborem pedibus manibusq́, conati erant Mauri intentis in eum arcubus & ſagittis ad Chriſtum deſerendum impellere: quibus ille inter ipſos terrores animo forti, magnoq́ reſponderat, ſe uita potius priuatum iri, quàm fide: quocirca deſperata re Mauri ab incæpto deſtiterant, ita tamen ut eum deinceps qualibet quamuis leui de cauſſa calcibus fuſtibusq́ male multarent. Alium tenera admodum ætate puerum pollicitationibus ac minis in fraudem induxerant: id ubi reliqui ſenſere captiui, conſenſu omnes adeunt puerum, ſeq́ ad eius pedes abijciunt flentes, ac præſertim uir quidam ex eo numero nobilis: quorum ſuaſu ac monitis puer ita permotus eſt, ut obortis repente lacrimis, ſe utique deceptum fuiſſe reſponderit, ſed moriturum potius quàm a religione Catholica receſſurum: atque hanc pietatem ſuam

com-

comprobauit præclare: nam ultro ipſemet ſe hoſtibus obtulit, apert: denuntians ſeſe Chriſtianum eſſe: quare indignati Mauri uinctū ad arboris truncum ſagittis petere primum, deinde etiam iugulare aggreſſi, denique deſiere, illius obſtupefacti conſtantia. Nec tamen eundem exitum alij Chriſtiani ſortiti ſunt: quos eximia fortitudine perſeuerantes in Chriſti Domini cõfeſſione crudeliter interemptos eſſe cognouimus. O prędicandam Domini bonitatem, qui miſeris hiſce temporibus, in media barbaria, dereliquit ſibi ſeptem millia, quorum genua non ſunt curuata ante Baal.

Venio ad huius anni meſſem. Octaua Sancti Spiritus feria profecti e noſtris aliquot ad Palurtenſes neophytos qui paſſuum hinc tribus circiter millibus oram maritimā incolunt, obuios illos in itinere habuimus, amantiſſimeq; accepti ſumus hoſpitio cuiuſdam ethnici ætate iam prouecta uiri primarij: ibiq; de ſuſcepta religione retinenda ſermo ad neophytos habitus primum, deinde prolatum regis Cocini diploma, & recitatæ litteræ, quibus priuilegia continentur ab eodem rege propoſita ijs qui ſeſe ad Chriſtum adiunxerint. quæ res multis noua, cunctis accidit iucundiſſima, hoſpiti noſtro præſertim: idemq; antequā inde diſceſſimus pollicitus eſt ſe Chriſtianū fore cū ſuis: & quanquā inimicus homo rem deinde impedire conatus eſt, ſperamus tamen illū promiſſa facturū. Poſt hæc uarijs locis ſane quā opportune Catechiſmus eſt habitus: accedebat illud etiam, ut a Catechiſmo noſtri ſeſe adhibitis interpretibus in ethnicorum cœtus insererent Euangelium prædicantes, adiuuantibus eos item in opere amicis atque diſcipulis, qui pro ſua parte non deſunt auditores ad uerbum Dei conuocare, atque ad Chriſtianæ fidei ueritatem allicere. Itaque die qui fuit Viſitationi Mariæ Virginis ſacer, primus huius anni Baptiſmus ad hunc modū eſt peractus. Aliquot primum

diebus

diebus noſtri Catechiſmo uacarunt: deinde ubi dies adfuit Baptiſmi, candidati omnes ad Chriſtianum ueterem conuenere, uirum locupletem, & honoratum (qui cum apud eos omnes parentis, tum uero apud nos ſocij atque adiutoris egregij locum obtinet) Gaſparē Aegidium nomine: atque ubi maturum fuit, ſub ſignis omnes agmine prodiere cum tibiarum, tubarumq; concentu, ramos palmarū tenentes indicium uictorię eius quam Dei beneficio de ſpiritalibus nequitijs deportauerant. Ad ædem ſacram appropinquantibus proceſsit obuiam clerus una cum urbis Præfecto, & Epiſcopo, & magna ciuitatis parte, actus eiuſmodi eximia pietate ac ſtudio concelebrare ſolitæ. Epiſcopus e candidatis pauperrimum quemq; delegit quos partim rite ſuſciperet, partim etiam manibus ipſe ſuis ablueret. a Præfecto etiam nonnulli ſuſcepti ſunt, idemq; ſe in ceteros ualde humanum atque honorificum præbuit. id ipſum a ceteris principibus factitatum. Baptizati autem ſunt eo die (quæ Domini noſtri clementia ac benignitas eſt) uiginti ſupra ducentos.

Inde rurſus noſtri in opus exiere: cumq; feſto die ſanctorum omnium, pręfectus ad ædes noſtras baptizandum perduceret magiſtrum fabrum naualium regis Luſitaniæ; per eam occaſionem conuenere etiam ij, qui recentiſsimi noſtrorum hortatu ad Chriſtum ſeſe conuerterant. Itaque renati ſacro Baptiſmate ſunt eo die octoginta non ſine ſolenni cæremonia, & cantibus.

Porro nos ex ea re fructum animi præcipuum capimus, quòd alia nulla niſi æternæ ſalutis ratio hoſce homines ut Chriſtum profiteantur, adducit. Itaque nec ueſtes in Baptiſmo nouas, nec aliud omnino a nobis pręter ſpiritalia exſpectant, aut flagitant, niſi forte granum aliquod benedictum e ceruice geſtandum: nec uero deinde per inconſtantiam ac leuitatē a Chriſto deſciſcunt: quinimmo

magno ſibi decori eſſe nomen Chriſtianum exiſtimant, & ceteros ad ueritatem ſtudioſe conantur ab impiarum opinionum peruerſitate traducere: quo in genere nonnulla perſtringam.

Quidam ex hiſce neophytis, licet a nonnullis ueteribus Chriſtianis nō modo grauiter offenſus eſſet, uerum etiam oppreſſus atque uexatus; non tamen idcirco deſtitit quo minus Chriſtianam rem procuraret egregie. Paucis igitur hiſce diebus duos homines ad Deum uerum a dæmonis cultu conuerſos ingenti gaudio perduxit ad nos. Puer Naires (hoc enim nomine appellatur certus ordo militarium hominum) ut baptizatus eſt ipſe, ethnicos adiuuare ſtatim aggreſſus eſt: triduoq; alium Nairem ad nos adduxit: itemque paulo poſt Indos alios duos, treſue; tanta cum animi lætitia, ut eadem in nos redundaret.

Mauræ cuidam erat filiolus, quam illa ſiue quòd ad Chriſtiana ſacra propenſum cerneret, ſiue alia neſcio qua de cauſſa, ut erat immanis & fera mulier, captum defodit uiuum ad fauces uſque, ingenti ſuperimpoſito lapide, ut lentiori cruciatu paulatim extingueretur. Verum percommode factum eſt, ut hiatus exiſteret quidam, ex quo prætereuntes uiatores puer poſſet aſpicere. Accidit igitur ut illac iter haberent Chriſtiani aliquot: quos ille conſpicatus, quanquam adhuc Luſitanicæ linguæ imperitus, e ſaxo uociferari, & duo illa uerba, Chriſtum exopto, ſatis aperte pronuntiare: accurrunt illi ſtatim, & amoto lapide puerum extrahunt, atque unus ex ijs ad gubernatorem illum adducit; alius ad nos recta properat flagitans, ut eo mittatur aliquis, puerum uelle fieri Chriſtianum. Itaque mater in cuſtodiam tradita: puer in ædes noſtras acceptus, ac deinde baptizatus eſt.

Regius prefectus, quem in Chriſtiana re adiuuanda noſtri ualde ſtu-

de ſtudioſum experimur, una cum rectore noſtro adijt ad Cocini regem, alio quodam in oppido commorantem, ut per eum liceret ibidem templum exſtruere neophytis Palurtenſibus inquilinis. Annuente rege, continuo præfectus ipſe miſit qui materiam cæduam ædificandi cauſſa conueherent: quin etiam domum, quam ibi poſſidebat, eius rei gratia diruit. In reditu uero ad uicinam inſulã rectorem perduxit, ut cum eius inſulæ regulo de Chriſtiana religione ageret, qui ſane regulus ualde ſe facilem præbuit, dixitq́; ſperare ſibi Dei beneficio datum iri, ut non niſi Chriſtianus ex hac uita diſcederet. Vos eum quæſo iſtic Domino ſupplices commendate.

Antequam claſsis ex hac ſtatione diſcederet, decurſus militares, & uaria ſimulacra præliorum exhibita, primùm a claſsiarijs, tum octauo poſt die a Luſitanis inquilinis. poſtremo etiam a neophytis Cocinenſibus, a quibus diligenter eſt cautum, ne quis ethnicus (quod opulenti quidam oſtentationis cauſſa tentauerant) ſe in ipſorum agmen inſereret. Ei decurſioni honoris cauſſa operam dedere, tum ciuitatis Præfectus, tum etiam claſsis dux, & ceteri principes, ita ut in eo ludicro & aciem ſtruerent, & ordines ipſimet ducerent. Neophyti autem duorum circiter millium numerũ implebant, uario telorum genere, magna tamen ex parte ſclopis inſtructi, omnes uerò egregio corporis ornatu, & quidem complures (ut ſunt pecunioſi, & gloriæ cupidi) ita ſumptuoſo, ut proxime ad Luſitanos accederent. Aeſtate ineunte inſtructis ære ſuo biremibus quinque, in expeditionem ſine ullo ſtipendio pro Luſitaniæ rege profecti ſunt: iamq́; præclari de ipſorum uirtute nuntij affereban tur. Cocini rex adhuc in ſua cæcitate perſiſtit. is cum per hyemem in morbum incidiſſet; non incommoda occaſio uiſa eſt urbis Epiſcopo, itemq́; Rectori noſtro conueniendi hominis, eumq́; ſalutaribus

monitis

monitis adiuuandi. Ad eum igitur ambo profecti, in ipſo regiæ ueſtibulo ſuperſtitiones & nefaria ſacra permulta reperiunt, quibus barbari pro ipſius incolumitate operabantur: regiam uero ariolis Brachmanibuſq; refertam, quibus ille adeo deditus eſt ut quamuis præclare tum intelligeret, quamobrem illuc Epiſcopus rectorq; ſe contuliſſent, nihil tamen idcirco de ſua obſtinatione remiſerit. Itaque aliud nihil eo itineris labore ab Epiſcopo & rectore perfectum eſt, niſi ut officium uterq; præſtaret, ſimul etiam ut cum dynaſtis quibuſdam, qui ad regem ſocium ac patronum pro amicitia uenerant, agerent de rebus diuinis, & ab iiſdem impetrarent ut impune liceret in poſterum, in ipſorum ditione Euangelium promulgare.

Reguli duo huic oræ finitimi, iungendæ cum Luſitanis amicitię percupidi, Chriſtianæ doctrinę magiſtros, adeo enixe petierāt, ut e re communi rector noſter eſſe omnino ſtatueret, duos e noſtris eo legari qui eadem opera neophytos etiam illius regionis inuiſerēt, quos iam diu adierat nemo. Profecti igitur quemadmodum accepti ſint, cognoſcetis ex eorum litteris ad rectorem ſcriptis in hanc ſententiam. Excepti ſumus ab hiſce neophytis magna ipſorum lætitia, & gaudio: nec non ipſi ad quos tendebamus reguli, multis rebus declarauerunt quàm ſibi gratus eſſet noſter aduentus. Quorum alter inuentus a nobis eſt ad ſua illa placanda numina circum lapidem molarem feſtiuo cum digitorum crepitu curſitans, cum ſe prius in ſtagno quodam religionis cauſſa lauiſſet. Is ea ceremonia peracta, peramanter egit nobiſcum, confirmauitq; promiſſa. Gaſpar Aegidius amicus noſter, & huiuſce comes itineris, ualde hiſce hominibus notus eſt. huic ferme trecenti polliciti ſunt, qui primus in templo quod ibi exſtruendum eſt, Baptiſmus habebitur, in eo Baptiſmo ſe nomina Chriſto daturos.

roſ. Verum, ut Malauarica hæc gens fere perfidiæ laborat infamia, pro ipſis magnopere orandus eſt Dominus, ut quod recepere perſoluant.

In ijs qui Cocini regem ægrotum officij cauſſa inuiſerant, rex Porcadæ fuit, quæ regio diſtat hinc leucas ferme uiginti. Is deinde præfectum huiuſce præſidij conuenit, præfectus uero confeſtim ad ſe rectorem noſtrum accerſiuit. Actum eſt ab utroq; de re Chriſtiana cum rege, qui pro eo quanti Luſitanorum amicitiam facit, prolixe conceſſit, ut Chriſtianam religionem in ipſius regnum inferre palam ac libere liceat: quin etiam priuilegia neophytis eadem quæ Cocini rex tribuit patenti diplomate: Ut nemini in poſterum ſuſcepta Chriſtiana religio fraudi ſit, nec idcirco quicquam omnino uel de re familiari, uel de iure teſtandi, uel de honore ac dignitate deperdat: ut iuriſdictio Eccleſiaſtica ſit pœnes Epiſcopum: ut templa noſtra noxijs non modo Chriſtianis, uerum etiam ethnicis pro aſylo ſint: denique ut nemo Chriſtianæ fidei nomine in periculum uocetur: & alia eiuſmodi.

Ethnicus erat quidam copioſus ac nobilis, quem fratres noſtri & alij ipſius amici non ſemel a nefario dæmonis cultu abducere fruſtra contenderant. is ipſo, ni fallor, S. Iacobi die natali, noſtris ea loca obeuntibus, & ex itinere ſalutantibus hominem, gratulabundus obuiam prodijt, dixitq; ſibi ea nocte quieſcenti uiſam pulcherrima ſpecie mulierem, ſummaq; oris & corporis dignitate (quam ipſemet pro ea conſuetudine, quæ illi cum Chriſtianis eſt, beatam Virginem nominabat) eamq; ad ſe in hęc uerba locutam eſſe: Hac iter habebit cras mane e Sacerdotibus Chriſtianis unus, tu quicquid ille iuſſerit facito; & quoniam uultis (inquit) me Chriſtianum eſſe; en prę ſto ſum cum uniuerſa familia: itaque paulo poſt in hoc noſtro col-

ſtro collegio baptizatus eſt.

Quòd nullum adhuc eſſet Cocini domicilium excipiendis alendiſq; catechumenis, nonnulli idcirco a Chriſti profeſsione retardabantur. quamobrem Aegidius noſter ultro id ſibimet oneris depopoſcit, catechumenos præſertim uirilis ſexus gratis alendi apud ſe, dum ædes ad eam rem publicæ comparantur. Aegidij uirtutem imitata uidua quædam honeſta mulier, non modo alendis, uerum etiam inſtituendis fœminis operam, & impenſam benigne pollicita eſt. Nonnullam etiam pecuniæ ſummam ad ipſum pij quidam homines contulere.

Proxima Circunciſionis Chriſti Domini noſtri ſolennia, & anniuerſariam eius diei celebritatem auxit etiam Baptiſmus inſignis capitum 160. quo in Baptiſmo tum Epiſcopus, tum urbis præfectus, qua ſolent pietate, officioq; uerſati ſunt, quo lætiora eſſent anni 1570 meuntis exordia, quibus exitum ſperamus fore perſimilem. Qui per noſtros hoc anno Cocini ab impietate reuocati, & ſalutari Baptiſmate loti ſunt, ſi extremum hunc Baptiſmum annumeres, quingentorum circiter (quæ Dei benignitas eſt) ſummam efficiunt. Quod reliquum eſt, te Pater optime, & reliquos omnes, qui in iſto ſunt orbe ſocios obſecramus, ut nos Domino commendare ne deſinatis in Chriſtiana cauſſa laborantes, tam remotis in regionibus tamq; inter ſeſe diſiunctis. Cocini, ex Collegio Matris Dei.

18. Kalen. Feb.

1570.

FINIS.

DE IAPONICIS REBVS EPISTOLARVM, LIBRI QVINQVE.

AD LECTOREM.

IApon inſula diſtat ab Luſitania, & quidem periculoſâ in primis nauigatione, leucarum millia omnino ſex. Itaque quod in tanto locorũ interuallo frequentibuſq; naufragijs eſt neceſſe, epiſtolæ ſæpenumero intereunt. Inteſtinis præterea ſeditionibus belliſq. pæne aſsiduis ea regio flagrat. quocirca multæ rerum publicarum cõuerſiones, crebriq; regnorum, atque imperiorum ortus atque occaſus, in ijs locis exiſtunt. Quod ego te lector, initio monitum uolui, quo minus mirere, ſicubi uel interruptam hiſtoriæ ſeriem, uel aliquam forte in rerum perſonarumq; uocabulis uarietatem offenderis.

DE IAPONICIS REBVS EPISTOLARVM,

LIBER PRIMVS.

PAVLVS IAPONIVS SOCIETATI IESV pacem & gratiam IESV CHRISTI.

PLACITVM eſt ei qui me de matris utero eduxit meæ, me perditum, & erran tem a grege ueluti ouiculam quærere, longiſsime poſitum non deſerere, a tenebris ad lucem, ad uitam ab interitu reuocare. quæ ipſius erga me beneficia tot atq; tanta, quod immenſam eiuſdem benignitatem clementiamq́; teſtantur; ad pietatis ac religionis officium pertinere ſum arbitratus, ut totam conuerſionis meæ rationem per epiſtolam uobis exponerem. Cum in Iapone (quod meum patrium ſolum eſt) cæca illa ſuperſtitionum caligine merſus iacerem; ad bonziorum cœnobium, infeſtas mihi quo rundam metuens manus, tanquam in aſylum forte confugeram. Eodem, commercij cauſſa, Luſitanorum appulſa erat nauis: in quibus Aluarus Vazius mihi iam antea notus, cognita re, primo ſi una ſecum uellem decedere, pro amicitia mihi ſeſe liberaliter obtulit: deinde, cum id, ob eius nondum expedita negotia, longius

eſſe proſpiceret, mihiq́ foret in mora periculum; paranti profectionem amico, qui propinquo in portu ſtationem habebat, me per litteras commendauit. Eas ego confeſtim, intempeſta nocte cum pertuliſſem; ut in re trepida, non cui erant inſcriptæ Ferdinando, ſed Georgio Aluaro nauiculario, per imprudentiam reddidi. Is me benigniſſime exceptum abduxit, eo conſilio, ut me ad Franciſci Xauerij, quicum erat ei magna neceßitudo, familiaritatem adiungeret: cum interea & conciliandæ uoluntatis meæ, & informandi ad religionem animi gratia, multa partim de uiri uita, rebusq́ quas gereret, partim etiam de Chriſtianæ diſciplinæ inſtitutis quotidie mihi narraret. His ego ſermonibus, paulatim non ſolum cognoſcendi hominis, uerum etiam Chriſtianæ ſtudio religionis exarſeram. itaque cũ Malacam perueniſſemus, ſacro fonte iam tum eſſem ablutus, ſi per Epiſcopi Vicarium licuiſſet, qui cognito rerum mearum ſtatu, ob eam maxime cauſſam me baptizari prohibuit, quòd poſt ſacra ſuſcepta, ad uxorem ethnicam mihi redeundum negabat. Quocirca infecta re, cum nec Xauerium ibi, ut putaueram, offendiſſem, & maturus iam reditus eſſet in patriam; ad Sinarum regionem nauigaui, quæ diſtat ab Iapone 200 circiter leucarum interuallo (quod iter eſt ſex uel ſeptem dierum) ut inde in Iaponem prima quaque nauigandi facultate traijcerem. A Sinis, cum in conſpectum oræ Iaponiæ ueniſſemus, nec plus 20 leucis a terra abeſſemus; repente ſæuißima teterrimaq́ totius quatridui tempeſtate in eundem ex quo ſolueramus Sinarum portum reiecti, deſcendimus. Hic mihi & naufragij metu perterrito, & intimis religionum ſtimulis agitato, quid agerem incerta ac ſolicita mente deliberanti, ecce Luſitanus Aluarus Vazius occurrit, is, cuius præcipue beneficio me ex Iapone euaſiſſe narraui. Miratus cur diſceßiſſem Malaca, &

a, & ſimul audito maris periculo quod adieram, ſuadere inſtitit mihi, ſecum denuo Malacam reuerterer: ad cuius hortationẽ Laurentij quoque Bottellij auctoritas acceſſit, hominis honorati, cum diceret non dubitare ſeſe, quin Xauerius Malacæ propediem eſſet futurus, qui me in Diui Pauli Collegium Goam perduceret, Chriſtiana doctrina diligentius excolendum, & inde reuertenti in patriam mihi aliquem e Societate comitem eſſet daturus. Placuit conſilium. itaque rurſus ueni Malacam. ibi in ipſo deſcenſu opportune mihi fit obuiam, qui me ex Iapone aſportauerat, Georgius Aluarus. is me continuo ad Xauerium deduxit, tunc forte in templo ſolennia nuptiarum ſacra facientem. quis eſſem, cuius rei cauſſa uenirem, expoſuit. quibus ille auditis, tantam uultu uerbiſq; animi lætitiam oſtendit, meq;, nactum iam aliquam Luſitanicæ linguæ conſuetudinem, ita & tum accepit comiter, & deinceps benigne amiceq; tractauit; & ego uiciſſim congreſſu hominis & aſpectu uſque adeo ſum recreatus; ut ſatis appareret, totam eam itineris mei rationem inſtitutam fuiſſe diuinitus. Mox ad Collegium Diui Pauli reuerſurus, quòd neophyti Chriſtiani in promontorio Comorini erant ei ex itinere inuiſendi, me una cum Georgio Aluaro uia breuiore præmiſit. Goam tenuimus initio menſis Martij, anno poſt Virginis partum 1548. Eodem ipſe quoque peruenit quarto uel quinto poſt die: ſane celeriter. cuius aduentu gauiſus ſum uehemẽter, quippe iam ipſius humanitate ac prudentia mirabiliter captus. In Collegio deinde edocti quæcunque ad Baptiſmum erant neceſſaria, ego & famulus, quem ex Iapone mecum adduxeram; menſe Maio inſequenti, in templo maximo, per manus Epiſcopi, feſto ipſo Spiritus ſancti die, Baptiſmi ſacra ſuſcepimus. Opifice rerum omnium bene iuuante Deo & Domino IESV Chriſto redi-

mendæ noſtræ ſalutis cauſſa crucifixo, totum hoc ad nominis eius gloriam & Catholicæ fidei propagationem felix fauſtumq; fore confidimus. Mihi quidem Chriſtianæ ueritas religionis, cum ex recentibus plurimis erga me Dei beneficijs, tum ex intima quadam ſenſuum meorum ac mentis tranquillitate, patet quotidie clarius. perpaucis etiam diebus, commodè & legere, & ſcribere didici. Diui Matthæi Euangelium mandaui memoriæ. id nunc Iaponicis litteris retinendi cauſſa deſcribo. Xauerius Iaponicam prouinciam cogitat. me ducet ſecum. Vobis iſtic, quo res bene atque e ſententia eueniat, pijs apud Deum precationibus pro utroque noſtrum diligentius enitendum eſt: pro me quidem certe; ut ſua tot tamq; præclara in me beneficia ne male patiatur eſſe poſita, mihiq; roboris tantum animiq; ſuppeditet, ut ſi centies oppetenda mors ſit, uitam libens pro ueritate profundam. Ego ſum ſpe optima: & non ſine magno meorum popularium fructu, & amplificatione nominis Chriſtiani, conſtitutum in Iapone Societatis collegium, antequam moriar, me uiſurum eſſe confido. Goa 3. Kal. Decemb. 1548.

COSMVS TVRRIANVS Societati IESV.

QVando multa mihi per hos dies ac magna de Chriſto ex domeſtica Sociorum, qui ex iſtis regnis huc ueniunt, præſertim uero Franciſci Xauerij conſuetudine diſcere datum eſt, ut communicem uobiſcum hanc animi mei lætitiam, Patres in Chriſto fratreſq;, breuibus enarrare conſtitui, quo pacto Dominus me ſuam in hanc Societatem uocarit. Antehac, tametſi pronpenſo in religionem fui ſemper animo, multa me tamen uarieq; cupiditates

piditates a propoſito retardarunt. Anno redempti generis humani 1538. neſcio quid ut quærerem, profectus ab Hiſpali, Cannarias primum ſeu Fortunatas; tum Diui Dominici, quam appellant, complures præterea alias inſulas petij, de quibus, quòd ſatis iam notæ ſunt, me nihil attinet ſcribere. Uidi etiam continentem, quam nouam Hiſpaniam uocant, fertilitatis eximiæ: in qua, Dominicanorum & Franciſcanorum opera, magnus Chriſtianorum numerus cernitur. ibi quadriennio ferme per ſummam ſecularium rerum omnium abundantiam ac ſatietatem exacto, cum maius quiddam atque ſolidius, quaſi diuinans animus meus appeteret; Kalendis Ianuarijs, anni M. D. XLII. ſex nauium claſſem nactus, Occidentem uerſus pergere intendi. cum quinctum iam & quinquageſimum diem in alto, procul ab omni terræ conſpectu nauigaſſemus; ad inſulas denique uenimus multas numero, magnitudine perexiguas, loco depreſſas; quarum incolæ, nudi, piſce tantum atque arborum folijs uictitabant. hic dies octo ſubſtitimus. decimo inde die inſulam conſpeximus amœniſſimam, frequentibus ac proceris admodum conſitam palmis: ſed nos uehemens uenti uis deſcenſu prohibuit. poſt decem alios, uel duodecim dies inſulam tenuimus magnam, ſed ab habitatoribus pœne deſertam, Vendenaum nomine, cuius ambitus eſt 200 leucarum. in ea cum quadrageſimum circiter diem morati, neminem ex incolis uidiſſemus; ad extremum barbari nauigio ad nos accedebant, pacis petendæ gratia ſanguinem e pectore brachijſq; ſuo more mittentes. ſed noſtrarum perterriti ſtrepitu bombardarum, ita repente in fugam uertere ſeſe, nunquam ut poſtea comparuerint. ſeminudi incedere, arboribus pro tectis uti dicuntur: pro ſcalis autem, arundinibus miræ proceritatis & craſſitudinis. Inde cum ad

Septentrionem nauigaremus, uento aduerſante curſum ad meridiem auertimus, paruamq́; in inſulam deſcendimus, carne & oryza abundãtem: ſeſquiannum circiter ibi traduximus. incolæ ſunt iaculandi peritiſſimi; uenenatis utuntur ſagittis, quas ut inficiant, uirulentas quaſdam beſtiolas, uiridium inſtar lacertarum, enutriunt: Hinc, de noſtris ad 400 amiſſis, pæne coacti diſcedere, contendimus ad Malucum; quo in loco mora ferme biennij facta, quod claſſi noſtræ nouam in Hiſpaniam reditus non patebat; de ſacerdotum aliquot, uirorumq́; nobilium comitum noſtrorum ſententia, cum Præfecto Luſitanorum qui erat ibidem, tranſegimus, ut nos in haſce Indiæ regiones adduceret. In eo itinere inſulam attigimus, quæ dicitur Amboinus. ibi Xauerium reperi: cuius primo congreſſu in ipſius imitationem ſum uehementer incenſus, itaque repente eius ueſtigijs inſtitiſſem, niſi Epiſcopum Goæ prius inuiſere decreuiſſem. quocirca meum illi animum aperire in præſentia ſuperſedi. Goam inde peruentum eſt. ibi me ſtatim ad Epiſcopum contuli, a quo exceptus liberaliter, & Eccleſiæ cuiuſdam adminiſtrationi præpoſitus, in eo munere quinque circiter menſium ſpatio ita ſum uerſatus, ut me graues interea fere ſemper curæ cogitationesque uexarent. quibus defatigato iam animo cum nullam plane requiem inuenirem, ad noſtrum hoc Diui Pauli Collegium ueni, meque in P. Nicolai qui tum Collegio Rector præerat, familiaritatem dedi. ab eo cum genus uitæ diſciplinamque Societatis domeſticam cognouiſſem; ualde mihi, præſertim auctoritate Xauerij iam ante permoto, res tota placuit: cumq́; me ex inſtituto Societatis iccirco tantiſper a negotijs remouiſſem, ut, mente quoad poſſem a ſenſibus auocata, omnem cogitationem in Dei beneficijs erga me perpendendis, & in exigenda præteritæ uitæ meæ

ratione defigerem; tertio die poſtquam rem ſum aggreſſus, ita me repente ſecurum, & ab angoribus liberum uacuumque perſenſi, ut egomet ipſe rei nouitatem mirarer, mihique poſthac in Societate omnino uiuendum ac permanendum eſſe decernerem. Id contigit anno ſuperiore 13. Calen. Aprilis. quo ipſo tempore Xauerij quoque magnopere me confirmauit aduentus; cum ſalutis meæ cauſſa conſulto miſſus in hanc urbem a Domino uideretur. unde ille paulo poſt diſcedens, ut promontorij Comorini Chriſtianos inuiſeret, curam mihi reliquit, pueris domi quos alimus, priuatim quotidie; plebi autem in templo ſingulis dominicis diebus Chriſtianæ rudimenta doctrinæ, & Diui Matthæi Euangelium explanandi. Intulit etiam ſermonem de terra Iaponia, (cuius naturam & incolarum genus e libello quem ſeparatim mittimus cognoſcetis) & ſimul ſignificauit eſſe ſibi in animo, cum e Comorino redierit, in eam inſulam proficiſci, & me ſecum ducere. quod ego ſingularis beneficij loco a Domino accipio; & paratus, quocunque ille uoluerit, ſequi, id unum laboro, ne in patrem totius conſolationis Deum pro immenſa eius in me benignitate ingratus reperiar. itaque Patres & Fratres in Chriſto mei, in gratijs agendis, quæſo, mihi ſuccurrite, tum quòd me in hanc Societatem aſciuerit; tum etiam quòd mihi Iaponicam prouinciam deſtinauerit. Habemus in hoc Collegio adoleſcentem nomine Paulum cui a Sancta Fide cognomen eſt inditum, natione Iaponium, multis ornamentis ingenij, memoriæque, ſed præcipue DEI uera notitia præditum. Sextus agitur menſis, ex quo Chriſtianus eſt factus: bis dumtaxat explicatum a me ſibi Diui Matthæi Euangelium ſumma felicitate a primo capite ad extremum uſque memoriter hauſit. Noſtra in Iaponem profectio in proximum Aprilem

menſem paratur. Eam confidimus ualde utilem rei Chriſtianæ futuram: eoq́ magis, quòd uetus opinio quaſi quoddam oraculum percrebuiſſe apud Iaponios dicitur, nouam ſe legem, multo quàm qua hodie utuntur ſanctiorem ac meliorem aliquando accepturos. Sacrificijs ueſtris & precationibus nos admodum commendamus in Domino. Goa 8. *Cal. Aprilis* 1549.

FRANCISCVS XAVERIVS Societati IESV &c.

Vàm lætos atque uberes animarum fructus Indica ferat uinea; & non in Regijs modo præſidijs, uerum etiam in reliquis oppidis barbarorũ, ſanctiſſima Chriſti fides quàm feliciter creſcat, fuſius ad uos ſcripſi menſe Ianuario ſuperiore. Ego ex India uerſus Iaponẽ Aprili menſe profectus ſum, duobus e Societate comitibus (altero ſacerdote cui Coſmo nomen eſt, altero laico) itemq́ Iaponijs neophytis tribus: quos mihi ſane uidetur Dominus præcipua quadam benignitate clementiaq́ fouiſſe. namque ut in Diui Pauli Collegio, Goæ, cæleſti lauacro expiati ſunt; tanta eos diuina bonitas uoluptate gaudioq́ perfudit, tantamq́ ad ſuæ in ipſos beneficentiæ cognitionem adduxit, ut præ lætitia ſpiritali, piaq́ dulcedine lacrimas non tenerent. in uirtutibus uero mirabile dictu eſt quantum profecerint: plane, ut eæ nobis iucundam atque utilem ſermonis materiam præbeant. Ad hæc, & legere, & ſcribere didicerunt, ac diſtributis in horas precationibus diligenter uacant. Interrogati a me quonam ſentirent ſe genere meditationis, orationiſue potiſſimum affici; paſſione Domini recitanda cogitandaq́, dixerunt: itaque huic uni maxime lectioni commen-

commentationique dant operam. Articulos fidei, Incarnationis Domini, Redemptioniſq; generis humani cauſſas, ceteraq; Chriſtiana myſteria per otium cognouerunt. Percontanti mihi ſæpenumero quoſnam religionis Chriſtianæ ritus, quæue inſtituta ſibi maxime crederent profutura; duo illa ſemper, ſcilicet Confeßionem & Communionem ſine controuerſia reſponderunt. addentes inſuper, ſua quidem ſententia neminem omnino fore participem rationis, quin auditis Chriſtianæ diſciplinæ decretis aſſentiatur ac pareat. Vnius uero ex ijs, cui Pauli nomen, à ſancta Fide cognomen impoſitũ eſt, illam quoque uocem audiui; cum ingemiſcens in hæc uerba prorumperet: O miſeri Iaponij; qui ea ipſa quæ Deus ad ueſtrum eſt fabricatus obſequium, adoratis ut numen. cui ego, quid ita? inquam. tum ille, quòd Solem, ait, uenerantur ac Lunam; quæ res, ijs qui uere Dominum IESVM Chriſtum, famulantur ac ſeruiũt: quid enim agunt, inquit, aliud, niſi diei tenebras ac noctis illuminant, ut a claritate mortales ad magni Dei, et filij eius IESV CHRISTI cultum & gloriam in terris utantur?

Verum ut ad inſtitutam itineris noſtri narrationem reuertar, Malacam uenimus pridie Cal. Iunias, anno 1549. ibi Luſitanorum accepimus ex Iapone litteras, in quibus erat ſcriptum, principem quendam eius terræ uirum uelle fieri Chriſtianum: itaque legari ab eo ad Prætorem Indiæ, qui aliquot e Societate noſtra Chriſtianæ religionis interpretes poſtularet. afferebatur etiam, quodam Iaponis in oppido, mercatores Luſitanos in hoſpitium iuſſu reguli diuertiſſe dæmonum incurſibus uehementer infeſtum, atque ob id habitatoribus deſtitutum: cum ignaris quid eſſet Luſitanis ueſtes detraherentur, famulus etiam nocturno ſpectro perterritus exclamaſſet; excitatos eo ſtrepitu, arripuiſſe arma: deinde famulum cru

cibus

cibus undique circundediſſe hoſpitium: incolas uero & regulum mercatoribus aperuiſſe, domum eam ab dæmone inhabitari: & ſimul quæſiſſe quonam ad eum fugandum remedio uterentur? reſpondiſſe Luſitanos, nullum aduerſus dæmonas Cruce firmius inueniri præſidium: itaque ex eo die Cruces domibus eius oppidi fere ſingulis collocatas. Nuntiabatur ad hæc, peramplum patere euangelizantibus in Iapone campum; quòd ea gens moribus manſueta ſit, ingenio docilis, & acuta: quocirca magnam in ſpem ueni, ſi per noſtra peccata non ſteterit quo minus cæptis faueat Deus, ingentẽ animarum uim ad Eccleſiæ gremium acceſſuram. His ego rebus cognitis, tametſi ea mihi admodum læta uidebantur, tamen aliquandiu ſubſtiti, mecum adhuc de profectione deliberans: ſed cum certa conſtarent mihi iam diuinæ uoluntatis indicia, uideremq́; me, ſi ab incæpto deſiſterem, ipſiſmet Iaponijs ethnicis mult: deteſtabiliorem futurum, (quamquam perennis ille humani generis aduerſarius meum hoc iter ſumma ope nititur impedire) fidenti animo pergere, & primo ſtatim aduentu Regem ipſum Iaponis adire conſtitui, eiq́; mandata quæ habemus a Domino, exponere. Et quamuis apud Regiam Academia dicatur eſſe percelebris; tamen haud dubiam nobis, ſi ad certamen uentum ſit, Deo fauente, uictoriam pollicemur. nec nos litteratorum ueremur ſophiſmata; nec barbarorũ minas, uel dæmonum inſidias pertimeſcimus. quid enim nobis aut ab eorum ſcientia qui IESVM neſciunt, poteſt eſſe periculi; aut ab eorum ui, quibus nihil in nos, niſi quantum Deus ipſe permiſerit, licet? præſertim cum nulla re alia, niſi diuinæ gloriæ ſtudio & ſalutis animarum adducti negotium hoc ſuſceperimus; & Iob a diabolo ſacræ litteræ non niſi concedente Domino lædi potuiſſe teſtentur. Illa uero nos una aſſidue cura ſolicitat, ne grauius ipſi pro humana

mana fragilitate peccemus; neue Dei auxilio, quod laborantibus ille ſemper benigne ſuppeditat, abutamur. quod tamen ne accidat, cum ſacroſanctæ matris Eccleſiæ (cuius imperij fines, animabus ad creatoris agnitionem trahendis propagare ſatagimus) tam nominatim Societatis IESV meritis impetratum iri ſperamus.

Sane quàm periculoſum iter hoc Iaponicum eſt, partim ob frequentia latrocinia, partim etiam ob tempeſtates, quæ paſſim hoc mari ita ſæuæ excitantur, ut præclare agi cum ijs qui nauigant exiſtimetur, ſi tribus e nauibus duæ curſum incolumes teneant. Quocirca uenit mihi ſæpe in mentem uereri, ne, qui e noſtra Societate doctrina ſunt præſtantiores, ſi cui eorum in hæc loca mitti contigerit, temerarium eſſe negotium, Deumq́ tentari quodammodo, tam apertis adeundis periculis, putent: qua tamen eos ſuſpicione poſtmodum libero, quòd ſpero, Societatis noſtræ litteris inhabitantem Domini ſpiritum præſidere. Illud quidem occurrit mihi ſæpenumero, quod aliquando patrem noſtrum Ignatium audiui dicentem: omnibus ijs, qui in Societate noſtra uerſantur, ſummo ſtudio conatuq́ elaborandum eſſe, ut inanes à ſe timores, & cetera cuncta depellant, quæ homini, quo minus totam in uno Deo ſpem collocet, impedimento eſſe conſueuere. Porro, quemadmodum intereſt inter eos, quorum ita ſpes eſt in Deo repoſita, ut rebus tamen affluant neceſſarijs, & eos qui ob id ipſum ut Chriſtũ imitarentur, & ſoli Deo confiderent, omnibus ſeſe uitæ præſidijs exuerunt; ſic proculdubio multum refert, utrum quis, cum unicum habere ſe profiteatur in Dei bonitate perfugium, tum in tuto & quaſi in umbra ſe exerceat: an, alia re ſibi nulla niſi Dei honore gloriaq́ propoſita, ſeſe caputq́ ſuum uolens uidensq́ in diſcrimen offerat pæne quotidie: cuiuſmodi ſi quis exſtiterit, næ illum ego propediem ſeculi tædio migrandiq́ ad Dominum

deſiderio affectum iri crediderim: quandoquidem hæc hominum uita quæ dicitur, mors perpetua potius, ac triſte quoddam a cæleſtibus regnis exſilium eſt.

Iaponij (ſicuti a comitibus noſtris accepimus) ualde ſuperſtitionibus dediti ſunt: bonáque eorum pars, monacorum ferme ritu, in cænobijs uiuunt. ij, religionis cauſſa, neque carnes guſtare, neque piſces dicuntur. quocirca nos, eorundem comitum noſtrorum monitu, ne barbari in nobis offendantur, aſſiduam ibi ſi res exiget, cogitamus diætam. Affirmant præterea qui inde ueniunt, ſummam hoc hominum genus apud populum auctoritatem obtinere: quod iccirco adſcripſi, ut intelligatis quibuſcum res nobis futura ſit, & quantopere ueſtris & Societatis uniuerſæ apud Deum ſuffragationibus egeamus.

Nos, feſto ipſo D. Ioannis Baptiſtæ die, Malaca ſoluemus. nauigationem gubernatores bimeſtrem circiter pollicentur. cum in Iaponem peruenero, tum ad uos de hominum inſtitutis, moribus, opinionibus copiose perſcribam. Interea ſpem mihi neſcio quam afferebat quod de Paulo noſtro cognouerã, cænobitas quos dixi Iaponios, huiuſmodi quibuſdam commentationibus exerceri: Qui cænobio præſidet (is autem eruditione ceteris antecellit) ad cætum domeſticis conuocatis, aliquam in ſententiã diſſerit primum: deinde certos unicuique locos ad cogitandum proponit. uerbi gratia: Cum agit quis animam interclusa iam uoce, ſi tum diuinitus detur animæ facultas loquendi; quibuſnam uerbis ad corpus utatur? uel, quidnam dicat, ſi quis exiſtat ab inferis? Ad eam uero cogitationem, unius horæ ſpatium præſtituitur. quo expleto, Præfectus ueluti penſum a ſingulis exigit: quem excogitaſſe boni quippiam comperit, ornat laudibus; quem ſecus, obiurgat. ijdem ad populum quintodecimo

quoque

quoque die uerba faciunt ſane frequentem; & inter dicendum, grauiſſimas inferorum pœnas cruciatusq́ depictos in tabula aſpiciendos auditoribus proferunt. cuius acerbitate ſpectaculi uſque ad eiulatus & lacrimas, fœminæ præcipue, permouentur. quærenti mihi de Paulo, numquid e concionibus eorum teneret memoria; cuiuſdam reſpondit ſe meminiſſe, qui diceret improbum uirum ſiue mulierem, eſſe dæmone ipſo nequiorem; quòd ſcelera multa quæ ille per ſe perpetrare non poſſit, ut furari, falſum teſtimonium dicere, aliaq́ id genus; huiuſmodi hominibus adiutoribus atque adminiſtris admittat. Diſiunctionem noſtram Dominus pro infinita ſua miſericordia coniungere dignetur in cælis: nam in terris quidem ecquando poſthac uiſuri inter nos ſimus, incertum eſt. Malaca, 10. Calen. Iulias 1549.

FRANCISCVS XAVERIVS Societati IESV &c.

Iaponem Deo adſpirante attigimus Auguſto menſe, die Aſſumptioni Mariæ Virginis ſacro, cum feſto ipſo Diui Ioannis Baptiſtæ die natali, Malaca ſub ueſperam ſoluiſſemus. Nauiculario uſi ſumus ethnico, mercatore Sina, qui ſuam in id operam præfecto Malacæ detulerat. ac primo ſane feliciter nauigauimus: ſed mox (ut ſunt barbarorum ingenia ad leuitatem atque ad inconſtantiā prona) profectionis mutare conſilium nauicularius cæpit, & in occurrētibus paſſim inſulis tempus fruſtra conterere. Nobis autem in eo itinere cum alia multa, tum illa duo præcipue moleſtiſſima contigerunt; alterum, quòd oblata diuinitus tempeſtate nautæ per nequitiam abuterentur; qua elapſa, ad

oram

oram Sinarum appellere, ibiq; totam hyemem, curſum exſpectantes ponere cogebamur: alterum, quòd in eadem naui ſimulacrum uehebatur dæmonis; cui nautæ, quanquam inuitis nobis & inſpectantibus, patrio ritu ſacrificabant. ab eodem etiam per ſortes de ipſa nauigatione petebant reſponſa; quæ (ut aiebant credebantque barbari) modo læta, modo triſtia reddebantur. Centum a Malaca leucas, Sinas uerſus prouecti, quandam ad inſulam ſtetimus: ibiq; aduerſus maris illius ſæuitiam naualibus inſtrumentis, aliaq; materia comparata, poſt multas cæremonias & ſacrificia quæſitum eſt ab idolo, proſperam deinceps fortunam eſſemus habituri, necne. cum ualde proſperam reſpondiſſet, proinde ne moraremur diutius, ſuſtulimus anchoras, uelaq; gratulabundi fecimus omnes: illi, ſimulacro quod in puppi locatum candelarum luminibus, odoramentisq; ex incenſo ligno quodam Aquilano uenerabantur: nos conditore cæli terræq; Deo, & eius filio domino IESV CHRISTO confiſi, cuius cultum religionemq; amplificandi ſtudio in ea loca deferebamur. Cum iam eſſemus in curſu, placuit nautis ab dæmone percontari, utrum nauis qua uehebamur, Malacam eſſet ex Iapone reditura. cum in Iaponem quidem peruenturam omnino, ſortilegi retuliſſent, uerum ex Iapone Malacam minime reuerſuram, tum uero inſtitutæ nauigationis pænitere barbaros cæpit, ſatiusq; iis uideri apud Sinas hyemare, & Iaponicam profectionem in alterũ annum differre. Noſter autem quis animus, quis tum eſſet dolor, cogitare uobiſcum poteſtis ipſi, cum de tota itineris noſtri ratione conſuleretur dæmon. Mox in oram terræ quam Cocincinam uocant, delati; duo, uno eodemq; die (qui fuit Diuæ Mariæ Magdalenæ ſacer) ueſpere, ſane quàm aduerſa pertulimus. Etenim exaſperato uehementius mari, ingentesq; uoluente iam fluctus, cum iactis

anchoris agitaremur in ſalo, apertum in oſtium ſentinæ unus e comi tibus noſtris Emanuel Sina forte præteriens decidit. mortuum credidimus: nam & alte ceciderat; & a capite pæne ad umbilicum obrutus aliquantiſper in aqua iacuerat. uerumtamen extractus magno cum labore, exanimis licet, grauiterq; caput ſauciatus, adhibita curatione, paucis diebus, Deo fauente conualuit. Nondum huius plane curatum erat uulnus: ecce tibi eodem ferme caſu, eademq; nauis iactatione, filia nauarchi in mare delabitur, & in omnium oculis, fruſtra conantium opitulari, ſubmergitur. Cuius interitum tanti ſunt eiulatus ac lacrimæ conſequutæ: tanto præterea, quotquot in naui eramus, uitæ in diſcrimine uerſabamur; ut admodum digna miſeratione res eſſet. Barbari ad propitiandum per ſacrificia dæmonem uerſi, nulla capta quiete, diem noctemq; totã mactandis idolo auibus ferculiſq; apponendis operam dederunt, per ſortes etiam quæſiere cauſſam infortunij. reſponſum eſt: ſi is qui prius in ſentinam ceciderat Emanuel fato functus fuiſſet; puellã in mare non fuiſſe lapſuram. Cernitis ipſi profecto quantum nobis eo reſponſo demon ab ſuis miniſtris crearit periculũ: & nobis quid futurum fuerit, niſi furentis rabiem Dominus compreſsiſſet. ſed me tamen in primis graues illæ in Deum iniuriæ, & barbarorum ſacra illa ſacrilega permouebant. itaque fuſus in preces, Deum rogaui ſæpius, ut priuſquam fluctibus operiremur, homines ab ſe ad ipſius imaginem ac ſimilitudinem conditos, tam falſis opinionum erroribus impijſq; ſuperſtitionibus liberaret; tetrum quippe ſpectaculum, & indignum eſt facinus, Dei uice ab hominibus ad unius DEI laude factis, adorari perpetuum ipſius humani generis inimicum. Cuius de minis atq; terroribus, quibus ille mortales, nactus occaſionem, aggreditur, quòd multa mihi eo die nocteq; Dei bene-

L ficio

ficio contigit experiri, quamquam ea ſane cognitu utilia ſunt, tamen breuitatis cauſſa cetera prætermittam; unum illud ſummatim attingam: huiuſmodi ipſius petitiones eludi nulla ratione facilius, quàm animi magnitudine quadam ac ſecuritate præſtanda, non illa quidem, quæ proprijs uiribus, ſed quæ unius Dei tutela præſidioq; nitatur. ueniſſe tempus ulciſcendi doloris ſui, crebro mihi pònebat ob oculos. ſed magis tali in re ac tempore nobis timendum eſt, ne fixam in Deo fiduciam, quæ debet eſſe firmiſſima, remittamus, quàm ne ab hoſte (qui nihil ualet niſi Domino permittente) uincamur. Porro, quid nobis in extremo ſpiritu futurum eſt, fratres, cum debilitatis corporis animiq; uiribus grauiori quàm unquam antea tentatione uexabimur; niſi per otium prius ſpem totam in Deo reponere, atque ad eum tempeſtiue confugere didicerimus?

Verum ut ad rem redeam, lenita paulum tempeſtate, uela uentis mærentes dedimus, paucisq; diebus in portum Sinarum quem Cantonium uocant, peruenimus. Ac nautis quidem non dubium fuit, quin hyemandum eſſet ibidem; quamuis nos partim rogando, partim etiam eam iniuriam cum Luſitanis & cum præfecto Malacæ expoſtulaturos minando, fruſtra eos reuocare a propoſito niteremur. Sed neſcio quomodo factum eſt, ut ſtationis mutandæ petendiq; portus Cincei (qui in eadem eſt inſula) ſubito conſilium caperent. Eo cum iam appropinquaremus: nauarchus a quibuſdā præternauigantibus repente fit certior, Cinceum portum a piratis compluribus obſideri. Præſens omnino periculū imminebat: eratq; uentus Cantonem reuertenti, aduerſus: Iaponem petenti, ſecundus. quocirca ſubita re perculſi nautæ, uolentes, nolentes, curſum in Iaponem dirigere, & nos quo polliciti fuerant (& quidem reliquis portubus inſulæ excluſi) recta Cangoximam, quæ Pauli

noſtri

noſtri patria eſt, inuito dæmone perducere ſunt coacti. ibi, cum a Pauli cognatis, tum a reliquis oppidanis amiciſsime excepti ſumus.

Iaponia gens (quantum perſpicere hucuſque potuimus) ceteras nationes, quæ nuper inuentæ ſunt, uirtute ac probitate antecellit omnes: tractabili admodum eſt ingenio, atque, ut plurimum, a fraudibus abhorrenti: dignitatis uero mirum quam ſtudioſa: ſic prorſus, ut eam reliquis rebus omnibus anteponat. rei familiaris inopia patet illa quidem in hac gente latiſsime: ſed ea nulli eſt dedecori: (quamquam eam alioquin ægerrime ferunt) nec ſane minus icc irco qui nobiles ſunt, a plebe coluntur: neque uero eorum quiſquam, pauperrimus licet, connubio cum plebeijs ulla mercede iungatur: uſque adeo existimationem diuitijs præferunt. Magnum ſibi inuicem habent honorem. armis plurimum tribuunt, iiſque præcipue delectantur: & ſimul ac quartum decimum ætatis annum attigerunt, enſe ac pugione præcincti plebeij æque atque optimates incedunt. iniuriam nullam, nec uerbum paulo contumelioſius ferunt. In uictu ſane ſibi temperant: ſunt tamen in potu liberiores. uſum uitis ignorant: oryza exprimunt uinum. Aleam, luſuſq; omnino refugiunt, quod nihil homine indignius putet, quam rebus ijs uacare, quæ animum alieni appetentem ac rapacem efficiant. Si quando iurant (quod perraro fit) per Solem iurant. litteras norunt plerique, quo etiam facilius Chriſtianis ritibus imbuuntur. Vnica ſinguli ſunt uxore contenti. ad omnem honeſtatem atque ad humanitatem ſunt ualde propenſi natura, diſcendiq; percupidi. ſermones qui de Deo habentur (præſertim cum probe, quæ dicuntur, intelligunt) audiunt libentiſsime. A furtis uero tam auerſum nec de Chriſtianis nec de barbaris populum quem-

quam uidere me memini. Veterum quorundam, inſtar philoſophorum, maxima pars opiniones ſequuntur. Solem multi: Lunam alij adorant. ut quidq; naturæ maxime conſentaneum eſt, ita facillime aſſentiuntur; & acquieſcunt, ſi peccati cuiuſpiam, ratione probabili conuincuntur. Multo minus impuros, & rectæ rationi magis obtemperantes laicos, quàm ſacerdotes, inuenio, qui ipſorum lingua Bonzij appellantur. ij cum reliquis flagitijs, tum præpoſteræ libidini turpiter adeo dediti ſunt, non modo ut id non celent, ſed etiam profiteantur palam: & longo iam uſu uirorum æque ac mulierum aures callum ad tam nefarij ſceleris nomen obduxerint. quod tamen uitium nos uulgo cum reprehendimus, & quam ſit graue Deoq; inuiſum oſtendimus; ceteri ſane lætantur, & approbant: Bonzij, ad quos potiſſimum reprehenſio pertinet, tantum abeſt ut aut erubeſcant, aut doleant; ut etiam aperte derideant nos, & illudant. Permultos habent in cœnobijs filios optimatum, inſtituendos litteris: horum ætatis flore abutuntur. De Bonzijs quidam ſunt cultu corporis noſtris monachis non abſimiles: ueſtibus utuntur cineritij coloris: tertio uel quarto quoque die capillum ac barbam penitus uidentur abradere: horum laxior etiam eſt diſciplina: muliebres (quibus cum uiuunt) eiuſdem ordinis habent cœtus: quas, fama conſentiens eſt, prægnantes, partum medicamentis abigere. itaque ob eam rem apud multitudinem admodum audiunt male: nec ſane (quantum egomet, ipſorum aliqua ex parte iam cognitis moribus, iudicare poſſum) iniuria. Hos inter, & alios quos dixi ſacrificulos (ij clericorũ fere utuntur ornatu) minime cõuenit. Duo præcipue in hac terra mihi pœne ſtuporẽ incutiunt. alterum, quàm grauia quamq; nefanda peccata, quàm nihili fiant. atq; id nimirũ accidit maxime patrum

culpa:

culpa: qui traditam ſibi tum a natura, tum aliquam fortaſſe etiam à maioribus normam recte uiuendi, corruptam ipſi deinceps ac deprauatam poſteris reliquerunt: ut ex hoc, obiter illud etiam appareat, quemadmodum in communi uita, naturales igniculi probitatis, pugnantibus cum natura uitijs paulatim penitus extinguuntur: ſic in uita perfecta, uirtutum habitus licet iam conſtitutos, niſi aſsidua ac diligens cura adhibita ſit, remiſsioribus officijs labefactari ſenſim, ac deſtrui. Alterum eſt, cur hi ſacerdotes, cum nec integritate, nec innocentia ſint cum ſecularibus comparandi, tanto nihilo minus apud eos in honore atque exiſtimatione ſint. & quamquam in magna omnes prauitate ſummaq; opinionum peruerſitate uerſantur; tamen qui ſapientia præſtare uidentur ceteris, præcipuum dignitatis obtinent locum. horum cum aliquibus congredi mihi ſæpenumero contigit: cum uno præſertim, cui tum ob eruditionis famam, & muneris quo fungitur amplitudinem, tum etiam ob ætatem, quæ annorum eſt 80, cuncti plurimum tribuunt: eumque ſua lingua, Ninxit, appellant, quod uocabulum, ueritatis cor, ſi interpretere, ſignificat. Is inter Bonzios, eſt ueluti Epiſcopus. felix utique, ſi ipſius nomini facta conſentiant. Eum ego in ſermonibus quos habuit mecum, de immortalitate animorum ualde incertum offendi: quam ille, parum ſane ſibi conſtans, modo aſſerit, modo negat. quàm uereor, ne reliqui ſint huic ſimiles litterati. ipſe autem dici uix poteſt, quanta me beneuolentia proſequatur. neque uero ceteri omnes & Bonzij, & laici, non admodum noſtra conſuetudine delectari uidentur. atque illud mirantur in primis, diuinoq; prorſus affirmant factum eſſe conſilio, ut eam unam ob rem quo de rebus diuinis uerba faceremus, tam remotas in regiones (omnino leucarum ſex millium & eo amplius iter

eſt) ab ipſa uſque Luſitania contenderimus. Mirantur etiam uehementer, cum audiunt, gentibus ijs quæ in IESVM CHRISTVM crediderint, eiuſq; præceptis obtemperauerint, certiſſimum ſempiternæ beatitudinis præmium eſſe propoſitum.

Ad ſummam ſcire uos uolo, quò magis gratulemini Deo Domino, magnam in hac inſula paratam eſſe Chriſtianæ rei bene gerendæ materiem. itaque nos Iaponice ſi noſſemus, dubium mihi nõ eſt, quin multi fierent Chriſtiani. uerumtamen breui (Deo fauente) diſcemus. quadrageſimus dies eſt, ex quo ad eam rem animum adiecimus: præcepta decalogi Iaponica lingua iã exponimus. Hæc ego fuſius ad uos eo perſcribo, ut uehementius gaudeatis in Domino, pares omnium ueſtrum induſtriæ ſtudijſq; aperiri prouincias: & ſimul, ut diligentius interea cum reliquas uirtutes, tum præcipue patientiam meditemini: illud uero ſemper animis ueſtris memoriæq; fixum inhæreat: gratiorem eſſe Domino uictimam, plenum Chriſtianæ humilitatis animum, quo ſe uitamq; ſuam quis illi ſtudioſe deuoueat, quam permulta licet præclara, ſine humilitate, facinora. Nec multum aberit fortaſſe, quin e uobis complures huc intra biennium euocem. proinde eſtote parati: ſummiſſioni uacate: uobis ipſi, ubicunque opus eſt, reſiſtite fortiter: omnem curam, cogitationem, laborem in uobis penitus cognoſcendis inſumite. hinc nimirum & fides in Deum, & caritas creſcet in proximum: hinc perſpicietis quotidie clarius, quam nullum uobis perfugium in ueſtris uiribus eſſe debeat conſtitutum. porro, inani ſublata ſpe; quæ una uera ac ſolida eſt in Deo fiducia conſequetur. hinc intima illa denique exiſtet humilitas: quam uos, terrarum ubicunque fueritis, ſed præcipue ſi in hæc loca mittemini, magis etiam quàm fortaſſe putatis, neceſſariam uobis intelligetis. Quocirca uos rogo, ut omni prorſus

ni prorſus humana ſpe, uel carnis prudentia, atque elatione depoſita, omnibus ueſtris in actionibus uno Deo nitamini. hoc tam firmo præſidio ſi muniti fueritis, tum nec quod ad corpus, nec quod ad ſpiritum attinet, res erit ulla tanta tamq; difficilis, quam uos meo iudicio non & ſuſcipere, & ſuſtinere poßitis.

Cangoximæ (quam Pauli noſtri patriam eſſe docuimus) tum a magiſtratibus, tum ab uniuerſo populo accepti ſumus comiter admodum ac benigne: nouos e Luſitania ſacerdotes cunctis non ſine quadam admiratione uiſentibus. Pauli uero ipſius officium erga nos ac fides egregia conſtitit: qui quòd ſe ad Chriſti gregem adiunxit, nequaquam offenduntur in illo Iaponij. quinimmo ſuſpiciunt hominem, quòd Indiam peragrauerit, quòd ipſis incognita multa didicerit. Regulus quidem ipſe, cum ad eum Paulus, quinque procul ab oppido leucis commorantem, ſalutatum acceßißet honoris cauſſa, pictamq; in tabula (quam ex India adueximus) Chriſti Domini noſtri, & ſanctißimæ Virginis matris ſecum attuliſſet imaginem; magnopere ipſius aduentu congreſſuq; lætatus eſt: multaq; de Luſitanorum moribus, deq; imperio quod obtinent in India percontatus, denique prolatam a Paulo, quam dixi, imaginem, nixus genibus adorauit ſupplex: atque id ipſum fieri ab omnibus qui aderant, imperauit. Eandem contemplata mox Reguli quoque mater, magnam cepit admirationem ſimul ac uoluptatem. itaque paucis poſt diebus quàm Paulus Cangoximam redijt, miſit mulier qui deſumendum eius exemplum aliquo modo curaret, uerum defuit artifex. petijt etiam a nobis, ut ſibi Chriſtianæ fidei capita litteris ederemus. in eam rem Paulus dies aliquot diligenter incubuit, & Iaponice multa conſcripſit. idem cognatos amicoſq; homo impiger dies ac noctes ad ſalutem hortari ac docere non

deſtitit: breuiq́; uxorem, & filiam, multos præterea utriuſque ſexus in ouile Domini compulit. Nec ſane (ut initia ſeſe dant) conſilium eorum improbatur in uulgus: & quia plerique legere & ſcribere iam ante didicerant, perfacile Chriſtianis precationibus aſſueſcunt. Cum linguæ ſubſidium nobis (ut ſperamus) acceſſerit: tum res multo melius (Deo bene iuuante) procedet. nam nunc quidem inter eos ueluti quædam ſimulacra uerſamur. multa illi de nobis loquuntur, & conferunt inter ſe: nos uidelicet obmuteſcimus: dumq́; huius linguæ elementa percipimus, cogimur quaſi repueraſcere. cuius ætatis quemadmodũ mores imitamur, ſic utinam candorem ac ſimplicitatem recuperare poſſemus. quam tamen ad rem multum nos loci opportunitas adiuuabit, Etenim remotis adeo in regionibus, inter impios dæmonum cultores ab amicorum conſpectu longiſſime poſiti, omniq́; pæne mortalium ope ac ſolatio deſtituti; nimirum noſtrimet paulatim obliuiſcimur: noſq́; in Deum totos neceſſario effundimus. quod ſecus, ubi Chriſtiana uiget religio, fieri conſueuit. parentum quippe uel patriæ caritas, affinitates, neceſſitudines, amicitiæ, ad omnes corporis animæq́; uſus parata ſubſidia, Deum inter & homines interponunt fere ſeſe: atque inde ſenſim ipſius Dei ſubrepit obliuio. quocirca eximiam in nos, hoc etiam nomine, Dei benignitatem experimur: qui cum, hac ſuſcipienda peregrinatione, aliquod præſtare nos illi putaremus obſequium; ipſi nos potius ſingulari eiuſdem beneficio affectos, multiſq́; uinculis ſolutos agnoſcimus, quæ ſpem noſtram ac fidem, quo minus creſceret, diſtinebant. quæ ipſius in nos tanta merita, ne male locata ſint, neue noſtra culpa ingratiq́ue animi uitio diuinæ erga nos beneficentiæ exareſcat flumen, uos etiam iſtic, quæſo, nobis in agendis gratijs ſubuenite. Ad hæc illud quoque non leue

commodum accedit, quòd delicijs ijs, quæ alibi carnis ſtimulos irritare, animiq; & corporis uires ſolent infringere; hîc caremus omnino: Etenim Iaponij nullum altile mactant uel comedunt. piſce ueſcuntur interdum, oryza & tritico non abundant: herbis, & arborum fructibus ut plurimum uictitant. & quidem ita proſpera ualetudine ad multam uſque ſenectutem utuntur, ut facile appareat, quàm paucis ſit, eademque alioquin eſt inſatiabilis, natura noſtra contenta. Nos quoque corpore ualemus recte: utinam perinde animo ualeremus.

Eorum qui nefaria huius inſulæ ſacra procurant, magna eſt multitudo. ij carne, piſce, uinoq; ſuis legibus abſtinent: ſemel tantum quotidie cibum, & eum quidem exiguum capiunt: complures etiam, clericorum ferme retinentes ornatum, capitalis metu ſupplicij a mulierum conſuetudine prohibentur. quibus illi rebus, & antiquitatis peritia quadam & ſuperſtitionum ſuarum fabulis enarrandis, magnam ſibi auctoritatem apud Iaponios compararunt. Horum decretis atque inſtitutis quòd uehementer adeo, Chriſtiana quam profitemur doctrina aduerſatur; ualde ſuſpicamur fore, ut licet in præſentia nobis fauere uideantur, tamen cum res paulatim progredi cœperit, noſtram in perniciem tum ſæuiant ipſi, tum uero populum concitent, alioqui per ſe minime nobis infeſtum. Fixum autem ac certum eſt nobis, ſicuti ab omni prorſus contumelia & iurgijs abſtinere, ita ab gentibus ad cognitionem cōditoris liberatoriſq; noſtri Domini IESV CHRISTI uocandis nulla ratione deſiſtere. Quod ſi euenerit, ut in cauſſa tam honeſta, tamq; pio ac ſalutari negotio uitam ponamus; næ nos id in magni beneficij loco accipiemus a Domino, cuius præceptis, animarum ſalutem, corporis noſtri iactura mercari iubemur.

Sed

Sed iam reddenda nobis eſt ratio, Cangoximæ cur tam diu ſubſtiterimus. Cum in animo nobis eſſet Meacum (quæ regia urbs eſt inſulæ totius opulentiſſima) ſine mora contendere, aduerſo uento Cangoximæ ſumus retenti. poſt quintum, non minus, menſem dabitur curſus: tum denique Deo uolente proficiſcemur. Abeſt Meacus hinc iter leucarum 300. multa nobis de eius urbis magnitudine, mira narrantur. tectorum plus 90 millibus habitari, cum Academia percelebri, & Collegijs quinque præcipuis: & ſacrificulorũ quos Bonzios uocant, & monachorum quos Leguixil, & eiuſdem ordinis fœminarum quas Hamacata nominant, cœnobijs plurimis. Præter hanc Meacenſem, quinque præterea ſunt in Iapone admodum inſignes Academiæ: Coiana, Negruenſis, Homiana, Frenoiama, Banduenſis. Priores quattuor, circa Meacum ſunt, quarum ſingulæ auditoribus ter mille & quingentis, & eo amplius celebrantur, poſtrema uero, longe omnium nobiliſſima & frequentiſſima, diſtat longius. Eſt autem diœceſis Banduenſis perampla. Sex eam obtinẽt reguli, e quibus uni, reliqui omnes parent: ipſe uero Iaponio Regi, qui magnus Rex Meacenſis uocatur. Ad hæc, multa quoque minora gymnaſia toto regno eſſe dicuntur. denique in hoc genere tot ſunt quæ audimus ac tanta, ut ea prius oculis ipſi cernere, quàm alijs referre, uel affirmare cupiamus. Cum ita eſſe re ipſa nobis compertum fuerit, tum cuncta fuſius perſcribemus. quòd ſi prouinciæ ſtatum eiuſmodi cognouerimus, ut in conuertendis ad Dominum gentibus multum profici poſſit; ad omnes præcipuas Chriſtianorum Academias, religionis & officij cauſſa forſitan litteras dabimus, ut in eis quicunque ingenio uirtuteq́; excellunt, uel in hæc loca ueniant ipſi, uel certe alios ad ueniendum propenſos, impellant: noſtrum qui hic ſumus obſequium atque aſſiduitatem ad omnia fore ſibi

re ſibi paratam intelligant: maiora quàm iſtic fortaſſe percipiunt ſpiritalia gaudia ſolatiaq; ſibi Dominum impertiturum eſſe confidant. Si uero operæpretium eſſe uidebitur; ipſum quoque ſummum Pontificem tota de re certiorem facere non dubitabimus: quandoquidem ad eum utpote Chriſti Vicarium in terris, & paſtorem omnium qui ad Chriſtianam fidem, & ſpiritalem Eccleſiæ ditionem accedunt, ea cura potiſſimum pertinet. Neque uero ceteros quoque aliorum ordinum religioſos fratres, qui ſalutem animarum & Chriſti gloriam ſitiunt, non inuitabimus. qui ut frequentiſſimi ueniant, ſupererit tamen multorum præterea conatibus ac labori locus. nam præterquam quòd Iaponis regnum per ſe amplum eſt, aliud etiam multo maius, nempe Sinarum, abeſt hinc non plus decem duodecimue dierum traiectu: magna uero ſumus in ſpe (ſi tam diu ſuppetet nobis uita) partim per eos qui iſtinc uenerint, partim per eos qui ex his populis ad Chriſti cultum fuerint traducti, nos intra decennium in his regionibus confecta multa præclare, uiſuros. ſed de omni conditione rerum Meacenſium & Academiarum, quod ad Chriſtianam rem pertinet, ante exitum anni 1551, uolente Deo, explorata ed uos omnia compertaq; perſcribam. Hoc anno Bonzij duo, in Meacenſi & Banduenſi Academia uerſati & cum ijs complures Iaponij, ad Chriſtiana myſteria cognoſcẽda proficiſcuntur in Indiam. Die qui fuit Diuo Michaeli ſacer, cum Regulo Cangoximano collocuti ſumus, qui nos admodum honorifice exceptos admonuit, ut Chriſtianæ legis uolumina diligenter aſſeruaremus: quam ſi ueram ſanamq; perſpexerit; enimuero fore ut Diabolus diſrumpatur. paucis deinde poſt diebus edixit, licere omnibus, qui ſub eius imperio ſunt, impune fieri Chriſtianos. hæc ego lætiora in extrema epiſtola adſcribo, quo magis gaudeatis, & gratulemini

mini Domino Deo noſtro. Nobis (ut arbitror) hæc hyems in articulis fidei copioſius explicandis ponetur. quam explicationem Paulus cariſſimus frater noſter cum Iaponice uerterit (uertet autem fideliter quidquid ad ſuorum ſalutem neceſſarium fuerit) typis tradere cogitamus, ut cum nos ubique coram adeſſe nequeamus, litterarum beneficio, quas norunt plerique, ueritas Chriſtiana latius propagetur.

Nunc uos (quoniam tanta pateſit uobis prouincia) omni ſtudio induſtriam pietatemq́ ueſtram in theatro cæleſti probare contendite. id aſſequemini, ſi in hoc ſeculo humilitatem, & ſenſibus intimis colueritis, & moribus expreſſeritis, ac uita: quod ad exiſtimationem auctoritatemq́ attinet, totum id Domino permittentes, qui uobis eam ipſe per ſe conciliabit profecto. quod ſi facere omiſerit: ueſtra cauſſa uidelicet, ne, quæ Dei ſunt uobiſmet arrogetis, omiſerit. Illud uero uos ego etiam atque etiam obteſtor, ut ueram inter uos pacem atque concordiam omni ratione retineatis: ſummáque ope nitamini, ut ne qua in uobis ſemina diſſenſionis exiſtant: præclaros illos ueſtros conatus ac ſtudia patiendi pro Chriſto, conferatis interim ad omnem diſcordiæ ſpiritum debellandum, memores affirmaſſe Chriſtum, ea re ſuos cognitum iri, ſi ſe diligerent inuicem. Gratiam ſuam Dominus Deus noſter ac uoluntatem animis noſtris inſinuet, quo ex ea quàm maxime cuncta faciamus.

Cangoxima. Nonis Nouemb.

1549.

PAVLVS IAPONIVS Societati IESV Goam.

QVuod mihi maxime fuit optatum, ut in Iaponem redire, matrem meam, & uxorem; ac filiam, cognatos præterea ac familiares meos ab impio dæmonum cultu ad Chriſti religionem traducere mihi liceret; id iã Dei Domini noſtri clementia ſingulari ſum conſequutus: Nunc autem alia me coquit cura, ut ij, quemadmodum ad Chriſtum conuerſi ſunt; ſic in fide quam ei dederunt, firmi ſtabileſq; perſiſtant. quod ego cum a Domino precor identidem; tum uos, per Chriſtum, ut in precibus ueſtris ac ſacrificijs mei meorumq; memores ſitis, obteſtor: quandoquidem ad ſalutem (niſi principijs conſentiant exitus) cœpiſſe nil prodeſt. Iaponij me ſane quàm libenter audiunt de IESV Chriſto uerba facientem. itaque multos, fauente Deo, Chriſtianos fore confido. Nos hic omnes corpore (utinam æque ſpiritu) bene ualemus. & quamquam a uobis locorum interuallo diſiuncti ſumus; & tamen & animis in præſentia coniuncti uidemur: & erimus aliquando corporibus: uidelicet cum ad extremum iudicium excitabimur, utinam cum Domino regnaturi. Cangoxima. Nonis Nouembris. 1549.

COSMVS TVRRIANVS
Societati IESV Goam.

QVod ueſtro mihi ſubſidio uehementer eſt opus, uel ipſa me cogit neceſſitas, Patres Fratresq́ mihi cariſſimi, ut uos de ſtatu rerũ Iaponicarũ faciam certiores. Ac de tota quidem noſtri itineris ratione, nec non de ipſius conditione prouinciæ, quantum initio per huius linguæ morumq́ notitiam licuit, quo anno ad hanc terram appulimus, Xauerius admodum fuſe perſcripſit. ex eo tempore Cangoximæ, quo primum e naui deſcendimus, annum ferme cum aliquot eius loci neophytis commorati, ad urbẽ Firandum (quoniam Meaci per bellicos tumultus Euangelium prædicare non licuit) inde contendimus. Hic regulum Xauerius adire conſtituit, qui tum erat Amangutij: quæ urbs in primis huius regionis ampla, centum leucas ultra Firandum eſt poſita. ad eum habebamus a Goæ Præfecto & Epiſcopo litteras: & a Præfecto Malacæ, munera, manuchordium, & horologium: quibus in nauem impoſitis, cũ Ioanne Ferdinando duobusq́ Iaponijs Amangutium eſt profectus: eo munere delectatus admodũ regulus, quod huiuſmodi res, tametſi exigui pretij, tamen ante id tempus nunquã in ea prouincia uiſæ, tum primum proferebantur; publica ſtatim per uicos edicta propoſuit: placere ſibi, non ſolum in ea ciuitate, uerum etiam in omnibus ſuæ ditionis oppidis legem Dei declarari palam: eamq́ cuilibet liberum eſſe ſectari: eius legis præcones atque interpretes nulla ratione a quopiam lædi uel impediri. præterea gratificandi cauſſa, Xauerio eiusq́ comitibus monaſterium, quo diuerſarentur, attribuit. quo ſimul ac recepere ſeſe, ingens ad eos repente

omnium

omnium ordinum concurſus eſt factus: partim ueritatis, partim rerum nouarum, partim etiam detrahendi ſtudio. quo in extremo genere Bonzij maxime ſunt. qui tametſi principio lætari noſtro aduentu uidebantur; tamen uehementer a nobis abhorrere cœperunt, ex quo Chriſtiana lege prohiberi nefaria flagitia, quibus ſunt turpiſſime dediti, cognouerunt. Iaponiorum autem aptiſſima ſunt ad capiendam ac retinendam IESV CHRISTI religionem ingenia. ualent iudicio: rationem ducem libenter ſequuntur: de ſalute animarum, & Dei cultu, ſunt ualde ſoliciti, & in communi conſuetudine faciles: maxime uero ſe obſeruant inuicem & honorant: ſit prorſus, ut in aliqua regia inſtituti eſſe uideantur. Maledictis abſentes minime carpunt. aleatores æque ac fures capitali ſupplicio perſequuntur. oblectationis cauſſa, uel armis (quibus admodum utuntur bene) uel pangendis carminibus exercentur. atque hæc optimatū ſtudia ſunt. Idololatriæ apud eos multa ſunt genera. namque alij ſimulacrum adorant, nomine Xacam. de quo illa præcipue perhibentur: octies millies natum antequam a fœmina pareretur, atq; eo tempore priuſquam conciperetur a matre, ſanctimoniæ cauſſa, ligna, aquam, & alia neceſſaria, hominibus miniſtraſſe. alij ſimulacrum quod Amidam appellant: alij uero Solem uenerantur ac Lunam: atque omnino uerſantur in multis ac magnis erroribus: ut litterarum præſidio inſtructos ad hæc mēdacia confutanda oporteat eſſe, qui e noſtris in hanc prouinciam uenerint. Harum præcipue Bonzij ſuperſtitionū antiſtites, cum auctoritatis, tum pecuniæ ſibi conciliandæ cauſſa, errore animos multitudinis imbuunt. Chirographa quædam habent uenalia, quorum aliquod, e uita migrans quicunque ſecum attulerit; huic nullum a dæmonibus fore periculum pollicentur. & quanquam huiuſmodi chirographa care admo-

dum

dum ueneunt; tamen a pleriſque ante mortem emuntur. Monent etiam populum, ut ipſorum exemplo ab omni animalium eſu (niſi quæ carent ſanguine) abſtineant. Et ſane Bonzij neque carne palã, neque piſce ueſcuntur: regis uidelicet metu, qui ſi id reſciret, multatos pelleret monaſterio: ſed tamen clanculum comedunt. Iaponiorum elatiora ſunt ingenia. armis maxime fidunt. ætatis annum 14 cum primum attigerunt, machæra præcinguntur: pugionem uero nunquam deponunt. arcu & ſagittis peritiſſime utuntur: & reliquas nationes omnes, præ fortitudine ſua, contemnunt. genus omne furti, capitali pœna pariter puniunt; aiunt enim, qui ſe a paruis non abſtinuerit, eundem in magnis, oblata occaſione, æque facile peccatorum. Heris in famulos, quamlibet leui de cauſſa uitæ necisque ius eſt. itaque ſerui eis diligentiſſime ad nutum obediunt: capiteq; demiſſo, manibus humi poſitis, dicta dominorum excipiunt. Sunt autem Iaponij dociles adeo, facilesq; natura, adeoq; ratione ducuntur; ut cum ſæpenumero ualde irati ad nos ueniant; ſimul ac demonſtratum eſt ijs animorum certum eſſe principium, interitum uero nullum: nec ſalutem prorſus ab ullo niſi ab uno rerum opifice ſperandam; repente idolorum obliti, quæ toto uitæ ſuæ tempore coluerunt, eadem hora uelle ſe dicant fieri Chriſtianos. neque uero per inconſtantiam, ab lege ſemel accepta deſciſcunt. quinimmo plerique (& magnus iam neophytorum eſt numerus) ad omnia propter Deum quamuis aduerſa ferenda parati mihi uidentur. Quanta ſit huius terræ amplitudo, quam idonea ad Catholicam in ea fidē ſerendam, cernitis Fratres. Ipſi quidem Iaponij in percontando ita ſunt curioſi; ut ex quo in hanc urbem uenimus (omnino quintus nunc, uel eo etiam amplius, agitur menſis) nulla dies effluxerit, quin ab hora matutina ad multam uſque noctem uel Bonzij, uel laici affuerint,

ſuerint, uaria in omni genere ſciſcitantes: ut illa: qui ſtatus eſt Dei? qui locus? oculis cur non cernitur? Qui fieri poteſt ut animorum origo ſit, mors nequaquam? Quibus ut ſatisfiat, magna prudentia ac dexteritate opus eſt: namque, prout res poſtulat, modo ſeuere cũ ijs agendum, modo humiliter ac demiſſe. in primis autem patientia neceſſaria eſt. etenim Iaponij, ut ſunt ingenio peracuti, et a nulla prorſus natione uel ſapientia, uel dignitate ſuperari ſe putant; aduenas omnes, deprimendi cauſſa, non cauillantes modo ſed etiam uultu manibusq; geſticulantes, illudunt. & ſane bona a prauis haud male dijudicant: atque ob eam ipſam cauſſam, Bonzios, etſi in ſpeciem uenerantur; tamen ob diſſolutos eorum mores, intimis ſenſibus auerſantur. Nunc Regulus nobis campum exſtruendo Collegio peramplum aſsignauit. Nobis ueram ſui colendi amandiq; uiam ac rationem Spiritus ſanctus oſtendat, quo ad eam beatitudinem, ad quam ſumus conditi, peruenire aliquando poſsimus. Ex Iapone ipſo die feſto Diui Michaelis 3. Cal. Octob. 1551.

IOANNES FERDINANDVS
Franciſco Xauerio.

POſt tuum ex hac urbe diſceſſum, inflati animis domum ad nos conuenere Iaponij, ut uarijs nos interrogationibus fatigarent: uidelicet rati, qui ipſorum argumenta refelleret, abſente te, fore neminem. Sed Coſmus Turrianus, Deo fauente, ſpiritus eorum repreſsit: etenim interprete me ad ſingulas quæſtiones ita reſpondit, ut ſatisfaceret: quas ego Iaponice quoniam ipſius mandato litteris conſignaui, deeſſe nolui quo minus ex ijs aliquas ad te perſcriberem.

Quæſitum eſt, ex qua materia Deus animum condidiſſet: nã corpus quidem e quattuor conſtare elementis non ignorabant. Reſpondimus ad hoc; quemadmodum Deo, ut elementa, Solem, ac Lunam, & reliquum mundi fabricaretur ornatum, non opus fuit priore materia: ſed ut exiſterent, ipſo nutu uerboq́ fecit; ſic animos etiã ab eo creari ſola ipſius uoluntate, materia nulla. Tum illi percontari: qui color animi, quæ nam eſſet ſpecies. Nullam reſpondimus, etenim hoc proprium eſſe elementorum & corporum. Cum inde concluderent, quoniam corpus non haberet, nihil eſſe animum; Coſmus ut eos uerbis ipſorum conuinceret, interrogauit num eſſet aer in mundo: cum annuiſſent, quæſiuit denuo, eſſet ne coloratus aer: negarunt. Tum ille: ſi aer, cum res corporea ſit, nullo eſt colore; quanto minus (inquit) animus, cum careat corpore? Hoc audito, ceſſere.

Quæſiere alij, dæmones quid nam eſſent. cum reſponderetur eſſe multitudinem Angelorũ duce Lucifero, qui elati ſuperbia, quòd Deo ſeſe æquiparare uoluerant, cæleſti gloria ſunt diuinoq́ aſpectu priuati; cur, aiunt, homines tentat diabolus, eſtq́ eis adeo uehementer infeſtus? quòd eos, inquit Coſmus, ad beatitudinem illam, quam ipſe amiſit, conditos nouit: propterea eis inuidet, laboratq́ ut in fraudem inducantur.

Interrogauere nonnulli, cur, ſi erant cuncta, quæ Deus fecerat bona, Luciferum ſpiritum malum & contumacem creaſſet? Ad ea, Luciferum, inquit, quique ſunt eius ſectã ſequuti, condidit Deus & clara intelligentia præditos ad bonũ dignoſcendum ac malũ, & libera uoluntate ad utrumlibet eligẽdum: ut eos, ſi bonũ exoptaſſent, gloria, ſin malum, inferni cruciatus exciperent. qua facultate quòd Lucifer ac reliqui dæmones abuſi, pro Deo adorari concupierunt;

iccirco pœnas dedere, & ſua ipſorum culpa mali ac ſuperbi euaſere: quod ſecus bonis contigit Angelis, qui ſemet ſubdentes Deo, meruere gloriam ſempiternam. Percontabantur alij, quid eſſet Deus, ubi eſſet, num aſpici poſſet: alij; cur Deus cum ſit adeo clemens, aditum gloriæ tantis difficultatibus circunſepſerit. denique tantus erat a matutino tempore uſque ad ueſperam hæc & alia ſciſcitantium numerus, domus ut oppleretur. ſed Coſmus (ut dixi) fecit omnibus ſatis. Bonzij nos, quòd eorum ſcelera arguimus, maledictis inſectari non deſinunt. Confinxere quidam ex ijs, diabolum e ſimulacro pronuntiaſſe, nos ipſius eſſe diſcipulos: eundem noſtra de cauſſa e cælo, multis inſpectantibus, regiam fulmine perculiſſe: quidam etiam humanæ carnis uoracitatem, nobis exprobrant. Ad hæc, illa quoque incommoda uel Dei potius beneficia accepimus. Commotum eſt in oppido bellum, quod regis obitu deinde ſedatum eſt, adeo exitioſum ac graue; ut urbs octo dierum ſpatio conflagraret incendijs, & ſanguine redundaret: quippe ſublatis legibus, impune uictrix ubique graſſabatur improbitas: paßim homicidia: paßim rapinæ: atque eo ſane toto tempore nos ad cædem inquirebamur aßidue, partim ab ijs, qui nos oderant, partim ab ijs, qui noſtras qualeſcunque ſarcinulas adamauerant: itaque magno in diſcrimine uitæ ſæpe uerſati ſumus: uerum ex omnibus periculis eripuit nos clementißima Domini mater, quæ clientes adeo præcipua cura tuetur ſuos. Cum ſtatus rerum eſſet huiuſmodi; Coſmus Antonium miſit ad Naetondoni uxorem, ut ab ea conſilium peteret: illa iuſsit nobis renuntiari, ut confeſtim ueniremus ad ſe. porro inter eundum complures in cateruas armatorum incidimus: ij inter ſe per eorum ordines tranſeuntibus nobis, quin, aiunt, e medio tollimus hoſce de Cengecu (ſic enim Europæos appellant) quando-

quidem ipſorum culpa, lignea uel lapidea ſimulacra neque alijs, neque ſibi ſalutem dare poſſe negantium, Dij indignati, excitata diſcordia, tantam huic populo cladem intulere? hæc autem dicebant illi, propterea quòd eo bello cænobia multa cum ſimulacris ignis abſumpſerat: imminuta magnopere idolorum & præſtigiatorum auctoritate, uel ob id ipſum, quòd Regi in primis, ut noſti, ſuperſtitioſo, nihil eam ſuperſtitionem profuiſſe conſtiterat. Ex eo diſcrimine elapſi, Naetondoni domum peruenimus, cuius uxor dato puero, qui proſequeretur, nos ad Bonziorum monaſterium, quos ea ſuis alebat ſumptibus, amandauit: illi uero grauiter nobis offenſi, reſpuere: nos dæmones dicere, nec locum excipiendo tam improbo hominum generi ſibi ſupereſſe. Cur nos Deus, qui habitat in cælis, cuius legem exponeremus, ex ijs periculis non in cælum eriperet? Tamen ad extremum ſiue Dominæ metu, ſiue famuli precibus adducti, phani particulam nobis ad hoſpitium aſsignarunt: ibi toto biduo commoratos mulier nos domum ſuam rurſus accerſit, & in poſticis ædium partibus ambulatiunculam quandam nobis ad diuerſandum attribuit. hic nos quot periculis, quot laboribus perfuncti fuerimus, ne longior ſim, in præſentia ſileo. Sanctis ſacrificijs, & precationibus tuis nos admodum commendamus, et patrum fratrumq́ cariſsimorum: quos ego ad hanc gentem ſalutaribus erudiendam præceptis, & ueram in agnitionem Dei conditorisq́ ſui trahendam, propediem uenturos eſſe confido. Amangutio, 13. Cal. Nouembris. 1551.

EX

EX EPISTOLA GASPARIS VILELÆ ad Societatem IESV.

Iaponica terra, quantum hucuſque accepimus, pauper eſt & frigidior Luſitania. regio montoſa & niualis: gens polita nec a ratione abhorrens: hordeaceo ueſcitur pane. qui nobiles ſunt, ijs magnus habetur honos, quorum multi ſi rei familiaris premuntur anguſtia, natos præfocant iniecto faucibus pede, mortemq; anteferunt egeſtati. Olei, butyri, caſei, lactis, ouorum, ſaccari, mellis, aceti ualde laborat inopia: croco, cinnamomo, pipere prorſus caret. Iam uero hordeaceo furfure utuntur pro ſale, denique nulla ibi ſalutaria corporibus medicamenta reperiuntur. En uobis, fratres cariſſimi, cuiuſmodi regionem tredecim uel quatuordecim petamus, ſane quàm alacres DEI benignitate: &, ſi magis laborãdum ſit, multò etiam alacriores futuri, ut opera noſtra Iaponiorum animæ fratrum noſtrorum, damnati illius lupi eripiantur e faucibus. Nunc fratres, quando hæc uobis occaſio datur; optata perficite, nec uos ullus impediat timor, quo minus animabus ijs opitulemini, quas Chriſtus IESVS minime ſibi negligendas putauit. Concurrite fratres ad has gentes adeo remotas ab agnitione creatoris ſui: Crucis in amplexum uenite: ſtrenuis patet militibus campus: ueſtri conatus erumpant: ueſtra a mari ad mare tranſmittat induſtria. Ad hæc noua ſidera contemplanda, ad hæc noua regna accedite, ut ex his ad regnum tollamur æternũ cum IESV CHRISTO. Cocino. 8. Kal. Maij. 1554.

PETRVS ALCACEVA SOCIETATI IESVI in Luſitaniam.

COam ueni, ubi commoror in præſentia, ex Iapone miſſus. & quoniam arbitrabar, cognito rerum Iaponenſiũ ſtatu, magnã uos lætitiam eſſe capturos; de ijs aliquid conſtitui ad uos ſcribere: ut, cum in ea prouincia quanta ſit rei bene gerendæ materies, qui motus animorum, quàm præſtantia incolarum ingenia intellexeritis; fratres ueſtros, qui peregrinantur ibidem, quamquam loci interuallo diſiunctos à uobis, ſpiritu nihilo minus coniunctos, aßiduis precationibus eſſe uobis adiuuandos putetis. Anno a puerpera Virgine 1552. 15. *Calen. Maias proficiſcentem ex India Franciſcum Xauerium, ut in oram Sinarum traijceret (quo ſecum e patribus Balthaſarem Gagum, itemq́ e fratribus unum ducebat) ſecuti ego & frater Duartes a Sylua, ut peteremus Iaponem, Malacam uenimus, quæ abeſt leucas* 700 *ab India. Ibi Xauerius, ut ad Sinas poſtea pergeret, ſubſtitit. nobis Iaponem uerſus* 8. *Id. Iunias proficiſcentibus, itineris comes repente, Xauerij iuſſu, Balthaſar Gagus acceßit. Cum ad Sinas perueniſſemus, peropportune paratam nauim inuenimus: quod eo iucundius nobis accidit, quòd ea de re ualde ſoliciti in itinere fueramus. Conſcendimus igitur* 4. *Nonas Auguſti, & duodecimo die ad Iaponem appulimus, inq́ Cangoximam inſulam, ubi Xauerius uerſatus antea fuerat, primo aduentu deſcendimus. ibi dierum octo mora facta, ab Regulo ualde benigne tractati,* 11. *Cal. Octobris perreximus ad Bungi regnũ, quod appellatur, & decimo ſeptimo die ad urbem Bungum ſane quàm aduerſa et periculoſa nauigatione peruenimus.*

uenimus. ibi nobis ædes hoſpitio datæ ſunt iuſſu regis, quē poſtridie inuiſimus: eiq; ab Indiæ Prorege munera attulimus. quibus ille magnopere delectatus, præter hoſpitium nobis terreſtria quoque, & maritima lautia quotidie iuſſit præberi. Rex eſt ſane potēs, admodumq; imperat late: Coſmus Turrianus Amangutij erat eo tempore: qui ſimul ac Bungi nos eſſe cognouit; continuo Ioannem Ferdinandum Iaponice doctum miſit ad nos: quo, & in mandatis, quæ habebamus a Prorege, exponendis, interpretis munere fungeretur; & aliquid eadem opera de Chriſtiana religione diſſereret. is nobiſcum in regiam cum ueniſſet, in utroque genere ſane libenter eſt auditus ab rege. Summa eius orationis fuit: quòd Rex ipſe Proregem Indiæ per litteras certiorem feciſſet, amice in ſuo regno habitum iri ab ſe doctrinæ CHRISTIANAE magiſtros; iccirco nos ad eā exponendam in ea loca ueniſſe: id quo melius & commodius fieret, eſſe noſtris e presbyteris unum Amangutij, quicum nobis congredi & colloqui magnopere expediret, cum ut ab eo multa cognoſceremus, tum etiam ut aliquam interea aſſequeremur Iaponicæ linguæ peritiā: certum ab Rege hominem eo ipſo tempore mitti Amangutium inaudiſſe nos; petere & rogare, ut una cum eo nos mitteret. Ad ea reſpondit rex, nec ſe ignorare, commorari Coſmum Turrianum Amangutij; & ſibi dolere, quòd non, ut in ea urbe, ſic in ſuæ quoque ditionis oppidis eſſent neophyti Chriſtiani: publice ſe Chriſtianam in ſuo regno religionem, & nobis interpretandi, & ſectandi cuilibet poteſtatem eſſe facturum: atque eius rei auctoritatē uerbis iiſdem quibus Amangutiana foret edita, conſcripturum: quam in ædium noſtrarum ianua palam propoſitam haberemus. Cum hoc reſponſo dimiſſi, Octobri menſe, anno 1552. contendimus Amangutium. ubi & a Coſmo Turriano, & ab uniuerſo cœtu Chriſtianorum

norum ſingulari lætitia, excepti, diem natalem egimus Domini, ſolenniq; ſacrificio interfuimus, & ſi non optima ſymphonia, magno tamen cum gaudio Chriſtianorum: duo deinde patres tria ſinguli miſſæ ſacrificia peregerunt, totamq; rationem eius myſterij populo declararunt. Hic, cum in conſilium uentum eſſet de rebus ad eam eccleſiam neceſſarijs, placitum eſt patribus me Goam reuerti. Abeuntem pridie Non. Feb. anni 1553, Balthaſar Gagus, & Ioannes Ferdinandus Bungum uſque ſunt proſecuti. Bungi rege ſalutato, monitoq; de meo in Indiam reditu, ad Proregem ut ſcriberet, ſi quid uellet; ipſe cum alia, tum illud præcipue ſcripſit: ſtudium ſuũ patribus, qui apud ſe eſſent, non defuturum: interim ſe Balthaſaris Gagi præſentia ualde lętari: Luſitaniæ regis cauſſa omnia cupere: mitti ad ſe præcones Euangelij ut de ſuis quàm plurimi fierent Chriſtiani, uehementer optare. Ego cum ijs litteris cõfeſtim diſceſſi Firandum, quod abeſt Bungo leucas circiter 60. totoq; eo itinere, Iaponici ſermonis ignarus, nutu ac ſignificatione pro lingua ſum uti coactus.

Biduo poſt meum Bungo diſceſſum, Balthaſar Gagus, & Ioannes Ferdinandus, qui remanſerant, magnum adiere diſcrimen. etenim luce quæ cinerum diem eſt conſecuta, patefacta principum triũ aduerſus regem coniuratione, uehementer commota ciuitas erat in armis. Tum neophyti quidam ex oppidanis Balthaſarem monere, ut ædibus conſuleret ſuis: urbi namque imminere direptionem & incendium. Balthaſar autem animaduerſo regis ipſius periculo ac metu, Ioannem miſit in regiam, ut ſi quo modo regem alloqui poſſet, eius animum confirmaret, Deumq; futurum ei propitium uel ob id ipſum promitteret, quòd ille ſuorum conuerſionis adeo cupidus eſſet. Ioannes, etſi regiam offendit nobilitate refertam; tamen

men Deo uolente, patuit ei ad regem aditus. qui ipſius uerbis admodū recreatus, ut Deo cōmendaretur a nobis ualde ſuppliciter petijt. noſtri cū urbē cōpita cernerent armatorū cateruis horrentia, domeſticis finibus cōtinere ſeſe Deoq; cōmittere ſtatuerunt: nec ita multo poſt e coniuratis tres titulis honorū illuſtres, una cum ipſorum liberis, uxoribus, propinquis, alijsq; compluribus occiduntur; & ſtatim domibus eorum ignis inijcitur. qui late adeo peruagatus eſt; ut priuata partim uirorum nobiliū, partim mercatorum, ad 300 ædificia cōprehenderit. qua ipſa in urbis regione cum eſſet noſtrorum hoſpitium; de ſarcinis, ornatuq; ſacro plane iam deſperauerat Gagus: uerum in medio incendio, ædes, Dei benignitate illæſæ atq; incolumes permanſere. eadem nocte miſit rex, qui Balthaſari nuntiaret, facile iudicare ſe quantus eo die ipſius labor fuiſſet, putare etiā ſarcinas abſumptas incendio. ſed bono eſſet animo, reſtituturū ſe omnia. etenim ualde proſpere debellatum eſſe. gratias egit Balthaſar, iuſſitq; regi renūtiari, noſtra omnia integra ſupereſſe. tertio deinde, uel quarto poſt die regē inuiſit ipſe, habuitq; ſermonē tempori congruentem. Huiuſmodi omnia incommoda, fratres mihi cariſſimi, multasq; præterea Bonziorum iniurias (qui ſacerdotes Iaponiorum ſunt, homines miræ peruerſitatis ac pertinaciæ) tolerare ſane operæpretium eſt. is animarum fructus, ea neophytorum conſtantia, id ingenium cernitur. ex ijs unus tanto ſtudio rerum diuinarum exarſit, ut nulla in domo uicinitatis ſuæ, non aliquem fecerit Chriſtianum, & alios præterea complures uehementer commouerit.

Quidam, ægrotanti filio implorabat a Balthaſare medicinam: cui Balthaſar, animæ ſe medicinam, ſi uellet, ait eſſe facturum. ille domū diſceſſit: nec ea de re filiū appellauit: & filius, quamquā auditis fidei ſacroſanctæ myſterijs iccirco nihilo magis immutatus,

intertij.

interijt. Pater fuſus in lacrimas uenit ad noſtros. Tum Balthaſari & quidem eſt, inquit, cur plores; quoniam tua culpa negligentiaq; damnatus filius tuus deſcendit ad inferos. qua re tanto ille ſimul pudore ac dolore permotus eſt; ut confeſtim, uxorem, & filiam Chriſtianæ doctrinæ iam rudimentis imbutas ad baptiſmum adduxerit. Deinde cum filia eundem in morbum ex quo frater perierat, incidiſſet; patri, ſi fidem haberet, exitum Balthaſar promiſit felicem, & quidem ea poſtridie repente conualuit. Chriſtianus alius Balthaſarem rogauit, ut domum ſuam, quæ leucam unam diſtabat ab oppido, ſeſe conferret. quo cum ueniſſet, Chriſtiani ſunt facti 30. Dominus autem noſter in hac terra pro rei neceſſitate diuinam Baptiſmi uim miraculis multis illuſtrat. Non procul Bungo complures per Baptiſmum expiati cum eſſent; unus ex ijs cæcus, 13 natus annos, ſimul ac baptizatus eſt, integrum oculorum lumen recepit. quæ res neophytorum animos magnopere confirmauit.

Faber ferrarius quidam neophytus, tanto Domini flagrat amore; ut in conuertendis ad eundem alijs laboret aſſidue. is ut quemque permouit, continuo domum noſtram adducit. Cum Iaponij magna gratulatione quædam ſolennia celebrarent; cum follibus & carbone contulit eo ſeſe: quærentibus cur tali die opus faceret; Vos quidem inſanitis, inquit; ego uero me iam legi conditoris omnium rerum addixi: hanc autem operam do Patrum Luſitanorum ædificio. eodem tempore alij quoque, licet huiuſmodi artium ignari, honeſti homines, ut Iaponicis ſuperſtitionibus aliqua ratione detraherent; uel noſtris ædibus exſtruendis, uel alijs occupationibus ſeſe de induſtria exercebant.

Domus autem noſtra ædificari cœpta eſt in area, quam rex attribuit nobis hoc anno pridie Idus Iun. loco ualde bono: ubi Gagus

omnibus

omnibus cum neophytis, & Luſitanis duobus, qui tum forte aderant, die feſto Diuæ Mariæ Magdalenæ, ſub ueſperam Crucis admodum excelſa trophæa defixit linteatus, cum pſalmodia, quod Crucis officium appellant: neophytis magnam pietatem præſeferentibus: quorum, in urbe, & in agro 600, uel 700 eſt numerus, & augetur in dies. magna uero eorum conſtantia eſt. magna animi firmitas. Tribus maxime captionibus animos Iaponiorum fallere diabolus conſueuit: quas omnes iam ſuperauere neophyti. quarum prima illa eſt: quid fiat in altero ſeculo, quis nouit? quis unquam ex eo reuerſus eſt? altera: leges Iaponiorum cum traditæ a ſanctis uiris, tanto iam tempore manſerint; ne nunc quidem eſſe antiquandas: tertia, Dei legem ſeram eſſe iam, quandoquidem ante annos ter mille perlata non eſt. Verum hi cauillorum nodi, miſerante Domino diſſoluuntur: & quando tanta in nos principum, & regis ipſius animi propenſio oſtenditur; ualde futurum ſperamus, ut optime res in hoc regno procedat.

Amangutij cum eſſem, qua in urbe Chriſtiani permulti uiſuntur; tantam eorum probitatem cognoui, quantam uerbis uix exſequi poſſum. Luſitanos omnes fratrum numerant loco: populares autem ſuos eatenus diligunt, ut ex erroribus in uiam rectam adducant: eaq; in re ſane uehementer laborant: quod in hac terra eo mirabilius eſt; quod eadem interdum in domo, paterfamilias aliam, aliam mater, aliam filij ſuperſtitionis ſectam ſequuntur: nec tamen laborant, ut in ſuam ſe inuicem hæreſim pertrahant. qui uero facti ſunt Chriſtiani, quam bono ſeruiant Domino, uel pelliciendis ad eiuſdem cultum & obſequium alijs, ſtudioſe teſtantur.

Natalibus autem Domini ferijs, de quibus paulo ante memini, nocte, quidquid a ſacrificijs otij ſuperfuit, in ſermonibus diuinis au

diendis

diendis poſuere: alternis Ioanne Ferdinando, & puero Chriſtiano qui noſtras didicit litteras, pia quædam ſcripta recitantibus. lectio ſi quando intermittebatur; ut de rebus diuinis diſputaretur, continuo poſtulabant. A nocturnis ſacrificijs domum reuerſi, mane rurſus ad diurna uenerunt: O prædicandam Dei bonitatem: qui corda uſque adeo rigida tam ſuauiter flectit. etenim Iaponij ſere omnes, niſi qui Chriſtiani iam ſunt, ſuperbiæ uitio uehementer laborant. Rumorem Bonzij diſsipauerant, iccirco Iaponios fieri Chriſtianos, ne in idola eleemoſinas erogarent. id ubi reſciuere neophyti, nos conuenere, petentes ut, quoniam nos non acciperemus pecuniam, conſtitueretur ſcrinium ſtipi condendæ, quæ ab ſe in pauperum ſubſidia conferretur. Eorundem, aliquoties, cum ipſimet præberent egentibus epulum inſpectante me, caritas mihi miraculo fuit. Monumentum etiam locumq́; ſepeliendis Chriſtianorum corporibus, perquam eleganti opere conſtruxere. In funeribus autem, ad efferendum cadauer honeſtiſsimus quiſque deligitur. huiuſmodi quippe miſericordiæ muneribus obeundis magnopere delectantur. Noſtri cum in aliam forte migraſſent domum: & in priori quærentibus eos permultis, uicini, Luſitanos reuerſos in patriam mentirentur; cumq́; ob eam rem (ut in ciuitate perampla) complures Euangelio fraudarentur; eorum uterque circa meridiē in foro medio repente comparuit. orationem, Gagi mandato, Ioannes habuit ad tempus paratam. Ex eo die nouus deinceps ad illos hominum concurſus eſt factus. Chriſtianus quidam paralyſi duorum triumue menſium ſpatio laborauerat. is magicis artibus (de gentis more) dum a propinquis curatur; etiam mutus efficitur. cuius caſum miſeratus amicus item Chriſtianus, cæleſtis aqua lauacri, quam ſumpſerat domi noſtræ, conſpergit hominem. ille ſurre-

xit ſta-

xit ſtatim, & locutus eſt, noſtroſq́ conuenit. Hiſce atque alijs huiuſmodi remedijs Chriſtianam rem in hac terra Dominus pro ſua bonitate ſuſtentat. cui gratiæ agendæ ſunt eo magis, quo maior eſt cum Iaponiorum cæcitas omnium, tum præcipue Bonziorum. quorum aliqui in montem, ad phanum quoddam idolorum, ad piacula per inediam expianda ſeſe recipiunt. Martyrum uero dæmonis ini ri ſumma uix poteſt. Simulacrum eſt excelſa admodum in arce poſitum. ex eo loco in honorem idoli ſemet Iaponij præcipitantes intereunt: ij poſt mortem uulgo ſancti exiſtimantur. Alij, cum magnam uim coegere pecuniæ, conſcendunt nauiculam, altoq́ ſeſe cōmittunt. deinde nauis alueo de induſtria perforato, merguntur. atque hoc mortis genere, miſeri, certam conſequi ſe beatitudinem putant. Perſuaſit etiam huic genti diabolus, rem ualde honorificam eſſe, mortem ſibi ultro conſciſcere. Quocirca damnati capitis optimates, ſi miniſterio carnificis ipſimet anteuertunt, magnam ſui nominis famam, magnam uero affinibus gloriã, ac decus relinquunt. contra, ſi exſpectant dum ſibi manus ab alijs inferantur. Qui regnum obtinet Meaci, quiſquis ille ſit, ferme pro ſancto colitur, & nunquam pedibus calcat ſolum. Aquæ uas attulit Meaco neſcio quis, cum Xauerius in Iapone eſſet, qua regis ablutos pedes dicebat fuiſſe. ea aqua Iaponij religionis cauſſa caput aſpergebant: Xaueriumq́ idem ut faceret hortabantur. Totam inſulam ferunt in quattuor & ſexaginta prouincias eſſe diuiſam. in ijs delubrorum exſtare millia tredecim. In Regia Meaci omnis generis idola uiſuntur. quibus nocturnæ per uices mandantur excubiæ (anima ſimulacri illam agere uigiliam creditur) quod ſi forte rex ea nocte ſeſe minus habuit commode, ſimulacrum e regia fuſtibus male multatum exterminant ſpatio

centum

centum dierum. quibus demum exactis ab exſilio reuocant. Huius generis innumerabilia ſunt in Iapone portenta. uerum haſce tenebras omnes Euangelij lux, Domino uolente, diſpellet. Amangutianorũ eccleſia plus 1000. & 500. conficit Chriſtianos. Bungenſe regnum 600 uel 700. qua tota ditione, quoniam Euangelizare per diplomata regia, quorum exemplum ad uos mittimus, licet; regnum uniuerſum in Chriſti fidem cito uenturum eſſe confidimus. Firandi, quod oppidum octo dierum itinere diſtat ab urbe Bungo, neophyti numerantur 200. qui paſtorem uehementer deſiderant. cum illac iter faceret, dies quindecim moratus Balthaſar Gagus, multos ad Chriſti religionem, in ijs tres principes ciuitatis adduxit. Firandi regulus ualde amicus eſt Luſitanis, ſcripſitq; in Indiam ad Proregem, Chriſtianos presbyteros in ſua terra ſeſe expetere. cum eum ego aliquoties conueniſſem, affirmauit mihi, animo ſe pœne Chriſtianum eſſe. Cangoximæ, quæ prima urbs Xauerium excepit, quingentorum neophytorum eſt grex, & quidem, cum ea tranſirem, magiſtro carentium. itaq; per operariorum inopiam ſtat, quo minus nomen omne Iaponium Chriſtiana ſacra ſuſcipiat. Vos, quando tam præclarum opus cernitis inchoatum, Dominum obſecrate, ut uos in hanc mittat prouinciam. etenim omniũ quotquot in uniuerſa barbaria uidi populorum, cum nullo prorſus, quàm cum Iaponio melius opera ponitur. Ego 15. Kal. Nouemb. anni 1553 inde diſceſſi. cum ad Sinarum litus appuliſſemus, & de Xauerio certi aliquid noſſe magnopere cuperẽ; 4. Non. Decemb. anni 1552, eum e uita migraſſe cognoui. Reputabitis ipſi quàm grauiter ea res me perculerit. uerumtamen ipſius me commodo conſolabar. O prædicanda quæ per hunc ſeruum Dominus gẽſſit: ſed ego illa ſilentio nimirum iccirco prætereo, quòd indignum me, qui

narrem

narrem exiſtimo. Eadem in inſula, in qua ipſe diem ſuum obijt (ea confragoſa eſt admodum, ac ſterilis) ego diebus ſeptem octoue ſubſtiti: uidi etiam ſepulcrum, ex quo cadauer eius extractum eſt. Illius induſtriam, patientiam, alacritatem in laboribus, Dominus noſter omnibus nobis impertiat. Hæc ad uos de rebus Iaponicis eo ſcripſi ut interea dum in partem laborum uenitis, operarios, qui in ea inſula uerſantur, ueſtra precatione adiuuetis: obteſtor etiam uos, fratres mihi cariſſimi, ut ueſtris in ſacrificijs, precibuſq; mei memores ſitis. Goa 1554.

MELCHIOR NVNNES SOCIETATI IESV in Luſitaniam.

MEnſe Maio anni poſt Chriſtum natum 1554, cum in Iaponem Goa diſcederem: ſcripſi ad uos de obitu Franciſci Xauerij: & ſimul hæ prouinciæ quantopere Societatis noſtræ ſubſidijs indigerent: & quibus adductus rationibus ego profectionem Iaponicam ſuſcepiſſem, expoſui. Epiſtolam Cocini reliqui Franciſco Peri, ut is eam ad uos perferendam curaret. Nunc ea, quæ ſunt deinceps conſequuta narrabo: ut quoniam nos unus omnes amor unum efficit corpus in Chriſto; idem pariter omnes in eodem ſpiritu ſentiamus: &, ut ait Apoſtolus, ſi patitur unum membrum compatiantur & reliqua: ſi gaudet unum, reliqua mẽbra congaudeant. A Cocino Malacam uerſus profecti, uentis aduerſis ac tempeſtatibus primum, deinde etiam aquæ & commeatus inopia oppreſſi, crucẽ aliqua ex parte cæpimus experiri. quamquam in tot difficultatibus nihil moleſtius, quàm moræ diſpendia ferebamus, uerentes, ne excluſi temporibus, nequaquam hoc anno in Iaponem

in Iaponem nauigare poſſemus. Spes enim (ut inquit ſapiens) quæ differtur, affligit animam: & deſiderium, ni compleatur, excruciat. Inter nauigandum, occupationes Dei benignitate non defuere: concionando, confeßionibus audiendis, litanijs præterea concinendis, diuinæ rei citra conſecrationem faciendæ operam dedimus. Exponebatur etiam Chriſtiana doctrina quotidie, & ex Actis Apoſtolorum aliquid legebatur, ut ipſorum exemplis animaremur ad ea quæ impendere uidebantur ferenda. Malacam ut uentum eſt; dum nauis ægre paratur, qua in Iaponem uehamur; idonea ad nauigandum tempeſtas effluxit. Quocirca exarmato nauigio, ibidem hyemare coacti, & ſi dolorem animo cepimus, in diuina prouidentia nihilominus acquieuimus.

Multum in hac terra Ferdinandus Mendozius frater noſter (quem Prorex Indiæ ad quendam ex Iaponijs Regibus in primis potentem cum armis pretioſis, alijſq; admodum magnificis muneribus mittit) exemplo uitæ, ac uirtutis ædificat, incolis notus, nimirum apud quos olim, dum in ſeculo uerſaretur, diues in primis, ac beatus eſt habitus. Nunc eum uident omnia, quo meliori pareat Domino, reliquiſſe: quiq; antea conuiuari apparate & opipare ſolitus fuerat, eum nunc leui denſa attrita, ac lacera indutum, oſtiatim eleemoſynas emendicantem aſpiciunt: inq; Hoſpitali domo miniſtrantem ægrotis, qui, ut eos uel inuiſeret, quondam adduci nulla ratione potuiſſet. Hæc intuentes, mirantur uidelicet, & incipiunt credere maius aliquid poſt mortem ſupereſſe; atque etiam reperiri in hac uita, qui inopiam diuitijs, honoribus ignominias, auſteritatem uitæ laboremq; delitijs anteponant; qui mundũ una cum omnibus eius uanitatibus crucifigant, ut Chriſto nudo, eidemq; crucifixo deſeruiant. Hac illi pictura, quippe quæ ſpirat uiuitq;, uehementius mul-

tius multo, quàm ſubtilibus, quas minime capiunt, Theologorum argumentationibus permouentur.

Nos, Deo uolente, Aprilis mẽſis initio inſequentis anni 1555. Malaca Iaponem uerſus proficiſcemur. nauigium nobis quo Bungum uſque deferamur, Antonius Noronia regij præſidij præfectus attribuit. Bungi Balthaſar Gagus commoratur hoc tempore: ex ea urbe ad omnium illarum nationum conuerſionẽ aditus patet. Rex ipſe Bungi ſane quam dicitur eſſe ad Chriſtiana ſacra propenſus, ſed optimatum in ſe conſpirationem timet, itaque exſpectat, dum ex ijs aliqui baptizentur. Vos apud Dominum fratres, precibus enitimini, ut gratiæ ſuæ ros huius cordi Regis inſtillet: quo Chriſti nomen palam non dubitet profiteri. Profecto enim ad religionem inſula tota diſſeminandam, ea res momenti plurimum afferet. Nobis, ij qui in Iapone fuerunt, ad cetera multa pericula, inſectationes, calumnias Bonziorum, qui ſacerdotes inſulæ ſunt: magnã præterea famem, ac ſitim, friguſq; denuntiant. Verumtamen æterna Dei bonitas facit, ut famem eam ſitimq; & uexationes, inferni cruciatibus æquo animo præferamus, parati, oppoſitu corporis, tela quæ ab inimicis in animam contorquentur, excipere: quæ magis magiſq;, corporis ipſius afflictionibus, & laboribus roboratur. quippe quæ, falſa teſtimonia, famem, ſitimq;, & fatigationes, quæ in carne patitur, cum felle, & aceto, clauis, ſpinis, & ignominijs Chriſti conferens Redemptoris, gloriari diſcit in Cruce: in fame ſaturatur: inebriatur in ſiti: in contumelijs & iniurijs triumphat, intelligens animæ ſalutem, animæ iactura parandam. itaque in morte uitam, in laboribus requiem, in infamia decus, in Cruce gloriam, in probris bonæ conſcientiæ teſtimonium, in mærore denique lætitiam reperit.

N Chriſtia-

Chriſtiana res Dei benignitate quàm feliciter adminiſtretur in India, Sociorũ quiq; Goæ, quiq; ceteris in præſidijs Maluci uerſantur, litteris cognoſcetis. Ex inſulis Mauri, & Amboini accepimus litteras: earum ſummam ad uos mitto, & ſimul formam Sinenſium rerum deſcriptam: quo intelligatis, quam miſeranda res ſit, ingenijs natura tam bonis, ea quæ ſupra naturam ſunt, inædificata non eſſe: nec ſanctiſſimam Chriſti fidem plantis inſitam ijs, in quibus, ut uidetur, adeo creſceret. Granum frumenti ipſo in aditu Sinarum mortuum eſt, & cecidit, fratres, noſter nempe Xauerius: nimirum, ſi ad metendum acceſſerimus, ſpicas ex eo uberes, uolente Domino, colligemus. Malaca. Pridie Non. Decemb. 1554.

ARIAS BLANDONIVS SOCIETATI IESV gratiam & amorem Domini, &c.

DE rebus ijs, quæ per homines noſtræ Societatis in hac terra geruntur a Domino, binas deinceps ad uos litteras dedimus. quarum alteras longiores, nauis, cui Aegidius Ferdinandus Caruallius præerat, tempeſtate reiecta, ad nos retulit: alteras autem breuiores anno ſuperiore conſcriptas, quia fieri item poteſt, ut non acceperitis; nunc Melchior Nunnes, præcipua quædã ad gloriã Dei mihi mandauit ut ſcriberem ad uos: nam cetera cognoſcetis e Sociorũ litteris, qui in hiſce regionibus peregrinãtur.

Ac de Melchiore Morale primum: is cum a Ceilanis inſula, ubi rei Chriſtianæ aliquãdiu pro uirili parte operã nauauerat, æger huc ſeſe recepiſſet; paucis diebus, fratrum quos tantopere diligebat in Domino, cinctus corona, Ieſu nomen ſemper habens in ore, lætiſſi

mo animo exceſſit e uita. Inde poſt duos circiter menſes Balthaſar, & Alexius Diæ nauibus huc e Luſitania delati, ingenti nos gaudio perfuderunt. Sub idem tempus etiam Melchior aduenit Bazaino; cuius aſpectu ualde recreati ſumus in Domino, ſtatimq́; conſueta Gaſparis munia obire instituit: ea erant, dominicis, feſtiſq́; diebus mane: Martis & Lunæ, ueſpere concionari in ædibus confraternitatum, quas uocant Ieſu, & undecim millium Virginum: diebus Mercurij in ædibus miſericordiæ, nec non diebus Veneris ueſpere de Pœnitetia diſputare. poſthæc ad Socios aliquot inuiſendos profectus eſt uarijs locis commorantes: Franciſcum Perem in oppido Cocino, leucas ab hac urbe centum: Nicolaum Colani leucas 100 & 20. ubi cum eſſet, ex nautis, qui e Peguenſi ora ueniebant, de obitu Franciſci Xauerij, deq́; ijs, quæ deinceps ſunt conſequuta, cognouit: de quibus omnibus eſt, fratres mihi cariſſimi, cur Domino gratias agamus; & in ſancta uoluntate ipſius acquieſcamus. Nunc ea quæ ſunt mihi hac ipſa de re comperta, narrabo. Xauerius Goam cū ex Iapone ueniſſet, ad Sinas proficiſci conſtituit. nactus itaq; opportunitatē legati, qui ad Sinarū Regē a Prorege Indiæ mittebatur, cui commendatus ab eodē Prorege diligenter fuerat; nauē una cū eo conſcendit. Malacam ut uentū eſt, quæ leucas diſtat Goa 700; profectionis obſtacula cæpit offendere. nam legato, qui nauis erat magiſter idem, ac dominus, cui uni ſecundū Deum Xauerius maxime confidebat, quòd per occaſionem legationis eius, interiora prouinciæ, (quod unum cupiebat) penetrare ſeſe facile putabat poſſe; Malacæ repente ſubſiſtere neceſſe fuit. Xauerius, tametſi præter nautas deſtitutus ab omnibus, uno tātum amore Ieſu Chriſti ductus, cuius cauſſa multa perpeti incommoda uehementer optabat, nullo prorſus itineris uel comite, uel miniſtro, nihilo minus eadem naui profectus,

 inſulam

inſulam portui Sinarum, qui dicitur Cantonius, proximam tenuit. Vbi dum moram neceſſario ducit (aditus enim in id regnum non eſt aduenis, quibus, & ſi quis eos e prouincialibus introduxerit, graues pœnæ ſunt legibus conſtitutæ) interea cum barbaro mercatore, ut ſe in Cantonis urbem intromittat, magna piperis ui, quod ibi ualde æſtimatur care, paciſcitur: mercator eius rei cauſſa paulo poſt ſe rediturum eſſe promittit. Verum Domino, qui uidelicet aliud conſtituerat, eo ipſo tempore placitum eſt, ut Xauerius in febrim, qua paucis diebus eſt confectus, incideret. Forte negotiabantur per eos dies ibidem aliquot e Luſitania mercatores: quorum nonnulli Xauerium ob ipſius uitæ integritatem atque doctrinam magnopere diligebant. ij mortuum, ueſtimentis ita ut erat, indutum, terræ calciq; uiuæ mandarunt eo conſilio, ut cum primum cadauer conſumptum foret, oſſa effoderent, in Indiamq; deueherent. Itaque ſimul ac maturum ijs uiſum eſt, rem aggreßi, & corpus plano integrum, & ipſa ueſtimenta, nulla prorſus ex parte labefacta reperiunt. Obſtupefacti rei miraculo; de re tota inter ſeſe deliberant. incerti quid agerent, quod & profectionis iam aderat dies: & corpus in barbara terra, tamq; remota deſerere, indigna res uidebatur; decernunt, ſi male non oleat, una ſecum auehere: ſin minus, relinquere. unus tamen ex ijs, qui Xauerij conſuetudine plurimum adiutus, eum præcipuo quodam amore proſequebatur; omnino auferre ſtatuerat: deinde ad ſepulcrum uniuerſi cõueniunt, corpus inſpiciunt, nec ſolũ omnis tabis expers inueniunt, uerũ etiã ſuauiter admodum fragrans. Tum uero in eadẽ uiuę calcis arca reconditũ corpus in nauim imponitur. nec dubitant, quin calcis acrimonia ac ui paulatim carne cõſumpta, nuda, quod ante putauerant, oſſa remanent. Malacam delatum, prodeuntibus obuiã cum

ſolenni

ſolenni pompa oppidanis, apud quos magna Xauerij nomen erat in gratia, excipitur: ibiq; rurſus humatum tam diu manſit, quoad unus e Socijs quem Melchior ad ipſum Xauerium inueſtigandum, & Socios inuiſendos, qui ſunt in Iapone dimiſerat, ſuperuenit. is humo extractum, perinde integrum, atque erat ab initio offendit, & in alia repoſitum arca, quam Didacus Pereria (legati nomen eſt eius, quicum profectum Goa Xauerium ſupra docuimus) faciendam, & Damaſceno ſerico ſubſuendam; extrorſus autem aureo textili conueſtiendam curauerat; ſecum in heremitorium, ubi diuerſabatur, abſtulit, habuitq; apud ſe, donec eodem Petrus Alcaceua deuenit, quem Coſmus Turrianus cum mandatis ex Iapone dimiſerat. Horum uterque, ſimul ac nauigandi ſe dedit occaſio, ſecum in nauim impoſitum aſportarunt. Nos ad eam diem Goæ, quod naues Malaca nondum aduenerant, non plus, quàm mortuũ ſciebamus. quæ primæ adfuere, ex ijs cognitum eſt, corpus Malaca deferri. Cocinum ut oneraria tenuit, qua uehebatur; ſtatim actuario Goam ad nos nauarchus præueniens, rem nuntiauit: & ſimul nauim e multis ereptam periculis illius ope fuiſſe narrauit. Cognita re, Melchior confeſtim ad Proregem acceßit, ab eoq; petijt biremem, ut aduerſo uento tardius nauiganti occurreret onerariæ, & corpus auferret. Enimuero id ægre pati nauarchus, & obſecrare, ne, quando iam prope ad finem itineris uentum eſſet, nauim nudaret adeo ſalutari, certoq; præſidio. Sed tanta fuit cum Melchioris, tum Sociorum uidendi cupiditas, ut nihilo minus mari ſeſe non dubitarit committere, Socijs tribus, pueris a catecheſi quattuor ſecum aſſumptis, & Luſitano quodam, qui in Iapone dum negotiaretur antea, cum Xauerio familiariter uixerat. conſcendit igitur, a Prorege monitus, ut cum primum rediens appropin-

quaret ad oppidum, nuntium ad ſe præmitteret. Cum pelago quattuor dies ac noctes erraſſent, nauim deniq; ad Baticalam, leucas ab Goa 20, reperiunt, & ingrediuntur omnes. Arca dum in biremem ex oneraria, eo ipſo quem ſupra diximus ornatu, deponitur; interea pueri ſertis redimiti, ramos tenentes manibus, concinunt; Gloria in excelſis Deo: nautæ uero ſublatis uexillis, bombardis exploſis, cœlum reboatibus complent. Corpus ipſum erat amictum alba, & optimo ſuperpellitio, quod etſi diu latuit in calce demerſum, tamen adeo recens uidetur, ut cum eo Melchior Iaponium Regem conuenire ſtatuerit. Erat operta facies, manus Crucis in formam compoſitæ, & ſuniculo uinctæ æque nouo, ac ſi tum ex officina prodiret: pedes crepidis calceati. Melchior ad heremitorium beatiſſimæ Virgini ſacrū deſcendit, paſſibus circiter 1500 ab urbe poſitum, ibiq; ea nocte cum comitibus mãſit. Forte res in ipſum quadrageſimæ tempus inciderat: & noſtri nihilominus templū, araſq; ornatu feſtiuo inſtruxerant: Complures etiam erant in ea ſententia, ut campanis in æde maxima, ceteriſq; ſacris ædibus omnibus, lætitiæ publicæ ſignū daretur pulſu quam frequentiſſimo: ſed noſtri duplici tantum funebri pulſu fuere contenti. Poſtridie mane confeſtim cum ipſo Prorege Canonicorum ſodalitas, quique miſericordiæ rem procurãt, & ingens præterea oppidanorū uis, deniq; quotquot hic eramus e Societate, corpori proceſſimus obuiam. Turba uero ad ſpectaculum effuſa, parietes, feneſtras, uias adeo conferta compleuerat, tranſitus ut redeuntibus uix pateret. Nonaginta pueri candidati præibant cum accenſis funalibus. Recta qua ueniebamus uia, multa paſſim erant odoramenta diſpoſita. Feretri autem latera, fundentibus item odorem argenteis duobus thuribulis cingebantur. Hoc maxime modo corpus domum noſtram allatum, & ſtatim in ſacello, tectum, ut

erat,

trat, repoſitum eſt. ne detegeretur, nimia populi multitudo fuit in cauſſa: quam ob ipſam rem ne Prorex quidem contra cupidius inſtitit: itaque ſpe uidendi amiſſa, paulatim omnibus fere digreſſis, pauci tantummodo uiri, ac fœminæ remanſere, ut oſtenderetur ſibi cum lacrimis obſecrantes, ſeque niſi impetrata re domum abituros negantes. quorum precibus, præſertim quòd iam turba, ſtrepituſq́; reſederat, ceſſit denique Melchior: cancellos, ne ſacellum ingrederentur, obiecit: excluſis introſpiciendi corporis poteſtatem fecit. Sextus decimus tum a morte Xauerij menſis agebatur. eo læti ſpectaculo cum rem diuulgaſſent, tantus denuo concurſus eſt hominũ factus ad nos, idem efflagitantium, ut neque negari diutius, neque toto ferme quatriduo confluentium die nocteq́; ad ſpectaculum turba ſummoueri potuerit, tam quidam non ſemel uidiſſe contenti, iterum iterumq́; reuerterentur. Melchior deinde arcam, cum iam ſatis in aperto fuiſſe uideretur, prope altare loco certo repoſuit, & clauſtro muniuit. nos cum e corporis preſentia magnam lætitiam cepimus; tum uero maiorem ex eo quòd animam pro nobis deprecantem aſſiſtere Domino credimus. Et ſane multum ei debemus fratres mihi cariſſimi, propterea quòd laboribus, ignominijs, iniurijs perferendis (quibus ille rebus ingentem uim animarum ad ſemitam ueritatis adduxit) patientiæ documenta nobis reliquit egregia: & ab initio uſque ad extremum tanto animi uigore, atque alacritate perſeuerauit, ut ijs, quæ de illo ſubinde nuntiabantur, quaſi ca uires humanas excederent, uix fides ab hiſce hominibus haberetur. Id adeo uitæ ipſius exitus comprobauit. diem quippe clauſit ultimum in regno, ut dicebam, Sinarum, in monte deſerto, in tugurio e paleis, & arborum ramis raptim exſtructo, commodis huius ſeculi æque inops ab omnibus, atque cæleſtibus affluens DEI ſola-

tijs: cui, dum uiueret, tanta cum fide ſeruierat. Ac Luſitani, quos memoraui, qui ſecus mare diuerſabantur, cognita Xauerij ualetudine, cum ad eum in montem aſcendiſſent, defectum iam uiribus inuenerunt, & morienti affuerunt. Petrus Alcaceua, cum ex Iapone ueniret, locum eſt contemplatus, montem ait eſſe admodum editum, arboribus frequentem. obijt ille 4. Non. Decemb. anno Domini 1552. Venio nunc ad alia, quæ apud nos poſtea contigere. Luſitanus ille, quem olim in Iapone cum Xauerio uerſatum fuiſſe antea demonſtraui, negotia cum Indis, Iaponijs, Peguenſibus, Sinis contrahendo, ad amplam pecuniam, multis annis re bene geſta, peruenerat. Is, ex quo die aduehenti corpus onerariæ cũ noſtris occurrit, noſtram omnium, ſed præcipue Melchioris amicitiam, & conſuetudinem ſtudioſius expetiuit. Templum eſt Virginis matris Goæ, trans fluuium: eo cum Melchior forte ſeſe conferret, hominem ſecum duxit. ibi dum una morantur, interea Melchior ab eo multa de rebus Iaponicis, de regione, de moribus ſciſcitari. Ille cum reſpondiſſet ad omnia, tum illud præſertim addidit de ſpe religionis Chriſtianæ in eam inſulam inducendæ (plane ut cerneres afflatum eſſe diuinitus) eam ſe Iaponiorum indolem perſpexiſſe, ut in orbe terrarum uniuerſo nuſquam prorſus opera locari poſſet utilius. ſibi quidem maiorem uitæ partem in augenda re familiari eſſe conſumptam, ſeq́ iam ad capiendos induſtriæ ſuæ fructus Luſitaniam cogitare; uerumtamen quod intelligeret, quantũ in Iapone profici poſſet; ſi Melchior eam prouinciam ſuſcipere in animum induceret; iam tum relictis omnibus una profecturum, ut uitam in tam pio negotio poneret. ſumpturum ex omni ſua pecunia non plus tria uel quattuor aureorum millia, ad ædes exſtruendas in urbe Iaponis nobili, qua in urbe Coſmus Turrianus commoraretur.

tur, cui Rex eius ipſius rei cauſſa ædificium quoddam iam aſſignaſſet. Melchior cum uideret non ſine diuino conſilio fieri, ut uirum diuitijs affluentem tanto præſertim labore quæſitis, tantus honoris Dei zelus teneret; cōſtituit uicario ſibi ſuffecto, Iaponem petere: ſed a Prorege ne impediretur timebat. ad eum igitur ueniæ cauſſa, ut primum in urbem redijt, ſeſe contulit; & quo ſuauis Domini diſpoſitio clarius appareret, in ipſo ianuæ ingreſſu commodum offendit Proregem litteras Iaponij Regis legentem, in quibus erat ſcriptum, quàm illi grata Sociorū noſtrorum eſſet opera in Euangelio promulgando, quantùm in ſuo regno profeciſſent, atque proficerent. Conſpicatus Prorex Melchiorem aduenientem, continuo anteuertens: Quid agis? inquit: cur Iaponem omittis petere, terram uſque adeo feracem? Atqui ob id ipſum, reſpōdit Melchior, ad te uenio. quod tibi quoniam probatur; nulla mora interpoſita, me ad profectionē parabo. itaque domum reuerſus, breui explicatis rebus omnibus, ſalutato Prorege, & ſumma cum beneuolentiæ ſignificatione Socijs ualere iuſſis; profectus eſt, ſacerdote uno, fratribus quinque, totidē pueris a doctrina, comitibus. In Iapone ergo uerſantur hoc tempore e Societate noſtra duodecim, & pueri catechiſtici quinque. quàm bene in ea inſula res procedat, meliuſq; ſit ſperandum in dies, qua prudentia incolæ ſint, qua conſtantia; dynaſtæ uero, ac Reges ad Chriſtiana ſacra ſuſcipienda quàm propenſo ſint animo, (id quod ex quo tempore Xauerius inſulam attigit, perſpici potuit) e Coſmi Turriani epiſtola cognoſcetis.

Goa. 9. Kalen. Ianuar.

1554.

FINIS PRIMI LIBRI.

DE IAPONICIS REBVS EPISTOLARVM

LIBER SECVNDVS.

DVARTES A SYLVA

Societati IESV Goam.

AMANGVTIANAS *res primũ, deinde uero Bungenſes ad Diuinæ maieſtatis gloriam hac epiſtola perſequar. Poſtquam a nobis Petrus Alcaceua diſceßit in Indiã (diſceßit autem Octobri menſe, anno Domini 1553) Amangutium ueni cum Coſmo Turriano. ibi ex familia Regia multi inſignes ac nobiles, & cũ eorum ſingulis 15 alij ferme, uel 20, Chriſtiani ſunt facti. ad eũ numerum acceſſere Meacenſes Bonzij duo, quorum alter, earum legum in primis peritus, multa percontatus a Coſmo, totam illi ſuã uicißim de mundi opifice, deq́; hominis anima ſententiam patefecerat, cuius erat ſumma, nullum eſſe plane rerum omnium conditorem. Verumtamen ipſemet conditor ſuam illi gratiam impertiri dignatus eſt, ut quanto uerſaretur in errore, et quàm eſſent uera, quæ a Coſmo dicebantur, liquido cerneret. itaque Dominum Deum noſtrum ex animo colere ſtatim decreuit: id quo melius faceret, omnibus*

nibus rebus, quibus ad eam diem utebatur, abiectis, exiguum ſibi tectum, aliqua ex parte a nobis adiutus, cum Socio ſuo Barnaba exſtruxit: ubi moratur uterque, & uictum ſibimet ſuis manibus operantes quærunt: nihil e domo noſtra, nihil aliunde gratis accipiunt: unam acquirendæ uirtutis rationem ſciſcitantur a nobis, in qua, ceu nouellæ plantæ, adeo feliciter creſcunt, ut mei me ſane ex eorum comparatione pæniteat. Eodem tempore Iaponius alius quidam ad Deum conuerſus eſt, magna humanitate uir, acutoq; iudicio, annos natus plus 50. & quamuis, antequam conſtituit Chriſtiana ſacra ſuſcipere, diaboli tentationibus adeo uexatus eſt, ut in morbum incideret; poſtea tamen quam Deo ſeſe commiſit, manna absconditum affatim hauſit: & nunc de priſtina ſua impietate deq; excellentia diuinæ legis loqui non deſinit. Is nouo nomine Paulus appellatur: & quod magna prudentia & ingenio præditus eſt, & nihil unquam adorauit in uita (nam Iaponiorum ſuperſtitionem inanem ſemper neſcio quid iudicauit) ſuo exemplo multos ad religionem impulit Chriſti: cui ille haud ſane ficte dat operam, ſiue transferendis in patriam linguam ſcriptis quibuſdam; (qua in re ualet plurimum, & ſtylus eius ualde probatur) ſiue alijs mortalibus a ueritatis uiam trahendis: præſertim uero confirmandis, ac retinendis in fide neophytis, quos antea tam uehementer inſectabatur. Uxor eius, & filij ſunt iam Chriſtiani: cum ipſius fratre non minus ingenioſo & ornato, alijs præterea ipſius affinibus, & amicis.

Septuageſimum uel 80 alius circiter annum agens, uir nobilis, ac dynaſta, ſuperſtitionem ſuam cum Chriſtiana religione commutauit: idolorum ante id tempus cultor egregius, quippe cui, ſi ſimulacris humi de more ſtatuendis uenerandi cauſſa, præ aſſiduitate laboris occalluerant manus: nunc uero tanta ei lux ueritatis oborta eſt, ut de

ut de laboribus ab ſe fruſtra ſuſceptis, deque ſuâ cæcitate uerba face-re nunquam deſinat. is idolorum loco templum ædificare decreuit, a quo Chriſtiani ad ſermones inter ſe de cultu diuino ſerendos augen-dæ pietatis cauſſa conueniant: & uniuerſis qui ſub imperio ſuo ſunt, omni conatu perſuadere conſtituit, ut ad Baptiſmum accedant: quo luſtratus eſt eius quoque filius annos natus 30, qui domum noſtram Chriſtianæ doctrinæ, & ſacrorum cauſſa uentitat. Tria paſſuum millia diſtat ab urbe Amangutio uicus quidam: ibi ad quinquagin-ta, uel ſexaginta neophytos ruſticos operarios omnes, tantum rerum diuinarum ſtudium ceperat, ut litterarum prorſus ignari, litteratos homines populares ſuos argumentando conuincerent. Quin etiam eius loci Bonzius ipſe, cum illos ſæpe ſermone atque altercatione la-ceſſeret, turpiter ab iiſdem ſuperatus ac uictus, exiſtimationi ſuæ denique migrando conſuluit: eius diſceſſu neophyti ualde leuati ſunt. Iidem pariter uniuerſi certum in locum ſæpe ſe conferunt, ubi de cultu diuino diſſeritur, admonentq́ inuicem ſeſe, & ad fidem ac religionem hortantur. Verum de ſtatu rei Amangutianæ plura co-gnoſcetis ex epiſtola Coſmi Turriani, quam miſit Bungum; ex qua ego hæc quæ ſequuntur excerpſi. Ex hiſce pauperibus multi facti iam ſunt, fiuntq́ ſemper aliqui Chriſtiani. iidem precationes tenēt, eaſq́ ad ianuam fere quotidie recitant: tum ſingulis caxa (quod monetæ genus eſt) in eleemoſynam datur: quare illi admodum læ-t[illegible], & Domino gratias agentes domum ſeſe recipiunt. iidem, Domi-ni[illegible]cis diebus, cum in ordinem diſcubuere, qui Chriſtiani ad ſacrificiũ ueni[illegible]unt, aliquid iis præbent eleemoſynæ cauſſa. Itaque & illi be-neficiu[illegible] gaudent, & Chriſtiani rei totius diſpoſitione atque ordine de-lectant[illegible]ur, & omnes in uniuerſum agunt Domino gratias, cuius ſi-bi mune[illegible]e, anteactæ ipſorum uitæ fœditas patuit. Paulus & Bar-

nabas

nabas Meacenſes Bonzij duo mirabiliter in fide proficiunt. Faxit Dominus, ut ad finem uſque perſeuerent. Die qui fuit DD. Coſmo & Damiano ſacer, ueſpere mortuus eſt Ambroſius Eunadus Faiſumius, Regis œconomus. eius funeri mecū interfuere plus 200, ſexus utriuſque neophyti, ſignum crucifixi unus e neophytis præferebat; & quoniam demortui domus a noſtra plurimum aberat, pompa mediam per urbem neceſſario ducta eſt. Efferebatur autem corpus admodum excelſo feretro, tantaq; funalium multitudine, ut ipſam diei lucem repræſentarent; terræq; quanto potuimus apparatu cæremonijsq; mandauimus. Commouit ea res aliquantum ad impias ſectas deſerendas cognatos ipſius, & maiorem ciuitatis partem: quas quidem ſectas plane relinquerent, ſi diuinæ legis interpretum hic foret copia. Uxor autem eius continuo pauperibus fecit benigne: nam & ipſo quatriduo præbuit ipſis epulum, & e domeſtica ſuppellectili multa diſtribuit. in ijs etiam ueſtem ſericam, ex qua conficietur pecunia ad ædificandam illis domum in area, quam idcircò nobis neophytus quidam attribuit. Hoc eius recte factum, ceteraq; neophytorum erga inopes beneficia, quibus bis terue cibaria ſingulis menſibus largiuntur, compenſet Dominus: quem uos rogate fratres mihi cariſſimi, ut hæc ab illis fiant, nullam ob aliam cauſſam, niſi ut eidem placeant: & ſimul in officio me ſua benignitate confirmet.

Domus ea, cuius meminit Coſmus, perfecta iam eſt. Abſolutū eſt opus, 5. Cal. Iulij, & diebus aliquot ibidem ſacrificatum, ſermonesq; de ipſius fundatione ſunt habiti. Hactenus de rebus Anangutianis. Nunc ad Bungenſes uenio. Anno 1553 noſtri lapidationibus ibi male accepti ſunt, confictis in eos criminibus, quòd carne ueſcerentur humana. ſed Rex, cauſſa cognita,

gnita, rem totam breui compreſſit, diſpoſitis cuſtodiæ cauſſa circa domum noſtram interdiu noctuq́; uigilijs. atque ea ſane præclara fuit neophytorum probatio: quippe qui, nos quo maioribus cinctos uidebant anguſtijs, eo maiorem ipſi firmitudinem animi conſtantiamq́; præſeferebant. Eo tempore multæ ad neophytos conciones, multæ contra Bonzios diſputationes habitæ ſunt, qui uicti, cum quid agerent non haberent, inſigni mendacio populum onerarunt, nulla re ſcilicet Chriſtianam a Iaponica religione differre. Res erat ſane periculoſa; itaque noſtri diuinæ gloriæ zelo inflammati: nil aliud per eos dies docere populum inſtiterunt, niſi hæ duæ religiones quãtopere inter ſeſe differrent: legem quippe Iaponicam fabulis atque mendacijs: Chriſtianam uero plane certiſſimis niti principijs. Atque ob id ipſum Balthaſar Gagus librum Iaponico ſermone conſcripſit, ac dedit Regi, quem Rex coram ſe, ſuisq́; conſiliarijs recitatũ, ac uehementer probatum, ſuo ſigno obſignauit, atque ad Balthaſarem remiſit, iubens ei renuntiari, ſe libri eius exemplum deſcriptũ habere apud ſe, proinde exemplar obſignatum ut erat, oſtenderet magiſtratibus, ut eos perſpecta Chriſtiana ueritate & doctrina, beneuolos & amicos haberet. Ex eo tempore adhuc in pace fuimus: Bonzij in Dominum credidere complures. in ijs quidam legiſperitus ex eorum ordine, qui commentationibus uacant, noſter antea uehemens aduerſarius. huic ita deinde clarum ueritatis lumen affulſit, ut in exquirendo Chriſtiani hominis officio nunquam defatigetur. Tanta uero tranquillitate fruitur animi, atque ita Dei beneficia ipſius hærent infixa memoriæ; ut pro ijs, a quibus Chriſtiana myſteria didicit, & a quibus huc miſſus eſt, denique pro cunctis Euangelij præconibus preces ad Dominum aſſidue fundat. Anſelmus eſt quidã Dominus uici non longe ab urbe poſiti: is, ut uxorem

rem

rem ad cultum Dei traduceret, anno ſuperiore uenit ad nos, & Balthaſarem domum ſuam adduxit; qui fœminam, & domeſticos omnes, aliosq́ complures neceſſaria ad religionem rudimenta edocuit, & conuertit ad Dominum. Horum exemplo tantus in reliquis eius uici incolis motus animorum eſt factus, ut omnes fere Chriſtiana iam ſacra ſuſceperint. Vicus eſt alius, decem leucas ab urbe: illuc item anno ſuperiore lucri cauſſa ſe contulit neophytus operarius quidam, Antonius nomine: ibiq́ reperit hominem, qui ab dæmone ſeptem iam diebus ita præfocabatur, ut nihil neque eſculentum, neque poculentum per fauces poſſet demittere. Hunc miſeratus Antonius, & ſimul recordatus latronis eius, cui culpam ſuppliciter agnoſcenti Dominus noſter IESVS CHRISTVS ignouerat, aquam in uas infundit, expiatq́ manu ſua per ſignum Crucis. deinde hortatur ægrotum, ut peccatorum ſuorum agat pænitentiam, & credat in eum, a quo & conditus fuerit, & ſalutem poßit accipere. Annuit ægrotus, & continuo porrectum ſibi poculum aquæ totum penitus hauſit, appoſitumq́ orizæ paulum, ſine labore comedit. Quæ res ægrotum ita permouit, ut cum primum per corporis uires liceret, ad nos conferre ſeſe Chriſtianæ religionis ſuſcipiendæ cauſſa decerneret, itaque fecit: omnem ſuperſtitionem abiecit, Chriſtianos ritus ac precationes edidicit, paucisq́ poſt diebus eſt mortuus. Alium etiam conuertit ibidem Antonius, claro admodum genere natum. Lucas nouo iam nomine dicitur. Is cum Baptiſmi cauſſa ad nos ueniſſet, poſtea quam ablutus eſt, Balthaſarem domum ſuã cum Ioanne Ferdinando, Antonioq́ perduxit. ibi dies aliquot inſtituendis baptizandisq́ ita multis uacarunt, ut ex una tantum Lucæ familia, 60 capita (in his uxorem Lucæ, duosq́ filios uirili ætate) cæleſti lauacro purgauerint. Quorum tanta conſtantia, tantum

animi

animi robur apparuit; ut ſuo exemplo alijs ad fidem trahendis numerum deinde 300 impleuerint. Annus circiter agitur, cum quidam oculorum acie ſane debili baptizatus eſt. is Dei benignitate factum eſt, ut una cum animi lumine oculorum quoque lumen reciperet: etenim continuo clare cœpit uidere: cuius rei fama cum latius manaſſet; Iaponiorum ad nos concurſus hinc inde ſtatim eſt factus, partim cæcorum, partim uario morborum genere, ut lepra, febri, alijsq; huiuſmodi laborantium, in quibus Dominus pro ſua ſapientia, cæleſtis numinis uim ſæpe declarat. Quod ut facilius cognoſcatis, nonnulla referam, quæ in hoc genere contigerunt. In popularibus neophyti illius, quem ex oculorum debilitate repente conualuiſſe docuimus; iam inde ab ipſo abauo quidam hæreditario ueluti iure, & quaſi per manus acceperat, ut a dæmone torqueretur. atque is impetrandæ ſalutis cauſſa, in uictimas & impia ſacrificia patrimonium pæne conſumpſerat. Verum dæmones idolis inhabitantes, quo maiores ſibi honores haberi cernebant, eo uexabant hominem grauius; nec illius tantummodo cruciatu contenti, arreptum ipſius quoque filium annos natum 30, adeo male accepere, ut multos dies nihil omnino guſtaret, nec iam patrem, uel affines agnoſceret. Balthaſar ubi id reſciuit, contulit eo ſeſe, cumq; filium in ipſis tormentis offendiſſet, iuſſit eum Diui Michaelis nomen pronuntiare. paruit ille, & in ipſa pronuntiationis clauſula tám uehementer intremuit, tanta cum geſticulatione, motuq; membrorum, ut qui aſtabant, rei miraculo perhorreſcerent. Verum diuinæ placitum eſt bonitati, ut ſimul atque Sacra illa uerba ſuper eum Balthaſar effatus eſt, ſcilicet: in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti; a nequiſſimo ſpiritu liberatus, continuo & cibum, & uſum mentis rationisq; reciperet. Deinde uero una cum patre Chriſtiana rudimenta edoctus,

ctus, & uterque ſacro fonte luſtratus eſt, ac filius quidem, Michaelis: pater autem, Pauli nomen aſſumpſit. Paucis poſt diebus, eiuſdem Pauli filia, ſoror Michaelis, ad templum noſtrum acceſſit, quæ item triginta iam annis male a dæmone habebatur. Ea cum uelle ſe Chriſtianam eſſe dixiſſet, dum illi benedictionis formula traditur (hora meridiana erat circiter) uehementi pariter ipſa timore corripitur. Tum Balthaſar ad exorciſmos confugit, cæpitq; mulieri ſuadere, ut nomen IESV, nec non D. Michaelis pronuntiaret. illa uero diſcruciata grauiſſime, ore compreſſo, uoce ueluti in cantum ſoluta, reſpondit, ſi, Xacæ & Amidæ, qui legem dedere Iaponijs, idola repudiarentur; neminem adorandum eſſe præterea: neque uero ſe cuiuſpiam ui, ab eorum cultu poſſe abduci. Poſtridie (qui dies fuit Beatiſſimæ VIRGINI ſacer) templo Chriſtianis referto; cum mulier quoque adeſſet; Balthaſar ſacro peracto, quæſiuit ex ea quomodo ſeſe haberet. bene cum reſpondiſſet: Diui Michaelis nomen profer, inquit ille: tum fœmina denuo tremere, labiaq; conſtringere. dæmon autem ex illa iam, inquit, abeo: uerumtamen quoniam tribus iam ætatibus patris uidelicet, filij, nepotiſq; domicilium mihi in his ædibus collocatum obtinui, propterea nolo diſcedere. Inſtare Balthaſar iterum, ut D. Michaelem appellet. tum energumena, enimuero id eſſe iam putidum, ac moleſtum: mox etiam contracto uultu, cum lacrimis, Quo migrem igitur? inquit. Cum in eo ſtatu res eſſet, Chriſtiani, qui aderant, in preces dedere ſeſe; nec ita multo poſt ſpiritus ille nequam erupit, mulier autem ualde leuata eſt, atque integra prorſus mente, potum petijt, porrectamque ſibi aquam luſtralem ſeu benedictam, ebi-

O bit.

ble. Tum iuſſa dicere IESVS, MARIA, tam ſuauiter pronuntiauit, ut uox Angeli uideretur. Ex eo tempore nunquam deinceps a dæmone uexata eſt, iamq; Christiana ſacra ſuſcepit. Qui ægroti huc deuenere, ex ijs ad 300, iam Chriſtiani cernuntur, quorum ſermones inter ſe de beneficijs a Domino poſt Baptiſmum acceptis, operæpretium eſt audire, dum hic patientiam in morbo ferendo, ille recuperatam prope ualetudinem prædicat. ſolent autem huiuſmodi ægroti, decem alios, quindecimue ſinguli ad Chriſtianam religionem ſecum adducere; quorum corpora non alio medicamento curantur a nobis, niſi aqua benedicta, cuius uirtus in hoc regno multis experimentis, præſertim uero in oculorum curatione, quibus Iaponij uulgo laborant, eſt comprobata: ut eius petendæ cauſſa a leucis 10, uel 12, undique concurratur ad nos.

Hoc anno, qui poſt Chriſtum natum eſt 1555, in hac æde ſacra Bungenſi a Cineralibus ad uſque Paſchæ ſolennia, conciones quotidie cum ſacrificijs habitæ ſunt, tanta neophytorum frequentia, ut eos domus noſtra non caperet, tantoq; animi ardore, nonnulli ut e pagis pridie domum noſtram uenirent quo poſtridie mane ad tempus concioni adeſſent; nonnulli autem ad templum duabus ante lucem horis accederent. quibus rebus homines ita uehementer inflammabantur, ut quotidie ferme deni, duodeni, uel etiam uiceni poſt catechiſmum fierent Chriſtiani. Itaque baptizati ſunt eo toto Quadrageſimæ tempore, 400. A Paſchalibus ferijs uſque ad Pentecoſten eodem feruore ac ſtudio continuatæ ſunt quotidie conciones, neophytorum rogatu, qui propitiandi Domini cauſſa myſterium Confeſſionis ſane quàm diligenter frequentant; quorum uitæ morumq; immutationem poſt Baptiſmum, noti affineſq; eorum ualde mirantur, quippe, ut quiſque maxima pro Chriſti nomine ignominia

minia afficitur, ita ſe beatiſſimum putat. Quidam etiam, cum initio conuerſionis, nonnullo pudore territus latitaret; ita ſe nunc palam penitus in cauſſam Chriſtianam tanta ſua cum delectatione demiſit, ut uerbo Dei potius quàm cibo ſuſtentari aliq; uideatur. Cæremonia quoque noſtra funebris magna cum admiratione probatur ab ethnicis: ut funus, quod primum duximus, hominum plus tria millia ſpectandi cauſſa celebrauerint. cum autem pauperibus æque ac diuitibus honorem a nobis uident haberi; tum uero legi Domini Dei noſtri ſimile nihil fatentur eſſe. atque lex ea ſane late uagatur in hoc regno Bungenſi: nam præter urbanum neophytorum gregem, Iacali 50 uel 60; Siquidi totidem; Quinctani (pagorum hæc nomina ſunt) plus 200 uiſuntur. Neophytus quidam eſt, quem ceteri ob eius uirtutem parentis loco uenerantur & colunt; qui ſæpe ad ſacrificia & conciones huc uentitat. Is ea loca circumiens, ceteros ad officium cohortatur & animat. Superioribus diebus Balthaſar Gagus cum Ioanne Ferdinando Firandum profectus eſt ad Luſitanorum qui ibi erant, Confeſſiones audiendas. Rex autem ante quàm diſcederet, uenit ad nos, iuſſitq; Balthaſarem de commeatu ſine cura eſſe: daturum ſe qui eum proſequeretur, & omnia ad iter neceſſaria compararet, idemque, ſi Balthaſar uellet, præſtaret in reditu: præfectis etiam, quacunque tranſeundum eſſet, iumenta & cetera quæ opus forent, ſe imperaturū. Eum nunc in ſingulos dies exſpecto. mecum hic de neophytis rem anſere ſenex quidam, Antonius nomine, 50 uel 60 natus annos: & alij præterea quattuor uel quinque homines impigri ad neceſſaria negotia obeunda.

Scriptis iam litteris, ex Ida pago non longe ab urbe poſito mulier quædam cum marito ad hoc templum Baptiſmi cauſſa ſe contulit.

Sed uterque, quòd Balthaſar aberat, domum ſuam re infecta, conſilioq́; pœne mutato reuertebantur. Id ubi cognouit Antonius is quem modo nominaui, me appellauit, ut preces ab omnibus, qui aderant, ad Dominum pro utroque eorum habendas curarem: itaque dum orationem Dominicam elata uoce multi recitamus, conſpecta mulier eſt adeo uehementer intremere, ut illam ipſi tres homines regere & continere non poſſent: dentibus uero tam acriter infrendebat, ut uiderentur effringi. interea conſtrictis ipſius manuum digitis, mulierē ſigno Crucis, & aqua benedicta luſtrabat Antonius: nobis ex altera parte in oratione Dominica & Angelica ſalutatione perſeuerantibus: Poſt hæc mulier aliquantulum conſopita, ſimul atq́; expergefacta eſt, iuſſa dicere, IESVS, MARIA, primum ueluti indignabunda pronuntiauit: tum ei manus arctius iterum uinciuntur, precationi ſimul omnes inſiſtimus: nec ita multo poſt fœmina dolere manibus, & lamentari, & rogare ut ſeſe quàm citiſſime ſoluerent. Deinde, pia admodum uoce proferens, IESVS, MARIA, uerum Creatorem ſuum adorare ſe dixit, grauemq́; ſeſe peccatricem agnoſcere. Eadem mihi poſtea affirmauit ſe toto ſeptennio cordis ingentem ſenſiſſe grauedinem, ſed iam ea leuatam, & exhilaratam eſſe. Poſtridie mane cùm marito diſceſſit: redituri ad Baptiſmum cum primum Balthaſar Firandō reuerterit. Mihi ſane magnam tota res attulit uoluptatem, & ex eo die plane alia mulier atque antea, uiſa eſt. multa prӕterea in hac regione geruntur a Domino: qui nos pro ſua bonitate idoneos uineӕ ſuӕ cultores dignetur efficere. Bungo 12. Kal. Octob. 1555.

BAL-

BALTHASAR GAGVS Societati IESV.

Anno Domini 1552. Iaponiſ inſulam attigi, ac de rebus ijs quæ mihi in itinere, quæue deinceps contigerant, tum ex ipſo portu Sinarum, tum etiam ex urbe Bungo (quod meum eſt domicilium) ad uos litteras dedi. Hanc autem epiſtolã ſcribebam Firandi, quo me Duartes Gamma per litteras magnis precibus euocauerat, uti ſuam ſuorumq; confeſſionem audirem, neophytos conſolarer, aliosq; permultos cupientes, aqua ſalutari perfunderem. Itaque Bungo confeſtim in hunc portum Coſmo Turriano auctore deceſſi: e quo ſcribam nonnulla ex ijs, quæ in hac regione geruntur Dei benignitate, ſed breuiter, quia nautæ feſtinant.

Locis duobus huius terræ præcipuis, areas duas habemus amplas, & ſingula utrobique ædificia, alteram ſcilicet Amangutij, quæ urbs permagna in medio totius inſulæ ad Septentrionem eſt poſita: Bungi uero alteram, quod oppidum Amangutio leucas 5 & 40, in meridie diſtat. Amangutianam Coſmus cum Ioanne Ferdinando duobusq; bene uerſatis in religione Chriſtiana Iaponijs incolit, ego uero Bungenſem. & Coſmus quidẽ cũ eſſet antea obeſo corpore, nunc partim ſenio, partim etiã (quæ huius agri ſterilitas eſt) macie pæne conſumptus uidetur, quippe oryza exigua, & oleribus, aut leguminibus ueſcitur: piſcibus autem raro, quod Amangutium abeſt a mari leucas 30. caro autem ibi fere non guſtatur, niſi ſi quando (quod perraro fit) ſylueſtres feræ capiuntur a uenatoribus. nam cicures nec mactant, nec nutriunt edendi cauſſa Iaponij: ſed tamen longo iam uſu Coſmus paulatim huiuſmodi cibarijs aſſueuit. Amangutianorum Eccleſia Chriſtianorum duo

circiter millia conficit, qui diebus feſtis aſſidue ſacris miſſarum interſunt, concioneſq; audiunt, quas habet Iaponice Ioannes Ferdinandus in ea re præcipuo quodam Dei beneficio excellens. Amangutiano regulo Coſmus admodum æquo, neophytis uero ualde beneuolis, dictoq; audientibus utitur. ſunt enim Iaponij ad honeſtatem propenſi, beneq; morati.

Bungi cum Rex areã nobis dediſſet, domum in ea, templumq; cũ excelſa Cruce conſtruximus. Habentur in eo quotidie ſacra miſſarum, & homiliæ. itaque neophytorum, qui in uniuerſum 1500 numerum explent, tanta ſedulitas eſt, ut eorum complures diem nullum, quin adſint, præterfluere patiantur: diebus uero dominicis ita multi conueniunt, ut domus eos non capiat: feſtis autem præcipuis multo plures, quippe in noſtris ædibus ipſam etiam diei feſti uigiliam peragunt. Sed omnium maxime proficiunt pauperes, quippe qui apud ſeculum, ſeculiq; fautores minimum obtinent gratiæ. Facit ad eos uerba Iaponice ſodalis noſter Duartes a Sylua, nec non e neophytis ipſis interdum, ſi qui rerum diuinarum intelligentia præſtant; Paulus quidam præſertim: quem Dominus præcipuis ad hoc munus ornamentis inſtruxit. is cum præclare popularium ſuorum errores, diaboliq; in eis decipiendis uerſutias calleat; tam promptus eſt Chriſtianæ pietatis defenſor, ut Iaponios mira facilitate conuincat: ſuperſtitioſa ipſorum mendacia, & religionis noſtræ ueritatem illis aperiat. Eum ego mecum una Firandum adduxi, ubi neophytis operam nauauit egregiam. Veſtris eum uos precibus fratres mihi cariſſimi Domino commendate. profecto enim ad curationem animarum idoneus eſt: Porro neophyti ſpiritalibus exercitationibus ita excoluntur a nobis, ut ſacrificio miſſæ quotidie interſint, diebus uero dominicis audiant

uerbum

uerbum Dei. Peracto ſacrificio, ter Dominicam orationem, ter ſalutationem angelicam pro bene meritis, pro iis, qui nauigant, pro ſtatu & amplificatione Catholicæ in his partibus Eccleſiæ, ſupplices recitant. Quadrageſimæ tempore cum apud eos eſſet hoc anno Ioannes Ferdinandus, orationem dominicam, & ſanctiſſimum Euchariſtiæ myſterium declarauit, cuius quidem myſterij tanta illi ueneratione, deſiderioq́ tenentur, ut multi ex iis, qui maxime ſunt in rebus ſacris aſſidui, cœleſtem illum ſibi porrigi panem a me magna cum deuotione atque humilitate petierint, utpote magnopere neceſſarium ad corroborandam fidem. nam quod ad præparationem attinet, ſeſe quidquid mihi uiſum fuerit, facturos eſſe recipiunt. Exſequiarum autem uniuerſa ratio noſtra hæc eſt: primum, qui moriuntur, eos, antequam extremum ſpiritum ducant, de rebus ad ſalutem neceſſarijs commonefacimus, & animamus: mortuis deinde feretrum neophyti exornant: ſi mortui tanta forte inopia ſit, ut in funus pecunia deſit, collata uiritim ſtipe, quæ neceſſaria ſunt, aliqui comparant, feretrum ſerica opertum ueſte quattuor uiri tollunt. Frater noſter amictus ſuperpellitio, ſignum Crucifixi geſtat, quem comitatur puer cum aqua benedicta. Tum deinceps ego ſequor non ſine litanijs, mihiq́ uoce præeunti (neque enim hic nobis, ut in Europa clericorum eſt copia) neophyti ipſi reſpondent: multæ undique laternæ collucent. Antequam domo efferatur cadauer, precationem unam ego recito, deinde orationem Dominicam uniuerſi concinimus, idemq́ fit ad ſepulcrum. poſtridie neophyti ad templum redeunt cum candelis accenſis, ego ſuper tumulum e reſponſorijs, quæ appellantur, unum elata modulor uoce. Itaque crucem inauratam cum artificioſa Chriſti pendentis effigie, baſiq́ deſidero, quam in huiuſmodi pompis erectam, excelſamq́

geſtemus: quibus hi barbari tantopere permouentur, ut cōgantur fa teri nihil eſſe IESV CHRISTI legibus comparãdum. & conuertuntur ſane ad Dominum aliqui, ſed hi ferme egeſtate labo rantes, uel morbo, uel a dæmonibus obſeßi, quorum Dominus ani mos primum, deinde etiam corpora curat, alio pharmaco nullo, niſi aqua, paneq́ benedicto. Multa mihi in hoc genere ſcribendi materia ſuppetit, uerum temporis anguſtijs premor.

Superioribus diebus in energumenam incidi, quam Dominus neophytorum rogatu ac precibus liberauit: ex ea dæmon carmina fundebat interdum Iaponica, quæ Iaponij ſane magni faciunt, ſtu dentque perdiſcere, tametſi illa quidem ſtatim auctorem per ſe ipſa demonſtrant, nam ut eorum bona ſint principia, media tamen, uel extrema uirus eructant. Solet autem dæmon cum uerſus huiuſmo di enuntiat, uel regis alicuius iam uita functi, uel etiam bruti cu iuſpiam ſibi nomen affingere, ut his cæci Iaponij inducti fallacijs, aut regem illum, aut brutum uenerentur ut Deum. Atque ea ra tione in rebus creatis diabolus adoratur. Alio præterea fraudis ge nere dæmon Iaponios fallit. nam ſæpenumero Bonziorum rogatu, cum ſcilicet ijs pecuniæ ob eam rem, aut ueſtimenta præbentur; uel febrim ſedat, uel e corporibus migrat: ita fit ut quamuis de illo ma le Iaponij ſentiant, nihilominus eum aliqua ex parte ſuſpiciant, metuant quidem certe, eiq́ graui licet impendio honores quàm ma ximos habeant. Iam uero in ſomnijs quoque dæmoni perfacile cre dunt. qui ſane per miniſtros ſuos uehementer laborat, ut inſurgens in hac regione Chriſtianæ Eccleſiæ deſtruat ædificium, cumq́ alia ratione non poßit, calumnijs nos oppugnat, nititurq́ perſuadere Ia ponijs, nos carne hominum ueſci. Verum miſericors Dominus, qui ſuorum nunquam obliuiſcitur, ex omnibus periculis eripit nos, ſem

perq́

p rq̃ dæmon e certamine diſcedit inferior.

Radices in hac terra dæmonis cultus iecit altiſſimas, decem circiter e Sinarum regione importatis hæreſibus, quæ tamen ad duas præcipue rediguntur. altera eſt eorum, qui ſempiterna poſt mortem & ſupplicia, & præmia dicunt eſſe; choros, & ſymphonias libris exercent; mortuorum manes conuiuio excipiunt, curant funera, habent cœnobia cum campanis, & cellis; cinericijs quidam, atris alij utuntur ueſtibus; multa cum ſuperſtitione exſequiarum iuſta perſoluunt, quibus abſolutis addunt ad extremum Fombexet, quæ Sinarum eſt uox, ſignificatq́; Nugæ ſunt hæc omnia. itaque ex ea uoce nectitur quam dicebam, hæreſis altera illorum qui ueluti pecora iudicio & ratione carentia; nullum eſſe nec Deum, nec animum, nec dæmonem affirmant: & quoniam intima conſcientiæ ſolicitudine uexantur; ad huiuſmodi morſus ſedandos; ſine pudore ullo metuue, in omni ſcelerum, & flagitiorum turpitudine uolutantur: quos cum Deus iuſti ſupplicij cauſſa omni libidinum turpitudine fœdari permiſit; tum ſe (miſeri) diuinæ ignari iuſtitiæ, legum uinclis ſolutos, tum ſanctos exiſtimant, tum ad optatam curriculi metam ſe perueniſſe arbitrantur. Atque hæc ſane mendacia, quippe quæ nullis fundamentis nituntur, cum ceteris rationibus, tum ipſa uitæ morumq́ fœditate facile conuincuntur. Bonzij, qui ſectam tuentur priorem, chirographis quibuſdam quæ ſane magno uendunt, cauere ſolent Iaponijs, nihil eos poſt mortem incommodi a dæmonibus accepturos. Qui me Bungi primus excepit hoſpitio, is unum apud ſe chirographum habebat eiuſmodi: ſed melius uidelicet cauit illi Dominus, cum eum familiamq́ ipſius uniuerſam a Bonziorum dolis ad Baptiſmum traduxit.

Anno

Anno ſuperiore montanus quidam honeſtus uir, Chriſtianus eſt factus: cuius rogatu ad patriam ipſius acceſſimus leucas 9. ab urbe Bungo. ibi præter eius familiam quæ 100 capitum ſummam excedebat, alij præterea ad 300, crediderunt Euangelio. ij Chriſtianum eum qui nos illuc deduxit, eximia uirtute hominem, uenerantur ut patrem. Erat ibidem præfectus regius quidam inſignis, quicum de rebus diuinis admodum copioſe diſſerui, tantusq́ in eo animi motus eſt factus, ut in hæc uerba prorumperet: Equidem cupio fieri Chriſtianus, idq́ re ipſa ſtatim perficerem: ſed quid Dominus meus deinde? quid dicat? quamquam id, quod docetis, cum ſit adeo certum atque perſpicuum, profecto ne ipſe quidem poterit Chriſtiana ſacra repudiare. Atque ut ea, quæ ſentiebat, præſeferret palam, ad Baptiſmum nonnullos ipſemet e ſuis domeſticis incitabat. Itaque aſſeclæ duo, quibus ille præcipuis in adminiſtratione conſiliarijs utebatur, cæleſti lauacro expiati ſunt. Poſtremo a nobis petijt, ut eo rediremus quotannis: populum uniuerſum paulatim in Chriſti fidem eſſe uenturum. itaque hoc ipſo tempore nos exſpectat.

Firandi præclare in præſentia Chriſtiana res geritur, ſacrificanti mihi quotidie, concionanti uero Iaponice Ioanni Ferdinãdo, neophyti adſunt. quamquam Ioanne quidem carebunt propediem, exſpectatur enim a Coſmo Turriano, ut neophytos Amangutianos erudiat. mecum remanebit Paulus Iaponius, de quo dixeram ab initio, egregius iuuenis, tantaq́ dicendi facultate & copia præditus, ut dies totos in ſacris diſputationibus ſine ulla auditorum ſatietate conſumat. Mirabile uero dictu eſt, quanto in rebus diuinis animi æſtu zeloq́ ferueat, quantaq́ dexteritate Iaponios quid ſequi debeant, quid fugere, edoceat. Firandenſium neophytorum numerus eſt iam ferme 500. Regulus autem, in quo magna ad Chriſtianã

religionem

religionem propenſio cernitur, aream nobis ad cœmeterium Chriſtianorum attribuit, in qua ipſo exaltationis Crucis die ſolenni, ſumma & neophytorum & Luſitanorũ qui aderant, gratulatione & alacritate, Crucis trophæa defiximus.

Aloiſius Almeida præter pecuniam ad excipiendos infantes collatam, unguentum etiam centum aureorum pretio mittit Vlyſſiponem ad Socios noſtros, ut coacta ex eo pecunia, tabulam ad exemplar quod in charta delineatum eſt, quàm elegantiſſimo opere pingendam curent: ſumma quæſo adhibeatur diligentia, ut ea tabula perfecta ad hanc Bungenſem Eccleſiam perferatur, in Beatiſſimæ Virginis ſacello ualetudinarij quod a pietate nomen accepit, locanda, &c. Firando 9. Cal. Octob. 1555.

MELCHIOR NVNNES Societati IESV in Europam.

ANno ſuperiore, ſuſceptæ a me Iaponicæ profectionis huiuſce conſilium, aduentumq; meum Malacam per literas uobis expoſui. nunc iter noſtrum Malaca ad hunc uſque portum Sinarum deſcribam breuiter: nautæ enim properant. Cum uarijs difficultatibus ab nauigando cohibiti, hyemem totam in pijs obeundis ex inſtituto noſtro muneribus Malacæ poſuiſſemus, ego uero etiam in morbum Domino uolente incidiſſem; nondum plane recuperata ualetudine, paratam, inſtructamq; magno labore Carauelam (nauigij genus id eſt) conſcendimus, tanto cum gemitu, luctuq; Malacenſium, ut equidem indignitatis meæ conſcius erubeſcerem. cum leucas 12. a Malaca prouecti eſſemus, tempeſtas adeo ſæua repente cooritur, ut uela diſrumperet, ſane commo-

cõmode: ſecus enim omnino uis uenti nauigium demerſiſſet. Poſthæc ad fretum Sincapuranũ in ſyrtes ſcopuloſas incidimus, & quidem in hoſtium ora, qui Luſitanos complures uarijs grauiſſimiſq; cruciatibus paulo ante mactauerant. Hic nos cum incerti ſpem inter metumq; fluctuaremus, reliqui uero de ſalute iam prope deſperaſſent; ſcapham, eorundem rogatu conſilioq; conſcendi ego cum fratribus duobus, ut roſtratam maioris formæ nauem, quæ paulo ante præceſſerat, quærerem, eiuſq; auxilium implorarem. Ac primis tenebris Maurorum Pantanaatum infeſta nobis 50 apparuere nauigia: qui ita prope ad nos acceſſere, ut iam gratulantium prædã inter ſe uoces, clamoreſq; exaudirentur. Tum uero neceſſe fuit ad arma ſpiritalia fidei & precationis, bellica quoque tormenta arripere, ut hoſtibus terrorem inferremus: atque ut quattuor ſclopettariorum ſpecies præberetur: igniti eminus funiculi oſtendebãtur. Verum nobis Dominus, qui laborantibus præſto ſolet eſſe, ſubuenit. Etenim cum in hoſtium poteſtatem pæne iam ueniſſemus, ita ad roſtratam appropinquauimus, ut eius metu perterriti Mauri curſum reflecterent. Tertio periclitati ſumus ad inſulam Palotimam. quippe, cum Luſitani aquatum deſcendiſſent: niſi murmur exauditum eſſet opportune, latentium in inſidijs Maurorum; uenenatis utique illorum occubuiſſent ſagittis. In ea inſula, noſtrorum e numero quattuor Mauri ad nautica miniſteria in primis neceſſarij, fuga deſeruere nauigium: quæ res gubernatoris, præfectiq; animum uſque adeo perculit, ut ægre ab ijs impetrauerim quo minus reuerterentur. Inde uentum eſt ad inſulam Patauen, cuius incolæ iccirco Luſitanis erant infeſti, quòd ab ea roſtrata, quam dixi, captum ipſius inſulæ præfecti nauigium, & omnes quotquot eo uehebantur, occiſi fuerant. Hic noſtris e fratribus duo, cum ad commeatus petendos

tendoſ in terram deſcendiſſent, magnum adiere diſcrimen. Verum hæc omnia incommoda mirum quanta animi alacritate, non modò fratres, ſed ipſi quos nobiſcum una ducebamus, pueri exciperent. ut ſatis appareret quantum ex una parte laboris ad noſtram probandam patientiam permitteret Dominus, tantundem ex altera auxilij ad leuandas difficultates, ipſius benignitate præberi. Ineunte Maio menſe, Pataue ſoluimus læti, quòd primus deinde portus nobis Bungus Iaponicæ terræ uidebatur futurus: quo in loco & Socij noſtri, & multi Chriſtiani præterea uerſarentur. ſed uel noſtris peccatis, uel dæmonis inuidi ſcelere, uel Diuino cõſilio nos in ipſo Pulonandaris medio ſinu curſuq; atrox adeo tempeſtas oppreſſit, ut nauis, dehiſcente carina, ex ingenti fluctuatione, aquæ tantum acciperet, quantum aſſiduo diurno opere, nocturnoq; exhauriri non poſſet. Tum præfectus, & comites Luſitani me per Deum obteſtari, ne Iaponiorum ſalutem ipſorum uitæ, ſalutiq; anteponerem: eam ſibi perſpectam marium Sinenſium, ac tempeſtatum eſſe naturam, ut ſi cæptum curſum tenere pergeremus, nobis pereundum eſſet omnino: itaque eorum precibus coacti, ad Palotimam, quam initio nominaui, reuertimus: quanto noſtro cum dolore, uos ipſi exiſtimabitis fratres, cum tantopere expetitã a nobis nauigationẽ quaſi retexere, ac remetiri cogeremur. Ad hæc ille quoque metus animũ angebat, ne inuiſa Deo noſtra eſſent ſtudia. cum interea & nauigium aquã non ceſſaret accipere, & redeuntibus uentus nobis tam aduerſus obſiſteret, ut quadrageſimo die, ni fallor, non plus quàm 40 uel 50 leucas remenſi fuerimus. Verum immenſa Dei clementia, eos qui ipſi confidunt, cum in extremum uenere diſcrimen, tum ſubleuare maxime ſolita; diutius nobis opem ferre non diſtulit. Nam triduo poſt quàm Palotimam ex reditu attigimus, eodem naues Luſitanæ

næ duæ aquandi cauſſa, cum ad Sinas tenderent, acceſſere. quarũ præfecti rogauere nos, ut quoniam tam periculoſe nauigaremus, una ſecum onerarias conſcenderemus: tranſmißionem ab Sinis in Iaponem, Deo uolente, non defuturam: quæ me res tametſi magnam in dubitationem adduxit, tamen ut aliquam Sinenſis prouinciæ notitiam, & uſum acquirerem, & ſimul ut explorarem qua ratione poſſet aditus in id regnum Euangelio patefieri; ſtatui denique magis e re Chriſtiana futurum, ſi me ad Sinas ex itinere contuliſſem. Sed pridie quàm in onerariam Franciſci Tuſcani e carauela tranſcẽdimus; grauius multo, quàm unquam antea, uitæ diſcrimen adiuimus. Denſis enim tenebris, intempeſta nocte, procella onerariam tanto impetu noſtrum in nauigium intulit, ut parum abfuerit, quin id prorſus deprimeret. quocirca ſoluto ſtatim retinaculo, quod nos onerariæ coniungebat, anchora iacta, in alteram nauem noſtra multo humiliorem incurrimus, quam ne demergeremus, anchorarios funes coacti præcidere, fluctuantes in ſaxa detrudimur: ubi naufragium faciendum, & moriendum ſine dubio fuerat omnibus, niſi diuina bonitas (humani quippe præſidij nil ſupererat) præſenti periculo nos liberaſſet: cum multi uiuentes adhuc mortem ſuam lugerent; ac mirarentur Dei cauſſa ſuſceptum iter, tot obſtaculis retardari, non intelligentes uidelicet, Dominum, quos diligit, eoſdem corripere, & quaſi aurum in fornace probare quos eligit. Conſcendimus igitur onerariam, & medio circiter Iulio ad Santianum inſulam a Cantonio portu Sinarum celeberrimo, leucas 30 diſtãtem, ſcopuloſa quædam loca non ſine magno naufragij periculo prætervecti, deuenimus. in ea mihi inſula Dei benignitate conceſſum eſt, ut ſuper tumulum, qui Franciſci Xauerij quondam oſſa contexerat, ſacra miſſæ facerem. Et quod Xauerius dum uiueret tanto labore fruſtra quæ-

quæſierat, id ego, ipſius apud Deum precibus ſcilicet adiuuantibus, nullo negotio ſum conſequutus; ut in urbem Cantonem admitterer. Nunc de Sinarum rebus, quoniam id uobis gratum arbitror futurum, teſtis ocalatus pauca præſcribam.

Sinarum regio multas in prouincias, uel regna diuiditur: quorum eſt celeberrima ſua cuiuſque metropolis. Harum autem, Cantonem omnium minimam ferunt: cum tamen (Luſitanorum ſententia quotquot eam urbem inuiſimus) Vlyſſiponem incolarum frequentia ſuperet: ædificia ſane bona, ualida mœnia: uiæ inter ſeſe, ne furibus, ac maleficis tranſitus pateat, portarum clauſtris interſeptæ. iam uero paſſim exſtructi cum inſcriptionibus fornices ad mille urbe tota uiſuntur: hæc enim fere adminiſtrationis ſuæ monimenta magiſtratu abeuntes Regij præfecti relinquunt. quæ uiæ fornicibus carent, eæ quandam repræſentant amœnitatem hortorum, arboribus lætis ad ianuas ædium in ordinem inſurgentibus.

Eorum quæ ad uictum neceſſaria ſunt, mira in omni genere copia. in ſingulis urbis uijs affatim uenalia proponuntur. Circa mœnia nauigatur, magna aquæ ui in foſſam urbis, e flumine deriuata. Cantonem euntibus iter eſt per infinitam ferme planitiem, & eam quidem irriguam, & opimam. nouas ter in anno fert fruges, quæ in urbē nauibus conuehuntur. Fructibus, animalibus, plantis, & cultu ipſo, regio eſt Europæ perſimilis.

Fæminarum ſumma cuſtodia. in publicum prodeunt tecta undique lectica concluſæ, corporis ornatu ſane pudico. in adulterio deprehenſæ, capite puniuntur. Errones ac uagi urbe prohibentur. certus ac ſuus cuique opificum ordini uicus eſt. Cum externis incolæ uaria mercimonia, ut ſericum, pretioſa fictilia, camphoram, cuprū, alumen, lignum Sinenſe commutant. Natio eſt uentri ac uolupta-

tibus dedita: ſed gubernandi ratio plane admirabilis. Singulis prouincijs noui tertio quoque anno magiſtratus a Rege præficiuntur, non tamen indigenæ: quorum, ex ipſo comitatu atque ordine apparitorum & aſſeclarum, ueneranda omnino maieſtas imperij: Qui publice ius dicit, ac ueluti Prætor urbanus eſt, Hexaſi patrio ſermone appellatur: Qui regiam pecuniam ac uectigalia curat & exigit, Ponchaſi dicitur. Rei autem maritimæ & peregrinorum administratio, pænes Aitanem eſt. Accedit Chaen: cuius inſignia manus & oculus: munus uero, capitales Regis ſententias, multasq́ a cohorte Regia confirmatas, curare exſequendas; Regios miniſtros uel in officio continere, uel etiam (ſi male ſe gerant) magiſtratu priuare. Porro his omnibus quaſi pro Rege præeſt Tutanus cuius tota prouincia poteſtas admodum eſt formidabilis: pileo ſibi a Rege donato conſpicuus, & ueſtimentis leone (inſigne Regis id eſt) inaurato diſtinctis. hoc ille amictus ornatu, ipſa grauitate ac ſpecie noſtris Europæ Regibus antecellit. eum nobis, atque etiam Luſitanis præfectis non niſi genuflexo, & eminus quidem alloqui licuit. habitat ſumptuoſe. qui ad eum negotiorum cauſſa adeunt, ijs ut a ianitore admittantur, quid ſibi uelint, ad ſingulas fores elata uoce pronuntiandum eſt. ſtipatores corporis habet permultos a Rege attributos. Et ſane hominum millia centum ad huius dumtaxat Cantoniæ prouinciæ diœceſim, atque præſidium regijs impenſis ali dicuntur. Arma lictorum, arundines igne toſtæ ſunt, cubiti unius longitudine, latæ digitos quattuor: ijs nocentium pedes, leui interdum de cauſſa, acriter adeo atq; inhumane diuerberant; ut quinquageſima plaga, damnatum uel prorſus interimat, uel certe fractis oſſibus omnino debilitatū relinquat. Verberibus decem quidam, inſpectante me, cæſus eſt: quæ mihi ferre pro Chriſto ſi obtingeret; magnum

ſcilicet

ſcilicet præmium mihi paratum exiſtimarem. Præfectos uero ipſos per urbem ſella geſtari mos eſt. equi frenati ſequuntur; magna præeunte ſatellitum manu, quorum alij, quas dicebamus arundines, alij ferunt clauam, alij pendente ex humeris tabella, ſericis floccis ornata, magiſtratus imperium ac poteſtatem declarant. Hi omnes, in ordinem bini, turbam magnis clamoribus ſummouent, quæ uel in domos e uia ſe proripit, uel etiam honoris cauſſa fores euerrit: in tranſitu uero mirum ſilentium.

Iam in his populis ad Dominum conuertendis, illa meo quidem iudicio, uel maxima difficultas occurrit; quòd plebs nouæ religioni ſe addicere, niſi magiſtratibus approbantibus; magiſtratus, iniuſſu Regis, eam poteſtatem facere uerebuntur. Verumtamen tota de re cogitanti duplex mihi ratio ueniebat in mentem: altera quodammodo naturalis; ut cum a Luſitaniæ Rege legatus ad Regem Sinarum fœderis atque amicitiæ cauſſa uenerit; Sacerdotes aliquot e Societate noſtra ſecum in hæc loca deducat; qui, interea dum legatus Cantone ſubſiſtit (ſubſiſtere autem menſes complures erit neceſſe, dum a Rege reſponſum accipiat, regia quippe urbs, ad quã flumine tenditur, diſtat hinc leucas ferme quingentas) aliquam huiuſce linguæ, legumq́ nacti peritiam, deinde per occaſionem legationis eius una cum legato in ipſam uſque Regiam penetrent. ibi cũ ſeſe moresq́ ſuos genti probauerint, tum denique Regium diploma obtinere contendant, quo populi a Chriſtiana religione non modo non deterreantur, ſed etiam ad eam ubique ſectandam a magiſtratibus animentur. Altera eſt ratio, quæ nõ tam humano conſilio, quàm unius Dei præſidio nititur; ut duo aliqui e noſtris in has oras delati, comitibus diſcedentibus ipſi remaneant; cũ Euangelij promulgatione aliquot arundinum plagas æquo animo paciſcantur; in

compitis ac plateis Chriſtum palam prædicare non dubitent. nec metu, ne ſi in carcerem quidem trudantur, ab incæpto deſiſtant. quamquam illud in ea re ineſſe uidetur incommodi, quòd interpretes, quibus maxime eſt opus, nulli ferme reperiuntur, niſi prouinciales quidam adoleſcentuli, quorum neque animi fortitudo, neque prudentia, nec uita denique eiuſmodi eſt, ut cũ ijs, muneris tanti pars ulla tuto cõmunicari poſſe uideatur. Ac mihi quidem ualde fuit optatum, poſſe in hac regione conſiſtere, aut certe e Socijs aliquem diſcendæ linguæ cauſſa relinquere: ſed meum hoc conſilium impedit partim delegata mihi Iaponis prouincia, partim etiam ſolicitudo de noſtrorum ſalute, quos in diſcrimen offerre non audeo, non facta a magiſtratibus poteſtate manendi: ad quos tamen ego, licet oppidani affirmarent me nihil tale impetraturum, fruſtra ea de re non ſemel adire tentaui.

Sunt autem Sinæ, quantum eo temporis ſpatio perſpicere potui, ingenio ac iudicio bono; utique meliore futuri, ſi Chriſtum ſequuti, nuntiũ remittant uoluptatibus atque libidini, qua mentis acies magna ex parte retunditur: ſunt etiam ad mechanica, et mercaturam idonei, & quæcunque ad uictum & cultum corporis pertinent. Animi uero immortalitatem, Deũ unum, æterna præmia ac pœnas ignorant; quocirca ſpiritalium rerum cura apud eos poſtrema. Sacrorũ antiſtites eatenus in honore ſunt, ut capitis tegumento in mitræ formã utantur, mento & capite abraſo, deſpicatiſſimũ alioqui genus hominum. Nullum ex ijs, quamuis adhibita diligentia, reperire potui, qui me gentis cæremonias, & iura ſacrorum doceret. Incolæ omnes idola apud ſe habent, quæ odoramentis dumtaxat ac ſuffitibus uenerari mos eſt. Ad rem quamlibet auſpicandam per ſortes oracula exquirunt; eæ ſi triſtes ducantur, idola uidelicet uapulant. Ex

quo

quo ad Sinarum terram appulimus, Cantonem cõtuli me bis, quã in urbe menſes duos circiter poſui, ut agerẽ de redimendis captiuis Luſitanis tribus, qui cum alijs Chriſtianis prouincialibus totidem, admodum arcta ſæuaq; in cuſtodia detinentur: cuiuſmodi calamitate oppreſſi nonnulli præterea Luſitani uarijs prouinciæ locis dicuntur eſſe: cum enim infeſtis hucuſque Sinarum populis uſi fuerimus, ſi qua Luſitanorum nauis tempeſtate in hæc litora eiecta eſt; uectores & nautæ uel necati ab incolis, uel in uincla coniecti ſunt: quod tamen fieri deſitũ eſt poſtea quàm legitima pro mercibus portoria ſoluere Luſitani cæperunt. Verum, ad captiuos ut redeam, cum quendam ex ijs Matthæũ nomine præfectus ad ſe e carcere euocari iuſſiſſet, miſericordiã eius mihi mouit aſpectus: pannoſus erat ac ſqualidus, capite ac pedibus nudis, manicis ad brachia, ferrea cathena ad pedes iniecta; collo autem inſerto in tabulam, quæ ſcriptã uinculorũ cauſſam demonſtrabat: quo maxime modo haberi dicuntur ij, qui ſententia capitali damnati, mortiq; addicti ſunt. Ac primo quidem redemptionis pretium mecum attuli, ſuccinum crudum, quod magnis propoſitis præmijs a Rege cõquiri perhibetur, eo quòd perſuaſum habeat, hoc gummi genus cum quodam alio conditura genere ſumptum, ſpatium uitæ producere: ſecundo autem, aureos ad mille & quingentos, quos mihi tres amici ea lege commodauerant, ut Luſitani redempti æs hoc alienum, ſtipe a claſſiarijs & mercatoribus Chriſtianis emendicatã, diſſoluerent. ea pecunia in urbe depoſita eſt, Chaëni præfecto numeranda, ſi noſtros homines liberos dimiſerit, quorum hoc anno ſaltem unum ſolutum iri confidimus.

Sed hactenus de Sinarum moribus ac regione: unde ego in Iaponem Maio menſe diſcedere cogitabam; quo tempore nec tranſmiſſio, nec Luſitani comites deerunt. Nunc autem epiſtolã egregio

Aloiſij Almeidæ Luſitani facto concludam. is cum anno ſuperiore in Iaponem ueniſſet (uir eſt autem in his regionibus admodum notus) & Bungi cum Balthaſare Gago congreſſus, eam Iaponenſium fœminarum conſuetudinem cognouiſſet, ut modo natos infantes per ſummam immanitatem necarent, quos propter inopiam alere ſe poſſe diffiderent; cum eodē Gago condixit, ut cū Rege Bungi ageret, quo mos hic peßimus ratione aliqua tolleretur: ad eam rē ſeſe de ſuo, quantū eſſet opus pecuniæ, collaturū. Placuit Regi cōſiliū, ſeq́ nutrices ad pueros educandos attributurum recepit. Itaq; Aloiſius Bungi ea de cauſſa remanſit, ædesq́ comparat magna populi approbatione, in quas non modo pueri deferantur alendi baptizandiq́; ſed etiam Chriſtiani pauperes qui ſunt in urbe, confugiant. Idē Aloiſius cum nos nimis diu morari uideret (namque biennium circiter eſt cum ſoluimus Goa, quod tempus nauigando maxima ex parte conſumptum eſt) ueritus ne qua difficultas nos retineret Malacæ, duo coronatorum millia ad amicum miſit; quibus noſtra ſubleuarentur incommoda. ſed hac eius benignitate ſpero me non uſurum. Accepi autem ad eo litteras, quibus noſtrum aduentum auide abſe exſpectari oſtendit; ut mecum de inſtituendo quàm maxime ſalutari genere uitæ (natus eſt autem annos fere 30) deliberet &c. Valete. E Sinarum portu Cantonio 11. Cal. Decemb. 1555.

Scripta iā epiſtola, exemplū litterarū adiungere mihi uiſum eſt, quas Rex Firandi e Iapone ad me ſcripſit: nā ipſum archetypū mecumferebam, quo facilius a Rege, ſi opus eſſet, promiſſa exigerem.

Exemplum litterarum Regis Firandi.

Pater Mag. Franciſcus cum meum in hoc regnum ueniſſet, Chriſtianos fecit magna animi mei uoluptate nōnullos, quos equidē commendatos habeo, & ab omni iniuria tueor. Bis deinde ad nos uenit

uenit etiam Pater ille qui Bungi uerſatur, baptizauitq́; cum ex affinibus meis aliquot; tum ex reliqua nobilitate permultos: quem ego uirum aliquoties audiui, eiuſq́; doctrinam, quæ mihi penitus hæret in medullis, ita probaui, ut CHRISTUM *ſequi plane decreuerim. Quocirca te in meo Regno uidere magnopere cupio: ſemel quippe mentitus, non mentiar iterum. Tu ſi ad nos te contuleris; & rem Deo gratiſsimam feceris, & a me quàm honorificentiſsime liberaliſsimeq́; tractaberis. Firando.*

Taqua Nombo Firandi Rex.

COSMUS TURRIANUS SOCIETATI IESU in Luſitaniam.

EX quo tempore a Franciſco Xauerio, qui poſtea migrauit e uita, Amangutij ſum relictus; res per humani generis aduerſarium minime tranquillæ fuerunt, qui cum intelligeret quantum Euangelij promulgatione proficeretur, omni ratione eam impedire conatus eſt, bellum enim Regem inter ac populares eius ita pernicioſum excitauit, ut uigeſimo poſt meum aduentum die, Rege ipſo cum filijs interfecto, alium, qui Regis Bungi erat frater, in magna tamen principum diſſenſione, ſuffecerint. Nec tamen a nobis interea ceſſatum eſt, nam ad annum 1556 (quod ſpatium fuit annorum circiter ſex) aſsiduis concionibus, ceteriſque ex inſtituto noſtro miniſterijs obeundis, Chriſtianorum duo millia fecimus: quo tempore nonnulli e proceribus, coniunctis uiribus contra nouum Regem, ſectatoreſq́; ipſius, urbi Amangutio, ſæuum adeo incendium intulerunt;

ut cum amplius decem millibus familiarum incoleretur, unius horæ ſpatio uniuerſam flamma peruaſerit, eo impetu, ut diuinũ magis ſuppliciũ, quàm humanum facinus uideretur. Nec ſane domus noſtra, templumq́; ab eo incendio fuit immune. Poſt hæc affertur nuntius, aduentare hoſtes; quo audito Chriſtiani conueniunt, communiq́; ſententia ſtatuunt, non eſſe mihi in ijs tumultibus commorandum: denique uigeſimo poſt incendium die, cum iam hoſtium exercitus ab urbe non plus tribus millibus paſſuum abeſſet, uehementer a me efflagitant, orantq́; ut inde diſcedam. quorum ego precibus eo animo ceſſi; ut poſt eas turbas, ac ſeditiones redirem. Conſilio profectionis meæ cognito, reliqui Chriſtiani ad me concurrunt, nullam ea nocte partem capiunt quietis; cum alij peccata confiterentur, meumq́; diſceſſum lugerent; alij mecum una decedere decreuiſſent. quos ego ut potui, uerbis ſolatus, diſceſſi, multis me nihilominus ad nouem millia paſſuum proſequentibus ſummo cum dolore, ac gemitu. mortuum parentem in conſpectu eos habere dixiſſes. Nimirum præſagire iam tum uidebantur calamitates, quæ poſtea contigere: quippe deinde, & urbs funditus euerſa eſt, & ſumma annonæ inopia, aliaq́; id genus multa incommoda conſecuta. In itinere cum diuellerentur a me, ecce tibi denuo lacrimæ uirorum, mulierum, puerorum; quæ me ſane magno mærore, triſtitiaq́; affecerunt: atque ita illi ad ſuos regreßi ſunt, ego Bungum iter intendi, qua in urbe uerſabatur Balthaſar Gagus cum duobus fere millibus Chriſtianorum, quos ibi fecerat, eratq́; magna apud Regem in gratia in Luſitanos ualde propenſum, ad quem Prorex Indiæ certum hominem Regis Luſitaniȩ nomine cum pretioſis muneribus miſit, egitq́; gratias quòd nos adeo humane, liberaliterque tractaret. Quo ille officio permotus, ædes nobis optimas ex materia cedrina

eſt

eſt elargitus: e quibus templum exſtruximus cũ reliquis ad incolendum neceſſarijs ædificijs, operam ſuam in id nauantibus admodum impigre Chriſtianis. Decreuit etiam nobis aureorum quinquagenum uectigal. Inde cum æſtus belli iam deferbuiſſe uideretur, multi barbari ad uerbum Dei confluebant, ac fere ſemper ad Dominum conuertebantur aliquot, decem interdum, interdũ quindecim, pluresq́ aut pauciores, prout mentes eorum Spiritus ſancti claritas illuſtrabat. Amangutio etiam Rex, regnique proceres, miſsis per Chriſtianos epiſtolis, nos ad ſe inuitarunt. qua de re cum Regem ipſum Bungi amicitiæ cauſſa conſuluiſſem, reſpondit adhuc maturum non eſſe, ſimul ac foret, ſe moniturum. ſuſpicati ſumus occultam aliquam coniurationem ipſo conſcio aduerſus Amangutij Regem eſſe conflatam, ut re uera fuerat, nam ex principibus quidam potens, Amangutium iam ex incendio ferme inſtauratum aggreſſus, diruit, magna ciuium parte uel direpta, uel in ſeruitutem abducta; Regis etiam fratre cum omnibus ijs, qui partes eius ſequebantur, occiſo. Ea re cognita, Bungi Rex magnas copias ad Amangutium occupandum miſit, quo euentu adhuc incertum eſt.

Anno 1555. octauo Idus Septemb. Rex apud nos ſane quàm iucunde cœnauit: a cœna de Deo uerba fecimus. ipſe per quendam ex amicis iuſsit nobis renũtiari uelle ſe certos pecuniæ fructus aſsignare alendis ijs, qui in ſua ditione Dei legem docerent. Reſpondimus, nobis hoc non eſſe ita neceſſarium, ſed in pauperum ſubſidium, hoſpitalem domum a nobis ædificatam eſſe, quæ huiuſmodi ope admodum indigeret, orare nos Regem, ut beneficium illud in eam domum conferret; quod fecit, & ſimul iuſsit nobis attribui aream in urbe imperij ſui admodum ampla ac celebri Facata nomine, ab urbe Bungo quinque dierũ itinere, ubi iã Balthaſar Gagus aliquot

fecerat Chriſtianos. Eo nunc Balthaſar idem eſt rediturus, ut ibi diutius commoretur, atque commodius Euangelium prædicet. Chriſtus Dominus noſter, eas uires nobis, eaſq; uirtutes impertiat, quæ ad aſsiduos huius prouinciæ labores periculaq; ſunt neceſſariæ. Valete. 6. Idus Septembris 1557.

GASPAR VILELA Societati IESV.

ANno 1555, *cum in hæc loca Melchior comiteſq; perueniſſemus, nihil ad uos ſcripſi, propterea quòd rediturо mox in Indiam Melchiore, ſatis fuſe de moribus hiſce, ac regionibus ex ipſo uos cognituros putabam. Nunc ea perſequar, quæ poſt eius diſceſſum præſente me contigerunt, quo in omnibus immenſa Dei bonitas magis eluceat.*

Vbi terram hanc attigi, iuſſus ſum Bungi habitare cum Coſmo Turriano, partim ut ingraueſcentem iam illius ætatem, in tantis ac tam multis laboribus aliquo auxilio ſubleuarem: partim etiam, ut ex eius conſuetudine ediſcerem, qua ratione horum Chriſtianorum ingenia colenda, tractandaq; ſint. Balthaſar autem Gagus, qui ibi erat, Firandum eſt miſſus, ubi portus eſt in primis celebris, & Chriſtiani nonnulli: Regulus præterea urbis eius ualde nos diligit, fecitq; nobis poteſtatem areæ coemendæ, qua in area Virginis Matris ædé ſacram excitauimus, ad pios Chriſtianorum uſus, cum Iaponiorum incolarum, tum Luſitanorum, qui eo commeant. Gagus a Regulo humane exceptus eſt cum alio fratre noſtro, itemq; alio Iaponio Chriſtiano in rebus diuinis admodũ erudito, quos ſecũ adduxerat. Hos deinde cognouimus in neophytis inſtituendis magna cum lau-

de

de uerſari. poſt Gagi diſceſſum, campũ coemimus patentem, nam perexiguus erat is, quẽ antea habebamus, donauitq́; Rex nobis peramanter quaſdam ædes, quas poſsidebat: quod beneficium pro caritate ædificiorum in hac urbe non parui faciendum eſt: attribuit etiã annuos aureos quinquagenos, qua eius benignitate adhuc iccirco nõ fruimur, quòd eam pecuniam procurator regius interuertit. Aedes, quas diximus, regiæ ſtatim nobis uſui fuere. ex ijs quippe in area noſtra templũ exſtruximus, addidimusq́; tecta nonnulla nobis ad incolendum neceſſaria. Opus ad culmen perductum eſt. die ſanctis omnibus ſacro, anno 1556. Melchior primum in eo ſacrum fecit ſolenne. Inter hæc dies aduenit, quo die Melchiori in Indiam redeundũ erat, quem a nobis dimiſimus, nulla ſpe in hac quidem uita nos reuiſendi. Inde muneribus ſpiritualibus fungendis ex inſtituto uacauimus: tametſi non ſine aliqua difficultate propter occultas conſpirationes aduerſus Regem in urbe conflatas a reliquijs coniuratorum, quos menſe ante noſtrum aduentum Rex capitali ſupplicio affecerat, ac deinde ad ceteros minori ſuo cum periculo puniendos in inſulam quandam, quæ arcis inſtar eſt, ſeſe receperat. Hiſce tumultibus & recentes Chriſtiani uehementer, & nos etiam aliquantum perturbabamur animis, quòd ex Regis interitu (ſi forte id contigiſſet) aut mors nobis imminere ſine dubio uideretur, aut certe multa ac grauia incommoda, quæ magno nobis impedimento forent quominus rem Chriſtianam ex animi ſententia adiuuaremus: uerumtamen nonnullis a Rege conceſsis, pax inter eum & ciues compoſita eſt, & qualecunque otium conſecutum.

De perduellibus autem (qui quidem principes, ac dynaſtæ ſunt) hoc maxime modo ſupplicium ſumitur. Quo die Rex noxiũ ſententia capitali condemnat, eo ipſo die ad illum, ubicunque ſit, uel urbe

tota

tota libere uagantem, mittit qui nuntiet eſſe illi certo die moriendum. Quærit ex uiatore noxius, liceatne per Regem ultro ſibi ipſi manus inferre: quodſi a Rege permittitur, magnum id ſibi decus exiſtimat: optimis ueſtimentis ornatus, ſica ſibimet ſpatij quod eſt a ſummo pectore ad imum uentrem in crucis figuram ſecat, atque ita animam efflat. Hoc genus mortis infamia uacat, nec filij quidquam iccirco de ſuo iure deperdunt. Sin Rex pœnam carnifici reſeruauerit; tum ille ſeruis, amicis, liberiſq; contractis, in ædes arma comportat, ad præliumq; ſe comparat. Rex Præfecto iudiciorum capitalium expugnationis negotium dat: eminus primo ſagittis, propius deinde contis, & gladijs, ad internecionem uſque certatur: atque ita perduellis interemptus, una ſecum familia tota deleta, perpetua in omnem poſteritatem notatur infamia. Huiuſmodi ſupplicio paulo ante noſtrum aduentum coniurati nonnulli Regis iuſſu mactati fuerant.

Inſtituti noſtri in re Chriſtiana adminiſtranda eiuſmodi ratio eſt. Primum, quoniam miſeris hiſce hominibus tantæ ſunt tenebræ, ut animam ſimul cum corpore interire, nullumq; Dei iudicium de rebus in uita bene, uel male geſtis futurum exiſtiment; duos mẽſes quotannis, Nouembrem ac Decembrem, uſque ad octauum diem ante Natalem Domini diem, ponimus in quotidianis, de morte, iudicio, pœnis inferni, deq; cæleſti beatitudine concionibus; ad quas uniuerſi fere Chriſtiani conueniunt. Die uero mortuorum omnium commemorationi dicato, in eandem rem maiori etiam ſtudio, ac cæremonia incumbimus. Toto autem eo tempore, cenotaphium habemus atratum: ſuper id, reſponſum unum uerbis conceptis quotidie pronuntiamus, & ſacra rituum illorum myſteria populo exponimus. Quo quidem anni tempore tanta uis frigoris eſt, ut

præter

præter aſsiduum gelu matutinum, ingens etiam uis niuis e cælo decidat. Sed Dominus pro ſua clementia, neceſſaria nobis remedia ſuppeditare non deſinit.

In feſta Natalia, dimiſsis per finitimas uillas nuntijs, Chriſtianorum conuentum indiximus: quorum, a uiginti quattuor, ac triginta millibus paſſuum, tanta multitudo confluxit, ut eos templa duo coniuncta, ædeſq́; noſtræ priuatæ non caperent. Media nocte ſacrum ſolenne rite peregimus cum hymnis quibuſdam pijs, de laudibus Natalium Domini, & non nullas e ſacris litteris hiſtorias expoſuimus, quibus rebus Chriſtiani admodum delectati, & in ſacroſancta fide confirmati ſunt. Poſt eorum dierum celebritatem cum æquum eſſe non uideretur, ut intra domeſticos parietes incluſi, animas IESV CHRISTI ſanguine redemptas in deſertis regionibus perire pateremur; miſſus ſum cum Ioanne Ferdinando ad uicum, quem Cutamen appellant, ubi aliquot Chriſtiani uiſuntur, quo & Gentilibus uiam ueritatis oſtenderem, & Chriſtianis ſolatium aliquod, atque utilitatem afferrem. Et quoniam iter illud pedibus iniquo anni tempore ſine ullo commeatu faciebamus; nec frigoris nec famis incommodum defuit. Peruenimus ad montem, ubi nos quidam ethnicus excepit hoſpitio, & paululum oryzæ dedit in cibum: & quia lucebat adhuc, ab eo petijmus, ut uiam nobis ad uicum quendam finitimum monſtrare ne grauaretur: quo cum perueniſſemus, ad uetulam Chriſtianã probi uiri uxorem item Chriſtiani, diuertimus. cuius nobis in miniſtrando ſtudiũ, & alacritas, cum ueteris illius, ac naſcentis Eccleſiæ laudibus procul dubio comparanda, omnem præteriti laboris moleſtiam, ac defatigationem abſterſit. Cœnam pro ipſius anguſtijs parauimus ex herba iname quam appellant, atque naſturtijs, cum anus ad nos cale-

calefaciendos ignem paucis quas habebat paleis excitaſſet. Eadem monita a nobis, ut aliquos ad Euangelium conuocaret, quamquã nox erat, frigusq́; permagnum, tamen tantam in ea re diligentiam adhibuit, ut multos barbaros adduceret, ad quos cum apud ſenem quendam de ſalutis ipſorum ratione uerba feciſſemus, decem ex ijs permoti diuinitus Euangelio credidere: quos ſimul atque opportunum eſt uiſum, magna noſtra lætitia baptizauimus. Acceſſit ad hos etiam ſenex annos natus ſeptuaginta, cuius domi ſermo de Deo (quem diximus) habitus fuerat. Is cum annos circiter octo graui admodum ualetudine laboraret, ita ut membris pæne ſolutis, inter loquendum uehementiſſime tremeret, multis in uita homicidijs perpetratis, dæmonis cultor, cuius ſpeciem ſeſe identidem offerentem adorabat ut Deum; biduo poſt Baptiſmum Dei beneficio ſanus, ac liber ab omni tremore ſurrexit, & omnibus inſpectantibus, diabolicas ſyngraphas aliaq́; id genus igne combuſſit.

Ex eo loco profecti, ante quam Cutamen peruenimus, nos in itenere nox oppreſſit. in magnis tenebris, frigore, gelu, incerti qua iter eſſet, aut quem percontaremur, Deum precati nos in uiam dedimus, & in cuiuſdam barbari hoſpitium incidimus, qui nos ad Chriſtianum honoratum hominem habitantem in ea ſolitudine miſit, quem antequam inuenimus, iterum errauimus, ſed ea ipſa noctis hora nobis obtulit Dominus, qui nos ad optatas illius Chriſtiani ædes aliquando perduceret. Is nos ſimul ac uidit, ſtatim nobis prouolutus ad pedes, nunquam ſe tanto in honore fuiſſe dicebat, confeſtimq́; ignem exſtrui permagnum iubet (quo ſane egebamus) & cœnam, idq́; eo animi ardore, ac iucunditate, quæ caritatem a Spiritu Sancto ſibi impertitam non obſcure indicaret. ea nocte in conſolandis animandiſq́; Chriſtianis eius domeſticis ibi poſita, po-

ſtridie

ſtridie mane profecti, Cutamẽ uenimus, acceptiq́ hilariter ſumus a Chriſtianis, qui cognito noſtro aduentu obuiam nobis proceſſerant. Hic, dierum aliquot moram fecimus, quo & Chriſtianos confirmaremus, & paganos ad Chriſtum adduceremus, quorum decem conuerſi, alij miſerabili quodam errore liberati ſunt: cum enim ſeſe de more dominis ſacramento fidelitatis obſtringerent, idq́ ante idolum ſtantes, ſanguinemq́ mittentes e brachio, deſcriptis ex eo literis quibuſdam, quæ legi non poſſent, & ad extremum ſyngrapha concremata, hero ſe fidem ſeruaturos eſſe iureiurando promitterẽt; omni ſtudio fecimus, & effecimus, ut ſi minus eam conſuetudinẽ antiquare uellent, ſaltem per Deum conditorem cæli, terræq́ iurarẽt, quod nobis omnes ſe facturos eſſe polliciti ſunt, potiuſq́ mortem oppetituros, quàm ad priſtinam iuriſiurandi formulam redituros. Ea res Dominis eorũ pergrata fuit, ipſorumq́ fidem, nunc multo quàm antea pluris æſtimant. Circumſpectis huius prouinciæ miſerijs & inopia, Coſmo uiſum eſt, e re Chriſtiana futurum, ſi in urbe Bungo Valetudinarium inſtitueretur. Itaq; conſilio cum Rege communicato, peramplam domum exſtruximus, bifariamq́ diuiſimus, ut altera pars leproſos (quorum magnus in his locis eſt numerus) altera leuioribus morbis ægrotantes exciperet. Confluxere ilico leproſi complures, quorum curationi præfecimus unum e fratribus noſtris chirurgiæ peritũ, qui contemptis ut Chriſtum pauperẽ, exercitumq́ ſequeretur, delicijs ſeculi diuitijſq́, quas poſsidebat, in Societatem noſtram adſcriptus eſt. Et quoniã urbe tota montibuſq́ finitimis multi preterea inopes, ægrotiq́ uerſantur; cõſtitutus eſt Iaponius Chriſtianus annos natus 24, ſpectatæ uirtutis adoleſcens, qui caſtitatis uoto alijſq́ nonnullis uotis Deo ſeſe dicauit, ut is egẽtibus, uiduiſq́ diuideret eleemoſynas, quas Chriſtiani conijciunt in arcã ob eã ipſam rem

publice

publice poſitam. Augetur autem quotidie huiuſmodi pauperum atque ægrotantium multitudo, in hoſpitali quam diximus domo, magno cum rei Chriſtianæ adiumento, & barbarorum pudore, cum uideant populares ſuos ægrotos omnes gratis a nobis curari, neceſſarijs medicamentis adhibitis.

Ineunte Quadrageſima, inſtituti ſunt ſermones de ſacra Confeſſione, quam Iaponij tanto cum labore, lacrimiſq; peragebant, ut noſtrum nobis teporem tacite exprobrare quodammodo uiderentur.

Per idem tempus multa ac magna capitis pericula adiuimus cum enim Rex arce ſe contineret, quæ abeſt ab urbe uigintiquinque millia paſſuum, cumque magna latronum uis, ſublatis iudicijs, urbe tota uolitaret, quorum animi in cædem noſtram a Bonzijs ſolicitabantur, hyeme tota, mortem in horas ſingulas exſpectantes, pauco uino in uſum ſacrificiorum, alijſq; rebus nonnullis ut potuimus abſconditis, cum uel in cibo capiendo mors nobis ob oculos uerſaretur, uigilijs inter nos diſtributis (quod nunc etiam facimus) uitam noſtram, magno ſane labore incommodoq; tutati ſumus. Quo tempore iuſſit Rex nobis renuntiari, ſe nihil opis in tali re nobis afferre poſſe: proinde noſtræ ſaluti conſuleremus, moleſtum ſibi fore ſi quid nobis incommodi accidiſſet. Ac reliqua ſane urbe item uigiliæ agebantur, ſed omnis noſtra ſpes, atque fiducia ex unius Domini clementia ac bonitate pendebat. Inter hos metus hyeme exacta, nullo tamen Quadrageſimæ die non habitus eſt ſermo de rebus Diuinis, aliquot ſeſe quotidie diuerberantibus, cum ſexta quaque feria noctu de paſsione Domini uerba fierent, flagriſq; in corpus ſuum omnes domeſtici noſtri una cum Iaponijs centum ferme, ſæuirent, qui ad audiendum Euangelium uentitabant. Semihora dicendo abſumebatur: inde uexillum Chriſti Crucifixi proponebatur, ſat magnum,

gnum, poſtremò extinctis luminibus ueniebatur ad uerbera, nec ante cædendi modus fiebat, quàm pſalmus, Miſerere mei Deus, ad finem uſque recitaretur, idq́ ea pietatis ſignificatione, ut cuiuſuis animus ad religionem, & lacrimas commoueri poſſet. Inter hæc rurſus Amangutium inuitamur: ſed quia Bungi conſtabat operæ fructus, & ſimul ne Ioannis Ferdinandi auxilio priuaremur (nam ei proficiſcendum fuerat) Amangutianis reſcripſimus, Paſchalibus feſtis nos eo uenturos. Sacroſancta hebdomada, quanta maxima potuit cæremonia religioneq́ peracta eſt. Primum Dominico die Palmarum, ſolenni ſacrificio facto, ramiſq́ de more diſtributis, prodijmus ſupplicantes, Crucemq́ præferentes permagnã; emenſaq́ area ſpatioſa e regione ianuæ, foribus in reditu occluſis, Coſmus, qui extra templum, cum ſigno Crucis populoq́ remanſerat, clamare cœpit, Attollite portas, cui reſpondebant e templo muſici, ut ſolet. cum tertiò denique admiſſus eſſet, & ad aram maximam ordo comitantium, non ſine ſumma omnium lætitia perueniſſet; ſacrum miſſæ continuo cœptum eſt. Paßione Domini decantanda, ingens animorum motus, & eorum, qui recitabant, & eorum qui audiebant eſt factus, tantumq́ dolorem delictorum atrociſsima innocentiſsimi Domini mortis narratio omnibus attulit, ſimulq́ intimum ſolatium ita magnum, ut ſatis appareret, omnia hęc a Spiritu Sancto proficiſci: atque ita ſacrum peractum, & ritus illi ſanctiſsimi quid ſibi uellent, populo expoſitum eſt. ad hæc templi parietes pullo periſtromate conueſtiti, & ſepulcrum excitatum eſt ad ſacratiſsimum Chriſti corpus condendum, ac perſoluenda iuſta ſolennia, adiuuantibus quinque Luſitanis, qui in hac urbe hyemauerant, ſeq́ ad nos Confeßionis generalis cauſſa receperant. Quartæ feriæ tenebras quas appellant, alternantibus choris canticum Zachariæ,

charia, cum ſymphonia; deinde pſalmus, Miſerere mei Deus, magno cum ſenſu, lacrimiſq; Chriſtianorum; gentilium uero admiratione, & approbatione concluſit. Poſtridie, Chriſti corpus cõmunicatum eſt cum Luſitanis, & Iaponijs aliquot Chriſtianis, qui quidem ad tantum myſterium idonei uiſi ſunt; & quia tum primum cæleſte illud conuiuium inibant, ſumma animi dulcedine ac uoluptate perfuſi ſunt, nec ipſi ſolum, ſed etiam ceteri, qui aderant Iaponij Chriſtiani. His rite peractis, corpus Chriſti condidimus, templum circumeuntes accenſis luminibus. In ſepulcri præſidio Luſitani duo, cum totidem pueris, armati maculis ferreis, & galeis tecti, ſunt collocati: quæ res cum tempus illud referrent, quo Chriſtus liberator noſter in terris uerſatus eſt; Chriſtianos mirum in modum commouebat, magnóq; male actæ uitæ dolore afficiebat uniuerſos. Sextæ feriæ exſequias maior populi frequentia celebrauit: decantata paſſione Domini, & corpore Chriſti recluſo non ſine ſenſu, ac lacrimis omnium, mirabilis erat ſacris peractis dolor ac mæſtitia Chriſtianorum domum redeuntium: ijdem Sabbato ſancto ſacris adfuerunt. Ara in medio templo exſtructa, ſacello etiam maximo aulæis pictaq; tabella exornato; in qua Chriſti reſurgentis effigies cernebatur, multis præterea candelis ardentibus, pulla prætendebatur cortina. hæc, ſimul atque chorus, Kyrie eleiſon, nouies cecinit, ſubito demiſſa, aram ipſam, & Coſmum ſtantem aperuit, qui e choro clam ſe ſubduxerat, ſeque ornatu ſacrificantis induerat. Vbi uero Angelicus hymnus intonuit, confeſtim æra campana ui ſumma pulſantur. quæ res tanta ac tam repentina lætitia Chriſtianos affecit, ut mente pæne emoti uiderentur, ſiue id ex præterito mœrore, ſiue ex rei nunquam ante id tempus uiſæ nouitate contingeret. ſane ij nobis dicebant ſe iam nunc in hac uita fructum cæleſtis

beatitu-

beatitudinis prægustare. Atque his rebus in Christiana fide non mediocriter confirmati ſunt. Paſchali die quæ conſequuta eſt, corpus Domini circumtulimus ſub umbella, cereis & candelis accenſis. Symphoniaci, ceteriq; miniſtri ſertis amœniſsimis redimiti iucunde pſallebant. Nec tempeſtiuus tredecim aut quattuordecim ſclopetariorum ſtrepitus, nec magna populi uis celebritati defuit. itaque cõcurſus multitudinis nullum eo die locum ſacro ſermoni reliquit.

Dum hæc geruntur, affertur Amangutio nuntius, dynaſtam quendam nomine Moridonum copijs adductis, Regeq; Amangutij & principibus interfectis, urbem totam flamma ferroq; uaſtaſſe, nec pauperi quidem templo peperciſſe, quod ibi cum quibuſdã libris habebamus. Ac nobis utique ſi eò ueniſſemus, fuerat moriendum: ſed uidelicet nos Dominus dignatus hoc honore non eſt; quem habet ijs tantummodo, quos præcipue diligit. urbis excidiũ ingens fames excepit, quæ cum e barbaris multos, tum e Chriſtianis nõnullos abſumpſit; uniuerſum uero ciuitatis ſtatum ac ſobolẽ in multos annos omnino perturbauit, ac perdidit. Atq; hi ſane bellorum tumultus, quod adhuc experti ſumus, Chriſtianæ fidei propagationem magno pere diſtinent; ſed nihilo minus eo ipſo tempore in urbe Bungo ubi commorabamur, multi Chriſtiani fieri cœpti ſunt, præſertim ex inopi plebe. nam diuites fere mundo ſeruiunt, & obtrectatorum uoculas pertimeſcunt. Firando etiam a Balthaſare Gago litteras accepimus, in parua quadam inſula, triginta uel quadraginta homines Baptiſmũ petere, & Chriſtianos eius regionis in Ieſu Chriſti cultu proficere, phanumq; extruxiſſe, quãquã pro multitudne populi exiguum. Quod uero ad nos ipſos attinet, nunquã occaſiones deſunt, quibus probemur & exerceamur a Domino. Etenim Bôzij fictis criminibus falſiſq; teſtibus nos apud populũ in inuidiã conãtur adducere,

quòd ſcilicet humana carne ueſcamur: atque ad faciendam mendacijs fidem ueſtes manantes ſanguine in ædium noſtrarum fores occulte conijciunt. idq́ non ſemel hoc anno fecerunt, qui eſt a Virginis partu 1557. quocirca toto pæne Iapone percrebuit, nos dæmonas eſſe, nec uerbis noſtris habendam fidem. quod etiam ſcriptis in ianua noſtra propoſitis palam edicunt. A pueris etiam interdum lapidibus petimur. Complures præterea nos fœde & contumelioſe compellant, tametſi contra honeſti uiri permulti reuerentur, & colunt.

Huiuſmodi periculis (ut dicebam) tentamur a Domino, & præclare docemur, quàm parum ſine illius ope ualeamus ipſi. Idem tamen hæc Iaponiorum peccata diſsimulans, clementiæ ſuæ non obliuiſcitur, ad alliciendos ad ſe animos nonnulla ſupra naturam interdum efficiens. Quendam multis iam annis pæne paralyticũ Baptiſmo luſtratum intra paucos dies ſanitate donauit. Mulierẽ aſsiduo ſingultu etiam dum loqueretur, & cibum caperet, iam diu laborantem per Baptiſmum eo uitio liberauit. Aliã energumenam, ut primum Chriſtiana facta eſt, dæmon reliquit. E montanis quidã cum febri conflictaretur, ad templũ noſtrũ deſcendit, certus inde non ante diſcedere, quàm ſanitatẽ reciperet, poſtridieq́ cõualuit. Iam in ipſo Valetudinario, quod diximus, uulnera, ueteresq́ decem atq; etiam uiginti annorũ abſceſſus quarto decimo interdũ die ſanantur. Atque hæc omnia neceſſaria ſane ſunt ad huius gentis tenebras diſpellendas, detegendosq́ diaboli dolos, atque præſtigias. ſimulat quis ex compoſito ſe mortuum eſſe, hunc ueneſici extractum e ſepulcro ſe ad uitam reuocaſſe mentiuntur. Interdum etiam adiuuante dæmone ægrotos aliquos curant. Quidam cum multos iam dies nuſquam appareret, ueneficorum opera repente comparuit. Defunctus cum efferretur

ferretur neſcio quis, ubi ad feretrum detegendum ſepeliendi cauſſa uentum eſt, nullum cadaueris ne indicium quidem inueniunt. Hiſce alijſq; id genus artibus miſeros Iaponios diabolus decipit: quorũ ad cetera ſcelera, quæ multa ſunt, illa etiam accedit immanitas, ut filios infantes adhuc, crudeliter enecent, uel quòd unum aut alterum ſobolis cauſſa ſatis eſſe, uel quòd in rei familiaris anguſtijs eorũ felicitati hoc pacto ſe conſulere arbitrẽtur. Perſuaſum habent etiã alicubi: quæ mulieres uẽtrem ferant, eæ fœminã ſi pepererint, ad inferna damnari. qua re permotæ fœtũ in utero medicamentis interimunt. Iam uero uetantur Iaponij de uitæ exitu cogitare, ne uidelicet mortis metu a flagitijs deterreantur. Quocirca mortẽ repentinã exoptant, beatumq; putant cui ita obire contigerit. Sunt etiã qui dæmonem colant, eoq; familiariſſime utantur, quos Iamambuxas hoc eſt milites conuallium appellant, ij ad famam ſanctimoniæ colligendam, ſeſe grauiter puniunt, ſtant, uigilant, cibo parciſſimo utuntur; altero denique uel tertio menſe, ubi ſatis factũ eſſe diabolus pronuntiauerit; nonnullis ſtultitiæ ſocijs una ſecum adhibitis, emendicata a popularibus ſtipe, mare petunt, nauiculamq; conſcendunt, cuius ſentinam ita perforant, ut accepta paulatim aqua mergatur. Ad hæc, diabolus magnopere ſatagit quo brutorum animantium ſpecie uulgo adoretur. atque ut boues colant, hominem occupat; percontantibus nomen, reſpondet ſe regem eſſe boum: rogatus ut abeat, negat ſe ex homine diſceſſurum, niſi templum ſibi exædificaturos eſſe recipiant. Si pollicentur, abſcedit. ſi promiſſa non fecerint, rurſus reuertitur, oppreſſumq; hominem uarijs cruciatibus torquet, quouſque phanum ædificent, in quo diuerſas belluarum figuras pro numine uenerantur, capitali etiam alicubi pœna propoſita, ſi quis bouem occiderit. Interdum etiam uenatores, ſi quam feram intere-

merint, ſuis ueneficijs in morbum inducit. itaque eius rei metu feras pro dæmone ſuppliciter colunt. Quæ omnia facit ille nimirum ob eam cauſſam, ut mortales uero Dei cultu deſerto mutent gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudinem imaginis corruptibilis, hominis, & uolucrum, & quadrupedum, & ſerpentium. Iaponiorum doctrina ſeu ſuperſtitio multiplex eſt. alij neſcio quem iam mortuum colunt nomine Amidam, alij quendam, quem Xacam nominant. eſt etiam hęreſis eorum, qui lingua patria Fotoqui uocitantur, in opinionum ſuarum prauitate uſque adeo pertinaces, ut aures Euangelio prorſus occludant. negant enim fidem habendam niſi ſcriptis ijs, quæ apud ſe habent: & pro miraculo eſt, ſi quis eorum Chriſtiana ſacra ſuſcipiat. Deniq; Soli etiam, ac Lunæ deorum honores habentur, nec non ipſi dæmoni, cui templa erigunt, atque in ipſis templis effigiem eius multo quàm nos fædiorem ac deformiorem depingunt. Multi ſunt etiam cætus cænobitarum utriuſque ſexus, albo ueſtium colore, rufo, nigroq; diſtincti, uita moribuſq; turpiſſimi. Iaponiorum tres præcipue ordines numerantur: Patritij, qui uectigalibus ciuitatis fruuntur: Bonzij ſacrificuli, quorum item ampli ſunt redditus: Operarij, qui aliorum ueluti ſeruitia ſunt, ſemper ijs laborant, ſemper ijs obnoxij degunt. nam nec patritijs inopia quamuis extrema nobilitatem aufert; nec operarijs quantauis pecunia dignitatem affert ullam, nec unquam operarios inter ac nobiles matrimonia commiſcentur.

Societatis noſtræ in his partibus tria domicilia ſunt. Amangutij unũ, ubi multi erant Chriſtiani: uerũ ædes eæ una cum urbe ipſa incenſæ, & ſolum a barbaris templo Idolorũ poſtea dicatum eſt: tametſi nunc audimus nonnullos qui ſuperfuerunt Chriſtianos, id ipſum iudicio repetijſſe, eiuſq; poſſeſſionem noſtro nomine recepiſſe.

Alterum

Alterum eſt domicilium Firandi,licet exiguum. Tertium,idemq́; omnium maximum eſt hoc Bungenſe, quod in primis ſtabile Deo proprio futurum uidetur, tum propter Regis (quamuis nondum Chriſtiani) eximiam erga nos beneuolentiam,& alijs rebus & in conſilio dando probatam nobis, & cognitam; tum etiam propter exiſtimationem a nobis apud præfectos regios magiſtratusq́; collectam. Accedit quòd Rex, Euangelij promulgationem in ſuo regno ſibi gratam eſſe demonſtrat. Ad quem ſi Rex Luſitaniæ Ioannes patronus ac parens Societatis noſtræ legatum quempiam mitteret, multum ea res (ut arbitror) ad eius conuerſionem ualeret. Vos etiã atq; etiam Dominum obſecrate cariſsimi fratres,ut Regem hunc excitet: nam utiq; ex eius conuerſione huius regni totius inſularumq́; conuerſio pendet; quippe cum ſit Iaponis regum hodie in primis potens.

Septembri menſe Firandum,cum ibi Balthaſar Gagus eſſet,duę Luſitanorum naues appulſæ. Itaque a Coſmo ad eius ſubſidium in Confeſsionibus audiendis,alijsq́; laboribus,quos noua prouincia ſecũ affert,eo ſum miſſus. Meo aduentu Gagus,& Luſitani,& ipſe regulus oppidi ualde gauiſi ſunt. Et quoniam Chriſtianorũ ueterum uita moresq́; apud hos populos in utranque partẽ plurimũ ad exemplũ ualent; primũ omniũ ſuadere Luſitanis inſtitimus, diligẽter cauerent,ne quẽ neophytorum exẽplo ſuo offenderẽt. Multos confeſſione purgatos ſacra Euchariſtia refecimus.omnibus uero dominicis, feſtisq́; diebus ad Luſitanos a nobis,ad prouinciales a Iaponio Chriſtiano comite noſtro magnæ uirtutis homine,et ſalutis ſuorũ cupidiſſimo conciones habebantur: ſemel etiam cum ſymphonia ſacrificaui mus, & ſolenni ſupplicatione. præibant ſclopetarij quadraginta cũ diſploſione feſtiua: hos tibię ſequebantur: deinde Luſitani duo cũ

ſunalibus, & crucifer unus dalmatica indutus: tum e fratribus duo Litanias concinebant: poſtremum locum tenebat ornatu corporis pretioſo Balthaſar Gagus ſacerdos. Vbi in conſpectum nauium uentum eſt, in quibus erant uexilla ſublata uarijs crucibus coloribuſq; fulgentia; prætereuntes nos maioribus tormentis honoris cauſſa conſalutarunt. Frequens tum ibi forte mercatus erat, quo ex omnibus fere partibus negotiatores conuenerant. Itaque ſpectaculum magna Chriſtianorum lætitia, magno barbarorum conuentu atque approbatione celebratum eſt. Cum ad Crucem perueniſſemus, quam nõ longe ab ædibus noſtris locauimus, habita de laudibus Crucis oratione, ad templum eodem ordine redijmus. Faxit Dominus ut per hos ſanctos ritus qui cernuntur, Creatorem ſuum agnoſcant homines, qui corporis oculis cerni non poteſt. Interim nuntiatur lætus rerum Bungenſium progreſſus, ſimulq; Pauli obitus natione Iaponij, quem ægrum Bungi reliqueram, uirum magnis uirtutibus præditum. Hunc ferunt, agentem animam, intermortuis uocibus nihil tamen æque clare pronuntiaſſe, ac IESVS, MARIA: cuius mortem homines pariter, uitamq; admirati ſunt. Is trienniũ iam in uinea Domini laborauerat fidelis operarius comeſq; noſter magno animi ardore, ſpiritu, curaq; ſalutis humanæ. Itaque multum eius morte damni fecimus: ægre enim in tanta hominum nequitia ſimilem Paulo reperias. Balthaſar Gagus Coſmi iuſſu ex eo loco Facatam profectus eſt, ut poſſeſſionem adiret areæ quam Rex nobis ad ædes ædificandas attribuit. Inde Bungi regem inuiſet, ut is totam rem auctoritate ſua confirmet. ſperamus autem id ualde e re publica futurum. eſt enim ea urbs ceteris aliquanto pacatior, quòd mercatores opulenti, qui ibi commorantur, diuitijs metuentes ſuis, imminentis belli pericula largis muneribus, & congiarijs re-

riis redimunt. Hic locus quartum iam quintumue annum abundat annona. exſpectamus uiciſſim uaccas Pharaonis ſtrigoſas, quas utinam Deus arceat. effodit enim pectus, infantium multitudo a parentibus tali tempore pereuntium: quibus ſi nunc in ipſa uilitate non parcunt, quid in caritate putandum eſt? Magna enim (mihi credite) fratres cariſſimi ſterilitatis incommoda ac difficultates in his regionibus ſunt; prorſus ut ipſi diuites herbis tolerent uitam. Iccirco nos Ioſephi prudentiam imitati, in annum inſequentem aliquid ſemper cuſtodientes, Chriſtianorum inopiæ, ac neceſſitati conſulimus: tametſi inter Ioſephi horrea noſtraq; permultum intereſt, quippe apud nos non niſi naſturtiorum folia, lactucæq; ſole toſtæ adſeruantur. Res frumentaria in his locis eſt perexigua: nam triticum ubi maturum eſt, imbrium ui tempeſtatumq; deperditur. Oryzam fere demetunt, eamq; non ita multam, ut uniuerſæ urbi ſufficiat: nec ea pauperes, niſi ſi quando gratulationis cauſſa, ueſcuntur: quos tamen omnes Domini benignitas alit, ac ſuſtinet.

Scriptis his litteris, cognatus quidam Reguli Firandenſis armis Regi Bungenſium illatis acie uictus eſt, quem quoniam Firandenſis Reguli ope adiutum Rex Bungi cognouit, uaſtitatem eius regno inferre conſtituit. propterea Bungo ſcripſit ad me Coſmus rumorẽ eſſe, Bungenſem exercitum infeſtis ſignis in hæc loca uenturum: proinde ſi opus eſſet, rebus noſtris mature proſpicerem. Ex hoc denique intellexi quid eſſet, cur antea me Rex Bungi ut Octobri menſe hinc diſcederem, per litteras monuiſſet. Huius belli metu perterriti afflictiq; Chriſtiani quidam ad me noctu uenerunt, profeſſiq; ſunt, ſi ego Firandi remanerem, ſe ad oppetendam mecum una mortem in templum noſtrum eſſe uenturos: ſin minus, intra priuatos parietes uitæ finem exſpectaturos, quos ego ſalutaribus præceptis in-

 ſtructos,

ſtructos, ijs uerbis quæ tempori ac rei conuenire uidebantur, bono eſſe animo iuſsi. Huius inſulæ Firandi circuitus nouem paſſuum millia colligit, & aliquot habet uicos, quorum maximus eſt hic ubi ſum in præſentia familiarum omnino ducentarũ. In reliquis ſunt Chriſtiani nonnulli, quos, niſi bellum impediat, ſingulis hebdomadis inuiſere ſtatui.

Hæc habui, mihi cariſsimi fratres, quæ de hoc anno 1557 ſcriberem, uos oro per IESVM CHRISTVM, ut precibus ueſtris mihi ueræ ſummiſsionis perfectæq; obedientiæ uirtutem ab eo impetretis, qui mea cauſſa ad ignominioſam uſque Crucis mortem eſſe obediens uoluit. Ex inſula Firando quarto decimo Kalend. Nouemb. 1557.

MELCHIOR NVNNES SOCIETATI IESV in Luſitaniam.

ANno poſt Chriſtum natum 1555. ad uos dedi litteras ex ora Sinarum, ubi hyemare coactus fueram, cum Iaponem tenere non potuiſſem. Multa in eo itinere & magna uitę pericula adiuimus, cum aut in uada incideremus, aut inter ſeſe naues incurrerent. In eo autem portu Sinarum cum comitibus meis ad menſem Iunium uſque ſubſtiteram, quod anni tempus Iaponicæ nauigationi uulgo putatur idoneum. Sed cum repente decretum eſſet inſequentem quoque hyemem ibi traducere; continuo Luſitanos qui ſimul aderant circiter trecentos conſuetis officijs ſpiritalibus adiuuare inſtituimus. Caſa itaque & templo e paleis raptim exſtructo, quotidie Chriſtiana doctrina tradebatur: omnibus uero dominicis feſtiſq; diebus ſacrũ miſſæ & uerba de rebus diuinis

uinis non ſine magno fructu fiebant. Quo quidem tẽpore dici non poteſt, fratres cariſsimi, quantũ uoluptatis animo ceperim, cum uiderẽ in Sinarũ regione, inter tot ſeculorũ idololatras, diuina ſacrificia peragi, & Euangelium promulgari: & præſertim hebdomadæ ſacroſanctæ Paſchatiſq; ſolennia multis eorum qui aderant lacrimis lætitiaque celebrari. Illud etiam percommode factum eſt, ut Luſitani aliquot redimerentur, ab incolis iam diu in uinculis habiti, mortiſq; licet iniuſte damnati. Tenebantur autem adeo tetra immaniq; cuſtodia, ut niſi hiſce oculis ego ipſe uidiſſem, nunquam fieri poſſe putaſſem, ut quiſquam eo uitæ genere ſpiritum duceret.

Quadrageſima exacta, Cantonem Sinarum urbem (quæ Vliſſiponi magnitudine pœne par eſt) triſtes nuntij perferuntur, quibus omnes ualde perterriti ſumus, in prouincia Sancij, e Sinarũ prouincijs una, tantã repẽte aquæ uim ſcaturigine crebra e terræ uiſceribus erupiſſe, ut omnẽ circa regionẽ ad paſſuum centũ octoginta millia inundauerit, urbes ſeptem u illaſq; complures obruerit, omnibus incolis uel ipſa inundatione demerſis, uel ſi inundationem effugiſſent, demiſſo cœlitus igne conſumptis. Quod ita pro certo eſt habitum, ut Chaurel, qui magiſtratum Cantone ſumma cum poteſtate gerebat, quod patrem atq; familiam ea calamitate amiſiſſet, adminiſtratione depoſita (id enim in patris luctu ſolenne eſt) ad obrutam Sancij prouinciam magno cum ſqualore diſceſſerit. Hæc autẽ de Sinis tantummodo cognita ſunt: nam Luſitanis alijſue omnino aduenis mediterranea penetrare nõ licet. Inde, anno proximo, qui fuit 1556, Iunio menſe Iaponẽ uerſus nauigare perreximus, & duas inter inſulas certũ naufragij uitæq; diſcrimẽ Dei beneficio euaſimus. cuius clemẽtia, & in eiuſmodi periculis cura ſalutis noſtræ, noſtrã in ipſo fiduciã nõ mediocriter auget magnãq; ſpẽ affert fore, ut Bungi Rex ad Chri-

ad Chriſtum adiungatur, præſertim cum eius rei, Rex ipſe, litteris ad Proregem Indiæ ſcriptis, ſignificationes dederit non obſcuras.

Cum ad Bungi portum appropinquaremus, ad oppidum quoddam appulimus, cuius oppidi principes, ſumptis armis ab Rege Bungi defecerant. ibi ex incolis qui ad nauē acceſſerant, audimus Bungi urbem totam euerſam eſſe, aufugiſſe Regem, putare ſe noſtros etiam Socios, qui Bungi commorarentur, occiſos. Ea res quamuis falſo nuntiata, omnes quotquot eramus in naui, magnopere conturbauit, ac perculit. Sed Bungum nihilo minus uento aduerſo contendimus, & Socios omnes incolumes DEI beneficiò offendimus: Quos ego nobis ad litus obuiam prodeuntes quanto meo gaudio uiderim, uerbis exſequi fratres cariſsimi nequeo, prorſus ut a morte reuocati mihi uiderentur. Neque uero in eo congreſſu Coſmus ille Turrianus temperare lacrimis poterat, bonus utique ſenex, & uir plane egregius. Annos aliquot Amangutij uixerat, in ea urbe relictus a Franciſco Xauerio: toto eo tempore nullum guſtauerat carnis genus, nec pane piſcibuſue recentibus (quibus rebus id oppidum caret) ſed oryza tantummodo Iaponio more decocta (quæ eiuſmodi eſt, ut eam comedas non niſi fame ac neceſsitate coactus) ſalitoq́ piſce, aut oleribus ueſcebatur: iiſque cibarijs ita aſſueuerat, ut carnes iam ſine ualetudinis incommodo manducare non poſſet. Is Amangutij rem Chriſtianam adminiſtrauit egregie, multis magniſq́ laboribus ac difficultatibus fortiter ſuperatis. Etenim uel intra priuatos ipſos parietes a Bonzijs lapidibus ſputiſq́ appetitus, illuſus, & contumelioſe tractatus eſt, cum ſine magno periculo domo pedem efferre non poſſet, idq́ ob eam maxime cauſſam, quòd poſt Franciſci Xauerij ex eo regno diſceſſum, Rege ipſo Amangutij ex inſidijs interfecto, aſsiduo pæne bello ac ſeditionibus, cum uniuerſæ

uerſæ fere nobilitatis ac magiſtratuum cæde regnum illud exarſerat: cuius rei culpam Bonzij (quorum eſt magna apud plebem auctoritas) cum in Chriſtiana ſacra ſuſcepta, neglectaſq; Deorum religiones conferrent; tantam in inuidiam Coſmum adduxerant, ut & mundus illi crucifixus, & ille mundo uiciſsim, iure optimo dici poſſet. Sed eum in hiſce incommodis, & ærumnis præclara nimirum conſcientia ſuſtentabat: quippe qui ad Chriſti Domini noſtri gloriam retuliſſet omnia, & Amangutianam Eccleſiam interim conſeruari atque augeri intelligeret. Denique mihi narrabat, nunquam ſe in uita, lætitiæ ac uoluptatis tantum cepiſſe, quantum per id tempus Amangutij percepiſſet. plane ut exiſtimem illum e lacrimarum mira ſuauitate & copia, magna ex parte oculorum aciē perdidiſſe. Ut Bungum ueni, dedi operam ut Regem ipſum inuiſerem, multiſq; eum rationibus ad CHRISTUM traducere ſum conatus: ſed fruſtra, partim quòd hoſtium metu in locum munitum ſeſe præſidij cauſſa recepiſſet, partim etiam quòd ſibi intelligeret Chriſtiana lege mores eſſe mutandos. Accedebat illa quoque ſuſpicio, fore ut populares ſui Chriſtianum regem ferre nollent, ac proinde interficerent. Sed illud maxime retardabat hominem, quòd dæmoni deditus eſt in hæreſi ea, quæ animum ait una cum corpore interire, ſpiritum eſſe nullum, & nihil omnino præter ea quæ ſenſu percipimus. Egimus diligenter cum eo, ut cum Bonzijs aliquot, quorum eſſet pręcipua ſapientiæ exiſtimatio, coram ſe regniq; principibus diſputatio de religione inſtitueretur a nobis, peruerſitatem opiniorum ipſorum, & ueritatem Chriſtianæ fidei nos aperte demonſtraturos. quod ille uerbo ſe facturum nobis promiſit: re ipſa quanquam efflagitantibus nobis non præſtitit. Sunt autem Bonzij cum regni proceribus affinitate coniuncti, nobis uero,

quòd plebi eorum ſcelera fraudesq́ detegimus, iniquiſsimi, tantisq́ mendacijs populum onerant, nihil ut Euangelio in his terris maiori impedimento eſſe uideatur. Quod idem Franciſco quoque Xauerio (quamuis id nos celaret) uſu ueniſſe nunc demum cognoui. Quot ille in ijs locis incommoda ſuperauit. cum pedibus iter aſsidue faceret, cum per uias, ædesq́ Bonziorum, ac principum concionaretur, uulgaribusq́ cibarijs, quæ inſipidiſsima ſunt, uictitaret. In magnis uero frigoribus, inſtar famuli a pedibus, Iaponios equites citato greſſu perſequebatur, talari ueſte nunquam depoſita, & quidem ſarcinula onuſtus, ut eo comitatu inſidias latronum effugeret. Idem in caſtigandis Iaponiorum flagitijs & ſuperſtitionibus adeo fuit liber ac uehemens, ut trepidaret comes eius, qui mihi hæc deinde cuncta narrauit. Quoties ille puerorum inſectantium uociferationes, iurgia, lapidationes conſtanti ſemper, inuictoq́ animo pertulit. Mortē uero pro Chriſto uſque adeo optabat, ut eam ultro pæne quærere uideretur. Regis quidem Amangutij nefario flagitio libere atque acriter accuſando, non obſcurum adijt uitæ diſcrimen. Iaponijs proceribus quibuſdam eum parum honorifice compellantibus, trementem interpretem, & mucronis ictum in ſingula momenta exſpectantem, ijſdem compellationibus (tametſi citra contumeliam) reſpondere iubebat. idque non contumacia elatus, ſed quòd illud ſentiret ac diceret: nullam (ut tum res erant) ſuæ doctrinæ dictorumq́ in ijs locis auctoritatem futuram, niſi maiore apud eos eſſet in honore, quàm ipſimet Bonzij, quos illi ſane ualde reuerentur. Quam eius animi magnitudinem uitæq́ contemptum Iaponij uſque adeo mirabantur, ut etiamnum magnum upud multos nomen ſanctitatis obtineat. Ego in grauiſsimam febrim incidi magno ſane uitæ periculo: ex qua tertio denique menſe euaſi: cumque res Iaponicæ turbulen-

tæ

tæ exiguam ſpem profectus oſtenderent, infirmo etiamnum corpore ad meum prouinciale munus in Indiam mihi renauigandum exiſtimaui. Quo licet ſæuiſſima (qualem nec uidere me in uita memini, nec uero exiſtere unquam poſſe putaui) dierum quinque tempeſtate iactati, incolumes Deo miſerante peruenimus: cuius bonitatē ſupplices exoramus, ut quos e tot periculis ereptos in hæc loca perduxit, eoſdem obedientia duce ad cæleſtia regna ſedesq́ peruenire patiatur. Cocino. 4. Idus Ianuarias 1558.

GASPAR VILELA
Societati IESV Goam.

A*Nno ſuperiore, fratres mihi cariſſimi, ad uos fuſe perſcripſi res cum alijs huius prouinciæ locis, tum præſertim Firandi geſtas, ubi annum ſum commoratus. quo temporis ſpatio Chriſtiani mille & trecenti facti, templaq́ tria Chriſto dedicata ſunt, quæ Idolorum ædes antea fuerant. quam rerum conuerſionē aduerſarius ægre ferens, magnas in nos turbas per Bonzium quendam excitauit, qui ex incremento rei Chriſtianæ acri odio in nos iam ante concepto, habita etiam nobiſcum diſputatione turpiter uictus, tanta cum indignatione diſceſſit, ut ſuum dolorem alia ratione punire omnino decreuerit. Confeſtim praua Bonziorum dogmata atque mendacia uulgo prædicare inſtituit, idque eo euentu, ut cuius nomen Firandi ante id tempus obſcurum atque ignotum fuiſſet, plurimos iam ſectatores haberet; nec plebs modo, ſed ipſi Bonzij ex eius ore penderent. Is populum in nos uehementer ſuis concionibus incitabat, monebatque & hortabatur, ut nos, ſicuti Franciſcum Xauerium antea, finibus pellerent,*

rent, atque ita Deorum ab ſe iram ac minas auerterent. quibus rebus effectum eſt, non ſolum ut multi in nos falſum dicerent teſtimonium, ſed etiam (quod Chriſtianos uehementius pupugit) Crucem effringerent in ſacro cœmeterio poſitam: quam iniuriam & Regulus oppidi, & aliquot alij Chriſti gloriæ cupidi quanquam ulciſci parati, iuſtis tamen de cauſſis patiēter tulerunt. Dominus uero Deus noſter nihil ijs alijſq; multis eorum ſceleribus motus, ſed recordatus miſerationum ſuarum antiquarum, pro flammis atque fulminibus ſigna miſit e cælo ad eorum tenebras fugandas perquam clara et illuſtria: etenim in media aeris regione ſpecies Crucis apparuerunt, aliaq; prodigia ualde conſpicua. uerum enimuero uſque adeo denſa caligine mentes eorum obductæ ſunt, ut inſolitam lucem intueri nequiuerint; ſed potius in ſua pertinacia obſirmatiores, neophytos a Chriſti cultu ſumma ui reuocare conati ſint.

Meacum eſt urbs totius Iaponis caput, frequentiſſima academia, litteratorumq; conuentu percelebris, cui ciuitati quòd Euangelij lux nōdum affulſit, Coſmo Turriano Rectori noſtro uiſum eſt faciendum, ut aliquis noſtrum ad explorandum ciuitatis ſtatum, ſimulq; tentandum quis ibi locus Euangelio ſit, mitteretur. Eius rei gratia crebris ſupplicationibus ac ſacrificijs rite peractis, hæc mihi prouincia obtigit, quāuis ad tantū onus haud quaquam idoneo. Sed qui illud mihi per obedientiam impoſuit Dominus, idem ferendo quoque ſuppeditabit uires. Equidem, quod ad me attinet, mortem, iniurias, incommoda, & frigora quæ in ijs regionibus maxima ſunt, mihi propono. Iaponicæ linguæ tametſi conſuetudinem aliquam nactus ſum, tamen quo facilius atque commodius cum Iaponijs agere poſſim, interpretem e Societate noſtra Iaponium mecum duco, iamq; me ad iter accingo. Itaque ne longior ſim temporis anguſtiæ prohibent.

bent. Illud a uobis fratres cariſsimi enixe peto quæſoq́, ut me in tali tantaq́ re omnis opis egentem, Domino quàm diligentiſsime commendetis. Ex Iapone. Cal. Septemb. 1559.

IOANNES FERDINANDVS Melchiori Nunni.

ACta proximi ſuperioris biennij cognoſces ex litteris ijs, quę publice miſſæ ſunt. Nunc accipe quæ mihi in præſentia occurrunt. Bungenſium Chriſtianorum in ſuſcepta religione maior in dies firmitas atque conſtantia cernitur: quippe ſeſe Pænitentiæ, & Euchariſtiæ ſacramẽtis identidem muniunt: ſacris concionibus adſunt, ſubinde ſe uerberibus puniunt, aliaq́ pia munera diligenter obeunt: horarias preces quotidie recitant, cruciatibus Domini in horas ſingulas ita diſtributis, ut uniuerſam eius hiſtorię ſeriem ſingulis diebus ea ratione percurrant. Neque uero Facatæ, quanquam templo a militibus direpto & diſturbato, ceſſatum eſt. Nam præter fœminas pueroſq́, patres familiarum ſex baptizati ſunt, quorum opera illam Eccleſiam propediem reſtitutum iri confido. Atque ut intelligas, Iaponij Chriſtiani quantum in uirtute profecerint, narrabo quid uni eorum nobili genere nato contigerit. Is cum eſſet Amangutij apud amicum opulentum, qui agros oryzæ feraces ei fruendos dederat, cumq́ uideret ſe occupationibus diſtineri, quo minus Chriſto, quemadmodũ optabat, totum ſe manciparet ac traderet; fundo uectigalibuſq́ relictis, Facatam una cum uxore, liberis, ac ſeruis uenit, ubi non modo ſe ipſum Deo uere atque ex animo dedidit; ſed filium quoque indolis egregiæ nobis tradidit tenera adhuc ætate, Societatis noſtræ doctrina præceptiſq́ imbuendum.

dum. Idem, ut uni Deo uacaret, depoſitis omnibus ſeculi negotijs, totum Quadrageſimæ tẽpus apud nos poſuit, ubi quidquid a quotidiano miſſæ ſacro & concione ſupererat temporis, precando, contẽplandis ſempiternis pręmijs atq; ſupplicijs, morteq́, & extremo iudicio, cõſumebat: quibus rebus in Domini noſtri IESV CHRISTI cognitione, & amore creſcebat in dies. Accedebat ad eius conſtantiã uirtutemq́ corroborandam, rerum a martyribus pie fortiterq́ geſtarum aſſidua cogitatio: ex quibus præcipue diui Stephani delectabatur præclaro facinore, pro lapidatoribus ſuis in extremo ſpiritu Dominum deprecantis. Vbi hebdomadæ ſacræ dies uenerunt, uitæ maculis per Confeſſionem diligenter elutis, ipſo Paſchatis die cum alijs quattuor aut quinque cæleſti pane ſeſe pauit ac munijt. Quinto autem ſextoue poſt die, capta urbe Facata, ex principibus quidã (qui ſeditione commota in Regem Bungi arma ceperat, is apud quem noſter Chriſtianus (ut diximus) Amangutij antea uixerat) ſe ab illo deſertum indignatus, eum a ſicarijs ad necem conquiri iubet: quos ille ubi ſe adorientes aſpexit, non modo arma non ſumpſit, cum eſſet uir alioqui fortis ac ſtrenuus; ſed etiam quaſi manſuetus agnus in genua procubuit, tam diu ad Dominum Deum oratione conuerſa, quoad uſque eidem animam reddidit. nec dubitamus quin preces pro interfectoribus fuderit. Etenim diui Stephani exemplum intimis eius medullis inhæſerat. Filius apud nos, uxor autem & filia apud ſanctam fœminam precationi ac pænitentiæ deditę in uirtutibus ualde proficiunt.

Alexander eſt quidam alius Chriſtianus. is cum eſſet in famulatu potentis uiri in agro Facatenſi, haberetq́ in eodem famulatu ſocrum & coniugem, quæ uxori domini ſeruiebant; a Spiritu ſancto permotus, ea familiaritate ſalarioq́ relicto, Facatam, Baptiſmi peten–

petendi cauſſa conceßit. quo impetrato, perceptis iam Chriſtianæ fidei rudimentis, tota de re dominum fecit per litteras certiorem, eumq́ ita IESV fauente commouit, ut coniugem & ſocrum ad ipſum continuo dimiſerit, quæ item ad Eccleſiam aggregatæ ſunt. & coniux quidẽ, quindecim poſt diebus exceßit e uita, IESVS, MARIA, pie pronuntians: quã multis rationibus in cęlum aſcendiſſe confidimus: Alexander uero uxoris morte ſanctißime obita adeo permotus eſt, ut omnem pecuniam abijcere, uitam cælibem agere, &, quoad ſpirauerit, Coſmo Turriano parere decreuerit. Pijs ſacrificijs tuis, & reliquorum patrum fratrumq́ mihi carißimorum me ualde commendo. Bungo. 3. Nonas Octob. 1559.

EX EPISTOLA GVLIELMI AD SOcietatem IESV in Luſitaniam.

EGo cum Gaſpare Vilela Firandum in ſubſidium Chriſtianorum Bungo contendi, annumq́ ibi totum uterque partim in baptizãdo, partim in Chriſtiana doctrina pueris tradenda conſumpſimus: qui per uias, campani æris ſonitu conuocati, eam paulatim edidicere, peritioribus quibuſdam ex eorum numero conſtitutis, qui magiſtrorum uice apud ceteros fungerentur. Atque etiam per urbem publice quæ didicerant alacriter concinebant; nec barbarorum nos inſectantium clamore, deriſionibus, probris deterriti ſunt, quo minus cæptis alacri ſtudio inſiſterent. reſq́ eo iam loci proceßit, ut filij priuatim parentes ipſos edoceant, ſeq́ inuicem inuitent ad eam noctu, modo apud hunc, modo apud illum decantandã, quo parentes etiã uocant ſuos. Hebdomadæ ſacræ diebus, Gaſparis hortatu certus in urbe locus ad mõtis Caluarij ſpeciem

eſt comparatus, quo Chriſtiani ad audiendum uerbum Dei, ſeq; diuerberandos pie admodum uentitabant. In Iaponis proceribus Chriſtianus eſt quidam Antonius nomine, cuius in ditione ſunt circa Firandum aliquot inſulæ, ac uici. In ea loca Gaſpar Chriſtianorum rogatu profectus, incolas pæne omnes tanto Antonij gaudio uoluptateq; conuertit, ut Antonius ipſemet incendium ædibus idolorum inferret: quarum cuſtodes, quam dæmonibus dederant operam, eandem conditori ſuo, qui uere Deus eſt, deinceps dare cœperunt. Firandi, in ædibus Antonij nouis, Gaſpar habuit concionem, ibiq; Antonius eo ipſo die Chriſtianis omnibus epulum præbuit: et, quo nihil gratulationi deeſſet, diuinitus factum eſt, ut filius eius etiã tum ethnicus cum quibuſdam domeſticis mulieribus conuerteretur ad Dominum. Multa prætereo, quæ ex noſtrorum litteris cognoſcetis. Chriſtus Dominus noſter nos tum ad perſpiciendam penitus uoluntatem ipſius illuminet, tum ad eandem rite exſequendam pro ſua bonitate confirmet. Bungo. 4 Nonas Octob. 1559.

BALTHASAR GAGVS
Societati IESV Goam.

QVæ mihi in mentem uenerint de ſtatu rerum Iaponicarum, complectar his litteris, tametſi in magna rerum uarietate ac mutatione, quæ nobis bene de re Chriſtiana merendi laborandiq; maiorem etiam occaſionem præbuit. Verſamur in hoc Bungenſi domicilio nouem omnino patres fratresq; cum Iaponijs aliquot hoſpitalium domorum miniſtris. oppidani quotidie, ſed dominicis præſertim diebus feſtisq; præcipuis ad templum ita frequentes a millibus paſſuum amplius nouem conueniunt, ut ædes

ædes multitudinem uix capiant, interdum etiam bonam eorum partem excludant. Quotidie ſacris peractis elata uoce recitatur Chriſtiana doctrina. Complures Iaponij qui propius abſunt, ſingulis ſabbatis Confeſſione, celebrioribus uero diebus etiam Cõmunione ſeſe confirmant. Et mirum, ipſo ſtatim generalis Cõfeſſionis initio, quæ ſacrum præire ſolet, ac Iaponice recitatur, ex auditorum oculis emicant lacrimæ, ac multo etiam uberiores, cum ſacerdos corpus Domini tenens manibus, Domine (inquit) non ſum dignus: quæ uerba tunc ipſi quoque Iaponico ſermone pronuntiant. Itaque mei ſane ualde me pudet, cum hoſce homines uideo uix ante biennium ad lumen a cæcitate conuerſos, tanto ſenſu ac dolore affici delictorum ſuorum. Iam uero ſortiuntur etiam apud quem dominicis diebus coeant ad ſermones inter ſe de religione ſerendos: eoq; e noſtris aliquem accerſunt, qui matutinam concionem ipſis in memoriam reuocet. atque in ea quid quiſque potiſſimum animaduerterit, in medium afferunt. Hac pia ſermonis communicatione abſoluta, ſymbola pro cuiuſque facultatibus in pauperum funera conferuntur. Atque hoc ipſum inſtitutum & conſuetudinem Amangutiani quoque, ſibi a Coſmo Turriano iam ante quadriennium traditam, retinent. Bungi hoſpitales ædes habemus duas, alteram plagis ulceribuſque curandis, alijs morborum generibus alteram, exſtructam hoc ipſo anno 1559, ex lignea materia, multo ampliorem, in qua media aram excitauimus. Abſolutum eſt ædificium die Viſitatoni beatæ Virginis ſacro, ibique poſtridie primum ſacrificatum eſt, habitaque oratio de rebus diuinis magna cum uoluptate, lætitiaq; Chriſtianorum: quos uniuerſos eodem coactos unus ex ijs conuiuio excepit. Eius Noſocomij conclauia ſexdecim ſunt, quibus medici quoque hoſpitium eſt contiguum, uiri in

curandis ægrotis diligentiſſimi. Ab æſtate proxima ad hoc uſque tempus amplius ducenti omni morborum genere liberati ſunt, cum neminem Coſmus, quamuis deſertum ac deſperatũ excluderet: cancriq; ac fiſtulæ ueteres amplius decem et ſeptem annorum, ac uiginti, tanta felicitate curatæ ſunt, ut Dei potius beneficium, quàm humana medicina fuiſſe uideatur. Quamquam in chirurgia ſane excellit unus e noſtris, qui alios etiã domeſticos docuit, in quibus eſt qui propter egregiam Iaponicæ linguæ notitiam, ſimul & pharmacis corpora, & animos monitis ac ſalutari doctrina curare poſſit. Itaq; multi ex ijs paulatim conuertuntur ad Dominum. Iaponius erat quidam Meacẽſis, domeſtica Bonziorum diſciplina ac ſuperſtitionibus a puero inſtitutus. Is, non ſolum audito Euangelio credidit, ſed etiam cognita noſtrę uitæ ratione ad nos Bungũ una cum Coſmo conceſſit. Incitabat ipſe ſe ad omnem uirtutem, ſecumq; pręclare pugnabat: & quoniam rei medicæ uacauerat, compoſita quædã expoſuit duobus libris, Sinarum lingua; deinde migrauit ad Dominũ. huic ſucceſſit Michael, quo item ſanctiſſime uita functo, Sinæ duo a Coſmo ſunt ſubſtituti, qui eos libros ediſcerent. Compoſita ſane facilia, & efficacia ſunt, prorſus, ut eorũ quibuſdam ſtatim admotis morbi pellantur. Gulielmus quidẽ Pereria cũ huc appuliſſet, ægrotus ipſe, et reliqua ipſius turba naualis; ijs medicamentis omnes ad ſanitatẽ perducti ſunt. atq; opus hoc, ære priuato hactenus Chriſtiani prouinciales, & mercatores aliquot Luſitani ſuſtentãt. Sed Rex præterea in eoſdem ſumptus uectigal attribuit, ex quo pacatis rebus annui capientur aurei trecenti. Fœmina eſt ſeptuaginta annos nata, maiorem Iaponis partẽ emenſa, cum ſtipi a Principibus cogendæ uacaret, exſtruendis idolorum templis, quorũ illa præcipuo quodam ſtudio cultuq; tenebatur. Hæc ubi Firãdum uenit, Dei uerbis auditis

auditis Baptiſmum enixe petijt, quo impetrato, Bungum ſe contulit, factaq; ibidem habitandi poteſtate, prope ædem noſtram perpetuum ſibi domiciliũ comparauit. huius uirtus Chriſtianis ad exemplum prælucet, uictumq; ſibi ſuis manibus ipſa cum quæritet, tum duas præterea mulieres, Chriſtianis maritis defunctis honoratis hominibus alit uiduas, & in officio atque opere continet: ſingulis ſabbatis peccata confitentur, inopem ducunt uitam, carnemq; ſuam ſolitudine ac pœnis uoluntarijs edomant. Quidquid ex parta labore ſuo pecunia ſupereſt, id continuo in Valetudinarij ſubſidium conferunt: iamq; præter lineas tunicas aliaq; ſimilia, in uſus pauperum aureos etiam nummos plus centum & quinquaginta erogarunt. ſunt etiam ex Chriſtianis qui ceteros, & per urbem, & per uicinos montes aliquo morbo laborantes inuiſant, quorum inopię, cum opus eſt, aliquod per eoſdem uiatores e Valetudinario ſubſidium mittitur. Chriſtianus eſt Michael quidam, cuius hero uita functo homine pecunioſo, qui magnam alebat familiam, ad funus conuenere Bonzij permulti, qui una cum familiaribus eius Iaponico ritu quotquot habent idola, ſuis quæq; nominibus, elata uoce inuocare cæperunt: quos Michael, quamuis mortis metu propoſito, non modo noluit imitari, ſed etiam multis eos rationibus, ſane conſtanter ab ea impietate reuocare conatus eſt. Alius erat in eadem familia Chriſtianus, nomine Emanuel, qui Bonzijs aliqua ex parte in ea uociferatione conſenſit. is deinde a Michaele obiurgatus, culpam agnouit, atque ultro ad pœnam delicti poſtulandam uenit in templum, & die quodam Dominico dum ſacrificatur, ſeſe flagris acriter non ſine copioſa ſanguinis profuſione cæcidit. qua ſatisfactione a reliquis Chriſtianis accepta & probata, cum Eccleſia in gratiam redijt. Alius item

Chriſtianus, cui nomen eſt Paulo, quòd in ſolenni quadam barbarorum gratulatione uexillifer eſſe recuſaſſet, Regis auctoritate ac beneficio uix obtinuit quo minus ab ijs male multaretur, eiusq; domus diſturbaretur. Mos eſt Chriſtianorum, in uſus templi aliquid ſemper e ſuis fructibus conferre: ipſumq; templum magna admodũ cura tuentur; in grauioribus uero difficultatibus, ſiue turbines ac procellæ ſæuiant (quæ in his locis ita ſunt uehemẽtes ut ędificia euertant, euellant arbores, ſi uero imbribus miſtæ ſint, emota etiam loco ſemina diſſipent) nobis præſto ſunt: ſiue belli uis ingruat, armati ſtatim ad templi defenſionem accurrunt. in eo quidem tumultu, qui hoc ipſo anno excitatus eſt, cum Balthaſar Gagus Facatæ pæne obſeſſus ab hoſtibus teneretur, Chriſtiani permulti ſeſe ad eum liberandum, uel capitis ſui periculo comparauerant. Sed eum Dominus, una cum reliquis ea obſidione locoque, inſcientibus inimicis exemit.

Superioribus diebus Gaſpar Vilela Meacũ eſt miſſus, quod etſi iam dudum erat in optatis, nunc tamen opportunius uiſum eſt, cum ſimul omnes in hanc Bungi urbem conueniſſemus. Interpres eum comitatur Laurentius frater, cum Iaponicæ linguæ, morumq;, tum rerum Chriſtianarum peritiſſimus, excellentiq; ingenio præditus. ſecum ferunt librum, a Melchiore conſcriptum, ab ipſo autem Laurentio Iaponice uerſum: commodum etiam accidit, ut eo ipſo tempore hinc proficiſceretur Meacenſis quidam, qui illis dux itineris optimus eſſe poſſit. quattuor in uniuerſum hoc iter ingreſſi ſunt, quibus Dominus utinam pro ſua infinita bonitate aditum muniat, gentemq; illam ad ſuas tenebras agnoſcendas, moresq; mutandos illuminet. ſe igitur in uiam dederunt ſexto Idus Septemb. 1559, non ſine magno omnium dolore ac lacrimis. Iamq; eos Meacum, Dei beneficio

beneficio perueniſſe cognouimus. Quid ibidem egerint, qui ſtatus ſit rerum, ut ex hac parte, prout e re Chriſtiana fuerit, abſentibus conſulatur, propediem cognoſcemus.

Nunc uenio ad res Facatenſes. ea eſt urbs ampla, & opulenta, negotiatoribus frequens, in planitie ſita. Bungo diſtat pedeſtri quinque dierum itinere. Inde Firandum maritimus traiectus eſt paſſuum octoginta millium. Anno ſuperiore, Paſchalibus feſtis exactis, cum Rex nobis domum, ac templum Facatæ ſecus mare dono dediſſet in ſuburbano, in quo agricolæ ferme ſeptuaginta uerſantur, eo miſſus ſum, cum Ioanne Ferdinando, qui Iaponicam linguam tenet optime, cuius ad conciones cum magnus concurſus fieret, baptizari aliqui cœpti ſunt, uerumtamen lente, nam ante Baptiſmum Chriſtianis rudimentis diligenter inſtituuntur, & certas precandi formas mandant memoriæ, denique intelligunt in ea religionis mutatione quid ſuſcipiant, quidue deponant. conuerſi ſunt ex eo numero ſex patres familias, nec inepti homines, & locupletes. eodem conueniebant etiã indidem Chriſtiani aliquot, qui iam antea Euangelio crediderant, itemq; Amangutiani nonnulli. Cum res ita procederent anno 1559, officijs hebdomadæ Sacroſanctæ perſolutis, cũ ceteris (locus enim erat idoneus) ſacratiſſimæ Euchariſtiæ myſterijs ac cæremonijs; altero Paſchalium die armatorum duo millia poſſeſſionibus ſuis pelli ſe ab Rege; præfectóq; regio Bungenſi, (qui forte ibi tum erat) acriter queſti, Facatam aggrediuntur: atque eo quidem die excluſi ab incolis, nocte uero inſequente prodentibus Bonzijs, urbe uicoq; potiti ſunt. Hic nos in denſis tenebris, ſublata in humeros Cruce, rebus noſtris diligenter quiſque pro ſua parte conſulere. Ac primum omnium quædam templi ornamenta cum Ioanne Ferdinando, puerisq; domeſticis, in Firandenſem nauem

imponimus: quæ continuo diſceßit. Inde ego & Gulielmus, comitibus Chriſtiano quodam incola Syluestro nomine, & Luſitano, qui in his locis eo tempore uerſabatur, in nauem confugimus duobus paſſuum millibus ſtantem in ſalo. nauarchus, qui ex hoſtium factione eſſet, ſimul atque oppidum captum cognouit, ſtatim cum ſuis de noſtro interitu cæpit inire conſilium. ſuadentibus cunctis, ut nos e medio tolleret, & periculoſum fore dicentibus, ſi nos direptos, ac ſpoliatos abire permitteret; unus ipſe, non tam miſericordia adductus, quam lucri ſpe, quòd multo plura nobis ſupereſſe arbitraretur, eam ſententiam diſſuaſit. quo quidem tempore cum actum de nobis eſſe arbitraremur, ueniam delictorum apud ſe quiſque ſuorum a Deo ſupplices precabamur. Syluester autem ille Iaponius, non neceßitate compulſus (omnia enim ea pericula effugere poterat) ſed beneuolentia, & caritate, quamquam enixe recuſante me, una conſcenderat, cum diceret certum ſibi eſſe nobiſcum mori. eum ego noctu ſæpe ſingultientem, effuſeq; plorantem audiebam, quod agi de nece noſtra a nauicularijs cognouiſſet. quinimmo facta ſibi ab illis abeundi poteſtate nunquam eſt uſus. idem ex ijs quæ ſecum attulerat, ita multa cum noſtris amiſit, ut unum ei ſupereſſet induſium: poſt aliquot dies nauiculæ tres armatis hominibus refertæ nauem inuadunt, ipſumq; nauarchum arreptum expilant, nos uero ipſis etiã ueſtibus, quæ nobis erant reliquæ, una tantum relicta intima tunica exuunt. cum ijs deinde in nauiculas deſcendimus. qui tria paſſuũ millia cum proceßiſſent, antequam ad terram appellerent, inter ſe ſpolia diuiſerunt. quod illi dum faciunt, uir quidam ex eo comitatu præcipuus qui me nouerat, mihi togam, comitibus uero meis aliquid ſingulis ad corpus tegendũ reddidit. deſcenſione in litus Facatenſium facta, noui nos labores, noua pericula excipiunt. nam ex

hoſtibus

hoſtibus hi qui in terra remanſerant, partem prædæ ab eis qui in mari nos diripuerant, efflagitare cœperunt, qua cum ijs communicata diſcedunt. nos in litore ſumus relicti. magna autem erat eo loco uis populi, portæ uero oppidi clauſæ, diſpoſitaq; præſidia. hic nobis alius pugionem, alius haſtam intentans, dari ſibi aliquid minaciter poſtulant: alij uero nobis manus etiam inferunt, ut uinctos in ſuas uillas abducant. denique nos ueſtimentis plane omnibus nudant. in ea turba, ac tumultu conijcimur in aggeris quendam hiatum, quod apud eos futuræ necis indicium eſt. tum uero plebs in nos cateruatim irruere, nos clamoribus ſuis ad cædem expoſcere: nos regnorum euerſores appellare, alijsq; huiuſmodi probris contumelioſe proſcindere. quæ uoces dum ab incondita plebe iactantur, ecce tibi miles ſpecu illo nos extrahit, ſtrictoq; gladio, ubi ſunt, inquit, pecuniæ? Cui nos: uides in quo ſtatu ſimus, & petis ea, quæ nõ habemus. mittit ille cõfeſtim in oppidum ſciſcitatum, nobis porro quid faceret. Dum in his uitæ periculis uerſaremur, Syluester interea admiſſus in oppidum, Ioannem quendam Chriſtianum, cui cum hoſtibus magna erat neceſſitudo, de noſtro ſtatu fecerat certiorem. qui ueſtimentis quattuor ſumptis, continuo ad litus excurrit, ſummotaq; magno impetu multitudine, ex eorum manibus, qui nos iam captos tenebant, eripuit: ſimul etiam adfuit ex oppido nuntius, qui nos occidi uetaret. Inde Ioannes domum ſuam perductos, cibo nos, igneq; refecit, uadimonium etiam pro nobis magiſtratibus promiſit, eoſque tum pollicitationibus, tum uero muneribus mitigauit. Et quoniam in ijs tumultibus caſu diſiunctus a nobis Gulielmus cum puero Chriſtiano in manus militis cuiuſdam inciderat, eo ipſo die nulla interpoſita mora Ioannes militem adijt, pretioq; redemptionis tranſacto (id fuit aureorum uiginti) noſtros domum reduxit: in qua decẽ

dies

dies morati, quòd ea negotiatoribus ualde frequens eſſet, magiſtratuum iuſſu ad alium Chriſtianum diuertimus, ibiq; dies quinquaginta latuimus. Breuiarium ego per eos dies cum reliquis rebus ami ſeram: id quoque Ioannes & reperijt, & mihi ſuo ære coemptum reddidit. Tertio menſe inter eos labores ac metus exacto, ueniam denique profectionis, ſine ulla uel hoſpitum noſtrorum uel Chriſtianorum aliorum moleſtia aut detrimento, à magiſtratibus impetrauimus. mihi enim utique certum erat quiduis perpeti potius, quàm damni quidquam cuipiam eorum importare: Bungi autem ut nos euaſiſſe cognitum eſt, ingens cum Regis ipſius, ac procerum aliquot, tum Chriſtianorum gaudium fuit: quorum nonnulli nobis obuiam ad urbem accedentibus ad tertium lapidem non ſine cibarijs prodiere: ad ſecundum uero, atque ad primum, alios item offendimus uino fructibuſq; ad nos recreandos aduectis, atque ipſis etiam umbellis ad ſolem arcendum. nec uero mulieres ei gratulationi defuère, quæ ſublatis in ſinum infantibus, item longe nobis occurrerant: atque hæc omnia mira cum alacritate, lætitiaq; fiebant: plorare alij gaudio, alij ſublatis in cœlum oculis Deo gratias agere, quòd preces ipſorum exaudiſſet: omnes uero & mihi, & inter ſe gratulari; narrare, quanto nos beneficio Dominus, e quot quantiſq; periculis exemiſſet. Nam quid ego de patribus noſtris, & fratribus dicam? qui ut nos iam à ſe deſperatos incolumes redeuntes uiderunt, tantà uoluptate lætitiaq; perfuſi ſunt, tantaq; nos uiciſſim, ut ærumnæ omnes præteritæ tanquam ſomnium euaneſceret. Laudetur Dominus, qui in his partibus ita remotis, gentem hanc uix dum poſito Chriſtianæ militiæ tyrocinio, tanto diuinarum rerum ſtudio inflammat. Magnum hæc, mihi credite fratres cariſſimi, ſolatium afferunt: nec regnum eſt ullum cum Chriſti obſequio conferendum. In illis calamita-

mitatibus etiam Firando Chriſtiani ter quaterue non modo ueſtes atque cibaria, ſed etiam pecuniæ tantam ad nos copiam ſubmiſerunt, ut ego ualde timerem, ne ea res ab aduerſarijs cognita, dimiſſionis noſtræ, ac liberationis negotium retardaret. Nec uero Facatenſium quoque Chriſtianorum eo tempore ſubſidia defuere: ut affirmare poſſim, Socios noſtros nunquam ita omnibus copijs abundaſſe, ut nos in eo ſtatu, Dei beneficio abundauimus: quam eorum in nos caritatem ac ſtudium Dominus ipſe compenſet. Ab urbe Facata condita nihil unquam ſimile ijs tumultibus exſtitiſſe ferebatur: quo facilius perſuaſum eſt barbaris, omnes eas calamitates noſtra cauſſa contigiſſe: quare tanta in nos ira perciti ſunt, ut ædes noſtras, ac templum, & cetera omnia diruerint, denique puteum ipſum quo utebamur, glebis oppleuerint.

Ineunte Quadrageſima, honeſtus uir Chriſtianus, quo commodius rebus diuinis uacaret, poſſeſſionibus relictis, amicoq; potenti, apud quem familiariter uiuebat, ad nos ſe recepit: filioq; uno quem habebat, in Societatis noſtræ diſciplinam tradito, ipſe toto eo Quadrageſimæ tempore pedem finibus ædium noſtrarum nuſquam, ne ad ſuos quidem extulit: quinta autem ſacræ hebdomadæ feria in cœna Domini cum ante aram in primo fidelium ordine conſtitiſſet, præſentem in Euchariſtiæ Sacramento Dominum alloquens, omnes eius cruciatus, quos optime nouerat, memoriaq; tenebat, ſigillatim ita recenſuit, ut uniuerſi generis humani redemptionem æque ſibi uni, ac ceteris omnibus applicaret: idq; eo animi ſenſu, ac diſpoſitione uerborum, ut omnes in ſui admirationem conuerteret. ubi perorauit, flagris in ſua terga cæpit ſæuire tanta cum perſeuerantia, ut eum cohibere neceſſe fuerit. is deinde Paſchali die Dominico cũ alijs aliquot, corpore Domini ſumpto, paucis poſt diebus ab interfe-

ctoribus

ctoribus circumuentus, quos iratus barbarus miſerat, is quem diximus ab eo relictum fuiſſe, magno ſane animo ſublatis manibus, oculiſq; in cælum defixis, occiſus eſt. uxoris ſolitudinem, ac liberorum orbitatem, qui bonam uirtutis frugem pollicentur, nunc res familiaris noſtra ſuſtentat. Superioribus litteris alterius Chriſtiani hominis item honeſti multos iam annos nati mortem expoſui, quam ipſe quoque in ædibus noſtris obyt, is allato ad ſe extremo corporis Chriſti uiatico, cum iam præ imbecillitate loqui non poſſet, aſpectu Domini recreatus, in eiuſmodi uerba uocem ſoluit, quæ inhabitare in eius animo Dominum teſtarentur. In agro Firandenſi, Gaſparis Vilelæ Antonijq; uiri principis & Chriſtiani maxime opera, Chriſtiana res ita feliciter geſta eſt, idola tot igne conſumpta, euerſa phana, ipſis æditius ad cultum Chriſti traductis, ut eius rei dolore accenſi barbari, diabolicis inſtincti furijs Crucem inſignem Firandi iam diu poſitam a nobis, præciderint: templumq; Gaſpare exterminato, cum ipſa ara & imaginibus diſturbarint. ſed Dominus horum neophytorum educationi, qui laborantibus nobis adeo amanter affuerunt, conſulet: id utique ſe admodum optare nobis, per litteras ipſi demonſtrant: cognouimus etiam unum ex ijs rei Chriſtianæ peritum infantes baptizare. Dominum obſecrate etiam atque etiam cariſsimi fratres, ut afflictam Eccleſiam hanc pro ſua clementia excitet. Bungo. Kalend. Nouemb. 1559.

LIBRI SECVNDI FINIS.

DE IAPONICIS REBVS EPISTOLARVM LIBER TERTIVS.

LAVRENTIVS IAPONIVS Societati IESV &c.

ACCEPI ueſtras litteras, quæ mihi periucundæ fuerunt: & quoniam intelligo quanto uiciſſim deſiderio teneamini aliquid de ſtatu noſtro cognoſcendi; exponam paucis, quæ nobis in hac Meacenſi prouincia contigerunt. Primum igitur Didaci domum deuenimus in Sacomoto uico: qui uicus iacet ad mõtis Frenoiamæ radices, in quo cum cœnobia litteratiq́; permulti: tum uero inſignis cuiuſdam principis Bonziorum domiciliũ cernitur. ad eum montem cũ perueniſſemus, miſit me Gaſpar cum litteris ad Bonzium nomine Daizembum, quibus ille perlectis, aduentuſq́; noſtri cauſſa cognita: reſpondit magiſtrum ſuum ex principibus eius ordinis unum, qui Bungo nos euocauerat, anno ſuperiore extremum diem obijſſe, & ſe tenui re familiari, auctoritate nulla in monaſterio relictum, præſidio nobis eſſe non poſſe. ad eum tamen poſtridie Gaſpar, & ego reuertimus: & quoniam nos auide ipſe, decemq́; eius diſcipuli Bonzij audire uidebantur; apud eos uerba ſe

ba fecimus: a quibus admoniti nullas religiones in ea loca iniuſſu Bonzij eius regionis maximi induci poſſe; dedimus operam diligenter, ut eum conueniremus. Sed cum res parum procederet; oppidi præfectum poſtremo rogauimus, ut nos ad illum introducere ne grauaretur. tum ille: Si diſputandi cauſſa ueniſtis (inquit) excludemini: ſin ædium uiſendarum, id ſpectaculum uobis pecunia, muneribuſq; mercandum eſt. Gaſpar, ut omnes aditus clauſos Euangelio uidit; Frenoiama profectus, Meacum contendit. In ea urbe quattuordecim dies in ædibus conductis morati ad docendum minime accommodatis, in alias migrare coacti ſumus loco celebriore poſitas. Huc Meacenſes nonnulli iam ad audiendum Euangeliũ uentitabant. Poſt quintum autem & uigeſimum diem, Bonzio nos deducente, uiro in primis ciuitatis honeſto, Regem ſeu Imperatorem Gaſpar adiuit. a quo ita amice acceptus eſt, ut ex ipſomet eius poculo, honoris & amicitiæ cauſſa biberet. tum uero frequentiore etiam urbis parte nobis ad habitandum aſsignata, magna uis omnis generis hominum ad nos, uel audiendi, uel diſputandi cauſſa, confluxit: ſed animis initio tam obduratis, ut uerbo DEI audito partim blaſphemarent, partim etiam irriderent nos, atque deluderent. per eos dies cum honeſta mulier Meacenſis ad concionem ueniſſet; ubi peroratum eſt, Baptiſmum petijt ſtatim: ſed rem diſtulit Gaſpar., eo quòd mulierem nondum ad id Sacramentum idoneam reperit. Cunnæ præterea duo (magni honoris nomen id eſt) noctu ad nos audiendos ita ſe conferebant, ut noſtram doctrinam ualde probare uiderentur. quidam uero e principibus oppidi Gamangoxini, qui Meaci habitat, cum decem alijs apud nos Chriſtianus eſt factus. poſtea cum Gaſpar ad Mioxindonum, qui præcipuum Meaci obtinet dignitatis locum, auxilij petendi cauſſa a

primario quodam ciue deduceretur; tota urbe percrebuit Mioxin doni iuſſu primarium illum uirum in uincula Gaſparem conieciſſe. rurſus, cum urbis præfectus per urbis compita edixiſſet, ne quis Gaſparem læderet; fictis rumoribus multi edictum eſſe mentiebantur, ut Gaſpar oppido pelleretur. huiuſmodi multa prætereo, quæ ſingillatim enarrare nimis longum eſt. Sed iuuante Domino IESV CHRISTO confidimus, nos, ut adhuc fuimus, ita etiam in poſterum incolumes futuros magna cum Diuini nominis gloria, rabieq́ ac dolore diaboli, quando iam noſtri in hanc urbem aduentus, ad Banduenſem uſque Bonziorum academiam fama penetrauit, ſexcentis paſſuum millibus Meaco diſtantem. interim Bonziorum minis, atque importunitate compulſus hoſpes is, ad quem diuerteramus, nos domo ſua dimiſit: itaque in aliam nos recepimus. Hic acrius etiam in nos aduerſarij ſæuire cæperunt, cum nos alij ſimias, uulpes alij, alij denique a dæmonibus occupatos, anthropophagoſq́ appellarent: pueri etiam eorundem inſtinctu cum ceteris iniurijs & illuſionibus, tum etiam lapidum, glebarum, & arenæ coniectu infeſtarent, atque laceſſerent. Quanquam his rebus, Domino adiuuante, minime deterriti ſumus, quo minus Euangelium ad menſem Aprilem uſque nuntiaremus, cui Iaponij centũ circiter fidem habuere, baptizatiq́ ſunt. ſub id tempus Bonzij quinque nos conuenerunt ex ea ſecta, quam Baracaque appellant, qui meditationibus quibuſdam arbitratu ſuo compoſitis uacant. ij cum nonnulla de nobis quęſiſſent eiuſmodi, ut appareret eos a dæmone agi; Gaſparis reſponſis uicti, abiectiq́ conciderunt. Duo præterea ex ea ſecta quæ Tendaui dicitur, cum diu nobiſcum de religione atque acriter diſputaſſent; conceſſere ad extremum ueram noſtram eſſe doctrinam, tametſi eorum nemo ſe ad Chriſtum adiunxit.

Alius in primis eruditus, cum e ſermone Gaſparis cognouiſſet unum eſſe opificem rerum omnium, animosq́ hominum nunquam interire; idcircò negauit ſe Baptiſmum petere, quòd ex impuriſſimo flagitiorum cœno emergere, caſteq́ uiuere ſe poſſe diffideret.

In Bonziorum ordine magnum eſt nomen eorum, quorum eruditionem duo ex principibus (quorum eſt hoc iudicium) ſuo chirographo comprobauerint. Ea ueluti quædam canonizatio eſt: in ſella conſtitutos adorant, eorumq́ approbationem ſcripto teſtantur. ex eo tempore qui probati ſunt, certos locos ceteris ad meditandum proponunt. Hunc dignitatis gradum adeptus Bonzius quidam, nomine Quenxu, qui ipſos triginta annos in meditando conſumpſerat; in charta pratum, & in eo aridam arborem depingendam curauit. ad arboris autem radices carmina duo deſcripſit iudicum chirographo confirmata, quorum hæc erat ſententia:

Prioris;	*Cedo, quis nam te ſeuit arbor arida?*
	Ego, cuius principium nihil eſt, finis nihil.
Poſterioris;	*Meum cor, quod neque eſſe, neque non eſſe habet,*
	Neque it, neque redit, nec retinetur uſpiam.

Is igitur Bonzius cum ad Gaſparem ueniſſet contumacia inflatus, quòd diceret ſibi iam clarum eſſe quidnam antequam naſceretur fuiſſet, quid tunc, quid denique poſt mortem eſſet futurus; ſeq́ non diſcendi cauſſa, ſed animi tantum, ad nos acceſſiſſe; diuinitus ita repente immutatus eſt, ut uere nihil eſſe quidquid ſciebat, ſibiq́ Chriſtianam doctrinam eſſe neceſſariam intellexerit. Baptizatus itaque ſumma populi admiratione; uitæ exemplo, quam ducit ſanctiſſimam, alios aliquot partim conuertit ad Chriſtum, partim uehementer

hementer

hementer commouit. Coſmus autem amicus noſter qui ante ſexennium Bungi baptizatus eſt, aduentu noſtro cognito nos ſtatim adiuit, parentibuſq; ac patria relictis Dominum cælebs colere, & Gaſpari obedire conſtituit. Bonzius erat quidam admodum ſenex, annos iam quadraginta in meditando uerſatus. is Chriſtianam religionem ita auide arripuit, ut id ætatis homo ad uerbum Dei audiendum a ſex paſſuum millibus uentitet. Ad hæc, Bonzij circiter quindecim Chriſtum ſecuti, partim legitimis iungi nuptijs, partim cælibem uitam agere (quod in eo hominum genere maxime mirum eſt) decreuerunt. In uico Farima habitat Bonzius, qui piſcibus, carnibus, tritico, hordeo, denique oryza abſtinet, herbis tantum uictitans, arborumq; baccis ac pomis; quiq; æternæ ſalutis adipiſcendæ cauſſa uoto ſe obſtrinxit e libro quodam Xacæ, quem Foquequio appellant, ſe gratis plebem erudíturum. Narrauit autem nobis, ſe ante decennium per nocturnam quietem ſibi uiſum eſſe uerſari cum ſacerdotibus, qui e Cenghequù hoc eſt Europæ regione ueniſſent, ſibiq; rectum ad ſalutem iter oſtenderent, experrectumq; poſtridie, ſtatim audiſſe Amangutij eſſe presbyteros quoſdam e Cenghequu, de uita futura publice diſputantes. Hic audito Euangelio gauiſus eſt: ſed quoniam ſine commeatu Meacum feſtine uenerat, dixit ſe Farimam rediturum eo animo, ut ſublatis rebus neceſſarijs, uotiſq; neglectis, & fallaci illa uitæ aſperitate depoſita, Meacum reuerteretur, & Chriſtiana ſacra ſuſciperet. occulte etiam ad nos contulere ſeſe audiendi Euangelij cauſſa uiri inſignes duo, quorum alter in meditando exercitatus, quodam ueluti Epiſcopi munere fungebatur: alter erat Bonzius litteratus, & concionator, qui in eo congreſſu Gaſpari aperte confeſſus eſt, in lege Iaponica ſimplex nihil eſſe, uel ſolidum.

Bonziorum familia, quæ a Foxequu nomen duxit, uitamq́ſeueriorem ceteris omnibus profitetur; audito Dei uerbo, noſtraq́ uitæ ratione perſpecta, quòd Gaſpar gratis populum doceat, & cum ipſe omni fœminarum conſuetudine abſtineat, tum laicos una tantum uxore iubeat eſſe contentos; offendi cæperunt in Bonzio quodam præfecto cœnobij, quem antea uenerabãtur ut Deum, quòd clam amicas habeat; & laboris in docendo ſui mercedem exigat: cumq́ carnium ac piſcium eſu ceteris interdicat, ea ipſe clam comedat: quo circa eum e cœnobio pellere, aliumq́ pauperem ac bene moratum in eius locum ſufficere decreuerunt. Tres præterea ijſdem meditationibus clari, quintum iam diem conciones noſtras aſsidue celebrant, quos propediem baptizatum iri confidimus, eamq́ rem ad exemplum magnopere profuturam. Non longe ab ædibus noſtris incendium excitatum eſt: cuius incendij in nos ut ueneficos, diabolíq́ præcones cauſſa conferebatur: ſed iam Bonziorum furor aliqua ex parte deferbuiſſe uidetur. quorum cum ita multæ, ac diuerſæ numerentur ſectæ, ſuam quiſque profiteri nos dicunt: Xingouinis id ipſum Denichi, quod illi prædicent: Ienxuani Foben quòddam ſuum: Foquexani Mion (diſciplinarum ea nomina ſunt) Iondaxuenſes Amidam: Xintani denique Quoquium: ſed ut ſperamus, non longe aberit, quin omnes fateantur legem ſummi cælorum terræq́ opificis noſtro præconio promulgari: quem pro ſua infinita clementia facturum eſſe confidimus, ut ipſum cognoſcant, cognitoq́ omnem laudem, & gloriam tribuant. Veſtras etiam atque etiam, fratres mihi cariſsimi, & iſtius Eccleſiæ, quibus egeo maxime, deprecationes imploro. Meaco. 4. Non. Iunias, 1560.

CON-

CONSALVVS FERDINANDVS, cuidam e Societate IESV.

HIſce litteris nonnulla, frater mihi cariſsime perſequar, quæ, in Iapone dum eſſem, in uinea Domini geſta ſunt. Verſabatur eo tempore Firandi Gaſpar Vilela, cuius iuſſu Gulielmus uias urbis ære campano circumiens, pueros ad Chriſtianam doctrinam Iaponice diſcendam in templum cogebat: ex quibus unus admodum paruulus non dum ad cœtum Chriſtianorum adiunctus, Gaſparem, adijt Baptiſmum magnopere efflagitans: quem Gaſpar, id ætatis puerum, patre ethnico, cum prius perdiſcere Chriſtianam doctrinam iuberet; reſpondit ille, nequaquam ſe inde abiturum, quoad Baptiſmo luſtratus eſſet. denique domum ad ſuos reuerſus, ita cum parentibus egit, ut patrem, matremq́, fratres, ac ſorores ad Baptiſmum adduxerit. Ad aliud uenio non minus mirabile. Diuturno morbo uexatus ethnicus quidam ex optimatibus, cum uarias curationes fruſtra tentaſſet, ſuadenti Chriſtiano cuidam, ut ad ualetudinem recuperandam, Chriſtiana religione ſuſcepta, ad templum noſtrum accederet, aquamq́ luſtralem ſeu benedictam ebiberet; paruit ægrotus: ſtatimq́ in priſtinam ualetudinem eſt reſtitutus. alij præterea morbi complures in his regionibus eadem aqua pelluntur.

Alius Chriſtianus cum e graui morbo iam prope animam ageret, me accerſitum rogauit, ut quoniam eſſem e Societate IESV, pro ſe Dominum deprecarer: ſanitatem ſe continuo recepturum. pſalmis ſeptem pœnitentialibus recitatis, magnam ipſius fidem Dominus reddita ſtatim ualetudine remunerari dignatus eſt.

S ij Profectus

Profectus ex eo loco Gaſpar in inſulam quandã ad promulgan dum Euangeliũ, barbaros plus ſexcẽtos triduo baptizauit, Chriſtianæ fidei præceptis imbutos. quæ res tanto diabolum affecit dolore, ut unum e Bonzijs eo miſerit, qui populo perſuaderet, falſa eſſe quę Luſitanus concionator docuiſſet. qua re cognita Gaſpar confeſtim eodem legauit e noſtris, qui apertis rationibus aduerſarij mendacia redargueret. quæ res Chriſtianos non mediocriter recreauit.

Haud ita multo poſt, barbari tres e principibus ciuitatis communi conſilio ad excindendam Crucem a Chriſtianis erectam in monte, profecti, uix dum ſcelere perpetrato inter ſe rixari ceperunt, ſibiq́ inuicem id ipſum facinus exprobrare: demum eo rixa peruenit, ut eo ipſo in loco, ubi Crux poſita fuerat, inter ſe ex prouocatione dimicauerint: quorum duo poſtridie mane mortui ibidem reperti ſunt: tertius uero nuſquam poſtea apparuit (ablatus a dæmonibus creditur) nec aliud quidpiam de illo auditum eſt, niſi quod biduo poſt adoleſcens barbarus repente ab immundo ſpiritu occupatus palam dicebat: ſe nimirum eſſe, qui Crucem præciderat, & propterea ſe in altera uita torqueri acerbiſſime. quod ubi uidere Iaponij, rei occultandæ gratia adoleſcentem abſcondere ſtatuerunt, atque ita ex oculis noſtris euanuit, ut nihil de ipſo deinde cognouerimus, incertumq́ ſit, eum ne barbari interfecerint. qui partim hiſce de cauſſis, partim quòd ſexcentos quos dixi neophytos uiderent alios idola cremantes, alios in mare procijcientes; concurſu ad Regem facto poſtularunt, ut Gaſparem regni finibus pelleret. quibus Chriſtiani cum ex altera parte reſiſterent, reſq́ iam ad arma ſpectare uideretur; Rex miſit qui Gaſpari nuntiaret, nequaquam ſibi placere eum in ſuo regno interimi: proinde ad Socios ſeſe reciperet. quocirca Bungum ubi erat eo tempore Coſmus Turrianus, inde conceſſit,

ceſſit, non ſine magno quidem animi dolore: quippe qui in ſpem ueniſſet Regis ipſius ad Dominum traducendi. is enim ſæpius Gaſpari præſente me dixerat, ſe animo, ac uoluntate eſſe Chriſtianum, & pro Chriſtiano ſe gerere, quod præclare intelligeret barbarorum ſuperſtitiones quantum a ueritate diſtarent.

Valetudinarium, & ſodalitium, quod Miſericordiæ uocant, a Coſmo Bungi inſtitutum, barbari magna cum approbatione ſuſpiciunt: cum enim inter ſe ex animo ac uere non ament; mirantur in primis reperiri in toto orbe terrarum, qui pauperes curet, ijſq; neceſſaria cuncta ſuppeditet.

Duo ſane admirabilia mihi narrata ſunt, quæ in hoc oppido contigere. ethnicus quidam ex primoribus ciuitatis ancillam habebat Chriſtianam. atque, ut ethnici ferme Chriſtianos auerſantur, conuerſus ad famulam, Cur, inquit, tu Chriſtiana es, cùm ego ſim ethnicus? niſi continuo ab iſta religione receſſeris, hiſce ego te manibus interficiam. Cui ſerua Dei, non eo conſilio ſe Chriſtiana ſacra ſuſcepiſſe reſpondit, ut ijs mox deſertis ad barbaros ritus rediret. tum herus eius perſeuerantia cognita, cum mortis minis interdixit, ne ex eo tempore ad Crucem adorandam ſeſe conferret. illa uero diuino fulta præſidio, nihil iccirco ab inſtituta Crucis latria deſiſtere, quoad eã herus obuiam in itinere factus, occidit.

Alterũ illud eſt. Paucis ante diebus, quàm ego ad hunc Firandi portum uenirem, Sinarum nauis Luſitanum quendã, qui apud Sinas in uinculis fuerat, in eundẽ portum aduexit. Sinæ aliquot ibidem cõmorantes cum ad nauim acceſſiſſent, ut Luſitanũ uiderunt; quærere de nauarcho Sina populari ſuo cæperunt, quo conſilio Luſitanum in ea loca perducere auſus eſſet, cum Rex Firandi ſacerdotem Luſitanũ ex oppido pepuliſſet; niſi ſpoliari ſe ab Rege naui-

gio uellet, continuo Luſitanum interficeret. Hæc dum agitantur, diuinitus factum eſt, ut Chriſtianus Iaponius quidam interueniret. is ubi mœrentem Luſitanum aſpexit, ad eum confeſtim accedens, cauſſa mæſtitiæ cognita, manu apprehenſum bono animo iubet eſſe: quantum per ſuas facultates liceat, nihil ei apud ſe defuturum. inde perducit domum, ibiq; hominem habuit quoad uſque nos eo peruenimus. Et ſane Luſitanos Chriſtiani tanta beneuolentia proſequuntur, ut in eorum ædes æque liber atque in ſuas ipſorũ, Luſitanis aditus ſit: ſed tum præcipue præclarum amoris ſui documentum dedere, cum barbari facta in Luſitanos coniuratione arma ceperunt. quod ubi a Chriſtianis cognitum eſt, communi ſtatim conſenſu ad eorum defenſionem ſe uel capitis periculo compararunt: cum quidam e Chriſtianis extrema iam ætate, reliquorum domos circum curſaret, hortareturq; omnes ad mortem pro Chriſtianis fortiter oppetendam: quare perterriti barbari, pace cum Chriſtianis facta a ſuſcepto conſilio deſtiterunt. Orate fratres cariſſimi Dominum, ut huius gentis animos ad ſuos errores, ac miſerias recognoſcendas illuminet. Kalen. Decemb. 1560.

ALOISIVS ALMEIDA Societati IESV in Luſitaniam.

IN ijs litteris, quæ a uobis ad nos aſſidue perferuntur, inſignes amoris erga nos ueſtri, & caritatis notæ cernuntur. apparet etiam quãto ſtudio teneamini ad nos ſubleuandos in hæc loca ueniendi. hanc plenam pietatis uoluntatem, quoniam nos remunerari non poſſumus, Dominus ipſe pro ſua benignitate compenſet: quanquam ut amori ueſtro nos etiam aliqua ex par-

ex parte reſpondeamus (quoniā auetis ſcire quid a nobis in re Chriſtiana geratur) anni huius præſertim acta ad uos perſcribere ſtatui.

Balthaſar Gagus hoc anno ex Iapone profectus in Indiam, aduerſa tempeſtate retentus, hyemauit in ora Sinarum: atque id fuit cauſſæ, cur a nobis huiuſce anni litteras non acceperitis. Poſt eius diſceſſum nuntij Meaco allati ſunt, Bonziorum in Gaſparem Vilelam odium aliquantulum refrixiſſe. itaque rurſus aures dare cæpiſſe Euangelio, fieriq́ aliquos Chriſtianos, atque in ijs nobiliſſimos homines, & in rebus phyſicis admodum intelligentes. Miſſæ ſunt etiam aliquot a Meacenſibus illis neophytis ad Bungenſes Chriſtianos epiſtolæ; quarum una duodecim circiter paginarum, magnam harum regionum Chriſtianis attulit uoluptatem, ſæpiuſq́ deſcripta, omnia Chriſtianorum loca percurrit, & ſimul recitabatur etiam ethnicis. Summa erat epiſtolæ, ſectarum Iaponis omnium (quæ plus undecim ſunt) expoſitio ſimul, & confutatio, cū religionis Chriſtianæ confirmatione: nec uero pacatas unquam res Iaponiorum fore, quoad omnes fierent Chriſtiani: atque id ipſum multis apertiſq́ rationibus probabatur. Menſe Iunio ineunte, ex Gaſparis ipſius litteris cognouimus illum iter cepiſſe ad urbem Sacaium, quæ bidui diſtat Meaco, ubi ſpes magna meſſis uberrimæ oſtendebatur, non modo quòd ſit libera, & in primis ampla Iaponis totius; ſed multo etiam magis, quòd eum quidam e principibus ciuitatis illuc per litteras inuitaſſet, ædeſq́ ſuas ipſi ad Euangelij promulgationem obtuliſſet. cuius tantum eſt eius rei deſiderium, ut Bungum etiam certum hominem cum mādatis miſerit ad Coſmum Turrianum. Recordabitur, ut ſperamus, pro ſua bonitate Dominus harum gentium, eaſq́ conuertet ad ſe: nos autem in ſuo confirmabit obſequio.

Quod ad Bungenſem Eccleſiam attinet, quæ nunc quidem eſt Iaponis omnium maxima, admodum augetur in dies (captis adſpirante Domino) cum uirtus ueteranorum, tum etiam tyronum numerus: quorum tanta eſt pietas, uix ut poſſim uerbis aſſequi: nonnulla tamen attingam, ut ex ijs reliqua intelligatis. Primum nulla nox præterit (ut mihi quidem uidetur) quin uerberationes in templo fiant, ac fere ſemper omnium quotquot ibidem eo tempore ſunt. quibus in templo non licet, ij ſeſe intra priuatos parietes cum uniuerſa familia uerberant. Quotidie, quamuis ningat, Chriſtianis refertum eſt templum, nec reſeratur fere, quin multi reperiantur ad limina præſtolantes. Feſtis autem anni celebrioribus, tanta uis hominum confluit, ut ad multitudinem capiendam umbracula e frondibus raptim extructa cum templo continuare neceſſe ſit: atque alij quidem præcipuis anni feſtis, alij uero diebus Beatiſſimæ Virgini ſacris, alij quintodecimo, alij etiam octauo quoque die Confeſſione maculas abluunt. Sed Bungenſium ſtudium, ac pietas Quadrageſimæ præſertim diebus elucet. res profecto uiſenda: quippe in ſingulos annos creſcit huius Eccleſiæ religio ac probitas.

In pueris ijs, qui ad nos Chriſtianæ doctrinæ gratia uentitant, aliqui ita parui cernuntur, ut nihil pæne præter catechiſmum eloqui poſſint: itaque id ipſum quod tenent memoriter, oppido concinunt. Prope templum noſtrum duodecim circiter Iaponij patresfamilias habitant, quorum filij, puerięque ſingulis noctibus audito ſigno ſalutationis Angelicæ, ad Crucem conueniunt in ea uicinitate defixam, ibięque nixi genibus totam horam quotidie in Chriſtiana doctrina recitanda conſumunt: idque parentum iuſſu, quorum tanta eſt pietas, ut infantibus Chriſtiana rudimenta una cum lacte paulatim inſtillent, eoſque tenera adhuc ætate noſtram in diſciplinam dome-

domeſticam traditos Domino conſecrent. nec uero parentum pietatem non imitantur liberi, atque unus præſertim natu maximus omnium, annum agens tertium decimum; cui ſuper menſam cruciatus Chriſti Iaponice recitanti, fluunt interdum ex oculis lacrimæ, nulla uultus mutatione. alij uero eorundem cruciatuum recordatione commoti, pijs Chriſtum liberatorem uerbis affantur, ita ſuauiter, ut cuiuslibet ferreum quamuis pectus emolliant. Itaque horum quos domi educamus operam ad conuerſionem harum gentium magno nobis uſui fore ſperamus: quippe cum Iaponios auditores patria lingua magis quàm peregrina retineat. alios præterea quinque Iaponios apud nos habemus prouecta iam ætate uiros admodum probos: tres uidelicet Bungi, quartum Meaci cum Gaſpare Vilela: poſtremus comes eſt peregrinationis meæ, annum agens alterum & uigeſimum, tanta in dicendo ſuauitate ac lepore prædi tus, ut auditorũ animos mirabiliter capiat: hæreſes uero Iaponicas, multaq́ de phyſicis ita callet, ut hoſce litteratos omnes refutet, ac uincat. faxit Dominus, ut eorũ animis ignẽ inijciat. Chriſtiani Facatenſes, & preſertim unus e principibus, Coſmũ miſsis nuntijs per Deũ obteſtati ſunt, ut eo aliquẽ e Societate mitteret: uelle ſe optimũ templum exſtruere, & ſuis alere ſumptibus quotquot e noſtris ibi cõmorarentur, quod iam fieri cæptum eſt. hiſce de cauſsis, & ſimul, quod multi Chriſtianorum uici alicuius e nobis aduentum, ſermoneſq́ iam diu deſiderabãt, decreuit Coſmus, ut initio Iunij anni 1561, *ad eos pagos, & loca finitima inuiſenda diſcederem.*

Pridie quàm Facatam perueni, aduentu meo cognito Chriſtiani obuiam mihi alij ad tria paſſuum millia, alij etiam longius magno cũ gaudio proceſſerunt. ego complures dies in ea urbe moratus, barbaros circiter ſeptuaginta ſacro fonte luſtraui. in quibus erant

Bonzij

Bonzij duo Iaponicarum legum ſane periti, cum alter etiam regius concionator fuiſſet: is ſeptem dies mecum diſputando, interrogãdo, quæ dicebam in commentarios referendo conſumpſerat, cum immenſa Dei Domini noſtri lux ipſius mentem illuſtrauit, & eius exemplo multorum præterea tenebras diſpulit.

In eadem urbe Facata cũ multi, tum præcipue duo morbo graui laborantes diuina ope ſanati: quorum unus paterfamilias tanto capitis dolore torqueri ſolitus, ut uiolentas ſibimet manus inferre ſæpe tentaſſet, tertiodecimo die Dei benignitate conualuit. alter erat iunior lepra fœdiſsima coopertus. is, quòd de Chriſtianis honorifice pieq́; ſentiret, putaretq́; iuuante Domino ſibi per me ſanitatem reddi poſſe; in meum conſpectum adductus eſt: quem ut uidi, negaui me ei morbo poſſe facere medicinam: uerumtamen ne plane mæſtus a me diſcederet ipſe, quique eum adduxerant; remedium quoddam illi præſcripſi facillimum, & poſt tertium diem ad me redire iuſsi: ita nitidus redijt, ut nunquam lepra laboraſſe uideretur equidem obſtupui perſpecta hominum fide, aperteq́; denuntiaui Chriſtianis, ne ſanitatem pharmaco, ſed Deo Domino fideiq́; ſuæ acceptam referrent: quæ quidem etiam in animos eorũ qui morbo liberati fuerant, redundauit. nam uterque Baptiſmo petito, & poſt catechiſmũ impetrato, ad Eccleſiã aggregatus eſt. cumq́; iam diſceſſus mei tempus appeteret, quo æquiore animo id ferrent, ſpem Chriſtianis maturi reditus præbui: quorum duo e primoribus ita obfirmato animo itineris mei comites eſſe ſtatuerunt, ut eorum ſtudijs remittere, aut eos de ſententia dimouere nulla ratione potuerim.

In exitu Iunij Facata diſceſsimus in inſulã Tacaxumam, ambitu paſſuum ſex millium, ſtipendiariam uiri principis Firandenſis, Antonij nomine, ubi cum eſſent quingenti circiter Chriſtiani,

ethnici

ethnici tantum octo; ij quoque ad Deum noſtro aduentu conuerſi ſunt. Praeſt autem eorum inſtitutioni, excellenti uirtute uir, qui e Bonzio Chriſti ſeruus effectus eſt. ædem habent, quæ idolorum antea fuerat, in primis ornatam: cuius redditu, itemq́ eleemoſynis quas erogat inſtitutum ibi quoque miſericordiæ ſodalitium, non modo ipſe antiſtes alitur, ſed etiã inopes peregrini, qui illuc ſane multi (quod uidi per eos dies) religionis cauſſa uentitant. eadem ſtipis per miſericordiæ ſodales rite fideliterq́ diſtribuendæ ratio, ſeruatur etiam in uicina inſula Iquicuchi, itemq́ in ceteris inſulis, in quibus Eccleſiæ ſunt. quo fit, ut ad iter in iis regionibus faciendum ſarcinæ & impedimenta minime ſint neceſſaria: quippe, quocunque peruenias, omnia tibi gratis, ac ſedulo comparantur, maritimo itinere naues, terreſtri comites & iumenta: quæ ſi recuſes, iniuriam uidelicet ſibi fieri, ſeq́ in Chriſtianis officioſis numerari non putant.

Firando cum ad hanc inuiſendam Eccleſiam aliquot Luſitani ueniſſent, horum Chriſtianorum religione, precandi ſtudio, obedientia, amore quo non modo ſacerdotes noſtros, ſed etiam omnes eorum uicarios proſequuntur, tantopere delectati gauiſiq́ ſunt; ut mihi affirmarent, Socios noſtros, qui in ceteris orbis terræ partibus uerſantur, ſi uel particulam norint eorum, quæ cum his Chriſtianis geruntur, omnes Iaponicam hanc prouinciam, expetituros: quod equidẽ credo: nam una profecto Chriſtianæ doctrinæ decantatio multas uobis præ lætitia lacrimas exprimat. quid enim ſi uideatis pueros centum, ac puellas, bis quotidie catechiſmi cauſſa conuenientes, qui paucis ante diebus dicati diabolo fuerant, iam Chriſtianos templũ ingredi, aqua benedicta ſe aſpergere, demum ad precationẽ rite genua flectere? quid ſi duobus eorum uoce præeuntibus, ſubſequentes ceteros, doctrinæq́ præcepta concinentes audiatis? idque tanta cum mode-

modeſtia,ac uerecundia,ut oculos ſemper humi defixos habeant,ac duo illi præſertim, qui uoce præeunt (quos ego de induſtria non ſemel,& curioſe notaui) & quidem in maximis caloribus, cum facies eorum ſudore manarent,tanta fuere conſtantia,ut manus,oculos,pedes nunquam mihi mouere conſpecti ſint: raptos profunda aliqua contemplatione dixiſſes. nec uero doctrina tantum recitanda contenti ſunt. nam eius quoque explicationem libentibus nobis requirunt. Iam uero quanta cum animi ueſtri uoluptate intueamini Iaponios hoſce Chriſtianos poſitis genibus manibusq; ſublatis Chriſtum e Cruce pendentem adorantes,lacrimis ad ſolum uſque fluentibus, in tormentorum Domini cogitatione ita demerſos,ut pæne ecſtatici uideantur? atque hæc quidem in hiſce inſulis prope deſertis. quid de ijs locis exiſtimandum eſt,in quibus(ut Bungi)Sacramentorum eſt uſus frequens? neque uero putare uos uelim me litteris aſſequi quæ oculis uideo: ſcriptum enim hoc,res ipſa multis partibus ſuperat. quæ cum ita ſint; miſereat (quæſo) uos fratres cariſſimi harũ Eccleſiarum,Deumq; cum gemitu obſecrate,ut ſupplementum aliquod e Societate noſtra dignetur huc mittere.quod ſi forte nimis diu diſtulerit, quam uereor, ne qui uenerint, paucos ſuperſtites e nobis offendant: ſiquidem tres hac æſtate magnum uitæ diſcrimen adiuimus,quam tuetur Dominus,ut opinor, quoad alij nobis ad nouam hanc uineam tuendam,colendamq; ſuccedant.

Ex ea quam dixi inſula,in aliam traieci maiorẽ, quæ Iquicuqui uocatur. incolas habet circiter mille quingentos, in ijs Chriſtianos ferme octingentos. ij, quod iam ante de meo aduentu cognouerant, obuiam mihi nauem cum primoribus aliquot Chriſtianis miſerunt: quam ut conſcendi,in ipſa nauigatione,tribus paſſuum millibus ante quam ad inſulam peruenimus, Crucem aſpexi edito loco poſitam,

poſitam, quam ſatis amplo interuallo circumiens murus, ſepeliendis Chriſtianis cœmeterium efficit. ubi deſcendimus, humaniſſime excepti, continuo ad ſalutandam Crucem de more perreximus: inde templum eorum inuiſimus amœno admodum loco, eleganter ornatum, ſexcentorum hominum capax. atque eos in præſentia quidem ne inopem plebem non ſine iactura ab inſtitutis operibus auocarem, dimiſi, concione in matutinum & ueſpertinum tempus, puerorum uero catechiſmo in pomeridianum indicto. itaque tanti concurſus fieri cœpti ſunt, ut cum multi excluderentur, aream, quæ ad ueſtibulum templi eſt, ſtoreis pro re nata contegere neceſſe fuerit. Templum eſt autem excelſo loco, lucoq; denſo, & ad aſpectum iucundo. in id aſcenditur gradibus, quibus in imis ſtagnum eſt aquæ, nudis pauperum pedibus abluendis, non ſuperſtitione, uel cæremonia, ſed ne templi cataſtromata calcata commaculent. Poſtridie quàm huc ueni, cetera quoque phana luſtraui pulcherrime poſita, quippe quæ ante id tempus idolorũ fuiſſent, quibus colendis optima loca diligẽter exquirebantur: hoc autẽ tempore eorum cuſtodes illi ipſi Iaponij ſunt, qui antea Bonzij, nunc Chriſtiani appellantur, antea dæmonẽ, nunc Ieſum Crucifixum ſupplices uenerantur, & colunt. & quoniam ex altero pago eiuſdem inſulæ ſane frequenti, quod æde ſacra carerent, ad alterius pagi templum tribus fere paſſuum millibus diſtans Chriſtiani magno ſuo incommodo uenire cogebantur; templum ibi quoque exædificandum curaui, quod paucis diebus multorum ſubſidio, magnaq; omnium alacritate perfectum eſt, tabula picta, ceteroque templi ornatu ex urbe Firando illuc aduecto. Chriſtianorum animis recreatis, cæleſtique fonte purgatis ijs, qui ad Baptiſmum uidebantur idonei; ad alium Chriſtianorum pagum, quem Xixi uocant, ire perrexi, ut eos per Euangelium ſolarer, & ſimul

ut

ut in æde noua, quæ tum ab ijs ad tectum perducebatur, ſacellum exſtruendum curarem, Iquichuchenſibus Chriſtianis officioſe nobis in eam rem fabros lignarios ſeptem, aliaq́ auxilia neceſſaria deferentibus. ibi igitur amantiſſime excepti a Chriſtianis, qui quaſi regem exſpectarent ita ſedulo uias ante purgatas ornauerant, prima luce & ueſpere de rebus diuinis diſputare inſtituimus, quo commodius ceteris horis diei ſacello exædificando uacarent, quod ſumma eorum diligentia paucis diebus eſt abſolutum. Catechiſmi deinde cura certo homini tradita, Iram traiecimus eo conſilio, ut Facatam propediem reuerteremur, quod eius peregrinationis ſpatium Coſmus nobis ad Auguſtum exeuntem uſque præſcripſerat. Iræ, Cruce ſalutata, cum incolis egimus, ut ibi templum (nullum enim erat) communi conſilio facerent: ad quod nobis Firando ſacrę imagines, ceteraq́ neceſſaria ornamenta tranſmiſſa ſunt. nonnullis concionibus habitis, quibus in fide Chriſtiani ſunt confirmati, Baptiſmoq́ luſtratis qui baptizandi ſupererant, Caſungam inde contendimus, ubi tanta nobis hominum multitudo ſeſe obuiã effudit, ut feſti alicuius diei ſolennis celebritas uideretur. Cruce adorata, ad primarium quendam Chriſtianum diuertimus, apud quem nonnullis concionibus habitis, magna omnium uoluntate decretum eſt templum, in quo ſacerdotes ſacrificarent, ſi qui in ea loca uenirent: quo item Firando neceſſarius ſacrorum apparatus eſt miſſus. Interea dum hic agimus, mihi grauis homo narrauit Iquichuchi mulierem Chriſtianam ſuadente diabolo, ſiue eius miniſtris, abortus faciendi gratia pharmacũ ſumpſiſſe eiuſmodi, ut infantem, ipſamq́ parentem necauerit. Huius corpus Chriſtiani, ut quæ noxa capitali obſtricta migraſſet, in ipſorum cœmeterio in quo Crux eſt poſita, ſepeliri cum uetuiſſent; illa poſt aliquot dies pericolose ægrotanti adoleſcenti cuidã

Chri-

Chriſtiano per uiſum, Corpus (inquit) meum ſacra ſepultura prohibitum eſt illud quidem: ſed ne idcirco me Chriſtiani damnatam exiſtiment: quippe ante quàm e uita diſcederem, Dominus contritione mea lacrimiſq; placatus eſt. quibus rebus Chriſtiani ex adoleſcente cognitis (namque is deinde conualuit) ualde animati ſunt.

Ex eo loco rurſus ad pagum Iquichuchi, atque inde, ſpe reditus Chriſtianis relicta, Firandum diſceſsi ad quædam ſacrorum inſtrumenta accipienda, quæ nobis Luſitanorum nauis aduexerat.

Firandum ut uenimus, nauarchum Luſitanũ allocuti, ad Antonium diuertimus ſtatim, qui cum uniuerſa familia nos peramanter accepit, detinuitq; ad multam noctem nonnulla de officij religione percontans: poſtridie nauarchum adiui, ut permagnam tabulam pictam in naui proponeret Chriſtianis uiſendam, quos in proximũ Dominicum diem (quod eorum commodo fieret) ad concionem ſimul, & ſpectaculum, dimiſsis per agros nuntijs, euocauimus. interea nocturnis hortationibus cum ceteri Chriſtiani in fide animati ſunt, tum ethnici circiter quinquaginta ad Baptiſmum adducti: in ijs e proceribus quidam Antonio non inferior. Et quoniam Firandi ſacra ædes erat nulla, petijt nauarchus ab Rege, ut liceret in area noſtra ædificare templum, quo Luſitani, qui uerſabantur ibi nonaginta, religionis cauſſa ſeſe reciperent, eoq; Firandenſes Chriſtiani deinceps uterentur. cui Rex ſe deliberaturum reſpondit. ea erat diſsimulata negatio. itaque id ubi reſciuimus, apud Chriſtianum in area noſtra habitantem priuatum ſacellum excitare, atque ornare conſtitui. quod ille tanta animi alacritate ſtudioq; recepit, ut ædium duarum quas poſsidebat alterius, ultro mihi optionem daret, ſeq; ædituum fore profiteretur. igitur, Antonio præſertim operas & cetera neceſſaria benigne ſuppeditante, ædicula comparata

eſt,

eſt; & omnibus rebus inſtructa, in qua ſingulis noctibus Litaniæ et conciones habebantur. ubi Dominicus dies aduenit, e pagis inſulisq; finitimis ingens Chriſtianorum multitudo confluxit tum ad uerba Dei audienda, tum uero ad ſacram uiſendam imaginem, poſitam, ut dicebamus, in naui, loco periſtromatibus, uexillis, uirentibusq; arborum ramis ornato. referta iam ſpectatoribus naui, cũ peroraſſem; eos omnes nauarchus, quod longe ab domibus ſuis abeſſent, liberali cibo, potuq; refectos dimiſit.

Iam dies obrepſerat, quo die mihi Bungum redeundum eſſet: quocirca ſacra tabula ex oneraria in nauiculam tranſlata, ut inde Facatã deueheretur; Chriſtianos Iquichuchenſes monui me ſabbato proximo (ut promiſſa facerem) ad eos ex itinere uenturum, & inde poſtridie ueſpere profecturum: qua illi re audita, parata naui continuo ad me deducendum uenerunt. ſub noctem conſcendi, comitibus pijs aliquot Luſitanis, qui me rogauerant, ut mecum ſe ad illas Eccleſias inuiſendas uenire permitterem. Deſcendentibus nobis ad litus obuiam prodiere Iaponico more cum facibus multis: eodemq; comitatu ad templum uenimus, ubi nos magna populi multitudo cum pueris exſpectabat. Concione habita, & puerorum catechiſmo peracto, quod iam intempeſta nox erat, plebem dimiſi, maneq; poſtridie (dominicus erat dies) poſt concionem incolas circiter tredecim Chriſtiana doctrina iam inſtitutos baptizauimus. Inde profecti, magna in itinere ac uaria incõmoda moleſtiasq; pertulimus. Nam & mari, paruis lintribus, ijsq; monoxylis, uaſtos interdum ſinus traijcere ſumus coacti, uixq; imminentium piratarum manus effugimus, qui captos homines diu multumq; uexatos in ſeruitutem diuendunt; & terra, iumentis conſulto relictis, lutulenta uia atque teterrima cingulo tenus cœno demergebamur:

quæ tamen ſordes occurrentibus paſſim riuis eluebantur. Acceſſit ad hæc aſſiduum pæne profluuium ſanguinis, quo ſane grauiter, acerbeq; uexabar. Sed eas omnes difficultates, Chriſtianorum erga nos ſtudium caritasq; compenſabat egregia: cum & hoſpitij, commorationisq; noſtræ mercedem conſtanter ac benigne reſpuerent: & abeuntes, uiatico omnibusq; rebus neceſſarijs liberaliter inſtructos uberrimo fletu proſequerentur: &, quod longe admirabilius eſt, impreſſa a nobis humi ueſtigia ipſa, obſtupentibus rei nouitate, ac miraculo qui mecum aderant Luſitanis, oſcularentur. Verum, ne longior ſim, modum epiſtolæ faciam, ſi unum addidero, ex quo facile iudicare poſsitis, quanta ſit Iaponicæ gentis ac nominis ad humanitatem religionemq; propenſio. Cum feſſus e uia, morboq; pæne confectus, in quodam barbarorum oppido ſubſtitiſſem, tametſi nullum erat deſiderium cibi, tamen ne plane deficerem, oryzam reformidans, putridaq; piſcium ſalſamenta (hæc enim incolarum cibaria ſunt) miſi qui oua coemeret. is autem mihi mox oua cum ipſis nummulis retulit. Cauſſam quærenti, reſpondit, barbaros oua, quòd dies ille feſtus ipſorum eſſet, uendere noluiſſe: quòd ægroto quærerentur, dono dediſſe. Denique Bungum ægre peruenimus, ibi quanquã a Coſmo, ac Socijs amantiſſime acceptus, humaniſſimeq; tractatus, uix tamen adhuc e diuturna ægrotatione conualui. Vos clementiſſimum IESVM obſecrate fratres, ut mihi ad ſe perfecte colendum uires, animumq; ſuppeditet. Bungo. Calend. Octobris

1561.

COSMVS TVRRIANVS ANTONIO Quadrio Indiæ Prouinciæ pro Societate IESV Præpoſito.

LAeti rerum Indicarum euentus quos ex litteris a uobis publice ſcriptis hoc anno cognouimus, cum eiuſmodi uiſi ſunt, propter quos ingentes immortali Deo gratias ageremus, tum etiam nos monuere, ut Iaponicas res (quæ nunquam antehac meliore loco fuerunt) uiciſsim perſcriberemus ad uos. Primũ igitur de regionis ipſius natura nonnulla (tametſi multa iam in eam ſententiam ſcripta ſunt) tum uero felicem, hoc anno præſertim, Chriſtianæ religionis progreſſum ad eius gloriam, qui bonorum omnium eſt auctor, hac epiſtola perſequar.

Iaponis inſula eodem climate, quo Hiſpania, continetur: terræ atque arborum fructus uarij, & plerique Hiſpanicis non abſimiles: multæ etiam argenti fodinæ cernuntur. Gens admodum bellicoſa, & in retinenda omni ſtudio dignitate proxime ad Romanos ueteres illos accedit, præcipuumq́ eſt apud eos idolum honoris, & ob id ipſum bella ſæpe mouentur, multi partim occiduntur, partim etiam ignominiæ uitandæ cauſſa mortẽ ultro ſibimet inferunt: eadem eſt cauſſa, cur parentes reuereantur, amicis fidem præſtent, ſcelera, flagitiaq́ ut furta, adulteria, aliaq́ eiuſmodi refugiant.

Publica adminiſtratio eſt triplex. Principem omniũ tenet locum ſupremus religionum antiſtes, cuius decretis, ac ſcitis omnia publica, priuataq́ ſacra ſubiecta ſunt. Naſcentes præterea Bonziorũ ſectæ nullam exiſtimationem, uel auctoritatem obtinẽt, niſi eas idẽ ſuo diplomate ac teſtimonio comprobauerit. Tundos etiam (qui ue-

lut epiſcopi ſunt) tametſi eorum nominatio, quæ dicitur, quibuſdam in locis pœnes Regulos ſit, confirmat tamen, & creat ipſe: qui deinde magno apud ſummos infimosq; in honore ſunt, & ſacerdotia conferunt. Iam uero priuilegia quoque, & immunitates a profanis muneribus, ab illo petuntur. Nam quæ leuiora ſunt, ut carnis guſtatus religioſis die bus cum ad idolorũ delubra uulgo peregrinantur, aliaq; ſimilia, eorum poteſtas pœnes Tundos eſt. Porro ſacerdos hic maximus, tametſi apud Sinas ab eruditione, ac ſapientia; apud Iaponios tamen uel a ſtirpe, uel a nobilitate, & pecunia legitur. late admodum imperat, magnisq; uectigalibus fruitur, & cum profanis regibus ſæpe certat. Atque hæc de religione, ſacrisq;. Cetera gubernatio bifariam diuiditur. præfecti duo ſumma cum poteſtate ſunt: quorum alter honoribus præeſt, alter iudiciorum, & cauſſarum cognitiones exercet. Honoris præfectus, quem uocant Vo, ſtirpis ſucceſſione delectus, in deorum numero colitur. Hunc terram pede contingere religio eſt: ſi tetigerit, magiſtratu depellitur. domeſticis finibus nunquam egreditur, nec temere ſeſe in conſpectum dat. intra ædium ſuarum ſepta, uel lectica geſtatur, uel ſoccis ligneis ambulat ſpithamã altis. In ſella fere quieſcit, ex altera parte pugionem habens, ex altera uero arcũ ac ſagittas. intima tunica utitur nigra, extima autem rubra, quæ tenui ſerico, ceu uelo quodam, obducitur. pileum gerit in capite pendentibus uitis, ad inſtar pontificalis tiaræ: frontem habet rubro, candidoq; colore depictam, & fictilibus ad cibum utitur patinis. Eiuſdem unius in toto Iapone iudicium eſt, quo quiſque honoris titulo ſit decorandus. multi enim dignitatis gradus ac diſcrimina ſunt, eaq; certis characteribus dignoſcuntur, quibus in obſignandis epiſtolis uti mos eſt: iiq; pro uarietate graduum ſubinde mutantur. Regem quidem hunc Bungi, ex

T ij quo

quo die in hanc urbem migrauimus, eiuſmodi honorum uocabula & notas quater & tricies iam mutaſſe animaduertimus. Habent autem dynaſtæ omnes regniq; proceres, ſuos quiſque apud Vo procuratores: quia natio eſt laudis ac dignitatis mirum in modum appetens, ad ineundam ipſius gratiam pretioſis inter ſe muneribus certant: quibus ille adeo creſcit (cum ceteroqui fundos ac uectigalia nulla poßideat) ut hac una ditatus præda, Iaponiorum pœne omnium pecunioſißimus habeatur. & quamuis tanto in honore ſit, tribus tamen de cauſis eo dignitatis gradu deijcitur: Si pede contingat ſolum, ut diximus: ſi quempiam occidat: denique ſi pacis & otij inimicus euaſerit: nunquam tamen idcirco capite plectitur. Reſtat extremus iudiciorum præfectus. is cum reliquæ iuriſdictioni, tum etiam bellis præeſt indicendis, quæ ipſe iuſta eſſe decreuerit, itemque ſedandis: nec non puniendis ijs, qui in regno ſeditionem excitauerint: quas ad res regulorum opera, atque opibus utitur, quorum, niſi paruerint, bona proſcripta finitimis ciuitatibus addicit. Hæc ſunt magiſtratus huiuſce iura, & imperium, cui tamen non omnino obediunt proceres, quòd fere armis, ac ui magis, quàm iure certatur. Quod ad reliqua pertinet, Iaponij regibus quiſque ſuis in profano foro, in ſacro ſectarum principibus ac Tundis obtemperant. Eæ ſectæ (quod iam antea ſcripſimus) circiter duodecim ſunt: quæ licet inter ſe cultu, ac ſuperſtitionibus differant, omnes tamen fere in tollenda animorum immortalitate conſentiunt. & quamuis plebi uaria deorum nomina ad adorandum proponant, ipſi tamen apud ſe nihil eſſe præter ortum & interitum exiſtimant: aiuntque homines, bruta animantia, plantas, redire omnia quendam in locum, unde profecta ſunt. ad cuius opinionis prauitatem pœnitus imis ſenſibus inculcandam

parat as habent commentationes circiter bis mille, & quingentas. quas ubi quis diuturna cogitatione animo impreſſerit; omni religione ſolutus, prorſus in illa cæcitate ac tenebris conquieſcit. nonnullis attingam, ut genus uideas. percontare (inquiunt) caput hominis abſciſſum a trunco, tu qui es? audiemus quid reſpondeat. illa eſt etiam: eundem uentum pro corporum diuerſitate quæ offenderit, uarios edere ſonitus. denique ſtatuunt, quod e nihilo exiſtit, in nihilum reuerti, eſſeq́ tres hominis animas: quæ ordine alia poſt aliã deinceps corpus & ingrediantur, & deſerant. illud unum intereſſe, quod quæ prima ingreſſa eſt, poſtrema diſcedat. Has autem ineptias in arcanis habent, uenduntq́ cariſſime.

In ijs qui homines doctrinæ laude illuſtres in deorum numero uenerantur, ſunt qui quendam colant nomine Xacam, quem aiunt Regis filium in primis eruditum fuiſſe: is praua dogmata poſteris ſcripta reliquit permulta. Itaque librum eius quem Foquequium uocant, pariter uenerantur, negantq́ ſine eius uoluminis ope quenquam poſſe ſeruari: eiuſdem beneficio ipſas quoque herbas, & ligna beatitudinem eſſe adeptura. Omnis autem illius libri doctrina eo refertur, ut perſuadeat nihil eſſe, ex quo omnium eſſe pendeat.

Qui Solem, ac Lunam adorant, delubrum habent etiam nomine Denichi, cuius imaginem pingunt tricipitem, quam Solis, ac Lunæ, & elementorum eſſe uirtutem affirmant. Iidem offerentem ſubinde ſeſe dæmonis ſpeciem ita ut eam clare conſpiciant, multis, ijſq́ admodum pretioſis ſacrificijs uenerantur. Hominum genus in primis ueneficum, & Chriſtianæ religionis inimicum. Delubrum eſt aliud Quanonis, quem Amidæ filium fuiſſe perhibent. hunc pauci colunt, ſed eam ſuperſtitionem magni faciunt, preceſq́ aſſidue recitant.

Nam de ceteris, qui commentationibus uacant, iam ante diximus, quorum maior eſt numerus. Venio ad res Chriſtianas, quæ mihi nunquam æque bene ac nunc, ex quo Iaponem attigimus, habere ſunt uiſæ. Nam antehac, bellis ac ſeditionibus prouincialium impediebamur non modo ne religionem latius propagare, ſed ne parta quidem conſeruare poſſemus. Hoc autem anno Bungi rex, amicus noſter, ita feliciter cum hoſtibus dimicauit, ut propemodum debellauerit. quare ipſius uictoriam tantum eſt otium conſecutum, ut ingens plane porta Euangelio patefacta eſſe uideatur. Verſamur autem in Iapone non plus ſex in uniuerſum e Societate noſtra uarijs locis atque prouincijs. Primũ eſt hoc Bungi domicilium, quæ urbs ab ipſo Rege incolitur, poſita ad Septentrionẽ gradibus tribus & triginta & ſemis, quæ tota pars inſulæ in arcticum uergens polum, cum multos iam habeat Chriſtianos, eosq́ conſtantes, tum ijs augetur in dies: in quibus litterati nonnulli ſunt ex ordine commentantium, qui ſe inuicem ad Chriſtum alliciunt, de quibus ex alijs litteris plura cognoſces.

Alter Chriſtianorum locus eſt Cutame in agro Bungeſi, ab urbe Bungo circiter ſeptem, & uiginti millia paſſuum. Chriſtiani ſunt ibi amplius ducenti, quorum unus ære ſuo egregium templũ exſtruxit, & aliquem e noſtris efflagitat: ſed quo minus ei cõcedatur, Sociorum in his locis paucitas facit.

In Firando inſula tertia Eccleſia eſt, quam ſeptem octoue loca Chriſtianorum efficiunt. ſita eſt autem hæc inſula ex altera parte Iaponis ad occidentem, ab urbe Bungo paſſuum ad centũ & quinquaginta millia: Chriſtiani bis mille cenſentur: a quibus colendis, iuuandisq́ nos annis ſuperioribus bella intercluſerunt. Sed iam Firandi Rex ab hoc Bungenſi deuictus, ſtipendiarius ipſius eſt factus,

eritq́

eritq́ poſthac nobis tutus ad eam inſulam aditus. ac mēſe Iulio proximo inuiſit eam Eccleſiam Aloiſius Almeida, multaq́ ad Chriſti cultum ibi praeclare conſtituit, quae Aloiſii ipſius litteris ad uos perſcribentur.

Accedit Facata urbs in primis opulenta, & mercatoribus celebris. diſtat a Firando circiter ſeptuaginta millia paſſuum. templum eſt ibi, Chriſtianiq́ permulti. horum unus aliud quoque ſe templum aedificaturum promiſit. Ibidem ex itinere Almeida paucis diebus baptizauit incolas amplius ſexaginta, multo etiam plures baptizaturus in reditu, niſi repente in morbum incidiſſet.

Quintum obtinet locum Cangoxima oppidum, quo primum in Iaponem ueniens Franciſcus Xauerius appulit, ibiq́ primum Iaponij Chriſtiani fieri coepti ſunt. poſita eſt autem ea regio in Meridiem ad alteram procurrentis inſulae cuſpidem, gradibus uno & triginta, ab urbe Bungo paſſuum fere ducenta millia: quam item Eccleſiam nuper Almeida luſtrauit.

Neque uero Amangutium omittendum eſt. ea urbs magis ad Septentrionem ſpectat, abeſtq́ Bungo paſſuum cētum & quinquaginta millia. ea uinea quo minus annis ſuperioribus inuiſeretur coleretură, bella prohibuerunt: quamquam pacatis iam rebus, ex Chriſtianorum litteris (quibus ad copioſam meſſem in ea loca inuitamur) didicimus conſtanter eos in fide perſiſtere.

Sequitur Meacenſis Eccleſia, ad alteram huius inſulae cuſpidē. Ex ijs locis cum primarius quidam Bonzius mihi per litteras demonſtraſſet magno ſe deſiderio teneri legis diuinae cognoſcendae, ſed confecta iam aetate ad me uenire non poſſe, orare ſe, ut ſi mihi minus eo proficiſci liceret, quempiam alium mitterem; Gaſpari Vilelae Meacum rei Chriſtianae cauſſa proficiſcenti mandata cum litteris

ad hominem dedi: ſed eum Gaſpar mortuum offendit, quem ferunt ante obitum dixiſſe, prȩclare ſibi cognita, ac percepta fuiſſe, quȩ tum ego, tum Iaponij noſtri ad ipſum de Chriſtiana religione perſcripſeramus, ſeq; e uita ea ipſa fide ac religione diſcedere. ac Meaci quid actum ſit, fuſius ad uos Vilela perſcribet.

Nouiſſima eſt omnium Eccleſia Sacaiana non longe a Meaco: opulenta urbs, emporiumq; percelebre, ſuisq;, Venetorum more, legibus utens inde ad me cum muneribus litteræ miſſæ ſunt, quibus etiam atque etiam rogabar, ut eo legarem ad promulgandam Dei legem aliquem e noſtris. quod mihi cum Sociorū paucitas non permitteret, nullusq; mecum eſſet ſacerdos; ad Gaſparem ſcripſi, ut eo ſeſe conferret, reiq; Chriſtianæ conſuleret, quoad ſubſidium nobis ex India mitteretur. quocirca te per Dominum obſecro, ut operarijs ſaltem ſex, aut minimum quattuor inopiæ noſtræ ſubuenias: nam præter has octo iam inſtitutas Eccleſias, eiuſmodi eſt in præſentia ſtatus rerum Iaponicarum, ut minime dubitem, quin omnes huius regni atque inſulæ partes (modo præcones non deſint) Euangelium Chriſti peruagaturum ſit.

Quod ad Chriſtianorum mores uitamq; pertinet, plura ex litteris Sociorum cognoſces. Vnum illud dicam, me tot barbarorum, et Chriſtianorum terras emenſum, gentem uidiſſe nunquam aut rectæ rationi, ubi eam cognouerint, æque obtemperantem, aut ita pietati ac pænitentiæ deditam; plane ut in Confeſſionis & Euchariſtiæ myſterijs obeundis, religioſi cænobitæ potius, quàm tyrones ac neophyti uideantur eſſe. Iam quanta ſit eorum in fide conſtantia, uel ex eo facile conijci poteſt, quod cum Firandenſes Chriſtiani unius tãtum ſuſceptæ religionis cauſſa cum alijs afficerentur iniurijs, tum etiam in exſilium pellerentur; multi re familiari neglecta Bungum commigra-

migrarunt, paupertatis incommodis Chriſti Domini caritati poſtpoſitis. pietatis uero illud ſit argumentum. cum ære campano ſtatis horis datur ſignum precandi, tanta eſt omnium in eo genere alacritas, non modo ut uiri, fœminæ, & pueri; ſed pæne infantes ipſi, qui nondum rationis compotes ſunt, nixi genibus ilico preces fundant. Sane Chriſtianus quidam mihi narrauit, cum paucis hiſce diebus puellam tenera admodum ætate ad uinum a propola coemendum miſiſſet, dum uinum e cupa depromitur, puellam audito ſalutationis Angelicæ ſigno, relicta ilico lagena genibus poſitis fixam ſtetiſſe, quoad orationē Dominicam, & Angelicam ſalutationē quinquies recitaſſet: eamq; rem barbaros qui aderant ita admiratos, ut dicerent nullum eſſe Deum cum Chriſtianorum Deo comparandum, quorum pueri etiā ipſi bonos mores docerent. Iam uero quanti grana, quæ benedicta uocantur faciant Chriſtiani, præclare demonſtrant, cum pauca quædam a noſtris huc miſſa celebrioribus locis publice poſita aſſidue precando percurrunt: & ſi quod eſt alicuius priuatum, ſemper de manu in manum traditur, nec quicquā donari gratius his hominibus poteſt. Proinde una cū operarijs mitte quæſo ex ijs etiam granis aliquot, quoniam tanto in honore ſunt. & noli dubitare, quin utrunque beneficiū melius hic, quàm apud Malucos, aut Braſilicos collocetur. Quod reliquum eſt, faxit Deus ut quantum ſubſidio egeamus, intelligas: tibiq; ac nobis omnibus ad ipſum rite colendum uires impertiat. Vale. Bungo. 7. Idus Octobris 1561.

GASPAR VILELA
Societati IESV.

ANno ſuperiore, Coſmi Turriani miſſu, Bungo diſceſſurus Meacũ, de mea profectione feci uos per litteras certiores. Nunc, quoniam id fore uobis gratum atque iucundum exiſtimo, ea perſequar, quæ mihi ex eo tempore contigerunt: ut cum Deo Domino gratias agatis; tum fratrem hunc ueſtrum a ueſtra conſuetudine tanto locorum interuallo diſiunctum, ſupplicationibus ueſtris adiuuandum intelligatis.

Anno igitur a Virginis partu 1559. *comite Chriſtiano Iaponio, Laurentio nomine, probo iuuene, & linguæ huius rerumq; peritiſsimo, nauigium ethnicorum conſcendimus: iter autem noſtrum (quod facile iudicari potuit) aduerſarius multis rationibus impedire conatus eſt. primum enim ipſo nauigationis initio, tanta repente malacia ac tranquillitas exſtitit, ut nauis loco moueri non poſſet. Tum barbari ut muneribus pacem uentumq; a Dijs obtinerent, ſtipem ſigillatim a uectoribus corrogare cæperunt. Vbi ad me uentum eſt, negaui me unius Dei conditoris cæli terræq; cultorem, in quo ſpes meas omnes haberem repoſitas, quidquam in ipſorum delubra collaturum. quo illi reſponſo adeo excanduerunt, ut eius incommodi cauſam apud me reſidere, ac proinde me in mare proijciendum eſſe affirmarent. Hic nos ad Deum mente animoq; conuerſi: cuius beneficio inflari uela mane poſtridie cæpta ſunt. Sed cum aliquot paſſuum millia proceſsiſſemus, aduerſo uento rurſus retenti, quatriduum ſtare coacti ſumus. Tum uero barbari plane in nos cauſſam eius rei conferre, uerbiſq; & ſignificationibus conceptam iram oſten-*

dere:

dere: quæ tamen Domino miſerante cohibita eſt. Denique ad portum quendam delati, ibiq; decem dies tempeſtate coacti ſubſiſtere, communi ſententia decreuerunt, nequaquam nos ſecum ex eo loco auehendos: & ipſo quoque nauarcho in eam ſententiam adducto, nos deſcendere coegerunt, quem tamen cum aliam nauem nullam in eo portu offendiſſem, precibus placatum, inuitis omnibus perpuli, ut me ultra eum locum paſſuum ſex & triginta millia deferret. Et quoniam nauarcho ulterius progrediendum non erat; barbari circum naues quotquot in eo portu erant circumcurſare ſtatim incipiunt, & gubernatoribus aperte denuntiare, ſi proſperā optent nauigationem, nos e nauali comitatu omnino reijciant: quocirca omnibus abeuntibus, relicti ſumus in litore: ſed paulo poſt diuinitus alio confeſtim appulſo nauigio, tam feliciter nauigauimus, ut portum citius ijs, qui ante nos ſoluerant (cum etiam aliquot eorum in piratas incidiſſent) ſine ullo periculo tenuerimus. Tum denuo inſtare barbari, & nauicularijs ſuadere conati ſunt, ne porro nos ad urbem Sacaium, quo tendebamus, perducerent: ſed fruſtra. etenim quarto Idus Sextilis incolumes eo peruenimus: qui dies, quoniā Diuo Laurentio erat ſacer, ipſum Chriſti martyrem, eius nationis patronum aſciuimus. eſt autem urbs Sacaium perampla, pluriniſq; ac pecunioſis mercatoribus frequentiſsima, ſuiſq; legibus ac moribus more Veneto gubernatur. Hic nos ex itinere aliquantulum recreati, ad montem contendimus Frenoiamam, ab urbe Meaco paſſuum millibus decem & octo. mons autem eſt permagnus: habitatur a Bonzijs, & caput eſt regni, ad cuius radices iacet lacus plenus piſcium, paſſuum nonaginta millia in longitudinem, unum & uiginti in latitudinem colligens; quem multi confluentes amnes efficiunt. in eius litore locus eſt ad montem pertinens cœnobijs plus

quingentis

quingentis uiſendus, multis alijs bellorum iniuria deletis, quæ quondam trium millium, & trecentorum ſummam impleſſe dicuntur. His autem in cœnobijs Bonzij diuerſarum ſectarum habitant, bipedum ſuperbiſsimi: ac ceteri quoque montis incolæ ad litteras natura propenſi uidentur; in quibus (ut opinor) excellerent, ſi ſe ad Chriſtianam religionem adiungerent: quibus nos Euangelij lumẽ inferre conati, nihil profecimus, & nemo nobis aures, præter ſenem quendam Bonzium, dedit: cui, & ſimul diſcipulis eius aliquot, demonſtrauimus unum eſſe Deum opificem rerum omnium, animosq; hominum eſſe immortales. tum ille mihi in aurem inſuſurrans, Orationem meam, quamuis placitis Iaponiorum aduerſaretur, plane ſibi probari dixit, & præſertim quæ de animiorum æternitate a me fuerant diſputata: ſed quo minus Chriſti ſacra ſuſciperet, ſe Bonziorum metu, capitiſq; periculo deterreri. ubi igitur fruſtra nos laborare intelleximus, inde profecti, paucis diebus Meacum hyeme tum ineunte peruenimus: eſt autem urbs perampla, tametſi maior olim fuiſſe traditur, cum eſſet eius longitudo paſſuum unius & uiginti millium, nouemq; latitudo. Hanc montes editiſsimi cingunt: quibus in imis ingentia ubique & opulenta cœnobia, atque ædificia antiqua cernuntur: quanquam ſeditionibus & incendijs una cum ipſa urbe magna ex parte diſiecta & exciſa: ut, quod nunc urbis incolitur, priſcæ magnificentiæ tenuis quædam uelut imago eſſe perhibeatur. Regio eſt in primis frigida, partim ex copia niuium, partim ex arborum cæduarum inopia. Sterilis autem adeo, ut raphanis, rapis, melongenis, & leguminibus uulgo ueſcantur. hæc autem ciuitas dicitur quondam religione ac litteris floruiſſe: cuius rei argumentum etiam illud afferunt, quod ex eadem urbe monteq; omnes Iaponiorum ſectę manauerint, quarum principes

cipes ac magiſtri in his locis ſibi in hoc uſque tempus ſedes, ac domicilium collocarunt. Meaci igitur, conducto hoſpitiolo, cum nemo fere ad nos ignotos adhuc, & obſcuros audiendos accederet, mihi faciendum exiſtimaui, ut primum omnium Regem ſiue Imperatorem honoris cauſſa inuiſerem, ut eo beneuolo, propitioq; uteremur: deinde ſumpta Cruce, in mediam uiam ex ædibus prodiens Chriſtum palam prædicare inſtitui. quas ad uoces ingens continuo populi multitudo conuenit, alij rerum nouarum ſtudio, alij etiam cauillandi atque irridendi. Quorum interrogationibus cum ita Deo adiuuante reſponderetur a nobis, ut ipſorum rationes plane infirmari, ac refutari conſtaret, aduentus noſtri fama totam urbem ita peruaſit, ut omnium ſermone celebraretur: partimq; improbaretur noſtra doctrina, partim etiam defenſores aliquos inueniret. Bonzij quidem furentes circumcurſare uicos, plebem in nos incitare, Euangelium probris maledictiſq; proſcindere, falſis etiam teſtibus criminari; nos carnes humanas uorare, repertaq; domi noſtræ oſſa cadauerum: alij denique nos hominum ſpecie dæmonas dicere: hortari etiam uicinos, ut nos finibus pellerent: ædium uero domino exprobrare, quòd nos in ſuis tectis morari pateretur: qui ipſorum dictis impulſus, mihi renuntiari iuſsit, ut confeſtim migrarē: cumq; incertus quo me reciperem, haud ita continuo paruiſſem, euaginato gladio in me impetum fecit, quamuis intelligeret, ſi me occidiſſet, ſe uel patrijs legibus capite punitum iri, uel eius ignominiæ uitandæ cauſſa, mortem Iaponico more ſibi ultro eſſe oppetendam. Ac meus quidem quis tum eſſet animi ſenſus ac ſtatus, cum impendentem mihi e barbari manibus euaginatum enſem aſpicerem, exiſtimare poteſtis ipſi. Et ſane mihi affirmanti credite fratres, permultum intereſſe, utrum quis mortem apud ſe tacitus medi-

tetur

tetur & cogitet, an oblatam ſibi propius intueatur ac cernat. Ego me (ad quem enim confugerem?) Domino totum commendaui, ac tradidi; cum una me res eo tempore ſolaretur, quòd inter eos terrores, minaſq; uerbum Dei in hac urbe, quæ omnium Iaponicarum ſuperſtitionum eſt parens, diſſeminari & creſcere intelligerem. Eo periculo perfunctus, cum iam aliquot Chriſtianos feciſſem, iniquorum furori concedere, & in alias ædes migrare conſtitui, quas nobis uini propola quidam exhibuit per incommodas: quippe quæ Ianuario menſe in magna niuium copia, frigoribus maximis, & parietibus, & omni alio munimento carerent. Hic nos maiore etiam animo cœptis inſtitimus, Dei beneficio parati, uitam, ſi opus eſſet, in Chriſtiana cauſſa profundere: iamq; & e ciuibus plures, & e paganis permulti Chriſto nomina dare non dubitabant, quamuis ob id ipſum uulgo deſpicerentur, & Bonzij, licet aliqua ex parte placati, non dum tamen calumnijs ac maledictis nos lacerare deſiſterent; quinimmo ne uſpiam conſiſtere nobis liceret, communi conſilio emptores ab eius taberna qui domum nobis locauerat, auocare cœperunt: quo ille permotus incommodo, ſæpius egit mecum, ut inde migrarem, ſed tamen ſolitudinem noſtram miſeratus, quòd nullus præterea foret nobis in urbe locus, tres menſes de habitatione commodare conſtituit. quo temporis ſpatio multa frigoris, laboris, ualetudinis incommoda non ſolum æquo, ſed etiam libenti animo (Domino auxiliante) pertulimus. Iamq; æſtas appetebat, cum Regem rurſus adiuimus, ut nobis in urbe tuto manendi faceret poteſtatem. ac, tametſi obtrectatores non defuere, feliciter tamen diploma ſtatim abſtulimus, mortis pœna propoſita, ſi quis nos aut iniuria affeciſſet, aut quo minus ſuſcepto munere fungeremur, impedire auſus eſſet. Ea re & iniquorum impetus retardati, & Chriſtianorum

numerus ita auctus eſt, ut neceſſe fuerit perampla domo ad eam rem coempta templum inſtruere, quo non Chriſtiani ſolum, ſed etiam ethnici confluebant: quorum alij ſe ad Eccleſiam aggregabant, alij cum uerba noſtra uehementer probarent, Baptiſmi tamē petitionem ſe differre dicebant, quoad latius res Chriſtiana pateret. Annum iam in opere uerſabamur, meliuſq; res ibat in dies, cum perpetuus ille hoſtis bonorum omnium, Bonzios, alioſq; barbaros impulit, ut magna pecuniæ ui in commune collata magiſtratus corrumperent: qui muneribus deliniti inſcio Rege nos ſumma cum ignominia exterminare decreuerant: idq; feciſſent, niſi cognita re ethnicus quidam primarius, uir bonus, & noſtram cauſſam apud Regem agere ſolitus, nocte antequàm inimici domum noſtram irrumperent, me per nuntium monuiſſet, ut Bonziorum rabiem in præſentia declinarem, meq; in arcem quandam ſuam ad ſextum decimum lapidem ab urbe, reciperem. Conſilio a Chriſtianis probato, magna eorum manu, ea ipſa nocte ad arcem uſque deductus, fere quatriduum latui. Sed cum iam res poſtulare uideretur, ne abeſſem diutius, Meacum occulte reuerſi ad Chriſtianum diuertimus. quo tempore uarius erat de noſtro diſceſſu populi rumor: cū alij iniuria, alij iure optimo nos oppido pulſos dicerent. Chriſtiani uero clam eo uentitantes, quibuſcunque rebus poterant, conſolari nos & iuuare conabantur: quorum opera quattuor menſium inducijs impetratis, ut interea de noſtra manſione, uel profectione ageretur, in publicum magna omnium bonorum gratulatione prodiuimus, atque etiam ſacra ædes nobis eſt reddita. Quæ dum geruntur, ad Regem delatum eſt, contra ipſius edictum quàm iniqui in nos Bonzij ac magiſtratus fuiſſent. quare permotus, multo nobis in poſterum diligentius cauit. aduerſarij uero fracti ac debilitati non

modo

modo nos ultrà perſequi deſtiterunt, ſed etiam facta iam nobis libera commorandi poteſtate, nonnulli fauere cœperunt: ita, quod conſilium diabolus in noſtram perniciem ſumpſerat, id ipſum maxime nobis diuinitus profuit.

Reſtat ut nonnulla de ſuperſtitione, ſacriſq́ huius gentis attingam, ut ipſorum cæcitate perſpecta, enixius pro ipſis Dominum deprecemini. Primum Auguſto menſe concelebrant ludos quos uocant Gibon (quæ uox hominem ſignificat) quòd ij ludi hominum ſacri eſſe dicantur: quorum eiuſmodi eſt ratio. Primum in urbis uicos, opificumq́ collegia, pegmata excogitanda moliendaq́ diſtribuunt. inde ubi feſtus dies aduenit, ueluti ad ſupplicationem populus coit: Agmen currus quindecim, uel uiginti præcedunt ſericis pretioſiſq́ tapetibus cooperti: in ijs pueri multi pſallentes, uel tympana pulſant, uel tibijs concinunt. Singulos autem currus hominibus tricenis, aut quadragenis impulſos ſua quemque artificum turba ſectatur. Alia deinde ſequuntur uehicula hominibus armatis inſtructa, ſericis item, uarijſq́ priſcarum rerum monumentis ornata. Hoc ordine pompa delubrum præteruehitur, cuius delubri ea celebritas eſt: qua in re matutinum tempus omne conſumitur. Sub ueſperam inde binæ lecticæ prodeunt: altera illius quem colunt Dei, lecticarijs ita compoſitis, ut præſentis numinis pondere ualde fatigari premiq́ uideantur; alteram eſſe aiunt amicæ cuiuſdam ipſius. nec ita multo poſt, tertia lectica uxoris iuſtæ geſtatur, cui ſimul ac maritus per nuntium ſignificauerit ſe una cum pellice aduentare, lecticarij ſtatim huc atque illuc lymphati diſcurrunt, itaq́ uxoris Zelotypiam inſaniamq́ ſignificant. Hic populus magna edit ſigna doloris, atque mæſtitiæ: plorant multi, multiq́ ad conſolandum Deæ animum poſitis genibus eam ſupplices uenerantur. denique lecticæ

coniunctæ ad phanum redeunt: atque ita ludis finis imponitur.

Nec ille minus miſerabilis error eſt. Eodem Auguſto menſe biduum tribuunt colendis Manibus mortuorum. ſub imminentem noctem in ædium foribus lampadas multas accendunt uario ge re picturæ, & ornatu: inde urbem tota nocte perambulāt, alij religionis, alij etiam ſpectandi cauſſa: magna etiam populi uis cum adueſperaſcit, ex urbe, aduentantibus (ut ipſi uidelicet opinantur) ſuorum Manibus obuiam prodit. Vbi quendam ad locum peruentum eſt, quo loco eos ſibi occurrere arbitrantur; humanis primum uerbis excipiunt: Felix (inquiunt) fauſtuſq; ſit ueſter aduentus. Iam diu aſpectus ueſtri fructu caruimus: conſidete parumper, ciboq; uos ex itineris defatigatione reficite. Tum oryzam, arborum fructus, aliaq; cibaria apponunt: & quibus ea per inopiam non licet, ij aquam calidam ſecum afferunt: ibiq; totam horam morati, quaſi finem epularum exſpectent, precibus eos in ſuas domos inuitant, aiuntq; ſe præcedere, ut domum inſtruant, parentq; conuiuium. Vt biduum illud effluxit, accenſis funalibus oppido plebs egreditur, lumina diſcedentibus præferens, ne ſcilicet in tenebris offendant, aut quopiam incurrant: inde in urbem reuerſi ædium tecta lapidationibus diligenter excutiunt, ne qui forte ex Manibus (a quibus nimirum aliquod ſibi incommodum metuunt) occulte remanſerint: tametſi eos miſerentur nonnulli, quòd paruulos dicant eſſe, &, ſi forte eos in itenere imber oppreſſerit, extingui miſellos. Interrogati Iaponij, cur illis epulum præbeant, reſpondent, eos ad paradiſum tendentes ſuum, qui abeſt leucarum decies millies millena millia, quod iter non minus quàm triennio conficitur, feſſos e uia, recolligendarum uirium cauſſa huc diuertere. Per

eos etiam dies omnia ſepulcra diligenter purgant: Bonzij autem ut delicet regnant; nemo eſt enim re familiari quamuis exigua, quin ad expiandos rite ſuorum Manes Bonzijs munus aliquod afferat. Videtis fratres mihi cariſsimi huius gentis errores, & tenebras, in quibus hæret adeo pertinaciter, ut eam inde ægre admodum eruas. Obſecrate Dominum, ut eos pro ſua bonitate conuertat.

Ad hæc alios etiam agunt celebri cum certamine ludos menſe Martio ſane deteſtabiles. Conueniunt poſt meridiem quibuſcunq; libuerit, armati, deorumq; ſuorum imaginibus picti humeros. tum duas in acies diuiſi, pueri primum lapidibus, deinde ceteri ſagittis, & ſclopis, mox contis, poſtremo gladijs dimicant. qua ex pugna ſemper fere nonnulli deſiderantur, complures uulnerati diſcedunt; omnibus qui in eo prælio quempiam occiderint, aut plagis affecerint, impunitate propoſita. omnino bellicoſa eſt natio. hoc ipſorum ſtudium, hæc eſt oblectatio: militibuſq; pro numero ac dignitate capitum, quæ ex hoſtibus cæſa retulerint, præmia perſoluuntur.

Dæmon autem tanto apud hoſce miſeros in honore eſt, ut ei magnificentiſsima phana extruantur: in quibus horribili ſpecie ſeſe identidem offerens, cum alibi adoratur a populo, tum præſertim in monte ſuburbano, in quo fuiſſe quondam aiunt cœnobiorum ſeptem millia, quamuis nunc minus multa uiſantur: quorum eſt unum in primis opulentum, & confluenti omnium ordinum multitudine uſque adeo celebre, ut cum Reges bella geſturi ingentem auri uim ei delubro uoueant, & uictoria parta perſoluant; tum infima quoque plebs in ſuis difficultatibus atque periculis eodem auxilij cauſſa confugiat. quibus dæmon per quietem apparens perſuadet ſe ipſorum religione placatum, eos e periculo eripuiſſe,

ſe, perindeq́ ijs cetera in poſterum ceſſura, ut ipſum rite negligenterue coluerint. quibus ille artificijs ita imperium in has gentes exercet, ut magnopere metuatur, obſeruetur, denique adoretur ab omnibus.

Ille quoque deplorandus hominum error eſt. Bonzium quendam Combadaxi nomine, ante octingentos annos ferunt in hac urbe uerſatum: quem equidem exiſtimo hominis forma dæmonem fuiſſe: adeo nefaria ſcelera ab eo excogitata, ceteriſq́ demonſtrata narrantur. hunc tradunt deducere ſtellas e cælo, & futura prædicere ſolitum: inuentorem etiam litterarum fuiſſe, quibus Iaponij utuntur, ſibiq́ multa eaq́ magnifica templa ædificari iuſſiſſe, extremaq́ iam ætate ſubterraneum ſibi effodi ſpecum, in quem ultro ſe condidit, cum diceret, ſe iam uitæ huius ſatietate teneri, & in eo ſpecu uiuentem uelle quieſcere ad annorum decies millies millena millia. quo tempore fore, ut magnus quidam in Iapone doctor exiſteret, ſeq́ tum in lucem hanc eſſe rediturum: eo ſermone habito, ſe intra ſpecum obturato oſtio occludi imperaſſe. magnum eſt eius ubiq́ nomen, & uiuere etiamnum creditur, multiſq́ ſe per uiſum offert, & ab eo plerique ſuppliciter opem implorant. anniuerſaria uero illius diei ſolennia, quo die ſeſe in ſpecum abdidit, mirum quanta remotarum etiam nationum frequentia celebrentur.

Alij præterea diuerſis ætatibus fuere tres, uel quattuor Bonzij ſumma eruditionis exiſtimatione, quibus item magni honores habentur: & uni præſertim, quem ante annum trigeſimum uixiſſe perhibent, auctorem ſectæ eius, quam Icoxos uocant: magna apud plebem auctoritate: cui ſectæ Bonzius ſemper cum imperio præſidet, ſtupris, flagitijſq́ palam turpiter deditus. quem

plebs nihilo minus tantâ pietate, ac ueneratione proſequitur, ut eum ſi modo aſpexerit, uim lacrimarum profundat, ſoluiq́ſe admiſſis noxis ab eo ſuppliciter petat. eidem tantum pecuniæ deferunt, ut magnam Iaponicarum diuitiarum partem unus obtineat. Feſtos uero eius dies quotannis ita conferta populi multitudo concelebrat, ut in ipſo cœnobij aditu, cum fores aperiuntur, obtriti aliqui ſemper intereant: quibuſcum ita præclare agi putatur, ut nonnulli religionis cauſſa ſeſe pedibus irrumpentium ultro calcandos necandosq́ ſubſternant. nocte autem, oratio de laudibus eius dum habetur, tanta auditorum comploratio oritur, ut ſi publice magnum aliquod incommodum ac uulnus eſſet acceptum.

Magna eſt etiam ſanctitatis opinio Bonzij Nequiron, qui ante quingenteſimum annum floruiſſe dicitur, & Foquexanæ familiæ princeps fuiſſe.

Hactenus de rebus Meacenſibus. uenio ad Sacaianas. Ego Sacaium Coſmi iuſſu Meaco me contuli, ubi ſum in præſentia: quam urbem, cum ex concurſu hominum ad nos audiendos (quorum aliqui iam baptizati ſunt) lætam nobis animarum ſegetem allaturam; tum quod copioſiſſima ac munitiſſima eſt, tutum nobis in tumultibus bellicis perfugium fore confidimus.

Multa uidi poſt meum aduentum memoratu digna, e quibus ne longior ſim, unum dumtaxat exponam. Iulio menſe feſtum diem agunt Daimaogini, quē excellēti ſanctitate uirū, aſſeclā aiunt fuiſſe priſci cuiuſdam Imperatoris. hunc Sacaienſes adorant, templis compluribus ei dicatis, & ludos eiuſmodi faciunt. Horis pomeridianis uiam urbis longam ad paſſus ducentos tranſuerſis utrinque tignis ac tabulatis obſepiunt, ne plebi introſpicere liceat: tum

magna

magna hominum multitudo à tribus paſſuum millibus eo contendit. in primo agmine idolum procedit equo inſidens, ſtricto manibus enſe permagno, pueris duobus deinceps comitantibus, quorum alter arcum eius & pharetram, alter accipitrem gerit. pueros multæ equitum turinæ certis inſignibus diſtinctæ ſequuntur, & magna præterea peditum uis, qui uoto ſeſe ei celebritati obſtrinxere, ſaltanteſq́ concinunt, Xenzairaquu, Manzairaquu. hoc eſt annos mille uoluptatis, mille millena millia gaudij. Hanc turbam Bonzij primum candidati pſallentes, deinde uniuerſa nobilitas in equis mitrata, poſtremo quinque uel ſex ueneficæ magno mulierum comitatu linteatæ ſequuntur: extremum agmen claudunt ingentes armatorum copiæ ad excipiendam Daimaogini lecticā prodeuntes ad uiā, quam clauſam eſſe dicebamus. Lecticā uero ipſam inauratā lecticarij ferunt uiginti, qui uarias cantilenas uelut intercalari quodam carmine concludunt Xenzairaquu, Manzairaquu. Eandem, ſimul atque profertur in publicū, iactata ſuppliciter ſtipe, alijsq́ ſimilibus ueneratur populus. Hanc ego ſuperſtitionem, & alias in hac urbe cōſpexi, quas Dominus aliquādo penitus abolere dignabitur. Meacum ad Natalē Domini cum Chriſtianis agendū poſt menſes quattuor cogitabam, ut mēſe Martio Sacaiū denuo reuerterer, Chriſtianamq́ rem omni conatu fulcirem, quoad nobis ſupplementū iſthinc in tanta operariorum inopia ſubmittatur. Vos per Dominum obteſtor fratres mihi cariſſimi, animū inducatis ad hanc prouinciā adeundam. Etenim ſi quod unquam tempus amplificandæ Catholicę Eccleſiæ fuit idoneū, nunc certe egregia ſeſe præbet occaſio. Iaponica lingua haud ſane difficilis eſt, ſaltem ad intelligendum. patientia tantum, animique ſubmiſſione opus eſt ad ea, quæ Dominus permiſerit, perferenda: quas ille uirtutes pro ſua benignitate utique

impertiet ijs, qui huic colendæ uineæ ſeſe alacri animo obtulerint. Quem nos etiam atque etiam obſecramus, ut in animis ueſtris, & omnium ſemper inhabitet. Sacaio. 16. Kalen. Septemb. 1562.

EX EPISTOLA ARIÆ Sanctij ad Societatem IESV.

EGo in hac urbe fratres mihi cariſſimi operam nauo curandis ægrotis, qui in Hoſpitali domo ſunt; & ſimul pueros quindecim partim Iaponios, partim etiam Sinas, qui apud nos educantur, litteras & muſicen doceo, quo maiore cæremonia cultuq́; ſacra in poſterum peragantur: quam rem ad conuerſionem barbarorum non mediocriter profuturam eſſe confidimus. In his pueris duo numerantur, alter quattordecim, alter undecim natus annos, tam excellenti ingenio præditi, ut id ætatis, Chriſtianos concionibus ſuis ad lacrimas uſque permoueant. Sed maiorem Coſmus Turrianus Meacum miſit ad ædem ſacram tuendam, & Gaſparem Vilelam in opere ſubleuandum: minor apud nos remanſit. Inſtitutum noſtrum in Iaponijs erudiendis, eiuſmodi eſt. Ioannes Ferdinandus, qui bene iam nouit Iaponice, edocendis neophytis primum operam dat: deinde certum in locum ſe confert, quo multi ad eum ſciſcitandi & quærendi cauſſa conueniunt, quibus ille reſpondet, refutatq́; cum opus eſt, errores ipſorum: idq́; ſæpenumero bis in die. transferendis etiam Iaponice neceſſarijs quibuſdam libris uacat, adhibitis ad eam rem nonnullis incolis Chriſtianis, ut uerſio purior, clarior, atque ſuauior ſit. ex ijs, qui Chriſtiana diſciplina inſtituuntur, aliqui ſunt uiri primarij, quorum unus ante Baptiſmum, Bonziorum cœnobio cum poteſtate præfuerat,

fuerat, in Iaponicis ſuperſtitionibus, litteriſq; apprime uerſatus.

Ad conciones, quæ ſingulis anni feſtis diebus, per Quadrageſimam uero multo ſæpius habentur, operibus ſuis & ratione lucri neglecta, tam alacriter auideq; plebs uentitat, ut fræno potius, quàm calcaribus egeat. quantum uero concionibus proficiatur, ſatis apparet uel ex pietate, cultuq; ſacrorum, uel ex conſenſu, mutuaq; Chriſtianorum beneuolentia, quam ſane augeri conſtat in dies. Hebdomadæ ſacræ diebus cum cetera ſolennia rite ſunt perſoluta, tum uero quinta feria in cœna Domini, poſteaquam pauperum pedes de more abluti ſunt, agmen proceſsit eorum, qui ſeſe flagris cædebant: ſequebantur tredecim pueri ornatu funebri, paſsionis Domini argumenta geſtantes: ij ſuum quiſque carmen elata uoce tanto cum animi ſenſu pronuntiauerunt, ut nemo omnium, quotquot erant in templo, lacrimas tenere potuerit. Paſchali autem die Dominico, hiſtoriæ quædam e ſacris litteris actæ ſunt: ut exitus Iſraelitici populi ex Aegypto, ſpecie rubri maris in ueſtibulo templi machinationibus artificioſis exhibita, quæ tranſitum Iſaelitis præberet, ingreſſum autem Pharaonem una cum exercitu obrueret. Ionæ quoque Prophetæ caſus, aliaq; ſimilia ſpectacula edita ſunt. Supplicationibus abſolutis, dialogus publice eſt habitus, in quo ſuperiorum dierum ex morte Domini luctus atque mœſtitia cum Paſchalis celebritatis lætitia & gratulatione conferebatur: quibus rebus mirũ quanta uoluptate affecti fuerint Chriſtiani. Atque iam ante, ipſis quoque Natalis Domini ferijs, orbis terrarum totius inundationem, cuſtodias Loth, Abrahami uictoriam, denique paſtorum aduentum ad oppidum Bethleem, ſermoneſq; cum Virgine Dei matre habitos ita ad uiuum effinxerant, non modo ut ſpectatores, ſed actores etiam ipſi præ intima animi dulcedine colla-

crimarentur. Atque hæc de rebus Bungenſibus.

Nunc de ceteris Iaponis partibus pauca complectar. Gaſpar Vilela Meaco Sacaium profectus primarij cuiuſdam uiri precibus inuitatus, non ſolum peramanter ab eo acceptus eſt, ſed etiam eiuſdem ſumptu ac benignitate fanum ædificauit, quo populus ad Euangelium conueniret, ſtatimq; conſtitit operæ fructus, nonnullis ad Baptiſmum adductis, in ijs adoleſcente filio eius apud quem Gaſpar diuerterat, præclara indole puero, qui tam illuſtria uirtutis, ac pietatis dedit indicia, ut eius opera parentes quoque ipſius, fratremq; natu maiorem, qui iam ad religionem Chriſtianam ualde ſe propenſum oſtendit, ad Eccleſiam Dei aggregatum iri Domino fauente ſperemus. Puerum hunc Gaſpar deinde, parentibus non inuitis, quos nimirum adoleſcentulus precibus uicerat, Bungum miſit, ubi quid egerit, ex Aloiſij Almeidæ epiſtola cognoſcetis.

Quod ad Amangutianam Eccleſiam pertinet, quam iam diu nobis luſtrare non licuit, morem præceptaq; ſibi a Coſmo tradita Chriſtianos ſtudioſe retinere cognouimus. Dominicis diebus in templum ſacra tabula picta quam eo miſit Coſmus ornatum, frequentes conueniunt. atque ubi Deum rite precati ſunt, unus eorum ex Catechiſmo Iaponice ſcripto nonnulla recitat, de quibus deinde diſſerunt inter ſe.

Habent etiam quoſdam quaſi œconomos ægrotis ac pauperibus ſubleuandis pecunia, quæ tum ad eam rem, tum ad curanda Chriſtianorum funera in commune confertur. Aliqui etiam Bungum ad Confeſſionem, & audiendum uerbum Dei ſe conferunt. eam Eccleſiam Coſmus, quoniam per operarios non poteſt, ſaltem per litteras conſolari & confirmare non deſinit.

De Fi-

De Firandenſibus autem rebus illud accepimus, Regem hoc anno ſe denuo Chriſtianis æquum præbere cœpiſſe, templiq́; exſtruendi iam nunc illis poteſtatem feciſſe eo fortaſſe conſilio, ut cum Coſmo in gratiam redeat, & hac ratione cum Luſitanis fœdus & hoſpitium renouet: quorum ſibi amicitia, atque commercium quàm ſit fructuoſum, ut clarius deſiderando ſentiret, nauem eorum, ſuperioribus diebus Firandum appulſam, & Coſmo, & Luſitano uiro nobili, qui Bungi eo tempore uerſabatur, nauarchi eius auunculo, uiſum eſt faciendum, ut in alias oras auerterent. Igitur abeundi poteſtate ab Rege Bungenſi quamuis ægre impetrata de Coſmi ualetudine atque incolumitate ſolicito, Firandũ uterque profecti ſunt. Bungi autem, ubi a Chriſtianis auditum eſt, Coſmum profectionem parare, mœrentes continuo ad eum uentitare cœperunt, parentem illum, atque paſtorem agnoſcere, manibus hi, illi etiam humi proſtrati, pedibus oſcula figere: quibus Coſmus expoſuit, quam iuſtis de cauſſis iter illud ingrederetur, & ſimul mandauit, ut uicarijs, donec rediret (quod propediem erat futurum) diligenter obtemperarent: atque ita ab eis digreſſus eſt, multis eum uiris, mulieribus, pueris magno cum luctu ac mœrore extra oppidum proſequentibus. quo abſente, cum barbari ſe in templum noſtrum inſolenter inferrent, ea re cognita Rex miſit e familiaribus ſuis, qui templum aſsidue cuſtodiret, & in uincula abriperet, ſi quis in eum locũ ſe contumelioſe geſsiſſet: atque eiuſdẽ præſidij negotiũ duobus etiam primarijs ciuibus dedit in ea uicinitate habitantibus. In ipſo autem itinere labores atque pericula Coſmo non defuere: tertio quippe die in latronum inſidias incidit, quorum unus intentum iam arcum in Coſmi pectus non ſine magno eius uitæ diſcrimine obuerterat, cum ex ipſius comitibus quidã, ante ſagittam emiſſam, adductas arcus

habenas

habenas præcidit. Firandi autem magna cum gratulatione a Luſitanis exceptus, qui nauis uexilla ſuſtulerant, & tormentorum ſtrepitu lætitiam ſignificauerant, in ædiculam diuertit ab Aloiſio Almeida raptim, dum templum ædificatur, exſtructam: ubi cum ceteros Chriſtianos, cognito Coſmi aduentu terra ac mari undique confluentes, tum nautas ipſos Luſitanos admiſſis noxis per Confeſſionem abſoluit, ijſdemq; facile perſuaſit, ut cum oneraria ex eo portu diſcederent. Hæc habui de Iaponenſium rerum progreſſu quæ ſcriberem. Vos Dominum precari aſſidue inſiſtite fratres, ut nos idoneos ueritatis Euangelicæ præcones efficiat. Bungo. 5. Idus Octobris 1562.

ALOISIVS ALMEIDA Societati IESV.

ANno ſuperiore cum Eccleſiis Facatæ, Firandi, alijſq; luſtratis Bungum ægrotus ex itinere redijſſem, ut primum e morbo conualui, de tota peregrinatione mea feci uos per litteras certiores. quas quoniam uobis eſſe gratas intelligo, pergam ea ſcribere, quę quidem in ijs locis contigere, in quibus mihi uerſari ex eo tempore contigit: nam cetera ex aliorum litteris cognoſcetis.

Firandi erat Chriſtianus quidam quintum circiter & ſexageſimum agens annum, ſcriba Regis intimus, quem ille apud ſe in honore habebat, liberaliterq; tractabat. is igitur Chriſtianus cum animaduerteret ſe iam ad uitæ exitum appropinquare; ſuſceptas in uita maculas matura Confeſſione delere, & (quoniam nullus erat ibi ſacerdos) Bungum uel cum Regis offenſione, periculoq; rei familia-

ſamiliaris omnino ſeſe conferre conſtituit. rem itaque cum uxore communicat; quæ (ut erat præſtanti uirtute ac pietate mulier) conſilium uehementer probauit: illud ſolummodo monuit, ut quàm occultiſsime abiret, ne in ſe Regis iracundiam prouocaret. Quocirca nauem Chriſtianus intempeſta nocte conſcendens, Bungum iter intendit: cuius diſceſſu poſtridie cognito Rex, partim quòd eius opera admodum indigeret, partim quòd ſe inconſulto inuitoq́ abijſſet, iratus, nauigio ſtatim inſtructo, miſit qui hominem perſequerentur. Iamq́ magno ſuo bono è finibus Firandenſis regni in Reguli cuiuſdam ditionem euaſerat; cum ſuperuenientibus qui ad eum capiendum miſsi erant, Reguli iuſſu, cui cum Firandenſi rege amicitia intercedebat, eodem Rege poſtulante oppreſſus, & in cuſtodiam traditus eſt. Firandi ubi cognitum eſt illum inuentum fuiſſe, nec tamen ut rediret ullo pacto adduci potuiſſe; legauit ad eum Rex cognatos ipſius nonnullos, qui ad redeundum hortarentur: ſed uxor contra per litteras ei ſuaſit a ſuſcepto itinere nequaquam deſiſteret, bonoq́ animo eſſet, ſe laborum ipſius periculorumque breui conſortem futuram. Sed uidelicet currentem incitabat. Coſmus autem ubi id reſciuit, egit cum Rege Bungi, ut Chriſtianum ab regulo per litteras impetraret: quas qui pertulit litteras, offendit hominem magna in Deum fide, ſpeq́ ſubnixum, de ſe ipſo autem adeo demiſſe, maleq́ ſentientem, ut non modo qui Bungum ad Confeſsionem incolumis perueniret, ſed qui ullo prorſus beneficio afficeretur a Deo Domino noſtro, ſe prorſus indignũ affirmaret: tantoque in ſe ipſum odio erat incẽſus, ut ad quotidianas uerberationes, & precandi aſſiduitatem, alia quoque uoluntaria ſupplicia adiungeret, tanta cum ſui cognitione, ut precibus Chriſtiani, qui regiam epiſtolam attulerat, adduci nequiuerit, quicquam ut de inſtituta uitæ auſteritate remitteret.

remitteret. Denique ſolutus Bungum ægre peruenit tanta animi ſui cum uoluptate, tantaſque Deo gratias agens, ut rem uerbis aſſequi nequeam. Cuius aduentus cum ad cetera multa profuit, tũ ad Chriſtianorum fidem, ac ſpem in Domino augendam. Eum Coſmus, pueris, quos alimus domi, inſtituendis præfecit, & pijs quibuſdam libris in Iaponicum ſermonem uertendis. Magnum apparet in eo precandi ſtudium, & caritas; &, licet extrema iam ætate, uix unquam ceſſantem reperias. Eum Dominus ad finem uſque conſeruet.

Per idem tempus nobilis quædam mulier primarij ciuis uxor ex familia regis Bungenſis a dæmone agitata, per campos tanto cũ ululatu, atque impetu ferebatur, ut a nemine contineri poſſet. Hãc ſibi Coſmus a Chriſtiano quodam inſigni uiro commendatam ad ſe perduci, & in cubiculo publici Valetudinarij perpetuis cuſtodibus adhibitis, collocari iuſsit. Et quoniã in ſpem uenerat mulier, ſe Baptiſmi beneficio ſanitatem eſſe recepturam, habebatque mentis eius animique uexatio dilucida interualla, ijs opportune Coſmus eſt uſus ad eam Chriſtianis præceptis rite imbuendam. quibus ut ſatis erudita uiſa eſt, in magna Chriſtianorum corona, eam Dominico die baptizare conſtituit. Erat mulier tum ſane quieta, ſed cum primum caput ſalutari aqua perfundi cæptum eſt, tanta repente ui ſe commouit, clamoreſque edidit ita magnos, ut omnes quotquot aderamus perterreſecerit. Tum Coſmus a quattuor uiris apprehẽſam teneri ad finẽ uſque Baptiſmi imperauit. quo abſoluto miſera fractis uiribus concidens, inter famulorum manus in Hoſpitale cubiculum eſt relata. Ex eo tempore nullum eiuſmodi incommodum, aut moleſtiam hucuſque perpeſſa eſt. quare & Chriſtianorum fides non mediocriter aucta, & maritus ipſius ita permotus eſt, ut ab Rege petierit, ut

ſibi

ſibi per eum liceret Chriſtiana ſacra ſuſcipere: quod ei Rex ita prolixe, libenterque permiſit, ut diceret gratum ſibi fore, ſi eum reliqua familia imitaretur: itaque baptizatus ipſe cum liberis, cognatis, & famulis, ſane quàm in uirtute proficiunt. Ego interea uires e morbo collegeram. quocirca menſis Octobris initio miſit me Coſmus, comite e Chriſtianis domeſticis uno, ad templa quinque uiſenda, uarijs locis agri Bungenſis commodo Chriſtianorum extructa. menſem in eo itinere poſui, multos baptizaui barbaros; Chriſtianos autem docui, qua ratione templa concelebrarent, ſermonesq́; inter ſe de religione ſererent, ſi quando Bungum uenire non poſſent. quaſdam etiam areas defixis Crucibus Chriſtianorũ ſepulturæ dicauimus: denique in ſingulis templis benedictum, ſeu piaculare granum relictum cum codicillo, qui deſcriptas grani indulgentias contineret. Inde Bungum reuerſus, Cangoximã menſe Decembri profectus ſum. profectionis cauſſa fuit Emanuelis Mendozæ cum ſex Luſitanis aduentus, qui ut per Confeſsionem peccatis ſunt abſoluti, Coſmum rogarunt etiam atq; etiam, ut me Cangoximam ad hyemẽ ibi cum ipſis exigendam, Chriſtianos uiſendos, & promulgandũ barbaris Euangeliũ mitteret. id ipſum Regi quoque Cangoximano fore gratiſsimũ, quippe qui magnã eius rei uoluntatẽ ſcriptis ad Proregem Indiæ litteris, itemq́; ad Antonium Quadrium eidem prouinciæ pro Societate Præpoſitum, oſtendiſſet. Bungo igitur (ut dicebamus) profecti, gelu, & frigoribus maximis, quatriduo ad mare peruenimus: cum ſemper, ubi ſub ueſperam conſtiteramus, uerba de rebus diuinis ad barbaros feciſſemus. Inde ſolutis anchoris, inter nauigandum, aduerſo uento in oppidum ſane frequens coacti deſcendere, cum ſpectaculi nouitate permota (nunquam enim Luſitanos antea uiderant) magna incolarum uis

ad

ad nos conueniſſet, per eam occaſionem eis Euangelium nuntiauimus: quo illi audito, obſtupefacti, ad nos audiendos iterum ac tertio rediere, atq; uniuerſi pæne profeſſi ſunt, niſi Reguli metus obſtaret, ſe Chriſto nomina libenter daturos, idq; eo cum animi dolore ſenſuq;, ut nos ad miſericordiam prouocarent. Dixi me cum Regulo acturum (qui Bungenſis Regis eſt ſtipendiarius) ut cuilibet Chriſtiano eſſe impune liceret, eosq; ſolatus ut potui, ex eo loco diſceſſi. digreſſu meo lacrimæ nonnullis obortæ, ut ſi diu mecum uixiſſent, apud quos non toto biduo fueram. ex quo facile iudicare poſſitis, quanta ſit huius gentis ad humanitatem, religionemque propenſio. Angunem delati, & a Regulo peramanter excepti, ut primum opportunum eſt uiſum, de rebus diuinis, & animorum immortalitate cum eo colloqui cœpimus, multisq; ſermonibus ultro citroq; habitis, cum etiam familiæ partem a cœna ad audiendum accerſiſſet, ſera iam nocte ab Rege dimiſſi, nauarchum quendam Luſitanum ſane tempeſtiue conuenimus: cum enim noſtra hortatione permotus, concubinam, ex qua duas ſuſceperat filias, iuſta cum dote in matrimonio legitimo collocaſſet, paucis poſt diebus eſt mortuus. Ex eo portu Tamarim tendentibus, ubi Emanuelis Mendozæ nauis in ſtatione erat, arx in itinere occurrit Hexandoni uiri principis, in edito monte poſita, omnium, quas in uita uidere me memini, & loco, & opere munitiſſima. quippe quam decem fere propugnacula cingunt, inter ſe non niſi ponte ſubductili peruia, magnoq; interuallo diſtantia, foſſis ita profundis, ut deſpicientium oculis altitudo caliginem offundat, perpetuo (ut aiunt) ſilice ferramentis exciſo: quod equidem uix hominum manu fieri potuiſſe crediderim. ibi cum Hexandoni uxorem, & quattuordecim præterea Chriſtianos multis iã annis Franciſcus Xauerius feciſſet, mihi faciendum exiſtimaui, ut me ad eos

conſolandos, confirmādosq́ conferrem. qui me omnes, ſed uxor præſertim Hexandoni amiciſsime acceptum multa tum de Franciſco Xauerio, tum de Bungenſi, Meacenſi, ceterisq́ in Iapone conſtitutis Eccleſiis percontati, feliciq́ ipſarum progreſſu ualde lætati ſunt. me autem iccirco etiam libentius uiderunt, quòd iamdiu neminem omnino e Societate noſtra conſpexerant. quo toto temporis interuallo eos in Chriſtiana fide partim ſenis cuiuſdam Chriſtiani, honorati uiri uelut magiſtri familiæ ſtudio, partim etiam quibuſdam miraculis diuina prouidentia retinuerat. Relictum ſibi libellum deſcriptis Xauerij manu Litanijs, alijsq́ precandi formulis, æque ac ſacras reliquias pia mulier admodum religioſe cuſtodiebat, expertæ uirtutis remedium. Etenim ægrotos complures, in ijs Hexandonum iam deſperatum, corporibus ipſorū impoſitus libellus ille ſanauerat. Nec minore cura ſenex traditum ſibi ab eodem ſeruabat flagellum, quo ſinguli Chriſtiani interdum (nec enim ſæpius permittebat ille, ueritus ne uſu nimio attritum abſumeretur) ſeſe cædere conſueuerant, quòd eam rem non ſolum animis, uerum etiam corporibus ſuis prodeſſe diuinitus intelligerent. itaque mulier ipſa quam diximus, morbo grauiſsimo implicita, cum uaria medicamenta fruſtra tentaſſet, ad ipſum flagellum poſtremo confugiens, Franciſci Xauerij, ut putandum eſt, meritis continuo in priſtinam ualetudinem eſt reſtituta. cum omnibus igitur de re diuina familiariter colloquutus, ara etiam excitata cum ſacratiſsimæ Virginis imagine admodum eleganti, quam eo mecum attuleram, pueris nouē, in ijs duobus Hexandoni filijs Baptiſmo luſtratis (quos iam ſenex ille Chriſtianis rudimentis imbuerat) incredibili cum eorum mærore poſtridie mane diſceſsi, commeatu ab ipſis affatim inſtructus, atque pollicitus me in reditu quindecim dies apud ipſos commoraturum. Cangoxi-

mam

mam ſimul atque peruenimus, Regem adiui confeſtim, eoq; collaudato quòd Euangelium in ſuo regno promulgari cuperet, multisq; præterea uerbis habitis, petij, ut liceret mihi in præſentia Tamarim uſque ad Luſitanorum ſtationem excurrere. quod ille cum permiſiſſet ea tamen conditione, ut auum ipſius ex itinere inuiſerem; Tamarim tridui itinere, diuertentes ad Regis auum, ire perreximus, maxima niuium copia, quæ aciem oculorum retunderet, uiaq; teterrima, occultis paßim occurrentibus foueis, è quibus iumenta ſeſe ægre admodum expedirent. In eo igitur portu, ægrotis primum curatis, quorum ingens erat numerus partim ſæuitia frigorum, partim etiam cibariorum inopia: deinde barbaris nouem, qui id ipſum a me diu, multumq; contenderant, baptizatis: certo præterea nauis loco, ad fœminarum tutelam de Iaponijs coemptarũ (quas illi ex ora Sinarum aduexerant) cuſtodibus binis appoſitis: denique communi conſilio indicta pecuniaria multa, ſi quis temere iuſiurandum uſurpaſſet; (late enim patebat hoc uitium) Cangoximam redij, & conciones ad Chriſtianos habere inſtitui. nam ethnici ueriti Bonziorum offenſionem, ad nos uenire non audebant: quod ego cum animaduertißem, cepi conſilium familiaritatis, ſi quo modo poſſem, atque amicitiæ cum Bonzijs ineundæ, quo deinde populus ad nos maiore cum fiducia uentitaret. Erat in eo ordine uir quidam inſignis magna etiam ante id ſacerdotium exiſtimatione, tum uero & Regis ipſius conſiliarius, & amplis cœnobijs tribus ſumma cum poteſtate præpoſitus. Hunc igitur adij, collirio ad oculos curandos, quibus ipſe laborabat, allato: atq; ille meo ſane quàm lætatus aduentu, ſibi ualde optatum fuiſſe dicebat, quæ Xauerius diſputaret, cognoſcere; ſed interpretem defuiſſe. Inde me multa de ſummo rerũ opifice, de immortalitate animorum, de tempeſtatũ uarietate, terræ

tremoribus,

tremoribus, pluuijs, alijsq́ rebus huiuſmodi interrogans, magna ſua cum uoluptate totam eam noctem apud ſe detinuit. Quibus ille ſermonibus captus, cum ad me ſæpe, alio item Bonzio comite, ego uiciſſim ad illum familiariter uentitarem, cumq́ doctrinam noſtrã cum apud alios, tum apud Regem ipſum ita collaudaſſet, ut Rex Xixona (hoc eſt ſanctam rem) publice reſponderet, uel eo Regis teſtimonio, uel confirmata atq; illuſtri mea cum Bonzio conſuetudine animati barbari ad nos audiendos uenire cœperunt. Ex quibus multos Deo adiuuante ad Chriſtum adiunximus. In eo numero fuere primarij duo Regis ipſius cognati, quos catechiſmo inſtitutos una cum uxoribus & parte familiæ (triginta quinque in uniuerſum fuere) baptizauimus. quorum deinde omnium ope ac ſtudio ſacrum Deo Domino templum extructum eſt.

Rebus ita conſtitutis, per Chriſtianum nuntium in arcem Hexandoni magnis precibus accerſitus, optimis cum Chriſtianorum, tum etiam ethnicorum ſtudijs me magnopere expetentium deeſſe non potui: e quibus circiter quinque primarij audito aliquoties Euangelio in Eccleſiam adſcripti ſunt. in ijs quidam adeo excellenti ingenio, ut in commentarium relatis ijs, quæ de me didicerat, librum confecerit exorſus ab ipſo mundi initio, ad uſque Chriſti domini noſtri in terras aduentum, eius præcipue cruciatibus ſingillatim enumeratis. quæ ipſius lucubratio & hominibus illis, & alijs etiam populis, ad quos eam ego ipſe deinde circumtuli, maiorem in modum profuit. Idem iuſſus a me Iaponica quædam ſcripta de Chriſtiana religione deſcribere, mandatum ita auide arripuit, ut opus uniuerſum (omnino chartis quinque & quinquaginta conſtabat) unius dimidiatique diei ſpatio abſoluerit. Hunc ego, & Hexandoni filium natu maximum, quem Xauerius baptizauerat,

docendis in templo ceteris Chriſtianis præfeci, regula præſcripta, quam in eo munere obeundo tenerent. quam quidē in rem, ut quibus otium ſuppetit, diligenter incumbunt, præſertim uero librarius ille, quem dixi, qui quidem Chriſtianis lectionibus, & commentationibus mirifice delectatur, ſeq; cum libro quem a me deſcripſit, in lucum abdens, quæq; legit ex eo ſecum identidem reputans, tanta uoluptate perfunditur, quòd ad hanc Dei rerumq; cæleſtium cognitionem peruenerit, ut lacrimas præ gaudio continere non poſſit. Is ipſe in Chriſtianorum cœtu poſt Litanias publice decantatas interrogatus a me quidnam eſſet facturus, ſi Rex ei diceret, Chriſtiana ſacra fac deſeras, quoniam ex meis popularibus es, meisq; ſumptibus uictitas; reſponſurum ſe dixit ilico: Here, uis ne me in te ſine fuco ac ſimulatione beneuolum? in re tua familiari procuranda fidelem? uis me ſubmiſſum? uis perferentem iniuriarum? uis denique in omnes clementem, ac benignum? iube me eſſe Chriſtianum. haſce enim uirtutes omnes una religio Chriſtiana complectitur. Ac ceterorum quoque Chriſtianorum (ad quorum numerum ibidem alij ſeptuaginta per eos dies acceſſere) egregia pietas, aſſiduum precandi ſtudium, mirus inter ſe amor atque concordia cernitur. una tantum res ipſorum animos uehementer angebat, quòd Hexandonus communium meritorum Eccleſiæ expers tam diu in Iaponica ſuperſtitione perſiſteret. pro cuius conuerſione cum preces ad Deum, lacrimasq; (uxor ipſius præſertim) quotidie funderent: tum ego uxoris rogatu hominem adij, & ex eo quæſiui, cur ueritatem ſæpe iam cognitam depoſitis Iaponiorum erroribus ſequi negligeret. Tum ille Deum teſtatus Chriſtianam religionem ſibi plane probari, ſecus permiſſurum ſe nequaquam fuiſſe, ut eam familia ſua tota ſuſciperet; una re quo minus eos imitaretur, impediri

diri ſe dixit, quod uereretur, ne grauius animum Regis offenderet: ſperare ſe Deo propitio fore aliquando, ut Rege ipſo libente, Chriſtum, quem intimis ſenſibus adorabat, palam ac libere profiteri poſſet. quo illius reſponſo Chriſtiani ualde lætati ſunt. Ex eo loco rurſus ad Cangoximanos reuerſus, Coſmi litteris per Chriſtianum Bungenſem ad me perlatis eo conſilio ſum reuocatus, ut ad Regem Vocoxiuræ proficiſcerer, qui nos in ſuum regnum liberaliſſimis conditionibus inuitauerat: cum præter alia multa, & Luſitanis omnibus in eum portum commeantibus, quiq; cum ipſis negotia contraherent, in decennium ab omni portorio immunitatem ſe daturum eſſe promiſiſſet; & quicquid circa eſt agri ad paſſuum octoginta millia Coſmo obtuliſſet, ut intra eos fines ethnicus nemo ipſius iniuſſu habitare poſſet. Cangoximæ igitur inſtitutis qui Chriſtianorum cœtu in templum ſtatis diebus aduocato, doctorum uice ac munere fungerentur, baptizatiſque ijs, qui iam ad id Sacramentum idonei uidebantur; ceteros quibus potui uerbis ſum conſolatus: duos præſertim Bonzios illos, de quibus dixi, quos in diſceſſu meo perquam ſtudioſe CHRISTO nomina profitentes, in aliud tempus iccirco reieci, quòd a curandis Iaponico ritu Regis procerumque funeribus, nulla ratione ſe poſſe deſiſtere dicerent, eaque re Chriſtiana ſacra, quæ ipſi apud ſe taciti colerent, minime pollutum iri arbitrarentur. denique a Chriſtianis uario commeatu peramanter inſtructus, & magna cum doloris amoriſque ſignificatione dimiſſus, ad arcem Hexandoni (quæ ab oppido Cangoxima paſſuum abeſt decem & octo millia) dum nauis paratur, biduum ſubſtiti. atque inde incredibili Chriſtianorum dolore, ac gemitu ipſis etiam ex arce ſumma fœminis ad mare me deducentibus, &, quaſi in eo ſalus omnium uerteretur ita

me ut celeriter ad ſe redire enixe rogantibus, conſcendi, & decimo ſeptimo die Bungum magna noſtrorum gratulatione perueni. atque inde tertio Nonas Quintiles Vocoxiuram, qui locus ultra Firandum eſt quattuor & uiginti paſſuum millibus, diſceſſi. quo ut perueni, ſalutatis ex itinere Facatenſibus (qui cum initio diu multumque Euangelio reſtitiſſent, bellis deinde perdomiti ac uelut ſubacti, diuinum ſemen libentius acceperunt, bonamque in primis uirtutum frugem tulerunt) Regem Vocoxiuræ primum adij, qui me honorifice ſane bis conuiuio excepit. deinde cum eius miniſtro, qui Regis ipſius nomine ad Coſmum litteras dederat, de re communi agere inſtitui. cumque ille quædam ex ijs, quæ per epiſtolam nobis ultro detulerat reuocaret, faciendum mihi exiſtimaui, ut ad Coſmum ſcriberem, eique totam rem integram reſeruarem. Ad portum igitur reuerſus, dum in Chriſtianos ex inſtituto adiuuandos incumbo, Firando nuntij perferuntur, quanto cum rei Chriſtianæ adiumento Damianus Iaponius familiaris noſter excellenti pietate uirtuteque iuuenis, qui nuper Facatenſibus quoque ſumma cum omnium admiratione operã nauarat egregiam, in eo oppido uerſaretur. nec ita multo poſt quædam parantibus nobis, quæ ad Coſmum mitterentur, ecce tibi repente affertur ipſum adeſſe Coſmum. Primo incredibilis uiſa res; ea Coſmi ætas, ac ualetudo, ea difficultas itinerum eſt; ſed ubi iam ad portum applicuit, quanto gaudio affecti ſimus facilius eſt uobis exiſtimare, quam mihi ſcribere. is me confeſtim ad Regem legauit, ut cũ eo rem omnino tranſigerem. quod ego cũ feciſſem ablatis etiam ſyngraphis, Bungum ipſius Coſmi iuſſu ad epulas in ędibus noſtris (id enim ſemel in anno ſolenne eſt) Regi Bungenſi parandas excurri: quo ſecum ille filium heredem regni futurũ meo rogatu cum proce-

ribus

ribus duxit. Cumq́ in eo conuiuio candidati pueri noſtri domeſtici quattuor, magna cum omnium delectatione fidibus canerent, Regis filius menſa relicta ſeſe ad æquales ſuos hilariter, ac feſtiue recepit? puer ille quidem, ac pæne potius infans (annum quippe agit quintum) ſed in quo ſenſus animi ac ratio longe præcurrat ætatem. Bungo rurſus Vocoxiuram reuerſus, qui locus a Chriſtianis incolitur, habetq́ in monte ſummo Crucem, quæ eminus ualde conſpicitur a Petro Barreto nauarcho Luſitano defixam, quòd eodem loco tribus deinceps diebus ſub ueſperam, inſpectante ſe, aliiſque compluribus, ſublime in aere ſignum Crucis apparuiſſet; Coſmum ſanctiſsimis (ut ſolet) occupationibus diſtrictum offendi. Tanti ad eum Confeſsionis & Euchariſtiæ cauſſa concurſus undique Chriſtianorum fiebant, ut omnis perturbationis uitandæ cauſſa, triceni per uices ordine ſibi ſuccedere iuberentur. quorum erat ita magna in Coſmum obſeruantia ac ueneratio, ut coram eo oculos attollere non auderent: tanta religio ac pietas, ut in ſacris myſterijs obeundis, ac præſertim in corpore Chriſti ſumendo copiam lacrimarum effunderent: ea deniq; animi uirtus, ac probitas morum, ut barbari ipſi Chriſtianorum uitæ admiratione ſeſe colligerent, & ſeueriorem ultro diſciplinam induerent. Per eos dies Facatenſium Præfectus nauigium cum hominibus fere triginta ad Coſmum miſit rogatum, ut quoniam tres e militibus ſuis in prælio ſclopis icti grauiter ægrotarent, opem illis ferre ne grauaretur. Fecit Coſmus, ut Facatam e domeſticis noſtris adoleſcentem Iaponium mitteret chirurgiæ laude præſtantem, qui non modo uulnera extractis artificioſe glandibus mira felicitate ſanauit, ſed etiam oblatam ſibi mercedis loco magnam argenti uim, ſtupentibus barbaris conſtanti animo excelſoque repu-

 diauit.

diauit. Qua re commotus Præfectus, ut nos aliqua ratione remuneraretur, immunitati noſtræ toto ſuæ ditionis imperio, qua ſæpe nobis iter habendum intelligebat, publicis diplomatibus cauit.

Reſtat ut epiſtolã hanc eximiæ indolis adoleſcentuli cõmemoratione concludã: in quẽ cum omnia & animi & corporis bona quaſi ſecum ipſa certans natura congeſſerit, tum etiam dona acceſſere cæleſtia, quæ ſingulare pueri ingenium, memoriã, oris corporisq́ totius dignitatem ac ſpeciem multo admirabiliorem efficerẽt. tanta enim in eo caſtitas ac ſanctimonia cernitur, ut octauo quoque die poſt Confeſſionem rite peractam cæleſte Euchariſtiæ conuiuiũ non ſine lacrimis ineat: tanta uero animi ſubmiſsio, & humilitas (cum illuſtri admodum loco ſit natus) ut Bungum ad eam inuiſendã Eccleſiam a Gaſpare miſſus ex urbe Sacaio, bona cum parentum uenia, quos puer precibus expugnauerat, eo ſimul atq; peruenit, ut ſcilicet unus e Chriſtianorum grege uideretur, non modo comam ſibi totonderit, quod in Iapone ualde inuſitatum eſt, uerum etiam omni delicatiore cultu ornatuq́ abdicato, de contemnendo ſeculo publice diſputare inſtituerit. Idem in patriam a parentibus reuocatus, Vocoxiuram, ut inde Sacaium renauigaret, a Coſmo perductus eſt. quem aiunt ex itinere in urbe Firando apud uxorem Antonij uiri principis, eiusq́ ancillas, cum ſe per id tempus ad ſacrã Confeſſionem pararent, de Pænitentia ſane opportune uerba feciſſe. quam ille Chriſtianæ philoſophiæ partem iam antea ſæpius a ſe tractatã callet egregie. Huiuſmodi pueri ſunt (fratres mihi cariſſimi) quorum opera faces amoris diuini Deo adſpirante Iaponiorum cordibus iniectum iri ſperamus: atque ob id ipſum apud nos delectam eorum manum Societatis noſtræ præceptis atque inſtitutis imbuimus. Interea Socios omnes noſtros per Ieſum Chriſtum obteſtor, ab eo precibus impetrẽt,

ut

ut mihi uitam ponere in ipſius obſequio ac famulatu concedat. ex Iapone. octauo Cal. Nouemb. 1562.

EXEMPLVM REGIS CANGOXIMAnorum epiſtolæ ad Luſitanum Indiæ Proregem.

ANno ſuperiore cum duo ex Societate IESV meum in hoc regnum concionandi cauſſa ueniſſent, bellicis occupationibus impeditus, quem & ego cupiebā, et ipſi merebātur honorem, illis habere non potui. Eadem fuit cauſſa, cur Luſitani ad Omangum portum naui delati, non modo perinde ac deſiderium meum, & ipſorum dignitas poſtulabat, accepti nō ſint; ſed etiam pro piratis habiti, quibus ora maritima per id tempus erat infeſta, commiſſo prælio Alphonſum Vazium non ſine meo quidem dolore, e ſuorum numero amiſerint. Tu ſi ad me litteras dederis, magno me decore auctum atque ornatum exiſtimabo, atque ipſe uiciſſim ad te ſcribam quotannis. Luſitani uero, uel ſacerdotes tui ſi ad me cum tuis litteris uenerint, eo erūt apud me loco, qui rebus tuis iure debetur. Xaxuma. anno quarto.

EIVSDEM REGIS LITTERARVM exemplum ad Antonium Quadrium Indiæ prouinciæ pro Societate IESV Præpoſitum.

SOcij duo Coſmi Turriani, qui Bungi uerſatur, meum in hoc regnum ſe contulerunt, quorum ea eſt animi magnitudo roburq́, ea in dicendo uis atque doctrina, ut mihi cæleſtia quædam tonitrua eſſe uideantur. Sed illud in primis ad-

miror, aut Luſitanos mercatores negotiorum cauſſa, aut ueſtri ordinis homines unius rerum opificis gratia (præſertim cum ita late pateat propiusq; abſit India) e remotiſsimis regionibus totũ pæne terrarum orbem circumeuntes, ad aquam calidam ebibẽdam paruas in haſce inſulas tam longa, & periculoſa nauigatione contendere. Sane, ante Chriſtiana ſacra ſuſcepta nihil erat in his locis, præter calores maximos: ut mihi Socij ueſtri Nauabangi, quaſi uentilatores uideantur, qui corda mortalium ſalutari aura opportune refrigerẽt: qui profecto libenter meum in hoc regnum eſt cur ueniant, quamuis exiguum. nam ut alibi aduerſos maris æſtus, hic quidem certe ſemper ſecundos offendent. Ac licet populares mei Chriſtiani ipſorum præſentia deſtituti, ſe interea Crucis aſpectu excelſo loco ſublatæ ſuſtentent; meum mihi tamen hoc regnum a Socijs ueſtris relictum, quandam obducti nubibus cęli, aut Solis propria luce defecti repræſentat imaginem. Simul etiam Luſitanos negotiatores, quorum mihi perſpecta fides ac probitas eſt, in meæ ditionis terras commeare mihi gratiſsimum fuerit: qui ſic habeant, ſe non modo ab omni iniuria tutos fore, ſed etiam amiciſsime, liberaliſsimeq; tractatum iri. nec latronum inſidias metuant, qui, quibus in oppidis Chriſtiani ſunt, nulli uerſantur. Te quidem certe obſecro, ut de tuis aliquos primo quoque tempore mittas, quos ego magno cum deſiderio in ipſo litore opperior. Datæ anno quarto, menſe ſeptimo, octauo die, & uigeſimo.

LIBRI TERTII FINIS.

DE

DE IAPONICIS REBVS EPISTOLARVM

LIBER QVARTVS.

GASPAR VILELA Societati IESV.

ANNO 1561, Auguſto menſe urbem Sacaium ingreſſus ſum, quæ in Septentrionem ſita, gradus obtinet quinque & triginta, & ſemis. Cumq́ Euangelium in ea promulgare cœpiſſem, multos reperi, qui uerum id eſſe faterentur, ſed quo minus ex eo uiuerent, famæ & exiſtimationis ratione impediri. gentem enim diuitijs affluentem, & dignitatis in primis auidam facile abſterret diabolus, iniurijs & contumelijs proponendis, quibus in hac uita Chriſtiani fere ſemper obnoxij degunt, ſi ducem ac liberatorem ſuum imitari uoluerint. quo fit, ut ægre admodum Sacaiani ad Baptiſmum accedant. quanquam in ijs ipſis difficultatibus quadraginta circiter baptizati ſunt, in quibus erant milites quattuordecim prætoriani, quorum ita inſignis, uitæ morumq́ mutatio conſtitit, ut ex lupis agni manſueti non ſine magna omnium admiratione facti eſſe uideantur.

Atque ut Sacaium per eos dies Meaco diſcederem, diuinitus equidem factū exiſtimo, ne uidelicet in ea pericula inciderem, quæ mihi nec opinanti imminebant. Etenim menſe poſtquam inde exceſſi, Meacum quadraginta millium armatorum obſedit exercitus: quæ etiam cauſſa fuit, cur ad Chriſtianos, ſicuti promiſeram, non redirem. Illius autem belli incommodis hæc Sacaij urbs fuit immunis, in primis Iaponis totius contra omnes hoſtium impetus munitiſsima. nam ab Occidente alluitur mari, ab alijs uero partibus foſſa cingitur profundiſsima, & aquis plena perpetuis. Atque etiam inteſtino omni tumultu, ac ſeditionibus uacat, nec rixæ fere audiuntur. cum enim urbis uiæ ſuas quæque portas, & cuſtodes habeant, ſtatimq́ cum opus ſit, occludantur; nullus noxijs ad fugam exitus patet, ſed continuo comprehenſi ad tribunalia pertrahuntur. Quamquam ij, qui inter ſe inimicitias gerunt, ſi alter alteri ad iactum lapidis extra mœnia occurrant, ſe inuicem male admodum accipiunt. Sed ad bellum Meacenſe reuertor, cuius exitus fuit eiuſmodi. Cognita urbis obſidione patruus Regis, confeſtim ei cum exercitu in ſubſidium uenit: huic obuiam iere ex altera parte Neugori Bonzij, qui hominum ordo quandam militiæ Rhodiæ ſpeciem refert. Caſtris igitur Meacum inter, & Sacaium locatis, crebra prælia committebantur: ita tamen, ut res Bonziorum ſemper eſſet ſuperior. denique uigeſimo die, cum ad uniuerſam dimicationem uentum eſſet, Regis patruus uictus, quoddam in caſtrum confugit. Rex autem Meaci, eius rei nuntio audito, ſe in arcem recepit urbe deſerta, quæ ab hoſtibus capta, rapinis incendioq́ uaſtata eſt. ijdem ſequuti uictoriam, ſignis ad caſtrum de quo diximus, motis; patruum Regis, eiuſq́ copias omnino delere parauerant; cum Rex Meaci exercitu uiginti millium hominum quam occultiſsime inſtructo,

inſtructo, & ingenti flumine ſuperato, hoſtes repente nec opinantes tanto impetu oppreſſit, ut cum eſſent ad hominum triginta millia, fuſi fugatiq; ſint. quos Rex deinde coniunctis cum patruo uiribus fugientes Meacum uſque inſecutus, tanta ipſorum cæde urbem recepit, ut multos in annos ea uictoria debellatum eſſe exiſtimetur. Itaque aduerſa factio extremam ſibi perniciem metuens, pacem ab Rege petijt, ſeq; interponente Vo, ſiue Cubo, qui rebus ad honorem, dignitatemq; pertinentibus toto Iapone præſidet, impetrauit. In his tamen belli periculis, & calamitatibus, templum noſtrum Dei beneficio integrum, & incolume perſtitit, & in ipſa obſidione Laurentius Iaponius Meacum bis penetrauit (nam me ipſum per litteras Coſmus ante ſedatos tumultus eo redire plane uetuerat) ſemel ad celebrandas cum Chriſtianis Natales Domini ferias: iterum ab iiſdem euocatus ad gratias principibus ciuitatis agendas, qui Bonzios cum templum noſtrum per uim occupaſſent, iniuſta poſſeſſione magno bonorum gaudio depulerant. Toto eo belli tempore, quod annum circiter uiguit, pia quædam munia Chriſtiani Meacenſes obiere, tribus in ſingulos menſes hominibus inſtitutis ad pauperum incommoda ſubleuanda eleemoſynis, quæ ob eam ipſam rem in commune conferebantur: cum etiam ſemel in menſe in conſilio publico de ipſorum pauperum commodis ageretur. mulier uero Chriſtiana in primis locuples, & honeſta, cum liberos non haberet, partem ſuam bonorum a marito obtinuit, eamq; in mendicos, lepra ulceribuſq; tota urbe finibuſq; Meacẽſibus laborantes, quamquam nonnullis obtrectantibus Bonzijs, magna tamen ceterorum omnium, qui nihil unquam ſimile uiderant, admiratione, atque approbatione diſtribuit.

Multa in his locis cœnobia Bonziorum uiſuntur, in quæ (ut aiunt)

aiunt) pænitentiæ cauſſa ſe recipiunt, qui mundo nuntium remiſere, denſis adeo tenebris obcæcati, ut nefaria flagitia in hiſce cœno biis admittere nulla religio ſit. nam diſcrimine recte uel perperam facti confuſo, ſeditionibus, furtis, rapinis, cædibus, cuncta miſcentur. Quam etiam ob cauſſam ex iis quidam nomine Cacubau, ut ex ea uidelicet hominum colluuione, fæceq; emergeret, ſociis aliquot ſecum adhibitis, Bonziorum formam inſtituit, eorum qui Neugori nominantur: quorum alij precibus uacant, alij militiæ, alij quinis quotidie ſinguli perficiendis ſagittis. Arma uero ſemper habent parata, principemq; familiæ ſuæ Cacubau in deorum numero uenerantur. Rectorem cui pareant, habent nullum: uiribus namq; certatur. & quamquam in conſiliis, qui ætate præeunt, priores ſententiam rogantur; ſuffragiorum tamen uis, & iura uſque adeo promiſcua ſunt, ut quod reliqui omnes communi ſententia decreuerint, unus modo ſi interceſſerit, prorſus impediat. Itaque ad unam eandemq; deliberationem toties conuenitur, quoad plane diſſentiat nemo. Vbi uero tenebræ ſe intendere, ſæpe ſeſe inuicem perimunt, ac diripiunt: nec tamen iccirco ſe uiolare leges exiſtimant, cum iidem muſcam, aut paſſerem necare nefas ducant, quòd legibus ſuis uiuens quicquam uetentur occidere.

Nunc paucis exponam, quod anno ſuperiore me fugit, Iaponij miſeri cum ad ſedes, ut ipſi putant, beatorum migraturi ſunt, qua ratione ſe ad iter accingant. Eas autem eſſe uarias opinãtur: alias infra maria, alias alibi, certis præpoſitis diis, qui a quibus in uita culti ſunt, eos in ſuum quiſque domicilium præmij loco perducant. atque ad infernas quidem ſedes qui profecturus eſt, hoc maxime modo ſe comparat. Dies complures ſtat uigilans, & ex quodam quaſi ſuggeſtu de mundi contemptu concionatur. huic alij ſeſe comi

tes

tes adiungunt, alij ſtipem eleemoſynæ cauſſa largiuntur. nouiſsimo autem die orationem habet ad comites, qui pro amicitia ſimul omnes epoto uino, paruum nauigium conſcendunt, impoſita falce ad ſpinas ruboſq; qui occurrunt in itinere præcidendos: nouiſq; induti ueſtimentis, manicas lapidibus infarciunt: ad collum autem ingenti ſaxo religato, quo citius ad paradiſum illum ſuum perueniant, ſeſe e nauigio ſponte præcipites dant. Quem mihi uidere contigit, hunc ſeptem comites ſequebantur, qui quidem tanta cum animi alacritate & gaudio in mare ſeſe proiecerunt, ut nouitate ſpectaculi plane obſtupuerim. Qui autẽ Amidam uenerantur, alium ritum obſeruant. Cum eos tædium cæpit uitæ, in ſpecum ad inſtar dolij, in quo conſidere poſsint, ſeſe conijciunt, ſuperne ita contectũ, ut una tantum ex arundine perforata ſpiritum ducant. atque ita ieiuni ad mortem uſque perſiſtunt, aſsidue Deum illum ſuum, ſeu potius demonem inuocantes. Nuper in hac urbe Sacaio contigit (quod tamen ut audio haud inſolitum eſt) ut Bonzius quidam pecunioſus, omni ſcelere ac nequitia infamis, annos natus ſeptuaginta, cum in morbum incidiſſet, ſe mori nolle affirmaret. Idem interdiu comedens repente ex omnium conſpectu prorſus ablatus eſt: quod ipſi quoque Iaponij malum & infauſtum interpretantur. Eſt autem in his locis opinio è falſis uatum prædictionibus, ex hoc tempore omnia fore ſemper pacata. id autem ea ratione confirmant, quòd annus hic poſt milleſimum & quingenteſimum alter & ſexageſimus; poſtremus ſit (ut ipſi aiunt) inferiorum, quos a quadringenteſimo ſeptuageſimo numerant: & propterea hoc anno dicunt facinoroſos omnes bello conſumptum iri, ut pax in poſterum uigeat, quam illis Dominus noſter dare dignetur, quo latius ſanctiſsima ipſius lex atque religio peruagetur.

BAL-

BALTHASAR GAGVS Societati IESV.

QVi ſtatus eſſet rerum Iaponicarum, & quibus Deo fauente laboribus in urbe Facata perfuncti eſſemus, per litteras uobis expoſui anno 1559. nunc ea perſcribam, quæ mihi Goam ex Iapone petenti in itinere ſeſquianni ſpatio contigerunt. Cum certis de cauſſis Coſmo Turriano neceſſarium uiſum eſſet, ut aliquis noſtrum proficiſceretur in Indiam; ego eam peregrinationem obire iuſſus comite uno e fratribus qui cælum Iaponium non ferebat, Rege, Socijs, & uniuerſa Bungi Eccleſia ſalutata, ſexto Kalend. Nouemb. 1560, iuncum (nauis genus id eſt) uterque conſcendimus, & duodecim dies uento uſi ſumus ita ſecundo, ut nobis iam in conſpectu eſſet ora Sinarum, poſtridieq; nos putaremus portu Veniaga potituros, ubi ſemper quingenti, aut ſexcenti Luſitani morantur. uectores igitur & reliqua naualis turba, proſpera nauigatione plus æquo elati, præmaturis gratulationibus atque conuiuijs commeatum nauticum conſumere atque exhaurire cœperunt. In hac animi iucunditate, cum ita probe ab continente abeſſemus, ut quolibet uento litus teneri poſſe uideretur; eo ipſo die ſub ueſperam aduerſo repente uento increbreſcente, imbribuſq; denſiſſimis tam ſæua tempeſtas exorta, adeoq; ingentes excitati ſunt fluctus, ut iuncus modo attolleretur altiſſime, modo infime magno omnium cum horrore deſideret. Augebat perturbationem ac metum, cum intempeſta nox cæcaq; tenebræ, tum minantes circa ſcopuli. quo in diſcrimine cum aduerſo flatu retineremur, ecce tibi noctis hora circiter decima gubernaculum nauis effractum in

mare

mare delabitur, quo amiſſo de huiuſmodi nauibus plane actum exiſtimatur, ſtatimq́; propterea præciditur malus, ne iuncus ex uehementi agitatione mergatur: & ſimul ipſa quoque uela cum antennis in mare prolapſa ſunt. Tum uero omnes longe alijs ac pridie ſenſibus animi, ſerio de morte cogitare, certatimq́; ad Confeßionem concurrere incipiunt, tanto omnes terrore perculſi, ut mente pæne emoti uiderentur, neque iam in ſumma naui quiſquam appareret. unus gubernator in uado explorando, contemplandoq́; per magnetem curſu totam eam noctem abſumpſit. Poſtridie, ſæuiente adhuc mari, fuſisq́; armamentis, ſalutis ſpes iam fere nulla ſupererat. tantum argenti pondo ad aureorum centum millia uehebantur, quæ tali tempore nulli nobis uſui eſſe poſſent, cum ita uehemens eſſet agitatio, ut alterum in latus procumbente iunco, ima carina (Quillam uocant) appareret: & ſimul ex leuitate ſaburræ, & pondere tabulatorum non modo diu retineretur, quo minus in alteram partem recumberet, ſed etiam compagibus reſolutis, carina fatiſceret. quocirca tertio tempeſtatis die malum alterum, qui ſtabat ad puppim, nautæ præcidere, & mercatorum cubicula leuandi oneris cauſſa diſturbare, ipſos denique foros e craßis trabibus aſſeribusq́; compactos reſoluere ſunt coacti; uaſto iam nauis alueo, ac propemodum uacuo. hic uelum exiguum nauclerus e mappis cubiliumq́; linteis & ornamentis, ueſte ſerica, alijsq́; nonnullis, quæ tum ſeſe obtulerant, pro re nata concinnat & comparat: quod ipſum ſtatim impetu uenti diſcerptum eſt. iamq́; humanæ opis unum illud ſupererat: ualidus nempe clauus ad extrema tempora reſeruatus, ſed in ijs procellis metuendum erat, ne repoſitus ad puppim ſtatim effringeretur. Verumtamen, ne in Bornei ſyrtes incideremus, quo in loco nonnulla nauigia Luſitanorum e Sinis in Indiam curſu directo

cto

ſto perierant (præſertim cum illuc nos impetus maris deferret, nec plus centum & quinquaginta millia paſſuum inde abeſſemus) tutius uiſum eſt gubernaculum reſtituere, paruumq́ ſarcire uelum quod unum reſtabat. Sed omni iam ueſte conſumpta, mærentibus omnibus, quòd nihil ad reſarciendum occurreret; diuinitus factum eſt, ut qui rimas iunci, obturandi cauſſa ſcrutabantur, in ſarcinā ueſtium inciderent, cuius antea non ſine luminibus diu multumq́ fruſtra quæſitæ, cum merces in Iapone exponerentur, pretium domino magiſter nauis aureis octoginta perſoluerat. Ex hac igitur ſarcina aduerſus uenti uim duplici uelo confecto, & baculis quibuſdam, arundinibuſq́ craſſis aptato, clauoq́ ſummo conatu locato, quem ego prius precationibus pijs, & aqua benedicta rite luſtraueram, ceteris eo tempore uota nuncupantibus uariaſq́ fundentibus non ſine lacrimis preces; diem unum, noctemq́ proceſſimus: ſed cum nauis iuſtis careret uelis, atroci tempeſtate uſque adeo quaſſabatur, diffractum ut denuo ſit gubernaculum. Tum uero ſeruandi argenti ſpes prorſus amiſſa. accerſiti nautæ barbari Sinæ, ut uectoribus in ſcaphā confugientibus, ipſi in iunco remanerent, aliamq́ ſibi raptim exſtruerent, ſe deliberaturos ea nocte reſpondent; inde ad ſortes dæmonemq́ inuocandum conuerſi: quod ego cum cernerem, orabam Dominum, ne nos dæmonis arbitratu interire permitteret. Mane, ſimul atque illuxit, nautæ ſeſe ſtatim ad alium clauum reficiendum, ſcaphamq́ parandam expediunt. Clauus e refixis iunci tabulis refectus, & collocatus, non diutius ſuſtinuit impetum maris, quàm quanto temporis ſpatio Litaniæ recitatæ ſunt. quo magis in ſuſcepta ſententia perſiſtebant Chriſtiani, ut in ſcapham, quotquot ea caperet, ſeſe reciperent; & iuncum una cum argento, ceteriſq́ deſererent. atque ego ſane liberaliter inuitatus in ſcapham,

ſcapham, partim ne pericula adirem noua, partim ne plus ducentos mortales, ſcaphæ excluſos anguſtijs, omni ſolatio diſtitutos in iunco relinquerē, ſacerdotes duos e noſtris, & fratrē unum imitari omnino decreueram, qui ſuperioribus annis e Luſitania proficiſcentes in Indiam, ad inſulas Maldiuanas naufragio & fame perire, quā ſcapham conſcendere, quæ Cocinum incolumis tenuit, ceteris uectoribus deſertis in extremo periculo uitæ, maluerant, inq; eo officio uitā naturæ debitā Chriſto Domino pie fortiterq; reddiderant. Sed interea fabri lignarij quartum iam gubernaculum reparauerant, ad quod collocandum, pacemq; a Deo expoſcendā ſtipe a uectoribus in Hoſpitale domiciliū Bungenſis Eccleſiæ corrogata, miſerante Domino factum eſt, ut clauus is omniū infirmiſſimus nos ad continentem aliquando perduceret. Quindecim ipſos dies ea tempeſtate iactati ſumus, quotidie (ut erant pericula) morientes. cum etiam uulgo neglectæ, nec iam clauibus cuſtoditæ argenti laminæ pedibus traherentur. Eiuſmodi quippe temporibus pauper ſpiritu eſt quilibet.

Initio tempeſtatis eius, uectores, nautaſq; mature monuimus, ut animarum ſaluti conſulerent: qui in mea poteſtate ſe plane fore cum promiſiſſent, ego ut ſublatis peccandi occaſionibus ad gratiam diuinam magis eſſent idonei, primum illud curaui, ut fœminæ quæ uehebantur in naui, certum in locum abderentur, ubi quinque menſes remotæ a uirorum oculis perſtiterunt: deinde ad ceteros animandos confirmandoſq; conuerſus, tantum Deo adiuuante profeci, ut qui principio abiectis animis concidiſſent, ad æquitatem, ac fortitudinem reuocati, pro admiſſis in uita noxis leue ſibi ſupplicium illud atque incommoda ducerent: placandoque Domino certatim dediti, uel precibus ac litanijs uacarent, uel ſublatis in cælum oculis pia cum prece

Y ſuſpiria

ſuſpiria mitterent, uel alta apud ſe cogitatione defixi lacrimas funderent: alij etiam flagris ſemet cæderent, alij mare ſacris reliquijs, & aqua ſancta luſtrarent, alij deniq; nummos in cultum Diuorum a uectoribus peterent, quorum uis tanta collecta eſt, ut quindecim dumtaxat uiri locupletes, aureos fere mille contulerint. Ac mihi ſane credite fratres, in hac uita labores & incommoda eſſe expetenda, quippe quorum amaritudinem, magna ſuauitas, & firma ſpes comitetur: quod ſecus in rebus proſperis uſu uenire uel primis nauigationis diebus clare perſpeximus. Inter has igitur difficultates rurſus in terræ conſpectum delati, & cum iam cõtenebraſſet, nimia cupiditate prouecti, periculum fuit, ne ui uentorum ad terram allideremur. Sed ex eo periculo, cum primum illuxit, euaſimus, & a Sinis nautis cognitum eſt, nos permagnam Sinarum ad inſulam proceſſiſſe, nomine Ainanem. ex qua inſula nautici commeatus, & anchoralia a Sinis fere petuntur. hic dum portum ſubimus, qui in Septentrionem ad gradus decem & nouem eſt poſitus, in aliud repente omnium maximum uitæ diſcrimẽ incidimus. In ipſo enim aditu iuncus in arenam bis adeo uehementer incuſſus eſt, ut plane iam carina dehiſceret. ac pereundum nobis utique fuerat, niſi Præfecti ſeu Limenarchæ permiſſu, præſentem incolæ nobis opem tuliſſent: quos nonnullis donis remunerati deſcendimus 11. *Kalen. Decemb. quem ipſum in diem Præſentatio Dei matris* MARIAE *ſacratiſſimæ Virginis incidebat. & quoniam iunco afflicto, ac pæne iam diſſoluto, ad portum Veniagam nauigari non poterat; Luſitanum quendam continuo ad Cantonem oppidum, atque inde Amacanem ad Luſitanos mercatores pedeſtri itinere miſimus, qui de noſtra ſalute iam deſperauerant. Amacanem peruenit nuntius Natali ipſo die Domini, anno* 1561, *ſtatimq;*

timq́; ad nos deportandos Luſitani aliquot nauigia ſubmiſerunt. Et quoniam in Ainane inſula menſes quinque poſuimus, ex qua deinde Amacanem trigeſimo die peruentum eſt; de eius inſulæ, & incolarum natura, ac moribus, ne longior ſim, pauca de multis attingam. Eſt autem Ainanis regio cum fructibus Indicis, & omni cibariorum genere abundans, tum etiam margaritis & unionibus nobilis: frequenter incolitur, urbibus opere lapideo exſtructis: gens uero ipſa moribus ruſtica, ueſtitu brachata, eminentibus e capite ad inſtar boum cornibus binis e tenui confectis uelo, forficibuſq́; ceu tonſorum e ſumma fronte, paracutis. eius ornatus cauſſam cognoſcere nunquam potui, niſi, ſi forte dæmonẽ effingunt ſpecie belluæ ſeſe offerentem. In hac ego inſula ſacrificaui aliquoties, & Sacramenta diſtribui. Inde proficiſcentes ad Sinas, cum parua nobis inſula ipſo Paſchali die Dominico ſeſe obtuliſſet; partim eius diei celebritate, partim etiam ipſius loci amœnitate inuitati, deſcendimus, & commodum in monte quodã ingenti ſpecum, & fornicem in templi formam excauatum offendimus, ibiq́; ara excitata, ſacroq́; peracto, cæleſti pane Luſitanos refeci. Ex eo loco ad Sinas delati, idoneam tempeſtatem exſpectãtes, ad alteram uſque feriam Natalium Domini anni 1562 ſubſtitimus. atque inde ſolutis anchoris tertio decimo die Petram albam felici nauigatione tenuimus. Hic imminentibus tenebris territi quo minus fretum Sincapuranum inueheremur, exſcenſione facta Domino gratias agebamus uniuerſi, cum repente uela complura piratarum apparuere (Aceni uulgo appellantur Taprobanæ populi) ad regnum Iantanæ tendentium. Tum nobis Malacenſis quidam denuntiauit, nos ut inſtrueremus, Acenorum regem centum nauium claſſe aduentare, quonam conſilio, ſibi incertũ eſſe. Ea res nobis ſane metum attulit, quòd oneraria pretioſis

mercimonijs referta, ab armis autẽ eſſet inops. nihilo minus nautæ, uectoreſq; ſeſe ad pugnã expediunt. Sed claſſe Acenorũ ſine iniuria prætereuecta, ad dimicationem uentũ non eſt. Poſtridie uero Sincapuranum fretum inuecti, cũ uentus deficeret, anchoras iecimus. interim Acenorum naues ferme triginta, in ijs maioris formæ decem, quibus totius claßis uehebatur Præfectus, ad nos aduentantes, partim ad puppim onerariæ ſeſe opponunt, partim etiam latera ipſa pœne abradunt, ut appareret eos mercibus adamatis (nec enim ignorabant ex quo loco profecti eſſemus) pugnã optare. cumq; biremes maioribus bombardis, atque ſagittis, quas præſenti ueneno in ipſa naui aßidue inficiebãt, nos infeſtare cœpiſſent, quamquam noſtri, quorũ erat numerus ad ducentos, arma parauerant, ſeq; omnes ad propugnandum inſtruxerant; tamen certißimo in capitis diſcrimine uerſabamur: cum ex altera parte hoſtium claßis multo uiris armiſq; ſuperior immineret, ex altera uero litus eſſet propinquum, ſalo in quo ſtabamus nõ plus cubitos quattuor profundo, itaque aut præciſis ab hoſte anchoralibus, quod urinantes faciunt, in uada incurrendũ, aut in manus hoſtium plane deueniendũ fuiſſet, niſi nos inſperantes præſenti periculo Dominus exemiſſet. quippe hoſtes comiter amiceq; a nobis compellati, nonnulliſq; muneribus deliniti, non modo nos laceſſere deſierunt, uerum etiã ita beneuoli diſceſſere, ut ſibimet ipſi Luſitanos, & nobilitate, & belli gloria compararent. Malacam inde peruenimus tertio decimo Kalen. Februarias, qui dies Diuo Sebaſtiano ſacer eſt: ubi a Socijs noſtris amãtißime excepti, ad octauũ uſque Idus Februarij piratarum metu commorati ſumus. Malaca dum ad Colanum portum, in quo arx eſt Luſitanorum, contendimus, Ceilanijs iam ſyrtibus ſuperatis, uento admodum proſpero in Cilanos ſcopulos recta deferebamur, niſi ad iactũ lapidis animaduerſo

uerſo periculo, & mutata repente uelificatione Comorinum promontorium feliciter prætervecti (quod uix fieri poſſe uidebatur) ipſo die Paſchali dominico, magna Melchioris & reliquorũ Sociorum gratulatione qui in eo Matris Dei collegio ſunt, Cocinum appuliſſemus: quo ex loco ad hoc Goanum diui Pauli collegium dudum exſpectati quinto decimo die peruenimus. Cuius equidem collegij cum egregia rei Chriſtianæ adiuuandæ ſtudia, tum uarias pluriması́q; exercitationes, & ſpiritales, & litterarias, denique ipſius Eccleſiæ incrementa uehementer ſum admiratus: quam porro Dominus ad gloriam ſuam tueatur, & augeat. Hactenus de nauigatione. nunc de Iaponicis rebus pauca perſtringam. In Iapone Eccleſiæ numerantur nouem templo quæque ſuo inſtructæ: quorum templorum quinque circiter idolis ante dicata, nunc ſacris altaribus, & IESV CHRISTI, Mariæq; Virginis Dei matris imaginibus exornata diuino cultui ſeruiunt. Facatenſe templum Chriſtianus quidam, Coſmus nomine exſtruxit. idemque ut nos in ora Sinarum tempeſtate retentos cognouit, argenti laminam mihi in ſubſidium miſit. Nam Cutamenſe (quod templum eſt permagnum in agro Bungenſi, paſſuum ab urbe uiginti quinque millibus) ſuo ſumptu ædificatum Chriſtianus Lucas cœmeterio circundedit, excelſa lapidea Cruce in medio poſita, ad quam ſe poſt mortem ſepeliri iuſſit. Cutamenſis ager, quem diximus, uectigalis eſt dynaſtæ cuiuſdam ethnici, cum quo ipſiusque comitibus, dum Eccleſiam Cutamenſem inuiſimus, de rebus diuinis ſæpe collocuti ſumus. quibus ille ſermonibus, noſtraq; conſuetudine uſque eo delectabatur, ut quattuor horas totas interdum nobis aures præberet, atque ita commoueretur, ut uelle ſe Chriſtianũ fieri diceret: ſed hominum rumuſculos ueritus (quæ res toto terrarum orbe plurimũ

 poteſt)

poteſt) a ſuſcepta ſententia deſtitit. Idem apud Lucam rurſus totum ueſpertinum tempus nos audiendo conſumpſit, clareq; perſpectis ex ea diſputatione Iaponicarum ſectarum omnium erroribus atque fallacijs; comitibus ſuis, qui ſecum aderant, aperte profeſſus eſt gratum ſibi fore, ſi quis eorum Chriſtiana ſacra ſuſciperet. quæ res nonnullos ex ijs adduxit, ut conceptum animo Baptiſmi deſiderium exprom erent: quo ille ita gauiſus eſt, ut eos ipſemet hortaretur; ut conſtanter in propoſito perſeuerarent. Ac fere omnes Iaponij proceres nobis amici ſunt. nam etſi aliqui, acie mentis retuſa flagitijs, lucem Euangelij aſpicere nequeunt; ualetudinis tamen cauſſa, ſi quando ipſi, aut ipſorum familiares in morbum incidunt, ad nos confugere conſueuerunt. ut iam in his terris Chriſtianam rem non modo Theologi, ſed etiam medici chirurgiq; promoueant. quod ipſum apud Sinas quoque propediem fore confidimus: qua in prouincia rumor iam diſsipatus eſt, candidam gentem, promiſſa barba, Sinarum Imperij potituram. quod ſi (ut ſperamus) euenerit; paucæ omnino pro meſsis eius, itemq; Iaponicæ, & Indicæ copia, Chriſtianarum ſodalitatum omnium operæ fuerint.

In Iapone, ſimul atque cognitum eſt me in Indiam profectum, Chriſtiani omnes a uiginti ſeptem paſſuum millibus ad me ſalutandi cauſſa uenerunt: qui uero longius aberant, mihi ſe per litteras excuſarunt. Itaque in meo diſceſſu tanta hominum multitudo conuenerat, ut eos nec templum, nec atrium noſtrarum ædium caperet. Hic ego fratres mihi cariſsimi, Chriſtianorum lacrimas conſulto prætereo, quorum mærorem ſolari conabar noui ſupplementi ſpe, cuius cauſſa me ad Socios mecum ex India reducendos abire dicebam. Ad mare tendentem ingens agmen omnis ætatis uirorum, atque mulierum ita obfirmato animo me proſequutum eſt,

ut.ſi

ut ad eos domum remittendos bis in itinere mihi ſubſiſtere neceſſe fuerit. quorum equidem precibus (nam ijs me magnopere commen daueram) nos e tantis periculis diuinitus ereptos exiſtimo. Sunt au tem Iaponij acceptorum beneficiorum adeo memores, gratiq;, ut ſi modo ipſorum eleemoſynas acceperimus (quod illi ſibi honoris loco exiſtimant) ne dum ſi eos inuiſerimus, aut alia quapiam re adiuuerimus, eorum primarij ad agendas nobis gratias domum uſque ſe conferant. quod ipſum interdum etiam ethnici eorum cognati faciunt. quod ſi qui nobis (ut fit) in domeſticis miniſterijs operam dederint, illam dumtaxat mercedem requirunt, ut ſub ueſperam hilari uultu dicamus: Goxinro de oniar, hoc eſt, laboraſtis egregie. Id ſi reticeatur; ualde mœſti afflictiq; diſcedunt.

Bungenſium Rex proficiſcenti mihi enſem dedit eleganti opere, aureaq; uagina in anguis formam elaborata, mittendum ad Regem Luſitaniæ, quem eſſe tenera adhuc ætate cognouerat, itemq; pugionem Indiæ Proregi præclarum: quæ omnia in Iaponem idcirco remiſimus, quòd tempeſtatis iniuria nitorem ſuum atque decorem amiſerant. Ad ipſum autem Bungi Regem Conſtantinus Prorex munera & litteras miſerat: & ſimul eum affecerat laudibus, quòd Euangelij præcones in ſuis regnis tueretur, benigneq; tractaret. quod ille munus ac litteras ita illuſtri gratia excepit, ut non modo eum qui attulerat, aureis amplius ſexcentis donauerit, ſed etiam ad Proregem uiciſſim miſerit in bellicos uſus affabre factum thoracem auro ſericoq; diſtinctum, cum inaurata galea cupreoq; frontali, item haſtilia duo pugionibus præfixa, argenteis cruſtis ornata, quas Nanguinatas appellant, aliaq; ſimilia. Nos autem ipſos mirum quanta beneuolentia proſequatur. nam cum ceteris rebus amice nobis fauet, & commodat, tum in conſilio dando

 fidem

fidem præſtat cum humanitate, ac facilitate coniunctam, liberumq́; permittit, ut ſequamur id, quod optimum eſſe iudicauerimus. In Chriſtianorum uero negotijs, quanti nos faciat, plane demonſtrat. etenim uel infimorum hominum res, commendatio noſtra ſi acceſſerit, ſuas putat, eoſq́; nominatim appellat, quod magnum eſt apud Iaponios honoris indicium, adituſq́; eis ad ſe præbet facillimos: denique illis etiam internuntijs ad nos utitur. quibus rebus Chriſtiani maiorem in modum animantur. Ipſe autem Rex opulentiſſimus eſt; cogitq́; exercitum, quoties libet, armatorum hominum ad centum millia, habetq́; in ſua ditione non modo magnates, Comites, & Præfectos, ſed etiam dynaſtas quolibet Hiſpano Principe potentiores. Quod ſi quando a nonnullis Iaponijs Dux potius, quàm Rex appellatur; id accidit propterea quòd ſpecioſa hæc uocabulorum inſignia ac titulos, non tam ab ſe inuicē Iaponij proceres, quàm ab externis atque aduenis expetunt.

GASPAR VILELA Societati IESV.

ANnum in urbe Sacaio moratus, Meacum pacatis iam rebus diſceſſi anno 1562, magnaq́; Chriſtianorum lætitia acceptus, conciones habere continuo inſtitui: & quo maiore gratulatione, ſtudioq́; celebrarentur inſtantes iam Natales Domini feriæ, Iubileum promulgaui ſeptimo ante anno datum a ſummo Pontifice. quo illi ita permoti ſunt, ut ipſorum & in Confeſſionibus diligentiam, & in feſtorum Natalium exſpectatione pietatem ac ſtudium magnopere admirarer. Natalis Domini dies feſtus cum aduenìſſet; nouem, qui mihi maxime idonei

nei uiſi ſunt, expoſita prius ipſis auguſti illius ac tremendi myſterij ſanctitate, ad ſacram Euchariſtiã admiſi, ita religioſe accedentes, ut magno tẽporis ſpatio lacrimantes ante perſtiterint. Reliquorum autem deſideria id ipſum auide expetentium uerbis leniui; totaq́ ea nocte Natali in laudibus ſummi parentis ac Domini exacta, matutino tẽpore ſacrum feci, deq́ ipſo Natali, tanto cum ſpiritali omniũ gaudio ac uoluptate diſſerui, ut identidem priſca illa mihi ſubirent naſcẽtis Eccleſiæ tempora, cũ Chriſtiani omnes uno amoris uinculo caritatiſq́ coniuncti, ad feſtos dies agendos, & conuiuia ſpiritalia celebranda coirent. Peractis ferijs, deinceps concionibus inſtiti, ad quas ethnici multo iam tum pauciores, quàm antea uentitabant: credo propterea quòd initio ad nos audiendos cauillandi ſtudium ac petulantia complures impelleret, quos nunc perſpecta ueritas ab ea deriſione atque illuſione deterret. Nec fere nobis iam aures atque operam dant, niſi qui ſerio ſaluti ſuæ conſulere, ac rationi parere in animum induxerunt. quod ipſum ceteri quoque Meacenſes utique facerent, niſi eos fictis rationibus deceptos ab eo conſilio dæmon abduceret. aiunt enim, cum perpetuum quendam innocentis uitæ curſum religio Chriſtiana requirat, ſe militiæ Chriſtianæ ſacramento obligari, & pugnam aduerſus uoluptates deliciaſq́ nolle capeſſere, ut cum ſe magna ex parte huius uitæ iucunditate priuauerint, tum ſempiternis in altera uita ſupplicijs, niſi ad finem uſque perſeuerauerint, deinde mactentur.

In hebdomadæ ſacroſanctæ, Paſchalibuſq́ ſolennibus, eadẽ Chriſtianorum pietas, animi ſenſus, atque religio conſtitit. quorum ſolennium celebritatem auxere nouem Baptiſmo luſtrati, in ijs ciuis quidam locuples, & Iaponicis ſuperſtitionibus admodum eruditus, cuius oculos mentis, cum nihil poſt mortem omnino ſupereſſe

putaret,

putaret, Dominus ita aperire dignatus eſt, ut ſacroſanctum Baptiſmum magno animi ardore lacrimisq́ ſuſceperit.

Per eos dies ſeditione Meaci rurſus exorta, quã iniqui in Chriſtiana ſacra conferebant (multo iuſtius Regis ipſius tyrannidi tribuendam, qui regna ſeptem ui metuq́ tuetur, nec ſpei quicquam habet in ciuium caritate repoſitum) ad reuiſendos neophytos, Sacaiũ, de Chriſtianorum Meacenſium ſententia diſceſsi, Meacenſis templi Eccleſiæq́ cuſtodia Chriſtiano admodum ſeni relicta. Meacum reuertar (ut ſpero) ad feſtum diem agendum natalẽ Reginæ cælorum MARIAE Virginis, cui ædem iccirco dicauimus, quòd eo ipſo die Meaci primum ſacra miſſæ peracta ſunt. In hac autem urbe Sacaio, non admodum magna mihi ſpes propinquæ meſsis, nũc quidem oſtenditur. tanta enim eſt incolarum ſuperbia ac leuitas, ut cælum honoris exiſtimationisq́ iactura mercari ſe nolle fateantur. quanquam tempore procedente ſperandum eſt agrum hunc ipſum bonam pietatis frugem laturum. Rationem inſtituti noſtri in Bonzijs hiſce tractandis, aliaq́ nonnulla cum de ipſorum ornatu cultuq́ corporis, tum de incolarum natura moribusq́ ſeparatim perſcripta ad uos mitto: quo ijs cognitis gratias Domino noſtro agatis, qui nos ex infinito prope cæcorum numero exemit, & ſimul eidem ſupplicetis, ut ad ipſum conuertantur hæ gentes, Indica Brachmanum ſuperſtitione depoſita, quam ab Indico magiſtro ex regno Sionis acceptam huc uſque retinent: quod ipſum ex delubris etiam apparet, quæ in Ceilone oppido Indiæ eadem quæ in Iapone uidere me memini. idq́ uobis obiter ſignificandum putaui, ut praua huiuſce religionis origine cognita uos ad eam reprehendendam, & confutandam facilius comparetis. Precibus ueſtris, ac ſacrificijs ut me Domino cõmendetis, a uobis etiam atq; etiã peto. Sacaio. 5. Cal. Maij 1563.

Scriptis

Scriptis iam litteris, rogat me per nuntium ethnicus quidam uir opibus præpotens, uti ad ſe baptizandum ueniam in urbem Naram. Omnino uereor ut uerbis hominis fides habenda ſit: grauem enim adhuc ſe rebus diuinis aduerſarium præbuit. Verumtamen, quicquid ſit, experiar: præclare mecum exiſtimans actum iri ſi in Chriſtiana cauſſa uitam ponere mihi contigerit. nec enim permittet Dominus, ut huiuſce lucis uſuram animæ meæ ſaluti, atque immortalitati anteponam. Sin ethnicus ille uera narrauerit, ſeq; ex animo ad ſacroſanctam Eccleſiam aggregarit, ne ego tum omnia Societatis noſtræ Collegia nouam in hanc meſſem per litteras euocare non dubitem: magnum enim in his locis eius uiri nomen, magnaq; eſt auctoritas. Faxit Dominus quod e ſua gloria maxime fuerit, cui me inter acies gladiorum, intentaq; in me inimicorum tela uerſantem plane commiſi totum ac tradidi.

ALOISIVS FROES SOCIETATI IESV In Indiam & in Europam.

E Maximis nauigationis periculis ſummo Dei ac Domini noſtri beneficio liberati, ex ora Sinarum incolumes in hunc Iaponis portum deuenimus quem Vocoxiuram appellāt, obuiosq; habuimus in litore Chriſtianos incolas omnes tanta ex aduentu noſtro uoluptate ac lætitia geſtientes, ut nos humeris ipſimet ſuis ſublimes tollere atque aſportare uelle uiderentur. quorū ducenti circiter nos ad templum uſque deduxerunt. Coſmi uero Turriani gaudium fuit ita magnum, ut collacrimaretur, ſatiſq; ſe uixiſſe iam diceret, quoniam quidem operarios ſibi in ſubſidium miſſos a Domino in tanta negotiorum mole, tamq; opportuno tem-

pore

pore cerneret. Ioannem autem Ferdinandum e magnis aſſiduisq; laboribus ita conſumptũ macieq; confectum offendimus, ut animã agere pœne uideretur. Etenim ad domeſticas quidem & quotidianas Coſmi occupationes, accedebat etiam magna frequentia principum uirorum, & Chriſtianorum tum ex alijs regionibus tum ex hoc regno uel baptizandi uel ſalutandi cauſſa aduenientiũ. Ioannes autem, poſt ſacra miſſæ a Coſmo peracta, totum fere diẽ & ſæpe noctem partim rudimentis Chriſtianæ doctrinæ uulgo tradendis, partim etiam proceribus Bonzijs qui ad Baptiſmum accederent, ſeparatim inſtituendis ponebat. Mihi uero baptizandi onus impoſitũ eſt: ac nono poſt noſtrum aduẽtum die primum ſexaginta Baptiſmo laſtrati ſunt, multiq; deinceps, ex prima nobilitate, Barptolemæi regis maxime hortatu ac perſuaſionibus incitati: quorum plerique catechiſmum ſua manu continuo deſcribebant, quo facilius memoriæ commendarent, eundemq; domeſticis traderent. ſingulis autem, a Baptiſmo, ſane quam enixe ac ſtudioſe petentibus, Crucis ſigillum e collo geſtandum, itemq; Roſarium precandi cauſſa dabatur.

Firandi autem, ſimul atque Sodales ex India adueniſſe auditũ eſt; Antonius & uxor ipſius Eliſabetha miſſo confeſtim nuntio Coſmum magnopere obſecrarunt, ut quoniam tres e noſtris in hoc portu ſacerdotes eſſent, unum ex ijs ad Firandenſem ceteraſq; eius tractus Eccleſias inuiſendas omnino mitteret. quod ſi per litteras ab ipſo non impetraſſent, duos e filijs ſuis ab ſe legatum iri, qui id ipſum humi ſtrati ſupplices peterent. Neque ita multo poſt ab urbis Ximabaræ Tono (honoris ac præfecturæ nomen id eſt) qua in urbe Chriſtiani eo tempore plus mille & quingenti numerabantur; nobilis uir cum mandatis ad eundem Coſmum eſt miſſus, ut ab eo promiſſa exigeret. promiſerat enim Coſmus, ſimul atque ſupplemẽtum

tum

tum ex India aduenißet, miſſurum ſe qui Ximabaræ commoraretur. Eadem erant poſtulata Regis quoque Bungenſis, qua in urbe annum iam ſacra miſſæ facta non fuerant. Ac Bungum quidem, quòd eius Regis gratia ad rem Chriſtianam iuuandam in primis eſt neceſſaria, Baptiſta paucis poſt diebus profectus amiciſsimeq́; ab ipſo Rege acceptus eſt. Antonio autem Firandenſi, itemq́; Tono Ximabarano Coſmus reſpondit, ſimul atque per occupationes liceret, ſe ipſum ad illos eſſe uenturum. Chriſtiani uero, quique inſulas, quique Firandum oppidum incolunt, ubi reſciere nos piaculares orbiculos ſeu grana benedicta ex India, itemq́; Veronicas attuliſſe; multi cum uniuerſa familia, ijq́; admodum pauperes, conductis mercede nauigijs ad hunc portũ traiecere. interrogati cuius rei cauſſa, nullius præterea, reſpondebant, niſi unius petendæ Veronicæ. nam qui orbiculum optabant, octo diebus ante, ſupplicationes ad Deum habebant quo facilius impetrarent: atque etiam, cum ſibimet ipſi diffiderent, Luſitanis apud nos deprecatoribus utebantur: eaq́; dona quàm ſibi grata eſſent, ipſis etiam lacrimis teſtabantur. Iam uero alij Chriſtiani Amangutio, quinquaginta aut ſexaginta leucarum itinere, alij Facata, alij denique alijs e regionibus ad nos huc uſque Confeſsionis cauſſa contenderunt. quorũ ſane religio caritasq́; eſt admirabilis. Per idem tempus Barptolemęus quoque Rex ad Coſmum inuiſendum in hæc loca ſe contulit: quem continuo adiuimus, eiq́; xenia dedimus Roſariũ ex equo marino, itemq́; granũ benedictum unum auro inſertum. quæ ille quanti faceret, uel ex eo oſtendit, quod utrumque ſtatim e ceruice ſuſpendit. cuius aduentus magna Luſitanorũ quoque gratulatione (namque illum omnes admodum diligunt) concelebratus eſt. Regis autem ipſius animi ſubmiſsio ac pietas, cum ſacro miſſæ intereßet potiſsimum elucebat.

etenim

etenim cum in templum quotidie mane, multo ante lucem ueniret, (maximam enim noctis partem fere Iaponij proceres uigilant) non modo ſacerdotem ad ſtatam horam uſque præſtolabatur; ſed etiam plebem infimã aduentu ſuo ſummoueri plane uetabat, uixq; parato ſibi honoris cauſſa ſtragulo ad conſidendum utebatur: prorſus, ut quilibet unus e populo uideretur eſſe. Sermones uero de rebus diuinis ita auide expetebat, ut ſacro interdum peracto, ante recitatum a pueris de more catechiſmum templo nequaquã excederet. idemq; ut quædam ſacræ miſſæ & Euchariſtiæ myſteria probe cognoſceret, accerſitum ad ſe eius rei gratia nocte Ioannem Ferdinãdum ſumma ſua cum animi uoluptate pæne ad lucem detinuit multa percontans, quæ ſibi partim ad comites ſuos docendos, partim ad Bonzios refutandos, eſſe neceſſaria diceret. quæ ille, & ſimul purgatorij ignis inferniq; ſupplicij diſcrimen a Ioanne cum didiciſſet; ad Coſmum ſalutatum acceſſit, cui id honoris etiam habebat, ut in ædium ingreſſu pugionem ceteraq; arma deponeret. Paucis diebus in his locis moratus, ad ſubſidium fratri ſuo germano Rimanorum Regi ferendum, qui bello erat implicitus, proficiſci coactus eſt. & quoniam conſueuere Iaponij principes Manibus mortuorum decemdialia fere ſacra, non ſine magna Bonziorum præda ſaginaq; perſoluere; Barptolemęus rex patre ſuo per eos dies adoptiuo uita functo, re cum Coſmo communicata, pro exſequijs illis, Bonziorumq; conuiuijs, totidem dierum epulum ſex pauperum millibus præbere conſtituit: partim ut ſibi ipſi, quoniam impio patri non poterat, diuinã gratiam conciliaret: partim etiam, ne poſt Chriſtiana ſacra ſuſcepta, priſtinæ benignitatis atque clementiæ oblitus eſſe uideretur. Idẽ, in rebus diuinis multo plura præſtare quã polliceri ſolitus, ſimul atq; Vmbram regiam urbem regreſſus eſt, demortui Regis imaginem

quam

quam odoramentis ſuffire uenerariq́ ſolebat antea, igne comburi iuſsit: quod a Bonzijs ingens piaculum eſt habitum. cumq́ ex itinere ad oppidum Muram ſe contuliſſet, ubi erat eo tempore uxor ipſius Regina; multis ei rationibus perſuaſit ut una cum omni famularum comitatu baptizari decerneret. quæ res eo mirabilior uiſa eſt, quòd ea Regem ab eodem conſilio antea reuocare tentauerat. ſimul etiam Rex templum ibidem magnificum ædificare conſtituit, Bonzijs ad eam rem e cœnobio quodam ædeq́ pulſis. quapropter etiam Aloiſium præſtanti uirtute uirum, regiæ urbis præfecti fratrem, ſibiq́ in primis familiarem, ad Coſmum cum mandatis miſit. quibus rebus ira permoti barbari impellente dæmone, Regi ipſi inſidias compararunt. Capita coniurationis fuere duodecim uiri urbis adminiſtrationi præpoſiti. ij ad rem occultandam, Regemq́ fallendum, Chriſtianos fieri uelle ſe ſimulant. quos tamen Rex, quaſi eorum ſcelus præſagiret, diu multumq́ ante Baptiſmum probari iuſsit. Et quoniam Cotondonus ſpurius regis demortui filius, Barptolemæo in legitimi filij locum ab Rege ac Regina adoptato, hæreditario iure regnoq́ priuatus fuerat; Gotondonum coniurati cum alio quodam e proceribus facinoroſo homine Feribo, in ſocietatem conſilij aſſumunt. omnes denique Barptolemæum hortantur ut regni poſſeſsionem cum pompa ſolenni aliquando capiat, & ſimul Reginæ Baptiſmum ac ceterorum, Coſmo accerſito, quanta maxima poſsit cæremonia & ciuium gratulatione concelebret. namque eo ipſo die ſtatutum facinus perpetrare decreuerant. ſed ueriti mox ne ipſorũ conſilia pateſierent, rem aggredi anteuertunt. Aloiſium regis internuntium ultro citroq́ ad Coſmum rei Chriſtianæ cauſſa commeantem Feribus in itinere adortus interimit: cuius in comitatu ne Coſmus eſſet, diuinitus factum eſt: præmiſſo quippe ad Regem Alexandro,

xandro, Aloiſium ſubſequi deinde ipſe decreuerat. Eadem ipſa nocte XII uiri regijs ædibus urbiq; incendium inferunt, ex quo Rex cum præfecto urbis Aloiſii fratre paucisq; præterea comitibus, in arcem proximam confugiens, haud ita multo poſt Rimanorum Regis auxilijs regnum prope uniuerſum ingenti Chriſtianorum gaudio recepit, miſitq; Coſmo nuntiatum, ſe Vocoxiuram, cũ primum poſſet, ad ipſum inuiſendum eſſe uenturum. Interea Gotondonum, & Feribum, aliosq; rebelles uarijs locis Rex Rimanorũ obſidebat, eorumq; agros ita uaſtabat, ut ex hoc ipſo portu incendia cernerentur. multi etiam ſeditioſi, Regis imperio capite plectebantur. quam rem ad Chriſtianæ religionis propagationem magni momenti fore confidimus. Sed paucis mihi perſtringendum uidetur quanam ratione Barptolemæus Rex ſeſe ad Chriſtum adiunxerit. Is claro in primis genere natus, Cegandono patre admodum ſene (qui uiuit adhuc) acerrimo & Bonziorum fautore, & Chriſtianæ religionis inimico; ab Rege ut dicebamus adoptatus eſt, (quem arcta affinitate contingebat) populo magiſtratibusq; approbantibus. Aliquot deinde poſt annis Coſmus cum Vocoxiuram ſe contuliſſet, Rex ad eum ſalutandum ineunte Quadrageſima uenit, quem antea nunquam uiderat. Ad ipſum uero poſtridie Coſmus Luſitanis nonnullis comitantibus qui in hoc portu hyemabant, honoris cauſſa adijt, eumq; in ædes noſtras in poſterum diem ad prandium inuitauit. A prandio Coſmus partim ſuo ipſe ſermone, partim Ioannis Ferdinandi, qui bene Iaponice nouit, opera, cum alia multa Regem de rebus diuinis edocuit, tum de animorum æternitate, inſcitiaq; & errore illorum qui nihil eſſe omnino præter materiam primam opinarentur. habita eſt hæc diſputatio in ſacello quodam optime ornato, propoſita MARIAE Virginis ſacratiſſimæ imagine cum

filiolo

ſiliolo IESV, cuius ille tabulæ cũ cetero aſpectu mirifice gaudebat, tum ſtupebat in primis quòd quamcunque ſe in partẽ uerteret, defixos in ipſum oculos puer IESVS habere uideretur. Atque ille quidem omnia quæ dicebantur clare percepit. in digreſſu autem, Coſmus uentilabrum aureum Regi donauit, Cruce præfixum cum clauis tribus, & nomine IESV eleganter ſane deſcripto. quod uentilabrum Gaſpar Vilela ex urbe Meaco miſerat. cuius argumenti litterarumque nouitate permotus Rex, ut ea omnia per otium cognoſceret, rurſus ad nos cum magno comitatu ſe contulit, ceteriſque in atrio relictis, uno Aloiſio ſecum adhibito, templum ingreditur, ibique rurſus de ſacris fidei Chriſtianæ dogmatibus, deque ſanctiſsimi nominis IESV, Cruciſque myſterijs atque uirtutibus, Regis ipſius rogatu Ioannes admodum fuſe copioſeque diſſeruit. e quibus multa Rex ſua ipſe manu in commentarium retulit. ex eo die, aureæ Crucis ſigillo munitus, quod ſecum de Coſmi ſententia geſtabat aſsidue, ſe identidem IESV CHRISTO commendans, crebriſque Coſmi cohortationibus incitatus, denique nomen CHRISTO Domino dare conſtituit. Nocte igitur domum ad nos cum ſuis familiaribus uenit, pijs de religione ſermonibus ad inſequentem uſque lucem aures præbet, quibus Coſmi iudicio iam ſatis inſtitutus, ſacro Baptiſmate ab eodem luſtratus eſt, manibus in modum precantis magna cum ſubmiſsionis pietatiſq́; ſignificatione coniunctis, comitum ſuorum ex præcipua nobilitate corona circundatus, qui pariter eius conſuetudine monitiſq́; adducti, in eadem Baptiſmi uoluntatem uehementer incubuerant. Xumitanda appellabatur antea: ex eo tempore Bartholemæus nouo nomine uocitatus eſt. Inde ad bellum diſceſsit, Coſmum obteſtatus, ut pro ſua ſuorumq́; ſalute, ac felici uxoris partu

Dominum precaretur. Porro in itinere Mariſtenis delubrum, quem Deum rei militari præpoſitum Iaponij magno cultu cæremoniaq; uenerantur, iniecto igne conſumpſit, eodemq; loco ſignũ Crucis erexit, quod ipſe & uniuerſus ipſius comitatus ſupplices adorarunt. In caſtra uero ſimul atque peruentum eſt, miſit qui toto regno Deorum phana comburerent. Ex ipſis uero lucis materiam cæduã gratis ad naues parandas ac reficiendas Luſitanis attribuit. Quin etiã in caſtris, quicquid a bellicis occupationibus otij ſupereſt, id totũ nocte dieq; in militibus ad Chriſtianam pietatem informandis inſumit, quos paulatim ad nos, quo res minus inuidioſa apud ethnicos ac Bonzios ſit, Baptiſmi cauſſa dimittit. Eiuſdem, in bello inſignia ſunt nomen IESV cum clauis tribus in humerali depictum, Crux e collo dependens, granumq; benedictum in baltheo. Denique tanto rei Chriſtianæ ſtudio incenſus eſt, ut neminẽ intra inſulæ huius fines habitare patiatur, quin concionibus ſacris interſit. Chriſtianos uero contra omnium, etiã parentis Cegandoni iniurias ac uim tuetur egregie. & quoniam Rex eſt ſplendore atque auctoritate conſpicuus; magnopere, ut dixi, fore ſperamus, rebus pacatis, ut Euangelium ipſo adiutore Dominus longe, lateq; diſſeminet. Vos ego etiã atq; etiam oro, ut ſacroſancta ſacrificia ueſtra, piasq; ſuffragationes mihi deeſſe ne patiamini. Vocoxiura 18. Cal. Decemb. 1563.

ALOISIVS ALMEIDA SOCIETATI IESV In Indiam.

EXponam his litteris fratres mihi cariſſimi, quanam ratione Rimanum in regnum, urbemq; Ximabaram nuper inducta Chriſtiana religio fuerit. Ac portus quidem hic

ſeu

ſeu emporiũ Vocoxiuræ, quod cõmutato iam nomine Mariæ Virginis adiutricis uocatur, compluribus Facata, Firando, Meaco, alijsq; ex oppidis huc ad Coſmum Chriſtianæ doctrinę cauſſa cõmigrantibus, ita frequenter habitari cæptum eſt, ut Eccleſiam hanc regionis huiuſce totius caput aliquando fore ſperemus; Barptolemęo etiam rege una cum ipſo flore nobilitatis haud ita pridem ad fidelium numerum aggregato. Eius autem frater, Barptolemæi monitis precibusq; ſæpius excitatus, ut a Iaponicæ ſuperſtitionis erroribus ad rectam ueritatis Euangelicæ ſemitam ſe traduci pateretur; a Coſmo magnopere petijt, ut aliquem ad ſe inſtituendum in caſtra (bellum enim per id tempus gerebat) omnino mitteret. Miſſus ego ſum, benigneq; ab eo acceptus, nocturno tempore, quod a negotijs magis erat uacuum, de rebus diuinis ad Regem diu multumq; dixi. quod ipſum deinde per alias occaſiones alibi cum ipſius rogatu feciſſem, ijs ſermonibus admodum delectatus permotusq; Rex, certis de cauſſis Chriſtiana ſacra ipſemet in præſentia ſuſcipere ſuperſedit, ſed duas mihi dedit epiſtolas, alteram ad Coſmũ, cui poteſtatem per eas litteras faciebat Euangelij toto ſuo regno libere promulgandi; alteram ad incolas oppidi maritimi Cochinoci, in qua erat ſcriptũ, ut ad audiendum Euangelium ad me conuenirent. ad quos me qui perduceret unum ex amicis, ac familiaribus mihi comitem dedit: quo ſane breui peruenimus, hoſpitioq; excepti ab urbis Præfecto, uerbum Dei diſſeminare inſtituimus. Nec ſane fruſtra. etenim baptizati ſunt quinquaginta ſupra ducentos, in quibus fuit cũ uxore, ac liberis ipſe ad quẽ diuerteramus, urbis præfectus. Deinde cum in ædes regias in primis inſtructas loci maieſtate deterriti timidius incolæ ad nos & ipſi uenirent, & filios mitterent, ueriti, ne ab ijs ædiũ ornatus, et cataſtromata fœdarẽtur; ubi id animaduerti, egi cũ Pręfecto

de alijs ædibus, populi docendi cauſſa, comparandis. ille mihi ſane liberaliter omnium quotquot eſſent in oppido, dedit optionem. delectum eſt ædificium quoddam peramplum, ſed magna ex parte dirutum, ſecus aream, quam nobis Rex templo ædificando attribuerat. Operæ centum ad ruinas inſtaurandas, ædemq́ ſacram exſtruendam Præfecti imperio ex cenſu ciuium exhibitæ, opus utrunque celeriter abſoluerunt. Tum uero liberius ad Chriſtianæ doctrinæ rudimenta, ſacrasq́ conciones pueri ſenesq́ ſeſe conferre: e quibus deinceps non ita multo temporis ſpatio centum & ſeptuaginta Baptiſmo luſtrati ſunt. deſignatum eſt etiam Chriſtianis humandis prope ædem ſacram Cruce defixa peramplum ſoli ſpatium, quo primum illati ſunt infantes duo tertium circiter annum agentes, quos Dominus pro ſalute harum gentium deprecatores in cælum aſciuit. Secuta deinde eſt in Barptolemæum regem coniuratio, bellicique tumultus, quibus tametſi oppidani commoti, atque a Bonziorum fautoribus potentibus uiris ad Chriſtianam religionem deſerendam ſolicitati ſunt, Cruce etiam ipſa contumelioſe diffracta; ipſi tamen in fide fortiter perſtiterunt. quod egomet deinde ex eorum ſermonibus clare perſpexi, cum ad eum portum per id tempus naui acceſſiſſem. cum enim ab hoſtibus Chriſtianæ religionis urbe occupata, publico edicto nos intromittere uetarentur; ad ſtationem noſtram, ſera admodum nocte, parato nauigio frequentes uenerunt, ſe diligenter excuſantes, quòd nos excipere hoſpitio ſibi per aduerſarios non liceret, pietatem tamen ſuam atque conſtantiam uerbis teſtantes huiuſmodi: Chriſtiana religione deſerta, quam porro ſectabimur? in difficultatibus noſtris, atque periculis ad quem confugiemus? an ad lignea ſiue lapidea ſimulacra, quæ huc uſque coluimus? quis inſitam unius Dei

caritatem

caritatem ex animis noſtris euellet? Quibus ego uerbis maiorem in modum recreatus, eoſq; uiciſſim, ut potui, conſolatus; ad Coſmum ceteroſq; Socios Vocaxiurã ex eo loco profectus ſum, qui ſeſe cum Chriſtianis ad hoſtium furorem uitandum, in onerariam receperant. uerum ſedatis iam maxima ex parte tumultibus, & Bartpolemæo, qui in arcem quandam ex incendio regiæ urbis cum paucis uix uiuus euaſerat, in regnũ reſtituto, metus hoſce omnes iuuante Domino propediem ſublatum iri confidimus. ſed de his hactenus.

Venio ad res Ximabaranas: quam ego in urbem ab ipſo Tono, ſeu Regulo accerſitus, Coſmo iubente, me contuli, benigneq; exceptus, & in optimo totius urbis domicilio ſum collocatus. Poſtridie me Rex inuitat ad cœnam. A cœna familiares ſuos atque domeſticos in cœnaculum conuocat. Hic ego bene longam de Chriſtiana religione diſputationem inſtituo. illi uero multa ac uaria me interrogant: quibus ego dum ad ſingula reſpondeo, noctis magna pars abijt. Mane cum illuxiſſet, Tonus rogatu meo popularibus omnibus Chriſtianæ capeſſendæ religionis fecit publice poteſtatem. ex eo tempore ter quotidie concionari cæpimus, matutinis primum horis, tum pomeridianis, poſtremo ueſpertinis, tanta hominum ui cõfluente, ut non domus ſolum, ſed etiam uia auditoribus oppleretur. Secundum hunc rei Chriſtianæ curſum more ſuo aduerſarius non ſemel impedire conatus eſt. Tria uiſuntur Ximabaræ cœnobia Bonziorum, qui cum alijs de cauſſis plurimum poſſunt, tum quòd Principes ciuitatis affinitate contingunt. Eius ordinis hominum fallacias atque ſuperſtitiones quòd palam coarguimus, populumq; ab ea ſecta ad CHRISTVM omni ope traducimus, capitali nos ubiq; fere odio inſectãtur. Ximabaræ autem, ſimul atque ita propenſam in nos populi uoluntatem intelligunt, inimicitijs quas

antea inter ſeſe exercebant, communi metu ſuadente depoſitis; calumnijs fictisq́ criminibus nos oppugnare conſtituunt. Ad Tonum adeunt, mirantes cur in ſuis terris tam improbum genus hominum uerſari patiatur. Anthropophagos eſſe nos, & quocunque Chriſtiana ſacra inferamus, eodem continuo bellum excidiumq́ importare. Si nobis in urbe habitatio detur, Luſitanos ipſos illi imperium erepturos. Ad hæc, plebem incitare conantur, partim ut nos ex urbe pellendos una uoce abs Tono depoſcat, partim etiam ut nos publice conuitijs maledictisq́ proſcindat. Eam rem ubi parum procedere animaduertunt, conſilium etiam audacius capiunt. Dum ego in ædibus noſtris de re Chriſtiana ad populum maxime diſſero, facta manu quidam e Bonzijs de communi ceterorum ſententia in ædes noſtras irrumpit, poſitamq́ ibi Crucem effringit. Sane indigna uiſa res eſt, ualdeq́ omnes, ſed hoſpes præcipue noſter eo facto commoti. Itaque nihil propius factum eſt, quàm ut eum interficerent. Bonzij autem furore elati ſcelus ſcelere cumulant. Mos eſt neophytorum ſuſceptam a ſe Chriſtianam religionem, Cruce in charta depicta, atque in ædium foribus collocata, publice profiteri. id illi ſibi non modo apud Deum ſalutare, ſed etiam apud homines glorioſum exiſtimant. Hæc omnia inſignia Bonzij poſtridie, primoribus urbis pro affinitate fauentibus, diſcerpere ac lacerare decernunt. Quod ubi Tonus reſciuit, Chriſtianis confeſtim totam rem iuſſit renuntiari, eoſque hortatus eſt, ut tumultus uitandi cauſſa, eam iniuriam æquo animo ferre ne grauarentur: ſe ipſum in Bonzios utique animaduerſurum, ſed tempore. Quorum amentia ac furor eo uſque proceſſit, ut quicunque ad nos audiendos uenirent, eos uſu etiam fontis arcerent in proximo ſiti, ad quem plurimi aquationis cauſſa uentitabant. prorſus, ut nobis eius moleſtiæ uitandæ

uitandæ cauſſa, in aliam urbis partem migrare neceſſe fuerit.

Iam uero illa quoque res accidit, non minus euentu felix ac læta, quàm initio triſtis ac turbulenta. Adoleſcentes duo ad nos audiendos rei nouitate inuitati ex oppido finitimo uenerant. dumq; in ædibus noſtris morantur, in familiari & iuuenili colloquio (ut fit), unus eorum alterius procaci interrogatione laceßitus, ſtricto mucrone in ſocium præceps iracũdia ferebatur; cum illum ex his qui aderant Iaponij quidam (aderant autem fere centum) ui arreptum retinent, eiq; de manibus ſicam extorquent: quo ille facto ita iratus inde diſceßit, ut aut eam ulciſci iniuriam, aut mortem ſibimet inferre, Iaponico more, decerneret. Acceßit ad exſtimulandum iuuenis animum ſatis iam per ſe incitatum, patris quoque denuntiatio uehemens, ne ſuum in conſpectum ueniret omnino, niſi prius ab ædium præcipue domino apud quem res illa contigerat, doloris pœnas exegiſſet ſui. igitur adoleſcens, amicis affinibuſque coactis, uim comparat: quod ubi Ximabaram allatum eſt, Chriſtianos omnes magnopere conturbauit, me uero potiſſimum, uerentem, ne ſi ad manus uentum eſſet (quæ res non ſine multorum cæde erat futura) tum uero Bonzij ciuibus quod cupiebant plane perſuaderent, nos rixarum ac ſeditionum ubique terrarum auctores eſſe perpetuos. Iamque ſe, quanquam in magno omnium mœrore, oppidani ad Ioannis (ſic enim appellabatur) hoſpitis noſtri defenſionem inſtruxerant, aduentabatq; armatum agmen aduerſariorum; cum iuuenis ille dux agminis repente præter omnium ſpem gentiſque conſuetudinem exterritus ſubſtitit, ſatis dignitati ſuæ, ſatis parentis imperio factum exiſtimans, ſi uacuam nobilis cuiuſdam uiri domum ingreſſus in ſuburbano poſitam, reſiſtente nemine, pugionem inde uiciſsim abſtuliſſet, atque ita (ut fecit) in pa-

triam reuertiſſet. Id a Chriſtianis ubi reſcitum eſt, tanta uoluptate lætitiaque perfuſi ſunt, ut ab ipſo noctis crepuſculo, quamquam eos domum dimittente me, nihilominus gratias DEO cuncti ſimul agentes, factumque inuicem gratulabundi narrantes, ad inſequentem lucem uſque perſtiterint. Nec tamen inter haſce aliaſque difficultates, & Bonziorum inſectationes, Domino DEO fauente, ceſſatum eſt. nam præter quotidianas conciones & catechiſmum, Baptiſmi celebres uarijs temporibus complures habiti ſunt. Ac primum quinquaginta barbari nomen Domino dedere. deinde rurſus circiter ſeptuaginta. tertio denique Baptiſmo, candidati trecentum numerati ſunt, e quibus baptizauimus dumtaxat eos, quos ſatis probe inſtitutos Chriſtianis præceptis inuenimus. ceteri, qui minus adhuc idonei uidebantur, in aliud tempus reiecti. Chriſtianorum primitias libauit Dominus in hoc item oppido, ſex uidelicet trimos, aut quadrimos infantes: quorum qui primus exceßit e uita, Chriſtianæ fidei ueritatem illuſtri ſane teſtimonio comprobauit. cum enim iam ageret animam, ſublatis ad ſydera manibus; Tem iangate mairo, id eſt, confeſtim (inquit) in cælum migrabo. cuius rei miraculo neophyti magnopere confirmati ſunt. Ipſe autem Regulus tametſi nec dum Chriſtianus eſt, & certis de cauſsis in aliud tempus Bonziorum ſcelus ac maleficia debitis uindicare ſupplicijs diſtulit; ſuam tamen erga nos beneuolentiam, & Chriſtianæ religionis uel tuendæ, uel amplificandæ ſtudium plurimis rebus oſtendit. primum enim nobis honoris cauſſa familiariter ſæpe conueniendis nomen noſtrum apud Ximabaranos in admiratione & in gratia poſuit: deinde aream templo ædificando optimam, materiamq; ſuo ſumptu conuectam, operasq; ducentas nobis attribuit ad arcis ruinas æquandas ſolo, quæ arx quondam

dam illa ipſa in area fuerat. in templi uero ipſius apparatum & cultum familias ſeptuaginta in ea uicinitate habitantes certum uectigal pēdere iuſsit, exturbationis pœna propoſita, niſi in officio perſtitiſſent. Idem, quòd Chriſtiani ad templum, æſtu maris accedente, ægre admodum ueniebant, ingenti ponte ad ipſius templi ualuas uſque perducto, facilem ijs tutumq; aditum præbuit. Auctus uero filiola (quam nos quòd clariſsimo genere orta eſt, magno Chriſtianæ rei adiumento futuram aliquando ſperamus) eam nobis tradidit baptizandam, quod fecimus, & nomine Chriſtiano Mariam appellauimus, ut eam uidelicet nomen ipſum ad omnem uirtutem ac ſanctimoniam incitaret.

Hæc fere in oppidis Cochinoco, & Ximabara geſta ſunt: quã ego utranque Eccleſiam per id tempus ſępe reuiſi, & alteri Damianum, alteri Paulum comites ac familiares noſtros interim dum ego abeſſem, præpoſui. Vos etiam atque etiam obſecro fratres, ut pro hac uniuerſa Iaponica uinea Domino Deo noſtro quam diligentiſsime ſupplicetis. Ex portu MARIAE Virginis adiutricis. 5. Cal. Decemb. 1563.

IOANNES BAPTISTA Montius Michaeli Turriano e Societate IESV.

ANno ſuperiore in Iaponē peruenimus, et maritimū in oppidū Chriſtianorū deſcēdimus, ubi Coſmus Turrianus cū uno e fratribus noſtris rem Chriſtianam præclare gerebat. quibus ego cum nauare operam ibidem uellem, Bungum a Coſmo iccirco ſum miſſus, quòd ſeſquiannum iam ea princeps Iaponis to-

tius

tius Eccleſia ſacerdotem deſiderabat. Ibi quanta Bungenſium & lætitia, & benignitate acceptus fuerim, exponere nimis longum ſit. Regem ipſum etiam inuiſi aliquoties, a quo ſemper honorifice humaniſſimeq́ tractatus ſum, qui tametſi ethnicus adhuc eſt, in ea ſecta quæ nihil ſupereſſe poſt mortem exiſtimat; Chriſtianæ tamen religioni tantum tribuit, rebuſq́ noſtris uſque adeo fauet enixe, ut unus e fidelium numero eſſe uideatur. credo propterea quòd ominibus ducitur, uidetq́ ſe ex quo tempore Euangelium in ſuis terris promulgari cæptum eſt, non ſolum imperio, atque opibus auctum, ſed etiam filio, quod uehementer optabat. Quod ad conuerſionem harum gentium attinet; Euangelium longe lateq́ iam peruagatū eſt, & ſane probatur in uulgus, & fere ſemper ad Baptiſmum, Dei beneficio aliqui perducuntur. Ratio autem noſtra cum illis agendi eſt eiuſmodi. Quæritur primum quam ſectam ſequantur. deinde non modo quam ipſi profitentur, ſed etiam reliquæ omnes Iaponicæ ſectæ multis rationibus ita confutantur, ut earum ope ac præſidio æterna ſalute ſe nequaquam poſſe potiri intelligant. Id ubi perceperunt, docentur eſſe unum rerum omnium opificem, qui ex nihilo cuncta creauerit, eaq́ omnia fungi officio præter Angelos deſertores, & hominem, qui e primo illo ſtatu ſua culpa exciderit, in quo ab Deo parente poſitus fuerat; idemq́ naturæ legibus, rectæq́ rationi aduerſetur. Diſcunt deinceps Deum eſſe trinum & unum, cuius imperium primus ille homo neglexerit. Et quoniam infinitæ maieſtati ac numini facta iniuria, infinitam quoque ſatiſfactionē exigeret, ſecundam Trinitatis perſonam, cum genus humanum, aliaué omnino creata natura ſoluendo non eſſet, humanitatem noſtram ultro aſſumpſiſſe atque induiſſe, ut idē homo ſimul & Deus innocentiſſimus pœnam noſtris ſceleribus debitam pretioſo ſanguine ſuo

ne ſuo acerbaq́; morte perſolueret; & nos in omnipotentis Dei gratiam reſtitueret. Hæc illis omnia clare & copioſe explicantur. tum ad eorum quæſtiones probe reſpondetur, & omnis ex eorum animis, quoad eius fieri poteſt, dubitatio tollitur, atque ut illis certæ precandi formulæ traditæ, præceptaq́; Decalogi expoſita ſunt, promittunt ſe barbaros ritus, ſuperſtitioneſq́; depoſituros. denique ſacri Baptiſmi uis atque myſteria iiſdē explicantur, atque ita Chriſto dant nomina ac baptizantur. Verſamur autem in his Iaponis regionibus hoc tempore e Societate ſacerdotes ſeptem, fratres quinque. multi præterea ſunt incolæ familiares, ac ueluti ſodales noſtri præſtanti uirtute homines, qui nos in opere haud ſegniter adiuuant. Sed uniuerſi pro meſſis copia ſane quā pauci ſumus, nec nobis (quod facile credas) ab occupationibus multum ſupereſt otij. itaque ſubſidio uehementer indigemus. Pijs deprecationibus tuis & cęterorū me ualde commendo. Bungo. 5 Idus Octobris 1564.

EX ALIA EIVSDEM IO. BAPTISTÆ Epiſtola ad Ioannem Polancum præsbyterum Societatis IESV.

NUnc aliqua mihi de Bungenſium Chriſtianorum pietate, ac deuotione dicenda ſunt: quæ uirtus cum ſemper in iis apparet eximia, tum uero Quadrageſimæ tempore maxime cernitur. etenim præter aſperitatem uitæ priuatam, & aßidua ſupplicia uoluntaria, Chriſtiani in templum ſexta quaque feria conueniunt frequentißimi, atque ubi de paßione Domini peroratum eſt, extinctis luminibus atrocißime cuncti ſeſe diuerberant. Equidem ut primum interfui, attonitus rei nouitate atque miraculo,

culo, prorſus obſtupui. Neq; uero dumtaxat uirorũ hoc decus eſt: ipſæ quoque mulieres in hanc partem ſe admodum ſtrenue atque acriter incitant: quarum nonnullæ cum me ſummis precibus obſecrarent, ſibi ut in templo ſumptis ne dignoſcerentur uirilibus tunicis, echinatis globulis ferreis in ſua terga ſæuire liceret; negaui ſcilicet: primũ id minus decorum arbitratus, deinde etiam ueritus, ne ſi ad ceteram auſteritatem & pœniteniam, qua ſe ipſæ pœne conficiunt, uerberum quoque tormentum ac dolor accederet, certum adirent uitæ diſcrimen. id ipſum graui admodum ætate ſenes a me magnopere contenderunt. Iam uero ſacræ hebdomadæ officia, quo animi ſenſu ac lacrimis, Paſchalia autem ſolennia quanto animi gaudio, atque hominum multitudine celebrentur, dici uix poteſt. Nec ſane minor eſt Natalium feriarum gratulatio & celebritas. quin etiam pia ſimul & iucunda per eos dies ſpectacula committuntur, illuſtribus aliquot actionibus e ſacra hiſtoria Iaponico uerſu deſcriptis: quæ poemata Chriſtiani magno ſuo bono memoriter hauriunt, namq; ea ratione & magnam ſacrarum litterarum partem addiſcunt, & hiſce carminibus identidem concinendis profanas cantiones quibus antea aſſueuerant, paulatim dediſcunt. Nam quid ego de Confeſſionibus dicam? quo in genere ita ſolertes accuratiq; ſunt, ut aliud nil egiſſe uideantur in uita: Quibuſdam ego, id uehementer optantibus, per interpretem aures præbui, quorum nonnulli ſcriptam Confeſſionem ſuam ſecum attulerant. Credas mihi affirmanti uelim, quotidianas me ſeſquianni totius (tam diu enim ſacerdote caruerant) recognitiones actionum ſuarum, quæ examina dicimus, in iis ſcriptis liquido comperiſſe: ea diſpoſitione atque ordine in commentarium crimina ſuis quæque diebus notata retulerant, cum ante id tempus octauo uel quinto decimo quoque die Sacramentum Confeſſionis

feſſionis obire eſſent ſoliti. quæ mihi eorum diligentia eo laudabilior uidetur, quòd ex mediocribus interuallis peccata rite confiteri haud ita difficile duxerim; ipſorum uero octodecim menſium errata in temporum ſeriem digeſta proferre, id uero in primis mirandum eſt. Quid quæris? contritione ſua, animiq́ candore ita me ſibi obligarunt, ut cum Chriſto Domino ingentes & agam, & habeam gratias, quòd me in hæc loca perduxerit; tum etiam tibi plurimum R. P. uel eo nomine debeam, quòd auctoritate ſtudioq́ tuo perfectum eſt, ut aliqua mihi pars demandaretur huiuſce tam fructuoſæ prouinciæ: quam ego ut ex inſtituto ac ſpiritu noſtræ Societatis geram, peto abs te, ut infirmitatem meam tuis ad Deum precibus ac ſacrificijs ſubleues. Bungo. 6 Idus. Octobris 1564.

ALOISIVS FROES SOCIETATI IESV in Indiam.

ANno proximo, Vocoxiuræ uico ab hoſtibus concremato, & exciſo, Coſmus Turrianus cum Aloiſio Almeida, & Iacobo Conſaluo officij cauſſa conquiſitus a Chriſtiano quodā nobili uiro Tacuxim oppidum Regis Bungenſis æger naui deductus eſt. Ego autem ab Antonio Firandenſi uiro Principe accerſitus, Coſmi iuſſu Tacaxumam contendi febri frigoribuſq́ uexatus, quæ me quattuor menſes male habuerunt. Eodem uenit poſt menſem Ioannes quoque Ferdinandus. Inſulani ſunt numero trecenti circiter, & quinquaginta, omnes Chriſtiani, quorum quibus licuit, aduenienti mihi nauigiolis obuiam prodiere; ceteris in litore præſtolantibus. quorum omnium quanta ſit pietas atque religio, ex eo facile iudicabis, quòd his in nocte ad Dominum deprecan-

dum, Chriſtiue paßionem ſecum reputandam ſurgere e lectulo conſueuerunt. Quin etiam primis tenebris multi cum ſe in preces fuderunt, ad mediam uſque noctem in ea cogitatione ſuimet pœne obliti perſiſtunt. Pyxidiculam ego cerearum agni cœleſtis imaginum, quas Romæ ſummus Pontifex conſecrauerat, Socijs noſtris attuleram ex India. id ubi reſciuit Chriſtiana quædam anus Facatenſis, multis precibus unam mihi earum extorſit. Eius rei fama ſtatim hoc toto tractu percrebuit. itaque ad me quotidie & Firando, & alijs ex locis nauigia ueniebant uirorum fœminarumq; pleniſſima, e reliquijs illis amoris (ſic enim appellant) aliquid a nobis efflagitantium; negari nō poterat. itaque totum eius ceræ conſecrationiſq; myſterium exponebat Ioannes, deinde in eos diſtribuebatur. & ſane ceram in particulas ita minutas ſecare coacti ſumus, ut Chriſtianis mille quingentis ac triginta ſufficerent. quas pro ſuis quiſque copijs uel argentea theca, uel ænea, uel ſtannea, uel ex aurichalco includebant, ex altera parte nomine IESV ſpinea corona circumdato, ex altera tribus ad unam crucem clauis inciſis. Templum autem ipſum, quòd Firando, alijſq; ex inſulis confluentem ad nos multitudinem non caperet, per eos dies amplificatum, & ſacrario, atque ædificijs ad hyemem traducendam ornatum eſt. opere abſoluto, dum Iaponius quidam apud nos ceram in candelarum uſum ad ignem liquat, arida palearum materia, e quibus parietes erant exſtructi, flammam ita auide arripuit, non modo ut hoſpitium noſtrum, ædemq; ſacram, ſed etiam quindecim fere uicina Chriſtianorum tecta comprehenderit atque conſumpſerit. quorum ſane mihi æquitas animi ac patientia uiſa eſt admirabilis, cum incenſis domibus domeſticoq; inſtrumento, in publicum ſe coacti prorupere, tempeſtate perfrigida, cum e cœlo denſa nix caderet, una cum coniu-

gibus

gibus liberiſq́, qui nonnullis eorum erant ſepteni, octoniue, noſtram tamen uicem magis quàm ſuam ipſorum dolerent. Ex ea clade ſacrorum apparatus Dei beneficio ereptus eſt, & aliquid e ſupellectili ueſtibuſq́, quas nos omnes egentibus Chriſtianis ijs, quorum domus arſerant, miſeratione commoti diuiſimus. Ioannis uero Ferdinandi commentarius multis iam annis elaboratus, in quem ille ſacras conciones, & catechiſmi explicationem Iaponico ſermone retulerat, ſane quam incommode perijt. Ego interea cum ægrotus decumberem, ex eo periculo me ad quendam Chriſtianum recepi, ibiq́ in ſumma egeſtate ſtorea mihi pro ſtragulo fuit, lignum pro ceruicali: eo ſtatim magna utriuſque ſexus hominum, ac puerorum turba confluxit, incommoda noſtra & calamitatem lacrimis proſequentium: mortuos parentes lugere dixiſſes, atque, ut eſt gens ad omnem humanitatem ac miſericordiam prona, quamquam in ſummis rei familiaris anguſtijs, alij ad me contegendum proprijs ueſtimentis exuere ſeſe, alij in cibum duas treſue cocleas, alij uirides cepas, alij denique ſylueſtre allium afferre. aliquot etiam Firandenſes, & Facatenſes Chriſtiani, qui in eam inſulam anno priore Vocoxiura migrauerant, cocta nobis cibaria ſeptem octoue dies e ſuis domibus miſere. Eius incommodi nuntio Firandum uicinaſq́ in inſulas perlato, confeſtim ad nos ſubleuandos Chriſtiani cum fabris, paleis, funibus, arundinibus aduolarunt: quorum opera cum ædes noſtræ, templumque, tum etiam incenſa Chriſtianorum tecta magno omnium gaudio ac uoluptate refecta ſunt.

Sub idem tempus ecce noua calamitas. Aduectũ ex India pretioſum ornatũ ſacrorũ una cũ aureo textili, & ſimul uitrea uaſa donanda principibus, Firandum Coſmus, ut ibi uidelicet ab incendijs

tutiora

tutiora eſſent, ad Chriſtianum amicum cuſtodienda tranſmiſerat. Hic dum ludos quoſdam profanos ipſo Cinerũ die agunt barbari, unus ex ijs temere arreptum ignem in ædificium conijcit, qui uento adiuuante, adeo uehemens ac ſæuum excitauit incendium, ut bonam urbis partem cum ædibus Antonij dynaſtæ, & Chriſtiani eius qui noſtra ſeruabat, momento pœnè temporis hauſerit. quæ res magnam mihi præcipue, febri, tali anni tempore, laboranti, patientiæ materiam præbuit, quòd in eas ego quoque ſarcinas, Diui Thomæ partes, quæ appellantur, itemq́ nonnulla ualetudinis aduerſæ remedia, quibus admodum inops eſt hæc terra, conieceram. Inde, paucis interiectis diebus, uigilias agere ſumus coacti latronum & hoſtium metu, quibus paruum hoc Firandi regnum infeſtum eſt: paratiſq́ nauigijs quibus alio, ſi res ferret, aueheretur ſacra ueſtis & inſtrumentum, nos cum Chriſtianis in editum locum munitumq́ recepimus. Sed belli tumultus ille Deo fauente ſublatus eſt. Et quoniam Iaponicæ linguæ ignoratio rem Chriſtianam magnopere diſtinet, erepto ex aſſiduis occupationibus tempore, faciendum ſibi frater noſter Ferdinandus exiſtimauit, ut de Iaponico ſermone grammatica præcepta conſcriberet. ijs duplex etiam Lexicon addidit: in altero Iaponicas uoces, in altero Luſitanicas alphabeti ordine cum ſua cuiuſque ſignificatione prætexens. Sexto uel ſeptimo mẽſe, haud tamen iccirco intermiſſis concionibus, ceteriſq́ muneribus, eam lucubrationem abſoluit, in primis utique neceſſariam Iaponijs excolendis.

In ferijs Natalibus, atque Paſchalibus incolarum ſumma deuotio. Nocte Natali ſub ueſperam ientaculo exceptos bifariam in templo diuiſimus. Ibi alternantibus choris certos ex ueteri teſtamento locos, ſacraſq́ Prophetarum prædictiones tempori accommodatas

tas uerſu Iaponico decātarunt. Deinde ſolennia miſſarum ſacra per acta ſunt. Dominica in palmis cum ſacrum fieret, Paſſione Domini per uices, ut fit, recitanda, tanta populi comploratio orta eſt, ut uix inter pronuntiandū nos mutuo exaudire poſſemus. Iam ſexta feria, quæ proxime conſecuta eſt, complures tum Firando, tum ex finitimis pagis Chriſtiani ad uerberationē cum flagris ac tunicis confluxere, quòd Firandi conuentus huiuſmodi ab Rege prohibētur. nec ſæuientibus eo die procellis atque imbribus deterriti ſunt, quo minus acriter ſeſe cædentes, ſanguinemq; mittentes, permultos paſſus agmine cōpoſito incederēt. quod ipſum ſeparatim mulieres quoque, Chriſti amore incenſæ fecerunt, idq; ſumma cum religione, & ſanctimonia. Porro aquā Sabbato ſancto benedictā, magno ſtudio ac fide ad morbos pellendos partim apud ſe religioſe aſſeruandā ſumpſerunt, partim etiā Firandū, ceteraſq; in inſulas, atque oppida Chriſtianis dono mittēdam. Paſchali uero die Dominico, ad ſummā gratulationem ſpecies tantū & pompa magnifica defuit. cetera ſane egregia. unum dumtaxat pallium erat nobis, quo eodem pro umbella in ſupplicatione uſi ſumus. ſub ea geſtabā ego ſacratiſſimū Chriſti corpus in calice, linteatus præibat Ferdinādus corona roſea redimitus, & quāquā macie ita confectus, ut uix hærere ueſtigijs poſſe uideretur; ualde tamē iucunde canebat, Dic nobis Maria, quid uidiſti in uia? Cui reſpondebat ex altera parte Iaponius quidā ſenex, trullā bacillo pulſans, nec enim ulla in his locis organa muſica ſunt. Eo die cibum apud nos cuncti ſumpſere, quod feſtis ferme celebrioribus factitant, præſertim uero die Viſitationi MARIAE Virginis ſacro, quem diem præcipuo cultu, atque honore exigunt Miſericordiæ ſodalitia, conuiuij curatoribus in qualibet Eccleſia conſtitutis.

Ipſis hebdomadæ ſacroſanctæ diebus Firandi res accidit ac prouidentiam Domini iuſtitiamq́ declarandam admodum illuſtris. Princeps Bonziorum erat in urbe quidam Saſimandaq́ nomine, regni totius huiuſce tanquam Archiepiſcopus, capitalis Chriſtianæ religionis inimicus, cuius ſcelere antea & cruces præciſæ & Gaſpar Vilela cum reliquis omnibus e Societate noſtra Firando pulſi, excluſiq́ fuerant, quam rem Antonius dynaſta grauiſſime tulerat, nec tamen uindicauerat, eo quod Bonzius principum affinitatibus admodum potens eſſet. Is igitur ab eodem Antonio, qui regij exercitus Imperator una cum Rege eo tempore militabat, per interpretem petijt fundum quendam continuandum prædijs delubrorum ſuorum. Id cum Antonius aperte negaſſet, accenſus ira miſit continuo Bonzius primum, qui Antonij uillas, deinde ſex circiter Chriſtianorum Antonij popularium domos incenderent. Enimuero tum Antonius rei atrocitate commotus Regem adit, Bonzij improbitatem diutius ait tolerari non poſſe; niſi in ipſum Rex animaduertat, ſeſe confeſtim rei militaris cura depoſita, ad ulciſcendam eam iniuriam profecturum. cui Rex quamquam inuitus ac mœrens, tamen quòd Antonij uiri nobiliſſimi, & ſecundum ſe opulentiſſimi opera plurimum indigeret, reſpondit ſe totam rem ipſius arbitrio plane permittere. Tum recordatus iniuriarum quibus ille nos affecerit, poſtulauit Antonius, ut Bonzium eo dignitatis gradu deiectum Firandenſis regni finibus in perpetuum exterminaret: & ne qua ſpes reditus ei relinqueretur, agros illius ac bona alijs poſſidenda aſſignaret. Quo ſtatim facto; & Chriſtiani moleſto grauiq́ aduerſario liberati, & Bonzijs dedecus ingens, ac dolor inuſtus eſt.

Decem menſes Tacaxumæ fuimus: quo temporis ſpatio uicinas

inſulas, quæ in Antonij ditione ſunt, bis Ferdinandus inuiſit. nec ſane fruſtra. nam & Chriſtiani, ipſius aduētu mirum in modū recreati, & barbari multi ad ouile Chriſti perducti ſunt. in ijs uetula quædam annum agens circiter nonageſimum, mulier honorata, multiſq; affinitatibus pollens. Hæc æternæ beatitudinis gratia, multa Iaponis delubra ſuperſtitioſis peregrinationibus circumierat, habebatq; papyraceam tunicam, quæ deſcriptam Amidæ uitam continebat, quam illi cum alijs diplomatibus, & indulgentijs (Eccleſiaſticos enim ritus dæmon effingit) Bonzij pretio ingenti uendiderant, polliciti, ſi eo amictu, ſupremo die ſuo efferretur, omnibus noxis ſolutam, recta ad beatas Amidæ ſedes procul dubio peruenturam. Aegrotum quendam eius propinquum Ioannes inuiſerat, cuius domi caſu ipſa quoque tum aderat. Eam igitur Ioannes accerſi iubet, ſi pauca de redemptore generis humani, deq; altera uita cognoſcere cupiat. audituram ſe reſpondit mulier: uerum enimuero falli, ſi quis iccirco ſe Chriſtianam futuram exiſtimet. Sed ubi dæmonis malitiam, fraudes Amidæ, cui illa tantopere fideret, Euangelicam denique ueritatem Ioannes aperuit: ut Iaponica ingenia facile rationibus cedunt, eius orationem mulier ita approbauit, ut lacrimis obortis Baptiſmum continuo peteret. quid multa? ſolennes precationes edidicit, chartaceam illam tunicam, aliaq; Bonziorum ſcripta quæ diximus, ad Ioannem attulit comburenda, ſibi poſt hac ſacrum fore nihil, aut religioſum affirmans, præter nomen IESV ac deinde baptizata, tantā animi pietatem atque ardorem oſtendit, ut cum uniuerſos Chriſtianos, tum eos præſertim, qui eam antea nouerant, ingenti gaudio affecerit: quam metuebant prius, nunc autem metu duplicatum in amorem conuerſo, maxime diligunt: ac mirantur quæ prius præ imbecillitate corporis ſtare uix poſ

ſet, eam nũc quotidie templũ petentẽ, Angelicamq́; ſalutationẽ tre-
centies recitantẽ, & ſingulis noctibus bis orãdi cauſſa e cubili ſurgen
tem. Eadẽ poſtea ad me Tacaxumã cum alijs Chriſtianis naui con
tendit, ut rei diuinæ intereſſet, & granũ aliquod benedictũ, & ceræ,
quam diximus, conſecratæ particulam a nobis expoſceret.

His rebus, alijſq́; peractis, quas ego breuitatis cauſſa prætereo,
Ferdinandus ad me reuertit. Et quoniam Firandenſes Chriſtiani
magno noſtri deſiderio tenebantur, mihi autem per Regem a Chri-
ſtiana religione contra quàm initio ſimulauerat, alienum, in ea ur
be rem diuinam facere non licebat; ſupplicationibus habitis, & re
cum Antonio communicata, omnino uiſum eſt faciendum, ut Fer
dinandus ſaltẽ eo ſeſe cõferret: ubi ille dum fideles in officio retinet,
labantes in fide confirmat, barbaroſq́; præceptis Chriſtianis inſtituit;
interea naues Luſitanorum duæ in hãc oram e Sinis delatæ. quarũ
magiſtri cum iniuſſu meo Firandi portũ inuehi nollent, Rex ratione
lucri coactus (nam alioqui, ſecus ac primis aduentus noſtri in Iapo-
nem annis ſimulauerat, & nobis, & Chriſtiano infenſus eſt nomi-
ni) ſe mihi per quendam e ſuis familiaribus excuſauit, quòd belli-
cis diſtrictus negotijs nondum mihi ſalutem nuntiari iuſſiſſet, & ſi-
mul magnopere petijt a me, ut Luſitanos urbis aditu ne prohiberem:
ſe primo quoque tempore de mea quoque introductione cum nauar
chis acturũ. Illi igitur, permittente me deſcendunt, & promiſſa ab
Rege ſæpius exigũt, templũ ære ſuo ſe exædificaturos recipiunt. Rex
tergiuerſando rem extrahere, noſq́; iam aperte fruſtrari, cum eo ipſo
tempore oneraria cui a ſancta Cruce eſt nomen, aduenit, ſane oppor
tune. nam & ſacerdotes e Societate tres Melchiorẽ Ficaredũ, Bal-
thaſarẽ Acoſtã, & Ioannẽ Cabraliũ, ſumma cũ animi noſtri uolu-
ptate ac lætitia nec opinantibus nobis aduexit, & occaſionẽ optimã

præbuit

præbuit Regis ab ea perfidia reuocandi. Hanc ego nauem actuaria quæſitam reperi in ipſo curſu uelis adhuc inflatis; & Petro quidem Almeidæ Nauarcho pro excellenti eius probitate, & in Societatem noſtram obſeruantia, facile perſuaſum eſt, ut uela ſubmitteret ſtatim, ibidemque ſubſiſteret: mercatores autem ſiue nauigationis nauſea tædioque, ſiue alia quauis de cauſſa nullis rationibus de ſententia deduci potuerè quo minus ſcaphis oppidum peterent & mercimonia exponerent. magno illis ea deſcenſio ſtetit: namque a furibus igne apothecis eorum iniecto, magna mercium parte uel flamma uentoq; ſæuiente conſumpta, uel etiam ab ipſis furibus inter eam trepidationem ablata, aureorum circiter duodecim millium damnum fecere. Interea Petrus Almeida, qui iactis anchoris, ab oppido ſex millia paſſuum ſtabat, rogatu meo Regi aperte denuntiat, ſe niſi nobis reſtitutis nequaquam appulſurum. Rex autem dierum aliquot mora interpoſita ad extremum metuens, ne ſi rem diutius diſtuliſſet, magna rerum ſuarum iactura nauarchus alios portus peteret, nobis & urbem intrandi, & ſacræ ædis exſtruendæ poteſtatem fecit. Deſcendentibus nobis ad litus die natali D. Barptolemæi Apoſtoli, & gratulatio ingens & a nautis Luſitanis ſignificata eſt, & ab incolis Chriſtianis, cum ſe præter ſpem, uoti compotes factos uiderent. Nos cum nauarchus & magno præterea comitatu Regem adiuimus, eiq; gratias egimus. accepti ſane frigide, quod dedit accepimus. inde Antonio eiuſq; matre ſalutata, ad inſtaurationem templi continuo animum adiecimus. ex onerarijs Luſitanorum tribus, pecunia in ædificationẽ corrogata, opus celeriter ad culmen perductum eſt. Itaque in eo templo natalẽ diem MARIAE Virginis egimus Balthaſare ſacrificante, et magno omniũ gaudio concionãte. Tanto autẽ ſtudio a no-

bis de hac Firandenſi commoratione multis de cauſſis laboratum eſt. Primum quòd ita mandauit Antonius Quadrius: deinde ne Chriſtiani incolæ ſumma uirtute ac religione homines deſerantur: tum ut iacta a nobis in animis puerorũ, qui ſane præſtanti ſunt indole, ſemina Chriſtianæ doctrinæ, ad bonam frugem noſtra opera perducantur: poſtremo Luſitanorum etiam gratia, qui ad hoc emporium libentiſſime commeant, ad merces diſtrahendas ac diuendendas opportuniſſimum. Dum hæc ad Firandum geruntur, cognitum eſt Coſmum Turrianum Bungenſis regis hortatu, atque auxilio ad oppidum Rimani regni Cochinocum perueniſſe, eamq; Eccleſiam, quam hoſtes afflixerant, eiuſdem Regis ope ac beneficio reſtitutam. Eo Melchior Ficaredus cum mandatis ac litteris, quas afferebat ex India, ad Coſmum profectus eſt. Nec ita multo poſt Coſmus ad nos ſcripſit, ut ad ſe ego & Balthaſar Acoſta, ueniremus, Cabralio, & Ferdinando Firandi relictis. quæ prima nauigandi facultas fuerit, proficiſcemur. atque ego me, niſi per mea ſteterit peccata, Meacum ad Gaſparem Vilelam miſſum iri confido. nam noſtrorum hominũ ſubſidium aliquod non ipſe modo, ſed etiã Meacenſes uehemẽter exoptant: quippe qui ad eum, ſacrorum cauſſa, e remotis urbis ampliſſimæ partibus ægre admodum uentitant. Cuius profecto res geſtæ ſatis declarãt nihil eſſe tam arduum atque difficile, quod non animi robur ac perſeuerantia ſuperet. Nam qui primis legationis ſuæ temporibus, contumelijs, probris, lapidationibus nullo defenſore appetitus, diuq; uexatus eſt; tantum conſtantia, patientiaq; profecit, non modo ut populo, ſed etiam ut principibus, Regeq; iam ipſo æquo ac beneuolo utatur. In agro Meacenſi intra quadrageſimum circiter lapidem Eccleſias ſeptem inſtituit, multis e prima nobilitate ad Chriſti cultum adductis: magnum denique

rei Chriſtianæ ſtudium in illis gentibus excitauit. Verum hæc, & reliqua huius prouinciæ acta ex aliorum litteris fuſius cognoſcetis. Vos ego patres, fratreſq; mihi cariſſimi per Deum obſecro, ut ueſtris in ſacrificijs precibuſq; memoriam mei retineatis. Firando. Quarto Non. Octob. 1564.

IOANNES FERDINANDVS FRANCIſco Perezio ex Societate IESV.

ET ſi putabam uos de rebus Meacenſibus e Gaſparis Vilelæ ipſius litteris cognituros; tamē cum Chriſtiani duo certi homines nuper ad nos Meaco ueniſſent, faciendū mihi exiſtimaui ut quæ ab illis accepimus, tibi per litteras primo quoque tempore exponerem. Anno ſuperiore, cum Gaſpar ad Bonziorum furorem atque impetum declinandum ex urbe Meaco Sacaiū Chriſtianorum hortatu precibuſq; ſe recepiſſet; Didacus quidam neophytus ad Xamaxinodonum in ius adijt, debitam ſibi a neſcio quo pecuniam iudicio repetens. hunc Xamaxinodonus ut agnouit, per ludibrium ſit ne Chriſtianus interrogat. Ego uero ſum, inquit ille: cui rurſus Iudex: cedo, ueſtra quæ dogmata ſunt? recuſanti reſpondere Didaco, ſeq; excuſanti quod tyro eſſet etiā num; acrius inſtare denuo barbarus, & urgere, ut aliquid in medium afferat. Neceſſitate pæne coactus Didacus de animorum immortalitate, deq; æterno totius uniuerſitatis parente cæpit nonnulla diſſerere: quibus permotus Xamaxinodonus, abi (inquit) nuntia magiſtro tuo ut ad ſuam mihi doctrinam declarandam accedat. nam ſi tu rudis adhuc & nouitius tā bene diſputas, quid de ipſo doctore tuo putandum eſt? quòd ſi ueritatem religionis Chriſtianæ probauerit;

eam ego fortaſſe & Quequidonus collega meus ſuſcipere non grauabimur. Didacus igitur non ſine diuino conſilio id factum exiſtimans, forenſi actione depoſita, Sacaium ilico ad Gaſparem excurrit, eiq; iudicis mandatum exponit. Gaſpar rem cum Chriſtianis qui ibidem aderant communicat. illi negant ſe dubitare quin ea ſit inſidioſa euocatio; proinde nequaquam eundum. omnino probabilis erat ea ſententia: uerumtamen, ne cui uerbum Dei audire ſe uelle dicenti, aliquo pacto defuiſſe uideretur, Laurentium Iaponium comitem ſuum ad eum legauit: qui, quamquam propoſito uitæ periculo, libens diſceſſit, ea conditione, ut niſi intra quatriduum reuertiſſet, minus commode cum eo actum exiſtimaretur. Dies duo, tres, quattuor, nec tamen redit. pro mortuo ſcilicet uel certe male accepto eſt habitus. mittitur de communi ſentētia Meacum unus e Chriſtianis Antonius nomine, ut cuncta Sacaium explorata certaq; referat. Huic in ipſo itinere occurrit Laurentius & comites duo cum iumento tendentes ad Gaſparem deportandum, quod iam Xamaxinodonum & Quequidonum Laurentij opera Dominus ad ſe conuertiſſet. Meacum igitur cum Socijs tribus Gaſpar profectus (ij ſunt Iaponij Laurentius, Auguſtinus, & Damianus miſſus ad eum menſe Decembri) Xamaxinodonum & Quequidonum Baptiſmo luſtrauit. Erant ambo uenefici, & dæmone familiariter utebantur. ijdem iuris Iaponici peritiſſimi, ſummaq; prudentiæ & eruditionis fama. itaque ab ipſo Rege & ijs qui rerum potiuntur, de religione, belloq; conſulebantur: Chriſtianæ autem religionis adeo acres aduerſarij, ut in ea affligenda & Gaſpare exturbando Bonzij ipſorum præcipue opibus, gratia, auctoritate niterentur. Nunc autem diuinitus immutatus uterque tanto ſtudio in Chriſtianæ cauſſæ defenſionem incumbunt, ut

Iapo-

Iaponicarum opinionum prauitatem atque fallacias ſcriptis arguere atque aperire inſtituerint, Euangelica ueritate ad calcem operis addita. quem librum ad communem omnium utilitatem ſalutemque ſunt edituri. Sane grauem ex eorum conuerſione plagam ac dolorem Bonzij accepere, præſertim quòd illos imitatus Xuicaidonus quoque uir in Iaponicis meditationibus exercitatiſsimus, & Mioxindoni rei militaris præfecti cognatus, ad CHRISTVM acceſsit, atque inde in patriam reuerſus paſſuum ab urbe Meaco uiginti quattuor millia quæ Imoris appellatur, eſtque in Mioxindoni ditione, tantum apud affines & amicos exemplo ſuo monitiſq́ profecit, ut eo Laurentius ipſorum rogatu miſſus a Gaſpare, patritios ſexaginta eorumq́ familias (omnino erit hominum numerus ad quinque millia) baptizauerit, æde ſacra confeſtim extructa. quorum tanta fuit in fide uirtus atque conſtantia, ut poſt Laurentij diſceſſum, a Bonzijs ethniciſq́ ad defectionē ſolicitati laceſsitiq́ partim altercationibus, partim etiam ludibrijs & inſectationibus, non modo non ab incepto deſtiterint, ſed etiam pro defenſione Euangelij diem unum in armis fuerint. Quibus rebus Xamaxinodonus cognitis, Gaſpari perſuaſit ut ad Mioxindonum cuius domicilium ab Imori caſtro, unius diei diſtat itinere, ſeſe conferret, cauſſamque Chriſtianorum apud eum ageret. Ab eo Gaſpar benigne acceptus, cum de rebus diuinis ipſo ualde approbante uerba feciſſet, ſumma eiuſdem uoluntate obtinuit, ut Imorenſes ethnici Bonzijq́ neophytis negotium poſtea ne faceſſerent. quare Chriſtiani moleſtia liberati & magnopere confirmati recreatiq́ ſunt: ad quorum numerum tredecim alios in reditu Gaſpar adiunxit, poſtridieq́ Meacum reuerſus eſt. Ex eo tempore in agri Meacenſis munitis oppidis quinque

ad paſ-

ad paſſuum non ultra quinquaginta millia totidem Eccleſiæ inſtitutæ dicuntur. Regis autem ipſius Meacenſium tanta eſſe fertur in Gaſparem animi propenſio, ut cum Gaſpar ab Amangutianis litteras accepiſſet, eam Eccleſiam a Moridono tyranno uexari, pijs ipſorum diſcuſsis cœtibus, euerſo templo, arcaq; ipſa per uim occupata; Regem adiuerit, atque ab eo impetrauerit, ut ad Moridonū ſcriberet, gratum ſibi eſſe facturum, ſi Chriſtianos commendatos haberet, eorumq; templi inſtaurationem atque ædificationem adiuuaret. Eam epiſtolam Rex inſigni cuidam uiro dedit ad Moridonum in caſtra leucas triginta ultra Amangutium perferendam: eiuſdem epiſtolæ ſeparatim exemplo ad Chriſtianos Amangutianos allato, qui propterea magnam in ſpem rerum meliorum uenerunt. Hæc habui quæ de Meacenſibus rebus in præſentia ſcriberem, ut tam læti nuntij quam primum in Indiam peruenirent. Gaſparem ipſum de eiſdem rebus aiunt ſcripſiſſe. Eius litteræ, quas Bungi itinere pergens alius neſcio quis ferre dicitur, ut ſperamus, propediem ſubſequentur. Hactenus de alijs. Quod uero ad me ipſum attinet, te per IESVM CHRISTVM R. P. obteſtor, ut mei in ſanctis ſacrificijs tuis nominatim memineris, atque id ipſum a reliquis omnibus Socijs peto: quo ipſorum deprecatione placatus mihi Dominus tantum uirtutis impertire dignetur, ut Societatis noſtræ diſciplinam, ac leges ad finem uſque uitæ cuſtodiam. Firando.

6. Idus Octob.

1564.

Aloiſius

ALOISIVS ALMEIDA SOCIETATI IESV in Luſitaniam.

COmplectar his litteris fratres mihi cariſsimi ea dumtaxat, quæ mihi, certa Iaponis obeunti loca in itinere contigerunt: nã ceteranoſtri Meaco, Firando, atque aliunde, ad uos ipſi perſcribent. Anno proximo Pater Coſmus Turrianus, Vocoxiura, ubi tum commorabatur, miſit me, duo in oppida regni Rimani ad prædicandum Euangelium, quibus in oppidis intra tertium circiter menſem (quæ Dei benignitas eſt) non infimæ conditionis homines amplius mille ducenti ad ouile Chriſti perducti, baptizatiq; ſunt. Atque illa quidem iam cognouiſſe uos arbitror: Barptolemæum Regulum ualde potentem Rimani Reguli fratrem magna cum nobilitatis parte conuerſum ad Chriſti fidem, aliosq; deinde complures. Didiciſtis præterea, ut opinor, Vocoxiura uicus ac portus, noſtris ab eodem Barptolemæo attributus, cum ædificijs, tũ uero neophytis in dies quàm feliciter creſcere cæperit. Hunc adeo lætum rei Chriſtianæ progreſſum cum diabolus ferre non poſſet, Bonzios permultos e popularibus Barptolemæi ſolicitare non deſtitit, quoad facta coniuratione, armiſque clam ſumptis, Regulum utrunque repentino impetu aggreſſi; Barptolemæum, quòd idolorum cultu ſublato phana ipſa Deo uero dicaſſet regno deturbatum, in arcem quandam compulerint, intra quam ſeſe continebat hoc tẽpore; fratrem uero eius, quod in regnum ſuum pateſeciſſet aditum Euangelio, dimidia fere parte oppidorum ſuæ ditionis exuerint. In eo tumultu, Vocoxiura uicus, iniecto furtim a uicinis hoſtibus igne, confeſtim incenſus eſt. Coſmus in Rimani cuiuſdam neophyti nauem

uem confugit, Leonis nomine, qui periculo cognito ſtatim præclaris nauigijs duobus ad opem Eccleſiæ temploq́ ferendam aduenerat: quod tamen ipſum una cum ædibus Chriſtianorum agricolarum, cum iam Coſmus, ut dixi, nauigium conſcendiſſet, inſpectantibus nobis, eodem conflagrauit incendio. ſpectaculum noſtris oculis graue admodum, & acerbum. Vicus primum exuſtus ac dirutus is, qui modo & conuenarum numero, & plurimo Dei cultu florebat: innocentes pueri permulti quorum pijs uocibus, ac quotidianis precationibus in Dei laudem nuper omnia perſtrepebant, raptim in naues impoſiti, dilapſiq́: cetera neophytorum turba cum liberis atque familijs, ſine tecto, ſine cibarijs, ſine ullo præſidio, relicta crudelitati hoſtium atque ſæuitiæ. Rebus igitur deſperatis mærentes curſum direximus ad portum, qui primus regni Bungenſis occurrit, diſtantem leucis a Vocoxiura circiter quinquaginta. In ea nauigatione, digna memoratu nõnulla accidere; e quibus hoc unum in præſentia exponam. Cum ad alias eius oræ ſtationes, tempeſtatis cauſſa, coacti ſumus appellere; tum ad quendã regni Rimani portum, citra eum locum quem petebamus, paſſuum millia quinque, & uiginti. Eius portus atque oppidi facile princeps erat Leo: qui inde Vocoxiuram ad nos, ut diximus, nauigijs duobus erat profectus. Eo igitur delati, quòd Coſmus ualetudine admodum uteretur aduerſa, deſcendimus, ibique dies octo ſubſtitimus. quo tempore Chriſtianorum concurſus ad Coſmum ingens fieri cæptus; quod neminem e ſacerdotibus noſtris antea uiderant, eiusq́ aduentum magnopere optauerant. Verum noctu fere uentitabant, exploratorum metu, hoſtiumq́ Chriſtiani nominis, quibus oppidum erat refertum. Nam Reguli pater, qui ætate iam exacta Regni adminiſtratione deceſſerat, cognita ſeditione ac bello in

filium excitato, rebellibus renuntiari iuſſerat, omnia ipſorũ arbitrio compoſitum iri; ſpoponderatq́, ipſum filium Regẽ, itemq́ nepotem, in exſilium ituros; Cruces Chriſtiano ritu defixas auulſum iri, Chriſtianos ad patrios ritus Chriſto deſerto redituros. Id erat cauſſæ cur neophyti minus aperte Coſmum inuiſerent, quorũ erat numerus ferme octingentorum. Ipſi uero pueri Chriſtiana doctrina ſic erant eruditi, ut cuncti precandi formulas, pleriq; etiam Catechiſmum totum tenerent. ij, curabat Coſmus ut inter ſeſe, dialogi more, fictis ad tempus perſonis, de Chriſtiana religione, Gentiliq́ ſuperſtitione certarent; idq́ tanta cum animi uoluptate, ut perſpecta gentis huiuſce fides, ac pietas, omnẽ pœne acceptæ cladis dolorem abſtergeret. Sed hoc ipſum quoque ſolatium nobis humani generis hoſtis inuidit, ac Bonzios impulit, ut facta manu, diuerſorij noſtri arundinea tecta nocturnis lapidationibus magno cum ſtrepitu peterent: quo maxime tempore neophyti ſpiritalium ſermonum delicijs fruebantur. Quocirca nihil hoſtium uim ac potentiam ueritus Leo (quod alius nemo præter ipſum auderet) nos ædium ſuarum excepit hoſpitio: cumq́ nihilominus Bonzij furerent, tanto dolore ipſe cum omnibus ſuis exarſit, ut inſcientibus nobis arma capere, ignemque cœnobijs Bonziorum inferre, ſumma præſertim uxoris uoluntate, decerneret. Eam rem odorati Bonzij, furere deſierunt. Verum quia commoratio noſtra diuturnior, periculoſa neophytis eſſe uidebatur, idq́ ipſimet ita iudicabant; quamquam magno cum dolore, quem ex ipſorum ſolitudine & calamitate capiebamus, magnaq́ mutuæ beneuolentiæ ſignificatione, ſilentio noctis digreſſi; poſtridie Tacaxim oppidum Bungenſis oræ tenuimus. Ibi Coſmus loco propinquo conſiſtere, et neophytorum animos, epiſtolis, inter eos terrores atque diſcrimina cõfirmare, totiusq́ rei exitum exſpectare cõſtituit. et quo

eſſe

eſſe ibi tuto liceret, ad regem Bungi me miſit, duarũ, & triginta leucarum itinere; ut is de manſione ſua cum Tacaxiano Prefecto per litteras ageret; quod Coſmus ipſe propter ualetudinem longius progredi non auderet. Rex erat eo tempore Voſuqui (id oppidi nomen eſt ab urbe Bungo paſſuum millia fere octodecim) quem ut conueni, Coſmiq; mandata expoſui, Rex ualde lætatus Coſmum in ſuis uerſari finibus, protinus mihi dedit ad Præfectum epiſtolam; Coſmo aream ædesq; ad habitandum attribueret, & ex incolis, Chriſtianum, quicunque uellet, fieri permitteret. Atque hęc quidem eo ipſo die: poſt menſem autem Coſmum regni proceribus per litteras magnopere commendauit. Poſt menſes uero duos, cum Chriſtianam rem parum procedere cognouiſſet; duas edidit tabulas ornatas auro, nigroq; colore diſtinctas, quarum alteram Coſmus apud ſe, alteram unus e noſtris haberet in alio Bungenſis agri pago percelebri (Cauaxirim appellant) leucas a Tacaxi ſeptem. Earum in utraque rei Chriſtianæ tribus capitibus chirographo ſuo cauit quã diligentiſſime. Primum enim edixit licere in ſuo regno, ſummis, medijs, infimis Chriſtianos fieri: deinde pœnas propoſuit, ſi quis diuinæ legis præcones, aut impediſſet, aut ulla ratione læſiſſet. tertio declarauit placere ſibi in perpetuũ tota ſua ditione prædicari Euangelium. Ac mirum ſane quantopere Chriſtianæ religioni faueat, quamquam ei nondum addictus. Petentibus nomine Bonziorum quibuſdam, ut nos exterminaret, alienum eſſe eius dignitate, ferre qui Deos ſuos tam impudenter, tam contumelioſe proſcinderent, infames item edacitate carnis humanæ (hoc enim illos non pudet crimen noſtris obijcere) & quocunque pergerent, euerſiones atque excidia ſecum afferentes: cum hæc inquam, & alia ſexcenta in nos probra iactarent; annus, reſpondit ille, circiter quartusdecimus agitur

tur

tur, ex quo hi homines, in hæc loca magno utique meo bono delati ſunt: tribus quippe dumtaxat regnis ante præfueram, nunc uero quinque poſſideo: antea pecuniæ laborabam inopia, nunc Iaponis Reges omnes diuitijs ſupero; atque ad populares etiam meos hoc beneficium pertinet. denique omnia mihi ex eorum hoſpitio ſecunda acciderunt: quin etiam filio ſum auctus, quod uehementer optabam, cum nullum antea ſuſcepiſſem. Quæro nunc ex uobis ecquid attulerit mihi commodi religionis ueſtræ defenſio? proinde cauete, ne in poſterum ad me, iſtiuſmodi uerba faciatis. quo illi reſponſo fracti, abiectiq; ceſſere. Idem fere Meaci contigiſſe cognouimus, cum Bonzij ex ea urbe Gaſparem Vilelam exturbare conarentur. Mos eſt Iaponiorum, cum aliquam pecuniæ ſummam principibus largiuntur, chirographum illis offerre, ex quo ipſi deinde per ſuos domeſticos eam pecuniam exigant. Eiuſmodi chirographum facta collatione Meacenſes Bonzij detulerant ei, qui cauſſas ipſorum apud Regem agere conſueuerat, ut idem ille noſtros Meaco pellendos curaret. Is auditum aliquoties Dei uerbum (ut erat bonus natura) probauerat. Itaque rem ſuſtinere, & chirographũ apud ſe detinere conſtituit, quoad clarius, quæ tradebantur a Vilela, cognoſceret. Adit igitur, & audit hominem magno cum aſſenſu: redit iterũ, ac tertio: denique clariori oborta ſibi luce Chriſtianus efficitur. atque hac maxime ratione Dominus, hominem hunc, ſicut & ceteros, qui ſe haud difficiles præbent, ad ueritatem ab errore traduxit. Verum, ut ad inſtitutam narrationem reuertar tabulas ego regias ad Coſmum miſi; quarum unã Duartes Sylua Cãuaxirim promulgandi Euangelij cauſſa pertulit. Ego Bungi moratus ſum a natalitijs Domini ad Paſchatis uſque peracta ſolennia. Interea quanta, quàm aſsidua concionum frequentia; quàm

quàm

quàm crebri Baptiſmi, quæ in publicum Hoſpitale caritatis officia; quot eleemoſynæ; ferijs uero Natalibus, quàm pia e ſacris hiſtorijs ſpectacula exhibita: per Quadrageſimam, qui ardor animorum, quam graues, quã acerbæ pœnæ a neophytis ultro ſuſceptæ, Paſchalibus denique diebus quàm feſtiuæ, ac iucundæ gratulationes tum publice, tum priuatim extiterint, quoniam ea uobis minime noua ſunt, nihil attinet ſcribere. Per eos dies Duartes Sylua Cauaxire dum incenſus rei Chriſtianæ ſtudio, immemor cibi potuſq́, ad Euangelium dies ac noctes prædicandum incumbit, grauem morbum e ſummo labore contraxerat. Ad eum ego curandum (abeſt autem Cauaxiris oppidum Bungo leucas paulo plus triginta) Coſmi iuſſu ingenti labore perrexi; quòd e perpetuis imbribus amnes adeo intumuerant, ut uado tranſmitti non poſſent. Ita coactus recta uia deflectere, quinto demum die perueni Cauaxirim, fratremq́ noſtrum offendi humanis omnibus remedijs, in magna diuinorum ſolatiorum copia, deſtitutum; macieq́ pœne extrema confectum: ſic prorſus, ut nonnulla, quæ mecum ad inſtaurandas ægroti uires attuleram, parum illi exhauſta prope iam naturali uirtute profuerint. Et quoniam Coſmi uiſendi, antequàm migraret e corpore, magno deſiderio tenebatur, noctem quietam nactus, ipſius Coſmi iuſſu Tacaxim eum naui tranſuexi, quem acceptum amantiſſime, officioſiſſimeq́ tractatum, Coſmus fruſtra ſanare conatus eſt: decem ſuperuixit dies: ſumpto bis corpore Domini lætus abijt, præclaro nobis cum uirtutum aliarum, quæ in ipſo elucebant, tum uero Chriſtianæ humilitatis ac patientiæ documento relicto. Quam multas ille, ſui præſertim aduentus initio difficultates, et incommoda pertulit. quot imbecilli corpuſculi uexationes pœnitentiæ nomine ſubijt. quanta uero induſtria, quanto fuit ſtudio Chriſtianæ religionis propagan-

dæ

dæ. equidem nil uidi ſimile, ceſſabat numquam. itaque præter ceteros labores, non Iaponicas modo, uerum etiam Sinenſes, quæ multo difficiliores cognitu ſunt, didicerat litteras; artemq́ Iaponicæ linguæ grammaticam, & copioſa lexica primus ipſe confecerat. Sed redeo ad Coſmum. Is eo ipſo tempore ab rege Rimanorum accerſitus, tametſi cum eo congredi uehementer optabat, atque ob id ipſum etiam in oppido Tacaxe remanſerat; prius tamen regē Bungi conſtituit tota de re facere certiorē: binas interea litteras ad Rimanū dedit, quas cū mandatis ego deinde ſum ſubſequutus: ignoſceret moræ: ita de ſe meritum eſſe Bungenſem, ut illo inconſulto proficiſci fas eſſe uix duceret. Rimam Tacaxe tendentibus pagus occurrit, quam Leonis patriam eſſe iam diximus. Eo ut perueni, me uiſo, & profectionis meæ cauſſa cognita; neophyti, dici uix poteſt, quanta lætitia affecti ſint. Serum erat diei, totum id tempus confluentibus ad me ſalutādi cauſſa datum eſt; baptizati quoque nonnulli; in ijs ethnici cuiuſdam filius, qui pro ea conſuetudine, quam cum Chriſtianis ſancte inſtitutam habebat, non modo ſeſe Deo commendare iam cæperat, uerum etiam Chriſtianæ doctrinæ rudimenta memoriter hauſerat. Poſtera luce ex eo loco profectus Rimam quinque leucarum interuallo deueni. Regulus cum cetera comitate, tum etiam cœna me excepit; multaq́ de Bungenſi re percontatus, quod ad Coſmum attinebat, ita reſpondit: Cochinocum ſuæ ditionis emporium totum eſſe Chriſtianorum (quadringenti, & quinquaginta fere neophyti numerantur) eo Coſmum poſſe concedere, ibique exſpectare, dum debellatum eſſet; daturum ſe, qui me illuc uſque perduceret, mihique aream, ac domum, in uſus Coſmi aſſignaret. itaque factum eſt; ceſſitq́ res e ſententia. Coſmus bona Regis Bungenſis uenia conſcendit ſtatim, & Cochino-

cum naui delatus, magno omnium gaudio exceptus eſt; nullaq; interpoſita mora, neophyti ſolum purgare, ædesque inſtruere aggreſſi ſunt. Ille perſpecta hominum uirtute, ac probitate magnopere delectatus eſt; illud uero præcipue mirabatur, cum temporis ſpatio non plus trimeſtri ad Chriſtum Dominum cuncti conuerſi fuiſſent, tam recenti re, nullis hoſtium minis, aut denuntiationibus de ſuſcepta religione potuiſſe deduci. Grates Domino, qui illos tanto animi robore, ac fortitudine impertijt. Bungo, Pridie Idus Octob. 1564.

LIBRI QVARTI FINIS.

DE IAPONICIS REBVS EPISTOLARVM LIBER QVINTVS.

ALOISIVS ALMEIDA SOCIETATI IESV, Pacem & Salutem in Domino.

ET *communis officij ratio, qua ad alloquendos litteris amicos abſentes impellimur, & præcipuus animi fructus, quem uos percipere ex Iaponicarum rerum cognitione intelleximus, me hortatus eſt, ut confectum Dei beneficio iter Meacenſe, cariſsimi fratres, hac epiſtola uobis exponerē. Cum ſtatuiſſet Præfectus noſter Coſmus Turrianus, ut ego & Aloiſius Froes Meacum eo cōſilio peteremus, ut ipſe quidē maneret ibidem, & Gaſparē Vilelam adiuuaret in opere, ego autē ut Aloiſium illuc uſque proſecutus, quod ad ſpem propagādæ in ijs locis Chriſtianæ religionis attinet, comperta atque explorata referrem omnia; Cochinoco Rimani agri uico maritimo, quod his temporibus Coſmi Turriani domiciliū eſt, ab ipſo Coſmo non ſine magna beneuolentię ſignificatione fauſtisq; precationibus ad nauem uſq; deducti, ſolutis anchoris eo ipſo*

die ad urbem Ximabaram ſecundo uento deuenimus; atque ibidem (ut eſt grex ille neophytorum eximio quodam rerum diuinarum ſtudio) uel concionum frequentia, uel eorum qui ad CHRISTI fidem traducti ſunt genere ac numero, bidui ferme operam adiuuante Domino ſane quàm præclare poſuimus. Cum iam hora profectionis adeſſet, a neophytis parato nauigio ad mare deducimur. quidam etiam (ex quo facile hominum in nos amor eluceat) qui ad tempus adeſſe nequiuerant, citato ad nos curſu contendere, & aquis eodem impetu ſeſe credere, ut nos iam in ſalo ſtantes, affari ſibi cominus liceat. Ioannes uero Dynaſta proprio nauigio nos longius proſequutus, curſum inde ad Barptolemæum regem intendit, qui paucis ante diebus Coſmo Turriano Crucem auream dono miſerat cum epiſtola, in qua erat ſcriptum, ſe Crucis eius beneficio, quam ſecum ſemper tuliſſet, non modo magnis e periculis euaſiſſe, uerumetiam multas ex hoſte retuliſſe uictorias. Id argumentum ſuæ fidei & amoris mittere ſe ad Coſmum, cupere tamen aliam ſibi uiciſſim ab eo remitti; eam, quòd Coſmi fuiſſet, maiore etiam apud ſe in honore futuram. Crucem igitur Ioanni Dynaſtæ Coſmus tradidit ferendam ad Regem: additæ muneri ab Aloiſio Froe nonnullæ reliquiæ. Cui uos quoque Regi adeo pio & de Chriſtiana religione bene merenti, fratres cariſſimi, felices bellorum euentus ab immortali DEO precamini. iidem enim & Barptolemæum & Chriſtianam religionem hoſtes oppugnant. Ximabara igitur Tacaxim, qui Bungenſis Regni Rimanique eſt limes, atque inde Bungum terreſtri decem ferme dierum itinere, non ſine ſumma difficultate perreximus. nam præter uim frigoris acerbiſſimi, & confragoſa atque inuia loca; diuturnus etiã imber calles ita lutulentos effecit; ut ſæpenumero prolapſi fuerimus:

rimus: cum interea defatigatis corporibus ad reficiendas uires in diuerſorijs naſturtiorum & inhamis herbæ folia præberentur. Cutamis eſt pagus, a Bungo millia paſſuum ſeptem & uiginti, egregio templo uiſendus, quod ibi Chriſtianus quidam exſtruxit. In eo pago noctis unius demum quiete capta, Bungum poſtero die peruenimus. Rex erat eo tempore Voſuqui. Eum conuenire ſeptimo poſt die placuit, deque ſuſcepta peregrinatione facere certiorem. Ille uero nobis benigne & comiter acceptis, litteras etiam ad amicos Meacenſes commendatitias dedit. In eo pago Chriſtiani uiſuntur aliquot: in ijs noſter hoſpes inprimis Chriſto deuotus & probus. Is non paruo nos affecit ſolatio, cum totam precationum ſuarum nobis rationem exponeret. Ea erat eiuſmodi, ut orſus a ſummo Pontifice ceteriſq; Eccleſiaſticis ordinibus, & Regibus Chriſtianis; ad uniuerſos noſtræ Societatis homines, ſed nominatim ad unumquenque noſtrum, qui uerſamur in Iapone, deſcenderet; tum pro conuerſione infidelium, ſed regis Bungi præcipue, ſupplicaret: longam inde pertexuit ſeriem petitionum, certis in ſingula rerum capita obſecrationibus diſtributis. tam copioſe præterea de contemptu mundi, tam ſcite de alliciendis ad CHRISTVM Iaponijs proceribus diſputauit, ut eius pietatem uehementer admirati fuerimus. Quid multa? noſtram uicem Doctoris officio functus eſt. Nos Bungum inde reuertimus. Bungo Meacum uerſus iter intendimus, magno neophytorum numero nos ad paſſuum tria millia proſequente. Verum aduerſa tempeſtate Bungum reiecti ſumus omnino ter: cum ipſi palam neophyti faterentur, ſe nobis contrariam a Deo nauigationem enixe precari, ut apud ſe Natalem Domini diem feſtum agere cogeremur. Spatium id fuit menſis unius: quo tempore non deſtitimus uicinis locis

uerba facere ad incolas; & hoſpites noſtros ad Chriſti fidem & cultum ſuſcipiendum hortari; cum ipſi quoque Bonzij ementito corporis habitu ſe mulierum cœtibus inſerentes, clam ad nos audiendos accederent, ijdemq́ a ſuis popularibus proditi, ac diſputationibus noſtris Domino adiuuante conuicti facile cederent. per eos dies Tonus ad Chriſti ouile aggregatus eſt, inſigni nobilitate uir, ingenioq́ præſtanti. Iam Natalitia Domini aderant: ijs ingenti Chriſtianorum gaudio celebratis, denuo ſoluimus, & uento ſecundo ad inſulam nomine Hiu ſane haudquaquam ſecuri peruenimus. Sæuiebat maiorem in modum mare: parua erat nauis: uectorum mira colluuies, Lunam, Solem, ceruos, aliasq́ belluas uario ritu adorantium. Metum augebāt præterea in oculis noſtris e recenti aliorum naufragio reliquiæ & ſarcinæ fluitantes. Verumtamē nos Dominus, quo nitebamur uno, ad eius quam diximus inſulæ portum, leucas a Bungo quadraginta perduxit. Eius circuitum inſulæ paſſuum aiunt patere millia ferme trecenta. Quattuor in regna diuiditur, oryzæ ferax. Locus autem ipſe, ad quem ſumus adpulſi, Fore, gentis uocabulo nominatur. Ibi aliquot reperti Chriſtiani, qui Euangelium in urbe Meaco perceperant. Ex ijs quidam in primis honeſtus, continuo nos gratulabundus inuiſit: noctemq́ totam apud nos traduxit alijs nullis niſi de benignitate diuina ſermonibus. Equidem nullum adhuc uidi tanta uel auctoritate, uel prudentia, uel cognitione ueritatis Chriſtianæ Iaponium. Filium annos undecim natum egregiæ puerum indolis cultui Chriſti dicauit. Reliqui eius domeſtici eximia ſanctitate & religione ſunt omnes, ſed uxor præcipue, quæ uentrem ferens, & quidem proxima partui, ut audiuit Chriſti ſacerdotes adeſſe, inſperato gaudio elata, poſtridie confeſtim ad nos, ancillis ac liberis comitata, bene longo interuallo ſe

contu-

contulit, uerboq; Dei refecta, ueſpere cum ſuis domum reuertit, eaq; ipſa nocte peperit filium, cuius rei nuntium diluculo miſit ad nos. Dies octo ibidem commorati, ſex incolis conuerſis ad Chriſtum, eadem naui Xiuaquum (nam eo uſque erat conducta) ſexto die prouehimur, qui portus in itinere medio ſeſe offert Sacaium Bungo petentibus. Hyemis initium erat aſperrimæ: iuga montium niue cooperta, quæ aßidue cadebat denſa adeo, ut iam tum experiri liceret; inter eius regionis & aliarum frigora quantum intereſſet. Ibi quòd nullam in curſu maioris formæ nauem inuenimus, paruum nauigium coacti conducere, per infeſta piratis loca (incertum maiore frigore, an metu) quem petebamus portum beneficio Dei tenuimus. Sacaium inde peruentum eſt, cum quidem proxima nocte incendium eminus apparuiſſet nobis, quo mille circiter urbis eius tecta conſumpta ſunt. Atque ut nos aduentare cognouit ex optimatibus quidam Chriſtianus, nomine Sanctius, certos homines obuiam miſit nobis inſtructo maiore nauigio, in quod e noſtro myoparone tranſcendimus, ad eumq; perducti liberaliter admodum & amanter excipimur. Domum habebat peramænam in uſus hoſpitum atque aduenarum intra ædium ſuarum ſepta more patrio ſeparatam ac propriam: eam nobis ad diuerſandum aßignauit. Ibi poſt quietem, nobis affuit ilico Sanctij ipſius uxor & liberi (quod ex ipſo congreſſu facile apppаruit) admodum ingenue & liberaliter educati. Horam circiter iucunde fuere nobiſcum. inde receпere ſeſe. Atque Aloiſius quidē Froes, quòd ita omnino ſtatuerat, poſtridie bene comitatus Meacum iter intendit, ego remanſi, ut negotijs quibuſdam expeditis, ſine mora ſubſequerer. Ille cum ad oppidum Ozaquam ueſpere proceßiſſet leucas a Sacaio tres, ea ipſa nocte flammis ædificia illius oppidi nongenta deleta ſunt. qua re perterriti

territi neophyti, qui Aloiſium deducebãt, ueritiq́; ne quid illi ab oppidanis incõmodi accideret (quòd noſtri nominis fama iam ualde percrebuit, rumoribus improbiſſimis diſſipatis nos urbium clades & exitiã circumferre) hominem ex urbe quàm occultiſſime tectũ eduxere, eoq́; ipſo die tanta uis niuium cælo delapſa eſt, quanta his annis quinquaginta nunquam. Verumtamen Deo adiuuante ex hiſce difficultatibus Meacum Froes euaſit incolumis. Ego e frigoris, quod in itinere pertuleram, magnitudine, in corporis dolores acerbiſſimos incidi, qui me quinque circiter & uiginti dies adeo uexauere, ut pæne confecerint. Eo autem toto tempore Sanctius in me curando plane paternam aſſiduitatem ac diligẽtiam præſtitit; cum & nocte ipſemet cum duobus tribusue adminiſtris ægrotanti mihi ſedulo aſſiſteret, ageretq́; uigilias; & uxor ac filij ſubinde me amiciſſime atque humaniſſime inuiſerent. Neque uero medicus defuit præſtanti eruditione Chriſtianus. Conualui denique Dei beneficio. Et quoniam ad ingrediendũ iter nondum ſuppetebant uires, erantq́; nonnulli, qui me audire cuperent; interea prædicare Euangelium inſtitui. Credidere octo, baptizatiq́; ſunt. ad quos inflammãdos excitandosq́; Sanctij quoque & filiorũ ſpectata pietas et ardor animi, ut puto, non mediocriter ualuit. Per eos ipſos dies Sanctij filia uenit ad me, nomine Monica (grandiori natu fæmina proſequente) fuſiſq́; rite precibus coram ſacratiſſimæ Virginis effigie, quam ferre mecum in itinere conſueui, ad me uerba fecit in eam ſententiam, ut diceret, ſe quidem ſumma Dei benignitate Chriſtianam eſſe, & eiuſdem Chriſti, Virginisque Matris inſtinctu decreuiſſe iam pridem Virginalem uitam ad mortem uſque traducere: quin etiam illud ſibi certum fuiſſe, tondere comam, quod apud Iaponios relicti ſeculi ſuſceptæque uitæ ſeuerioris indicium eſt; & a Sanctio

patre

patre contendere, ut ſe in uilibus miniſterijs pro mancipio habe-ret in poſterum: nunc autem inaudiſſe (nimirum ſuis peccatis id poſtulantibus) ſe auunculo ſuo a parentibus eſſe deſponſam ſuperſtitioſo in primis homini, & falſorum Deorum libros, Bonziorum ritu, peruolutanti quotidie: præclare intelligere ſeſe, quanto id cum ſalutis ſuæ periculo futurum eſſet: proinde petere a me & orare, ut Sanctium patrem ab ea mente deducerem: ſe ualde confidere, Chriſto fauente, rem omnem ceſſuram eſſe feliciter. Ego, collaudato puellæ conſilio, primum admonui, ut ſecum reputaret etiam atque etiam, ſe tenera eſſe admodum ætate (ſextum decimum agebat annum) necdum expertam uarias dæmonis artes inſidiaſq́, quas ille ad tam ardua nitentibus tendere ſoleat. ſane, ſi ad extremum uſque ſpiritũ in Virginali caſtimonia perſtitiſſet, ingens præmium a Chriſto Domino laturam in cælo: ſin forte offendiſſet, enimuero & ſibimet detrimento, & parentibus nobiliſſimæq́ familiæ magno futuram eſſe dedecori. Quocirca ſi robur haud ſentiret ſibi ineſſe tanto certamini par, nubere ſatius eſſe, non tamen auunculo. Tum illa, Chriſti fretam auxilio ſperare ſe dixit & de ſe ipſa, & de inimico generis humani uictoriam: ſeſe periclitandi cauſſa, quid in eo genere poſſet, triduum totum, & quidem magna cum animi ſui uoluptate atque lætitia per mediam tranſegiſſe, itaque ſtatuiſſe apud animum ſuum, qui in eo ieiunio & uires & ſolatia ſibi ſuppeditaſſet Ieſus, eundem ſibi ceteris omnibus in difficultatibus affuturum. His ego auditis, tam pium eius propoſitum admiratus, hortatuſq́ etiam atque etiam, ut uigilaret in retinenda conſtantia; uirginem a me dimiſi. poſtridie Sanctium alloquor, filiæ uoluntatem expono, doceo matrimonium illud tribus maxime de cauſſis eſſe nefarium. Primum quod uir ſit ethnicus, & colendis

Idolis

Idolis adprime deditus; deinde quòd Monicæ auunculus; poſtremo quòd ipſa repugnet & renitatur puella. Ad hæc ille; neminem eſſe tota urbe Chriſtianum, quicum filiam matrimonio poſſit honeſte coniungere: perditum idololatram per eam occaſionem facile ad Chriſtum poſſe conuerti; denique ſibi non eſſe iam integrum, quippe qui conſcijs principibus ciuitatis, homini in primis opulento potentiq́, filiam enixe cupienti deſpōderit: uereri ſe, ut inimicitias & inuidiam ſuſtinere poſſit, ſi rem inchoatam, ac pæne confectam, repente reuocare nitatur. quæ cum ita ſint, tamen quoniam id matrimonium ſaluis Chriſtianis legibus contrahi nequeat, ſe omnino, quicquid ego uelim, eſſe facturum. Laudaui pietatem hominis. Ille perturbato in præſentia receſſit animo, ſed mox, ut eſt uir egregie prudens, Deo duce ac præſide, inceſtas nuptias mira lenitate diſcuſſit. Neque ego interea deſtiti Monicam ſalutaribus præceptionibus inſtituere. quas illa cum & eximia quadam animi ſubmiſſione, & magna gratiarum actione ſemper exciperet, priſcas illas mihi Virgines reddere uidebatur, quas optimo iure Catholica Eccleſia ob excellentem uitæ ſanctimoniam in numerum cæleſtiū retulit. Eſt autem puella maiorem in modum ſolitaria, & precationibus dedita: cubiculum habet remotum ab omni domeſtico ſtrepitu, cum ſigno Crucifixi, & ſpiritalibus libris, quibus, ut eſt legendi ſcribendiq́ bene perita, dat operam. Frater eius eſt Vincentius nomine, natus annos circiter undecim. Is, percunctanti mihi, quem ſibi modum ſtatueret amoris in Ieſum Chriſtum Deum ſuum ac Dominum; ut ſanguinem (inquit ille) ipſius cauſſa profundam, & quamuis minutiſſima in fruſta diſſectus, me Chriſtianum eſſe profitear. Interim ego iam firmior eſſe cæperam. Itaque noſtrorum monitu, qui Meaci uerſantur, ethnicum quendam adire conſtitui

in Sa-

in Sacaianis finibus eo tempore commorantem, cuius auctoritas & opes in urbe Meaco magnæ dicuntur eſſe. Id iter pedibus conficere me Sanctius nequaquam eſt paſſus. nam & longius erat, & ego uires nondum plane receperam. Lecticam ab eo ſum coactus accipere cum lecticarijs duobus admodum leuem, commode ſedentis hominis dumtaxat unius capacem, quadrata forma, feneſtellis ad latus additis, quæ ab inſidente aperiri claudiq́; ad libitum poßint, quo maxime uehiculi genere utuntur nobiles ornatu magnifico, & opere quàm elegantißimo. Sic igitur ad eum, quem dixi Dynaſtam alieno miniſterio deferor. Scribam habebat Chriſtianum apud ſe: cuius beneficio nobis & facilis ad eum patuit aditus, & de rebus diuinis agendi benigne poteſtas eſt facta. Comes erat mihi Iaponius quidam in eo genere in primis exercitatus. Is cum de uanitate plurium Deorum, de Iaponicæ ſuperſtitionis origine, itemq́; de uno rerum omnium opifice & conditore uero Deo diſſereret (auditores autem aderant præter Dynaſtam uiginti) eoſq́; ipſos ſtatueret iudices, uter cultus uerior eſſet exiſtimandus; ingens apparebat omnium adprobatio: ſcriba uero gaudio triumphare, quippe qui Chriſtianã religionem ante ſuſceperat. & cũ omnes eo ſermone commoti, tum tres præcipue nobis aures deinde ſæpius præbuere, baptizatiq́; ſunt. Sed quia cognoueram eo ipſo tempore Gaſparem Vilelam eſſe Imori, quod caſtrum leucas diſtat ab urbe Sacaio ſex, reuerſus ad Sanctium, dixi diſcedere me uelle poſtridie. Tum ille, quoniam quidem mihi abire certum eſſet, uelle ſe, ait, nonnulla mihi e ſuis theſauris oſtendere. Ritus eſt Iaponiorum, qui quidem nobilitate ac diuitijs præſtant, hoſpitibus paulo honoratioribus in digreſſu beneuolentiæ cauſſa præbere ſpectanda, quæ apud ſeſe pretioſißima ſunt. ideſt omne inſtrumentum neceſſarium ad potionem herbæ cuiuſdã in pul-

in puluerem redactæ, ſuauem guſtu, nomine Chia. Eſt autem modus potionis eiuſmodi. pulueris eius, quantum uno iuglandis putamine continetur, conijciunt in fictile uas, ex eorum genere, quæ puteolana uulgus appellat. Inde calenti admodum aqua dilutum ebibunt. Habent autem in eos uſus ollam antiquiſsimi operis ferreã, figlinum, poculum, cochlearia, infundibulum eluendo figlino, tripodem, foculum denique potioni calefaciẽdæ. Hæc igitur Iaponiorum eſt gaza, nec ſane apud eos minoris eſt, quàm apud noſtros homines annuli, gemmæ & e carbunculis atque adamante monilia. Sunt etiam periti earum rèrum æſtimatores atque proxenetæ. Puluis autem ipſe magno admodum pretio uenit, eiuſq; propinationem ſolennes præcedunt epulæ. Quinetiam certæ ædium partes dicantur hiſce conuiuijs, quarum eſt mira mundities, nec in alios patent uſus. Poſtridie igitur me per nuntium accerſit Sanctius, cuius e cubiculis per anguſtam admodum ianuam cum neophytis duobus in xyſtum educimur. Inde ſcalæ nos excipiunt cedrinæ admirabili quodam artificio elaboratæ, eædemq; ita purgatæ mundæq;, ut nunquam ad eam diẽ calcatę pedibus eſſe uiderentur. per eas in atriolum aſcendimus. Inde arcto aditu in cœnaculum ducimur conuiuio deſtinatum, uſque adeo egregio perfectum opere, ut hominum manu fieri potuiſſe uix credas. pars erat eius cœnaculi armarijs inſtructa more noſtro. Stabat e creta nigerrima foculus ulnæ ambitu; ipſa nigredine (quod mirere) ſplendorem æquante lucidiſsimi ſpeculi; olla tripodi admodum eleganti ſuperimpoſita, pulchra ad aſpectum, quã dixit mihi unus e neophytis optima conditione ſexcentis aureis coemptam a Sanctio, ſed re uera multo pluris eſſe. Interea menſa nobis adponitur non tam ciborum uarietate (quos terra ipſa non fert) quàm genere miniſterij, & munditijs elegans. Eximia

mia eſt enim gentis in conuiuiorum apparatu ſolertia. Nullus præterea quamuis in maxima diſcumbentium multitudine ſtrepitus, uix hiſcere famulum uideas. Omnia ad modeſtiam & grauitatẽ mire compoſita. peracto prandio, nixi omnes genibus (nam hoc apud Iaponios Chriſtianos in more poſitum eſt) Deo gratias egimus. Tum Sanctius potionem quam dixi Chià, ſua ipſe manu miſcuit nobis atque porrexit. Deinde ſupellectilia, quæ tunc ibi erant, expoſuit. In ijs ferreum tripodem exiguum paulo plus palmi circuitu ad ſuſtinendum ollæ, cum aperitur, operculum. Eum ego tripodem attrectans manibus, quòd uetuſtate rimas ageret ſolidatum duobus locis offendi. Ac nihilominus aiebat Sanctius eum in primis nobilem eſſe Iaponis totius, ſibiq́ aureis conſtitiſſe mille & triginta, quamuis eum ipſe longe pluris faceret. Porro hæc inſtrumenta ſericis tegumentis inuoluta conduntur arculis pretioſis. Alia præterea minime uilia dixit mihi Sanctius in præſentia non oſtendere ſe, quòd ad manum non eſſent, uerum in reditu prolaturum. Quæ uobis æſtimationes minus a uero abeſſe uideantur, ſi reputetis id quod res eſt, Meaci eſſe quendam ex principibus ciuitatis, qui uaſculum fictile ad urceoli magnitudinem, in uſum eius quam dixi, potionis, aureorum triginta millibus æſtimet: omnino carius, ſed certe multi nõ deerunt, qui decem millibus cum eo libenter decidant. Nam quæ tribus, quattuor, quinque millibus æſtimentur, idq́ frequenti commercio, alia uaſa plurima ſunt. Atque etiam gladijs quibuſdam eſt eadem apud Iaponios dignitas. Iamq́ profectionis inſtabat hora. Salutata igitur uxore Sanctij & liberis, in ſuburbanum quoddã, ientaculo de more pręparato, deducor ab ipſo Sanctio, eiuſq́ filio, fratribus, & cognatis, & neophytis aliquot egregio corporis cultu, quòd id ad honorem meum pertinere arbitrarentur. Ab eo comitatu

mitatu digreſſus, ad amnẽ deuenio nauigabilẽ hora poſt Solis ortum tertia, ab urbe Sacaio nouẽ millia paſſuum. Præſtolabantur ibi me duo nauigia, quæ nobis Chriſtianus uir, Imorẽſis caſtri primarius, factus de profectione mea certior, ad tẽpus occurrere iuſſerat. quorum in altero filius erat ipſius, duodecim circiter natus annos, in humero ſclopum gerens, uirili plane ac militari corporis habitu; in altero large & copioſe exſtructa cibaria. Is, ut me ad conſcendendũ inuitauit, cõtinuo mihi mãdata parentis expoſuit: ignoſcerẽ ſibi, quòd ipſemet obuiã mihi nõ prodijſſet: ſe id cupijſſe uehemẽter, ſed quòd recentem hoſpitẽ Gaſparẽ Vilelã ſibi deſerere nõ liceret, uicariũ eius officij miſiſſe filiũ, qui me domũ uſque perduceret. Ad montis radices in quo ſummo caſtrũ eſt poſitũ, aduerſo flumine ſub occaſum Solis delati, quòd arduus admodũ & aſper ad iugum uſque reſtabat aſcẽſus, deſcendẽti mihi præſto fuit lectica: & quãquam accelerantibus gradũ lecticarijs, circa mediũ cliuum oppreſſere nos tenebræ in ſylua cedris & pinis ingentibus frequentiſſima; ſed opportune obuiam habuimus e caſtro, cum accenſis funalibus homines. quæ res ad itineris difficultatẽ leuandã non mediocriter profuit. Denique oppidũ intrauimus, magna cũ Gaſparis Vilelæ, tum hoſpitis noſtri familięq́ lætitia. Caſtrũ eſt totius regionis huiuſce munitiſſimũ in Mioxindoni ditionẽ, qui rerũ ferme potitur hoc tẽpore, ibiq́ cũ fideliſſimis habitat, qui magna ex parte Chriſtiani ſunt. Ii poſtero die cũ animarũ ſordes per Confeſſionẽ eluere cuperent, ad concionẽ, quæ bis habebatur quotidie de Sacramẽto Pœnitentiæ, cõuenere ueſtitu ſérico uerſicolori, inauratis ferme præcincti pugionibus, & quidẽ tanta noſtrorum hominũ reuerentia, ut eos plerumq́ manibus humi poſitis perinde alloquerentur ut reges. Crux erat domi noſtræ poſita: hãc ubi ſupplicitur adorarunt, Gaſpare magna demiſſione ſalutato, aures admodum

dum attentas Dei uerbo dedere. Inde multa ſciſcitati, quæ pertinerēt ad refutādа Genxuenſiū mendacia (quod hominū genus & ſecta, Iaponicarū omniū uehemētiſsime Chriſtianæ religioni aduerſatur) itemq́ alij alia percontati, cū Gaſpar ad omnia reſpondiſſet, læti digreſsi ſunt. Poſtridie Confeſsionū initiū eſt factū. Quo in opere Gaſpar hebdomadā poſuit. Adijmus etiā ſalutandi cauſſa regē, quod ſemel quotannis Gaſpar facere cōſueuerat. Ille uero nobis non poculū modo porrexit (quod ſummū honoris indiciū eſt) ſed etiā, quādiu apud eum fuimus, flexis æque ac nos genibus perſtitit, uerbiſq́ dimiſit nos humaniſsimis. Inſula eſt paſſuū mille & quingentorū ferme circuitu ad montis eius radices, quā grandis ambit fluuius, & in ea tēplū Chriſtianæ religioni conſecratū. Hanc poſsidet præſtāti fide neophytus, & miro incenſus deſiderio Iaponici nominis totius ad Chriſtum adiungēdi. qui, ut ædem ſacrā in urbe Sacaio ædificandā curarem, nō modo me multis rationibus adhortatus eſt, ſed etiā Caxarū (monetæ genus id eſt) in eos ſumptus quinquaginta millia liberaliter detulit. eoq́ ſubſidio rē aggredi nobis erat in animo. Ad hanc igitur inſulā Miſſæ celebrādæ gratia Sabbato ſub ueſperū uenimus. Templum in poſterū diem pro noſtra tenuitate exornauimus. Prima luce inſequēti Chriſtiani affuere: Gaſpar ſacro miſſæ peracto, de matrimonij Sacramēto ſermonē habuit, quòd nōnulli cuperent nuptias Eccleſiaſtico ritu cōtrahere. Baptizati ſunt etiā octo fere nobiles. At me rurſus e frigore tormina corripuere acerbiſsima. Meacum igitur Gaſparis hortatu delatus æger menſes duos decubui. Exacta demū hyeme, ut cælū intepuit, recreatus, quæ circa Meacum ſunt Chriſtianorum loca, quòd ita Coſmus Turrianus mihi mādauerat, luſtrare conſtitui. de quibus ad uos pauca perſcribam, quoniā quidē ſeparatim res Meacenſes ex Aloisij Frois epiſtola cognoſcetis. Narā igitur

tur ueni primum, diei unius itinere. Vrbs ea ditionis eſt Daiondoni inter Meacenſes proceres longe potentiſſimi, & apud Mioxindonum atque Cubucamam gratia & auctoritate ſumma. Neophytos e prima nobilitate duos adij protinus, hortatuſq; ſum, ut ſacri Baptiſmi beneficiũ agnoſcerent, & immortales Deo Domino gratias agerent. Illi me ad præfectum in arcem deduxere munitiſſimam aſpectuq; pulcherrimam. Collis erat præcelſus e lapide molliori. Eum collem ante quinquennium Daiondonus fabris adhibitis ad iuſtam planitiem ita depreſſit, ut eadem opera ex ipſomet lapide ſolidæ turres & propugnacula exſiſterent. In medio autẽ com plures effodit puteos negotio facili, quippe cum ad tertium ſtatim cubitum, aquarum copia ſcaturiret. Tum illuc e popularibus ſuis ditiſſimum quemque ac fideliſſimum euocauit: ſolum in areas deſcriptum illis ædificandi cauſſa diſtribuit. Illi porro certatim ædes exſtruxere magnificentiſſimas, cõtignationibus multis, & more noſtro ſpecularibus feneſtris inſtructas. Illud uero præcipue delectat intuentium oculos, quòd non priuata ſolum ædificia, ſed mœnia etiam ipſa turreſq; tectorio inductæ ſunt leuiſſimo prorſus ac nitidiſſimo. Nihil in orbe noſtro tale conſpexi. Calcem quippe non arena commiſta, ſed candidiſſimo quodam chartę genere ſubigunt. Nam quid ego de tegulis dicam, quæ duorum digitorum craſſitudine, nigricantes, & uarietate figurarum oculos retinent, & in quingenteſimum annum atque eo amplius durare dicuntur? Oeci porro & cubicula cedrina ſunt gratiſſimi odoris. pergulæ omnes ex una dũtaxat eiuſdem materiæ tabula. parietes pretioſe cælati priſcis annalium monumentis. Quod inter effigies eſt ſpatij, totum id inauratum eſt. Columnæ cum epiſtylijs ac ſpiris ex aurichalco item inauratæ, cælatura magnifica, quibus e medijs eminent eiuſdem operis

roſæ

roſæ perampla, uiſuq; pulcherrimæ. Iam uero lacunaria tum alijs commentis opificum, quæ dicendo aſſequi nequeo, admirabilia, tum uero tabularum iuncturis adeo artificioſe latentibus, ut quamuis defixos fallant obtutus. Sed mihi inter cetera mirabile uiſum eſt cubiculum ulnarum quaque uerſus quattuor & ſemis, e ligno croceo undatim criſpante, uenuſtatis eximiæ, ita polito ac ſplendido, ut cum ſpeculorum fulgore certet. quamquam ego dotem eam ipſius materiæ fuiſſe minime credidi, quod ad eum modum ſine aliquo artis lenocinio radiare uix poſſet. Huic ædium dignitati hortorum reſpondet amænitas, quibus dici nihil puto poſſe iucundius. Multa ſunt Meaci uiſenda, ſed nihil ad hæc. Itaque non immerito locus hic confluentibus undique animi tantum & oblectationis cauſſa uiris principibus celebratur. Nobiliſſima phana ſunt etiam, quorum unum Cobucui nomine poſt concionem ad neophytos habitam adiuimus ipſorum rogatu poſtridie. Eius propylæa triplici conſtant atrio cum totidem periſtylijs. In primo aditu egregij ſunt operis lapideæ ſcalæ, quibus in ſummis, ad poſtes ianuæ, coloſſi duo præclare facti cernuntur, clauas quaſi cuſtodiæ cauſſa tenentes. poſt tertium denique periſtylium, templi ſeſe facies aperit. In id gradibus item lapideis artificioſe factis aſcenſus eſt. Valuas coloſſæi leones duo cuſtodiunt. In medio templo, ſedentium habitu, ſeptenum cubitorum tria ſigna ſunt poſita, Xacæ & filiorum, latera ipſius cingentium. Pauimentum omne eſt e quadrato lapide. Sed miraculo præcipue ſunt columnæ ſeptuaginta cedrinæ, diametro & altitudine plane uiſenda, quarum ſingulas caxarum decies hoc eſt aureorum quinque circiter millibus conſtitiſſe codices & rationes templi teſtantur. Eas cũ reliquis parietibus ualde iucunda miniati operis pictura cõueſtit.

Tectum eo quo dicebamus tegulæ genere affabre & uarie laqueatum, ad ulnas quattuor porrigitur extra parietes, mirum ut uideatur tantæ molis procurrens pondus ſuſtineri ac ſuſpendi poſſe. Ad templi latus coenatio Bonziorum ſane magnifica, & eadem qua templum ipſum ſtructuræ atque operis firmitate, ulnas in longitudinem quadraginta, duodecim in latitudinem extenditur. Dormitoria porro cubicula in duos diuiſa ordines, centum & octoginta numerantur. Multi præterea & perampli ſunt Oeci, quorum unus penſilis, columnis quattuor & uiginti, ulnæ unius & dimidiatæ ambitu ſuperimpoſitus, bibliothecam continet Bonziorum, tanta quidem librorum copia, ut uel feneſtras ipſas propemodum obſtruere uideantur. Balnea præterea, & cellæ in uſus domeſticos, & promptuaria uiſuntur artificioſiſſime elaborata. Iam uero culinæ quanta munditìes ſit, quod id Iaponiorum omnium commune eſt, nihil attinet dicere. Ahena quibus aqua ad potandum calefit (frigidam enim neque hyeme, neque æſtate bibunt) ulnæ altitudine, duorum digitum craſſitudine, oris ambitu ulnarum trium, ſtant ex ære puriſſimo. Culinam riuus præterfluit. Tota nocte, ut in magnis ædibus (conclauia numerantur minimum quattuor & uiginti) laternæ collucent. Ab huius templi ædificatione ſexcenteſimus iam annus eſt. Stagnum habet ante ſe ulnarum in omnem partem circiter quinquaginta pleniſſimum piſcium, graui pœna propoſita, ſi quis eos attigerit. Inde ad Caſungæ delubrum acceſſimus dicatum idolo, a quo diuitias, honorem, uitæ diuturnitatem, & quicquid in hoc ſeculo eſt optabile promiſſum ſibi cultores inani ſpe deluſi, miſerandum in modum exſpectant. Itaque magna in ueneratione & honore apud Iaponios eſt. Adeuntibus

pratum

pratum occurrit primum, aſpectu grato, herba non ultra dimidium palmum excreſcente: pratum excipit lucus, iſq; denſiſſimus; hunc perpetua & æquabili ad templum uſque latitudine limes interſecat, paſſuum longitudine circiter mille, planus ad iter uſque medium: inde in cliuum aſſurgit lapideis gradibus ulnas binas inter ſeſe diſtantibus. Utrinque admiſta pinu cedrus extollitur tantę proceritatis, ut meridiano diei tempore totus pæne limes opacetur, ſtipitibus ita craſſis, ut ex ijs mali in uſum cuiuſuis quamlibet capacis onerariæ nauis confici poſſint. Sane cedros ex ijs uidi complures ulnarum quinque ambitu, rotunditate plane tornatili. Loci amœnitatem augebat præterlabens etiam riuulus. Ut propius uentum eſt, duplex apparuit ordo pilarum e lapide quadrato cum baſibus, laterna ſuperimpoſita lignea nigricante cum emblematis ex aurichalco inauratis cælatiſq; magnifice, & lapideo tegmine turbinato ad flatus arcendos ac pluuias. Aliæ erant laternæ e ſolido metallo, item auro coopertæ, opere admodum ſumptuoſo. ex utraq; parte ſtant quinquagenæ, quarum ſingulæ omnibus ardent noctibus. Media autem pila nomen oſtentat aureis litteris inciſum eius, qui delubro laternam quamq; dicauerit, annua pecunia in uſum perpetui luminis attributa. Tum ingens domus Bonziarum exſurgit nobilium fœminarum, quæ annum egreſſæ quintum & quadrageſimum; ſeſe delubri miniſterio manciparunt. Student cultui corporis, ornatu ſerico, & maxime peregrinorum ex toto Iapone religionis cauſſa aſſidue confluentium, leuandæ ſiti dant operam. Ex hac Bonziorum domo porticus admodum pulchra ad uſq; adyta pertinet phani, quo nemini patet ingreſſus, niſi qui ipſius loci antiſtites ſunt, quorum uidimus aliquot intra ſedentes togis amplis

e ſerico indutos, teĉtoſq; capita pileis plus palmum altis. In eam autem porticum nummi iactantur a populo. Aliud eſt in eadē ſylua delubrum, quod Fachimanum appellant, ſimile ceteris: niſi quòd laternarum eſt etiam pretioſior cælatura, & auri maior copia. Circa, eſt atrium candido & nigro ſtratum lapillo, medicis conſitum malis, ordine certo diſpoſitis, magnitudine pari, in ſingulis interuallis uaſe lapideo collocato, quod fruteta continet, non ultra duos palmos altitudinis, iucunda roſarum & florum uarietate commiſta. Inde, quòd redeuntibus domum, minus nobis erat deuium, phanum inuiſimus aliud extra nemora poſitum conſecratum Idolo Daibut, quæ uox Magnæ ſanctitatis denotat uirum. Huius phani frons ianuas habet tres, ſed unam præcipuam: atrij uero latera ſingulas, altitudinis atque amplitudinis omnes miræ. Patet autē atrium id quadrata forma ulnas omnino ſexaginta, quoniam eiuſmodi eſt apud Iaponios ædificiorum & priuatim & publice ratio, ut quanta cuiuſque menſura ſit primo ſtatim intuitu intelligas. In eius atrij medio eſt phanum ulnas longum quadraginta, triginta latum. Scalæ & pauimenta ex ingenti quadrato lapide: ubi portam intraueris maximam, duo ſeſe oſtentant coloſſi, maioris etiam formæ, quàm quos antea diximus. Duo præterea ſtant ianitores ad latera, truci admodum aſpectu, ulnarum quattuordecim altitudinis, inſtar turrium, membris inter ſe præclare conuenientibus, alter Tamondea dicitur, alter Beſamondes, quorum ſingulos uni cœlo præeſſe uulgus opinatur. calcantq; pede ſinguli dæmonem. In medio autem templo tria ſedent ſigna. Canon, & Xixi, parentem Xacum interlocant. Xacæ ſtatua e cupro in ampla & pulchra quieſcēs roſa, quattuordecim ulnas latitudinis obtinet: reliquæ duæ nouenas, ligneæ, ſed omnes affabre admodum

auro

auro inte𝔠𝔱æ, radijs tanta claritate micantibus, ut intuentis aciem pæne perſtringant. poſt hæc alia duo ſimulacra cernuntur; Homocondis, & Zoiolis (quibus etiam cælorũ præfectura uulgo tribuitur) ſuperioribus omnino ſimilia. porro ex utraque templi parte pulpitum cernitur. ea eſt quadriforis manſio, parietibus duarum ulnarum altitudine. Interius alia eſt eiuſdem formæ domuncula, in eius medio ſtat cathedra maieſtatis eximiæ. Totum uero ſuggeſtum parua ambit operis egregij porticus, trium palmorum latitudine. Iam uero lacunaria templi columnæ cedrinæ ſuſtinent octo & nonaginta, miræ altitudinis, æqualiter teretes, ulnarum trium & ſemis ambitus. Septingenteſimus annus eſt templi conditi. Annis uiginti exſtructum dicitur fuiſſe. Idem anno abhinc quadringenteſimo conflagrauit, ac reſtitutum eſt denuo, ſed nequaquam pari magnificentia materiæq; præſtantia, quod ipſum indicant lapideæ columnarum baſes ex incendio relictæ, quarum amplitudo longe maiorem columnarum formam poſtulare liquido cernitur. Iam uero extra periſtylium templi turris lignea firmo admodum opere ingentibus triginta pilis impoſita tintinabulum ſeu campanam ſuſtinet æneam tantæ magnitudinis, ut eam dimenſus præſente me neophytus quidam, ulnarum os duarum, ſex ambitum, trium & ſemis altitudinem, æris uero ipſius craſſitudinẽ palmi unius dimidiatiq; compererit. Suauiſſimum edit ſonum, exauditurq; longiſſime. Qua templi patent fines, itemq; urbe tota, & circa urbem paſſuum ad duo circiter millia plurimi cerui & palumbes non modo uagantur impune, ſed etiam tecta ciuium ſubeunt, attrectante nemine, propterea quia delubro dicati ſunt. Ac de phanis quidem huius urbis & monaſterijs, ne ſim longior hactenus. Quæ poſtquã rogatu, ut dixi, neophytorũ inuiſimus, poſtridie

Nara Tochim leucarum quinque interuallo ueni ſub ueſperam, acceptuſq; ſum a Chriſtianis incolis ingenti lætitia, credo quòd Iaponij cuiuſdam opera conuerſi ad dominum, cum Gaſpar plurimis maximiſq; occupationibus impeditus eos adire nō poſſet, nullum adhuc e Societate noſtra conſpexerant. Gens eſt fere nobilis. præfectus Cubacamam cognatione attingit. Itaque uulgo cum adeunt hominē, non niſi celſitudinem ipſius inter loquendum appellare mos eſt. Triduum apud eos fui dumtaxat. Concio defuit nunquam. Multa de quibus ambigerent ſinguli quæſiere: precationi uerò mirum omnes ij quàm deditiſint. Digredienti autem mihi non modo munuſcula quædam obtulere beneuolentiæ cauſſa, quæ, ne ſe contemptos putarent, recuſare non potui, ſed etiam equos & exploratores itinerum peramanter dedere. Itaque Sauam, ſex a Tochi leucas, iter intendimus. Id caſtrum in editiſſimo poſitum iugo leucas a Meaco uiginti diſtat in Orientem, ſitu amœniſſimo, quippe omne circa ſpatium, cum aliæ formoſæ uarij generis arbores, tum cedrus plurima pinuſque conueſtit: & inde in ſubiectos agros apprime conſitos frequenteſque ædificijs atque cultoribus ad paſſuum millia circiter ſexaginta proſpectus eſt. Huc ergo dum tendimus, medio ferme itinere, ſtratos equos duos, & quidem optimos, nullo ſeſſore conſpicimus, ſagittarijs fere quindecim comitantibus, quos nobis Chriſtianos omnes, Chriſtianus ipſe dominus loci Franciſcus obuiam miſerat. Igitur Tochianis domum remiſſis, & gratijs actis, nouo comitatu Sauam magna Chriſtianorum uoluptate peruenimus. Franciſcus autem ipſe, ut nos lautius exciperet, ſimul etiam, ut nobis occurreret in itinere, uenatum eo die ex oppido exceſſerat. Sed in nos idcirco non incidit, quòd opinione celerius ambulauimus. Sauæ porro diuertimus ad

ædem

ædem Chriſtianorum ſacram, cui coniuncta domus eſt Socijs noſtris excipiendis, itemq; ſeparatim laicis, qui ſeſe noſtris hominibus comites dederint, e cedrina fere materia opere egregio fabrefacta. Hanc etiam porticus ambiunt, longiſſimo, ut dixi, gratiſſimoq; proſpectu. Sub noctem Franciſcus affuit magna cum domeſticorum & clientium manu, aprum ingentem afferens, non ſine magno quidem & labore quæſitum & impendio, quippe non canes modo, ſed etiam quoſdam homines fera male multauerat. Pictam in templo CHRISTI Reſurgentis imaginem, quam e noſtro effingendam exemplari Franciſcus egregij artificis manu curàuerat, nixi omnes genibus pia cum prece uenerantur primum uenatorio nondum ornatu depoſito: nos deinde perbenigne ſalutat Franciſcus, agitq; gratias, quòd ad ſe tam longe contenderim; tum, ueritus credo ne mihi feſſo de uia moleſtus eſſet, magna cum amoris humilitatiſq; ſignificatione ſe domum recepit. Vir eſt inter populares ſuos corpore ſimul & animo eminentiſſimus: nam & ſtatura Iaponijs, quotquot uidi ad hanc diem, omnibus antecellit; & eximia humanitate atque animi magnitudine præditus eſt. Accedit ſumma cum in armorum uſu dexteritas, agilitaſq; membrorum; tum Iaponicæ ſuperſtitionis legumq; peritia: quod ille ſtudium cum ad ueritatem religionis Chriſtianæ tranſtulerit, tantos breui tempore proceſſus effecit, ut Dei magnitudinem aſſidue prædicare, ceteroſq; ad uirtutem exemplo uitæ, pleniſq; pietate ſermonibus incitare non deſinat. Sane ego eum ex abdito quodam loco exaudiui cum ad domeſticos aliquot, quorum erant ethnici nonnulli, de fide Chriſtiana diſſereret, doceretq; quantum inter patria Idola Deumq; uerùm intereſſet. Qua in diſputatione, elatus ardore animi, eo deuenit, ut diceret, non modo fidelis mi-

niſtri ſed ne hominis quidem loco, qui Chriſtianus non eſſet, poſthac neminem apud ſe futurum. Atque hæc uiri fides religioq́ eo admirabilior eſt, quòd uix ante annum ad Chriſtum adiunctus eſt, eumq́ ſemel tantum a Baptiſmo Gaſpar inuiſit. Caſtrum eſt Sauæ finitimum, cuius qui potitur, a Daiondono rege deſciuerat: Hunc quamquam magno propoſito periculo non dubitauit adire Franciſcus, nobis qui Sauæ remanſeramus, enixe Dominum pro ipſius incolumitate precantibus. Tantaq́ prudentia tractauit rebellis ingenium, ut quocunque uoluerit flexerit hominem, eumq́ Daiondono, cuius in ditione ſunt ambo, reconciliauerit. Magna ea res Sauanis lætitiam attulit pacem optantibus. Nec modo ſecularia procurauit ibi Franciſcus, ſed etiam nactus occaſionem, Euangelio promulgato & Iaponicarum opinionum uanitate detecta, primarios quoſque eius loci uiros deſiderio Chriſtianæ religionis accendit. Paulo poſt, alium Dynaſtam conuenit ethnicum, eumq́ cum familia tota conuertit. ij paucis ante diebus Baptiſmi Sacramento Eccleſiæ adiuncti ſunt. Poſtea legatus ad Mini regem, duos regni proceres ad Chriſtum eadem felicitate traduxit, quos ego cum excluſus temporibus baptizatum ire non poſſem, ad Gaſparem ſcripſi Meacum, ut aliquem eius rei cauſſa ad illos mitteret, quòd eorum Baptiſmus ad Chriſtianam religionem augendam non mediocriter pertineret. Atque hæc & alia id genus multa Franciſcus. Nos autem Sauæ & conciones, & priuata colloquia de rebus diuinis habuimus, & uaria ſciſcitantibus incolis factum eſt ſatis. Baptizati præterea nouem: in ijs claro admodum loco natus adoleſcẽs, qui de Chriſtianæ fidei myſterijs a populari quodam neophyto edoctus, ad me Sauam uſq; leucarũ decem interuallo Baptiſmi cauſſa uenerat. Affertur ad nos interea, nauẽ in portu Sacaiano ſtare paratam:

ratam:

ratam: quam ego ne occaſionem amitterem, quamquam mærentibus digreſſu meo Sauanis, inde diſceſſi. Et quia Sacaium petētibus periculoſa quædā loca erant prætereunda, Franciſcus non modo neceſſaria nobis ad profectionem omnia, ſed etiam ſclopis aliijſq; telis armatos quattuor & uiginti cuſtodes attribuit, nec omnino quicquam eſt paſſus nos in iter illud impendere. Compenſet Dominus egregiā hanc in nos uiri benignitatem. Vos uero cariſſimi fratres pro eiuſdem ſalute Dominum aſſidue deprecamini. Sacaium ut ueni, ingenti gratulatione me Sanctius eiuſque domeſtici rurſus excipiunt. Triduum ſubſtiti dum nautæ ſoluerent, nec interea neophytos confirmare, officijq; monere deſtitimus. Cognoui etiam Monicæ uirginis in ſuſcepto conſilio conſtantiam, quæ ab alio quodam Meacenſi procere non mediocriter expetita, omnes conditiones animo excelſo repudiauerat. Sed cum iam hora profectionis inſtaret, Imorenſis oppidi Princeps, qui magna uirorum nobilium manu Sacaium ad me ſalutatum acceſſerat, itemque e Sacaiano grege Chriſtiani primarij nos uiatico inſtructos, honoris cauſſa ad nauem uſque deducunt, nauarchoq; commendant diligentiſſime. Comes uero nauigationis nobis magno Dei beneficio acceſſit Sacaianus medicus eximia eruditione atque exiſtimatione uir, qui a ſuperſtitionibus patrijs conuerſus ad Dominum, non modo communis officij laudem, uerum etiam Euangelicæ perfectionis culmen expetijt; ſeculoq; plane relicto, ſe ad noſtram Societatem aggregare conſtituit. Itaque ut prorſus exiret de terra ſua, & de cognatione ſua, rogauit me, ut Bungum, alioue ſe mecum adducerem. Ceſſi facile hominis precibus, iuſſumq; omni patrimonio cedere filio item medico, pretioſum dumtaxat ornatum corporis retinere, quo facilius nobis ea ratione

ad

ad Iaponios principes, qui externa fere ſpecie ducuntur, aditus pateſieret, ad Coſmum Turrianū inde perduxi, cuius mandato, ingenti neophytorum adprobatione concionari iam de rebus diuinis inſtituit. Idemque nuper in urbe Sacaio tam ſumptuoſe indui, & tanto comitatu incedere ſolitus, mirum quanta nunc humilitate, quanta manſuetudine uerſetur in domeſticis apud nos miniſterijs. Verum ad rem redeo. Sacaij circa Idus Maias conſcendimus, & Bungum die tertiodecimo ſecunda nauigatione peruenimus. Lætis nuntijs de re Meacenſi, Bungenſis Eccleſia uniuerſa ualde gauiſa eſt. Inde quarto poſt die Voſuquim perrexi, ut regem inuiſerem, a quo humaniſſime acceptus, petij neophytis id in primis optantibus locum templo ibidem exſtruendo: ille uero non aream modo nobis ad mare ſecus arcē optimo ſitu, uerumetiam fabros ad ædificationem libenter attribuit, quam rem ſperamus ad Chriſtianæ religionis incrementum magnopere profuturam. His peractis, Bungum redij. Bungo perueni octauo die Ximabaram, quo Coſmus etiā Turrianus trigeſimo circiter ante die Cochinoco ſe tranſtulerat. Magnos ibi concurſus offendi ethnicorum ad uerbum Dei audiendum. Chriſtiani facti paucis illis diebus ad centum & octoginta. Tonus etiam ipſe, itemq́ ſeparatim uxor ſtipata grege cognatorum & ciuium, Coſmum Turrianum adiere, & concionanti cum aures præbuiſſent, magis etiam quàm antea propenſo ac beneuolo in nos animo receſſere. Tum Confeſſionibus omnium Chriſtianorum auditis, nauigijſq́ duobus peramplis ipſorum opera comparatis, Cochinocum magna nos turba longe proſequente renauigauimus. Et quoniam allatum erat Ioannis Pereriæ Luſitani onerariam nauem appulſam eſſe ad portum Rimani regni Facundam, leucas a Cochinoco quinque circiter & uiginti; miſit eo me Coſmus ad Luſitanos uiſendos:

eo-

eodemq́ Melchior Ficheredius quinto decimo poſt die ad eorum Confeſſiones audiendas & ſacrum Miſſæ faciendum Bungo peruenit. Hic dum uterque moramur, me Barptolemæus rex Muram ad ſe per nuntios euocat. Ego adprobante Ficheredio me in uiam dedi Iaponio comite uiro ſectarum Iaponicarum in primis perito, nec Chriſtianæ religionis ignaro. Aduentu noſtro Barptolemæus, qui neminem ex noſtris biennio toto uidiſſet, ualde lætatus eſt. multa deinde percontatus, addit uereri ſe, ne familiares ſui, & ij quidē quibus maxime fidat, inter diuturnas bellorum occupationes Chriſtianæ doctrinæ rudimenta dediſcant, itaque renouata inſtitutione opus eſſe. A cœna igitur e domeſticis ſuis primarios euocat, iubetq́ arrectis auribus noſtrum ſermonem excipere. Non omittam hoc loco quædam ad huius Reguli Chriſtianam humilitatem & pietatem declarandam magnopere pertinētia. primum ad menſam, diu renitente ac repugnāte me, peruicit denique, ut loco ſuperiore quamuis inuitus accumberem. Sublata menſa, familiariter ſe inter me & Iaponium comitem interlocat, & ſtudioſe docet hominem (eo enim utebamur interprete) quam potiſſimum in ſententiam ad ſuos quorum optime norit ingenia, uerba facere oporteat. Inchoato deinde ſermone, idem in inferiorem locum ſeorſim ac demiſſe in famulorum turbam eo ſeſe conſilio recipit, ut re ipſa exemploq́ ſuo demonſtret, quantus honos Euangelio, quantus Euangelij præconibus debeatur. Ac prima quidem illa diſputatione ex ipſis creatis naturis unum eſſe omnium creatorem euidenter oſtendimus. Tum declaratum eſt, quæ Iaponiorum numina, quis Chriſtianorū Deus eſſet, infinita bonitate, potentia, ſapientia præditus. Quæ illi cum obſtupentes audirent, magnopere uidelicet lætabantur ſeſe ab inanium Deorum ueneratione ad talis tantiq́ Domini cultum eſſe

tradu-

traductos. Reliquis uero diebus actum de cæleſti beatitudine, pœnis inferorum, alijsq; rebus eiuſmodi, quas maxime neophytis initio proponere conſueuimus. Et ſane talibus egere monitis uiſa eſt mihi Barptolemæi familia: nam ipſius quidem Regis in fide conſtantia plane uicit exſpectationem meam. Quæ laus hominis eo maior eſt, quòd nec ita pridem Chriſtiana ſacra ſuſcepit, & eo ipſo nomine a popularibus ſuis per ſummum ſcelus atque perfidiam regno ſpoliatus, finibusq; ſuis exactus eſt, uix uno ſibi relicto puero uictus quotidiani adminiſtro. quanquam deinde in regnum eſt diuinitus reſtitutus, rebellibus partim ſupplicio affectis, partim, cum ad ſanitatem redirent, ueniamq; ſupplices peterent, in fidem receptis. Ego dies aliquot apud eum commoratus, Facundam ad Luſitanos reuerti. Ibi redduntur mihi a Coſmo litteræ ut ad ſe primo quoque tempore ueniam, inde mihi neceſſario Bungum eſſe proficiſcendum. Cochinocum ergo traieci minime tuta nauigatione, etenim nocte deſertum quendam ad portum adpulſos duo piratarum inuaſere myoparones, qui tamen præclare inſtructo nauigio noſtro, propugnatoribus acriter dimicantibus reiecti, ceſſere. Coſmus interea in febrim inciderat, ea ſimul atque leuatus eſt, Bungũ ab eo diſceſſi, tum aliarum rerum cauſſa, tum uero ut Ioanni Baptiſtæ noſtro in eius Eccleſiæ procuratione ſuccurrerem. Primo poſt profectionem die Xinabaram delatus Airem Sanctium ibidem reperio in erudiendis Catechumenis occupatum. Et quoniam neophyti magno concionum deſiderio tenebantur; dies aliquot rogatu ipſorum in eo munere poſui. Candidatos etiam aliquot Chriſtianis præceptionibus probe inſtitutos ſacro fonte abluimus. Tonum ego præterea, & ille me uiciſſim inuiſit, audijtq; cum ſuis perattente de rebus ſpiritualibus diſſerentem. Quin etiam cœmeterio Chriſtianorum, quod illi

mirum

in modum expetebant, locum idoneum, itemq́ nouo templo exſtruendo, & in alios etiam uſus, inſulas tres excelſâ conſitas pinu benigne largitus eſt. porro grex ille neophytorum in primis flagrat ſtudio rerum diuinarum. quod cum alijs rebus plurimis clare perſpeximus, tum illa præſertim. Inſtabant anniuerſaria quædam ethnicorum feſta ludiue celebritatis eximiæ, ad quæ, ut apud nos ad corporis Chriſti ſolennia, omnes omnium ordinum homines ritu patrio conuenire conſueuerant. Cum ſe Chriſtiani affuturos negarent, enimuero Bonzijs ceteriſque indignum facinus uiſum. Itaque Tonum adeunt, de iniuria Chriſtianorum queruntur, obſecrant etiam atque etiam, ne patrijs dijs & ciuitati uniuerſæ, ſibi denique ipſi tantam inuri cōtumeliam patiatur. Permotus hac oratione Tonus, uocatos ad ſe Chriſtianorum primarios diligenter hortatur, ludos ne deſerant. Aiunt illi, ſe Chriſtianis legibus prohiberi, ſpectaculis intereſſe, quæ idolorum honoribus tribuantur. proinde nequaquam affuturos. Ad ea Tonus, ſi minus idolis, mihi certe meisq́ iuſſis hoc date. Illi uero in propoſito omnes obfirmati, Quidquid uolueris, inquiunt, nobis facito, leges noſtras nequaquam uiolare decreuimus, atque ita ab Tono digreſſi, in templum ſeſe uniuerſi recipiunt, martyrium fortiter exſpectantes. Et ſane (ut acri ſunt & uehementi Iaponij ferme Dynaſtæ natura & ingenio) mirum eſt Toni imperio cunctos non ilico fuiſſe mactatos. Sed eorum fortaſſe multitudine territus, iuſſit illis renuntiari, quoniam in ſua religione tam obſtinati perſiſterent, quod attinet ad ludos, agerent quod probarent, ſe illos ultra non cogere. Quare neophyti magnopere in fide pietateq́ confirmati ſunt. E principibus ciuitatis Chriſtianus quidã Leo nomine Toni propinquus nuper eſt mortuus. Is, quòd ære ſuo templum additis liberaliter hortis exſtruxerat, & Chriſtianam religionem

ligionem non modo contra ceteros ethnicos, ſed etiam contra ipſum Tonum, ubi opus eſſet, egregie tuebatur, Bonziorum ſcelere creditur ueneno fuiſſe ſublatus. Hunc neophyti, ut mutuam inter ſe Chriſtianorum caritatem publice oſtenderent, quàm magnificentiſſime ad ſepulcrum extulere: feretrum cum litanijs & precibus magnaq́ cereorum ardentium multitudine ſeptingenti fere neophyti ſequebantur. arca ueſpere conditus eſt circumſuta ſerico. poſtridie lapideum additum eſt monumentum, & lignei circumquaque cancelli, Crucibus duabus, altera ad oſtium ſepti, altera ad monumenti caput impoſita, opere politiſſimo. Itaque uulgo locus quotidie celebratur ac uiſitur. Verum de Ximabaranis hactenus. Ego inde Bungum, mox ueni Facundam: ibi hæc ſcribebam ad uos ſeptimo Cal. Nouemb. 1565.

ALOISIVS FROES SOCIETATI IESV in Sinas & Indiam.

ANno ſuperiore, fratres cariſſimi, ad uos ſcripſi Firando, conſtituiſſe Coſmum Turrianum, ut Meacum ſubleuandi Gaſparis Vilelæ cauſſa proficiſcerer, quod multa eſſet ibi meſſis, operarij pauci; mihiq́ comitem itineris ab eo aſſignatum fuiſſe Aloiſium Almeidam. Nunc mihi, tam longa peregrinatione Dei beneficio peracta, uiſum eſt faciendum, ut ea potiſſimum per litteras uobis exponerem, quæ uobis cognitu iucundiſſima putarem fore. Et quoniam totum hoc ſcribendi munus ita inter nos ego & Almeida initio diſtribuimus, ut ille iter ipſum quæq́ in itinere geſta ſunt, ego res Meacenſes, & alia nonnulla de Iaponiorum natura moribusq́ probe comperta perſequerer; omiſſa

omiſſa peregrinatione, ego quod mearum eſt partium hiſce præſtabo litteris: uos autem maior uidelicet huiuſce gentis miſeratio capiet, reputantes quanto artificio, quanta ſolertia ſagaciſſimus ille humani generis aduerſarius, per ſpeciem religionis, cæremonijs plurimis ritibusq; deceptos Iaponiorum animos ad interitum perducat, ac pertrahat. Iaponij, quippe quibus parum fuit ſemper commercij cum nationibus ceteris, e ſua geographia orbem terrarum uniuerſum diuiſere trifariam, in Iaponem, Sionem, Sinas: & quanquam ritus & ſacra ab Sionijs accepere Sinisq;, omnes tamen nationes præ ſe contemnunt, inflatiq; opinione ſeſe ceteris quibuſuis gentibus ingenio ciuiliq; prudentia longe anteponunt. De ſitu regionum, ſoliq; natura, ad ea quæ non ſemel iam antea ſcripſimus, unum illud addam, calores in hiſce inſulis æſtate feruentiſſimos eſſe, per hyemem uero ſæuiſſima frigora. In regno quidem Cangæ, quod appellant, tanta uis niuium cadit, ut ædificijs coopertis, cum non niſi per tegulas tranſitus ſit, certis anni menſibus incolæ ſeſe domi contineant. Typhonis procellæ uehementiſſimæ. Terræ motus ita frequentes, ut ad eos pauores propemodum obcalluerint Iaponiorum animi. Regio argentifodinis abundat, cetera ſterilis, nec id tam naturæ uitio quã incolarum negligentia. Boum tamen armenta dumtaxat in agriculturam aluntur. Salubre cælum, aquæ bonæ, gens colore admodum candido, aptaq; membrorum conuenientia: capite incedunt fere ſemper nudo; curantq; non ſine magno dolore, lacrimisq; caluitiem: ſubnaſcentes enim toto capite pilos forcipibus euellunt identidem, paucis tantum in occipitio relictis crinibus, quos in nodum coactos cuſtodiunt quàm diligentiſſime. Iam inde a pueris pugione enſéq; ſeſe præcingunt, nec niſi ad ceruical deponunt, cum eunt cubitum. In ſpeciem blandi & affabiles, re uera ſuperbi elatiq;. Bel-

lico maxime ſtudio tenentur, armorum cura præcipua. Viriles tunicæ uarijs pictæ coloribus ad media crura cubitosq; pertingunt. Muliebres pepli decora ſpecie, longiores. Omne genus aleæ ut furtum auerſantur. Mercator quanquam pecunioſus contemnitur: patritijs licet exigua re familiari ſuus manet honos. Dignitatem uero ſtudioſiſsime retinent, certantq; inanibus inter ſe officijs, honoreq; uerborum. Quo in genere ſi quis forte negligentior fuerit, leui ſæpe de cauſſa inimicitias contrahit. Inopiam (qua tamen pleriq; laborant) deteſtantur adeo, ut editos in lucem liberos, fœminas præſertim, ij quibus anguſta domi res eſt, iniecto faucibus pede, crudeliter miſerati, interdum præfocare non dubitent. Vxores, quas habent fere ſingulas, uel prole ſuſcepta, leuiſsimis de cauſsis mariti uulgo ſummi infimiq; repudiant, atque hæ uiciſsim maritos (tametſi rarius) alijsq; iunguntur. Inter cognatos nuptiarum a ſecundo gradu ius eſt. Frequens etiam alienæ prolis adoptio. In oppidis paulo nobilioribus plerique non uiri ſolum ſed etiam fœminæ litteras norunt. Cibi parca gens eſt: oryza ferme & oleribus, & in ora maritima piſce ueſcuntur. Conuiuijs crebro ſeſe inuicem excipiunt: cumq; in eo toto genere, tum in propinatione præſertim diligentiſsimi ſunt. Itaque ne quid inter primarios per inſcitiam peccetur, exſtant de officijs & quaſi cæremonijs conuiuiorum rituales libri, quos perlegunt. Digitis eſcas attingere ruſticitatis putant: paxillis binis munditiarum cauſſa cibum in os inſerunt. Aeſtate non ſecus atque hyeme aqua bibitur quàm poteſt ferri calidiſsima. Aedes flammis obnoxiæ, ceterum egregie factæ mundæq;, quibuſdam quaſi culcitricis e palea craſsiore uſquequaque ſternuntur: in ijs & accubant ſellarum uice, & ueſtiti etiam dormiunt. ligneum ceruical capiti ſubditur. Intra domeſticos parietes uel excalceati uerſantur, ne

ſtrata

ſtrata coinquinent, uel cũ in publicũ prodeunt, cothurnis ſocculos item e palea ſuperinduunt, quos domum reuerſi deponant. Nox inter primores magna ex parte cõfabulationibus, cantu ſymphoniæ, conuiuijs teritur: dormitur interdiu. Lecticarũ uſus Meaci præſertim atq; Sacaij permagnus eſt: eæ forma ſunt exigua tanquã occluſæ undiq; cathedræ. Liberorũ educatio eiuſmodi eſt, ut uerbis dumtaxat eorũ uitia caſtigentur: nec uero minus cõſiderate attenteq́; ſexennes ſeptennesue pueros, quã grandes admodũ natu ſenesq́; cõmonefaciũt. Aduenarũ cõgreſſibus admodũ delectãtur: et ab ijs exterorũ mores ac ritus minimis etiã in rebus curioſiſſime exquirunt. Argumẽtis ac rationibus, quæ quidẽ dilucidę ſunt exemplisq́; illuſtrãtur, magnopere permouẽtur. Omne furti genus oderũ. Si quis in eo ſcelere deprehẽditur; a quolibet impune perimitur. Vincula nulla publica, nullę cuſtodię, nulli pœnarũ exactores, priuatim patresfamilias domi quiſq; ſuę capitaliũ rerũ cognitiones exercẽt, et ſcelera grauiora capitali ſupplicio nulla mora interpoſita uindicãt. Atq; hoc fere metu populus in officio cõtinetur. Ante annũ circiter CCCC *(quod ueterum monimenta teſtantur) Iaponium nomen omne uni parebat Imperatori, cuius in urbe Meaco ſedes eſt, et Iaponico ſermone Cubucama dicitur. ſed rebellãtibus paulatim dynaſtis, opes eius maxima ex parte ſunt imminutæ: honoris tamẽ uocabulũ mãſit incolume, eũq́; ceteri aliquo pacto ſuperiorẽ agnoſcũt, eidemq́; tribuũt plurimũ. Itaq; Iaponis quondã unũ imperiũ in regna deinde ſex et 60. diuisũ eſt. Quo etiã fit, ut propagãdorũ finiũ libidine, dũ ſeſe inuicẽ propinqui reges infeſtãt, magno ſane rei Chriſtianę impedimẽto perpetuis Iaponia terra bellorũ incẽdijs ardeat. In urbe Meaco domiciliũ eſt etiã sũmi ſacrorũ antiſtitis. Hũc pæne pro numine uenerãtur. Habet intra ędes ſuas idola 366, quorum in ſingulas noctes unũ p uices ad eius latus excubiarũ cauſſa cõſtituitur. Sacroſãctus uulgo putatur, ſic ut prohibeatur humi ueſtigia ponere. Quod ſi*

terrã pede cõtigerit, honoris gradu deijcitur. Eleemoſynis alitur, cultu haud ita magnifico: miniſtros habet nomine (ungues barba & capillis abraſis. Horũ eſt magna toto Iapone auctoritas. Iiſdẽ legatis utitur Cubucama ad regulorũ finitima bella ſedãda et cõtrouerſias cõponẽdas. per eas autẽ legationes ingẽtem ſibi ſolẽt cõciliare pecuniã. Bienniũ eſt circiter, cũ ex ijs quidam aduenit Bungũ ut de cõditionibus pacis regẽ inter Bungi & Amãgutij regulũ ageret. Is, quod cauſſæ Bungẽſi fauit impẽſius, perfecitq́, ut ablata Amãgutiano regna duo Bungẽſis iure belli retineret; aureorũ amplius triginta millibus ab eo donatus eſt. Verũ de his hactenus. Nũc ad alias uenio ſuperſtitiones ac cæremonias, ut uideatis, quod initio dixi, cariſſimi fratres, quã artificioſe dæmon Iaponios in fraudẽ induxerit, quãtaq́ ſit ipſorũ ĩ eius obſequio cultuq́ tũ diligentia, tũ alacritas. Ac primũ in Iaponiorũ animis prorſus extincta ac deleta eſt memoria oĩs atq; notitia nõ modo Chriſti Redẽptoris, uerũ etiã unius Dei rerũ oĩum opificis. Superſtitionũ porro per multæ sũt ſectæ, quarũ quã quiſq; uoluerit liberum eſt ſequi; ſed præcipuæ duæ, quæ ab Amida & Xaca denominãtur. Itaq; cõplura uiſuntur cœnobia nõ modo Bõziorũ, ſed Bonziarũ ẽt uario corporis habitu, quippe alij ĩternis tunicis albis, ex timis nigris utũtur, alios cineraceus diſtinguit color, quorũ idolũ eſt nomine Denichi. Ab ijs Amidani magnopere diſſidẽt. Bõzij porro fere oẽs magnifice habitãt, habẽtq́ peram pla uectigalia. Iiſdẽ cœlibatus indicitur, nuptias contraxiſſe capitale eſt. In phano medio arã excitãt: in ea ſignũ Amidæ ligneum, corpore ſupra lumbos nudo, muliebrem in modum auribus perforatis, in roſa item lignea conſidet præclara ad aſpectum. Ingentes habent bibliothecas, cœnationes ad cibum una ſumendũ, æramẽta ſeu tintinnabula, quibus ad precationes horarias excitãtur. Veſpere præfectus certũ unicuiq; argumentũ ad meditandum proponit. A media nocte ante arã tẽpli, alternantibus choris quaſi matutinas recitãt preces e Xacæ

libr.

libro nouiſsimo: prima luce horã unã ſinguli meditando conſumunt. Mento capiteq́ ſunt raſo. Ampliſsima periſtylia cõſtruunt, & in ijs Fotoquiorũ (hoc nomine Iaponij quidã ſancti appellantur) ſacella: dies per annũ feſtos agitãt multos. Sunt autẽ Bonzij claro ut plurimũ genere. Namq́ Iaponij proceres multiplici prole onerati, quibus filijs amplum ſatis patrimoniũ relinquere ſe poſſe diffidunt, hoc fere ad Bonziorũ numerum aggregãt. Sunt autẽ auariſsimi Bonzij, omnesq́ norunt uias cõficiendæ pecuniæ. Vendunt populo multa chirographa, quorũ præſidio ſeſe tutos a dęmonibus fore uulgus exiſtimat. Mutuantur etiã nummos, quos in altera uita multiplicato reddãt fœnore, dantq́ cautionis cauſſa ſyngraphas creditori, quas e uita diſcedens ſecum ad inferos deferat.

Alia eſt familia ſane frequẽs eorũ, quos Ianambuxu uocitãt, criſpante ac uibrato capillo. ij res uel amiſſas, uel furto ſublatas ita cõperiunt. Statuunt ante ſeſe puerũ, hunc dæmon certis euocatus carminibus occupat, ex eo deinde puero, quod auent cognoſcere ſciſcitantur. Horum preces in utranq; partẽ multum ualere creduntur. Itaq; precationes eorum fauſtas æque dirasq́ pretio populus cõparat. Huius ordinis candidati, antequã admittantur, bis terue milleni ſimul montẽ quendã editiſsimũ petunt. Ibi ſexageſimũ diẽ pænitentiæ nomine, ubi ſeſe uoluntario ſupplicio macerauerint (quo ipſo tẽpore ſeſe illis dæmon uaria ſpecie uiſendum offert) quaſi iã laurea donati, & in ceterã adſcripti familiã, floccis quibuſdã albis ornãtur e collo pendentibus, atriſq́ pileolis qui nõ niſi ſummũ capitis uerticẽ tegãt. Atq; his tãquã inſignibus inde Iaponis prouincias peragrãt, ſeq́ operamq́ ſuam ubiq; uenditant, aduentum ſuum in oppida ſignificãtes pulſu catilli, quẽ ſecum circumferre ſinguli ſoliti ſunt. Non deſunt alij nomine Genguis, qui res item furto ſurreptas, fureſq́ ipſos per diuinationem demõſtrent. Ii in præcelſo montis iugo ſibi domiciliũ collocarunt:

runt: oris atro colore ob aſsiduam ſolis, pluuiæ, uenti, geluq́ patientiã. Uxores ducunt ſed non niſi ex ſuo genere ac ſtirpe. Iiſdem (ut fertur) e capite quaſi corniculũ quoddã extuberat. Editiſsimas rupes atq; cacumina ſubeunt, fluuios traijciunt maximos unius arte dæmonis, qui ut infelices magis in errorẽ inducat, iubet illos montem quendam altiſsimum aſcendere. Hic eum miſeri ad præfinitũ uſq; tẽpus magno cũ deſiderio præſtolãtur. Tum illis deniq; circa meridiẽ, aut ſub ueſperã ſeſe offert dæmon, quẽ ſub Amidæ nomine uenerantur, tranſitq́ per mediũ eorũ cœtum. ex eo uiſo tanta in hominũ pectoribus ac medullis inſidet ſuperſtitio, ut nullis deinde rationibus poſsit euelli. Conſueuerat etiã diabolus in alio quodã monte ſeſe Iaponijs uiſendum prębere. Quiſquis maiore beatarũ ſediũ ac paradiſi deſiderio tenebatur, cõferebat eo ſeſe, eamq́ uiſionẽ exſpectabat: deniq; oblatũ ſibi uiſum, eiuſdẽ ſuaſu, in interiores uſq; ſequebatur receſſus ad foueã profundiſsimã. In hanc dæmon deſiliens, cultorẽ una ſecum ad interitum detrahebat. patuit in hunc modum fraus. Senẽ ea ſuperſtitione captũ filius ab eiuſmodi conſilio reuocare fruſtra conatus, ſumpto arcu & ſagittis ad locũ uſq; occulte proſequitur. Cõparet ibi dæmon humana ſpecie nõ ſine ſplẽdore quodã. Hunc ſenex dũ uenerabũdus adorat, adducit arcũ propere filius, emiſſaq́ in ſpectrũ ſagitta, pro uiro uulpẽ immutata repẽte figura cõfixit. Inde fugientis cruorẽ beſtiæ perſecutus, ad præcipitium illud, quod dixi, peruenit, quo in imo permulta oſſa reperit mortuorũ, quos dæmon per eã ſpeciẽ ante deceperat. atq; ita & a præſente parentẽ interitu, et ceteros ab opinione uſq; adeo peſtifera liberauit. Ad hæc locus eſt frequentibus Bonziorũ cœnobijs admodũ celebris (Coiã appellãt) quorũ princeps auctorq́ phibetur fuiſſe Cõbẽdaxis ueterator callidus, arteq́ dicendi famã ſanctimonię cõſecutus; cũ tamẽ diabolica plane iura legesq́ deſcripſerit. Inuentor etiã fuiſſe dicitur litterarũ, quibus nunc

uulgo

uulgo Iaponij utuntur. Is cum ad ſenectutem perueniſſet, ſeſe ultro defodit ſcrobe profunda quadratæ formæ, cubitorum circiter quattuor, eamq́ deinde ſeueris uerbis aperiri omnino uetuit, nec enim in præſentia mori ſe; poſt aliquot millies millena annorum millia uirũ quendã doctrinæ laude præſtantiſſimũ in Iaponis regna uenturum nomine Mirozu, tum ſe quoque demum e fouea proditurum: interea feſſum diuturnis laboribus corpus quiete uelle reficere. Circa ipſius ſepulcrũ lampades ardent multæ e uarijs eo miſſæ prouincijs; perſuaſum eſt enim genti, quicunque in id monumentũ exornandũ largi ac benefici fuerint, eos non in hac modo uita diuitijs auctũ iri, ſed etiã in altera ipſius Combendaxis patrocinio futuros incolumes. Eius porro cultui qui ſeſe mancipãt, intra ea cœnobia quaſi clauſtra cõcluduntur, capillo in ſpeciẽ abdicatæ uitæ ſecularis abraſo, cum tamen ibi deinde, prout eos egit libido, in omni flagitiorũ genere uolutẽtur. In illis ædibus, quæ (ut dixi) permultæ ſunt, præter magnã laicorum turbã, Bonziorũ ſex circiter millia numerantur. Mulieribus aditus eo non eſt, capitali ſi acceſſerint pœna propoſita. Fatonochaiti præterea domiciliũ eſt Bonziorũ. Hi magnã puerorũ turbã uarijs artibus ad omne doli furtiq́ genus erudiunt. Si quos eximia nacti ſunt indole, hos de regum ſingulorũ edoctos proſapia ac ſtirpe, & procerũ ritibus, armorũ etiã uſu, dicendiq́ arte exercitatos, regio ornatu in alias prouincias dimittunt eo cõſilio, ut ſeſe regũ filios ementiti, per cõmẽdationẽ ſpeciẽq́ nobilitatis cõciliata mutui nomine pecunia, bene nummati ad ſe reuertãtur. Itaq; locus is tãta eſt apud Iaponios infamia, ut ſi quẽ ex ea diſciplina forte deprehẽderint, cõfeſtim interimãt; nec tamẽ impoſtores idcirco ab improbitate malitiaq́ diſcedũt. Iaponiæ terræ in Septẽtrionẽ adiacet ampliſſima ſylueſtriũ hominũ regio, leucas ab urbe Meaco trecẽtas. Beſtiarũ pellibus induuntur,

toto hirti corpore, ingenti barba, myſtacibus maximis, quas paxillo ſubrigunt potaturi. Vini gens auida in primis, ad bella ferox, formidoloſa Iaponijs. In prælio ſauciati, ſalſis aquis abluunt uulnera. id unũ genti remedium eſt. ſpeculũ geſtare dicuntur in pectore; ad caput gladios alligãt ſic, ut in humeros manubriũ deſinat. Sacra habent nulla, cælum dumtaxat uenerari ſoliti ſunt. Aquita perampla eſt urbs in regno Iaponis Geuano. illuc frequentes commeant mercimonij cauſſa, itemq́ uiciſſim ad eos Aquitani, ſed rarius, quòd illuc delati, fere perimantur ab incolis. Multa erant præterea in hoc genere quæ ſcriberem, ſed ne ſim longior, ad Iaponiorũ inſanias redeo; qui ad memoriam ſui nominis propagandam illud uel maxime pertinere arbitrantur, inanis gloriæ cupidiſſimi, ut quanto maximo apparatu pompaq́ uita functi ſepeliantur. Funerum autem & exſequiarum in urbe Meaco ritus eiuſmodi eſt. Hora circiter antequam domo efferatur cadauer, amicorum turba ueſtitu quàm optimo ad rogũ anteit. mox propinquæ ac notæ mulieres progrediuntur amictu candido (color ille funeſtus eſt) uerſicolori uelo caput obductæ. familiam etiam pro ſuis quæq́ facultatibus ducunt, albo item ornatu ſubſerico. quæ uero dignitate atq; opibus præcellunt, cedrina ſingulæ magnifico apparatu & artis eximiæ lectica uehuntur. ſecundo loco incedunt pedibus uiri permulti ſumptuoſo ueſtitu. Longo deinde interuallo Bonzius earum ſuperſtitionũ antiſtes auro ſericoq́ refulgens lectica geſtatur ampla & præcelſa pretioſi operis, Bonzijs ſtipatus fere triginta petaſatis linteatisq́, atro ſuperindutis pallio textu pertenui. tum cineraceo quidã ueſtiũ colore (nam is quoque funeſtus eſt) accẽſa prælonga pinea face, demortuo (ne offendat erretue ignarus uiarũ) iter monſtrat ad pyrã. Huic Bonzij ferme ducenti ſuccedunt, nomen concinentes dæmonis eius, quẽ defunctus in

uita

uita præcipue coluit: ſimul etiã ingens catinus ad rogũ uſque tintinnabuli uice pulſatur. tum chartacei duo perampla & expanſa figura caniſtri præfixi haſtilibus, chartaceæ item roſæ uarij coloris copiã continent: quos qui geſtant, tardiori procedentes gradu, ſic haſtilia ſubinde concutiunt, ut flores illi paulatim in ſpeciẽ pluuiæ decidãt, uentoq́ flante ſpargãtur; eum uidelicet imbrem argumento eſſe aiunt, mortui animã ad paradiſi gaudia penetraſſe. poſt hæc autẽ, octo prima lanugine Bonzij diuiſi bifariã, prælongas arundines cũ uexillis cubitalibus, quibus item idoli nomen inſcriptum eſt, per terram auerſa trahunt cuſpide. Tum ijſdem inſignes litteris, ardenti incluſa candela decem laternæ feruntur, obductis uelo pertenui lateribus. Ad hæc iuuenes duo cinereis ueſtimentis pineas præferunt faculas, palmorum trium longitudine, haud tamen accenſas, quibus deinde rogo flammas inijciant. Eodem ueſtimenti colore permulti ſequuntur uerticem capitis adoperti exiguis admodũ pileolis mento ſubligatis, e nigro fulgẽte corio forma triquetra quod apud eos honoris indicium eſt. ijdem ſchedula inſignes, capiti affixa, in qua nomen eius, quem dixi, dæmonis legitur: quod ipſum quo magis celebretur, pone certus homo tabellam oſtentat cubiti longitudine, palmi latitudine, albo uelo tenuiſſimo tectam, inſcripto ex utraque parte eodem illo nomine litteris aureis. Tum demum à quattuor uiris, lectica ſedens magnifica defunctus ipſe geſtatur in ueſte candida, demiſſo capite, iunctiſq́ precantis habitu manibus. ad ceterum amictum extima toga papyracea ſuperadditur libro exarata, quem Deus ille ſuus, cum in terris ageret, ſcriptum reliquiſſe perhibetur, cuius præſidio meritiſq́ uulgo ſe compotes fore ſalutis exiſtimant. Cadauer filij ſubſequuntur, quàm elegantiſſimo cultu corporis: quorum natu minimus pineam item

ſert facem ad ignem pyræ inferendum. Extremum agmen eſt magnæ hominum multitudinis ijſdem quæ modo dixi pileorum inſignibus. Vt ad locum exſequiarum peruentum eſt, Bonzij uniuerſi & cetera ſimul turba cum ſtrepitu æramentorum catinorumq; ; horæ ſpatio dæmonis illius nomen magnis clamoribus inuocant. Deinde hoc maxime modo fit buſtum. Area quadrata ſatis ampla, cancellis eminentibus, & uelo craſſiore ita præcincta eſt, ut ſingulis in quattuor cæli plagas ianuis introitus pateat. In medio fouea referta lignis, tecto elegāti opere ex undulata materia ſuper eam excitato, duas habet e regione menſas uario ciborum genere (piſcibus tamen exceptis & carnibus) præſertim uero carycis, medicis malis, placētis affatim inſtructas. Stat etiā in earum altera uaporariū uaſculum ſuffimenti cauſſa prunis impoſitū, & lignum aquilanum in diſco. Vt igitur eo deuentū eſt, lecticæ uinculū inijcitur e fune prælongo, quē, qui adſunt, certatim manu apprehendentes uociferantur, ut diximus: poſtea totum ſeptū introrſus terna luſtratione circumeunt. Deinde lectica pyræ ſuperimpoſita Bonzius earū cæremoniarum antiſtes, carmē effatus, quod circumfuſa turba nequaquā intelligat, accēſam faculā ter ſupra caput in orbē idcirco circūagit, ut eo ſignificet gyro, defuncti animā nec originē habuiſſe, nec uero finē aliquando habiturā eſſe. Rotatā inde faculā abijcit: hanc duo e defuncti filijs cognatiſue arreptā ſtantes ad lecticæ latera ad Solis ortū alter, alter ad Occaſum, ſuper cadauer ipſum mutuo ſibi quaſi honoris & officij cauſſa ter ubi porrexerint, deniq; in lignorū ſtrue inijciūt. Superinfunditur oleū ſtatim, cū aquilano ligno & alijs odoramētis, prout copiæ ſuppetunt, magnoq; incēdio corpus in cinerē uertitur. Interea filij ad menſam accedūt, & aquilano ligno in uaporariū indito, ſolenni ſuffitu parentē quaſi iam ad cæleſtiū numerū adſcriptum

ſuppli-

ſupplices uenerãtur. Adoratione peracta, merces laborũ Bonzijs pro dignitate perſoluitur: Antiſtiti, quinque, uel decẽ, uel etiã uiginti aurei nummi: ceteris uel argẽtei deni uiritim, uel certus caxarũ numerus: prandiũ uero paratũ (amicorũ ac Bonziorũ turba dimiſſa) uel buſti miniſtris, uel pauperibus ulceroſiſq; relinquitur. Poſtrie liberi cũ affinibus & amicis ad rogũ reuerſi, cineres, oſſa, denteſq; demortui in uas inauratũ impoſita, domũ referunt, ipſumq; uas ueſte cõtectũ in medijs ædibus collocãt. frequẽtes adſunt iterũ Bonzij ad priuatas exſequias: eædemq; ſeptimo die denuo repetuntur. Deinde trãslati certũ in locũ cineres terræ mãdantur, quadrato impoſito lapide, in quo ductis a ſummo ad imũ uſque maioribus litteris, nomẽ deſcribitur dæmonis, quemcunq; demortuus in uita coluerit. inde cõtinuis diebus ad ſepulcrũ ſe filij cõferunt, ibi ſpargunt roſas, ibi calidam apponunt, ut habeat defunctus, unde ſitim leuet. nec ſolũ die, ſed mẽſe etiã & anno ſeptimo priuatos intra parietes eadẽ funebria iuſta recurrunt, ingẽti uidelicet Bõziorũ ſagina, crebriſq; uindemijs. Omnino in hæc funera impẽſa fit a locupletioribus aureorũ trium circiter milliũ, a tenuioribus ducẽtorũ trecentorumue. nã quorum tanta eſt inopia, ut funeri ſumptus deſit, eos per noctẽ ac tenebras nullo apparatu uel põpa in ſterquiliniũ abiectos humi defodiunt. Aliud eſt etiã genus funeris, quod uiuẽtibus in ora pręcipue maritima ducitur. Ii cũ Amidæ ſeſe eximio quodã cultu deuouerint, eius uiſendi cupiditate flagrãtes, mortẽ ultro ſibimetipſi cõſciſcũt. Ac primũ emẽdicata per dies aliquot ſtipe, & ĩ manicas indita, publice cõcionantur ad populũ, totãq; cõſilij ſui rõnem exponũt, magna omniũ approbatione, tantã quippe ſanctimoniã cuncti ſuſpiciũt: deinde ſumptis falcibus ad uepres ac ſentes, qui ad beatorũ ſedes iter impediũt, pręcidẽdos, nauigiũ cõſcẽdũt nouũ, ſaxiſq; ad collũ, brachia, renes, crura,

pedeſq;

pedeſq́ religatis, in altum prouecti, uel perforato de induſtria mer guntur alueo, uel etiam deinceps in mare ſinguli ſeſe præcipitant. Alueo uacuo confeſtim ignis ab amicis ac propinquis officij cauſſa proprio ſeparatim nauigio proſecutis iniicitur, nefas putantibus nauem tantis religionibus conſecratam ab ullo prorſus in poſterum attingi mortalium. Sane, dum nos peteremus Meacum, octo diebus antequam ad Inſulam Hiu peruenimus, uiri ſex, fœminæ duæ ſimul eo genere lethi perierant ad oppidum Fore. His deinde populus ædiculam uniuerſis, columnam pinumq́; ſingulis perpetui honoris cauſſa prope litus erexerat, & impoſita baculis complura chartæ ſegmenta, ædiculæ toto tecto defixerat, carminibus plurimis intra parietes propoſitis, quæ beati illius cœtus egregias laudes celebrarēt. Itaque uiſebatur locus die nocteq́ ſuperſtitioſiſſime. At forte per eos dies dum ad quendam infantem Baptiſmo luſtrandum ego & Aloiſius Almeida tendimus, illac nobis iter facere contigit, atque eo ipſo tempore prodeuntes e ſacrario quinque circiter uetulæ cum globulis precatorijs, quæ uulgo roſaria dicimus, (Chriſtianos enim ritus ex hac quoque parte dæmon effingit) partim ludibrio noſtram ridere dementiam, partim ſeuero uultu nobis impietatem exprobrare ſacrum illud monumentum nulla ueneratione honoriſue ſignificatione prætereuntibus. Reſtat ut de Bonziorum concionibus pauca perſtringam. Eæ ſi minus crebræ quàm apud nos, certe quàm apparatiſſimæ. In templo permagno cum ſerica ſuperne umbella ſuggeſtus attollitur. In eo ſtat ornatu ſumptuoſo cathedra: ante cathedrā menſa cum tintinnabulo & libro. Vbi concionis tempus aduenerit, ad ſuum quæque doctorem in uaria templa frequentes Iaponiorum ſectæ conueniunt. Ille ſuggeſtum aſcendens, & in ſella conſidens, magnifice ſeſe circumſpicit, deinde indicto campana ſilentio, pauca ex

ca ex

ca ex eo quem diximus, recitat libro, quæ mox idem fuſius explicat. Sunt autem hi concionatores uiri fere diſerti, atque ad flectendos animos auditorum idonei; & quoniam hiat ſemper auaritia Bonziorum, eo potiſſimum omnis ſpectat eorum oratio, ut populũ inducant ſpecie pietatis ad ſua locupletanda cœnobia, tanto beatiorem in altera uita fore quemq; affirmantes, quanto, quæ ad ſacra uel exſequias pertinẽt maiore pompa & impenſa curauerit. Cumq; ita multæ atque ita inter ſeſe diuerſæ numerentur ſuperſtitiones atque familiæ; in eo tamen uel maxime laborant magiſtri, ut ſua quiſque mendacia & fabulas ita diſcipulis probent, nihil ut præterea uerum, nihil ad æternam ſalutem tutum, nihil dignum quod audiatur, exiſtiment. Accedunt alia quoque artificia, inceſſus grauitas, oris atque habitus dignitas, denique ſpecies omnis exterior, quibus rebus Iaponiorum pectora tantis opinionum peruerſitatibus imbuuntur, tantamq; ex iis fiduciam ac ſpem ſalutis æternæ concipiunt, non ſolum ut domeſticos intra parietes, uerum etiam in publico, totaq; urbe roſaria fere ſemper manu percurrant, ab Amida Xacaq; diuitias, honores, bonam ualetudinem, ſempiterna gaudia ſuppliciter poſtulantes.

Quæ cum ita ſint, cariſſimi fratres, exiſtimare poteſtis ipſi, quanto Dei auxilio indigeant, non modo qui in hæc loca Euangelium afferunt, ſed etiam qui allatum accipiunt, ſeq; relictis idolis ad Chriſtum adiungunt: quippe tot a diabolo machinis oppugnantur, ita ſolicitantur aſſiduis Bonziorum diſſuaſionibus, poſtremo ab affinibus amiciſq; adeo contumelioſe, moleſte, acerbeq; uexantur, ut niſi diuina gratia ſacrificiis ac precationibus Eccleſiæ Catholicæ conciliata ſubueniat, multorum uel potius fere omnium fidem atque conſtantiam his certe naſcentium Eccleſiarum initiis ualde periclitari

neceſſe

neceſſe ſit. Quo magis uobis, qui ſalutem animarum tam uehementer expetitis, Iaponicos hoſce greges præcipue in Domino commendatos eſſe par eſt. Nos Sacaium ex itinere uenimus quinto Calend. Februarias. Aloiſius Almeida quibuſdam negotijs primum, deinde etiam ualetudine aduerſa impeditus, ibi diutius ſubſtitit: ego diei non amplius mora facta, profectus inde, Meacum leucarum tredecim interuallo perueni pridie Calend. Februarias. Aduentu meo cum ceteri Chriſtiani, tum Gaſpar Vilela præcipue, qui neminem e noſtris Meaci toto ferme ſexennio uiderat, mirum in modum recreatus eſt. Is quadrageſimum nondum ætatis annum excedit, ſed cani ſeptuagenarium indicant, frigorum ui uehementer affecto conſumptoq; corpuſculo. Meacenſi lingua, quæ, ut celeberrimi populi regiæq; urbis fertur elegantiſſima, iam nunc ita perite utitur, non modo ut Confeſſiones intelligat, ſed conciones etiam habeat. Quoſdam etiam libellos ad pietatem utiles in eandem tranſtulit, alioſq; deinceps non intermittit ſubciſiuis operis uertere. Quod reliquum eſt, nos omnes Dominus pro ſua bonitate perpetuo tueatur, opemq; nobis ad uoluntatem ipſius & recte interpretandam, & rite exſequendam impertiat. Meaco. 11. Calend. Martias M D LXV.

ALOISIVS FROES SOCIETATI IESV in Sinas.

Ex ijs litteris, quas ad uos dedi menſe Februario, multa de Iaponicis ritibus atque ſuperſtitionibus cognouiſſe uos arbitror: alia nunc de rebus præcipue Meacenſibus addam hac epiſtola, quam puto uobis fore non iniucundam. Ego, ut

ſcripſi ad uos antea, Meacum attigi magna Chriſtianorum lætitia pridie Calendas Februarias: incidit meus aduentus in ipſum noui anni initium, quod hac hyeme Iaponij a Calendis Februarijs auſpicati ſunt; uarius enim eſt in his regionibus anni curſus, longe alia, quàm apud nos ratio temporũ, atque deſcriptio. Vetus eſt autẽ gentis mos, ut anno ineunte, ab die nono Lunæ aduſque uigeſimũ, regni proceres, & Bonziorũ Principes ad Regẽ quiſque ſuum ſalutandũ non ſine donis accedãt. Ea ſunt fere magnus chartæ numerus, aurea flabella, arma affabre facta, & alia eiuſmodi; atque hæc conſuetudo, iam inde ab antiquis ducta tẽporibus, cũ in alijs regnis omnibus, tum uero in hoc Meacẽſi tãto diligẽtius retinetur, quãto Cubucama, honore atq; amplitudine ceteris omnibus Iaponis Regibus antecellit: atq; idẽ honos uxori quoq; ipſius, matriq́ tribuitur. Hos autẽ ſalutatores Cubucama lõgo cubiculorũ ordine admittit ille quidẽ in penetralia, operis eximij periſtromatis aureis adornata; ſed ad eorũ uerba, ſalutationeſq́ (ea loci perſonæq́ maieſtas eſt) nihil omnino reſpondet: inſignibus tantũ Bonzijs quibuſdã id habet honoris, ut flabellũ quod tenet manibus, paululũ inclinet; atq; in hunc modũ primæ nobilitatis uiri inducuntur: nã inferiorũ ordinũ hominibus, quãquã locupletiſſimis, & lõge pretioſiſſima dona ferẽtibus, nullo pacto ad eũ aditus eſt. Et quoniã ad uiã Euãgelio muniẽdã, & exiſtimationẽ apud rudẽ, ignarumq́ ueræ uirtutis, & gloriæ populũ colligẽdã pertinere magnopere uiſum eſt, ut Euãgelij præcones nequaquã excluſos inde fuiſſe conſtaret; dedit operã Gaſpar, ut illũ ipſe quoq; per idẽ anni tẽpus inuiſeret. ac ſuperioribus quidẽ annis aulici cuiuſdã beneficio potẽtis uiri, & ad Chriſtianã religionẽ propẽſi, aliquoties introductus eſt: nũc uero mihi quoq; eiuſdẽ opera patuit aditus. Cubucamã ergo primũ, deinde uxorẽ, poſtremo ſeparatis in ædibus matrẽ

inui-

inuiſimus, honeſto comitatu ad regiam uſque deducti. & cum benigne accepti ſumus ab omnibus: tum uero a matre humaniſsime, quippe quæ nõ modo potionem nobis miſceri iuſsit a famulis, uerum etiam Zacanã (ſalſamenti genus id eſt oliuarum inſtar) de more paxillis inſertam, ſuis ipſa manibus honoris cauſſa porrexit. Eam inuenimus in cœtu nobilium fœminarum ſedentem ante ſacellum ornatiſsimum, in quo erat Amidæ puerilis effigies egregie picta cũ diademate, aureis e capite radijs emicantibus. mirum ibi ſilentiũ, mira modeſtia, mira deniq; domeſtica diſciplina: uehementer dolendum ut ſit, tantam indolem tantis diaboli fraudibus opprimi; orandusq; ſit etiam atque etiam dominus, ut haſce tenebras, Euangelij ſplendore pro ſua infinita bonitate diſiiciat.

Vt eo functi ſumus officio, poſtridie Gaſpar ad neophytos reuiſendos abijt Imorim; ego Meacenſibus prædicare Euangelium inſtiti, cum alijs, tum uero quibuſdam e Cubucamæ familia uiris illuſtribus, qui ad nos uentitare cœperunt: ex ijs tres audito iam aliquoties uerbo Domini Baptiſmum a nobis uehementer efflagitant; ſed icciro differtur, ut interea melius Chriſtiana rudimenta atque inſtituta percipiant. Auditores habemus mirum in modum curioſos; nullum quærendi finem faciunt, præſertim qui ſunt e Genxuenſi familia, quæ omni ſublato numinis metu, corporis uoluptates pecudum more perſequitur. ij nihil in animum inducunt credere, niſi quod cernunt oculis, manibuſq; cõtrectant: quamobrem expugnantur difficillime, nec niſi euidentibus plane demonſtrationibus cedunt. Obijciunt autem nobis inter alia; ſi quidem eſt Deus, ut dicimus, idemq; adeo bonus eſt; cur ad hoc uſque tempus celauit bonitatem ſuam, eamq; tam ſero Iaponijs declarauit? reſpondetur autem ad hæc omnia ſic, ut contradicere nequeant, ſed tantæ, tam

denſæ

denſæ illis tenebræ ſunt, ut inſolitam Euangelij lucem uix pauci admittant: qui tamen eo ſunt ingenio, atque indole præditi, ut ubi uerbum Dei quaſi terra ſemen acceperint, quo tardius acceptum, eo diligentiùs amplectantur ac foueant. In uniuerſum autem, Iaponiorum ingenia ad Chriſtianam religionem in primis idonea ſunt, præſtantq; nō ſolum in cognoſcenda ueritate ſedulitatem ac ſtudiū; ſed etiam in retinenda fidem atque conſtantiam. tres quidem ij quos modo diximus aulici, tanta ſunt in eo genere diligentia, non modo ut Chriſtianæ doctrinæ præceptiones ac formulas ſuo deſcriptas chirographo deinceps memoriæ mandent, idq; celerrime; ſed etiam quæ ex concionibus noſtris audiere, domum reuerſi in commentarios referant, præſertim quæ de Mundi creatione, de immortalitate, uarijſq; uiribus ac facultatibus animæ diſſeruntur. Eos deinde commentarios offerunt Socio noſtro Damiano recognoſcendos identidem. Et cum eiuſmodi gentis natura, tum illud quoque uel maxime Chriſtianam cauſſam adiuuat, quòd multæ ſunt ſuperſtitionū ſectæ, non ſolum diuerſæ ac uariæ, ſed etiam inter ſe pugnantes: quo facilius eſt diabolica mendacia fraudeſq; conuincere. Circa Meacum in patentibus campis plurima ſunt idolorum phana, e quibus adij Chriſtianorum ductu nonnulla: in ijs quoddam eſt Amidæ ſacrum ab urbe quattuor fere paſſuum millibus, a priſcis Imperatoribus conditum, ac ſubinde renouatum, longitudine ulnarum centum circiter & quadraginta. ingentes habet ualuas in medio. ingredientibus obijcit ſeſe ſuggeſtus, in quo Brachmanis habitu, perforatis auribus, mentoq; & capite raſo ingens Amidæ ſtatua conſidet. ſupra ſtatuam quaſi pro umbraculo pendent excepta catenis multa, magnaq; tintinnabula: circa, ludentium ſpecie triginta cernuntur milites ſtrictis telis armati, ſaltantes Aethiopes,

anus uenefica, dæmoneſq; teterrimi: effingitur etiam certa quadã imagine uentus, horrificoq; aſpectu tonitrua: ad hæc ſepteni gradus ad templi totius longitudinem porriguntur: in ijs ordine certo diſpoſitæ unius Canonis Amidæ filij imagines omnino mille, hinc inde quingenæ, eadem omnes forma, ore uenuſto, egregie factæ, tricena brachia totidemq; manus oſtentant: e quibus duo tantum ad reliqui corporis magnitudinem apta proportione conueniunt, cetera parua ſunt, duo etiam lumbos præcingunt. Singulæ porro ſtatuæ bina tenent iacula, pectus inſignitæ ſeptenis hominum uulticulis, corona capiti impoſita cum diademate radiante. Sunt autem cuncta eius templi non modo ſimulacra, ſed etiam quæ diximus tintinabula, & ipſæ catenæ magna obryzi auri copia ſcite admodum ab imo ad ſummum uſque uerticem intecta ſic, ut fulgorem intuentes oculi ferre uix poſſint: locus eſt celeberrimus, multiq; eo longinquis e regionibus religionis cauſſa confluunt.

Inde paſſuum interuallo duum circiter millium, collis attollitur, ad cuius radices ueterem quandam academiam multis diſtinctam cœnobijs tenui fluens aqua riuus circuit amœniſſimus: multa ibi delubra, quorum in aliquibus magno cultu adoratur ſtatua cacodæmonis, facie magis etiam quàm apud nos pingitur, fœda & horribili, in ſummo autem colle ingentia tria lignea templa, ligneis item columnis mira craſſitudine ſuſpenduntur, infimo pauimento ſtrato laterculis leuigatis. In eorum uno coloſſeum immanis magnitudinis Xacæ ſignum, ſingulas habet ad dextram læuamq; ſtatuas paulo minores: a tergo autem quoddam quaſi folium exſurgit, ex quo ſigillorum unius palmi duo circiter millia prominent, infanteſq; præterea bimi fere quadraginta. denique latus utrumq; templi ſparis armati dæmones bini cuſtodiunt: hæc autem aurata ſunt omnia.

Alterum eſt templum probandis, & laurea donandis ueteri academiarum more ſcholaſticis deſtinatum. In eo pulpitum, uexillis compluribus e ſuperiori parte pendentibus, eminet ligneum, in quod ſcalis tribus aſcenditur. eſt ibi menſa cum cathedra parata magiſtro, qui actibus eiuſmodi præſidet, itemq; ad imum ſuggeſtum altera in uſum diſcipuli, qui eo iudicio probandus, inſignibuſq; doctrinæ publice decorandus eſt. templum autem ipſum lacertæ, ſeu ſtellioni dicatum eſt, quem uulgo Deum ac præſidem litterarum & eruditionis exiſtimant: huic nulla neque ara, nec ſtatua, ut ceteris Dijs erigitur, in ſummo tantum laqueari, multiplicem conuolutus in ſpiram ingenti orbiculari forma depingitur, ut ſcholaſtici dum eum ſupplices uenerantur, oculos mentemq; ſimul ad ſuperna cogantur attollere. Tertium phanum altitudine duo proxima ſuperans, clauſum offendimus. e regione ſunt ædes peramplæ, cælatura magnifica, ſcholaſticorum id domicilium eſt. multa erant præterea ibidem uiſenda, ſed imminente iam nocte reuertimus.

Hæc habui quæ ad uos in præſentia ſcriberem. ea ſi minus lęta uidebuntur, quod parum uidelicet ad rei Chriſtianę amplificationem attineant; eo diligentius orandus erit uobis Dominus, ut de Eccleſiarum incrementis, & rei Chriſtianæ progreſſibus multa nobis in poſterum ad uos, maiore cum animi noſtri ueſtriq; fructu, ſpiritaliq; ſolatio ſcribere liceat. Quamquam poſt noſtrum ab urbe Firando diſceſſum non peſſime poſita eſt opera: Deo quippe adiuuante Iaponij ſexaginta ad Chriſtianorum numerum adiuncti ſunt. Quod reliquum eſt, nos omnes pro ſua clementia Dominus perpetuo tueatur, ac protegat. Meaco, pridie nonas Martias. 1565.

ALOISIVS FROES Societati IESV in Indiam.

Quod uos uelle maxime intelligo, id agam his litteris, ut Eccleſiaſtica primum, tum cetera perſequar. Quadrageſimæ diebus Dominicis omnibus Gaſpar Vilela Euangelium declarauit, quarta quaque feria Damianus noſter de Pœnitentiæ Sacramento copioſe diſſeruit. ſexta, ſacro miſſæ peracto, non deſtitit Iaponius puer ex ijs quos educamus, de Paßione Domini uerba facere: quam in ſententiam, conuenientibus nocte neophytis, Vilela denuo diſputabat, ijs præcipue locis inſiſtens, quibus auditores ad pietatem excitari maxime poſſent. Dominica in palmis (quoad eius fieri potuit in tanta ædium anguſtia) Catholico ritu cæremonijsq́ tranſacta eſt. inde ex oppidis finitimis atque etiam remotioribus neophyti ad indulgentias (quas a ſummo Pontifice datas Catholico ritu proponimus) Paſchatiſque ſolennia frequentes uenire cœperunt. in ijs quidam nobiles cum uxoribus liberiſque, tametſi equis, atque lecticis uſi, tamen aßidua pluuia ualde uexati, pietatis laudem cumulauere patientiæ meritis. Vilela ducentorum fere & quinquaginta confeßionibus auditis, quinta feria in cœna Domini mandatum Euangelicum de mutua dilectione publice docuit. poſtea cum de Euchariſtia ſuauißime peroraſſet, cæleſtem panem Chriſtianis circiter ſexaginta diſtribuit, qui cum ex intimo ſenſu, & gaudio ſpiritali, copiam lacrimarum ef-

funde-

ſunderem, ſane quàm ingenti nos affecere ſolatio. in ſacello intimo Aloiſius Almeida ſepulcrum erexerat ornatiſsimum. in eo Corpus Domini conditum eſt, armatiq; cuſtodes adhibiti. Veſpere, ſolennibus officijs perſolutis, puer Iaponius in exponenda Paſsionis Domini ſerie collecta e quattuor Euangeliſtarum hiſtorijs, horas duas ferme conſumpſit. quæ deinde explicatione potiſsimum indigere ſunt uiſa, in ijs Vilela ex inſtituto declarandis immoratus eſt, ſuadens auditoribus pœnitentiam, ſed calcar uidelicet currentibus addidit: nam cum ſæpe alias, tum eo maxime anni tempore uoluntarias ab ſeſe pœnas eaſq; adeo acerbas exigere ſoliti ſunt; ſummopere gratulandum ut ſit, in ultimis hiſce terrarum finibus, inter tot idolorum cultores, in ipſo denique (ut ita dicam) regno diaboli, ſacratiſsimæ Crucis trophæa, ſalutaremq; humano generi mortem CHRISTI Domini, tam incitatis hominum ſtudijs, tanta religione, tam grata memoria celebrari. Maioris hebdomadæ luctum atque triſtitiam, ingens gaudium Dominicæ Reſurrectionis excepit. a media nocte, domus Chriſtianis completa eſt, Miſſam & ſupplicationem matutinam exſpectantibus. ea peracta, ſimul etiam Chriſtianis aliquot Euchariſtiæ Sacramento refectis, concio habita eſt de Reſurrectione Domini, Paſchalibuſq; myſterijs. inde conuiuio excepti ſunt, quod Natali die & Paſchate Domini ſolenne Gaſpar inſtituit, eo conſilio, ut quàm arctiſsimis Chriſtianorum animi caritatis ac beneuolentiæ uinculis inter ſe iungantur. ſimul etiam per eam occaſionem colloquia de rebus celeſtibus habita, ductaq; præ dulcedine ad ueſperam. quædam præterea e diuinis laudibus decantata. quo ſtrepitu exaudito gentiles, præſertim quòd nonnihil de apparatu ædiculæ noſtræ

Ee ij cogno-

cognouerant, inſtare uehementer ut fores aperirentur: obſiſti non potuit: introiere permulti, pleræque uero mulieres diuino quodam inſtinctu nixæ ante aram genibus, manibuſque ſublatis, effigiem CHRISTI Domini ſupplices adorarunt. Poſthæc neophyti, qui ex oppidis uicinis ad feſta conuenerant, Gaſpare officioſiſſime ſalutato digreſſi ſunt. nunc autem id Gaſpar agebat, ut ſibi diuerſorium prope regiam in ſuperiore urbis parte conduceret, quod toto iam fere triennio fruſtra conatus eſt, ut ibi quoque, loco celeberrimo, poſſet Euangelizare commodius. Verum ſatis iam de rebus Eccleſiaſticis: ad alia ueniamus. Ante diſceſſum Almeidæ, cum tempus eius reuerſionis adeſſet, perducti ſumus uterque ad inſignia quædam urbis ædificia ac templa, quorum tanta eſt religionis ac magnificentiæ fama, ut ad ea uiſenda ex alijs omnibus regnis peregrini Meacum fere aſſidue confluant. Ex ijs nonnulla perſtringam. infinitum eſt enim ſingula perſequi. Aedes igitur quaſdam Cubucamæ primum adiuimus eximio quodam artificio atque elegantia exſtructas oblectationis & animi cauſſa. nihil ego nec in Europa, nec in tota India tale conſpexi. ijs horti ſubiecti ſunt cum alijs arboribus ignotis in orbe noſtro, tum cedro, cupreſſo, pinu, malis medicis conſiti: quæ omnes arbores, uarias in figuras artifici manu coactæ, cameras, tintinnabula, turres, aliaque id genus plurima referunt. iam lilij, cyani, roſæ, florumq; tanta eſt copia, tanta colorum odorumq; uarietas, non ſolum ut peregrinos atque aduenas, uerumetiam domeſticos ipſos atque cultores cum uoluptate atque admiratione retineant. neque horti ſolum, ſed urbs ipſa quoque pulcherrima. uiæ latæ ac directæ, foribus arcium inſtar

(qua

(quæ res furta & latrocinia maxime prohibet) occluduntur. in iis uariarum mercium inſtitores, opifices, ac ſellularij, cum alia in uſus deliciasque mortalium, tum præſertim aurea flabella conficiunt, ſericamque cuiuſlibet operis textrinam exercent. in medio celeberrimum Amidæ phanum cum omnibus horis diei, tum uero ſub noctem clauſis iam tabernis frequentiſſime uiſitur, iactantur a populo nummi cum precibus, & ſimulacrum adoratur. nos eo ex hortis Cubucamæ uia longa lataque perducti, inde ſumptuoſiſſimas præfecti Meacenſis nuper inſtauratas ædes adiuimus: quibus item horti coniuncti, non modo arborum multitudine artificioſisq; figuris delectant oculos, uerum etiam aquæ limpidiſſimæ copia, quæ a nouem circiter paſſuum millibus exciſa rupe, regali ſumptu perducta, lacum in hortis medijs efficit, in quo complures uariæ magnitudinis inſulæ, ligneis lapideisq; peruiæ pontibus, uſquequaque lætiſſimis arboribus opacantur. Inde quanquam feſſos iam, ac reditum cogitantes, neophyti nos longius pertraxere. multa igitur prætereuntes phana, ingentem ingredimur lucum, in quo Bonziorum cœnobia quinquaginta miræ amplitudinis, a regum & principum liberis, qui ſacris addicti ſunt, magnifice ac ſumptuoſe incoluntur: facitque ipſa uicinitas, ut eorum præfecti ſe inuicem elegantia munditijsq; ſuperare contendant. Ex iis aliquot inſpeximus obiter. Cuiuſdam eſt ianua lignea egregio quodam artificio, longeq; alia quàm apud nos forma. hæc nos in xyſtum induxit ſtratum quadrato lapide nigro, parietibus utrinque excurrentibus opere tectorio læuoris atque candoris eximij. Xyſto nouum quoddam genus hortorum prætenditur, in quibus manu facti colles e ſaxis ad eam rem e longinquo petitis, frutetis conſiti pontibusque coniuncti cernuntur. Solum partim arena craſ-

ſiore admodum candida, partim etiã atris lapillis obducitur, e quibus paſsim elati maioris formæ lapides, ex imo leucoia, uiolas, ac flores emittunt adeo artificioſe commiſtos atq; diſpoſitos, ut cũ in orbem ſingulis anni temporibus floreant, uer ibi perpetuum eſſe uideatur. Multa prætereo tum ne longior ſim, tum quòd ea uerbis aſſequi me poſſe diffido; ſed illud non omittã, quod in reditu uidimus. In medio phano quodã, machina lignea ſculptilis, uarijſq; picta coloribus, multis forulis collocatos continet libros ab uno Xaca conſcriptos. eademq; ut eſt uerſatilis, quẽ quiſq; uoluerit, librum offert protinus. & quidem tanta eſt uoluminũ copia; ut incredibile ſit, uel una ætate a multis auctoribus, uel multis ætatibus ab uno auctore confici potuiſſe. eorum autem uſus eſt maximus non in Iapone modo, ſed etiam in Sionis regionibus, unde omnis Iaponica fabuloſitas & ſuperſtitiones primum extitiſſe, atque inde paulatim oram Sinarum, Peguenſem, Bengalanam, totumq; eum tractum Biſnagam uſque peruagatæ dicuntur. aliud etiam phanum in reditu uidimus inferorum regi dicatum, cuius præcelſum horrifico truciq; aſpectu ſimulacrum regio ſceptro inſignitum, duobus hinc inde ingentis item ſtaturæ dæmonibus cingitur, quorum alter calamo deſcribit hominum noxas, alter deſcriptas in tabula recitat. parietes picti, uarias inferorum oſtentant pœnas, quibus plurimi ſexus utriuſq; mortales dæmonum miniſterio cruciantur. Celebratur autem ædes hæc, augeturq; pecunijs fere aſsidue: nunquam enim deſunt, qui ad regis effigiem timore perfuſi, ea ab ſeſe tormenta atque ſupplicia deprecentur. Atque hæc illo die. Poſtero autem, Chriſtiani cuiuſdam Principis inuitatu ad audiendas Bonziorum conciones in ſuburbana cœnobia (ſunt autem exitus ex urbe ſpatiandi cauſſa gratiſsimi) uenimus egreſsi, turbã uirorum æque ac fœminarum cum ſuo quemq;

roſario

roſario ſupplicantes adſpicimus. percontati a neophytis, quidnam id eſſet, dimiſſam tum concionem eſſe reſpondent. interrogati de numero, aiunt homines earum rerum periti, capitum eſſe quinque circiter millia. addunt inſuper, in eo templo quotannis centum diebus continuis ab uno eodemq; Bonzio conciones haberi, multis magniſq; indulgentijs auditori perſeueranti propoſitis. Optatum erat nobis omnino aliquem ex ijs concionatoribus audire, cognoſcendi maxime ſtudio, ſaluaq; religione & officio transferendi ad uſum noſtrum, quæ ad cõciliandos permouendoſq; Iaponiorum animos pertinere uiderentur. & quoniam allatum eſt, rem adhuc integram eſſe in alio quodam cœnobio, pergere porro illuc uſque decreuimus. eo tendentibus igitur nobis primo Guiuani phanum occurrit, quòd ingenti frequentia, ſuperſtitione, anniuerſarijs mimorum ludis uarijſq; ſpectaculis magnopere celebratur & colitur. Inde exeuntes, uiam ingredimur pinis utrinq; iucunda admodum ſpecie conſitam: ſimul aſpicimus populi concurſum, ad concionem citato greſſu tendentis. nos ut ad locum peruenimus, moniti a Chriſtianis periculum eſſe, ne Bonzij ſi nos adeſſe ſentirent, concionari deſiſterent, occulto loco ad initium uſque concionis non ſine magna quidem uel admiratione, uel pudore ſubſtitimus e conſcientia teporis ac negligentiæ noſtræ concepto, cum interim unius horæ ſpatio auditores illi omnes ad parui pulſum tintinnabuli nixi genibus, incredibili quadam ſignificatione pietatis, roſaria manuſque tollentes in cælum, in oratione perſiſterent, uociferantes aſsidue: Namu Amida Ambut. Hoc eſt Da ſalutem Amida: quod ipſum nomen etiam domi foriſque ſeu emant aliquid, ſeu uendant, modulata quadam pronuntiatione geſtientes ac libentiſsime ſæpius inuocant. quin etiam pauperes ipſi inter emendicandum, ijs a quibus elee-

moſynam petunt, propitium precantur Amidam. Bonzij uero ac legiſperiti uerba illa plebi inculcare non deſinunt: Ichinem, Amidabut, Sucumet, Murioo, Zai: ideſt quiſquis Amidæ ſanctum nomen ex animo inuocauerit, proculdubio ſaluus erit. Imperato deinde maiore campana ſilentio, ut concionator ſuggeſtum aſcendit, tum nos quoque ſenſim irrepſimus. phanum erat ad fores uſque ac porticus refertum uiris ac fœminis. in ipſis autem aræ gradibus multi Bonzij conſidebant manibus intra togam abditis, oculiſque demiſſis. Porro concionator claro, ut aiebant, genere, decora quidem in primis facie aſpectuq; gratiſſimo, in excelſa unde ab omnibus conſpici poſſet ſedens cathedra, ſericis ad talos uſque perquàm ſplendide ueſtimentis indutus, interiore candido, exteriore purpureo, flabellum tenens aureum; ex libro quem habebat in menſa propoſitum, quædam ſubinde recitare, tum fuſius explicare tanta non ſolum actionis uenuſtate, ſed etiam (ut Gaſpar Vilela affirmabat eius linguæ bene peritus, & ceteri qui nobiſcum aderant) orationis elegantia atque artificio, ut mirum uideri non debeat, eiuſmodi homines tanto in honore ac ueneratione eſſe apud populum. mihi quidem hæc apud animum meum reputanti, uenit in mentem, non ſine Sancti Spiritus uehementi quodam inſtinctu Franciſcum olim Xauerium tam acri ſtudio tam longinquam hanc peregrinationem expetijſſe Iaponicam. profecto enim hæ gentes, naturæ bonitate ingenijq; præſtantia multis Europæ noſtræ (quod earum pace dictum ſit) nationibus antecellunt. Quòd ſi minus magnifice de Iaponijs uel ſentiunt negotiatores Luſitani, uel prædicant; id nimirum idcirco fit, quòd non niſi cum populis maritimis negotia contrahunt, qui ab interioribus tantum abſunt uitæ cultu

tæ cultu

tæ cultu morumq́ elegantia, ut præ ijs ruſtici uideri propemodum poßint. itaque per contemptum ſylueſtres etiam uulgo a Meacenſibus appellantur, cum tamen alioquin ab humanitate ipſi quoque maris accolæ nequaquam abhorreant. Sed iam finis epiſtolæ ſit. plura propediem: atque utinam cuiuſmodi omnes optamus. Meaco. 5. Calend. April. 1565.

ALOISIVS FROES
Societati IESV.

De ſtatu rerum Meacenſium, & religionis Chriſtianæ proceßibus ad Paſchatis uſque peracta ſolennia, ſuperioribus litteris ad uos fuſe perſcripſi. attexam nunc fratres carißimi reliqua, e quibus facile iudicare poßitis, quàm aßiduis ueſtrum omnium ſacrificijs pijſq́ deprecationibus egeamus.

Poſtquam a Paſchali conuentu neophyti in ſuas domos & uicina caſtella digreßi ſunt, nos Meacenſibus Euangelium prædicare perreximus. auditores minime deerant. multi etiam diabolicis fraudibus, & Iaponicæ ſuperſtitionis prauitate conuicta, ſic immutabantur afflati diuinitus, ut conſtantißime crederent, in uno Chriſto Domino ac Redemptore noſtro omne ſalutis humanæ perfugium eſſe repoſitum. Ventitabat etiam ad nos cum alijs principibus ciuitatis, quidam Regis Mini cognatus, uir ſane perſpicax: is cum a nobis multa ſubinde perquireret, litteriſq́ reſponſa mandaret commentandi cauſſa; tantus illi paulatim ſplendor ueritatis illuxerat, non modo ut ipſe in uoluntatem Chriſtianæ

ſuſci-

ſuſcipiendę religionis uehementer incumberet, ſed etiam ſpem nobis adferret fore, ut Mini regnum uniuerſum ipſius opera atque auctoritate ſacroſanctum Euangelij lumen acciperet. Ad hæc, Iubileum a ſummo Pontifice datum ad felicem euentum Tridentini Concilij precibus ac ieiunijs impetrandum, in hac urbe propoſitum eſt octauo ante Pentecoſtem die. cuius rei nuntio in pagos & caſtella perlato, magno ſtudio ac pietate ſeſe comparauere neophyti ad tam inſigne Chriſti Domini beneficium: & quanquam per eos dies Gaſpar in febrim incidit, & ego non optima ſum uſus ualetudine, tamen concurſu ad nos Chriſtianorum facto, Dominica Pentecoſte, imbecillitatem noſtram Domino fulciente, per occaſionem tam amplæ conſequendæ indulgentiæ, multos & uerbo Dei, & ſacratiſſimo Chriſti corpore pauimus, quod illi nimirum, ut ſolent, uberrimo fletu crebriſq; percepere ſuſpirijs. atque is erat Chriſtianæ rei curſus, ut in tantis gentium tenebris, tantaq; aduerſariorum potentia, ſat ſecundus. iamque parabat Vilela totam hanc Meacenſem obire prouinciam, & prout ſe obtuliſſet occaſio, per ethnicorum pagos & oppida circumferre Euangelium; cum cæptis interuenit atrociſſimum, & poſt hominum memoriam inauditum facinus, quod non modo conatus noſtros omnino impediret, ſed etiam nos ipſos in extremum uitæ diſcrimen adduceret. Nam Regulus Imorenſium (de quo ſcripſi ad uos antea) Mioxindonus, deuictis a ſe gentibus quibuſdam potentia atque opibus auctus, ipſum quoque Cubucamam, ut in pace otioq; ſecurum & imparatum a rebus omnibus, certe nihil eiuſmodi metuentem; imperio quod magna cum æquitate regebat, per ſummum ſcelus atque perfidiam deturbare, ac tyrannidem occupare conſtituit. neque apud inflammatum dominandi libidine animum uel Cubucamæ uirtus & probitas, uel plurima

eaq; maxime ab eodem in ſe profecta beneficia ualuere. Igitur aſſumptis latrocinij ſocijs duobus, Narenſium tyranno Daiondono, & alio quodam dynaſta; cum delectis armatorum duodecim millibus repente Meacum iter intendit eo certiore ſpe rei perficiendæ, quòd & ipſe Cubucamæ nomine uniuerſæ rei bellicæ præerat, & plurimos habebat in urbe Meaco clientes atque ſatellites. copijs ergo prope urbem iuſsis opportuno loco ſubſiſtere, ipſe cum fidelium manu Meaçum ad Regem ſpecie officij ingreditur, nimirum ut quibuſdam recentibus honoris inſignibus a Cubucama decoratus, ei gratias ageret. atque ut quod uolebat quàm maxime ſine tumultu tranſigeret, ad alia uerborum officia illud etiam addit, ut Cubucamam in ſuburbanum quoddam Bonziorum cœnobium blandis precibus ad cœnam inuitet. namque ibi circumuentum adoriri placuerat. Sed cum res parum procederet, quòd Cubucama de conſidente prope Meacum exercitu factus denique certior, & ſuſpicatus id quod erat; non modo ſe Mioxindono minime crederet, ſed etiam fugam pararet (ex qua deinde imprudenti comitum ſuorum conſilio reuocatus eſt) Mioxindonus aperte ratus agendum, copias omnes ad regiam propius admouet: ac ne inexpiabili in ſuum Imperatorem ac Regem odio accenſus eſſe uideretur, dum inops conſilij Cubucama cum familiaribus trepidat, præmittit ad Regiam qui palam denuntiet, ſe Cubucamæ ipſius caput minime petere, certis tantum eius cognatis amicisque grauiter infenſum, eorum potentiam ultra ferre non poſſe: itaque tum demum rem conuenturam ſeq; inde cum pace abiturum, ſi complures proceres, quos nominatim in ſchedula deſcripſerat, quamprimum interfici iubeat. ad hęc tam inſignis impudentiæ poſtulata ira maxima percitus is qui ad ea cognoſcenda Cubucamæ iuſſu prodierat, grandis natu aulicus

ille

ille ipſe qui nos ad Cubucamam introducere conſueuerat, abiecta quam legerat ſchedula, uerbiſq́ grauiſsimis in parricidas inuectus, ad extremum addit, rebus iam deſperatis quoniã quidem alia ratione non poſsit, certe uoluntaria morte ſeſe officio fideiq́ ſuæ ſatis eſſe facturum. His dictis regreſſus in regiam, coram ipſo Cubucama strictum pugionem gentis more ſibi condit in uiſcera, & moribundus occumbit. eodem ipſo letho quattuor alij, cum præ timore occluſis ianuis non admitterentur, mox in ipſo regiæ periere ueſtibulo. Senis uero demortui filius, ut patrem conſpexit exanimem, præceps dolore atque iracundia fertur in coniuratos infeſtus, pugnanſq́ perimitur: tum illi pluribus locis palatio flammas inijciunt, quod ut ſenſit Cubucama, certus prælio potius quàm incendio mortem oppetere, ex honeſtiſsimæ grauiſsimæq́ fœminæ matris amplexũ ſe proripit, uaditque cum ſuis armatus in confertam hoſtium aciem: ibi quàm acerrime dimicans, uentrem haſtili, caput ſagitta confixus, duobus præterea uulneribus acceptis in facie, concidit. ſuper eum præliantes egregie centum circiter aulici primæ nobilitatis uiri sternuntur, quorum cum animi magnitudo ac fidelitas omnium, tum præſertim adoleſcentuli cuiuſdam quartumdecimum annum agentis enituit. qui cum in certamine hoſtes pœne obſtupefeciſſet audaciæ miraculo, eumque uiuum ſublato undique clamore conarentur excipere; ille Cubucamam defunctum intuitus, ſibique turpiſsimum ratus Regi ſuo Dominoque eſſe ſuperſtitem; enſe confeſtim abiecto pugionem arripuit, abſciſſoque ſibimet gutture eundem pugionem adegit in uiſcera. Inter hæc hoſtes, qua per incendia patuit aditus, in regiam frequentes irrumpunt; fratrem Cubucamæ Bonzium una cum matre, nequaquam uel huius adoleſcentiam uel illius ſenectutem miſerati, acerbiſsime contrucidant

tidant: regia gaza diripitur: cuncta ferro flammaq́ miſcentur: honorariæ puellæ ac pediſſequæ, regulorum fere ac principum filiæ, & clariſsimis ortæ familijs, omnia miſerabiliter eiulatu gemitibusque complentes, inter obſeſſos armatis exitus conantur ſibi fuga conſulere, quarum aliquæ ueſtimentis etiam in illa ipſa immanitate petulanter atque procaciter a militibus exuuntur: aliæ uero ad uiginti, dum ancipiti metu diſtractæ, hinc micantes horrent gladios, inde ſæuienti perterrentur incendio; in conclaue quoddam abditæ quo nondum flammæ peruaſerant, igne deinde graſſante opinione celerius, ibidem oppreſſæ atque ad unam omnes abſumptæ ſunt. porro Cubucamæ ipſius filiæ duæ ad pedes hoſtium proſtratæ ſuppliciter, Chriſtiani cuiuſdam beneficio, in ædes propinquas amicorum, incolumes euaſere. at mater ipſarũ regina, inter ancillarum greges tum quidem elapſa feliciter, in quoddam ſeſe cœnobium recepit, paſsibus mille circiter & quingentis ab urbe diſiunctum; ſed paulo poſt a conquiſitoribus deprehenſa, ubi ſeſe Daiondoni & Mioxindoni iuſſu morti deſtinatam eſſe cognouit, chartam atque atramentum popoſcit, ſcripſitq́ ſua manu multis uerbis ad filiam litteras, quarum erat clauſula, uiro ſuo per ſummam iniuriam a rebellibus interempto, ſe quoque nullo ſuo merito ad necem rapi: uerumtamen æquiſsimo animo ſeſe mortem obire, nec dubitare quin hoc totum pro ſua infinita clementia de ſe ſtatuiſſet Amida, quo citius ad paradiſi gaudia peruenire, ibique Cubucama ſuo in perpetuum perfrui ſibi liceret. Deinde obſignata epiſtola, cum Bonzijs apud quos delituerat gratias egiſſet, ad aram Amidæ perrexit: ibi manibus ſublatis in cælum, obtinendæ indulgentiæ cauſſa Amidam bis inuocat nominatim, & ſimul cœnobiarcha ad abſolutionis indicium manus capiti ſupplicantis imponit. inde regreſſa in cubiculum, elatis manibus

Amidam

Amidam rurſus appellans, a ſicarijs iugulata eſt. Iam uero qui Cubucamæ in extremo certamine affuerant, eorum ædes direptæ, ſuburbana ædificia ſolo æquata, corpora ſimul cum ipſo palatio concremata ſunt. Cubucamæ tantum cadauer, hoſtium permiſſu, a Bonzijs ad rogum ac ſepulturam elatum eſt in cœnobium, quod ille ad eam ipſam rem ingenti ſumptu conſtruxerat. primarius autẽ quidam e Cubucamæ familiaribus peregre proficiſcens, cum rem geſtam in itinere cognouiſſet, Meacum redijt ilico, atque ubi delectam regiam, & omnia uerſa uidit in cineres, ſepulturæ locum recta petijt, ibiq́ diſſecto ſibimet uentre ſuper Cubucamæ tumulum corruit. Sorores Cubucamæ duæ ſunt Bonziæ; quas, quamuis incluſas cœnobio, nihilo minus aiunt peti conuitijs atque ludibrijs hoſtiũ: atque ob id ipſum a ſodalibus perpetuo cuſtodiri, uigilijs diſtributis, ne ſibimet necem ex deſperatione conſciſcant. Nos interea ciuitate ad acerbum adeo ſpectaculum ingenti pauore perculſa, cum domum noſtram neophyti confugiſſent, ad preces ac litanias conuerſi uidelicet, mortem exſpectabamus in ſingula pœne momenta. nec ſane, quod Bonziorum in nos odium eſt, quæque eorundem apud Mioxindonum atque Daiondonum gratia et auctoritas, multum ab extremo periculo abſuimus. ſed cũ ad nos clam ueniſſet pro amicitia ſcriba Mioxindoni, pectus feriens, & impietatem Domini ſui grauiſſime deteſtans & increpans; multis deinceps nuntijs atque interpretibus ultro citroque miſſis, magno uix tandem labore impetratum eſt, ſacra iam ueſte ceteroq́ inſtrumento in pacata loca præmiſſo, ut exſulatum nobis abire liceret. Itaque Gaſpar Imorim ad Chriſtianos profectus eſt, ego paruam ſum relegatus in inſulam nomine Cangam. Atque ut intelligatis, niſi hæc tam atrox repente procella exſtitiſſet, quam lætos Domini uinea fructus oſtenderet,

quo

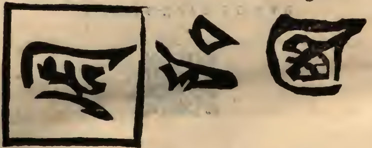
quo die diſceßimus (is fuit ſanctæ Mariæ Magdalenæ ſacer) eo ipſo die, quamquam in magna trepidatione ac tumultu, Bonzius unus, laici duo e Mioxindoni familia Baptiſmi Sacramento renati ſunt. Quod ſupereſt patres fratresq́; carißimi, uobis orandus eſt etiam atque etiam Deus, ut afflictas res pro ſua bonitate ſapientiaq́; reſtituat: ne ſtultis ratiocinatoribus, & occulta iudicia Domini parum æqua lance penſantibus, plus diabolus ad euerſionem Eccleſiæ Meacenſis, quàm Chriſtus ad eiuſdem tutelam defenſionemq́; ualuiſſe uideatur. Ex Iaponis inſula Canga. menſe Auguſto. 1565.

FINIS LIBRI QVINTI.

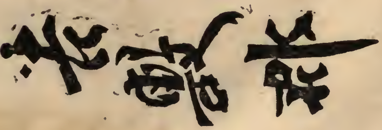
SPECIMEN QVODDAM LITTERARVM, VOCVMQVE IAPONICARVM; DESVMPTVM E REGIS BVNGI DIPLOMATE.

EXEMPLVM DIPLOMATIS, QVO Rex ſeu Dux Bungi templum ad CHRISTI cultum Patribus Societatis attribuit. Templum autem ipſum, Day dogie, hoc eſt Magnus aditus cæli appellatur.

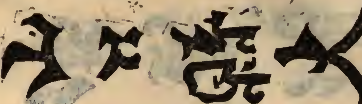
Dux — Regni de Zuo, — Regni Nangati,

Regni Bugen, — Regni Chicugen caqui, — Regni Iuami,

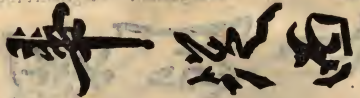
Regni Bungi, Regni Bichyi, conceſsit Day.i.magnum

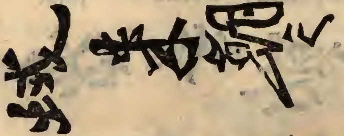
dogie.i.aditũ cæli patribus

Occidentis qui uenerũt ad declarãdã

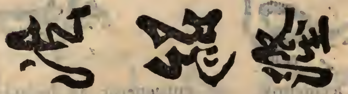
legem faciendi Sanctos

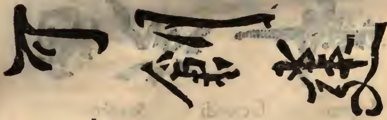
iuxta ipſorum uoluntatem ad finem uſque

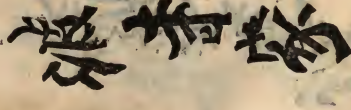
mundi. is eſt locus poſitus

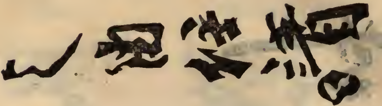
intra Amangutium magnam urbem,

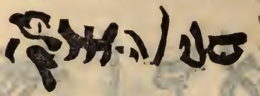
cum priuilegiis ut nemo poſsit

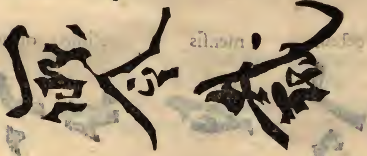
occidi nec apprehendi in illo. Atque ut ſit

teſtatum meis ſucceſſoribus

do illis hoc diploma, ut null o

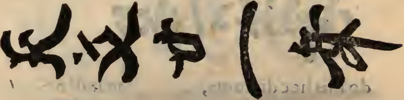
tempore eos deturbent ex hac

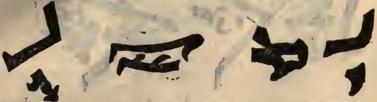
poſſeſsione.

Regni de Teybum, anno 21. ipſius

octaui menſis uigeſimo octauo

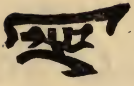

die

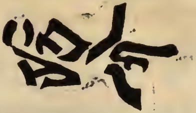

SVBSCRIPTIO.

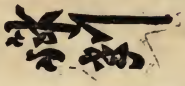
Dux

Daidiquibozar

forma ſigilli.

Voces ipſæ Iaponicæ quas ſonant litteræ, in Hiſpanico exemplari plerunque deſiderantur, ſubditis earum loco Luſitanicis dictionibus: quas nos quoque (ut potuimus) Latinas eodem ordine fecimus.

DE QVINQVAGINTA

DVOBVS E SOCIETATE IESV, PRO FIDE CATHOLICA NVPER OCCISIS,

EPISTOLÆ DVÆ.

DE QVINQVAGINTA

DVOBVS E SOCIETATE IESV, PRO FIDE CATHOLICA NVPER OCCISIS, EPISTOLAE DVAE.

PETRVS DIAS LEONI HENRICO LVſitaniæ Prouinciali ſalutem & pacem &c.

EXPONAM his litteris felicem exitum Ignatij Azebedij Braſiliæ Prouincialis, & comitum. Nonis Iunij, cum Aloiſio eiuſdem Braſiliæ prouinciæ pro Luſitaniæ Rege præfecto, claſſe nauium ſeptem, Vlyßipone profecti, octaua die Maderam hanc inſulam proſpera nauigatione tenuimus. Nouem circiter & ſexaginta in uniuerſum e Societate noſtra conſcenderamus, in tres onerarias diſtributi. Quæ S. Iacobi dicebatur, ea cum Didaco Andrada multiſq; alijs e noſtrorum numero uehebatur Ignatius. Franciſco autem Caſtrio cum fratribus duobus, & pueris orphanis, Ioannis Ferdinandi nauis obtigerat. Me cũ Socijs amplius 20. eadẽ quæ Aloiſiũ Præfectũ nauis exceperat. Et quoniam certis de cauſis in hoc Maderæ portu aliquãdiu ſubſiſtere decreuerat Aloiſius; uectores & nautæ S. Iacobi, quòd multa negotia haberẽt in Palma ex Cãnarijs, ſeu Fortunatis inſulis una, magnopere efflagitarũt uti ſibi liceret præire: ſe expeditis mature negotijs aduenięti reliquæ claßi præſto futuros. Atq; initio quidẽ recuſabat Ignatius in tãto maris & piratarũ diſcrimine a ceteris digredi pericu-

loſum

loſum ratus: uerũ deinde uictus precibus, abeundi ueniã ab Aloiſio petijt; quæ impetrata, quaſi diuinaret ea quæ poſtea conſecuta ſunt, pridie eius diei, qui Apoſtolorũ Principi ſacer eſt, Sacramento Confeſsionis, & Communionis præmuniendos curauit omnes, & ſimul diuiſit ijs Agni cæleſtis cereas imagines aliquot, a ſummo Pontifice conſecratas, & alia quædam religioſa munuſcula, quæ ex urbe Roma ſecum attulerat.

His peractis, ſoluere pridie Kalen. Iulij uento ſecundo, qui tamẽ eos in medio curſu defecit. Porro Dominico die proximo, quinto nonas Iulias, allatum huc eſt, Iacobum Soriam maritimæ rei pro Nauarriæ Regina Præpoſitum (is Caluini ſectator egregius, capitales inimicitias cum Papiſtis, ſic enim Catholicos per ludibrium hęretici appellant, exercere ſeſe palam profitetur, ac prædicat) ſtare cum nauibus circiter ſeptem in portu ad quinque leucas hinc ſito, cui a Sancta Cruce nomen eſt inditum. Perturbauit is nuntius uehementer omnium animos, ſtatimq; Aloiſius, oppidiq; Præfectus cum populo uniuerſo ad pugnam comparauere ſeſe. Itaque Sabbati luce quæ conſecuta eſt, cum ſe Iacobus Soria in conſpectum noſtrum dediſſet, occurrentibus ſibi Catholicis, qui probe inſtructa militibus, tormentiſq; nauigia decem eduxerant, perterritus ceſſit, fugaq; ſibi conſuluit. Hoſtem fugaſſe contenti noſtri poſtridie reuertuntur, ille uero hoc perfunctus periculo, Canarias petijt, ac die Iouis inſequenti ad aſpectum uſque Palmæ Inſulæ, & onerariæ noſtræ, quæ portum capere nunquam potuerat uento deſtituta, ſane feliciter eſt prouectus. eo autem ipſo die Ignatius mane cũ ceteris fratribus ad Tertiæ cohortis (id loco nomen eſt) uicum a portu leucas quinque circiter, ſcapha cõtenderat eo cõſilio, ut, ſi daretur facultas, ad portũ terreſtri itinere perueniret; ſed cũ res exitum non

 habe-

haberet, in nauim ſe denuo recipere ſunt coacti. Vt uel ex hoc ſatis appareat, expetendum id genus mortis paratum illis fuiſſe diuinitus: eoq́ magis, quòd iter illud leucarum 80, uix diebus 15 ab ipſis emenſum, addo naui minime impedita, uento etiã in initio ut diximus ualde ſecundo; id iter totum nauibus quinque (& quidem earum nonnullis admodum onuſtis) non plus triduo a Iacobo Soria decurſum eſt. Poſtridie noſtri eadem malacia nouem fere millia paſſuum à littore detenti, ubi aduentantes Caluinianos aſpiciunt, paucis diſpoſitis tormentis defendere ſeſe omnino conſtituunt. Ignatius autem ſumpta MARIAE Virginis imagine, quam Roma ſecum extulerat, prout res & tempus poſtulabat, ad officium, atque ad pietatem hortari Catholicos inſtitit. Interea unum e nauigijs hoſtes ad noſtram onerariam applicant, in eamq́ tres primo, in ijs nauclerus magna apud eos exiſtimatione, tranſiliunt, atque ij quidem ſtatim a Luſitanis tolluntur è medio, ſed maiore deinde hoſtium irrumpente numero, diutius obſiſti non potuit. Tum Iacobus Soria, ubi cognouit noſtræ Societatis homines ibi uerſari, omnes ad unum occidi imperauit, uociferatus: Interfice, interfice, quoniam ad praua dogmata diſſeminanda Braſiliam petunt. In eorum numero, qui onerariam occupauerant, erat Iacobi cognatus quidam: qui cum uitam aliquot Catholicis promiſiſſet, id iuſsit Iacobo renuntiari. quæſiuit ille, cunctine presbyteri (ſic enim noſtros uocabat) eſſent interempti: cum interemptos eſſe reſponſum fuiſſet, tum ab alijs manus abſtineri non uetuit: quo facto ſane præclare ſuum in nos odium exprompſit, præſertim quòd paucis ante diebus, intercepto nauigio, quo Franciſcani concionatores duo, totidemq́ ſacerdotes laici in Luſitaniam uehebantur, neminem eorum occidit: nactus deinde noſtros

magna

magna ex parte adoleſcentulos atque nouitios, nulli pepercit omnino. Mactatus eſt autem omnium primus Ignatius; quem obuiam hoſtibus prodeuntem elata manibus ea quam dicebamus imagine, magnoque animo profitentem ſeſe cum ſuis eſſe Catholicum, lanceæ tribus ictibus confoderunt, & ſacram imaginem extorquere fruſtra conati ſunt. tum Didacus Andrada in amplexum ruit Ignatij: atque ita coniuncti ſimul ambo confecti uulneribus præcipitantur in mare una cum ipſa imagine, quæ de Ignatij manibus nunquam exciderat. Inde tabulata onerariæ ſubeunt, quo Ignatius in eo tumultu fratres octo, & triginta (tot enim erant eum ex hoc portu proſecuti) condiderat: binoſq; ac trinos ordine deinceps eductos ad nauis marginem, ac talaribus tunicis, quamquam exigui admodum pretij exutos, adacto bis terue ſingulis in uiſcera pugione, ſemianimes e naui deturbant: quorundam etiam præcidunt brachia, ut omnem prorſus euadendi ſpem ceteris adimant. Atque hunc exitum felix comitatus ille ſortitus eſt. Poſtea quæſitum de trium illorum cæde, qui ex hoſtium claſſe in onerariam primi tranſcenderant. Eius auctores cædis, onerariæ gubernatorem cum adminiſtris duobus, ad ſe perduci furore percitus iubet Soria. ibi ipſo non ſolum imperante, ſed etiam inſpectante uiuẽtium pectora diſſecantur, & extracta crudeliter inteſtina deijciuntur in pelagus. Iam uero hanc immanitatem Caluiniani illo etiam ſcelere cumulant. in onerariam reuertuntur, ſacroſanctum caput unius ex undecim Virginum millibus, quod ſolatium neophytorum Ignatius in Braſiliam afferebat, e carcheſii fune contumelioſe, nefarieque ſuſpendunt, deinde arreptam aliam Virginis Deiparæ effigiem, egregio perfectam opere, quam item Roma ſecum Ignatius aduexerat, cum ſacris alijs imaginibus permultis, in angulo nauis per

ludibrium collocant: in eaſq; ut in ſcopum ſicas eiaculari laſciuientes incipiunt. Roſaria uero benedicta, ac ſanctorum reliquias, libroſq; de religione, & alia ſcripta quædam ad Braſiliæ prouinciam magnopere pertinentia, ut ſibi minus utilia, uel ſuperuacanea potius, alto mandarunt. Huius rei geſtæ ſeriem tetius a Luſitanis duobus accepimus, qui ſpectatores affuerunt, cum per eos dies à Caluinianis captiui detinerentur. Qui e noſtris occiſi ſunt, æque tyrones, ac ueterani, præclaris erant adiumentis rerum gerendarum inſtructi: itaque ad rem Chriſtianam promouendam ualde habebantur idonei.

Obſtupeſco ſane mecũ ipſe conſiderãs mutationes, migrationeſq; noſtrorũ e naui in nauẽ Ulyſsipone primũ, deinde in hac inſula Madera: ut felix ille manipulus, ſicuti Gedeonis quondã milites, pæne uiritim a Domino lecti fuiſſe uideantur. Me in S. Iacobi nauem imponere, ipſe apud Aloïſium præfectum remanere Ignatius iam prope decreuerat, ſed mutauit deinde conſilium: partim ut equidẽ exiſtimo, ne laborem, atque periculum ſubterfugere uoluiſſe uideretur; partim etiam quòd ego tanto indignus bono uidelicet fui. Reliqui ſumus nunc e Societate ad 30. Cæptum iter numinis fiducia perſequi certum eſt: utrum eodem euentu, neſcimus: illud quidem intelligimus: Iacobum Soriam id uehementer expetere, nobiſq; tendere inſidias. Sed iam inſtat hora profectionis, itaque finem ſcribendi facio, meq; & comites tuis ceterorumq; ſacrificijs, deprecationiq; commendo. Ex inſula Madera. 15. Kalend. Septemb. 1570.

FRAN-

FRANCISCVS HENRICVS RECTOR Domus Vlyſsipponenſis, & Socij, Patribus fratribuſq́; qui Romæ uerſantur, ſalutem & pacem Chriſti Domini &c.

EXitum Ignatij Azebedij, & Sociorum nouem & triginta iam cognouiſtis, ut credimus; qui Braſiliam una cũ Aloiſio Regio Præfecto petentes, ut in ea prouincia, rei Chriſtianæ procurandæ cauſſa, more noſtro collegia inſtituerent, in itinere a Caluinianis oppreſſi, uitam in profeſſione fidei Catholicæ profuderunt. Nunc aliorum XIV. qui anno poſt, in eadem cauſſa parem præſtiterunt animi fortitudinem (ad ſeptuaginta enim e noſtris Vlyſſippone diſceſſerãt plures in naues impoſiti) perſequemur eo ipſo ordine, quo rem totam alter duorum qui Dei benignitate ſuperfuere, nobis expoſuit.

Poſt obitum Ignatij, cum Luſitanicæ naues e Madera Inſula curſu in Braſiliam directo ſoluiſſent; aliæ alium euentum ſortitæ ſunt: ea uero, qua Petrus Dias cum Socijs aliquot uehebatur, ad Cubæ inſulæ portum, cui a ſancto Iacobo nomen eſt, fluctibus, & procellis adeo labefactata peruenit; ut eam relinquere plane ſibi neceſſarium duxerint. Sed cum alia eſſet ibi nulla, Banam eiuſdem inſulæ portum, in Orientem procedere ſtatuunt; ac tridui primum iter emenſi pedibus, & quidem excalceatis, imbre denſa, atque perpetuo, uia teterrima; difficultatibus præterea, ut in eiuſmodi regione, maximis; exiguo & aperto ſeſe commiſere nauigio, uentis pluuiæq́ adeo expoſiti, ut non commeatus modo corrumpe-

retur humore nimio, ſed & ipſa quibus erant induti ueſtimenta pęne putreſcerent. Eo nauigio leucas quattuor & ſeptuaginta Bañam uſque prouecti, maioris formæ naui in eo portu conducta. Augusto menſe deniq; ad inſulas Tertiarias, Aloiſium Regium Præfectum, & e noſtra Societate Franciſcũ Caſtriũ; & quinque fratres, qui anteceſſerant, aſſequuntur. Hic Aloiſius, nauali turba uehemẽtius imminuta, quod et ex oneraria ipſius in tam difficili, ac diuturna mẽſiũ quindecim nauigatione uiri ſexaginta perierãt, & ad Antilias (id loco nomen eſt) multi ſubſtiterant, multi etiam laboribus, periculiſq; defatigati, mutato conſilio in Luſitaniã inde reuerterãt; cum ſupereſſet uectorum & nautarum uix quod in unam ſatis eſſet onerariam (in quibus tamen ipſis fœminæ quinque, & uiginti, imbelli cum puerorum grege numerabantur) redactis in unum omnibus, cæptum iter unica naui peragere inſtituit; ſoluitq; feria quarta, octauo Idus Septembris. Porrò e Societate noſtra (totidem alijs ferè tempeſtate disiectis, de quibus nihil dum certi compertum eſt) quattuordecim aderant, Patres duo, Petrus Dias, & Franciſcus Caſtrius; duodecim Fratres; Alfonſus Ferdinandus; Gaſpar Gois, Andreas Pais, Ioannes Aluares, Petrus Dias, alter eodem, quo Sacerdos nomine, Ferdinandus Aluares; & ex Nouitiorum numero; Michael Tarraconenſis, Franciſcus Paulus, Petrus Ferdinandus, Sebaſtianus Lopes, Didacus Ferdinandus, Didacuſq; Caruallius. Dies octo in altum Oceanum proſpero flatu prouecti; naues quinque ſole iam Occidente conſpiciunt, quarum erant Gallicæ quattuor, una Anglica. Eæ, diſsimulato in noctem uſque conſilio, conuerſis deinde repente proris, uento ſecundo nauem noſtram inſequuntur. Id ut animaduertit Aloiſius, ratus (id quod erat) & hoſtes eſſe, & hereticos; aduocata ſtatim concio-

ne,

ne, ſocios nauales ad prœliũ acriter ineundum hortatur, mortemq́ ut Chriſtianos deceret, pro Catholica religione fortiter obeundam. deinde arma expediri, culcitras locis opportunis prætendi, ſaxorum uim congeri, ſulphurei pulueris cados promi celeriter imperat: diſpoſitis denique ad pugnam ſtationibus, peccata rite confeſſus eſt ipſe, & ceteri, quibus ea nocte confitendi ſpatium datum eſt. uerum inalbeſcente iam die, roſtrata hoſtium nauis ex earum genere, quas Galeones appellant, ad noſtram appropinquauerat, amplior & eminentior multo; duabuſq; tormẽtorum ſignificationibus, de more, iuſſerat a Luſitanis uela ſubmitti. Cum illi nequaquã parerent; tum hoſtes facto ter in onerariam impetu, quinque ex eorum numero occidunt, ſeptemdecim, eoſque fere omnes in cruribus uulnerant; ſic, ut funibus, ne caderent, altera manu apprehenſis, non niſi altera decertare poſſent. Et quamquam hæretici e ſuperiore admodum loco pugnabant; haud tamen incruentum eis fuit certamen: ſiquidem & initio dimicationis homines fere uiginti amiſere, uulneratis præterea circiter undecim; & deinceps tribus bombardæ ictibus læſi grauiſſime ſunt, quorum uno diffractus malus & uela proſtrata; altero perforatum carinæ latus non ſine magno eorum diſcrimine aquas accepit; tertio diſcerpti decẽ ſimul hæretici: quæ tametſi erant omnia non leuia incommoda, nihil tamen hoſtes æque perturbauit ac uela deiecta, prorſus ut de ſe actum iam arbitrarentur. Tum uero ex ipſa deſperatione omnibus connixi uiribus, quartum iam noſtros inuadunt, & minore quã putauerãt negotio ſuperant. decẽ quippe non amplius propugnatores erant relicti, quorum quinque in prora collocati, primo impetu cecidere. Itaque patefacto iam aditu, hæretici ad ſexaginta ui maxima irrumpunt, quos Aloiſius, cum duas ferreas glandes alterã accepiſſet in pecto-

re

re, alteram in crure, quamquã exhauſtis iam corporis uiribus, magno tamen animo conſtituit opperiri; gladioq́, & ſcuto nunquam abiecto, ad extremum uſque ſpiritum dimicauit egregie. Eius morte à reliquis deditio facta. quæ tamen ad mitigandam hoſtium crudelitatem minime ualuit. nam diabolicis instincti furijs, obuios quoſque obtruncant: Aloiſium, ignari quis eſſet, nudatum, itemq́ aliorum corpora, multis adhuc ſpirantibus, in undas proijciunt. Verſus deinde in Sanctorum reliquias, & ſacras imagines furor, quarum erat ingens in ea naui numerus. Has hæretici Catholicis per uim extorquere, trahere per tabulata, calcare pedibus, in ignem denique gratulabundi conijcere: ſimul, ore impuriſſimo, in Sanctos quorum erant illæ reliquiæ, blaſphemias euomentes, quas horret animus ſcribere. quin etiam, repertas uigeſimo poſt die ſtatuas duas, alteram ſacratiſſimæ Virginis, alteram Angeli, elatas in publicum, ſacrilegis fregere manibus, caput Angeli per ludibrium tota naui circumferentes. Tertium & trigeſimum uagati diem, capto etiã Algarbienſi nauigio, prędam expoſuere poſtremo ad Oruium promontorium oræ Callaicæ. Claſſi præpoſitus erat Ioannes Cadauilius Gallus, hæreticus uehemens, & Eccleſiaſticorum ordinum inimicus acerrimus. roſtrata uehebatur eadem, qua Iacobus ante Soria Ignatium Azebedium, & comites ceperat & occiderat. In Aloiſium uero præfectum incidere Caluiniani, cum ab inſula Gomera, eam depopulati, ſoluiſſent. atque is fuit Aloiſii & Luſitanorum obitus: cuius de fortitudine, uirtuteq́ frater noſter ita multa commemorat; ut pro certo habendum ſit, animam eius in cæleſte domicilium commigraſſe. Nunc ueniamus ad noſtræ Societatis homines, quod maxime nobis propoſitum eſt. Ii, cum hoſtes infeſti aduentarent, a media nocte ad lucem uſque expiandis per Confeſſionem

nem criminibus quiſque ſuis uacarunt. Deinde tabulata ſubire iuſſi, non niſi commiſſo prælio aſcenderunt ad animandos milites, cibo recreandos, & curanda uulnera. Sed quo tempore facta eſt deditio, in ſumma naui, præter Caſtrium exſtabat eorum nemo: namq; is paulo ante ad excipiendam unius e gubernatoribus Confeſſionem aſcenderat, ad imam proræ turrim ex uulnere agentis animam. In eo munere occupatum, hæretici uulneribus quàm plurimis punctim cæſimq; confodiunt, ira maxima perciti, nimirum eo quòd Eccleſiæ ſacramenta miniſtrantem offenderant. Nam in ceteros nõ adeo ſæuiere: in Caſtriũ uero certatim omnes. Sub idem tempus Petrus Dias, qui ad eam uſque horam Confeſſionibus eorum qui ſub tabulatis erant, operam dederat, atque hilari ſemper ac ſereno uultu animauerat ceteros Gaſpare Goe ſequente, in apertum prodijt. Ut primum apparuere, utrunque Galli cõfeſtim occidunt: nec puero quidem ætatis admodum teneræ parcunt, qui a Petro ægre ſeſe diuelli patiebatur. Atque hoc maxime modo tres ij primo congreſſu cæſi ac nudati, deijciuntur in mare. Tum undecim reliqui, ſedato iã paulisper tumultu ſeſe inuicem plenis pietate ſermonibus adhortati, ultro in editiora nauis euadunt: nec modo, latendi cauſſa, in ceteram turbam ſeſe non inſerunt; ſed etiam in unum, dedita opera, conglobati omnes, aperte profitentur ſe & eiuſdem eſſe religionis, cuius tres modo perempti, & æque paratos ad mortem communis Domini gratia ſubeundam. Quos, circumfuſi confeſtim hæretici, dictis factisq; eo die toto contumelioſe, ac petulanter illudere ac diuexare non deſinunt, cum illi reſponderent nihil, niſi ſiquid ad honorẽ Dei, uel ad dignitatem Eccleſiæ Catholicæ pertineret. Ubi nox adfuit, manus ad terga religantur inſontibus: atque inter uinciendum, accidit ut Michael Tarraconẽſis e uulneribus quæ in brachijs principio acceperat,

perat, ingemiſceret. Quæ res tantum abfuit, ut ad miſericordiam permoueret hæreticos; ut etiam arreptum furenter hominem, multa ingerentes probra, e naui præcipitauerint; &, ne incomitatus abiret, Franciſcum quoque Paulum (nam is erat proximus) eodem impetu deturbauerint. Ceteri omnes, uinclis (ut dicebamus) iniectis, in Aloisij cubiculum detruduntur: adhibitisq; cuſtodibus totam eam noctem, partemq; inſequentis diei, prope per inediam tranſigunt: cũ interea ſuper alios alij ad oſtiũ adeſſent carceris, modo læta, modo triſtia nuntiantes: quidã etiã truci obtutu, ſtrictis minaciter gladijs fremerent: Papiſtæ, Latrones, ecquis erit aliquando qui uitam uobis eripiat? & alia eiuſmodi. Interea noſtri, quaſi futura proſpicientes, magno animo ſeſe ad extrema quæque parauerant: nec eos fefellit opinio. Nam educti e carcere, damnantur capitis. Iamq; parabantur laquei ut ſuſpenderentur ſinguli e maximo nauis malo; cum Præfectus, maioris prædæ ſpe, quòd eos putaret pecuniam, ad templum in Braſilia exædificandum, ſecũ attuliſſe, rem in præſentia diſtulit; ſed eorum comperta deniq; inopia, Petro Dia, Didacoq; Caruallio ibidem relictis, ſeptem reliquos in roſtratã ex oneraria transferunt. Hic eos hæretici denuo circumſiſtere; nec ſolum in fratres noſtros, uerum etiam in Romanum Pontificem Chriſti Vicarium, in Eccleſiaſticos ritus, in Sanctos eorumq; uenerationem, denique in Sacramentum ipſum altaris, contumelioſa atque impia uerba proferre, ad quæ cum illi fortiter admodum reſponderent, cædebantur pugnis, alapisq; frequentibus, defenſores Catholicæ fidei: quin etiam exquirebantur diligẽter in ſummis capitum uerticibus, ſacræ quas appellant coronæ, quarum hæretici ſi quas inuenerãt, has uero iterũ iterumq; ſinguli tundere; & ſimul iurgijs & maledictis in eoſdem inuehi cum alijs multis, tum illis præſertim: Canes, fures, ueterato-

ueteratores; per uos ſtat quo minus conſpirent uniuerſi mortales atque conſentiant; ſublatisq́ diſcordijs ac tumultibus, tranquilla omnes pace, atque otio perfruamur. Veſtro ſcelere non modo Germania, & Gallia, uerum etiam Braſilia, atque adeo toto terrarum orbe praua doctrina diffunditur. Erat e nouitiorum numero Petrus Ferdinandus, faber lignarius. omnium recentiſſimus ille quidem; ſed apprime humilis & magna uirtute uir. Is, initio deditionis, pileo talariq́ tunica exutus ab hoſtibus; ne deinde fallente ueſtitu pro ſeculari haberetur, & præclaram pro CHRISTO moriendi occaſionem amitteret; aggregabat ſe ad fratres identidem, uultu oculisq́ ad modeſtiæ religionisq́ ſignificationem ita compoſitus, ut uel ex eo ſatis intelligerent hæretici, hominē eſſe de noſtris. Quo etiam uehementius irritati, caput eius arreptum, utraque manu ſubrigere, colaphis petere, digitis oculos aperire, palpebrasq́ diſtendere, paxillos denique mento ſubdere, ne uultū demitteret. ad hæc, illum contumelijs inceſſere eiuſmodi; Canis, attolle faciem; frontem exporrigē. quæ ille nimirum excipiebat tanta non ſolum animi æquitate, ſed etiam oris hilaritate, ut eo bono ſe indignum exiſtimans, conuerſus ad Deum, diceret: Quo meo mihi merito hoc tribuis, ut pro te patiar, Domine? Per hanc ſimul procacitatem atque ſæuitiam hæretici cum ſeſe miſeri diutius oblectaſſent, alij demum alio uarios in uſus digreſſi ſunt; ſpatiumq́ fratribus datū ad inflammandos mutuis cohortationibus animos, uiresq́ recolligendas: quo in genere Petri maxime Ferdinandi, eius quem modo dixi caritas ac uirtus enituit, cum in ſingulos congreſſus, lætiſſimo ſemper uultu, ceteros ad conſtantiam, ac fidem accederet, atque ad agnoſcendam inſignem hanc in ſe Dei beneficentiam, multis rationibus excitaret. Cuiuſmodi ſermonibus dum ſe inuicem confirmant fratres, magna rurſus circum-

ilico; ceteri quinque unum in locum diuinitus congregati, diu ſeſe ſuſtentant, poſtremum uale ſibi dicentes inuicem, ac ueniam inter ſe delictorum petentes. Didacus uero Ferdinandus, quem una cum Sebaſtiano Lope (qui deinde ſuperſtites ambo fuere) ſub noctem hæretici quidam quaſi diuino iuſſu, cibo potuq; refecerant, ualidus uiribus, claſſem, quòd e repentina pluuia uenti quieuerant, tardius euntem aſſequutus, & neſcio quo pacto in unam nauium acceptus, diuinæ conſilio prouidentiæ mãſit incolumis. luctantur cum fluctibus reliqui, & quamquam in ſumma difficultate ac defatigatione, Apoſtolico Symbolo, precibusq; fundendis ad Deum, ſeſe cõtra ſpiritales nequitias communire non deſinunt. iamq; nox erat media, cum Alphonſo Ferdinando in uerba præeunte, certos e quinquageſimo pſalmo uerſiculos decantare cæperunt, atque illum præſertim: Tibi ſoli peccaui, &c. Verum laſſitudine tandem uictus, & aquarum ui obrutus Alphonſus extinguitur, ſpectata probitate, ac religione uir, cuius præcipue robur animi, ac uirtus in hæreticis modo refutandis eluxerat. Hunc autem eo conſilio e Luſitania ſecum abduxerat Azebedius, ut philoſophiam, cui magna cum laude uacauerat, in Braſilica prouincia profiteretur. Alphonſum ſecutus eſt mox, IESVM inuocans, Andreas Pais poſtremus omniũ Ferdinandus Aluares mergitur. Tum Sebaſtianus Lopes in mari medio, nocte intempeſta, denſis tenebris, imbre maximo derelictus, elatum ſorte quadam in claſſe lumen eminus intuens, mille circiter, & quingentorum paſſuum interuallo diſtantes cõſequitur naues, quarum ad unam, itemq; alteram accedens, et ut admitteretur ſuppliciter poſtulans, cum acerbe minitantes hoſtes, intentaq; in ſe tela ſenſiſſet, quaſi ad extremum perfugium, contendit ad unam e ſcaphis; cuius ad marginem ſtans forte quidam hæreticus paulo mitior, tum

Seba-

Sebaſtiani ærumna, tum etiam fortaſsis ab ſe deſertæ ueræ fidei, religionisq́ recordatione commotus, excepit hominem: penulaq́ contectum, ac furtim in nauem impoſitum, commentis quibuſdam hoſtium furori, atque immanitati ſubtraxit. Duos autem illos qui in Luſitanica naui relicti fuerant, eodem genere mortis, eadem animi magnitudine defunctos accepimus. Porro nobis hæc omnia Sebaſtianus ipſemet Lopes expoſuit, nos totam rei geſtæ ſeriem his conſignatam litteris eidem Sebaſtiano recognoſcendam oſtendimus: cuius ille narrationis ueritatem ac fidem ſuo rurſus teſtimonio comprobauit. Quo etiam ſtudioſius fecimus, ut hanc ad uos mitteremus epiſtolam, rati eo uobis gratiorem futuram, quo certiora perferret. Quod reliquum eſt, ueſtris omnium ſacrificijs, precibusq́, nos etiam atque etiam Domino commendari percupimus. Ulyſsippone 5. Idus Decembris 1571.

F I N I S.

INDEX EPISTOLARVM.

ALoiſii Almeidæ. fol. 139. 149. 165. 172. 157. 177. 194.
Aloiſii Goueani. 47.
Aloiſii Frois. 174. 183. 207. 114. 217. 221.
Ariæ Blandonii. 97.
Ariæ Sanctii. 155.
Balthaſaris Gagi. 107. 129. 167.
Cangoximani reguli. 164.
Chriſtophori Acoſtæ. 45.
Conſalui Ferdinandi. 138.
Coſmi Turriani. 75. 87. 115. 145.
Duartis a Sylua. 101.
Emmanuelis Teſſeriæ. 49.
Franciſci Henrici. 232.
Franciſci Xauerii. 77. 80.
Gaſparis Vilelæ. 91. 116. 127.
Gulielmi. 129.
Hieronymi Ruizii. 67.
Ioannis III Luſitaniæ Regis. 6.
Ioannis Baptiſtæ Montii. 181. 182.
Ioannis Ferdinandi. 89. 128.
Laurentii Iaponii. 135.
Martini Syluæ. 66.
Melchioris Nunnis. 96. 110. 124.
Nicolai Nunnis. 50.
Organtini Brixienſis. 39.
Pauli Iaponii. 74. 87.
Petri Alcaceuæ. 91.
Petri Diæ. 229.
Petri Maſcareniæ. 52.
Sebaſtiani Ferdinandi. 54.

INDEX RERVM MEMORABILIVM.

ACademiæ nobiliſsimæ in Iapone ſex. 85.b
Academiæ cuidam ingens lacerta ſeu ſtellio pro numine præſidet. 217.
Aedes elegantiſsimæ. 198. 200.b 201.
Alphonſus Caſtrius Chriſti cauſſa uexatur atque perimitur. 31.
Eiuſdem percuſſores diuina ultione conſumpti. Ibidem.
Amangutium urbs uaſtatur. 115.
Amidæ cultores quidam religionis cauſſa ultro ſeſe mari ſubmergũt ac pereunt. 122. 213.
Andreæ Ouiedi labores in Aethiopia. 23.b
Andreæ Ferdinandi res geſtæ. 25. 41.
Antonius Criminalis Chriſti cauſſa occiditur. 37.
Aquæ luſtralis ſeu benedictæ miracula. 33.b. 105.b. 138.
Arx munitiſsima. 161.b 200.b

Barptolemæus Rex quomodo ad Chriſtum conuerſus. 176.b
Eiuſdem pietas. 176. 177. 206. in
eundem coniuratio. 176
Baptiſmi uirtus. 34. 91. b. 118. b
121. b. 158. b
Baptiſmi inſignes. 15. b. 65. 69. b
72. 180. b
Bazani regis neophyti pietas. 30
Bonzii ſacerdotes ac cœnobitæ Iaponiorum. 82. b
Eorũdẽ cœnobia. 166. 201. b. 219.
Eorundem meditationes & feſtæ. 79. b. 136. b. 137. b. doli 211.
Iidem euangelio maxime infeſti. 88. 90. 151. 179. b. 190. 191.
Eorũ calũniæ. 90. 94. b. 121. 182.
193.
Chirographa uenalia. 109. 210.
Bibliothecæ. 219.
Chori precesque. 209. b
Concionum apparatus atque fallaciæ. 214.
Brachmanes Ganſares Indiæ primarii. 15.
Brachmanes amaracam herbã magnis cæremoniis uenerãtur. 61. b
Bungi Rex quamuis ethnicus, rei tamẽ Chriſtianæ fauet enixe. 172.
181. b. 191. b
Eiuſdem potentia. 172. b
Calcis ſubigendę ratio apud Iaponios. 200.
Caluiniani pręcipuo in Societatem IESV feruntur odio. 230. b
Quadraginta e Societate pereunt. 231.
Item anno poſt, duodecim alios. 235. b
Eorũdem in ſacras imagines & reliquias contumeliæ. 231. 233. b
Catechizandi ratio. 181. b
Catholicos hæretici per ludibrium Papiſtas appellant. 234. b
Cedri mirę magnitudinis. 201. 202.
Ceilani res mira contigit. 19.
Chia potionis Iaponicæ genus. 198
Coloſsi ingentes. 202. b
Conſaluus Sylueria poſt multos labores Chriſti cauſſa pimitur. 28.
Conuerſiones inſignes. 8. 14. 18. 19.
20. 27. 30. 31. b. 33. 53. 62. 63. b
71. b. 102. 178. 186. 188. 189. 190
Coſmi Turriani labores. 125. b. 174.
Crucis miracula. 78. 127. b. 138. b
163.
Cubucama Iaponis imperator 209
eius maieſtas. 215.
Cubucama Iaponis Imperator cum uniuerſa pœne familia a coniuratis occiditur. 222. b
Eiuſdem aulicorum quorundam mira fidelitas. 222. b. 223. b
Daemon e corporibus obſeſſis eiicitur. 104. b. 108. b
Idem e corporibus obſeſsis fundit carmina. 108. b
Satagit ut in belluis adoretur. 108. b. 122.
Timetur a Iaponiis & colitur ſtudioſiſsime. 108. b. 122. 154. 155. b
Eiuſdem fraus pernicioſa detecta. 210.
Cultoribus ſeſe crebro offert uiſendum. 118. b. 210
Eccleſiaſticos ritus effingit. 186.
209. b. 210. b. 215. 220. 223.
Eiuſdem fallaciæ. 94. 121. b

Duartis Syluæ labores,& obitus. 192. 193.

FRanciſcus Lopes fortiter in cõfeſsione Chriſti pſiſtens, a barbaris interficitur. 17.44.

Franciſci Sauani reguli neophyti excellens pietas. 204.

Franciſcus Xauerius ch. 4.
eiuſdem in Indiam profectio.4.b
In Iaponem. 80.
Vitæ inſtitutū & ratio. 5.12.126.b
Miracula. 9.13.98.b.99.160.
Obitus. 12.95.b.98.b

Frigoris niuiumque in Iapone uis. 8.b.196.200.208.

Funerum Meacéſium apparatus & pompa. 211.b

Fulgentius Freires a Turcis capitur. 14.b

GAſparis Belgę labores. 22.b

Goæ collegiū Societatis quomodo inſtitutum. 18.

Grana benedicta & alia id genus quanti fiant. 175.183.b

HOrti amœniſsimi. 201.211.219.

IApon inſula. 73.b

Iaponis Eccleſiæ. 147.b.171.

Iaponiorū ludi & ſpectacula. 152.b 154.b.155.b
Eorundem ridicula ſuperſtitio in colédis manibus mortuorū.153.
Aliæ ſuperſtitiones & ſectæ. 95.109.122.147.154.166.b.210.215.
Eędé unde ortę.173.b.208.219.b
Eorundem ingenia & mores.82 88.145.b.208.216.
Suppellex apud eos precioſiſsima, quæ. 198.
Adminiſtratio publica. 145.b
Quæſtiones de Chriſtiana religione. 89.b
Quotidiana precatio, quæ 214. 220.
Mediterranei maritimis longe politiores.

Ioannis Tertii Regis Luſitaniæ pietas. 4.
Eiuſdem munificentia.13.15.21.

Idola inaurata quamplurima. 202. 203.216.

Idolorum templa magnifica. 201. 203.219.b

Ignatii Loiolæ (qui Societatem IESV primus inſtituit) monitum ſalutare. 79.

Ignatius Azebedius intrepide ſeſe Catholicū profités,cū Sociis, 39. a Caluinianis occiditur. 231.

Ioannis Ferdinandi labores. 174.b

Iogues Indorum quaſi monachi,& eorum ueſtitus. 62.

Itinerū difficultas.8.144.161.b.194.

Iubilei promulgatio quàm fructuoſa. 68.

MAriſtenes Iaponiorū Deus, rei militari pₚoſitus. 177.b

Meacū urbs Iaponis totius caput. 8

Meaci, Euangelium quomodo acceptum initio. 135.151

Meacenſium ueſtitus & mores.208.

Meacenſe bellum. 167.b.

Melchior Carnerius Nicenus epiſcopus. 16.b

Mingoaxanes Giloæ Rex. 25.b

Monicæ Iaponiæ Virginis mira ſanctitas & conſtantia. 199. & inde.

NAires homines militares. 70.
Nāguinata, haſtilis genus. 172
Naufragia ac tempeſtates. 37.39.b 168. & inde. 111.127.169.174.
Neophytorum pietas. ch. 53. 62. 104.119.120.128.130.133.134. 140. 142.b. 145. 149. 160. 165. 171.b. 173. 175. 182. 185.194. 195.b. 199.
Eorundem pœnitentiæ ſtudium. 120. 182. 199.
Eorundem fides atque cōſtantia. 17. 18.b.34.& inde. 41. b. 68.b 128.139.158.178.b.189.199.207.
Precandi ſtudium & aſsiduitas. 149.183.185.195.199.
PAtrum aliquot e Societate pericula & obitus. 18. b. 19. 36.b & inde.39.b.& inde.67.132.169
Petrus Dias cū Sociis undecim pro fide Catholica a Caluinianis occiditur. 234.
Petri Ferdinandi fabri lignarii uirtus eximia. 235.
Populi plurimi Euangeliū magnopere efflagitāt.32.b.33.47.b.51.b
Puerorū quorundā egregia ſāctitas 141.142.156.b.165.b.200.b
Pueri e diuerſis regionibus plurimi Goæ educantur. 14.
Perduelles quomodo puniātur. 117
Quintinorum ſecta. 45.b
SAcramentū Euchariſtię neophyti quātopere efflagitent. 108.
Quàm religioſe percipiant. 130. 218.221.b
Ad Sacramentum Confeſsionis quàm accurate ſe cōparēt. 185.
Simon Rodericus Luſitanus. 4.
Sinarum mores & ingenia. 49.112.
Sionis Rex egregia pietate uir. 52.
Supanorum Rex neophytus. 32.
Syluestrium hominum regio & mores. 211.
TEmplorum frequētiam ad religionem tuendam & amplificandam utilem eſſe, re ipſa comper tum eſt. 54.
Tintinnabulum ſeu campana in Iapone miræ magnitudinis. 203
Trauancoris Rex. 18.48.b
Typhonis uenti uis. 39.b

E R R A T A.

Ad, lege Ab. fol. 114.b.uerſu 18. Alij lege alijs. fol.64.uerſu 4. Aliquot, aliquod.65.b.u.3. Balthaſari, Balthaſar. 93.b. u.1. Catenaſq; , Catenaſq;. 45.u. 5. Catonis, Cantonē.98.b.u.5. Da me, Ad me.53.b. u.18. Ed, Ad 86.u. 19. Effunderem, effunderent 218.u.1. Exerdeſcens, exardeſcens. Hoc, hos.210.u.6. Iaponis, Iaponem 107.u. 1. Inhabanes, Inhambanes 24.u.9 Locij, locis 157. b. 18. Mediam, Inediam 197. u. 21. Opiniorum, opinionum 126. u. 25. Paracutis, peracutis 170.u. 10. Parentem, parentum 34.u.2. Peterat, poterat 46.u.3. Plano, plane 98.u. 16. Quam, quem 70.u. 14. Quattordecim, quatuordecim 155. b. u. 12. Receperai, receperat 54.u. 16. Salutati, ſalutari 3.u. 4. Suffrectus, ſuffectus 25. b. u 18. Trinos, ternos 231. u. 11. Tempere, tempore 18. u. 24. Tuertur, tueretur 24. u. 9. Vaentis, ualentis 23.u. 1. Virtute, uirtute 18. u. 2.